13
33

VICTOR V. BĂDULESCU
Profesor la Facultatea de Drept din Bucureşti
Membru Corespondent al Academiei Române
Fost Membru al Comitetului Economic al Societăţii Naţiunilor

TRATAT
DE
POLITICĂ COMERCIALA
COMERŢ EXTERIOR ŞI SCHIMBURI INTERNAŢIONALE

„Nicio politică nu este legitimă, dacă nu tinde să înduioşească suferinţa oamenilor".

(J. Barthélemy)

1945
EDITURA SCRISUL ROMÂNESC, S. A., CRAIOVA

7118.

200254

TRATAT

DE

POLITICA COMERCIALA

COMERȚ EXTERIOR ȘI SCHIMBURI INTERNAȚIONALE

Mosul Moise Nicoară
ARAD
BIBLIOTECA FACULTĂȚII

VICTOR V. BĂDULESCU
Profesor la Facultatea de Drept din Bucureşti
Membru Corespondent al Academiei Române
Fost Membru al Comitetului Economic al Societăţii Naţiunilor

TRATAT
DE
POLITICĂ COMERCIALĂ
COMERŢ EXTERIOR ŞI SCHIMBURI INTERNAŢIONALE

„Nicio politică nu este legitimă, dacă nu tinde să înduioşească suferinţa oamenilor".

(J. Barthélemy)

Muzeul Muzeul Nicolae
ARAD
Biblioteca Profesorilor

1945
EDITURA SCRISUL ROMÂNESC, S. A., CRAIOVA

DE ACELAŞI AUTOR:

La Question agraire en Roumanie et la Caisse Rurale, Paris, 1914, 166 p..

Le Prélèvement extraordinaire sur le capital, comme moyen de liquidation des charges financières de la guerre en Allemagne (extras din Revue de Science et de Législation financières), M. Giard, Paris, 1921, 3 broşuri, 93 p..

Le Prélèvement sur le capital en Autriche (extras din Revue de Science et de Législation financières), M. Giard, Paris, 1921, 136 p..

Le Prélèvement extraordinaire sur le capital dans l'Empire allemand, (lucrare premiată de Facultatea de Drept din Paris), M. Giard, Paris, 1922, 513 şi XXXII p..

Les Finances Publiques de la Roumanie (extras din Revue de Science et de Législation financières), M. Giard, Paris, 1923, 74 p..

Situaţiunea financiară a Căilor Ferate Române, Bucureşti, 1924, 40 p..

La situation monétaire de la Roumanie (extras din Revue de Science et de Législation financières), M. Giard, Paris, 1930, 23 p..

Un an de stabilisation roumaine (extras din Bulletin de la Société Belge d'Etudes et d'Expansion), Liège, 1930, 9 p..

Curs de Economie Politică. Monedă, Schimb, Preţuri. Cartea Românească, Bucureşti, 1931, 341 şi XIX p..

Les moyens de réduire la dette publique en Roumanie (extras din Revue de Science et de Législation financières), Librairie Générale de Droit et de Jurisprudence, Paris, 1934, 22 p..

La politique commerciale et monétaire de la Roumanie, devant le problème du retour à la liberté (extras din Revue Economique Internationale, Bruxelles, 1938, 27 p..

Fapte recente în politica monetară engleză, în Analele Facultăţii de Drept din Bucureşti, Anul I, Nr. 2 şi 3, Aprilie—Septemvrie 1939, p. 200 la 218.

Noile măsuri monetare engleze şi reevaluarea stocului de aur al Băncii Angliei, în Argus, Bucureşti, 18 şi 19 Ianuarie şi 11 Februarie 1939.

Colaborarea economică şi financiară franco-engleză. Acordurile din 17 Noemvrie şi 4 Decemvrie 1939, în Excelsior, Bucureşti, 23 şi 31 Decemvrie 1939.

Finanţele publice şi conjunctura economică, în volumul *Omagiu profesorului C. Stoicescu,* Bucovina, Bucureşti, 1940, pag. 528-539.

Probleme economice şi financiare, Bucureşti, 1940, 219 p..

Curs de Politică Economică. Volumul I: Politică comercială, 619 p.; Volumul II: *Politică monetară — Politică industrială — Politică agrară;* 553 p., Editura Cursurilor Litografiate, Facultatea de Drept, Bucureşti, 1943.

Tendinţele actuale în aşezarea economică a lumii, (extras din Analele Economice şi Statistice, Nr. 1—3, Ianuarie-Martie 1944), 39 p..

Viitoarea aşezare monetară a lumii şi Conferinţa monetară internaţională dela Bretton Woods (U. S. A.), în Universul din 12, 14, 16, 18, 19, 20, 22 şi 24 August, 27 şi 28 Septemvrie, 3, 10, 22, 28 şi 31 Octomvrie şi 6 Noemvrie 1944.

Probleme monetare internaţionale, I, *Conferinţa monetară internaţională dela Bretton Woods (U. S. A.), Iulie 1944,* Scrisul Românesc, Craiova, 1944, 178 şi XIX, p..

Autarkie sau colaborare internaţională (extras din Analele Economice şi Statistice, No. 1—3, Ianuarie-Martie 1945), 35 p..

Consideraţiuni asupra utilizării căderilor de apă, în Tehnică şi Viaţă, Bucureşti, 1945.

Curs de Politică Economică — Politică Comercială şi Schimburi Internaţionale. — Politică Industrială: Carteluri — Politică Agrară — Politică Socială şi Legislaţia Muncii. 814 p., Editura Cursurilor Litografiate, Facultatea de Drept, Bucureşti, 1945.

CUVÂNT INAINTE

Lucrarea de faţă constitue prima încercare, în literatura economică română, de a studia laolaltă principalele probleme privind comerţul exterior şi schimburile internaţionale şi de a expune condiţiunile tehnice şi împrejurările politice în care se desfăşoară aceste schimburi.

Ea cuprinde o bună parte a cercetărilor şi prelegerilor ce am făcut în anii din urmă, la catedra de politică economică dela Facultatea de Drept din Bucureşti şi învăţăturile unei lungi experienţe, agonisită cu prilejul numeroaselor negocieri economice şi financiare ce am dus în străinătate şi lucrărilor Comitetului Economic al Societăţii Naţiunilor dela Geneva, din care am făcut parte până la izbucnirea războiului din 1939.

Tratatul ce prezentăm se compune din două părţi de întindere neegală:

cea mai mare, partea doua, Politica Comercială şi Schimburile Internaţionale, constitue obiectul însuşi al lucrării noastre;

cea mai mică, Introducerea, are de scop să lămurească tendinţele generale actuale în ce priveşte aşezarea economică a lumii, să definească obiectul şi ţelurile politicii economice şi să determine, astfel, cadrul general de gândire şi înfăptuire în care se pun şi se rezolvă problemele de politică comercială, principala noastră preocupare.

In cercetările obişnuite de politică economică, elementele care alcătuesc viaţa materială a lumii, instituţiunile şi instrumentele tehnice puse în serviciul acestei vieţi se consideră, în general, cunoscute, politica economică având nu să descrie acea viaţă, ci să determine condiţiunile în care ea trebue sau

poate fi înrâurită şi să pună în lumină ţelurile către care se cuvine să tindă această înrâurire.

Preocupaţi, pe de o parte, de nevoile studenţilor noştri — cărora le este destinată, în primul rând, această carte — şi ale tineretului chemat să alcătuiască mâine cadrele administraţiilor publice — Ministerul Afacerilor Străine, al Economiei Naţionale, etc. — sau ale întreprinderilor particulare interesate în schimburile internaţionale şi doritori, pe de altă parte, să fim de folos şi celor ce nu sunt specializaţi în chestiunile economice, a trebuit să presupunem că unii cel puţin din cititorii noştri nu cunosc anumite fapte sau elemente tehnice, fără de care înţelegerea măsurilor de politică economică şi, mai ales, judecarea lor nu este posibilă. De aci întinderea destul de mare pe care am dat-o uneori expunerii realităţilor economice şi lămuririlor tehnice — capitolul consacrat mecanismului plăţilor internaţionale este caracteristic în această privinţă — ceea ce a dus, firește, la sporirea dimensiunilor lucrării noastre.

Depăşind, de asemenea, cadrul strict al unei expuneri de politică economică, am socotit necesar, uneori, să schiţăm şi consideraţiunile de doctrină care au impus de-a-lungul timpului o anumită soluţiune. Nu am ezitat, într'adevăr, să ne oprim o clipă asupra vechii discuţiuni de principiu — care a stăpânit aşa de puternic cea de a doua jumătate a veacului trecut — liber schimb sau protecţionism, deşi, cum vom vedea, controversa este azi hotărît rezolvată în favoarea celui din urmă. Mai mult ca oricând era nevoie, credem, să reamintim, în clipa de faţă, punctul de plecare al acestei evoluţiuni şi împrejurările care au dus la îngrădirea, dacă nu chiar izolarea economică, ce domină desfăşurarea schimburilor internaţionale în ultimii cincisprezece ani.

Una din consecinţele cele mai grave ale războiului care abia s'a sfârşit este, desigur, neorânduiala pe care ani de zile de lipsuri, de ură şi de rătăcire au aşezat-o în sufletele celor ce au dus povara acestui război. Concepţiunea economică a zilelor noastre poartă şi ea, adesea, semnul acestei neorânduieli.

Ani de-a-rândul, înainte de 1939, am trăit sub ameninţarea furtunii ce avea să vie şi cu preocuparea de a creea cu orice chip, cu un ceas mai curând, înăuntrul graniţelor fiecăruia, îndestularea pe care ne-o asigurau schimburile internaţionale, ameninţată să dispară dintr'o clipă într'alta. Ani de zile, apoi, am suferit realitatea unor lipsuri tot mai grave într'o Europă asediată. In orizontul cenuşiu al acestei Europe dezorganizate, sărăcite sau înfometate de distrugerile provocate de război sau de consecinţele lui, a prins a se ridica

până la urmă, tot mai puternic, sub imboldul unor preocupări politice adeseori, mirajul formulelor autarkice pentru aşezarea economică a lumii.

Sub stăpânirea acelor împrejurări şi înrâurirea acelor formule, politica de protecţionism a atins, astfel, în ultimele două decenii, înălţimi pe care nimeni nu le-ar fi crezut posibile, iar amestecul direct al Statului în schimburile internaţionale a mers adeseori până la o gravă reducere a iniţiativei şi răspunderii individuale.

Este evident că o politică de intervenţiune îşi găseşte, în lumea de azi, justificări foarte serioase.

Descoperirile ştiinţifice, progresele tehnice, modificarea nivelului sau condiţiunilor de vieaţă ale lumii şi întinderii sau structurii nevoilor ei, în sfârşit, munca statornică şi sârguitoare a unui popor care vrea să se ridice pot, desigur — cum vom vedea pe larg în cursul acestei lucrări — să schimbe simţitor condiţiunile de existenţă economică a unei ţări şi să atenueze adesea consecinţele unui anumit determinism natural. Există totuşi — şi aci este nodul problemei — o inegalitate şi o diversitate de înzestrare a popoarelor pe întinsul globului care nu se pot înlătura prin măsuri de adaptare, oricât de ingenioase şi de puternice ar fi ele; există deci un minimum de specializare şi de diviziune internaţională a muncii care nu se poate nesocoti, fără a reduce grav nivelul de vieaţă al popoarelor şi primejdui, poate, însuşi progresul omenirii.

In situaţiunea de fapt în care se găsesc azi toate ţările lumii, fără excepţie, această constatare nu ne mai poate duce, firește, la liber schimb. Ea cată să ne ducă însă, cel puţin, la revizuirea serioasă a politicii de protecţionism, care a luat pretutindeni, în timpul din urmă, dimensiuni care nu cadrează nici cu realităţile economice ale fiecărei ţări, nici cu nevoia unei pacinici colaborări internaţionale, menită să înlăture suferinţa şi să asigure o mai largă îndestulare.

Stăpâniţi de această preocupare, am încercat să reunim, în paginile ce urmează, cel puţin câteva elemente care ne vor permite: să cunoaştem împrejurările care au provocat situaţiunea de azi, să judecăm valoarea metodelor şi mijloacelor puse în acţiune şi să întrevedem căile care ar putea duce către atenuarea imediată a izolării economice în care se află atâtea ţări şi către o largă colaborare între popoare, ţelul de căpetenie al acţiunii Naţiunilor Unite, în clipa de faţă.

Concepută şi scrisă în vremurile de restriște ce am trăit în anii din urmă, lucrarea noastră a suferit desigur înrâurirea acelor vremuri. Imprejurările grele prin care am trecut şi o

riguroasă cenzură ne-au izolat de lumea care cugetă şi se exprimă liber şi au depărtat adesea de noi lumina adevărului, fără de care nu există nici ştiinţă, nici cultură.

Ne-a fost greu, deci, să reunim totdeauna documentarea necesară pentru a desprinde aspectul actual al tuturor problemelor cercetate. Nădăjduim, totuşi, că aceeace am putut agonisi, cu trudă uneori, va lămuri cel puţin câteva din marile probleme, a căror rezolvare va trebui aflată în ziua, apropiată credem, când toate popoarele, mari şi mici, vor putea discuta laolaltă, fără stânjenire, cu dreaptă şi deplină înţelegere pentru nevoile şi năzuinţele fiecăruia, aşezarea economică a lumii de mâine.

Nu putem încheia aceste rânduri fără a împlini plăcuta îndatorire de a mulţumi colaboratorilor noştri din Banca Naţională a României: dl. Christian Emanoil, doctor în drept dela Paris şi şef al Serviciului Acordurilor, dl. Costin Kiritescu, conferenţiar-suplinitor la Facultatea de Drept din Bucureşti şi referent în Serviciul de Studii al Băncii Naţionale a României, dl. N. Dumitru, directorul Băncei Naţionale a României din Craiova şi dl. Papadima, referent în Serviciul Acordurilor, pentru preţioasa lor contribuţie la redactarea şi tipărirea lucrării de faţă.

Un cuvânt mai mult pentru dl. Ion Vintilă, doctor în drept şi referent în Serviciul Acordurilor, pentru statornica însufleţire cu care a contribuit la înfăptuirea acestei lucrări.

AUTORUL

TRATAT DE POLITICĂ COMERCIALĂ

COMERŢ EXTERIOR ŞI SCHIMBURI INTERNAŢIONALE

S U M A R

	Pag.
CUVÂNT INAINTE	IX

INTRODUCERE

POLITICA ECONOMICĂ IN ORGANIZAREA ACTUALĂ A LUMII

Capitolul I — *Importanţa factorului economic în vieaţa popoarelor*	4
Factorul economic în războaiele moderne . . .	4
Capitolul II — *Tendinţele actuale în noua aşezare economică a lumii*	10
Secţiunea I — Scurtă privire asupra doctrinelor liberale şi intervenţioniste	11
„ II — Liberalismul şi intervenţionismul în ultimii cincisprezece ani	19
§ 1. Concepţiunea Ţărilor Axei	20
§ 2. Concepţiunea Puterilor Anglo-Saxone şi Naţiunilor Unite	26
„ III — Aprecieri asupra concepţiunilor de azi cu privire la viitoarea aşezare economică a lumii .	29
Capitolul III — *Politica economică în cadrul disciplinelor economice*	40
Secţiunea I — Economie Politică şi Politică Economică .	40
„ II — Obiectul şi ţelurile politicii economice . .	43
„ III — Diferitele ramuri ale politicii economice . .	45
„ IV — Mijloace de realizare în politica economică .	62
„ V — Organe de înfăptuire ale politicii economice .	64
„ VI — Caracterul măsurilor de politică economică .	67
„ VII — Forţele morale şi politica economică . . .	69

POLITICĂ COMERCIALĂ
ŞI SCHIMBURI INTERNAŢIONALE

PARTEA I

IDEI ŞI FAPTE, IN POLITICA COMERCIALĂ ŞI SCHIMBURILE INTERNAŢIONALE

CARTEA I

Comerţ exterior şi politică comercială. Liber schimb şi protecţionism

Pag.

Capitolul I — *Comerţul exterior în cadrul activităţii economice* 77

Capitolul II — *Diviziunea internaţională a muncii şi liberul schimb* 85

Capitolul III — *Dela liber schimb la protecţionism* 93

Capitolul IV — *Politica protecţionistă* 105

Secţiunea I — Sensul şi întinderea unei politici protecţioniste . 113

„ II — Nivelul protecţiei 118

„ III — Durata unei politici de protecţie 119

„ IV — Criterii de orientare în aşezarea unei politici protecţioniste 121

Capitolul V — *Politica de autarkie* 125

Secţiunea I — Mijloace de realizare a unei politici de autarkie 128

§ 1. Mijloace tehnice şi economice pentru realizarea autarkiei 129

I. Măsuri privind producţiunea 129

II. Măsuri privind consumul 133

III. Măsuri diverse 133

IV. Economie dirijată în slujba autarkiei . . 134

§ 2. Mijloace politice pentru realizarea autarkiei . 135

I. Anexiuni teritoriale 135

II. Spaţii şi zone de influenţă, uniuni vamale . 136

„ II — Aprecieri critice asupra politicii de autarkie . 140

Capitolul VI — *Tendinţele actuale în politica comercială şi aprecieri asupra lor* 152

CARTEA II

Mecanismul schimburilor internaţionale

Capitolul I — *Mecanismul comerţului exterior şi al schimburilor internaţionale* 163

Secţiunea I — Schimburile internaţionale în regim liberal . 163

„ II — Schimburile internaţionale în regim de economie dirijată 167

	Pag.
Capitolul II — *Balanța comercială*	173
Secțiunea I — Alcătuirea și cuprinsul balanței comerciale .	173
„ II — Comerțul exterior și balanța comercială a României	177
§ 1. Exportul României	181
I. Evoluțiunea și structura exportului . .	181
II. Exportul și motorizarea țării . . .	186
§ 2. Importul României	188
Evoluțiunea și structura importului și industrializarea țării	189
§ 3. Balanța comercială a României (1919—1940) .	191
§ 4. Comerțul exterior al României dela 1940 la 1944	195
Capitolul III — *Tehnica plăților internaționale* . .	196
Secțiunea I — Lichidarea creanțelor și datoriilor internaționale în regim liberal	197
§ 1. Jocul tratelor și mijloacele de plată internaționale	198
§ 2. Cursul schimbului în plățile internaționale, în regim liberal	204
„ II — Lichidarea creanțelor și datoriilor internaționale în regim de economie dirijată . . .	210
§ 1. Reglementarea comerțului de devize și controlul plăților internaționale	215
§ 2. Cursul devizelor în regim de reglementare. Cursuri fixe și „paritatea puterii de cumpărare“ .	217
Capitolul IV — *Balanța de conturi. Cuprinsul ei* . .	227
Secțiunea I — Mărfuri	228
„ II — Schimbul de servicii diferite . . .	228
§ 1. Transporturi terestre, fluviale, maritime și aeriene	228
§ 2. Asigurări, prime și indemnități . . .	229
§ 3. Servicii diverse	230
„ III — Prestațiuni financiare și diverse . . .	231
„ IV — Indemnități de război sau reparațiuni . .	232
§ 1. Cum se pune problema?	233
§ 2. Lichidarea unei indemnități de război . .	234
§ 3. Indemnități de război în trecutul apropiat .	236
I. Indemnități de război în Tratatul dela Frankfurt, din 10 Mai 1871	236
II. Reparațiunile germane, pe baza Tratatului dela Versailles, din 28 Iunie 1919 . . .	238
§ 4. Indemnitatea de război în Convențiunea de Armistițiu între Guvernele Națiunilor Unite și Guvernul Român, din 12 Septembrie 1944 . .	245
Capitolul V — *Balanța de plăți*	251
Secțiunea I — Balanța de conturi și balanța de plăți . .	251
„ II — Conținutul balanței de plăți . . .	254
§ 1. Mișcările internaționale de capital . .	255

Pag.

I. Cumpărări sau vânzări de imobile, întreprinderi sau exploatări în străinătate . 255
II. Imprumuturi şi credite externe . . . 256
A. Imprumuturi externe pe termen lung . 256
B. Imprumuturi externe pe termen scurt . 258
§ 2. Mişcările internaţionale de aur . . . 260

Capitolul VI — *Echilibrarea balanţei de conturi şi echilibrul balanţei de plăţi* 262
Secţiunea I — Echilibrarea balanţei de conturi . . . 262
„ II — Mijloacele prin care se realizează echilibrul balanţei de plăţi 264
„ III — Balanţa comercială şi echilibrarea balanţei de conturi 267
„ IV — Echilibrarea balanţei de conturi, în regimul actual al schimburilor internaţionale . . . 272
„ V — Balanţa de plăţi, criteriu al desvoltării economice a unei ţări 273

Capitolul VII — *Balanţa de conturi şi de plăţi, ca instrument de informaţie economică* 276
Secţiunea I — Balanţa de plăţi în preocupările Societăţii Naţiunilor 276
„ II — Balanţa de conturi şi de plăţi a României . 277

PARTEA II

TEHNICA INTERVENŢIUNII IN COMERŢUL EXTERIOR.

Caracterul mijloacelor de realizare ale unei politici protecţioniste şi clasarea lor 281

CARTEA I

Mijloace de acţiune asupra preţurilor mărfurilor importate sau exportate

Capitolul I — *Taxele vamale* 288
Secţiunea I — Taxele vamale de import 293
§ 1. Taxa vamală de import ca mijloc de protecţie . 293
§ 2. Taxa vamală de import ca instrument fiscal . 296
Secţiunea II — Taxele vamale de export 298
§ 1. Taxa vamală de export ca mijloc de protecţie . 298
§ 2. Taxa vamală de export ca mijloc de asigurare a consumului intern 299
§ 3. Taxa vamală de export ca mijloc fiscal . . 301
Secţiunea III — Taxele vamale de tranzit 305
„ IV — Tarif şi regim vamal 306

Pag.

§ 1. Structura tarifelor şi specializarea taxelor . 309
§ 2. Nomenclatura vamală. Incercări de unificare internaţională 310

Capitolul II — *Subvenţiuni şi prime* 313

Secţiunea I — Primele de producţie 314
„ II — Primele de export 316

Capitolul III — *Despre dumping* 320

Secţiunea I — Dumping prin prime 321
„ II — Dumping de monopol 321
„ III — Dumping valutar 324
„ IV — Dumping social 325
„ V — Aprecieri asupra dumping-ului 328

Capitolul IV — *Măsurile monetare ca mijloc de acţiune asupra preţurilor mărfurilor în comerţul internaţional* . . 330

Secţiunea I — Deprecierea monetară, primă de export . . . 331
§ 1. Mecanismul deprecierii monetare ca primă de export 331
§ 2. Deprecierea monetară primă de export, în istoria monetară recentă 337

Secţiunea II — Revalorizarea monetară, frână la export . . 338
„ III — Fluctuaţiunile monetare şi importul . . . 340

Capitolul V — *Măsuri referitoare la plata mărfurilor importate sau exportate* 343

CARTEA II

Mijloace de acţiune asupra massei mărfurilor importate sau exportate

Capitolul I — *Prohibiţiuni* 345

Secţiunea I — Prohibiţiuni de export 346
„ II — Prohibiţiuni de import 347

Capitolul II — *Contingentare* 348

Secţiunea I — Contingente de import 348
§ 1. Contingentele de import, instrument de politică comercială 349
§ 2. Tehnica contingentării importului . . . 350
I. Criterii de contingentare 351
II. Condiţiuni de aplicare 352
§ 3. Apreciere critică a contingentării importului . 354

Secţiunea II — Contingente de export 357
„ III — Contingentarea în politica comercială recentă a României 359

Pag.

CARTEA III

Intervenţiunea administrativă în comerţul exterior

Capitolul I — *Protecţionismul administrativ* . . . 363
Capitolul II — *Intervenţiunea directă a Statului pentru înlesnirea comerţului exterior* . . . 367
Secţiunea I — Organizarea de servicii de informaţiuni . . 368
„ II — Măsuri pentru câştigarea pieţelor străine şi propagandă comercială 369
„ III — Finanţarea comerţului exterior 370
§ 1. Credite pentru export 370
§ 2. Credite pentru import 376
Capitolul III — *Monopolul comerţului exterior* . . 378

CARTEA IV

Mijloace de atenuare a protecţionismului

Capitolul I — *Tranzitul* 383
Capitolul II — *Intrepozite, port franc sau zonă liberă* . 386
Secţiunea I — Intrepozite 386
§ 1. Intrepozite reale 387
§ 2. Intrepozite nominale 387
Secţiunea II — Port franc, zonă liberă 388
Capitolul III — *Drawback şi admisiune temporară* . . 392
Secţiunea I — Drawback-ul 392
„ II — Admisiunea temporară 393
Capitolul IV — *Traficul de frontieră* 394

PARTEA III

COMERŢ EXTERIOR ŞI SCHIMBURI INTRE POPOARE IN CADRUL COLABORĂRII INTERNAŢIONALE

CARTEA I

Tratate de comerţ şi convenţiuni comerciale

Capitolul I — *Autonomie tarifară sau regim contractual?* 401
Capitolul II — *Formele şi cuprinsul tratatelor şi convenţiunilor comerciale* 409
Secţiunea I — Înţelegeri bilaterale sau plurilaterale . . 409
„ II — Obiectul tratatelor şi convenţiunilor comerciale . 411
„ III — Clauze generale în tratatele şi convenţiunile comerciale 413

Pag,

§ 1. Clauza de paritate 414
§ 2. Clauza de reciprocitate 415
§ 3. Clauza naţiunii celei mai favorizate . . . 416

Capitolul III — *Clauza naţiunii celei mai favorizate. Tehnica şi rostul ei* . . . . . , 418

Secţiunea I — Intinderea clauzei 420
„ - II — Evoluţiunea şi formele clauzei: clauza condiţională, clauza necondiţională 421

Secţiunea III — Măsuri pentru înlăturarea sau restrângerea jocului clauzei 423
§ 1. Cum se pune problema? 423
§ 2. Mijloace tehnice care înlătură jocul clauzei . 427
I. Specializarea tarifelor 427
II. Măsuri administrative 429
III. Contingentarea 429
IV. Controlul devizelor 433
V. Acordurile de clearing 433
VI. Clauze diverse 434
§ 3. Excepţiuni în jocul clauzei, rezultat al unor împrejurări geografice, economice sau politice . . 436
I. Traficul de frontieră 436
II. Clauza de vecinătate şi clauza regională . 437
III. Clauza colonială 438
IV. Uniunile vamale 439
V. Regimul preferenţial 440

Capitolul IV — *Uniunile vamale* 449

Secţiunea I — Cum se pune problema? 449
„ - II — Formele Uniunii vamale. Uniune perfectă, imperfectă, regim preferenţial 451
„ III — Condiţiuni de realizare a unei Uniuni vamale . 452
§ 1. Condiţiuni de ordin extern 453
§ 2. Condiţiuni de ordin intern 454
Secţiunea IV — Uniunea vamală în istoria economică modernă . 455

CARTEA II

Formele actuale ale convenţiunilor privind schimburile internaţionale

Capitolul I — *Compensaţia ca mijloc de lichidare internaţională: acorduri de clearing şi compensaţii particulare* 462

Secţiunea I — Imprejurările care au determinat introducerea şi întinderea compensaţiilor în schimburile internaţionale. 465

Pag.

Secţiunea II — Tehnica funcţionării compensaţiilor . . . 468
§ 1. Compensaţiile globale sau acordurile de clearing 468
I. Acordul de clearing propriu-zis sau clearingul cu două conturi 468
II. Acordul de plăţi sau clearingul cu un singur cont 469
III. Acordul de transfer 471
§ 2. Compensaţia particulară 474
Secţiunea III — Compensaţiile, instrument de politică economică 476
„ - IV — Compensaţiile plurilaterale 479
„ V — Apreciere critică a regimului compensaţiilor . 481

Capitolul II — *Înţelegerile economice internaţionale. Carteluri internaţionale* 484

PARTEA IV

SCURTĂ PRIVIRE ASUPRA ISTORIEI POLITICII COMERCIALE

Capitolul I — *Politica Comercială şi schimburile internaţionale în veacul XIX şi XX, până la războiul din 1914—1918.* 490

Capitolul II — *Politica comercială şi schimburile dintre popoare dela 1919—1939* 496
Secţiunea I — Dela încetarea primului război mondial (1918) la criza din 1929—1931 497
Secţiunea II — Dela criza din 1929—1931 la războiul din 1939 . 500
§ 1. Dela criza din 1929—1931 la Conferinţa monetară şi economică dela Londra (1933) 501
§ 2. Conferinţa monetară şi economică dela Londra (Iunie—Iulie 1933) 507
§ 3. Schimburile internaţionale dela Conferinţa dela Londra (1933) la războiul din 1939 . . . 515

Capitolul III — *Politica comercială în aşezarea de mâine a lumii* 523
I. „Charta Atlanticului“ (14 August 1941) . . 524
II. Conferinţa monetară de la Bretton-Woods (U. S. A.) (Iulie 1944) 525

INDEX ALFABETIC 531
BIBLIOGRAFIE [1] 537

1. Din motive tehnice, bibliografia a fost aşezată la finele cărţii, deşi, în cursul lucrării, am indicat că ea se va afla la început.

INTRODUCERE

Politica economică în organizarea actuală a lumii.

INTRODUCERE

Politica economică în organizarea actuală a lumii.

Prin ultima lege pentru organizarea învăţământului superior, din 23 Mai 1942, s'a creat, la Facultatea de Drept din Bucureşti, o catedră de politică economică, deţinută dela creare de autorul lucrării de faţă.

Existenţa unei asemenea catedre în programul Facultăţii are o îndoită semnificare.

Ea pune în lumină, în primul rând, însemnătatea pe care au căpătat-o, în timpul din urmă, problemele economice şi preocuparea de a da tineretului nostru o îndrumare cât mai largă asupra acestor probleme.

Ea constituie, în al doilea rând, o nouă dovadă a importanţei pe care a dobândit-o în zilele noastre acţiunea Statului în orientarea sau diriguirea vieţii economice, adică intervenţionismul, în opoziţie cu liberalismul, care exclude această acţiune şi aşteaptă din jocul liber al forţelor economice echilibrul activităţii economice şi armonia socială.

Liberalism de o parte, intervenţionism de alta, iată cele două concepţiuni care s'au înfruntat de veacuri în doctrina şi practica economică a popoarelor civilizate şi care despart şi azi naţiunile care luptă cu înverşunare pe marile câmpuri de bătaie ale lumii.

Insăşi existenţa unei catedre de politică economică indică triumful intervenţionismului. Faptul că studiem o asemenea politică dovedeşte, într'adevăr, că ne găsim nu numai în prezenţa unor măsuri sporadice de intervenţionism, care ar constitui atingeri limitate aduse liberalismului, ci în faţa unui regim în care intervenţiunea a îmbrăcat forme destul de cuprinzătoare spre a constitui un sistem chemat nu numai să realizeze ţeluri economice, dar şi să slujească un anumit ideal politic sau social.

CAPITOLUL I

Importanţa factorului economic în vieaţa popoarelor.

Insemnătatea factorului economic în vieaţa contimporană a popoarelor, prima constatare făcută mai sus, nu ne va reţine prea mult. Ea ni se pare incontestabilă.

Se poate discuta, firește, asupra importanţei factorului economic, căruia îi putem atribui o înrâurire mai mare sau mai mică. Putem merge, astfel cum a mers Karl Marx — în concepţiunea cunoscută sub numele de concepţiunea materialistă a istoriei — până la a susţine că factorul economic este hotărîtor, determinant în atitudinea politică a popoarelor; putem dimpotrivă, contesta predominanţa acestui factor, ca mobil de acţiune politică; putem susţine că alături de el, sau împotriva lui, pot acţiona şi alţi factori cu aceeaşi sau chiar cu o mai mare intensitate; nu putem însă tăgădui însemnătatea pe care au căpătat-o problemele economice în vieaţa contimporană a statelor moderne.

Rolul pe care îl joacă factorul economic, în ce priveşte războiul, de pildă — prima preocupare, din nefericire, a clipei de faţă — constitue un exemplu interesant în această privinţă.

Factorul economic în războaiele moderne.

Importanţa preocupărilor economice în războaiele moderne a dat loc la o vie controversă[1].

Pentru unii, războiul este, din punct de vedere economic, „o mare iluzie“ [2], „o afacere cu pierdere“ [2] atât pentru învin-

---

1. Vezi asupra acestei chestiuni, între altele, câteva aspecte recente, în articolul publicat de profesorul *E. ANTONELLI* dela Facultatea de Drept din Montpellier, *Rapports du politique et de l'économique*, în volumul *Mélanges dédiés à M. le professeur HENRI TRUCHY*, Librairie Sirey, Paris, 1938, p. 18 şi urm..

2. Vezi *NORMAN ANGELL, La Grande Illusion*, Paris, 1914.

gători cât şi pentru învinşi. Inţelegerea între popoare, pacea singură poate aduce propăşirea economică; interesele economice, deci, nu ar fi un motiv de conflict între popoare.

Pentru alţii, războiul este un mijloc de a asigura avantaje economice serioase învingătorului, sau întreprinderilor a căror activitate este legată de înzestrarea armatelor[3]; urmărirea unor asemenea avantaje constitue mobilul determinant al celor mai multe dacă nu al tuturor războaielor.

Aceleaşi preocupări, cele economice, sunt deci prezentate de unii ca factori decisivi pentru menţinerea păcii, de alţii ca motive foarte puternice de război.

Dacă admitem câte o parte de adevăr în fiecare din aceste două concepţiuni, trebue să spunem sau că unii factori economici pot determina o atitudine pacifică, alţi factori o atitudine războinică; sau că acelaşi factor, ca de pildă: nevoia de debuşeuri ori de materii prime, sarcinile eventuale ale unui război, ori povara unei păci armate, pot, după împrejurări — mediu, epocă, situaţie politică — să fie uneori o cauză de conflict, alteori un îndemn spre pace.

Oricare ar fi poziţiunea pe care am lua-o în această chestiune, nu putem tăgădui, însă, însemnătatea pe care o are factorul economic, printre consideraţiunile care determină, la un moment dat, atitudinea politică a unui popor. Activitatea legislativă a tuturor Statelor în zilele noastre, preocupările cu caracter economic care apar în toate programele de guvernământ, discuţiunile care au avut loc, în anii din urmă, la Geneva, în sânul Societăţii Naţiunilor, asupra necesităţii colaborării internaţionale în domeniul economic şi asupra măsurilor cu caracter internaţional menite să înlăture crizele sau, cel puţin, să restrângă efectele lor, sforţările care s'au făcut în aceleaşi cercuri, spre a se asigura o mai dreaptă folosire a materiilor prime şi a isvoarelor de energie de către toate popoarele, în sfârşit, doctrina germană recentă a „spaţiului vital", ca ţel politic, dovedesc cu prisosinţă — alături de atâtea alte fapte — dacă nu preponderenţa, cel puţin însemnătatea factorului economic ca mobil al acţiunii popoarelor, în epoca în care trăim.

Condiţiunile în care se duc războaiele moderne — cu totul diferite de cele în care se purtau războaiele altădată — şi înrâurirea acestor condiţiuni asupra pregătirii şi ducerii războiului dau şi ele factorului economic o însemnătate pe care nu o avea în trecut.

Altădată, armate cu efective mai mult sau mai puţin restrânse duceau războaie de ani şi zeci de ani de zile, adeseori departe de propriile lor teritorii, în timp ce viaţa ţă-

---

3. Este cunoscută importanţa pe care marele public o atribue influenţei industriei de armament, în atitudinea politică a guvernelor.

rii căreia aparţineau aceste armate continua fără, sau cu puţină, stânjenire.

Ni se spune, de pildă, că trupele lui Hanibal plecaseră spre Italia cu hrană în tolbă pentru câteva zile şi cu un singur rând de îmbrăcăminte, deşi aveau de străbătut spaţii întinse într'un război care urma să ţină 18 ani.

Două mii de ani mai târziu, Napoleon se neliniştește când generalii săi îi vorbesc de dificultăţi de aprovizionare, socotind că în războiul de expediţie şi invazie nu se poate conta pe depozitele dinapoi şi că generalii comandanţi au să se alimenteze din regiunile pe care le străbat [4].

Câtă deosebire, fie zis în treacăt, între această concepţie şi organizarea de aprovizionare dinapoi-înainte a armatelor beligerante în războiul actual!

Problema de rezolvat, în războaiele de altădată, era, în primul rând, o problemă financiară: găsirea mijloacelor necesare pentru a acoperi cheltuelile acelor războaie, cheltueli şi atunci adeseori destul de mari faţă de mijloacele ţărilor care aveau să le suporte. Această preocupare şi-a găsit expresiunea în cunoscutul adagiu al generalului austriac Montecuccoli, care afirma că pentru a duce un război, îţi trebue în primul rând bani, în al doilea rând bani şi în al treilea rând tot bani [5].

Metodele de finanţare a războiului constitue, fără îndoială, şi azi o preocupare foarte mare pentru cei care duc aceste războaie. Importanţa acestei preocupări este, însă, cu mult depăşită de necesitatea organizării producţiunii de război şi a serviciilor de îndestulare a nevoilor militare — aşa de intense şi variate — adică de necesitatea de a crea mijloace economice noui, sau de a spori şi menţine cu orice preţ puterea celor existente. Şi totuşi, un Clausewitz sau un von Schlieffen, unii din exponenţii cei mai de seamă ai doctrinei militare germane în primele decenii ale veacului trecut — ale căror idei au înrâurit hotărîtor conducerea războiului din 1914—1918 — nu se ocupă de loc, sau foarte puţin, de latura economică a pregătirii războiului.

Situaţiunea s'a schimbat în zilele noastre. Cu desvoltarea artileriei şi armelor automate, cu mecanizarea şi motorizarea armatelor, cu întinderea considerabilă pe care a luat-o aviaţia, cu introducerea de noui metode de luptă — care tind să înlocuiască efortul oamenilor prin acel al materialului — în

---

4. Vezi *KIRIŢESCU* (C.), *Caracterele specifice ale actualei economii de război,* extras din Buletinul Nr. 10/1942, al Academiei de Ştiinţe din România: *Problemele războiului şi ştiinţa,* la p. 446 şi urm. ale acelui Buletin.

5. Vezi *KIRIŢESCU (C.), op. cit.,* p. 454.

prezența unor nevoi enorme de materii prime și mână de lucru a apărut, firește, necesitatea de a pune în slujba războiului nu numai armatele — mai mult sau mai puțin importante — ce se ciocnesc, ci toate resursele, întreaga organizare economică și toate forțele vii ale unei țări.

In războiul trecut, 1914—1918 și, mai mult ca oricând, în războiul actual, popoarele se înfruntă cu toată ființa lor, cu toate puterile lor, sufletești și materiale. De acțiunea celor dintâi, de întinderea și organizarea celor din urmă depinde izbânda sau înfrângerea [6].

Războiul, spunea cu drept cuvânt generalul von Ludendorff în Memoriile sale, a devenit „total". „Nu se mai distingea în acest război — adaugă el în acele Memorii — unde începea puterea armatei și a marinei și unde sfârșea aceea a națiunii. Armata și națiunea erau puse laolaltă" [7].

Prinse într'o încordare care le înfrățește, toate clasele sociale — fără deosebire, adeseori, între cei care sunt pe linia de luptă și cei care au rămas la îndeletnicirile lor de pace — au partea lor de merit sau de vină, în izbânda sau înfrângerea la care merge țara. O organizare chibzuită a factorilor de producție, o așezare economică susceptibilă de a se adapta repede și eficace necesităților războiului — atât pe front cât și înapoia lui — devine, în aceste condițiuni, alături de acțiunea militară, un element hotărîtor, pentru reușita acestei acțiuni.

Pregătirea războiului cere o cunoaștere a situației economice a țării și un efort de organizare, care depășește cu mult eforturile asemănătoare ce s'au făcut vreodată în perioada de pace. „Alături de strategia militară, spune vice-amiralul Ca-

---

6. In cursul lunei Noembrie 1944, Guvernul britanic a publicat o „Carte albă" asupra efortului Angliei în războiul actual. După datele transmise de d-l Wighton Fraser, redactorul politic al Agenției Reuter (vezi *Universul,* din 30 Noembrie 1944), Națiunea este mobilizată „sută la sută". Din 47 milioane locuitori ai Regatului Unit, pe câmpurile de luptă sunt 4.500.000 luptători, pe frontul intern au fost mobilizați 7 milioane bărbați în industrie, 7 milioane de femei tot în industrie, precum și în apărarea și serviciile civile. O gardă metropolitană de 1.750.000 a stat în spatele organizațiunilor luptătoare. Numai femeile căsătorite cu răspundere casnică, copii, invalizi și bărbați peste 64 de ani s'au găsit în afara efortului total de război. La trei soldați britanici căzuți în lupte, a căzut unul pe frontul din patrie.

Efortul britanic se întinde firește și asupra realizărilor cu caracter economic. Citățm, din aceiași sursă, numai una din manifestările acestui efort, în domeniul agricol: exploatarea agricolă metropolitană a trecut dela 13 la 19 milioane acre, dela 5 la 8 milioane hectare.

7. Citat de *PIATIER (A.), L'Economie de guere,* Librairie Générale de Droit et de Jurisprudence, Paris, 1939, p. 2.

stex, există o strategie economică, ce trece pe planul întâiu în războaiele importante“ [8].

Acţiunea de organizare economică a Italiei, de pildă, după Noembrie 1935 — perioada „sancţiunilor economice“ luate de Societatea Naţiunilor, cu prilejul războiului italo-abisinian — efortul de organizare şi adaptare economică al Germaniei după criza din 1931, din clipa când s'a hotărît să înlăture consecinţele aplicării tratatului dela Versailles, efortul considerabil al Uniunii Sovietelor în războiul actual, dela Stalingrad încoace, în sfârşit realizările Marei Britanii şi, mai ales, ale Statelor Unite, pentru a crea în câţiva ani, armate importante, a le înzestra în condiţiuni tehnice necunoscute până azi şi a le întreţine în luptă, la distanţe de mii de kilometri, vor rămâne fără îndoială cele mai strălucite exemple de organizare economică modernă [8].

Războiul modern pune, deci, factorul economic pe primul plan al preocupărilor colective, politica economică pentru pregătirea şi ducerea războiului devine o condiţiune esenţială a succesului militar şi politic [9].

Observaţiunile de mai sus au arătat, credem, însemnătatea unei bune politici economice într'o economie de război.

Dacă, însă, preocupările de politică economică şi-ar găsi temeiul numai în necesitatea pregătirii războiului sau ducerii lui, s'ar putea obiecta cu drept cuvânt că îndrumarea economică, deci politica economică poate pierde interesul ei în ziua mai mult sau mai puţin apropiată în care pacea îşi va regăsi iarăşi aşezare între oameni.

Intr'o carte intitulată „Grandes puissances et organisation du monde“ [10], Profesorul Charles Burky dela Universitatea d'n Geneva consideră războiul actual ca „la nouvelle guerre de 30 ans“[11], început în August 1914 şi întrerupt numai între

---

8. Vezi *PIATIER (A.), op. cit.*, p. VII şi urm.

Importanţa efortului apare într'o lumină şi mai vie, dacă ne gândim la nevoile enorme ale unei armate care luptă — cum a fost mereu cazul în războiul actual — în regiuni devastate: alimente, muniţiuni, echipament, material de artilerie, vehicule de tot felul, carburanţi, material de cale ferată, de poduri şi de adăpostire, etc.. Până şi apă în războiul din Africa de Nord!! Ni s'a spus că la anumite debarcări s'a prevăzut un vagon de materiale diverse, pentru doi soldaţi.

9. Problema economiei de război şi a importanţei factorului economic în războaiele moderne are aspecte foarte interesante, care au făcut obiectul unei literaturi bogate, în deosebi în limba germană.

10. Editions de la Baconnière, Neufchatel, 1943, p. 14.

11. Cel dintâi: dela 1618—1648, terminat prin pacea din Westfalia (1648).

1919—1939 prin armistiţiul creeat de Tratatul dela Versailles.

Observaţiunea poate fi justă pentru trecut, dar nădăjduim că nu va putea fi repetată pentru viitor. Nu ştim, firește, care poate fi durata războiului. Oricare ar fi ea, însă, printre preocupările zilei de mâine, când glasul urei şi al armelor va fi amuţit în fine, se aşează, desigur, orânduirea relaţiunilor economice dintre indivizi şi dintre popoare. Prefacerea la care asistăm în concepţiunea însăşi a organizării economice a lumii dă factorului şi politicii economice dincolo de război o importanţă actuală şi durabilă care nu poate fi tăgăduită.

Refacerea economică a lumii, atât de adânc atinsă de distrugerile războiului şi trecerea dela economia de război la economia de pace ridică într'adevăr probleme grele şi vor cere eforturi considerabile. Rezolvarea acestor probleme va impune câtăva vreme încă măsuri mai mult sau mai puţin întinse de intervenţiune, până ce condiţiuni de echilibru politic şi economic vor permite dacă nu revenirea la un regim de libertate economică, cel puţin o atenuare foarte serioasă a restricţiunilor de azi.

Sub înrâurirea căror idei se va produce această evoluţiune ?

CAPITOLUL II

Tendinţele actuale în noua aşezare economică a lumii.

Este, poate, prematur să vorbim de înfăţişarea viitoarei aşezări economice a lumii, azi când toate puterile de pe glob — cu foarte puţine excepţii, din nefericire[1] — sunt încă prinse în cea mai ucigătoare luptă pe care a cunoscut-o lumea vreodată, în care se irosesc oameni şi bunuri care multă vreme nu se vor putea înlocui. Fără a face profeţii, luminaţi numai de faptele ce s'au produs şi se produc sub ochii noştri de câtăva vreme încoace, putem, totuşi, afirma că această aşezare va fi diferită de aceea pe care am cunoscut-o, în primele decenii ale veacului nostru.

Măsurile de politică economică, ce s'au luat pretutindeni, doctrina pe care se sprijină aceste măsuri şi declaraţiunile făcute de persoane cu răspundere în ultimii ani au scos în lumină o deosebire de concepţie între cele două tabere prinse în războiul actual, în ce priveşte aşezarea economică a lumii de mâine.

Cercetarea condiţiunilor în care se va face această aşezare depăşeşte însă, cu mult, cadrul unei discuţiuni de simplă organizare economică. In faţa principiilor şi instituţiunilor care au statornicit un veac şi jumătate aşezarea materială a lumii, se ridică azi concepţiuni şi metode noui de îndrumare şi organizare economică. Odată cu ele, poate chiar cu mai multă tărie, se înfruntă şi concepţiunile asupra aşezării etice şi sociale a lumii de mâine, asupra locului ce se cuvine individului în această aşezare, asupra raporturilor lui cu Statul şi rolului acestuia în organizarea vieţii materiale şi morale a

---

1. După cifrele publicate de Banque des Règlements Internationaux (Douzième rapport annuel, 1941—1942, pagina 6), ţările care participă efectiv la războiu, la finele anului 1941, reprezintă 90% din populaţiunea globului; restul de 10% sunt ţările neutre şi nebeligerante; 6% în America Latină şi 4% în celelalte continente.

Procentul ţărilor beligerante este astăzi şi mai mare.

lumii. Ceeace a dat, astfel, războiului de azi dimensiuni care întrec cu mult întinderea forţelor militare şi economice desfăşurate de ambele părţi, este lupta care stă deschisă între concepţiunile de vieaţă însăşi ale lumilor care se înfruntă.

Deosebirea de concepţie, de care vorbim, nu este însă un lucru nou. Ea este, cum am mai spus, expresiunea şi continuarea — într'o formă cu mult mai vie ca altădată — a unei lupte care se desfăşoară de mai bine de un veac între cele două tendinţe care au stăpânit lumea civilizată, din clipa când s'a pus problema delimitării raporturilor între Stat şi individ şi a dreptului, sau datoriei, Statului de a interveni în vieaţa economică:

liberalismul economic, sau individualismul, de o parte,

intervenţionismul, mergând până la economia dirijată, de alta.

SECŢIUNEA I

Scurtă privire asupra doctrinelor liberale şi intervenţioniste.

Punctul de plecare al concepţiei individualiste, al liberalismului economic, este ideia de libertate economică.

Libertatea economică apare ca o tendinţă firească, rezultat al nevoii fiecăruia de a-şi manifesta facultăţile sale personale, în contact cu lumea externă. Ea nu este însă o concepţiune abstractă, ale cărei consecinţe practice se pot determina, în mod valabil, pentru toate timpurile şi toate locurile. Faptul că omul nu trăeşte singur, ci în societate, impune o ţărmurire a libertăţii fiecăruia: libertatea absolută ar putea duce la stânjenirea libertăţii celorlalţi, sau la nesocotirea intereselor societăţii însăşi. Exerciţiul libertăţii economice presupune deci o anumită organizare, care impune, dela început, o limitare în ce priveşte conţinutul şi întinderea acestei libertăţi, limitare variabilă, firește, după timp şi loc.

Libertatea este şi ea, prin urmare, rezultatul unei lungi evoluţiuni, înrâurite de două tendinţe opuse:

una, dictată de preocupări individualiste, urmărind o activitate cât mai puţin ţărmurită pentru individ;

alta, dictată de preocupările şi necesităţile vieţii în societate, care urmăreşte restrângerea libertăţii individului, fie în folosul intereselor generale ale societăţii, fie pentru a asigura putinţa de manifestare individuală a celorlalţi indivizi.

Nici una, nici cealaltă din aceste tendinţe nu poate găsi o înfăptuire deplină, fără a ne duce: prima la anarhie, cea de a doua la tiranie. Organizarea libertăţii este deci rezultatul unui compromis, menit să împace, pe cât e cu putinţă, tendinţele expuse mai sus. Aceasta explică de ce constatăm de-a-lungul istoriei — atât ca gândire, cât şi ca înfăp-

tuire — o serie de sisteme intermediare ce se aşează între aceste tendinţe.

Antichitatea, de pildă, e dominată de cea mai apăsătoare formă a restrângerii libertăţii: restrângerea libertăţii personale, sclavia, care nu s'a atenuat — prin posibilitatea de liberare dată sclavilor — decât târziu, în bună parte datorită influenţei Creştinismului.

Evul mediu păstrează ceva din prejudecata trecutului în ce priveşte munca manuală, cu toate sforţările de înnobilare a acestei munci, făcută de „artisanat", cu sprijinul „guilde"-lor şi al „compagnonnage"-lor.

Până la sfârşitul veacului XVIII, când încep să se afirme industrializarea şi capitalismul, sistemele de reglementare, corporatismul în deosebi, impun libertăţii economice restricţiuni serioase. Mercantilismul, care domină veacul XVII, deşi stăpânit de aceleaşi idei sau metode de îngrădire a vieţii şi libertăţii economice, prepară totuşi — prin desvoltarea industrială pe care o sprijină şi prin accentuarea importanţei legăturilor internaţionale — terenul desvoltării capitalismului şi a doctrinelor liberaliste ce s'au născut odată cu acesta.

Dificultăţile şi neajunsurile pricinuite de îngrădirile de tot felul, pe cale legislativă sau administrativă, pe care mercantilismul le-a impus vieţii economice, până spre mijlocul veacului XVIII, au făcut să se nască, în cea de a doua jumătate a acelui veac, şcoala liberală, de care se leagă numele Physiocraţilor francezi: Quesnay, Mirabeau, Dupont de Nemours, Mercier de la Rivière, apoi cel al economiştilor clasici: Adam Smith, Ricardo, Stuart Mill, în Anglia şi J. B. Say, Bastiat, etc., în Franţa.

Doctrina liberală se reazămă pe trei idei esenţiale.

O primă ideie, împrumutată poate dela Leibniz: aceea a unei armonii pre-stabilite, o „ordine naturală" în domeniul economic, care se realizează, în mod spontan, dacă acţiunea economică a individului se desfăşoară fără stânjenire.

A doua ideie: ordinea naturală poate asigura prosperitatea naţiunilor mai bine decât reglementarea. Interesele individuale, luate în întregul lor, nu sunt, până la urmă, antagoniste; din ciocnirea lor iese armonia economică[2] ce duce la acea prosperitate.

Din momentul în care indivizii, lăsaţi să se manifeste liber, realizează ordinea şi armonia economică — a treia ideie — amestecul Statului în activitatea acestora trebue să fie cât mai restrâns. Individul este principalul agent econo-

---

2. Bastiat intitulează: „*Les Harmonies Économiques*", una din lucrările sale.

mic, i se cuvine deci, pentru aceasta, o cât mai largă, dacă nu deplină libertate.

Din importanţa locului pe care, cum vedem, şcoala liberală îl atribue individului, s'a născut şi numele de individualism, sub care se desemnează, adeseori, această şcoală.

In ţările stăpânite de doctrina individualistă, a liberalismului economic, intervenţiunea Statului este foarte redusă, întinderea politicei sale economice, deci, foarte restrânsă.

Pentru reprezentanţii liberalismului integral, în veacul XVIII, stăpâniţi de formula „laissez faire, laissez passer" şi de încrederea nelimitată în eficacitatea jocului liber al forţelor economice pentru a asigura echilibrul, armonia în funcţionarea acestor forţe, Statul are misiunea exclusivă să asigure ordinea internă — securitatea şi justiţia — şi apărarea naţională.

In acest sistem, activitatea economică se sprijină pe iniţiativa şi acţiunea individuală, într'un regim de libertate economică şi liberă concurenţă, care permit fiecăruia să-şi îndrepte activitatea sa potrivit aptitudinilor sau preferinţelor sale, acolo unde crede că poate găsi o mai sigură şi mai largă satisfacere a interesului său individual.

Sistemul este caracterizat prin:

libertate în alegerea orientării economice, urmărirea interesului individual fiind mobilul esenţial în exercitarea acestei libertăţi;

liberă concurenţă;

adaptare între producţie şi consum, deci echilibru economic, realizat prin jocul preţurilor, în regim de liberă concurenţă.

In forma lui integrală, a libertăţii absolute, sistemul nu a funcţionat practic niciodată, dat fiind că Statul nu s'a limitat în rolul restrâns indicat mai sus, iar libertatea individuală nu putea să se desfăşoare fără nicio îngrădire. Chiar în perioadele în care doctrina liberalismului era în floare, veacul XIX, intervenţiunea Statului — prin măsuri administrative, fiscale, economice, monetare sau sociale — a restrâns libertatea de mişcare a individului şi a modificat, fie condiţiunile de folosire a instrumentelor de producţie, fie repartizarea bunurilor produse.

Cu aceste rezerve, sistemul individualist a funcţionat însă, vreme îndelungată, şi a asigurat, până în preajma ultimelor decenii, ridicarea netăgăduită a nivelului de viaţă a tuturor popoarelor şi progresele însemnate pe care le-a făcut omenirea în veacul din urmă.

In zilele noastre, când ideea de intervenţiune, dacă nu chiar de economie dirijată, se bucură de o deosebită favoare, când, la adăpostul nevoilor morale şi materiale create de război sau de pregătirea lui, etatizarea vieţii economice a Europei a

luat proporţiuni aşa de întinse, intervenţiunea Statului poate să apară, pentru mulţi, ca singura metodă capabilă să asigure echilibrul şi buna funcţionare a mecanismului economic şi satisfacerea interesului general.

Şi totuşi, oricât de surprinzător ar părea acest lucru azi — într'o lume stăpânită de ani de zile de o intensă şi costisitoare propagandă, în favoarea intervenţiunii „statale" în toate manifestările individuale — trebue să recunoaştem că regimul liberalist, care are la bază interesul individual — în care, cum am mai spus, fiecare urmăreşte satisfacerea propriilor sale nevoi şi năzuinţi, fără a se preocupa direct, de cele mai multe ori, de interesele celorlalţi sau de binele colectivităţii — a putut să asigure, de mai bine de o sută de ani încoace [3], în mod destul de mulţumitor, satisfacerea imensităţii nevoilor popoarelor civilizate, în cadrul intereselor generale ale societăţii şi ridicarea netăgăduită a nivelului de vieaţă al omenirei.

Dela maşinile minunate care echipează industria modernă sau impunătoarele locomotive cu care se mândresc căile ferate moderne, la puzderia de obiecte mărunte — unele chiar neînsemnate — pe care le folosim zilnic în gospodăriile şi în consumul nostru, dela massele enorme de alimente de primă necesitate — pâine, carne, etc. — care se vând zilnic în marile centre urbane ale lumii — Londra sau New-York, Paris ori Los-Angeles — până la florile care aduceau, în viforul iernilor noastre aspre, un strop din soarele Mediteranei, toate bunurile se produc, se transportă, se desfac apoi, la locul şi în clipa în care este nevoie de ele, fără ca vreo voinţă sau vreo organizare centrală atotputernică să conducă şi să stăpânească această mişcare. Interesul individual şi mecanismul preţurilor, prin jocul liberei concurenţe, asigură, în condiţiuni mulţumitoare, funcţionarea unui număr considerabil de întreprinderi de tot felul, împrăştiate pe tot cuprinsul teritoriilor stăpânite de lumea civilizată, în cadrul unei vaste reţele de schimburi economice, comerţ intern sau comerţ internaţional, care se întinde până în colţurile cele mai îndepărtate ale globului.

Constatările ce facem sunt, fără îndoială, adevărate. Trebue să recunoaştem însă că funcţionarea sistemului liberal a dat loc, adesea, la dificultăţi serioase sau la abuzuri. Stăpânită numai de preocuparea interesului personal, activitatea individului a putut lua forme supărătoare pentru interesul general şi a putut duce, adeseori, la rezultate de o vădită ineechitate.

---

3. Intr'o epocă în care populaţiunea Europei, de pildă, trece, dela 1800 la 1930, dela 180 la 480 milioane de locuitori.

Libertatea deplină în folosirea anumitor bunuri — păduri, materii prime, izvoare de energie — poate duce la secătuirea sau risipirea lor, cu urmări supărătoare pentru aşezarea economică a unei ţări.

Inţelegerile între producători — carteluri sau trusturi — turbură funcţionarea mecanismului liberei concurenţe şi pot să asigure, adeseori, acestora situaţiuni privilegiate.

Adaptarea între producţie şi consum prin jocul preţurilor, în liberă concurenţă, nu se realizează, de multe ori, decât cu dificultăţi serioase şi pierderi însemnate de muncă şi capitaluri.

Lupta în târgul liber nu a asigurat totdeauna lumii muncitoreşti — de a cărei bună stare se leagă pacea socială şi sănătoasa desvoltare a unui neam — condiţiuni de existenţă mulţumitoare.

Dificultăţile de transport sau, mai grav, lipsa de mijloace de achiziţiune, au lăsat, adeseori, în suferinţă populaţiuni întregi, în timp ce aiurea producătorii nu găseau mijlocul de a-şi pune în valoare produsele lor [4].

In sfârşit, cu o supărătoare periodicitate — crize ciclice: 1825, 1847, 1857, 1873, 1884, 1890, 1907, 1920, 1929 — omenirea suferă de crize, turburări economice şi financiare serioase, care pot pune în primejdie însăşi aşezarea socială a societăţilor moderne.

Ani de-a-rândul, s'a luptat lumea contimporană cu consecinţele crizei din 1929. Comerţul mondial, care se ridica, în 1929, la 68.619 milioane dolari aur, căzuse în 1934, la $^2/_3$ din volumul său şi $^1/_3$ din valoare.

In 1929, nouă milioane de oameni erau fără lucru în lume. Numărul lor creşte la 15 milioane în 1930, şi atinge 30 milioane în 1933.

*

* *

In faţa dificultăţilor pe care le-au putut creea condiţiunile în care a funcţionat regimul liberalist şi a consecinţelor grave pe care le pot avea fenomene ca acelea pe care le-am enumerat mai sus, era firesc să se ridice, împotriva doctrinei liberale individualiste, alte sisteme, alte doctrine sociale sau economice, aşa numite intervenţioniste, care aveau să înlăture, cel puţin în concepţia autorilor lor, dificultăţile, serioase adeseori, care s'au produs în funcţionarea sistemului individualist.

Aşa s'au născut, la mijlocul şi spre sfârşitul veacului XIX,

---

4. In America, se ardea grâu în locomotive, ori se aruncau saci de cafea în mare, în timp ce alte ţări duceau lipsă de aceste produse.

în deosebi, numeroase doctrine care stăpânesc puternic gândirea economică a zilelor noastre.

Nu este locul să le cercetăm aci. Vom spune numai că aceste doctrine se pot așeza în două grupe.

Unele radicale, cum ar fi socialismul, colectivismul, comunismul sau bolșevismul, văd soluțiunea problemei în schimbarea regimului economic și social: suprimarea parțială sau generală a dreptului de proprietate, înlăturarea capitalismului și așezarea repartiției pe alte baze.

Altele — școala istorică, de care se leagă numele lui Roscher și lui Hildebrand, al lui Schmoller și al lui Brentano sau al lui Sombart, ori socialismul de Stat, de care se leagă numele lui A. Wagner — sunt mai puțin radicale. Ele nu pun în joc însești bazele sistemului economic în vigoare ca cele dintâi, se ridică însă: contra doctrinei liberale, contra optimismului și contra dogmei legilor economice naturale, și atacă liberul schimb și libera concurență. Punând în lumină dificultățile ce am semnalat mai sus și abuzurile ce s'au putut produce, reprezentanții acestor doctrine cer intervențiunea Statului în domeniul economic, mergând uneori — cazul socialismului de Stat — până la trecerea în proprietatea Statului a anumitor bunuri care se află în regim de proprietate particulară.

In ambele cazuri, ne găsim deci în prezența unui sistem de intervențiune de Stat întinsă și efectivă.

Intervenționismul este prin urmare doctrina care, în fața dificultăților care se pot naște într'un regim de liberalism, așa cum am arătat mai sus, tinde să înlăture aceste dificultăți printr'o acțiune directă sau indirectă a Statului sau a organelor sale.

In această acțiune de intervenție, s'ar putea merge de sigur foarte departe, până la regimul colectivist de producție, adică la sistemul în care Statul însuși ar deveni întreprinzător în toate ramurile activității economice, cu excluderea inițiativei și răspunderii individuale. In acest caz, însă, nu ar mai fi vorba, credem, numai de intervenționism — formulă care chiar în realizările ei extreme presupune existența unui minimum de acțiune individuală particulară — ci ar fi vorba de un etatism integral, sistem în care Statul nu s'ar mulțumi numai să intervie pentru îndrumarea, dirijarea sau controlul activității factorilor economici, dar s'ar substitui acestora, într'o vastă și atotcuprinzătoare organizare autoritară și exclusivistă.

Nu vom examina o asemenea formulă, fiindcă avem impresiunea netedă că ea depășește chiar concepțiunile foarte înaintate ale acelora care se așează azi printre apărătorii unui intervenționism intens și efectiv. Ne vom ocupa numai de intervenționismul realizat în cadrul sistemului de producție bazat pe proprietatea individuală, în care responsabilitatea întreprinderii incumbă întreprinzătorului.

In realizare, acest intervenţionism poate lua forme diferite — după obiectul, întinderea şi adâncimea intervenţiunei — care se pot înscrie, după împrejurări, între două limite extreme, înfăptuirea putându-se aşeza mai departe sau mai aproape de una sau alta din aceste limite.

De o parte, o primă limită, forma minimă a intervenţionismului, aşa cum o admitea chiar doctrina liberală integrală, în care Statul este simplu creator al cadrului juridic şi politic în care are să se exercite activitatea economică, atribuţiunile lui fiind: administraţia, justiţia, securitatea.

De altă parte, a doua limită, forma maximă: un sistem de diriguire a vieţii economice, care ar cuprinde toate sau cel puţin ramurile dominante ale vieţii economice a unei ţări, economie dirijată, sub diferite nume — intervenţionism de Stat, planificare, planism [5] — ca aceea în care se află unele ţări, cel puţin în clipa de faţă şi care constitue forma cea mai cuprinzătoare a acestui intervenţionism.

In această ultimă concepţiune, Statul, direct sau prin organele create, diriguite sau controlate de el în acest scop:

va organiza producţia şi va controla consumul spre a asigura adaptarea dintre producţie şi consum;

va avea să determine schimburile cu străinătatea — aprovizionarea pieţii interne şi plasarea excedentelor — şi să asigure funcţionarea mecanismului pentru lichidarea creanţelor internaţionale;

va avea să realizeze buna funcţionare a regimului monetar şi stabilitatea preţurilor;

va trebui să reglementeze raporturile dintre patroni şi lucrători, să dea tuturor putinţa de a lucra şi să evite, astfel, consecinţele grave ale lipsei de lucru;

Statul va asigura, deci, echilibrul vieţii economice şi va evita, astfel, crizele.

Statul va căuta să asigure o mai dreaptă repartiţiune a bunurilor, spre a înlătura abuzurile ce s'au putut produce altădată şi va creia o largă organizare de asigurări sociale, în vederea realizării păcii şi armoniei sociale.

Intr'un cuvânt, Statul va trebui să găsească mijlocul de a înlătura toate dificultăţile şi toate nedreptăţile sau abuzurile pe care le-a scos la iveală liberalismul, după un veac şi jumătate de funcţionare.

Imensă sarcină şi covârşitoare răspundere pentru Gu-

---

5. In doctrina şi practica germană, care atribue acestei concepţii o deosebită însemnătate.

vernul care s'ar angaja într'o asemenea politică, legitimă îndoială pentru acei care vor fi chemaţi să o judece.

*
* *

Consideraţiunile de mai sus duc, credem, la concluziunea că intervenţionismul în opoziţie cu liberalismul este o chestiune de măsură: întinderea şi adâncimea intervenţiunii Statului.

Un regim se va numi liberalist atunci când şi atât timp cât intervenţiunea Statului sau organelor sale este încă limitată. El va fi intervenţionist, din contră, atunci când acţiunea Statului va fi cuprins o parte însemnată a activităţii economice.

Istoria economică a lumii în ultima sută de ani pune neted în lumină această constatare.

Inceputurile de ocrotire a lumii muncitoreşti care apar, foarte timid, pe la mijlocul veacului trecut în marile ţări industriale, politica de protecţionism care înlocueşte, în Europa, pe aceea de liber-schimb după războiul dela 1870, răsunătoarele reforme sociale ale lui Bismarck — asigurările obligatorii, între altele (1880—1890) — legiferarea riscului profesional în Franţa (1898), întinderea progresivităţii impozitelor şi încetăţenirea impozitului ca mijloc de acţiune a Statului în repartiţia bunurilor, iată o serie de fapte însemnate, care dau celei de a doua jumătăţi a veacului trecut, o culoare destul de vie de intervenţionism, fără a-i răpi însă caracterul evident de liberalism pe care îl are, de sigur, acea epocă.

Intărirea barierelor vamale care se produce în Europa şi în Statele Unite în primii ani ai veacului nostru, trecerea Angliei — leagănul liberului schimb — la o politică protecţionistă, extinderea legiuirilor muncitoreşti — contract de muncă, reglementarea conflictelor de muncă, limitarea orelor de lucru, repausul duminical, etc., — desvoltarea asigurărilor sociale, creşterea numărului şi importanţei întreprinderilor de Stat, restricţiunile de tot felul aduse dreptului de proprietate şi reformele agrare, mergând până la expropriere, realizate în multe ţări, legiuirile referitoare la controlul carteluriloŗ şi trusturilor, intervenţiunea Statului în mecanismul fixării preţurilor — prime şi valorizări diverse, — restricţiunile în mişcările de populaţie — emigrări, imigrări, — au sporit foarte simţitor întinderea intervenţionismului în primele decenii ale veacului nostru. Impotriva acestor grave atingeri aduse doctrinei individualiste, se poate totuşi spune că lumea era încă, în momentul izbucnirii primului război mondial, într'o economie liberală.

Necesităţile războiului au impus, firește, anumite măsuri de intervenţiune între 1914 şi 1918. Multe din ele au dispărut încetul cu încetul după încheierea păcii. Până în preajma anului 1930 economia lumii rămâne mai departe o economie, în

general, liberală, afectată însă de măsuri şi tendinţe de intervenţiune foarte accentuate.

SECŢIUNEA II

Liberalismul şi intervenţionismul în ultimii cincisprezece ani.

Criza din 1929—1934 şi urmările ei au dat un nou impuls tendinţelor de intervenţiune care au caracterizat aşezarea economică a lumii, în primele decenii ale veacului nostru. In faţa nevoilor şi dificultăţilor pricinuite de această criză, lumea caută în acţiunea Statului, sub formele cele mai variate, o uşurare pe care jocul liber al forţelor economice, element de bază al liberalismului, părea că nu-l mai poate da.

Intervenţiunea Statului în organizarea producţiei, acţiunea lui directă în fixarea preţurilor, salariilor şi beneficiilor, raţionalizarea consumului, sporirea protecţionismului, ridicarea taxelor vamale la un nivel ce nu a fost vreodată atins, manifestări aproape agresive în schimburile comerciale cu străinătatea, ca prohibiţiunile sau contingentările, înlăturarea sau limitarea jocului clauzei naţiunei celei mai favorizate în comerţul internaţional, restricţiunile în mişcarea internaţională a capitalurilor şi controlul devizelor;

întinsa politică de autarkie dusă de Germania şi Italia în ultimii zece ani;

politica de monedă dirijată urmărită de Anglia;

în sfârşit răsunătoarele măsuri de redresare economică în Statele Unite, politica de „New-Deal", ale Preşedintelui Roosevelt;

într'un cuvânt, o serie de intervenţiuni, unele mai grave decât altele, care dau aşezării economice a lumii în ultimul timp un aspect cu totul diferit de cel pe care îl avea în primii ani ai veacului nostru, mergând până la economia dirijată integrală, una din limitele indicate mai sus în evoluţiunea doctrinelor liberale şi intervenţioniste.

Caracterul dominant al întregii economii mondiale, în cursul ultimilor cincisprezece ani, este deci — fără excepţie, îndrăznim să spunem — o foarte accentuată desvoltare a intervenţionismului. Tendinţa este generală. Mişcarea are însă o adâncime şi o întindere diferită dela o ţară la alta şi îmbracă forme şi aspecte foarte variate.

Cum se pot grupa aceste forme?

Se cuvine, credem, mai întâi, să facem un loc aparte Uniunii Republicelor Socialiste Sovietice (U. R. S. S.). Intervenţionismul adânc, mergând până la o intensă economie dirijată, care înglobează toată vieaţa economică, ca şi pe cea socială, aste acolo corolarul firesc al unei concepţiuni politice: bolşevismul, izvorît din marxism şi din doctrina colec-

tivistă. Aplicarea acestei concepţiuni a aşezat U. R. S. S. pe baze cu totul diferite de acelea ale regimului de proprietate individuală şi capitalism, care, cu toate prefacerile importante ce s'au produs, în vremurile din urmă, rămâne încă baza aşezării sociale şi economice a celor mai multe ţări din lume.

In neputinţă de a proceda, în cadrul restrâns al acestei expuneri, la examinarea concepţiunei şi organizărei sovietice[6], vom limita observaţiunile noastre la ţările mai de seamă, care păstrează, în general, vechile forme de aşezare economică şi socială. In aceste ţări, lupta este deschisă între două concepţii.

De o parte, o ideologie şi realizări care tind către o politică de autarkie mai mult sau mai puţin întinsă şi metode de economie dirijată, care dau Statului, în conducerea vieţii economice, un rol tot mai însemnat şi reduc rolul şi interesul iniţiativei şi activităţii individuale, într'o măsură foarte întinsă, care afectează, uneori, însăşi libertatea personală.

De altă parte, sforţări însemnate pentru a înlătura inconvenientele, serioase adeseori, pe care le-a arătat funcţionarea regimului liberalist în ultimele decenii, pentru a-l adapta nevoilor de azi şi a păstra, astfel, un regim căruia i se datoresc, în bună parte, cum am mai spus, ridicarea netăgăduită a nivelului de vieaţă al tuturor popoarelor şi progresele însemnate pe care le-a făcut omenirea în veacul din urmă.

Prima concepţiune îşi găseşte înfăptuire, în ultimii cincisprezece ani, cu deosebire în ţările Axei, cea de a doua în ţările Puterilor Anglo-Saxone, Naţiunilor Unite şi Asociate[7].

§ 1.

Concepţiunea Ţărilor Axei.

Ţările Axei s'au desvoltat din punct de vedere economic şi social, în ultimele decenii, sub înrâurirea covârşitoare a regimului politic în care erau încadrate, fascismul şi naţional-socialismul (nazismul), şi potrivit ţelurilor pe care le-a impus, înăuntru şi în afară, acest regim.

Prima, şi poate cea mai de seamă, manifestare cu caracter economic a acestei înrâuriri este politica de autarkie în care s'au angajat, în ultimul timp, aceste ţări.

---

6. Ea urmează să facă obiectul unei cercetări speciale, întemeiată pe rezultatele pe care războiul le-a pus într'o deosebită lumină, îndată ce vom avea documentarea necesară.

7. Distincţiunea nu este cum vom vedea şi mai departe, aşa de netedă. Ţări ca Germania au păstrat totuşi aspecte liberale, iar ţări ca Statele-Unite au practicat măsuri de economie dirijată foarte pronunţate.

Se înţelege prin autarkie o politică menită să dea putinţa unei ţări să-şi asigure existenţa prin mijloacele care se află, ori pot fi creiate sau desvoltate înlăuntrul fruntariilor ei, adică să-şi asigure împlinirea dacă nu a tuturor, cel puţin a nevoilor ei esenţiale, lipsindu-se în întregime sau cât mai mult de sprijinul pe care îl aduc în mod normal, în vieaţa economică a unui popor, schimburile internaţionale şi comerţul exterior.

O asemenea politică, urmărită pe o scară foarte întinsă de Germania şi Italia, a dus, mai întâi, la desvoltarea anumitor ramuri de producţie — chiar atunci când condiţiunile lor normale de desvoltare nu erau favorabile — pentru a obţine cât mai mult din exploatarea resurselor interne. Ea a condus, apoi, la creearea de industrii de substituire a produselor sau materiilor prime care lipseau — surogate, produse sintetice — ceeace, firește, modifică simţitor poziţiunea acestor ţări din punct de vedere al schimburilor internaţionale, în aşezarea de mâine a lumii.

In Italia, ţară săracă în materii prime şi surse de energie, politica de autarkie se leagă de primele sforţări ale regimului fascist. Ea s'a accentuat cu timpul: în 1930, sub înrâurirea agravării tendinţelor protecţioniste ale tarifelor americane; în 1931, ca urmare a devalorizării lirei sterline; după 1933, ca răspuns la politica de contingentare din Franţa, în sfârşit în ultimii zece ani, în deosebi, ca reacţiune la obstacolele întâlnite de emigraţiunea italiană în Anglia şi Statele Unite.

Politica de autarkie a căpătat o forţă neaşteptată după 18 Noembrie 1935, când Italia s'a văzut în faza dificultăţilor create de aplicarea „sancţiunilor“ edictate de Societatea Naţiunilor, cu prilejul războiului italo-abisinian. Ea a continuat, în Italia, şi după ridicarea „sancţiunilor“ şi s'a întins, cu rezultate apreciabile, atât în agricultură, cât şi în industrie. „Bătălia grâului“ dusă de guvernul fascist, spre a asigura prin sporirea producţiei interne o cât mai largă acoperire a nevoii de pâine, constitue, fără îndoială, o interesantă realizare a acestei politici.

O largă acţiune pentru folosirea de produse de substituire, însoţită de încercări serioase de restricţiuni „voluntare“ în consum, a completat cu succes eforturile către autarkie.

In Germania, ideia de autarkie nu e nouă. Ea se leagă de doctrina lui Friedrich List, sub înrâurirea ideilor lui Fichte şi Hegel, la mijlocul veacului trecut. Rămase în umbră însă, timp de mai multe decenii, tendinţele autarkice renasc în concepţiunile recente ale Reichului, din condiţiunile economice create de războiul din 1914—1918, din urmările crizei bancare şi financiare din 1931, în sfârşit, cum am spus în treacăt şi mai sus, din sforţările făcute spre a înlătura unele după altele consecinţele tratatului dela Versailles.

Renăscută din principiile politice, economice şi sociale ale doctrinei naziste şi pusă în slujba redresării economice germane pentru realizarea unor ţeluri politice sau războinice, politica de autarkie germană a sporit, fără îndoială puterea de atac şi rezistenţă a Reichului.

O politică de autarkie nu se poate realiza însă, într'un regim de libertate economică, fiindcă, pe de o parte, cum am arătat, autarkia trebue să asigure, adeseori, existenţa şi acelor întreprinderi care nu-şi găsesc în ţară condiţiuni normale de existenţă, care, deci, nu s'ar putea menţine în liberă concurenţă, pe de alta, întreaga activitate economică — consumul şi repartiţia pe lângă producţie — trebue adaptată ţelurilor autarkice. Intervenţionismul intens, mergând până la economia dirijată — dacă politica de autarkie are ţeluri mai întinse şi mai adânci — este condiţiunea esenţială pentru realizarea unei asemenea politici. Nu se poate concepe autarkie fără economie dirijată sau, cel puţin, fără un intervenţionism foarte accentuat [8].

La tendinţele generale de intervenţionism, care, cum am arătat, caracterizează gândirea şi înfăptuirea economică din ultimele decenii, se adaugă deci, în ce priveşte Germania şi Italia, nevoia de diriguire impusă de o vastă politică de autarkie.

In aceste condiţiuni, era firesc ca economia dirijată, sprijinită şi ea, ca şi autarkia, de o doctrină politică autoritară, fascismul şi naţional-socialismul — care dau ideii de Stat şi colectivitate o prioritate ce merge uneori până la nesocotirea anumitor drepturi individuale esenţiale — să capete, în aceste ţări, o întindere nebănuită.

In sistemul german şi italian, economia dirijată nu se mai concepe numai, aşa cum am arătat mai sus, ca un mijloc pentru a înlătura dificultăţile care se constată în funcţionarea regimului liberalist, a suprima turburările grave pe care le produc crizele economice şi a asigura mai multă stabilitate în vieaţa economică, a realiza o adaptare a producţiunii la consum mai bună decât se poate obţine — în automatismul economiei individualiste — prin mecanismul preţurilor, sub regimul liberei concurenţe. Ea urmăreşte crearea de organisme specializate, care trebue să organizeze şi să îndrumeze forţele

---

8. Se poate, însă, concepe intervenţionism, sau chiar economie dirijată, fără nicio preocupare de autarkie. Evoluţiunea intervenţionismului în cursul veacului trecut şi politica de economie dirijată a Preşedintelui Roosevelt în ultimii zece ani — de care am vorbit în treacăt şi de care vom vorbi şi mai târziu — o dovedesc cu prisosinţă.

economice ale unei ţări către ţelul spre care tinde politica de autarkie.

Sub nume diferite, cum am mai spus, planificare, economie dirijată, intervenţionism de Stat, economia dirijată a pătruns cu măsuri variate, uneori foarte adânci, în toate manifestările vieţii economice din zilele noastre.

In producţie:

restrângerea sau reglementarea libertăţii de a crea întreprinderi — autorizare administrativă prealabilă, după criterii de oportunitate, ceeace deschide Administraţiei posibilităţi de apreciere şi, fie zis în treacăt, de arbitrar foarte întinse — şi reglementarea investiţiunilor;

programe obligatorii de cultură, standardizarea şi reducerea numărului tipurilor de produse fabricate, reglementarea aprovizionării cu materii prime, etc.;

reglementarea cartelurilor;

în comerţul exterior: o politică protecţionistă foarte accentuată cu o foarte riguroasă reglementare a exportului şi a importului, sub formă de contingente, prohibiţiuni, compensaţii, etc., în afară de jocul normal al tarifelor vamale; acorduri de plăţi şi de clearing, etc.;

în politica monetară şi de credit: curs forţat, controlul devizelor, restricţiuni în mişcarea capitalurilor;

în consumaţie: raţionarea sau raţionalizarea consumului [9], interdicţiuni, restricţiuni;

în repartiţie: salarii minimale şi maximale, limitarea beneficiilor şi dividendelor, în afară de măsurile fiscale cu caracter social, de împrumuturile forţate sau contribuţiunile aşa zise „voluntare", etc.;

în organizarea mâinii de lucru şi a raporturilor dintre patroni şi lucrători: interzicerea grevei şi arbitrajul obligatoriu: restrângerea sau suprimarea dreptului de asociaţie, constituirea de bresle, corporaţiuni sau asociaţiuni profesionale cu monopol de reprezentare; restrângerea chiar a libertăţii de mişcare a lucrătorului; măsuri întinse de asigurări sociale obligatorii, etc.;

în sfârşit, aspectul cel mai grav, o politică activă de fixare a preţurilor care cuprinde, încetul cu încetul, toată producţia, sau cel puţin pe acea a bunurilor celor mai importante.

Iată un lung şir de măsuri de deosebită importanţă, care dau organelor de Stat—sau mandatarilor acestora—puteri foarte întinse în îndrumarea, conducerea sau controlul vieţii economice.

---

9. Raţionarea venind dela raţie, consum restrâns; raţionalizare venind dela raţiune, o utilizare mai înţeleaptă a disponibilităţilor existente.

Este adevărat, cum am arătat şi mai sus[10], că tendinţele de intervenţionism, de restrângere a libertăţii economice, constitue un element constant şi caracteristic în evoluţiunea liberalismului, încă din cea de a doua jumătate a veacului trecut şi în deosebi în ultimele decenii. Nu este mai puţin adevărat însă — constatare foarte importantă — că aceste tendinţe nu au avut nici pe departe, în trecut, întinderea şi importanţa pe care au căpătat-o în timpurile din urmă.

Tendinţele de autarkie şi economie dirijată se înfăptuesc cu mijloace diferite.

Concepţiunea ca şi realizarea unei noui ordini economice capătă în Portugalia, de pildă — integrată şi ea într'un regim autoritar, din punct de vedere politic, şi de economie dirijată, din punct de vedere economic — aspecte care se deosebesc simţitor de cele pe care le constatăm în Germania sau Italia.

Pentru unii, programul de intervenţiune pe teren economic se realizează în cadrul mecanismului politic şi social al aşezării actuale, cu adaptările cuvenite, pentru alţii, cazul Italiei de pildă, realizarea lui presupune crearea unui cadru nou, pe bază de organizare şi reprezentare profesională — cu mai multă sau mai puţină intervenţie politică sau administrativă — mergând dela breasla sau asociaţiunea cu rol profesional până la concepţiunea integrală a Statului corporatist.

Privit sub aspectul necesităţilor economiei dirijate, corporatismul apare, într'adevăr, ca o soluţiune chemată să uşureze realizarea unei asemenea economii.

Intr'adevăr, una din problemele mari pe care le ridică economia dirijată şi care nu se pune într'o economie liberală este găsirea autorităţii care să asigure, în condiţiuni mulţumitoare de pricepere şi obiectivitate, rolul de diriguitor al vieţii economice. Soluţiunea problemei este foarte grea îndată ce părăsim, — din cauza rezervelor serioase care se pot formula contra gestiunii de Stat, după o lungă şi costisitoare experienţă — ideia de a da Statului un rol activ în conducerea efectivă a vieţii economice.

Intr'un sistem corporatist, această direcţiune este încredinţată interesaţilor înşişi, sindicate de lucrători şi sindicate de patroni, asociate, pentru fiecare ramură de activitate economică, într'o unitate profesională: corporaţia.

In altă concepţie, cooperaţia, formulă de organizare diferită sau opusă capitalismului[11], ar putea fi chemată

---

10. Vezi *supra*, pag. 18.

11. Vezi în această privinţă *BURKY (CII.)*, *op. cit.*, de noi, *supra*, p. 8, la pag. 263 şi urm. a acelei lucrări.

să se substitue Statului în îndrumarea vieţii economice.

In sfârşit, autarkia şi economia dirijată pot duce la formule care presupun baze politice de realizare mai întinse decât graniţele actuale ale statelor care practică asemenea metode[12].

S'a vorbit, într'adevăr, în ultimii ani, în doctrina germană îndeosebi, de spaţii economice (Wirtschaftsräume), în afară de spaţiile politice ale Statelor (Staatsräume), s'a vorbit de organizarea acestor spaţii (Raumordnung), de „economie pe spaţii mari" (Grossraumwirtschaft) sau de „spaţiu vital" (Lebensraum).

S'au alcătuit, ca urmare a acestor concepţiuni, planuri de organizare economică pe teritorii foarte întinse, planuri care depăşesc cu mult, atât ca întindere cât şi ca adâncime, proiectele de grupări economice şi colaborare europeană pe care le-am cunoscut în ultimele decenii.

Infăptuirea unor asemenea planuri impune însă formule politice şi o intervenţie activă de organizare economică colectivă, care nu se pot încadra în concepţiile de suveranitate naţională şi în economia liberală, care au stat la baza vieţii europene, până în momentul de faţă.

Am socotit necesar să ne oprim asupra doctrinei şi politicii Ţărilor Axei, — indiferent de soarta pe care o vor avea acestea la încheerea păcii — fiindcă, deşi aplicate cu deosebită tărie în aceste ţări, autarkia şi economia dirijată îşi găsesc adepţi şi în alte ţări decât cele totalitare de care ne-am ocupat şi în care problema se mai poate pune şi de aci înainte, independent de soarta pe care ar avea-o aceste formule în ţările Axei.

Cum vom vedea mai departe, autarkia se bucură, în general, de favoarea publicului, a acelor persoane în deosebi, care nu au avut prilejul să reflecteze mai îndelung şi mai adânc asupra problemelor economice şi asupra complexităţii raporturilor dintre popoare. Ea răspunde tendinţei firesti a omului mijlociu să fie stăpân la el acasă, să nu fie turburat în activitatea sa de vreo stânjenire venită din afară.

Condiţiunile economice ale războiului actual, care a intrat de mult în al şaselea an, întăresc, firesţe, aceste tendinţe.

In ce priveşte economia dirijată, cum vom vedea mai departe, ea este practicată, uneori pe o scară destul de în-

---

12. Cum vom vedea mai departe, când vom cerceta problema autarkiei, dificultăţile de realizare ale unei asemenea politici sunt cu atât mai mari cu cât realizarea se încearcă pe teritorii mai restrânse.

tinsă şi de ţări ca Anglia sau Statele Unite, care au rămas credincioase totuşi, în principiu cel puţin, economiei liberale.

§ 2.

Concepţiunea Puterilor Anglo-Saxone şi Naţiunilor-Unite.

In faţa tendinţelor expuse mai sus, se aşează concepţiunea Puterilor Anglo-Saxone şi a Naţiunilor Unite.

Aceste ţări, considerând progresele însemnate pe care le-a realizat omenirea în regimul liberal, individualist — în ciuda dificultăţilor pe care nu le-a putut înlătura acest regim — şi impresionate de stânjenirile foarte serioase pe care le ridică politica .de autarkie şi condiţiunile de funcţionare ale economiei dirijate, cred în posibilitatea adaptării regimului capitalist şi economiei liberale la nevoile lumii de mâine. Poziţiunea lor este însă diferită faţă de cele două probleme, autarkia şi economia dirijată.

In ce priveşte autarkia, deşi unele cel puţin din ţările aliate, Statele Unite de pildă, reunesc condiţiuni care le-ar permite, într'o oarecare măsură, o politică de autarkie, reluarea şi desvoltarea relaţiunilor economice internaţionale, întrerupte sau îngreunate de războiu, constitue pentru aceste ţări ţelul politicei lor la încetarea ostilităţilor.

Din raportul publicat de Comitetul economic şi financiar al Societăţii Naţiunilor — comitet cu caracter strict tehnic — cu prilejul unor întruniri, care au avut loc la finele lui Aprilie 1942, la Londra, şi în primele zile ale lui August 1942, la Princeton, N. Y., în Statele Unite, rezultă preocuparea vădită de a asigura reconstrucţia lumii după războiu pe bază de înţelegere şi cooperare internaţională cu:

„restabilirea unui sistem eficace de plăţi internaţionale, cu redeschiderea, în lumea întreagă, a căilor folosite de comerţul plurilateral“ şi

„accesul tuturor statelor, pe picior de egalitate, la comerţul şi materiile prime ale lumii“.

„A cet effet“, spune raportul, „une collaboration internationale beaucoup plus étroite qu'auparavant sera indispensable, car toute autre solution n'offrirait que les perspectives d'un désordre économique prolongé. Le monde entier ne fait qu'un, dans les bons comme dans les mauvais jours et aucun pays ne saurait améliorer pour longtemps sa situation au détriment des autres[13]“.

---

13. Vezi *Rapport au Conseil sur les travaux de la Session Mixte* (1942) în Publications de la Société des Nations, II, Questions Eco-

Această atitudine a fost confirmată ulterior în mai multe împrejurări. Nu de mult, cu prilejul Conferinţei monetare internaţionale dela Bretton Woods, (U. S. A., Iulie 1944), care prevede un întreg sistem de măsuri destinate să înlăture restricţiunile de tot felul în schimburile dintre popoare şi să creeze condiţiuni favorabile unei cât mai strânse colaborări internaţionale [14].

In ce priveşte economia dirijată, atitudinea Naţiunilor Aliate este mai puţin netă decât în ce priveşte autarkia. Aceste ţări sunt şi ele anagajate de ani de zile, dela 1931 încoace, într'o politică de economie dirijată, sau cel puţin, de foarte intens intervenţionism.

Tendinţe şi măsuri, adeseori foarte cuprinzătoare, de intervenţionism sau economie dirijată se întâlnesc, într'adevăr, nu numai în acţiunea de război sau de pregătire de luptă a ţărilor care, ca Germania, sau Italia, par să fi rupt cu politica liberalistă. Ele se întâlnesc şi în ţări ca Marea Britanie sau Statele Unite, care au rămas credincioase cel puţin principiilor esenţiale de organizare individualistă şi care, prin reprezentanţi autorizaţi, cum am spus mai sus [15], au manifestat, în anii din urmă, intenţiunile lor de colaborare internaţională, în cadrul unei economii mai mult sau mai puţin liberale.

Puterile liberale — anglo-saxone şi aliaţii lor — fac azi economie dirijată ca economie de război. Ele au făcut însă o asemenea politică şi într'o perioadă de pace [16], ultimii cincisprezece ani, şi vor mai face, de bună seamă, în unele sectoare economice cel puţin, şi mâine.

In cadrul acestei politici de intervenţiune se aşează, în ultimii cincisprezece ani, politica de „valorizări" — adică de intervenţiune a Statului pe piaţă pentru menţinerea preţurilor anumitor mărfuri care interesează în deosebi producţia naţională: bumbac, cauciuc, diverse metale — spre a face faţă consecinţelor, foarte supărătoare, pe care le-a avut scăderea preţu-

---

nomiques et Financières, 1942, II, A. 4, p. 6, 7 şi 15. Ceeace dă o deosebită importanţă acestui raport, în împrejurările de azi, este faptul că la întocmirea lui au participat personalităţi cu răspundere ca: Hon. F. Grady, preşedinte al Comisiunii tarifelor şi Subsecretar de Stat în Statele-Unite şi Sir Frederick Leith-Ross, unul din reprezentanţii cei mai de seamă ai Trezoreriei britanice.

14. Vezi lucrarea noastră: *Probleme Monetare Internaţionale.* 1. *Conferinţa Monetară Internaţională dela Bretton Woods (U. S. A.), Iulie 1944,* Editura Scrisul Românesc, Craiova, 1944.

15. Vezi *supra,* p. 26, nota 13.

16. Când nu se găseau, ca Germania sau Italia, într'o perioadă de pregătire de război „Wehrwirtschaft".

rilor materiilor prime, în perioada de criză 1929—1931 şi în anii următori.

Intervenţiunile de „open market policy“ [17], politică în târgul liber, făcute de băncile de emisiune ale Statelor Unite ale Americii de Nord şi Marei Britanii, după războiul celălalt, spre a înrâuri volumul monedei şi creditului pe piaţă, în vederea menţinerii stabilităţii preţurilor, măsurile de „sterilizare“ a aurului, luate în anii din urmă în U. S. A., pentru a înlătura consecinţele monetare ale afluxului de aur care s'a produs în Statele Unite în acea perioadă, crearea de „fonduri de egalizare“ (U. S. A., Marea Britanie, Franţa), ca mijloc de acţiune pe piaţa devizelor, iată o serie de măsuri de dirijare a monedei, deci de economie dirijată.

In sfârşit, răsunătoarea politică de intervenţiune, cu ţeluri economice şi sociale, urmărită — după încercările din 1917 şi experienţa Hoover din 1929 — de Preşedintele Roosevelt, dela 1933 încoace — în urma a patru ani de grea criză economică — politica de „New-Deal“ [18], constitue, fără îndoială, un exemplu de economie dirijată de mare amploare [19].

Mişcarea continuă în timpul războiului, nu numai, cum era firesc, în ce priveşte organizarea actuală în legătură imediată, directă cu războiul, dar şi în ce priveşte aşezarea economică de mâine a lumii.

Planul de asigurări sociale, pe o scară foarte întinsă, cunoscut sub numele de Plan Beveridge, prezentat Parlamentului şi publicat de Guvernul britanic la finele lui Noembrie 1942 [20], care a fost discutat cu un deosebit interes în toată

---

17. Inscrisă în mai toate statutele băncilor de emisiune europene, cu prilejul reformelor ce au avut loc între 1925 şi 1930. Vezi şi art. 25 din Statutele Băncii Naţionale a României, din 7 Februarie 1929.

18. Legiferată prin „*A. A. A.*“ (*Agricultural Adjustment Act*, lege de adaptare a Agriculturii) şi prin „N. I. R. A.“ (*National Industrial Recovery Act*, lege naţională de îndreptare industrială) şi realizată printr'o vastă organizare „*N. R. A.*“ (*National Recovery Administration*, administraţie naţională de îndreptare), în afară de alte organizaţiuni.

19. Iată ce spune, într'adevăr, Preşedintele Roosevelt, la 16 Iunie 1933, în momentul promulgării lui *National Recovery Act:*

„Istoria va însemna probabil *National Industrial Recovery Act* ca legislaţiunea cea mai importantă şi cu consecinţele cele mai îndepărtate, adoptată vreodată de Congresul American... Ea reprezintă un efort suprem în vederea stabilizării, pentru totdeauna, a numeroşilor factori care contribuesc la prosperitatea naţiunii şi păstrarea nivelului de vieaţă american“. Vezi *The National Recovery Administration.* An Analysis and Appraisal, by the Brookings Institution, Washington D. C. 1935, pag. 3.

20. Vezi *Social Insurance and Allied Services,* Report by Sir *William Beveridge,* Cmd. 6404, His Majesty's Stationery Office, London, 1942.

lumea, constitue un exemplu caracteristic în această privinţă.

Intră, credem, în cadrul aceloraşi preocupări — deşi a stârnit în Marea Britanie critici serioase — planul cunoscut sub numele de Planul Nuffield, care prevede pentru viitor o organizare a industriei britanice în care Statul ar avea o acţiune de îndrumare sau de control destul de întinsă [21].

Franţa, leagănul individualismului, luptând iarăşi în tabăra Puterilor aliate, după împrejurările dramatice în care a trăit între 1940 şi 1944, dovedeşte şi ea preocupări serioase de planificare în ce priveşte aşezarea ei economică [22].

Alte ţări mai mici, ca România de pildă sau Cehoslovacia, până la ocuparea ei, au accentuat serios dela 1929 încoace politica lor de intervenţiune şi se găsesc azi, dacă nu chiar într'un sistem organizat de economie dirijată, cel puţin într'o situaţie în care liberalismul a suferit o foarte gravă restrângere.

Se cuvine să adăugăm însă că măsurile de economie dirijată, de care am vorbit mai sus, aplicate în U. S. A., Marea Britanie, Olanda, Franţa, etc., nu au fost, ca în Germania sau Italia, rezultatul unei concepţiuni politice sau sociale unitare, care ar fi impus, pe teren economic, o politică de planificare; ele au fost, mai curând, soluţiuni impuse de nevoia de a rezolva dificultăţi trecătoare. Aceste măsuri nu au suprimat principiile însăşi ale economiei liberale — iniţiativa individuală, libertatea economică, libera concurenţă, schimburile internaţionale — nu au schimbat temelia aşezării economice şi sociale a acelor ţări. Aşa cum sunt aplicate azi, ele au adus însă, în vieaţa economică, intervenţiuni şi îngrădiri aşa de serioase, încât se poate pune cu temei întrebarea dacă mai suntem sau nu într'o economie liberală.

SECŢIUNEA III

Aprecieri asupra concepţiunilor de azi cu privire la viitoarea aşezare economică a lumii.

Am arătat mai sus, în mod sumar firesţe, formele în care se înscrie vieaţa economică în momentul de faţă şi tendinţele care se manifestă de o parte şi de alta a liniilor de luptă.

Din această expunere, apare dificultatea de a căpăta azi o orientare precisă, asupra aşezării economice a lumii de mâine, de a desprinde ce va dăinui şi ce va dispare din concepţiunile, tendinţele sau metodele care stăpânesc gândirea

---

21. Vezi articolul intitulat *Staat und Privatwirtschaft, în Süd-Ost Echo,* Budapesta şi Viena, din 15 Octombrie 1943.

22. Vezi *BURKY (Ch.), op. cit.,* capitolul intitulat *„L'expérience française“.*

sau înfăptuirea economică în clipa de faţă. Se pot face, totuşi, câteva constatări care ne îngăduie să întrevedem cel puţin sensul mişcării care ne preocupă.

Expunerea concepţiunilor celor două tabere care se înfruntă în războiul actual, face să apară opoziţiunea destul de vie între aceste concepţiuni. Opoziţiunea poate fi însă, până la urmă, mai puţin gravă decât pare, la prima vedere. Când dela înălţimea principiilor care se înfruntă — autoritarism şi etatism de o parte, democraţie şi individualism de alta — scoborîm la formele de înfăptuire ale acestor principii şi, mai ales, la aceeace se poate întrevedea pentru ziua de mâine, opoziţiunea se reduce, soluţiunile se apropie.

In ce priveşte autarkia, situaţiunea este, credem, destul de simplă.

Pentru Germania şi Italia, care îşi întemeiau, cum am arătat, proiectele lor de autarkie, pe o expansiune directă sau indirectă, nu mai poate fi vorba de o autarkie în situaţiunea militară şi politică de azi, oricare ar fi condiţiunile în care s'ar încheia pacea.

Pentru Statele Unite şi Marea Britanie — inclusiv Dominioanele — problema nu s'a pus, deşi, cum am mai spus, datorită întinderii considerabile a teritoriilor ce stăpânesc şi varietăţii resurselor ce deţin, o politică de autarkie s'ar putea realiza în aceste ţări, cu dificultăţi mai mici şi cu consecinţe mai puţin supărătoare decât pentru oricare din ţările europene, cu excepţia Uniunii Sovietice.

Pentru aceste din urmă ţări, experienţa războiului actual va fi dovedit încă odată că o politică de autarkie poate constitui un instrument de război sau de pregătire de luptă, nu însă un sistem de organizare a unei economii de pace.

In faţa dificultăţilor însemnate pe care le ridică „à la longue" o politică de autarkie, urmărită pe teritorii relativ restrânse, faţă de consecinţele pe care le are reducerea nivelului de vieaţă al populaţiei, rezultat inevitabil al autarkiei, după privaţiunile serioase pe care această populaţie le-a suferit pretutindeni, în timpul războiului, nu credem că tendinţele de autarkie se vor mai putea bucura de prestigiul şi de sprijinul de care s'au bucurat în Europa, în ultimii zece ani.

De altfel, distrugerile pricinuite de război în aceste ţări, precum şi secătuirea ce au suferit sunt aşa de mari, încât refacerea lor nu este de cele mai multe ori posibilă fără concursul ţărilor — ca Statele Unite sau Statele Americei Latine, de pildă, — ale căror teritorii nu au cunoscut ororile războiului şi ale căror mijloace economice sunt impunătoare.

Nu ne îndoim că ideia de întinsă colaborare internaţională şi concepţiunea „prosperităţii indivizibile" exprimată de D-l M. Morgenthau, Ministrul Finanţelor Statelor Unite, cu prilejul desbaterilor Conferinţei Monetare Internaţionale dela

Bretton Woods (U. S. A.) din Iulie 1944[23], vor sta mâine la baza aşezării economice a lumii.

Problema este ceva mai delicată în ce priveşte economia dirijată.

Interveţionismul practicat pretutindeni în timpul războiului a luat o întindere aşa de mare, încât se poate spune că ne găsim în general într'un regim de economie dirijată.

Practica economiei dirijate în această perioadă, ca şi aceea a autarkiei, a dovedit că, aplicată pe o scară întinsă, economia dirijată ridică dificultăţi mari şi creează stânjeniri grave, care ating, uneori, însăşi libertatea personală a individului. Ea poate fi acceptată şi suportată ca politică de război, dar ridică obiecţiuni foarte serioase când este vorba să fie considerată nu ca o soluţiune trecătoare în împrejurări excepţionale, ci ca un regim statornic pentru vremuri normale. Lucrul este cu deosebire adevărat pentru ţările, ca a noastră, care nu au încă experienţa şi organizarea de care este nevoie, pentru a asigura, cu metodă şi competenţă, diriguirea întregii vieţi economice, aşa cum o pretinde un sistem de planificare.

Obiecţiunea nu este, de sigur, nouă, ea a fost ridicată şi în trecut oridecâteori, în lupta între liberalism şi interveţionism, acesta din urmă revendica sau cucerea o nouă poziţiune. Trebue să recunoaştem, însă, că dificultăţile şi neajunsurile unei politici de interveţiune sporesc pe măsură ce sporeşte acţiunea organului de diriguire sau îndrumare, pe măsură ce se realizează mai intens o dirijare efectivă a vieţii economice.

Experienţa economiei dirijate arată că, odată intrat pe făgaşul anumitor măsuri de interveţiune, această interveţiune, în mod firesc, se întinde şi se adânceşte. Interveţiunea Statului într'un anumit domeniu impune, adeseori, mai curând sau mai târziu, o nouă interveţiune şi în alte domenii.

„L'intervention appelle l'intervention", spunea cu drept cuvânt unul din profesorii noştri dela Facultatea de Drept din Paris, care considera cu oarecare temere — acum douăzeci şi cinci de ani, când nici nu se vorbea de „planificare" — creşterea interveţiunii Statului, în domeniul economic[24].

Una din criticile cele mai serioase care s'au adus preţurilor maximale în războiul trecut (1914—1918), când instituirea lor s'a limitat, în general, la un număr restrâns de articole,

---

23. Vezi lucrarea noastră *Probleme Monetare Internaţionale*, citată *supra* p. 27, la pag. 39 a acelei lucrări. Vezi şi broşura noastră *Autarkie sau colaborare intenaţională?*, R. Cioflec, Bucureşti, 1945.

24. Vezi şi exemplele date *infra*, p. 32 notele 25 şi 26.

a fost nedreptatea care rezultă tocmai din această limitare[25]. Dacă, de pildă, fixăm un preţ de vânzare hârtiei, trebue să ne ocupăm şi de cel al celulozei mai întâi, al lemnului în picioare mai pe urmă. Dacă instituim salarii minimale, sau impunem producţiunii sarcini sociale importante, punem în joc preţul tuturor articolelor care se fabrică.

Şi dacă cum am spus, dificultăţile sunt cu atât mai mari şi consecinţele cu atât mai însemnate, cu cât intervenţiunea este ea însăşi mai întinsă, se pune întrebarea — şi aici este nodul problemei — până unde mergem?[26].

Controlul devizelor şi necesitatea de a menaja disponibilităţile de mijloace de plată în străinătate au dus, în toate ţările în ultimii ani, la restrângerea, chiar la suprimarea posibilităţii, pentru individ, de a părăsi ţara.

Necesitatea de a economisi combustibilul sau materialul întreprinderilor de transport — căi ferate, autobuze — au dus la limitarea şi uneori la oprirea deplasării chiar în interiolul ţării.

---

25. S'a limitat la noi, de pildă, prin legea chiriilor, cuantumul chiriei, pentru ocrotirea chiriaşilor, la sume mult mai mici decât chiriile ce se puteau obţine în târgul liber. Proprietarul — adeseori el însuşi nevoiaş — este nedreptăţit. Venitul lui este astfel foarte simţitor redus, în timp ce pentru obiectele de care are nevoie — încălţăminte, combustibil, haine, etc. — el plăteşte preţurile foarte urcate ale târgului liber, dacă nu s'au limitat şi preţurile acestor articole sau dacă limitate fiind, aprovizionarea nu se poate face la preţurile oficiale.

26. Comisariatul Preţurilor la noi a mers până la fixarea preţului pentru „călcarea borului unei pălării“, sau pentru „ras capul“ sau „legat părul“ în saloanele de coafură!! Vezi deciziile Nr. 310 şi 279, publicate în *Monitorul Oficial*, Partea I, Nr. 252, din 27 Octombrie şi Nr. 216 din 15 Septembrie 1943.

Chestiunea a continuat să preocupe Comisariatul, care se temea, de sigur, că libertatea ce ar lăsa la „ras capul“ ar fi putut primejdui echilibrul economic al ţării!! La 26 Iulie 1944, în zilele în care trupele sovietice înaintau vijelios spre centrul Moldovei, în care se juca, poate, soarta ţării, Delegaţia Interministerială a Guvernului reexaminează „chestiunea“ frizeriilor şi, puţin mai târziu, Comisariatul publică o nouă decizie (Decizia Nr. 490, *Monitorul Oficial* Nr. 190, din 16 August 1944, Partea I, pag. 6014/15).

Străin de orice gând de polemică, puteam să trecem peste acest exemplu. Semnalăm totuşi, faptul, mărunt fără îndoială, fiindcă el este mai mult decât un exemplu de atmosferă sau un pretext de ironie uşoară. El este expresia unei preocupări, unei stări de spirit de „dirijare“, cu orice chip şi pretutindeni. Cu o asemenea stare de spirit nu se va uşura niciodată povara intervenţiunii autorităţii — necontenit şi pretutindeni — care apasă aşa de greu asupra activităţii noastre de câţiva ani încoace.

Lipsa de hârtie sau nevoia de a menaja stocurile existente pot fi un pretext uşor pentru un guvern, spre a opri apariţiunea unui ziar, ale cărui idei n'au darul să-i placă.

In sfârşit, preocupări demografice sau urmărirea unor ţeluri de eugenie pot duce la măsuri restrictive privitoare la familie, la căsătorie şi să pună în joc, astfel, laturile cele mai gingaşe ale fiinţei şi acţiunii omului.

In asemenea condiţiuni, se naşte în chip firesc întrebarea — iarăşi chestiune de măsură — unde ne oprim? Până unde poate, până unde se cuvine să se întindă acţiunea Statului, în organizarea sau controlul activităţii economice şi sociale?

Problema nu se pune azi, în plin război, în împrejurări care justifică, poate, îndrăzneala şi impun resemnarea. Ea se va ridica însă categoric, mâine, când nu va mai fi vorba să facem faţă la nevoile excepţionale ale războiului, ci să clădim aşezarea de pace a lumii.

Problema va trebui să se pună atunci, fiindcă nu putem crede că omul, aşezat în societate, a creeat Statul pentru ca să fie dus, mai curând sau mai târziu, la totala sa asuprire.

Dar mai este ceva. Sistemul economic liberal presupune, firește, o ordine, un sistem juridic, isvorît şi el dintr'o concepţiune liberală: drept de proprietate individuală, drept şi libertate succesorală, libertate personală şi inviolabilitatea domiciliului, libertatea contractelor, libertatea alegerii profesionale, la care se alătură garanţiile constituţionale — acţiune administrativă şi contencios — contra arbitrarului autorităţii publice. Constatarea este deosebit de interesantă, fiindcă, legat de regimul liberal, regimul juridic expus mai sus, liberal şi el, dispare sau poate să dispară, odată cu înlăturarea liberalismului economic al cărui suport sau corolar este.

Vorbind de evoluţiunea concepţiunii sociale şi politice în lume, profesorul Joseph Barthélemy spune: „Toate se ţin. Cine violează contractele este gata să violeze şi tratatele. Cine nu respectă libertatea de conştiinţă va fărâma libertatea popoarelor. Cine omoară o categorie socială nu va ezita să ucidă o ţară“ [27].

Nu este locul, firește, să facem aci o cercetare critică a economiei dirijate. Vom spune numai că obiecţiunile ce am semnalat sunt foarte puternice şi explică rezerva pe care o ridică pretutindeni economia dirijată, dacă o privim ca sistem de organizare pentru vremuri de pace.

Aceasta nu înseamnă însă că noua aşezare economică a

---

27. Vezi *BARTHÉLEMY (J.), Politique intérieure et droit international,* în publicaţiunile Academiei de Drept Internaţional, Dotaţiunea Carnegie, Recueil Sirey, Paris, 1937, p. 96.

lumii va avea să înlăture intervenţionismul şi să se întoarcă la liberalismul pe care l-am cunoscut acum câteva decenii. Statul, sau organele sale, au în aşezarea economică a lumii, cea de azi ca şi cea de mâine, un loc la care nu poate şi nu trebue să renunţe.

Ne aflăm însă, cum spuneam şi mai sus, în faţa unei probleme de măsură. Intervenţionismul este — istoria o dovedeşte — susceptibil de formule diferite, care nu duc în mod necesar la soluţiunile care ne-au fost impuse, în economia de războiu a zilelor noastre. Dacă necesităţi izvorîte din evoluţiunea vieţii economice şi sociale a lumii în ultimele decenii ale veacului trecut şi, în deosebi, în primele decenii ale veacului nostru, au impus şi vor mai impune intervenţiuni tot mai întinse şi mai adânci, în cadrul liberalismului, aceasta nu înseamnă că trebue să extindem neapărat intervenţionismul până la soluţiunea extremă în care ne găsim angajaţi azi: economia dirijată.

Constatări ca cele de mai sus trebuiau să provoace o reacţiune. Ea s'a produs în ultimul timp, exemplu tipic, chiar în Germania.

Dificultăţile pe care le ridică în mod firesc, o dirijare economică de dimensiunile nebănuite vreodată, pe care această diriguire le-a atins în cuprinsul Reich-ului, „bureaucratismul" la care a dat naştere, stânjenirile pe care le produce în desfăşurarea activităţii individuale şi în folosirea puterii creatoare a acestei activităţi, nemulţumirile pe care, în mod fatal, le provoacă, atingerea pe care asemenea nemulţumiri o poate aduce autorităţii — care devine responsabilă, fără voinţa şi fără vina ei de multe ori, de lipsuri pe care nu le poate împlini sau de greşeli pe care nu le poate evita — au creat, în ultimul timp, în Germania, o reacţiune serioasă în contra „planificării excesive" — „die Hyperorganisierung" — la care s'a ajuns, cel puţin în anumite domenii.

Această reacţiune — care îşi găseşte expresiunea în declaraţiuni răsunătoare făcute, în anii din urmă, de reprezentanţii autorizaţi ai Reich-ului [28] tinde către limitarea acţiunii

---

28. Intr'o conferinţă ţinută la Berlin, la 15 Ianuarie 1942 — în cadrul unui ciclu asupra „Comunităţii economice europene" — D-l D-r W. Funk, fost ministru al Economiei Reich-ului şi Preşedinte al Băncii Reich-ului, unul din exponenţii cei mai autorizaţi ai regimului nazist, vorbind de colaborarea economică internaţională, în cadrul unei economii dirijate, spunea:

„Nu se poate nega că sistemul colaborării economice internaţionale cere directive întinse de Stat, într'o măsură, firește, mult mai largă decât aceea cu care s'au obişnuit până acum întreprinzătorii în multe State europene. Exemplele citate şi practica economică internă

Statului, către o descătuşare a vieţii economice şi reaşezarea iniţiativei şi răspunderii individuale la locul ce li se cuvine.

Constatarea în ce priveşte Germania este foarte preţioasă, fiindcă, datorită condiţiunilor politice şi sociale în care s'a găsit această ţară şi, mai ales, aptitudinei sufleteşti deosebite a Germanului pentru metode autoritare, dirijarea economiei a înregistrat, în anii din urmă, în Germania, rezultate ce nu se pot tăgădui, care depăşesc cu mult rezultatele similare obţinute în alte ţări. Dacă, deci, reacţiunea contra economiei dirijate în aşezarea de pace a lumii se produce în ţări ca Germania unde acest sistem a reuşit, aşa cum n'a reuşit în altă parte, şi unde cetăţeanul conformist acceptă cu uşurinţă, ca să nu zicem cu pasiune, autoritarismul şi ingerinţa administraţiei, cu atât mai mult această reacţiune trebue să se manifeste în ţările anglo-saxone sau latine, stăpânite de o tradiţie şi de o mentalitate liberală şi criticistă.

Din cele expuse mai sus, se desprinde, credem, concluziunea că noua aşezare a lumii va aduce, treptat nu deodată, o

---

germană de până acum au arătat lămurit totuşi că Statul, chiar într'o economie dirijată, poate şi vrea să lase întreprinzătorului câmpul de activitate pe care l-a avut până acum".

„Dacă, continuă d-l Funk, economia dirijată şi acordurile internaţionale creează traficului economic în Europa — prin administrarea materiilor prime, reglementarea producţiei, debuşeurilor şi mâinii de lucru, ca şi prin perfecţionarea continuă a sistemelor de plăţi şi compensaţii — autostrade moderne, înzestrate cu toate mijloacele de siguranţă ce se pot închipui împotriva accidentelor posibile, aceasta nu se face, desigur, pentru ca pe aceste autostrade să se plimbe căruţele unei biurocraţii fricoase şi ale unui colectivism exagerat".

„Circulaţiunea economică, pe aceste strade, adaugă Ministrul Economiei Reich-ului, trebue să rămână, cu anumite rezerve o chestiune a întreprinzătorului particular. Intreprinzătorul trebue totuşi să vegheze ca circulaţia să nu devină anarhică, „permisul de conducere va fi retras" de Stat acelora care, din nepricepere sau lipsă de conştiinţă ar turbura traficul economic". Vezi: *Das Wirtschaftliche Gesicht des Neuen Europas,* in *Schriften des Vereins Berliner Kaufleute und Industrieller,* Haude & Spenersche Verlagsbuchhandlung, Berlin, 1942, pag. 16—18.

Interesantă de semnalat apropierea nu numai de idei, dar chiar de imagini, pe care o constatăm între citatul de mai sus şi pasagiul din cartea „*Les mystiques économiques*", (citată mai jos *infra* p. 38) a Profesorului Louis Rougier, dela Facultatea de litere din Besançon, rămas credincios, cu oarecare rezerve, regimului liberal.

Aceiaşi impresiune se desprinde din altă conferinţă, care a stârnit mult interes, ţinută în toamna anului 1943, la Viena. D-l Prof. Hunke, preşedinte al „Werberat"-ului german, vorbind de situaţiunea

descătuşare a activităţii economice. Formele de intensă şi înnăbuşitoare diriguire în care ne-au aşezat nevoile inexorabile ale războiului vor trebui să cedeze, în faţa dificultăţilor pe care le ridică în mod firesc diriguirea — dificultăţi cu atât mai mari cu cât diriguirea e mai intensă — în ziua când vor fi dispărut acele nevoi.

Economia dirijată aşa cum se practică azi nu trebue considerată, de altfel, ca sfârşitul necesar al unei evoluţiuni. De-a-lungul istoriei economice a lumii, se constată numeroase alternanţe de liberalism şi de intervenţiune[29]; din înseşi excesele sau dificultăţile intervenţionismului în care trăim se poate naşte — şi s'a şi născut, credem noi — reacţiunea. Este deci cel puţin prematur să vorbim de dispariţia liberalismului din concepţiunile, tendinţele sau metodele care stăpânesc gândirea sau înfăptuirea economică în clipa de faţă.

Nu se poate, de sigur, tăgădui că modul cum a funcţionat liberalismul în ultimele decenii a dat naştere, în multe sectoare importante ale vieţii economice, la desechilibru, la nedreptăţi, la situaţiuni, care nu corespundeau totdeauna intereselor colective ale naţiunii[30]. Trebue să adăogăm însă că acţiunea guvernamentală sau legislativă, care avea nu să modifice însuşi mecanismul economic, dar să-i asigure libera lui funcţionare, nu a jucat, adeseori, spre a împiedeca desechilibrul sau inechitatea care s'au putut naşte.

Liberalismul economic se sprijinea, într'adevăr, pe compensaţiunea care se produce între masse de interese, de socoteli, de dorinţi ori ambiţiuni. Din antagonismul dintre ele, din ciocnirea lor iese — şi a ieşit multă vreme — un echilibru mulţumitor, un minimum de armonie, care a permis lumii să trăiască şi să progreseze. Compensaţiunea trebue însă să joace şi organizarea politică şi economică a societăţii are datoria să asigure acest joc.

S'a vorbit de atâtea ori, spre pildă, de abuzurile carte-

întreprinderilor particulare şi de raporturile dintre Stat şi viaţa economică, recunoaşte necesitatea absolută a proprietăţii individuale şi a întreprinderilor private şi nevoia de a limita acţiunea Statului.

„Recunoaştem, spune Profesorul Hunke, acţiunea şi iniţiativa personalităţii economice ca putere hotărîtoare în viaţa economică", rolul Statului este să îndrumeze, nu să administreze. (Vezi articolul *Staat und Privatwirtschaft* citat mai sus, p. 29, nota 21).

Nu am ezitat să cităm expres părerile unora din reprezentanţii cei mai de seamă ai economiei dirijate germane în ce priveşte rolul întreprinzătorului şi raporturile acestuia cu Statul, pentru a pune în lumină reacţiunea ce s'a produs chiar în Germania, în această privinţă.

29. Vezi *CIOLI, Histoire Economique de l'Antiquité à nos jours*, citat de *BURKY, op. cit.*, p. 228.

30. Vezi *supra* p. 14 şi urm..

lurilor şi trusturilor în general, la noi în ţară chiar, de scumpetea anumitor produse — zahăr, hârtie — ca rezultat al înţelegerilor făcute între producători. Mecanismul taxei vamale ar fi permis oricând guvernului să influenţeze hotărîtor nivelul preţurilor pe piaţa internă şi să realizeze un just echilibru între nevoile imediate ale consumatorilor şi interesele permanente ale ţării, legate de desvoltarea anumitor industrii.

S'a mai vorbit, încă, de turburările supărătoare ce s'au produs în funcţionarea sistemelor monetare, a monedei de hârtie, în vremurile din urmă. Experienţa a dovedit însă, totdeauna şi pretutindeni, că avarierea serioasă a acestor sisteme este rezultatul emisiunilor exagerate făcute pentru nevoile Statului. O politică bărbătească, care ar asigura acoperirea acestor nevoi cu impozite — eventual cu împrumuturi — ar permite să se evite, cel puţin în parte, asemenea turburări.

S'a vorbit de averi importante, adunate de azi pe mâine, în timp ce o bună parte din populaţiune agoniseşte cu greu puţinul de care are nevoie. Fără nicio tendinţă de egalitarism şi fără a primejdui temeliile regimului liberal sau capitalist, s'ar fi putut uşor înlătura totuşi inconvenientele unei asemenea situaţiuni, prin măsuri fiscale sprijinite pe un principiu care se apără prin el însuşi: participarea la acoperirea nevoilor Statului pe baza capacităţii contributive reale a fiecăruia.

Dacă este aşa, se poate spune ca André Maurois, în spirituala sa prefaţă la cartea lui Walter Lippmann, La Cité Libre:

„pourqoi rendre la doctrine libérale responsable des erreurs [31] du legislateur? Une faute de calcul ne change rien à la valeur des mathématiques [32]".

Ca unul care aparţine unei generaţii crescute în doctrina liberală, preţuim cum se cuvine marile servicii aduse de această doctrină propăşirii economice şi morale a lumii. Socotim totuşi că învăţăturile trase din modul cum' a funcţionat în trecut liberalismul, îngrădirile ce a suferit prin intervenţiunile numeroase — uneori foarte importante ca întindere sau ca adâncime — ce s'au produs în ultimul timp, în sfârşit, situaţiunea de fapt în care se va găsi aşezarea economică a lumii în momentul încetării războiului actual, vor impune forme noui, în care organizarea colectivă a eforturilor economice va fi de sigur mult mai întinsă decât a fost în regimul liberal şi în care Statul va trebui să asigure, mai temeinic ca în trecut,

---

31. Oare erorile nu se pot produce şi în economia dirijată, pe o scară şi cu efecte cu atât mai intense, cu cât intervenţiunea este mai cuprinzătoare?

32. Vezi *LIPPMANN (W.), La cité libre (The Good Society)*, publicată în Editions Politiques, Economiques et Sociales, Librairie de Médicis, Paris, 1938, pag. 9.

jocul corect al factorilor economici şi dreapta ocrotire a intereselor celor mulţi.

Suntem pe pragul unor noui aşezări, pe pragul unor prefaceri; de câteva decenii încoace, liberalismul purta în el însuşi germenii acestor prefaceri.

Vorbind de statele liberale sau de cele constituite pe baze autoritare, d-l Louis Rougier, profesor la Facultatea de litere din Besançon, compară într'un chip destul de pitoresc, sistemul de guvernământ cu regimul reglementării drumurilor.

„Le libéralisme manchesterien", spune d. Rougier, „se pourrait comparer à un régime routier qui laisserait les autos circuler à leur guise sans code de la route: les encombrements, les embarras de circulation, les accidents seraient innombrables, à moins que les grosses voitures n'exigent que les plus petites leur cedassent toujours la route, ce qui serait la loi de la jungle. L'Etat socialiste[33] est semblable à un régime de circulation où une autorité centrale fixerait impérativement à chacun quand il doit sortir sa voiture, où il doit se rendre et par quel chemin. L'Etat véritablement liberal est celui où les automobilistes sont libres d'aller où bon leur semble, mais en respectant la code de la route"[34].

O nouă aşezare care s'ar depărta de indiferenţa şi fatalismul liberalismului manchesterian, care ar da Statului nu iniţiativa şi direcţiunea efectivă a activităţii economice dar contrôlul ei, pentru a păstra această activitate pe calea dreaptă a intereselor generale, poate constitui o soluţiune pentru organizarea economică a lumii de mâine[35].

„Liberalismul", spune cu drept cuvânt profesorul Joseph Barthélemy, „este apărarea fiinţei omului împotriva tuturor oprimărilor ori de unde ar veni ele; este toleranţa; este respectul

---

33. Fascist sau naţional-socialist, trebue adăogat.

34. Vezi *Les Mystiques Economiques,* Comment l'on passe des démocraties libérales aux états totalitaires, publicată în Editions Politiques, Economiques et Sociales, Librairie de Médicis, Paris, 1938, pag. 88. Vezi şi *supra,* p. 34, nota 28.

35. Izolarea intelectuală în care ne aflăm de câtăva vreme nu ne permite să întindem cercetarea noastră asupra nemeroaselor manifestări de gândire, referitoare la noua orânduire economică a lumii, care s'au produs, în ciuda războiului, în ţările apusene, în ultimii ani. Vezi asupra acestei chestiuni, între altele, *LESCURE (J.), Après la Paix. La reconstruction économique,* Paris, 1943 şi *ROEPCKE (W.), Explication Economique du monde moderne,* Librairie de Médicis, Paris, 1940. Ultima lucrare este interesantă şi prin bogata bibliografie pe care o conţine.

indivizilor în societatea internă, al popoarelor în societatea internţională"... „Rămânând campionii liberalismului în lume, democraţiile şi-au îndeplinit destinul. Şi, desigur, nu trebue să înţelegem prin liberalism o strâmtă economie manchesteriană.

Nicio politică nu este legitimă, dacă nu tinde să îndulcească suferinţa oamenilor" [36].

---

36. Vezi *BARTHÉLEMY (J.), op. cit.*, p. 97.

CAPITOLUL III

Politica Economică în cadrul disciplinelor economice.

SECȚIUNEA I

Economie Politică și Politică Economică.

Definițiunea economiei politice și determinarea precisă a obiectului ei au dat loc, cu deosebire în veacul XIX, când cercetările economice au căpătat o foarte mare desvoltare, la discuțiuni întinse și la o foarte bogată literatură.

Termenul de economie politică a fost întrebuințat pentru prima oară, în 1615, de Antoine de Montchrétien, în cartea intitulată: „Traité de l'Oeconomie politique". Denumirea lui A. de Montchrétien, pentru o disciplină chemată să studieze activitatea economică pe care o desfășoară oamenii în societate și raporturile care se stabilesc între ei, pentru împlinirea nevoilor individuale și colective și în vederea sporirii bunei lor stări materiale, a fost deseori criticată[1]. S'au propus numele de „Economique" sau „Economics", care au și fost adoptate în unele tratate de limbă franceză sau engleză[2].

Totuși, denumirea adoptată de A. de Montchrétien a rămas și a înglobat multă vreme deopotrivă, atât cercetarea structurii fenomenelor și vieții economice, cât și îndrumarea acestei vieți de către Stat sau alte organe constituite[3].

---

1. Etimologicește, economie politică înseamnă: „administrarea patrimoniului cetății", adică gestiunea domeniului privat al Statului și a finanțelor publice. Semnificarea este cu mult depășită de întinderea numeroaselor fenomene și raporturi economice, care intră, azi, în cadrul acestei discipline.

2. Intre altele, vezi: *SELIGMAN (ED. R. A.), Principles of economics,* în traducere franceză *„Principes d'Economique"*, M. Giard, Paris, 1927.

3. Această îndrumare face azi, cum vom vedea, obiectul special al politicei economice.

In ultimele decenii ale veacului trecut, a apărut expresiunea de economie socială, care priveşte, în deosebi, raporturile dintre oameni în activitatea lor economică şi îmbunătăţirea acestor raporturi, în special ocrotirea claselor muncitoare, atât în interesul acestora cât şi în interesul societăţii, preocupată, cu drept cuvânt, de buna înţelegere dintre toţi membrii ei. Economia socială cuprinde vasta operă ce s'a realizat în ultimele decenii, pentru o mai dreaptă orânduire a raporturilor dintre patroni şi salariaţi, referitoare la: contractul de muncă, reglementarea conflictelor de muncă, organizarea asociaţiunilor profesionale, asigurările sociale, etc..

Terminologia germană în legătură cu noţiunea de economie politică este mai variată [4] şi a dat naştere la discuţiuni foarte întinse în doctrina şi literatura Reich-ului [5].

Nu este locul să ne oprim asupra acestor discuţiuni. Constatăm numai că, alături de studiul fenomenelor economice din punct de vedere al structurii lor şi al raporturilor dintre diferiţii factori care colaborează la producţie, în toate aceste cercetări, indiferent de denumirea pe care o iau şi de aspectul care le domină, apare necesitatea de a desprinde şi de a urmări în evoluţiunea ei, o acţiune însemnată, acţiunea Statului, a cărei importanţă, cum am văzut [6], a crescut simţitor în ultimele decenii şi care tinde să dea vieţii economice, atât ca structură cât şi ca funcţionare, aspecte noui. Această acţiune se exercită fie direct de Stat, fie de anumite organizaţii cu caracter public sau profesional, create sau susţinute de acesta.

Dacă la aceste consideraţiuni adăogăm preocupările sociale sau politice, cărora Statele moderne înţeleg să subordoneze, adeseori, activitatea economică a ţării, vom înţelege uşor

---

4. Denumirile „Volkswirtschaftslehre", „Volkswirtschaftspolitik", „Besondere Volkswirtschaftslehre", sau „theoretische" şi „praktische allgemeine Volkswirtschaftslehre" pun accentul în general, pe aspectul universal al cunoaşterii şi cercetării economice.

Expresiunea „Nationaloekonomie" — şi ea teoretică sau practică — invederează preocuparea naţională.

In sfârşit, denumirea de „Staatswirtschaft" şi „Staatswirtschaftslehre" implică cercetarea vieţii economice în primul rând sub prisma acţiunii pe care o exercită Statul în această vieaţă, aspect deci de politică economică.

La noţiunile de mai sus se mai poate adăoga aceea de „Weltwirtschaft" şi „Weltwirtschaftspolitik", în care domină preocuparea pentru schimburile economice dintre popoare şi pentru colaborarea internaţională pe teren economic.

5. Vezi, între altele, *DIEHL (K.), Theoretische Nationaloekonomie*. G. Fischer, Jena, 1922, I, *Einleitung in din Nationaloekonomie*, pag. 1-35 şi 82-137.

6. Vezi *supra*, pag. 16 şi urm..

importanţa pe care au căpătat-o în vremurile din urmă intervenţiunile Statului în vieaţa economică.

Toate aceste intervenţiuni sub forme, cu ţeluri şi mijloace diferite, constitue în întregul lor ceeace se numeşte politică economică.

Asupra cunoaşterii şi explicării fenomenelor economice, obiect al economiei politice pare a se fi stabilit, încetul cu încetul, „un fond comun“ [7] între economişti. Asupra ţelurilor de urmărit şi mijloacelor de întrebuinţat de intervenţiunea conştientă a Statului, adică asupra politicii economice, divergenţele sunt însă, azi, tot atât de mari ca şi altădată. Individualişti şi socialişti, intervenţionişti şi liberali continuă să se înfrunte şi ca gândire şi ca acţiune. Pornite din alte izvoare decât ale ştiinţei — convingeri politice, sociale sau morale, preferinţe personale, experienţe sau interese individuale — aceste divergenţe nu pot fi înlăturate sau conciliate de ştiinţa economică.

„Fără îndoială, spun cu drept cuvânt profesorii Gide şi Rist [8], ştiinţa, permiţând să prevezi rezultatele uneia sau altei măsuri politice, poate aduce un sprijin preţios politicii economice şi trebue să nădăjduim că aceste prevederi, încă prea adesea nesigure, vor deveni mai precise în viitor. Ele nu vor putea însă determina politicii economice nici idealuri, nici ţeluri“. Idealurile, cât şi ţelurile şi mijloacele de realizare ale politicii economice a unui Stat sunt şi rămân dominate, în afară de condiţiunile obiective de aşezare geografică, sau de evoluţiunea istorică, de concepţiunea politică şi socială a celor ce o fac.

La lumina discuţiunilor de doctrină şi metodologie care au caracterizat ultimele decenii ale secolului XIX şi primele decenii ale veacului nostru, distincţiunea între economia politică şi politica economică pare să se desprindă, astfel, destul de neted.

Economia politică, al cărui domeniu s'ar confunda cu acel al ştiinţei economice, urmăreşte nu să prescrie ceeace trebue să fie, dar să explice şi să lămurească ceeace este. Valoarea explicaţiunii depinde de valoarea raporturilor cauzale şi a interdependenţei fenomenelor economice pe care a reuşit să le determine şi ea poate fi considerată ca atare, indiferent dacă cel care o judecă este intervenţionist sau liberal, protecţionist sau adept al liberului schimb, socialist sau individualist.

Politica economică, din contră, urmăreşte să prescrie ceeace trebue să fie, adică întrevede idealuri, stabileşte ţeluri

---

7. Vezi *GIDE (CH.)* şi *RIST (CH.). Histoire des Doctrines Economiques*, Recueil Sirey, Paris, 1913, pag. 751-753, citatul la p. 752.

8. Vezi *GIDE* şi *RIST*, *op. cit.*, p. 753.

şi alege mijloacele cele mai potrivite pentru atingerea sau realizarea acestora.

Intre economia politică şi politica economică există, totuşi, o indisolubilă legătură, determinată de însuşi adevărul că ştiinţa economică — ca şi orice ştiinţă socială — nu este scop în sine, ci mijloc pentru cunoaşterea nevoilor vieţii individuale şi colective şi îmbunătăţirea condiţiunilor de îndestulare a acestor nevoi. In timp ce politica economică determină ţeluri şi alege mijloace practice, pentru realizarea acestora, economia politică arată dacă asemenea ţeluri pot fi realizate cu mijloacele alese, în condiţiunile şi împrejurările date.

Intinderea pe care o are azi sau o va avea în viitor politica economică, adică cuprinsul ei, poate fi mai mare sau mai mică, după însăşi concepţiunea admisă azi, sau ce se va impune mâine, asupra rolului Statului în vieaţa economică şi socială şi asupra raporturilor dintre Stat şi individ.

Am arătat în al doilea capitol tendinţele ce se ciocnesc în clipa de faţă. Problema îşi va găsi o deslusire în ziua, mai mult sau mai puţin apropiată, în care se va statornici noua aşezare a lumii. Oricare ar fi însă această aşezare, acţiunea pe terenul economic va rămâne, credem, şi în viitor, pe primul plan al preocupărilor Statului.

SECŢIUNEA II

Obiectul şi ţelurile politicii economice.

Cercetarea acţiunii Statului, sub formele variate sub care se prezintă în diferitele ramuri ale vieţii economice — atât din punct de vedere al ideilor politice sau sociale pe care se sprijină, cât şi al mijloacelor prin care se realizează aceste idei — constitue obiectul unui studiu de politică economică.

Obiectul unei asemenea politici este, firesţe, cu atât mai întins, cu cât intervenţiunea Statului în vieaţa economică este mai largă. Cercetările de politică economică devin deci mai cuprinzătoare, pe măsură ce intervenţionismul evolueză, cum am mai arătat, dela liberalismul veacului trecut — în care acţiunea Statului în vieaţa economică era foarte restrânsă — la formele actuale de intervenţionism intens, dacă nu chiar de economie dirijată, în care acţiunea Statului în vieaţa economică este hotărîtoare.

Această acţiune, cât şi ţelurile ei, urmărite de o politică economică, pot fi diferite.

Unele din ele sunt permanente, dictate fie de nevoia de a înlătura dificultăţile sau abuzurile care se pot produce în

automatismul regimului liberal[9], fie de concepţiunea politică sau socială asupra orientării actuale sau viitoare a activităţii economice, precum:

folosirea mai judicioasă a bogăţiilor ţării şi desvoltarea armonică a forţelor ei productive;

o mai bună aşezare a raporturilor dintre factorii care colaborează la vieaţa economică;

crearea de posibilităţi de lucru pentru generaţiile actuale sau viitoare;

naţionalizarea, în anumite împrejurări — criteriu de cetăţenie sau etnic — a vieţii economice;

socializarea anumitor bunuri sau întreprinderi, înţelegând prin socializare — opoziţie între individual şi social — trecerea acestor bunuri din regim de proprietate individuală, în regim de proprietate colectivă[10];

sporirea mijloacelor financiare ale Statului în vederea realizării unui program de lucrări sau înzestrări de interes obştesc;

dreapta repartiţie a venitului naţional;

în sfârşit, asigurarea — cum este firesc pentru orice orientare cu caracter economic — a unui nivel de vieaţă mai ridicat pentru colectivitate.

Alte ţeluri, din contră, sunt trecătoare, dictate de nevoia de a face faţă unor dificultăţi la un moment dat. Aşa sunt de pildă :

măsurile pentru a înlătura lipsa de lucru, edictate în ţări ca Germania, Marea Britanie şi Statele Unite, unde lipsa de lucru luase, în 1932, proporţii foarte îngrijorătoare;

măsuri pentru a susţine, prin lucrări publice importante, activitatea economică în perioade de criză sau depresiune:

măsuri pentru a asigura „debouchés-uri", pieţe de desfacere pentru anumite produse[11]; politica de „valorizări", subvenţiuni şi prime chemate să uşureze exportul, în sfârşit:

măsuri dictate de starea de război sau de pregătirea acestuia.

Dacă, în ce priveşte ţelurile permanente, politica economică poate lua forme durabile pe o perioadă mai mult sau mai puţin întinsă, intervenţiunea Statului are un caracter temporar, când este chemată să facă faţă numai unor dificultăţi trecătoare.

---

9. Vezi *supra*, pag. 12, şi 14.

10. In unele cazuri, expresiunea socializare poate fi echivalentă cu etatizare.

11. Asemenea măsuri pot figura şi în categoria măsurilor permanente, de care ne-am ocupat mai sus, dacă o ţară care are excedente exportabile însemnate, întâmpină în mod statornic dificultăţi pentru plasarea acestor excedente.

In acest din urmă caz, măsurile de acţiune ale Statului vor varia, firește, după împrejurări şi îşi vor putea schimba chiar sensul[12] dela un moment la altul, la intervale uneori foarte scurte.

In ultimii ani, în preajma războiului actual, de pildă, toate statele mari industriale au urmărit o politică de expansiune înăuntru şi în afară, spre a absorbi mâna de lucru ce se afla fără întrebuinţare. Aceleaşi state practică astăzi o politică inversă: controlul investiţiunilor, limitarea lucrărilor noui, publice sau particulare, când nu sunt urgente sau strict necesare apărării naţionale, spre a nu sustrage mâna de lucru sau materia primă dela nevoile imediate create de război şi de consecinţele lui.

Preocuparea constantă a tuturor negocierilor cu caracter economic care s'au dus între diferite ţări, înaintea războiului actual, a fost echilibrarea schimburilor lor comerciale sau, la nevoie, realizarea unui excedent de export, spre a acoperi cu valoarea acestui excedent celelalte obligaţiuni pe care o ţară le poate avea faţă de alta. Dela război încoace, situaţiunea s'a răsturnat. Stăpânite, în primul rând, de preocuparea de a-şi împlini, în orice condiţiuni, nevoile imediate, mai mult decât de grija de a asigura plata importului ce fac sau a datoriilor pe care le au, Guvernele urmăresc azi — pe cât se poate, firește — nu un excedent de export, nici cel puţin, echilibrul prestaţiunilor, ci, din contră, o balanţă deficitară, adică importuri mai mari decât exporturile[13]. Politica Germaniei, în ultimii ani, constitue un exemplu tipic în această privinţă.

SECŢIUNEA III

Diferitele ramuri ale politicii economice.

In prezenţa unei acţiuni de Stat aşa de întinse, cu ţeluri şi mijloace de realizare variate, în faţa complexităţii vieţii economice moderne, înăuntrul căreia se înscrie o asemenea acţiune, clasarea fenomenelor şi măsurilor care intră în cadrul politicii economice este, fără îndoială, o operaţiune

---

12. Interesant de adăogat că unele măsuri de politică economică pot apare astfel, la un moment dat, ca măsuri contradictorii sau inexplicabile pentru cei ce nu cunosc suficient situaţiunea de fapt sau ţelurile, uneori nemărturisite, ale unei asemenea politici.

13. Vezi explicaţiunile pe care le vom da mai departe, asupra mecanismului comerţului exterior în regim liberal şi în regim de economie dirijată, precum şi asupra balanţei comerciale, balanţei de conturi, balanţei de plăţi şi modalităţilor de echilibrare a acestor balanţe.

foarte delicată. Ea s'a făcut în literatura economică modernă după criterii şi în forme care variază dela un autor la altul.

Nu este locul să examinăm aci natura şi temeiul acestor criterii. Vom spune numai — observaţiune cu un caracter general — că dacă o clasare este absolut necesară, ca mijloc didactic de cercetare, ea pierde însă din importanţă, în momentul în care începe să se desprindă pentru cercetător — pe deasupra şi împotriva clasărilor ce va fi fost silit să facă — viziunea completă a mecanismului întregii vieţi economice[14].

In aceste condiţiuni, lăsând la o parte discuţiunile întinse care s'au produs asupra clasificării chestiunilor de politică economică, ne vom mulţumi, pentru o prezentare sistematică a problemelor ce intră în cadrul cercetărilor noastre, cu împărţirea tradiţională care corespunde, în bună parte, unei anumite diviziuni administrative sau sociale, adoptate de cele mai multe ţări, în vremurile noastre.

Urmând această diviziune, iată câteva din ramurile principale ale politicii economice[15]:

politica comercială: comerţ intern, comerţ extern, schimburi internaţionale;
politica monetară;
politica bancară şi politica de credit;
politica industrială;
politica agrară;
politica transporturilor;
politica combustibilului şi a factorilor de energie;

---

14. In ştiinţele sociale, ca şi în cele pozitive, într'adevăr, spiritul omenesc, împins de nevoia de a-şi găsi un drum în noianul faptelor pe care natura şi viaţa i le pun înainte, a simţit totdeauna şi pretutindeni nevoia de clasificare. Clasificările sunt indispensabile, fără îndoială, pentru cercetarea ştiinţifică; nu se poate concepe ştiinţă fără clasificare. Nu este mai puţin adevărat însă că, oricât de bun ar fi criteriul de clasificare, oricât de îndemânatecă ar fi aplicarea lui, orice clasificare este artificială. Universul, viaţa socială ca şi cea individuală nu se pot aşeza în compartimente; realitatea economică nu se împarte în prelegeri, nici în capitole de carte. La marginea grupărilor create, la hotarul capitolelor, se produc întretăieri; fenomene clasate în grupuri diferite stau totuşi, adeseori, în legătură foarte strânsă şi sub o puternică înrâurire reciprocă. Trebue, aşadar, să învăţăm a trece peste aceste clasificări, pentru a vedea legătura reală dintre fenomenele studiate. Numai în ziua când nu vom mai considera problema ce ne interesează în cadrul capitolelor unui curs ascultat sau unei cărţi citite, vom avea viziunea completă, adevărată, a realităţii economice.

15. Ordinea de clasare este determinată, pe cât se poate, de ordinea în care s'a produs, în istoria economică a lumii, intervenţiunea Statului, cu titlul de îndrumător sau diriguitor al activităţii economice.

politica socială şi legislaţia muncii;
politica preţurilor.

Problemele care se încadrează în fiecare din aceste grupe sunt numeroase. Nu le putem indica aci, firește, pe toate; vom înfăţişa însă câteva din cele mai de seamă.

Nu am menţionat, în enumerarea de mai sus, politica financiară a Statului: impozite, buget, datorie publică, finanţele autorităţilor centrale sau administraţiilor locale, care a luat de mult o desvoltare considerabilă şi şi-a câştigat, alături de politica economică, un loc de seamă în rândul ştiinţelor sociale. Vom încerca totuşi, mai la urmă, să desprindem câteva din punctele de contact dintre politica economică şi cea financiară.

Politica comercială.

Sub acest titlu se aşează, în general, acţiunea Statului în comerţ, care constitue istoriceşte, unul din aspectele cele mai vechi ale politicii economice. Intervenţia Statului în schimburile comerciale, mai ales externe, politica de protecţionism, este, cum vom vedea, o veche manifestare intervenţionistă, constatată în toate ţările pe o scară foarte întinsă, chiar în perioadele — ultimele decenii ale veacului trecut de pildă — în care vieaţa economică era încă într'un regim de netăgăduit liberalism.

In comerţul interior, adică al schimburilor între locuitorii aceleaşi ţări, înăuntrul graniţelor ei, rolul Statului poate fi şi ca întindere şi ca importanţă mult mai restrâns ca în alte domenii.

In comerţul exterior însă intervenţiunea Statului capătă, cum vom vedea pe larg mai departe, o deosebită amploare prin importanţa pe care o are — pentru condiţiunile de existenţă actuale şi pentru desvoltarea ce urmează să ia mâine vieaţa economică a unei ţări — poziţiunea adoptată de Stat în discuţiunea care a stăpânit lumea mai bine de un veac: liber schimb sau protecţionism. De atitudinea ce se adoptă în această desbatere, depind măsurile ce se iau în ce priveşte schimburile cu străinătatea — regimul vamal, taxele de import şi export, convenţiunile comerciale, etc. — măsuri care pot influenţa hotărîtor nu numai activitatea economică actuală şi viitoare a unei ţări, dar chiar structura economică şi socială a acesteia.

In cadrul politicii comerciale se aşează de asemenea, în deosebi azi, toate metodele practicate de cincisprezece ani încoace în schimburile cu străinătatea: prohibiţiuni, contigente, compensaţii, acorduri de clearing sau de plăţi, care urmăresc adaptarea acestor schimburi la condiţiunile economice create de criza din 1929, la împrejurările politice din ultimul deceniu, în sfârşit, la cerinţele unei economii dirijate mai mult sau mai puţin intense.

Politica monetară.

Dacă, în cadrul acestei politici, aşezăm organizarea sistemelor monetare metalice, baterea de monedă, politica monetară se leagă de primele încercări de organizare de Stat, dat fiind că dreptul de a bate monedă a constituit, totdeauna, atributul esenţial al suveranităţii politice şi administrative. Contrar celor spuse ceva mai sus, politica monetară ar fi deci, istoriceşte, mult mai veche decât cea comercială.

In ce ne priveşte, credem că dreptul de a bate monedă şi a organiza sisteme monetare se leagă nu de o idee de intervenţionism economic, ci de o necesitate de organizare, de creare a cadrului juridic în Stat, securitatea tranzacţiunilor întrând, ca şi securitatea individului, în competenţa Statului, chiar într'un sistem de liberalism integral[16]. Este adevărat că numeroasele „manipulări monetare", scăderea conţinutului de metal fin al monedelor metalice, care caracterizează vieaţa sistemelor monetare metalice în ultimele veacuri, aveau — ca şi mutaţiunile monetare recente, în regim de monedă de hârtie sau de hârtie monedă — o înrâurire foarte gravă asupra vieţii economice şi sociale a unei ţări, efecte, deci, asemănătoare acelora pe care le au măsurile actuale de intervenţiune în domeniul monetar.

Există totuşi o deosebire, care e hotărîtoare. Toate mutaţiunile monetare[17] făcute altădată, în veacurile trecute, au fost provocate, fără excepţie credem, de nevoia de a crea mijloace financiare Suveranului sau Statului. Deprecierile monetare moderne, în regim de monedă de hârtie, sunt de cele mai multe ori, ca şi cele de altădată, rezultatul unor emisiuni exagerate, provocate de nevoi bugetare. In unele cazuri însă, nu fără însemnătate[18], deprecierea a servit ţeluri economice nu financiare.

Iată de ce socotim că trebue înscrise în cadrul intervenţiunilor monetare, ca mijloc de politică economică, numai intervenţiunile, — ca cele ce s'au produs în ultimele decenii — care pot servi drept mijloace tehnice de diriguire economică sau care tind să facă să joace mecanismul monetar, în con-

---

16. Vezi *supra,* p. 13.

17. Reducerea conţinutului de metal fin al monedelor când, cazul cel mai frecvent, Suveranul sau Statul era debitor, sporirea acestui conţinut în cazul, mai rar, când acesta era creditor.

18. Vezi interesantele exemple de deprecieri monetare dictate de ţeluri economice — deprecierea monetară primă de export — în istoria monetară recentă a lumii 1930—1939, în lucrarea noastră: *Probleme monetare internaţionale,* Scrisul Românesc, Craiova, 1944. Partea II-a, Capitolul II, Secţiunea II, *Deprecierea monedei, primă de export în istoria monetară recentă,* vezi şi, mai departe, capitolul consacrat acestor chestiuni în lucrarea de faţă.

diţiuni diferite de cele în care acesta funcţionează în regim de libertate.

Mecanismul monedei de hârtie — ca unic instrument monetar intern în vremurile din urmă prin dispariţia din circulaţie a monedei metalice, alta decât cea divizionară — modalităţile de organizare ale etalonului aur, adaptarea mecanismului acestuia la necesităţile orientării economice de mâine a ţării, iată o serie de chestiuni care intră în cadrul politicii monetare.

Problemele monetare, ca şi cele ale comerţului exterior de altfel, nu au numai un aspect intern. Acţiunea măsurilor monetare asupra schimburilor cu străinătatea, mecanismul plăţilor internaţionale şi formele recente în care se îmbracă acest mecanism — acorduri de clearing şi de plăţi, compensaţii, etc., — în sfârşit, reglementarea operaţiunilor de devize, adică controlul mijloacelor de plată în străinătate, constitue şi ele preocupări de politică monetară, determinată însă nu numai de nevoi sau ţeluri interne, ci şi de condiţiunile în care se stabilesc sau evoluează regimul schimburilor cu străinătatea şi raporturile economice şi financiare internaţionale. Factorul extern capătă aci o deosebită importanţă care explică, cum vom vedea mai departe, legătura intimă care există între politica monetară şi cea comercială.

Politica bancară şi de credit.

O politică monetară, adică acţiunea Statului sau a Băncii de emisiune în domeniul monetar, duce, mai curând sau mai târziu, în mod necesar, la o politică a creditului şi la diriguirea activităţii bancare.

Cercetarea mecanismului creditului şi operaţiunilor bancare arată, într'adevăr, că deschiderea unui credit poate avea, în anumite condiţiuni, acelaşi efect ca o emisiune de bilete, ca o creare de monedă. Este deci firesc ca organele preocupate de volumul circulaţiei monetare şi de efectele acesteia să se preocupe şi de volumul ori de modalităţile creditului. Politica bancară şi cea de credit, urmărind buna organizare şi controlul activităţii băncilor ori instituţiunilor de credit specializat, precum şi stabilirea de norme pentru o judicioasă distribuire a creditelor, apar astfel ca un corolar necesar al politicii monetare.

Pe de altă parte, condiţiunile în care funcţionează creditul pot avea înrâuriri serioase asupra vieţii economice şi sociale, atât din punct de vedere al celor ce-l folosesc, întreprinderile de tot felul, cât şi al celor ce contribue la alimentarea lui, depunătorii. Statul poate fi silit să intervină în favoarea unora sau a celorlalţi în cazul când o politică defectuoasă a instituţiunilor de credit, într'un regim de libertate, ar primejdui interesele acestora sau interesele generale. Este fi-

resc deci ca, amenințat de obligația de a interveni, cu sacrificii importante uneori[19], Statul să socotească oportun de a impune o reglementare sau un control care să prevină sau să restrângă pericolul acestei intervenții.

Politica de credit depășește, însă, domeniul monetar sau financiar și își întinde acțiunea asupra întregii politici economice — industriale, agrare, politică de prețuri — datorită acțiunii importante pe care o are creditul și condițiunile în care este distribuit asupra tuturor ramurilor de activitate economică.

Politica industrială.

Politica industrială privește mijloacele de intervenție a Statului în activitatea industriei țării.

Unul din aspectele foarte importante ale acestei probleme era acela al protecției industriei naționale, menită să asigure acestei industrii o poziție mai bună, fie numai pe piața internă, fie și pe piețele externe, să-i dea prin urmare mijloacele de existență sau posibilitate de expansiune ori de imperialism economic. Aceste măsuri se cuprind în cercetările referitoare la politica comercială.

Intervenția Statului în domeniul industrial se produce însă și în afară de acțiunea indirectă pe care o exercită acesta asupra prețurilor pe piața internă sau externă, prin politica sa comercială, adică prin jocul taxelor vamale sau altor mijloace tehnice asemănătoare.

Activitatea industrială poate fi îndrumată sau modificată prin măsuri directe privitoare la:

organizarea înțelegerilor între producători: carteluri și trusturi;

reglementarea investițiunilor, controlul și dirijarea aprovizionărilor cu materii prime;

determinarea tipurilor de fabricație, standardizarea lor;

limitarea beneficiilor; în sfârșit,

exploatarea directă de către Stat a unor unități industriale importante și intervenția lui pe piață ca atare, etc..

De politica industrială se leagă, cum vom vedea și mai departe, politica socială și legislația muncii. Condițiunile în care se stabilesc raporturile dintre patroni și lucrători, nivelul salariilor și sarcinele care rezultă pentru industrie din aplicarea măsurilor de protecție a muncii sau prevedere socială — concedii, asistență sub diferite forme, asigurări sociale, etc. — au o înrâurire foarte adâncă asupra condițiunilor și prețului de producție, pot deci influența hotărîtor activitatea întreprinderilor industriale.

---

19. Despăgubirea depunătorilor, sub o formă sau alta, în cazul când o bancă cu depuneri importante ar ajunge la încetarea plăților.

Incă odată se dovedeşte, cum am mai spus [20], legătura strânsă dintre diferitele aspecte ale problemelor economice şi imposibilitatea unei clasificări precise [21].

---

20. Vezi *supra*, p. 46.

21. Indicaţiunile date în ultimele pagini asupra cuprinsului politicii comerciale, monetare, bancare şi industriale, precum şi asupra legăturii care există între ele, invederează încă odată că o măsură cu caracter economic luată într'o anumită ramură de activitate, politica comercială să zicem, are direct sau indirect repercusiuni şi în alte ramuri, politică industrială, de pildă. Un exemplu va lămuri cu uşurinţă această constatare.

Dificultăţile care s'au produs în schimburile comerciale dintre popoare şi în funcţionarea mecanismului plăţilor internaţionale, în ultimii cincisprezece ani, au dus la necesitatea controlului importului şi diriguirii lui, spre a asigura posibilitatea de plată a acestui import, prin disponibilităţile pe care le putea crea, în fiecare ţară, exportul nostru. In cadrul acestei nevoi de adaptare a trebuit adeseori, la noi ca şi aiurea, să se comprime importul, spre a-l pune la nivelul acelor disponibilităţi. Comprimarea importului, însă, trebue urmărită cu preocuparea de a nu primejdui sau turbura viaţa economică a ţării. In acest scop, a trebuit să se stabilească o ordine de preferinţă în distribuirea autorizărilor de import. Prin aplicarea unei asemenea ordini, s'a ajuns la controlul investiţiunilor, în sensul că nu se acordau licenţe de import pentru investiţiuni industriale, în cazurile în care întreprinderile existente erau judecate ca suficient utilate spre a satisface nevoile interne. Controlul investiţiunilor se naşte, astfel, ca măsură de comerţ exterior, de politică comercială.

Practic, acest control poate duce însă la interzicerea de a crea o nouă întreprindere, sau de a spori pe cele în fiinţă, pe motivul că întreprinderile existente sunt capabile să facă faţă nevoilor interne. O asemenea interzicere constitue un monopol de fapt în favoarea întreprinderilor existente, instituţiuni particulare, ceeace le poate permite, la un moment dat, să impună pieţei condiţiunile lor şi să realizeze beneficii neaşteptate sau nejustificate. Pentru a înlătura acest pericol, Statul poate fi chemat să intervină în stabilirea preţului de vânzare. Ne găsim aduşi, astfel, din domeniul comerţului exterior în domeniul politicei industriale sau în acel al politicei de preţuri.

Preţul de vânzare, însă, este legat, firesţe, de preţul de cost. Cel dintâi nu se poate determina decât cercetând pe cel din urmă, discuţiune şi control, deci, asupra elementelor constitutive ale preţului de cost, în afară de materii prime: salarii, beneficii, tantieme, dividende, etc.. Ajungem astfel şi mai departe: dela o preocupare de producţie industrială sau de control de preţuri la o problemă şi la măsuri de repartiţie, care pot avea din punct de vedere social repercusiuni foarte întinse.

Politica agrară.

In clipa în care Statul se angajează, pe o cale sau pe alta, într'o politică industrială, va fi foarte greu — chiar în ţările în care activitatea agricolă nu are caracterul preponderent pe care îl are la noi — să adopte şi să menţină o atitudine liberală, adică de neamestec, în domeniul agricol[22]. Politica agrară constituie astăzi, într'adevăr, una din preocupările de seamă ale Guvernelor, nu numai în ţări ca a noastră — în care aproape jumătate din întinderea ţării este teren cultivabil, şi în care activitatea a trei sferturi din populaţiune este legată de îndeletnicirile agricole — dar şi în ţările care au o economie agricolă mai puţin importantă, dar care, preocupate de nevoia de a-şi asigura, pe cât se poate, un minimum de mijloace de hrană pe propriul lor teritoriu, fac sforţări considerabile, adeseori cu sacrificii însemnate, spre a îmbunătăţi acea economie.

Problemele care privesc:

repartizarea proprietăţii funciare şi condiţiunile de transmisiune a bunurilor agricole, spre a înlătura predominarea proprietăţii latifundiare, a împiedica pulverizarea proprietăţii ţărăneşti — indiviziune, comasare, bun de familie — şi a sprijini constituirea unei proprietăţi mijlocii;

îmbunătăţirea metodelor de lucru şi sporirea cantitativă şi calitativă a randamentului exploatărilor agricole;

crearea, desvoltarea şi îmbunătăţirea inventarului exploatărilor agricole;

organizarea vânzării şi îmbunătăţirea condiţiunilor de valorificare a produselor agricole;

organizarea creditului agricol, sub diferite forme;

raportul dintre preţurile produselor agricole şi cele industriale;

poziţiunea populaţiunii rurale faţă de cea urbană, problemă demografică; în sfârşit,

organizarea asigurărilor şi instituţiunilor de prevedere socială, în domeniul agricol,

constitue principalele chestiuni ce pot intra într'un program de politică agrară.

Politica transporturilor.

Organizarea transporturilor, de care depinde toată activitatea economică a unei ţări, reprezintă, chiar şi pentru cei ce nu se împacă cu amestecul Statului în vieaţa economică, un

---

22. Această constatare stă la baza discuţiunilor răsunătoare care au avut loc în Germania, în ultimele decenii ale veacului trecut, în legătură cu protecţionismul agricol şi industrial. Vezi mai departe explicaţiunile noastre în secţiunea consacrată întinderii protecţionismului.

domeniu de activitate de care Statul nu trebue şi nu poate rămâne străin.

Acum câteva decenii, se discuta aprins, în Europa, dacă organizarea de căi ferate urmează să se facă prin întreprinderi de Stat sau societăţi particulare. Azi, după ce s'a dovedit necesitatea intervenţiunii de Stat pentru buna funcţionare a societăţilor particulare de transport, în prezenţa sarcinilor financiare pe care le asumă Statul — sub forma cunoscută a „garanţiilor de rentabilitate", în ţări ca Franţa sau altele, faţă de societăţile particulare de căi ferate — discuţiunile sunt practic închise. Exploatarea de Stat, cu un regim mai mult sau mai puţin larg de autonomie comercială sau financiară, este formula admisă în aproape toate ţările continentale.

Rolul Statului în materie de transporturi este cu deosebire important, când este vorba să asigurăm coordonarea necesară între diferitele mijloace de transport, care luptă adeseori între ele pentru câştigarea traficului: cale ferată, transporturi automobile pe şosele, căi de navigaţie, fluviale şi maritime, transporturi aeriene.

Date fiind condiţiunile speciale în care funcţionează aceste mijloace de transport — atât din punct de vedere al caracteristicilor tehnice ale fiecăruia, cât şi din punct de vedere al repartiţiunii lor geografice — date fiind nevoile traficului şi posibilităţile lui de deplasare şi adaptare, coordonarea acestor mijloace nu poate fi făcută decât de Stat, judecător imparţial al tendinţelor ce pot intra în conflict şi apărător natural al intereselor generale, care cer utilizarea armonică şi raţională a tuturor mijloacelor de transport de care dispune o ţară.

In afară de mijloacele de transport propriu zis, adică deplasarea efectivă de bunuri sau persoane, mijloacele de transmisiune la distanţă ale gândirii şi vorbei — servicii de poştă, telegraf, telefon, radiodifuziune — constitue azi un important domeniu de intervenţiune a Statului, cu atât mai însemnat cu cât de utilizarea acestor mijloace se leagă nu numai interese materiale, economice, dar, lucru mult mai important, însăşi putinţa şi libertatea de exprimare şi de informare, condiţiuni esenţiale de cultură şi progres.

In sfârşit, politica tarifară, în materie de transport, prin repercusiunile foarte adânci pe care le poate avea asupra întregii activităţi economice în interiorul ţării cât şi asupra relaţiunilor cu ţările străine, constituie, în mâna Statului, încă un instrument de o importanţă covârşitoare pentru realizarea ţelurilor de politică economică ce urmăreşte.

Politica combustibilului şi a factorilor de energie.

De preocupările de îndrumare şi ocrotire a activităţii industriale şi agricole sau a transporturilor unei ţări, se leagă

preocuparea organizării şi ocrotirii izvoarelor ei de energie. Politica factorilor de energie — energie termică: cărbuni, petrol, gaze naturale, lemn, etc., sau energie hidraulică: căderi de apă — constituie azi un obiectiv important al politicei economice, în general.

Şi aci, ca şi în materie de transporturi, se pune, ca scop de atins prin intervenţiunea Statului, nu numai problema de cruţare ori de mai bună folosire a fiecăreia din resursele existente, dar şi, poate mai ales, o problemă de coordonare între ele, spre a face din toate izvoarele de energie de care dispune o ţară — împotriva diversităţii şi răspândirii lor — un sistem armonic şi coherent de exploatare raţională.

Echiparea căderilor de apă, utilizarea pe loc a combustibilului care, din cauza sărăciei lui calorice, nu suportă cheltueli de deplasare însemnate, transportul la distanţă al energiei, compensarea între energia hidraulică şi cea termică — pentru a face faţă scăderilor sezoniere a celei dintâi şi a face economii în cea din urmă — utilizarea surplusului de energie disponibil în anumite centre în anumite momente — de obiceiu cunoscute şi constante — permit azi o folosire judicioasă, raţională a izvoarelor de energie[23] şi o reducere serioasă a sarcinei celor care consumă această energie: industrie, exploatări agricole, transporturi, luminarea şi încălzirea marilor aglomeraţiuni urbane, nevoi casnice, etc..

O politică de coordonare în materie de energie presupune însă un anumit regim legal, măsuri speciale cu aplicare întinsă, oarecare restricţiuni în libertatea de exploatare sau folosire lăsată particularilor, servituţi în favoarea colectivităţii sau unor anumiţi „folositori", exproprieri, etc.. Statul singur, direct sau prin mandatari acreditaţi — sindicate de producători sau de „folositori", organizaţiuni speciale — poate duce o asemenea politică.

Politica socială.

Am indicat, în mod sumar, firește, principalele preocupări care, în cadrul ramurilor importante de activitate economică — agricultură, industrie, comerţ exterior, transporturi, izvoare de energie, etc. — fac obiectul intervenţiunii de Stat, în materie economică. Toate aceste preocupări tind către o mai bună folosire a bogăţiilor ce ne stau la îndemână, sau către o organizare mai rentabilă a întreprinderilor care pun în valoare aceste bogăţii.

Activitatea economică se reazimă însă, în afară de bu-

---

23. Vezi în această chestiune capitolul: Consideraţiuni asupra utilizării căderilor de apă, în cartea noastră, *Probleme Economice şi Financiare*, Bucureşti, 1940, pag. 211 şi urm..

nurile materiale de tot felul, pe munca intelectuală şi manuală a tuturor acelora care contribue la crearea sau organizarea bunurilor sau serviciilor, din a căror folosire isvoreşte buna stare a lumii. Factorul „om", alături de „energie" şi de „materie", apare pe primul plan oridecâteori este vorba de o realizare economică cât de puţin însemnată. De acest factor, mai mult adeseori decât de importanţa bogăţiilor de tot felul de care dispune o naţiune, depinde îndestularea de care se bucură înăuntrul fruntariilor ei şi rolul pe care îl poate juca această naţiune în vieaţa economică a lumii.

„Un pays vaut, spune Gustave Le Bon, par le nombre de cerveaux d'élite qu'il possède".

Crearea unei elite intelectuale, în gândirea şi conducerea unei ţări, unei elite tehnice pentru înfăptuirile ei presupune, pentru una ca şi pentru cealaltă, condiţiuni omeneşti de muncă, o tradiţie de cultură şi îndemânare ori dragoste profesională, care reclamă o oarecare bună stare materială.

Dacă este aşa, condiţiunile de folosire şi de remunerare a muncii, regimul ei legal, statornicirea raporturilor dintre patron şi salariat, condiţiunile de vieaţă ale intelectualului sau profesionistului liber trebuiau să devie prima preocupare a Statului, în clipa în care acesta ieşea din rezerva ce-i impunea altădată doctrina liberală, în forma ei iniţială, şi se angaja într'o politică de intervenţiune în vieaţa economică.

Experienţa făcută în primele decenii ale veacului trecut — perioadă de desvoltare industrială foarte mare — arătase că sistemul liberal, individualist, care lăsa faţă în faţă, în regim de liberă concurenţă, pe lucrător şi patron, nu permitea totdeauna lucrătorului să discute în deplină libertate şi pe picior de egalitate termenii contractului de muncă. Aceasta a avut ca rezultat, adeseori, condiţiuni de lucru foarte grele pentru lumea muncitoare, care se oglindesc într'o bogată şi impresionantă literatură — anchete, cercetări, studii — apărută la mijlocul veacului trecut.

Cu un regim juridic ca acel al codului civil — în care munca era considerată ca o marfă şi în care contractul de muncă nu-şi găsise încă forma pe care o reclamau natura lui specială şi importanţa pe care o capătă statutul muncii odată cu desvoltarea industrială a lumii — situaţiunea lucrătorilor, de care depindea din ce în ce mai mult buna stare economică şi socială a ţărilor înaintate, nu putea să capete o îmbunătăţire simţitoare.

Izolarea lucrătorului, rezultat al interdicţiei de asociaţie formulată de Revoluţia franceză — ca reacţiune contra abuzurilor din trecut ale regimului corporatist — agrava această situaţiune. Descătuşat dar slab, liber dar izolat, lucrătorul nu a putut lupta totdeauna cu succes, în liberă concurenţă.

Sub imperiul ideilor umanitare care se desvoltă la mijlocul veacului trecut, sub presiunea necesităţii impuse de con-

diţiunile de lucru, adeseori neomeneşti, ce se constatau în marile centre industriale la acea epocă, încep să se producă intervenţiuni de Stat din ce în ce mai numeroase, pentru ocrotirea claselor muncitoreşti şi îmbunătăţirea condiţiunilor de muncă, salarizare şi asistenţă.

Desvoltarea ideilor democratice în aşezarea politică a Statelor civilizate, organizarea şi întărirea sindicatelor profesionale sprijină hotărîtor această evoluţiune.

Acţiunea a numeroşi sociologi, profesori, scriitori, oameni politici, în favoarea îmbunătăţirii soartei lucrătorilor, au contribuit, foarte serios, în cursul celei de a doua jumătăţi a veacului trecut, la desvoltarea şi întărirea acestei intervenţiuni.

In sfârşit, colaborarea dintre organizaţiile muncitoreşti ale diferitelor ţări, necesitatea de a înlătura inegalitatea ce se poate produce între naţiunile concurente pe pieţele mondiale, din cauza inegalităţii condiţiunilor de muncă pe care fiecare le asigură lucrătorilor lor, importanţa unei bune rânduieli sociale interne, ca factor de pace între popoare, au pus problema îmbunătăţirii soartei claselor muncitoreşti pe un teren mai larg, terenul internaţional. Partea XIII a Tratatului dela Versailles din 28 Iunie 1919, care stabileşte — după atâtea încercări mai modeste pe plan internaţional, în ultimele decenii ale veacului XIX şi primele decenii ale veacului nostru — anumite principii diriguitoare pentru aşezarea viitoare a legiuirii muncii şi crează un organ internaţional pentru înfăptuirea lor, este expresiunea concretă a acestei tendinţe [24].

Alături de politica economică apare, astfel, sub înrâurirea cauzelor arătate mai sus, o vastă politică socială, sprijinită — în deosebi dela 1919 încoace — de o intensă şi susţinută acţiune internaţională, care urmăreşte buna aşezare a raporturilor dintre patron şi lucrător, îmbunătăţirea situaţiei claselor muncitoare şi o mai largă desvoltare a instituţiunilor de prevedere şi asistenţă socială.

Tendinţele actuale de politică socială îşi găsesc înfăptuirea pe următoarele linii mari:

reglementarea contractelor de muncă,
prevenirea sau rezolvarea conflictelor colective de muncă,
organizarea asociaţiunilor profesionale,
asigurările sociale,
îmbunătăţirea condiţiunilor generale de vicaţă.

Reglementarea modernă a contractelor de muncă — contractul de ucenicie, contractul individual de muncă, contractul de echipă şi contractul colectiv de muncă — porneşte dela

---

24. Vezi asupra factorilor care au contribuit la desvoltarea legislaţiei muncii şi lucrarea noastră, *Probleme Economice şi Financiare*, Bucureşti, 1940, pag. 5—44.

ideea restrângerii autonomiei de voinţă a părţilor contractante, prin instituirea unor serii de clauze cu caracter obligatoriu — clauze de ordine publică, la care părţile nu pot renunţa — menite să asigure lucrătorului un minimum de avantaje: durata lucrului, garantarea salariului, repaus săptămânal, concediu de odihnă, preaviz în caz de concediere, minimum de salariu, etc.[25].

Crearea unui cadru juridic special pentru contractul colectiv de muncă, care tinde să devie un fel de statut al condiţiunilor de muncă în fiecare profesiune, legată de îngrădirea dreptului de reprezentare profesională de care vom vorbi mai jos, completează această evoluţiune.

Prevenirea sau rezolvarea conflictelor de muncă este asigurată în legiuirea zilelor noastre prin procedura de conciliaţiune, arbitraj facultativ sau chiar — sistemul în vigoare în momentul de faţă — arbitraj obligatoriu, adică, practic, în cazul din urmă, suprimarea dreptului de grevă şi organizarea unor instanţe de arbitraj care să împace nevoia lucrătorului de a-şi apăra drepturile sale şi interesul general, care cere ca paşnica funcţionare a întreprinderilor să nu fie turburată.

Organizarea asociaţiunilor profesionale se urmăreşte, azi, cu soluţiuni diferite, dictate de structura socială sau politică a fiecărui Stat. Interdicţiei de asociere instituită, cum am spus mai sus, de Revoluţia franceză, i-a urmat, în ultimele decenii ale veacului trecut şi primele decenii ale veacului nostru, o largă libertate de asociere. Inconvenientele ce s'au constatat în sistemul libertăţii absolute de asociere au impus însă, în general, îngrădirea dreptului de reprezentare profesională, îngrădire cerută de buna exercitare a principalelor atribute a acestor asociaţiuni: apărarea intereselor profesionale şi încheerea contractului colectiv de muncă.

Exercitarea acestor drepturi, limitate exclusiv la interesele profesionale — cu excluderea, deci, a acţiunilor politice — este încredinţată în fiecare profesiune sau ramură de activitate:

de unii „sindicatului celui mai reprezentativ“ — soluţiunea preconizată de textele tratatului dela Versailles, citate mai sus şi adoptate în general de Statele democratice;

de alţii, unor „sindicate unice“: corporaţiune, breaslă, desemnate ori organizate de Guvern, soluţiunea Statelor totalitare.

Legislaţiunea contimporană germană[26] tinde, prin „crea-

---

25. Se crează o oarecare incapacitate a lucrătorului, în interesul acestuia, asemănătoare cu aceea a minorului, care pune pe lucrător la adăpostul pericolului de a accepta, sub presiunea nevoii, condiţiuni de muncă mai puţin avantajoase.

26. *Gesetz zur Ordnung der nationalen Arbeit*, din 20 Ianuarie 1934.

rea comunităţii de exploatare", „Betriebsgemeinschaft", să înlăture lupta de clasă, antagonismul, sau conflictele dintre patron şi lucrător şi să asigure paşnica colaborare a acestora, în interesul întreprinderii şi în interesul general.

In sfârşit, o largă organizare a asigurărilor sociale, bazată pe ideea riscului profesional, în materie de accident de muncă, şi pe principiul asigurării obligatorii, cu contribuţiuni mixte: patronale şi muncitoreşti, sprijinită de o acţiune şi de prestaţiuni importante din partea Statului, pune opera de asigurare şi asistenţă socială la nivelul cerut de poziţia reală a claselor muncitoreşti în organizarea economică a lumii contimporane.

In cadrul preocupărilor de politică socială se aşează, de asemenea, măsurile referitoare la îmbunătăţirea condiţiunilor de vieaţă ale populaţiei: hrană, locuinţă, igienă generală. Îngrijirea copiilor, etc., care au căpătat în ultimii ani dinainte de război o deosebită însemnătate şi care au găsit un sprijin foarte serios în activitatea Comitetului Economic al Societăţii Naţiunilor sau al comitetelor tehnice speciale, care au funcţionat pe lângă aceasta.

Politica preţurilor.

Dacă măsuri de politică economică şi-au găsit încă de mult o aplicare mai mult sau mai puţin întinsă, în diferitele domenii indicate mai sus, în cuprinsul celor mai multe ţări civilizate, există un aspect al intervenţiunii de Stat care apare, în ultimii ani, sub o lumină deosebită: acţiunea directă a Statului în stabilirea şi mişcarea preţurilor.

Incercată altă dată, în perioade de criză — războiu, în deosebi, când consecinţele sociale ale urcării preţurilor pot fi foarte supărătoare — limitată, atunci, la stabilirea de „preţuri maximale" pentru un număr restrâns de articole sau prestaţiuni de primă necesitate — alimente, chirii, etc. — acţiunea Statului asupra preţurilor nu a avut, în general, în trecut, rezultate importante.

Situaţiunea este diferită în zilele noastre.

Aşa cum este practicată azi, politica preţurilor constituie, fără îndoială, forma cea mai gravă şi cea mai cuprinzătoare pe care o îmbracă intervenţiunea indirectă a Statului în vieaţa economică [27].

Am arătat mai sus, când am definit caracterul liberalis-

---

27. Zicem indirectă, fiindcă mai rămâne calea directă: Statul însuşi întreprinzător, întreprinderea publică substituindu-se întreprinderii particulare.

mului [28], că jocul preţurilor, în regim de liberă concurenţă, este mecanismul care rezolvă cele două mari probleme ale oricărei aşezări economice: orientarea activităţii economice şi adaptarea producţiei la consum. Ce rămâne din acest mecanism într'un sistem în care autoritatea fixează nu preţuri minimale sau maximale ale câtorva articole, nu salarii minimale chemate să asigure, cum este firesc, cel puţin un minimum de existenţă salariatului, dar preţuri „oficiale" pentru toate mărfurile şi prestaţiunile [29], obligaţiuni — nu simple norme — de salarizare generale pentru toate întreprinderile [30]?

---

28. Vezi *supra*, p. 13.

29. Până şi cele mai neînsemnate, vezi *supra*, p. 32.

30. Decizia ministerială No. 573, din 2 Decemvrie 1944, (*M. O.* Nr. 282 din 5 Decemvrie 1944, partea I, pag. 7918 şi urm.), referitoare la sporirea salariilor, are, ca moment de evoluţie în politica noastră economică, o covârşitoare importanţă.

Câteva zile după publicarea acestei decizii, a apărut în ziare un comunicat al Delegaţiei Economice a Guvernului, intitulat „cum trebuesc calculate salariile". In acest comunicat, Delegaţia, constatând că unii patroni acordă salariaţilor salarii mai mari decât cele stabilite prin decizia ministerială arătată mai sus, atrage atenţiunea patronilor că orice plus de salarizare, acceptat peste nivelul prevăzut de acea decizie, „se consideră consimţit a fi suportat din propriul avut al patronilor, deoarece — după cum prevede decizia ministerială — asemenea plusuri nu vor fi recunoscute la calcularea preţurilor" (*Universul*, 18 Decemvrie 1944).

Pe cât de evidente sunt ţelurile politice ale acestui comunicat, pe atât de nelămurită este, după părerea noastră, aşezarea lui juridică şi economică.

In tehnica normală a unei întreprinderi, raportul dintre preţul de cost — rezultatul unei serii de elemente componente: materii prime, salarii, cota parte de investiţiuni sau amortizări, cheltueli generale, sarcini financiare, etc. — şi preţul de vânzare, impus de situaţia pieţii, duce, după împrejurări, la beneficiu sau la pagubă. Beneficiul sporeşte patrimoniul întreprinderii — şi indirect pe acel al proprietarilor ei — paguba afectează aceste patrimonii.

Dacă este aşa, se naşte întrebarea ce s'a înţeles când s'a vorbit de: „plus de salarizare", peste nivelul impus prin decizia ministerială din 2 Decemvrie 1944, care se va suporta din propriul avut al patronilor, în opoziţie cu sporurile impuse de Comisariat, care sunt admise în calculul preţurilor de cost?

Se împarte patrimoniul unei întreprinderi în două?

Pe de o parte, un patrimoniu chemat să suporte sarcini socotite ca „normale" de Comisariatul Preţurilor, patrimoniu care s'ar întregi, la nevoie, în caz de pagubă, de consumator, prin sporuri de preţ;

pe de altă parte, un al doilea patrimoniu: „propriul avut al patronilor", spune comunicatul, care ar suporta sarcina acelor ele-

Răspunsul nu poate fi dat, evident, în împrejurările de azi, când politica economică a Statului, la noi ca şi aiurea, este o politică excepţională, de războiu, dictată nu de o concepţiune reformistă, atitudine de principiu cu ţeluri definite, dar de o atitudine de oportunitate cu procedee empirice, chemată să răspundă la împrejurări adeseori grele şi neaşteptate.

In fruntea ţărilor care au practicat pe o scară foarte întinsă o politică de preţuri în anii din urmă stă, fără îndoială, Germania. In cadrul unei economii de războiu — sau de pregătire de luptă — în slujba căreia a fost pusă cu o deosebită severitate, politica de preţuri urmată în Germania, a izbutit să evite, într'o largă măsură, consecinţele supărătoare ce rezultau, pe de o parte din sporirea însemnată a mijloacelor de plată impusă de necesitatea finanţării războiului, pe de alta din reducerea tot mai gravă a volumului de mărfuri lăsate la dispoziţiunea populaţiei civile. Prin întinderea şi adâncimea acestei politici, care cuprinde toate ramurile de activitate economică, ca şi prin rezultatele ei, politica de preţuri dusă de Germania constituie — cel puţin ca mijloc de adaptare pentru împrejurări excepţionale de criză — o experienţă, care nu are precedent în istoria economică a lumii.

Intervenţiunea activă şi cuprinzătoare a Statului în fixarea preţurilor s'a produs însă, în zilele noastre, într'o măsură mai mare sau mai mică, nu numai în Germania, dar şi

---

mente din preţul de cost a căror legitimitate este contestată de Comisariat şi pe care, deci, nu le admite în calculul preţului de cost?

Se crează, într'adevăr, această distincţiune? Şi dacă da, pe ce criterii obiective se bazează repartizarea sarcinilor între aceste patrimonii, cum funcţionează, juridic şi practic, imputarea?

Patronii unei societăţi anonime sunt acţionarii. Cum va ajunge o societate să reclame acţionarilor sume peste valoarea acţiunilor ce posedă? Zicem „peste", fiindcă „până" la aceasta, capitalul, adică valoarea totală a acţiunilor acoperă o pagubă eventuală, prin însăşi tehnica societăţii anonime, fără intervenţia „comunicatului".

Ce înseamnă averea întreprinderii şi ce înseamnă „propriul avut al patronilor", într'o societate în nume colectiv în care întreprinzătorul răspunde nu numai cu sumele cu care a participat la crearea întreprinderii, dar cu întreaga sa avere? Cu sau fără Comunicat, dacă salariile date de patron depăşesc puterea întreprinderii, adică nu pot fi acoperite de preţurile de vânzare — de a căror orânduire se ocupă Comisariatul, cu atâta zadarnică trudă — paguba va fi suportată din averea patronului.

Comunicatul la care ne referim nu are nici considerente, nici expunere de motive. Ne temem, în ce ne priveşte, că semnificarea economică a dispoziţiei ce examinăm şi problema tehnică ce am ridicat au scăpat atenţiunii redactorilor sau semnatarilor acelui text.

în toate celelalte ţări angajate în războiul actual, precum şi în unele ţări neutre. Constatarea este foarte importantă din punct de vedere al întinderii şi adâncirii intervenţiunii Statului în vieaţa economică.

Dacă măsuri speciale sau izolate de intervenţiune, ca acele care se pot produce în unul sau altul din domeniile de politică economică indicate mai sus, au efecte limitate, restrânse asupra anumitor fenomene economice şi nu înrâuresc decât indirect activitatea întreprinderilor şi repartiţia rezultatelor acestei activităţi, o acţiune asupra preţurilor, mai ales atunci când ea cuprinde, ca acum, toate sau principalele prestaţiuni — mărfuri sau servicii— poate avea efecte hotărîtoare asupra existenţei sau orientării activităţii întreprinderilor şi înrâuri considerabil repartiţia.

Un exemplu. Zeci de ani s'a urmărit proteguirea şi desvoltarea industriei naţionale cu ajutorul taxelor vamale protecţioniste, la adăpostul cărora produsele industriei naţionale se puteau plasa pe piaţa internă la preţurile — superioare preţurilor concurenţei străine — de care aveau nevoie aceste industrii, spre a fi create sau spre a se menţine. Lupte foarte înverşunate s'au dat adesea, cu prilejul discuţiunii tarifelor vamale, pentru taxe care abia înrâureau preţul unor anumite produse cu zece la douăzeci la sută din preţul ce ar fi avut în lipsa oricărei intervenţiuni administrative. Cât de palidă apare azi acţiunea taxelor vamale, când Statul îşi asumă dreptul de a fixa preţurile tuturor articolelor şi de a decide asupra soartei însăşi a unei întreprinderi [31].

Iată de ce politica de preţuri trebue considerată ca unul din obiectivele cele mai însemnate ale politicii economice contimporane.

Politica financiară şi politica economică.

Alături de măsurile cu caracter economic, măsurile cu caracter financiar sau fiscal constitue de mult — în vremuri chiar în care intervenţiunea Statului era, în general, restrânsă — unul din mijloacele foarte puternice de acţiune ale Statului asupra vieţii economice. Politica financiară a Statului poate influenţa adânc condiţiunile de producţie şi de consum ale bunurilor şi modifica simţitor repartiţia, adică distribuirea produsului activităţii economice.

Importanţa sarcinii fiscale globale faţă de venitul naţional;

condiţiunile de impunere şi nivelul impunerii în diferitele întreprinderi;

---

31. Vom mai reveni asupra acestei chestiuni cu prilejul cercetării politicii protecţioniste şi tehnicii taxei vamale.

locul pe care îl ocupă, în acoperirea nevoilor Statului, impozitele directe şi cele indirecte;

aplicarea progresivităţii în aşezarea impozitelor pe venit şi nivelul pe care îl atinge această progresivitate;

tariful şi normele de aşezare ale impozitului succesoral;

întinderea şi însemnătatea monopolurilor fiscale;

importanţa împrumuturilor pe care le face Statul, condiţiunile în care se fac, ca şi nivelul dobânzilor plătite;

repartiţiunea cheltuelilor publice şi importanţa sarcinelor sociale pe care le asumă; în sfârşit,

jocul primelor economice acordate de Stat, sub diferite forme,

iată o serie întreagă de elemente de politică financiară care pot înrâuri hotărîtor vieaţa economică şi socială a unei ţări.

Obiect al cercetărilor speciale de ştiinţă, legislaţiune şi politică financiară, aceste chestiuni rămân în afara preocupărilor imediate ale studiilor de politică economică.

Se cuvine totuşi să semnalăm un aspect de politică financiară pus în lumină în ultimul timp, care interesează în mod deosebit vieaţa şi fenomenele economice: legătura dintre politica financiară a Statului şi conjunctura economică, adică între gestiunea finanţelor publice şi fluctuaţiunile de prosperitate sau depresiune în vieaţa economică.

Această legătură se poate considera sub două aspecte: pe de o parte înrâurirea conjuncturii asupra veniturilor şi cheltuelilor Statului, pe de alta, acţiunea pe care o anumită politică financiară o poate avea asupra conjuncturii.

Cel de al doilea este aspectul care ne interesează în primul rând, aici. Este vorba, într'adevăr, de o politică financiară care ar avea de scop, dacă nu să înlăture crizele care se produc periodic [32], cel puţin să atenueze consecinţele depresiunii şi să uşureze reluarea unei activităţi normale şi întoarcerea la prosperitate.

Chestiunea a făcut obiectul a numeroase cercetări în ultimul timp, care au dus, în ţări ca Statele Unite sau Suedia, la experienţe interesante [33]. Examinarea ei completează cu folos cercetările de politică economică.

SECŢIUNEA IV

Mijloace de realizare în politica economică.

Realizarea ţelurilor politicii economice cere, firește, mijloace diferite, cu atât mai energice cu cât această politică este

---

32. Vezi *supra*, p. 15.

33. Vezi o expunere succintă rezumând datele principale ale pro-

stăpânită de preocupări de intervenţiune mai adâncă şi mai cuprinzătoare, mergând dela manifestările timide ale intervenţiunii — liberalismul care stăpânea lumea la finele veacului trecut — la formula de economie dirijată şi planificare pe care o îmbracă acţiunea Statului în zilele noastre.

Primul mijloc de realizare al unei asemenea politici este legiuirea cu caracter economic care, fără a da Statului un rol activ în vieaţa economică, fără a-l învesti cu puteri de îndrumare sau diriguire, modifică, totuşi, cadrul juridic, condiţiunile în care se exercită atributele esenţiale ale liberalismului: libertatea economică, libera concurenţă şi mecanismul preţurilor, ca mijloc de adaptare a producţiei la consum şi de echilibru economic. In această categorie, intră dispoziţiunile legale care limitează autonomia de voinţă a factorilor economici în tranzacţiunile lor, de pildă: măsuri de limitare sau control în constituirea sau funcţionarea carteluriloг, măsuri de protecţie a lucrătorilor în legislaţia muncii, obligaţiunea unor salarii minimale, organizarea asigurărilor obligatorii, înrâurirea preţului de vânzare al produselor pe piaţă prin măsuri de protecţionism vamal, acordarea de privilegii economice diverse unor organizaţiuni speciale, cooperaţia de pildă, etc..

Acţiunea Statului poate merge însă şi mai departe. Ea poate folosi măsuri care pun în joc însăşi organizarea şi diriguirea activităţii economice individuale, rămase în afară de atingerea serioasă a primului grup de măsuri indicat mai sus. Se pot înscrie în acest al doilea grup: controlul Statului în crearea şi organizarea întreprinderilor, autorizaţiuni prealabile, reglementarea investiţiunilor, determinarea tipurilor de fabricare, etc., măsuri în care ingerinţa Statului este firește mai întinsă şi mai eficace decât în grupul întâi.

In sfârşit, Statul poate merge pe această cale până la reglementarea condiţiunilor de desfacere a mărfurilor şi repartiţia produsului: fixarea de preţuri, stabilirea salariilor, limitarea beneficiilor, etc., care constituie, cum am mai spus, intervenţiunea cea mai gravă în reglementarea vieţii economice [34].

In toate cazurile indicate mai sus, intervenţiunea Statului în vieaţa economică se reazimă pe atributele sale de suveran, exerciţiul puterii de legiferare şi intervenţiunea administrativă care îi aparţin. Acţiunea Statului poate lua însă forme mai directe, prin însăşi participarea acestuia la vieaţa economică, ca întreprinzător, în producţia sau distribuirea bunurilor ori serviciilor economice.

---

blemei, în lucrarea noastră *Finanţele publice şi conjunctura economică*, în volumul *Omagiu Profesorului C. Stoicescu*, „Bucovina", Bucureşti, 1940, p. 528—539.

34. Vezi şi *supra*, pag. 58—61.

Problema s'a pus, încă din veacul trecut, în primul rând pentru exploatarea anumitor servicii de utilitate publică — căi ferate, navigaţie, poştă, telegraf — a căror funcţionare se leagă şi de preocupări altele decât cele economice, ordinea socială sau securitatea politică, de pildă.

Ea s'a mai pus de asemenea, când a fost vorba de exploatarea anumitor bunuri aparţinând nu domeniului public, ci domeniului privat al Statului — cazul României, al Prusiei, altădată, — păduri, pescării, zăcăminte miniere, etc..

In ambele cazuri, problema s'a rezolvat după puterea cu care s'a impus, la diferite epoci, acţiunea intervenţionistă a Statului, prin soluţii mergând dela:

exploatare particulară, concesiuni de reţele de cale ferată ca în Anglia, Franţa sau Statele Unite de pildă;

la exploatare sau regie mixtă, adică colaborare între Stat şi iniţiativa particulară în proporţii variabile;

sau la regie directă de Stat, cazul căilor ferate sau exploatările forestiere dela noi, într'un regim de autonomie financiară şi exploatare comercială mai mult sau mai puţin întinsă.

In timpurile din urmă, în deosebi, participarea directă a Statului ca întreprinzător la vieaţa economică se întinde şi asupra altor ramuri de activitate, întemeiată pe pretextul sau realitatea intereselor generale excepţionale legate de asemenea cazuri: exploatări miniere — socializare, naţionalizare — industrii de armament, utilizarea factorilor de energie, etc..

In sfârşit, ultima formă a acţiunii directe, Statul ia asupra lui — adeseori cu monopol atribuit administraţiilor publice sau unor organe speciale create în acest scop — colectarea sau desfacerea anumitor produse în comerţul intern sau chiar cel exterior, mergând uneori până la monopolul total sau parţial al acestui comerţ. In această categorie intră, la noi, în ultimul timp, aşa zisele operaţiuni de mandat — cereale, bumbac şi alte mărfuri — încredinţate Institutului Naţional al Cooperaţiei (INCOOP), operaţiuni care se fac, de cele mai multe ori, în afară de jocul normal al preţurilor şi liberei concurenţe, care transformă o parte din comerţ într'o vastă biurocraţie şi au dus Institutul Naţional al Cooperaţiei la o activitate care nu mai are adeseori din Cooperaţie decât amintirile legate de un crez şi de un nume.

SECŢIUNEA V

Organe de înfăptuire ale politicii economice.

In ce priveşte autoritatea sau organele prin intermediul cărora se exercită o politică economică, soluţiunea depinde şi aici de formula politică sau socială a organizării Statului,

de scopul urmărit şi de obiectul asupra căruia se exercită intervenţiunea.

In general, politica economică — ca mijloc de îndrumare a activităţii economice în interesul general — aparţine Statului, care o exercită prin organele puterii executive.

In anumite cazuri, cum era de pildă în politica comercială, stabilirea tarifelor vamale era rezervată nu Guvernului, ci puterii legiuitoare. Dată fiind importanţa acestor tarife, cum vom vedea mai departe — din punct de vedere al desvoltării activităţii economice a unei ţări şi din punct de vedere al acţiunii pe care o exercită nivelul preţurilor şi al salariilor asupra standardului de vieaţă — şi date fiind conflictele grave de interese care se pot produce cu ocaziunea stabilirii unor asemenea tarife, era firesc ca întocmirea sau modificarea lor să fie încredinţată Parlamentului, cu tehnica obişnuită pentru legile ordinare. Numai în împrejurări excepţionale — vremuri de criză, conflicte vamale — puterea executivă primea mandat să exercite, cu anumite îngrădiri, această prerogativă parlamentară.

Politica agrară, adică măsurile chemate să creeze exploatărilor agricole condiţiuni de activitate — repartiţia şi normele de transmisiune a proprietăţii rurale, organizarea exploatării, metode şi programe de cultură, etc. — care să răspundă mai bine intereselor generale sau să consolideze poziţiunea socială a păturii ţărăneşti, ca element de conservare politică sau socială, se face şi ea de Stat, cu concursul organelor legislative, la nevoie.

Situaţiunea este aceeaşi, când este vorba, de pildă, în politica de transporturi, de stabilirea şi executarea unui vast program de organizare a mijloacelor de comunicaţie, de repartizarea traficului între aer, apă, cale ferată şi şosea, de coordonarea activităţii acestor instrumente de transport, de împărţirea dreaptă a sarcinelor ce au de suportat, etc..

Politica economică poate fi însă urmărită şi realizată şi de alte instituţiuni cu caracter public: judeţe, comune sau alte instituţiuni, uneori create special spre a fi învestite cu asemenea misiuni de îndrumare sau exploatare economică.

Intervenţiunile pentru reglementarea preţurilor produselor de primă necesitate la un moment dat, pentru stabilirea tarifelor anumitor servicii — transport local, alimentare cu apă, gaz, electricitate — măsurile de luat pentru a înlătura lipsa de lucru sau a veni în ajutorul celor ce suferă de ea, măsurile chemate să uşureze sau să îmbunătăţească exploatarea agricolă, etc., sunt luate, de multe ori, de autorităţile comunale fie cu libertate completă de acţiune, fie în cadrul unor instrucţiuni sau norme generale, fixate de autorităţile centrale.

Faţă de dificultăţile pe care le ridică amestecul Statului în vieaţa economică, cu atât mai mari cu cât intervenţiunea

lui e mai întinsă, faţă de învăţăturile ce se desprind din trecutul administraţiilor publice ca gestionari de bunuri sau servicii cu caracter economic, s'a născut nevoia ca îndrumarea sau controlul vieţii economice, în cadrul unei politici de planificare, să fie încredinţată nu Statului sau organelor publice, ci unor organe speciale a căror activitate să nu mai sufere de lipsurile ce s'au constatat în gestiunea economică a Statului [35]. Instituţiuni speciale primesc, în acest caz, însărcinarea de a împlini anumite funcţiuni economice, sau de a organiza ori controla exerciţiul acestor funcţiuni.

In această categorie intră organele speciale care în anumite ţări şi în anumite momente — în zilele noastre, de pildă — fac operaţiuni, cu sau fără exclusivitate, de comerţ intern — colectare, repartizare sau vânzare de cereale, alimente ori materii prime — sau de comerţ extern: import ori export de anumite produse. Aşa este, de pildă, cum am mai spus, activitatea pe care o desfăşoară la noi, de câţiva ani încoace, Insti-

---

35. Determinarea organului care va avea conducerea unei economii dirijate, alegerea oamenilor chemaţi să aplice normele stabilite constituie, fără îndoială, una din problemele cele mai grele pe care le ridică realizarea practică a „planificării". In ce ne priveşte, în faţa complexităţii problemelor şi întinderii relaţiunilor economice de tot felul, în faţa dificultăţilor fireşti de cunoaştere reală a pieţelor, ne întrebăm care este organul informat, prevăzător, obiectiv în gândire, dezinteresat în acţiune, hotărît în realizare, care să fie în stare să spună de ce are nevoie în fiecare clipă o societate şi să îndrumeze cu preciziune activitatea individuală spre satisfacerea sigură a acelor nevoi? Apostolii noii evanghelii economice vor să înlăture profitul personal, interesul individual, fiindcă, sub înrâurirea acestui interes, indivizii iau uneori atitudini contrare intereselor generale. Cine ne asigură însă de obiectivitatea întreagă a celor chemaţi să creeze şi să conducă organele diriguitoare într'un regim de planificare? Se poate pune totdeauna o asemenea organizare la adăpostul influenţelor politice, care au adus de atâtea ori — în sistem de economie liberă, când fiecare se poate apăra cu propriile sale puteri — turburări în viaţa economică sau neorânduială în viaţa publică?

Şi apoi cine zice conducere, zice răspundere. Care va fi răspunderea şi cum vor fi acoperite daunele, când organele cărora li s'a încredinţat sarcina zdrobitoare de a şti şi de a îndruma totul se vor înşela, poate, în prevederile ce fac sau în măsurile ce impun? Fireşte că, şi azi, conducătorii instituţiunilor economice se pot înşela, erorile lor sunt însă mai puţin grave, fiindcă sunt parţiale, limitate.

In sfârşit, cine cunoaşte situaţiunea şi mersul întreprinderilor economice conduse de Stat şi activitatea diferitelor organe economice cu caracter public sau politic — nu numai la noi dar şi aiurea — are dreptul să privească cu oarecare îndoială un sistem care ar tinde, sub o formă sau alta, la etatizarea întregii vieţi economice.

tutul Naţional al Cooperaţiei, care ca mandatar al Statului — cu metode şi cu mijloace care nu au nimic comun cu cooperaţia — exercită anumite funcţiuni economice, uneori cu beneficiul exclusivităţii, substituindu-se, într'o largă măsură, comerţului şi întreprinderilor particulare [36].

In cadrul aceloraşi preocupări, se creiază sau se folosesc uneori organizaţiuni profesionale — asociaţiuni patronale sau muncitoreşti, corporaţii sau bresle — ori asociaţiuni mixte sau sindicate de producători ori consumatori [37] şi li se încredinţează executarea sau supravegherea unei anumite activităţi economice, cu credinţa că aceste organe vor fi în măsură să exercite funcţiuni economice în condiţiuni mai bune decât acelea în care Statul sau organele sale directe şi-au îndeplinit de cele mai multe ori, până acum cel puţin, sarcinele economice pe care le-au asumat.

In sfârşit, organizarea profesională ca mijloc de îndrumare sau conducere a vieţii economice, într'o economie dirijată poate lua, cum am mai spus [38], o formă mai cuprinzătoare, corporatismul, care, în ţări ca Italia sau Portugalia, a fost legat în ultimii cincisprezece ani de însăşi organizarea politică şi socială a Statului.

SECŢIUNEA VI

Caracterul măsurilor de politică economică.

Măsurile prin care se poate realiza o anumită politică economică sunt, în primul rând, măsuri care au un caracter intern: măsuri privind organizarea producţiei; salariile şi preţurile; consumul; creditul sau organizarea bancară; transporturile, etc., de care am vorbit mai sus [39].

---

36. Incă din primii ani ai războiului actual, au fost create asemenea oficii speciale, menite a fi auxiliari preţioşi ai Ministerului Economiei Naţionale pentru acţiunea de dirijare, intensificare şi raţionalizare a producţiei şi circulaţiei anumitor produse. Cu titlu de exemplu, amintim: Oficiul pentru distribuirea produselor de fier; Oficiul fierului vechi şi al metalelor neferoase; Oficiul cauciucului; Oficiul lânei; Oficiul pentru colectarea şi distribuirea produselor de piele; Oficiul uleiurilor vegetale; Oficiul lemnului de lucru; Oficiul bumbacului, inului şi cânepei; Oficiul laptelui; Oficiul exportatorilor de cereale şi de furaje, etc..

37. Cum ar fi de pildă: Uniunea generală a industriaşilor din România; Uniunea Sindicatelor agricole; Uniunea Sindicatelor pentru organizarea exportului de animale şi carne proaspătă, etc..

38. Vezi *supra*, p. 24.

39. Vezi *supra*, p. 45 şi urm..

In alte cazuri însă, măsurile interne ce se pot lua sunt condiţionate sau determinate nu numai de situaţiunea sau nevoile interne, dar şi de raporturile economice şi financiare pe care le avem cu celelalte ţări. Apare, astfel, în politica economică, factorul extern, care are o importanţă cu atât mai mare, cu cât economia unei ţări se sprijină mai mult pe relaţiunile economice cu străinătatea [40].

Factorul extern joacă, în primul rând, în chestiunile privind politica comercială şi schimburile de tot felul — mărfuri, servicii, capitaluri — cu străinătatea, domeniu în care libertatea de mişcare a fiecărui Stat este, cum vom vedea mai departe [41], mai mică decât aceea pe care o are în politica sa economică internă. Fiecare ţară trebue să ţină seama, într'adevăr, de politica celorlalte State, a partenerilor ei în comerţul internaţional şi să aibă în vedere starea de spirit care stăpâneşte la un moment dat relaţiunile economice internaţionale.

Acelaşi lucru se întâmplă în politica transporturilor pe mare şi fluviile internaţionale şi se va întâmpla de sigur mâine când se vor stabili normele de colaborare între vastele reţele de navigaţie aeriană care în scurtă vreme vor acoperi întreg globul.

In alte ramuri ale politicii economice — politica monetară, de pildă, sau politica de preţuri — măsurile de luat par a avea un caracter pur intern. Şi totuşi, şi aci, factorul extern poate avea o covârşitoare importanţă. Stabilirea regimului monetar, îndrumarea şi funcţionarea lui, constituie fără îndoială atribute esenţiale ale suveranităţii, au deci un caracter intern. Dată fiind însă legătura strânsă care există între regimul monetar şi regimul comerţului exterior, necesitatea de a se ţine seama, în stabilirea unui regim monetar, de nivelul preţurilor mondiale, faţă de cele interne, ori de mecanismul tehnic al schimburilor internaţionale, politica monetară cuprinde de o potrivă, o acţiune internă şi o acţiune externă [42].

In sfârşit, politica de stabilire, de diriguire sau de control de preţuri, care la prima vedere pare şi ea condiţionată numai de consideraţiuni şi măsuri interne, este totuşi legată de o acţiune externă oridecâteori — cazul cel mai frecvent —

---

40. Vezi în această privinţă explicaţiunile mai întinse pe care le vom da mai departe asupra politicii de autarkie.

41. In capitolele consacrate convenţiunilor comerciale.

42. Vezi lucrarea noastră citată mai sus, *Probleme monetare Internaţionale*, p. 1 şi urm., p. 91 la 104 şi 129 şi urm..

activitatea economică a unei ţări depinde, în parte cel puţin, de un schimb de produse — export sau import — cu străinătatea.

SECŢIUNEA VII

Forţele morale şi politica economică.

Explicaţiunile date mai sus ne-au arătat întinderea şi importanţa pe care a luat-o în ultimele decenii, în deosebi, intervenţiunea Statului în vieaţa economică, intervenţiune dictată de preocuparea de a da vieţii economice o mai bună organizare şi a asigura, astfel — ţelul esenţial al oricărei acţiuni economice — un nivel de vieaţă mai ridicat şi o aşezare socială mai dreaptă.

Vom încheia introducerea noastră cu aceste constatări, fiindcă, stăpâniţi — cum se cuvine în orice studiu cu caracter economic — de grija de a rămâne pe terenul concret al realităţii, nu credem posibil să cercetăm azi, aşa cum am putea fi tentaţi să facem, dacă şi în ce măsură orientarea către care mergem va izbuti să înlăture dificultăţile cu care am avut de luptat în trecut şi să aducă omenirii o îndestulare mai largă decât acea pe care a cunoscut-o până azi.

Stabilirea bilanţului economic al unei ţări este o operaţiune foarte delicată chiar pentru clipa de azi. Ea este mai grea încă pentru viitor, din cauza dificultăţii de a determina şi preţui posibilităţile de desvoltare ale unei naţiuni mâine. De nenumărate ori, pronosticurile asupra orientării viitoare a aşezărilor economice au fost grav desminţite de realitate.

In cartea sa asupra situaţiunii claselor muncitoreşti, publicată în 1845, Friedrich Engels, considerând desvoltarea industrială a Germaniei şi Statelor Unite, socoteşte că industria engleză nu va putea suporta concurenţa acestor ţări şi conchide că industria engleză va trebui să dispară „în viitorii douăzeci de ani". Desvoltarea industrială a Germaniei şi Statelor Unite a depăşit, în cursul veacului XIX, cu mult aceea ce bănuia Engels. Şi totuşi, exportul global al Angliei trece dela 50 milioane pfunzi, în 1840, la 223 milioane în 1880[43].

In preajma anului 1900 unii economişti, Oldenberg între alţii, cercetând perspectivele comerţului exterior mondial, au prezis o scădere însemnată şi durabilă a volumului acestui comerţ. In fapt el a crescut cu 100%, dela 1900 la 1913[44].

Conferinţa grâului din 1931 dela Roma, chemată să stu-

---

43. Vezi *WEBER (A.), Handels und Verkehrspolitik*, Duenker & Humblot, Muenchen şi Leipzig, II, pag. 305—306.

44. Vezi *WEBER, op. cit.*, pag. 368.

dieze mijloacele de a înlătura criza, provocată de scăderea preţurilor agricole, care stăpânea lumea în acel moment, a pus problema posibilităţilor de desfacere a grâului, în ziua când 400 milioane de Chinezi ar începe să consume grâu.

Iar Thoma Bata, marele industriaş cehoslovac, întors dintr'o călătorie în Indii, în vara anului 1932, puţin înainte de tragicul accident în care şi-a pierdut viaţa, constată că aproape un miliard de oameni — printre care figurează din nefericire şi ţăranii noştri — umblă încă cu picioarele goale. Ce posibilităţi ar deschide pentru industria modernă încălţarea acestor oameni!

Prin tratatul dela Paris, din 10 Februarie 1763, care pune capăt războiului de şapte ani, Ludovic al XV-lea, renunţând la roadele sforţărilor coloniale făcute de Richelieu, Colbert şi Ludovic XIV, cedează Canada, Marei Britanii. Comentând discuţiunile la care a dat loc în opinia franceză această cesiune, Voltaire, unul din spiritele cele mai luminate ale timpului său, se mira, totuşi, că se poate discuta cu atâta patimă: „pour quelques arpents de neige", câteva pogoane de zăpadă, care aveau să devină până în zilele noastre, în mai puţin de două veacuri, una din pietrele cele mai frumoase din cununa Dominioanelor britanice.

Este foarte greu deci să apreciem rezultatele unei politici economice sau posibilităţile de desvoltare viitoare a unei ţări, care depind nu numai de condiţiuni naturale ce pot fi în general măsurate, dar şi de factori morali care scapă unei asemenea măsurări.

Reuşita unei politici economice nu atârnă, într'adevăr, numai de valoarea principiilor ce-i stau la temelie ori de metodele tehnice şi de întinderea mijloacelor materiale puse în slujba acestor principii. Reuşita depinde, în primul rând, de „om", de însufleţirea, priceperea şi energia celor chemaţi să înfăptuiască o asemenea politică. Propăşirea unui popor atârnă, cum am mai spus[45], de puterea de muncă, seriozitatea, inteligenţa şi îndemânarea lui, adeseori mai mult chiar decât de întinderea teritoriilor pe care le stăpâneşte, sau de bogăţiile cuprinse înlăuntrul hotarelor lui.

Norvegia, o ţară mică, cu un teritoriu sărac, a reuşit să se aşeze, ca flotă comercială, printre primele patru ţări din lume.

O populaţiune harnică şi stăruitoare a isbutit să transforme în adevărate grădini ţinuturile inundabile ale Coastei Olandeze.

Nuvela unui scriitor italian, în care se povesteşte cum un cultivator duşmănos fura un sac de pământ din ogorul vecinului său, spre a-i face rău, este mărturia sforţărilor popu-

---

45. Vezi *supra*, p. 55.

laţiunii Italiei de Nord, în luptă grea, cu o natură adeseori săracă.

Pentru noi, obişnuiţi cu priveliştea minunată a lanurilor noastre mănoase, care rodesc adeseori mai mult din darul Domnului decât din munca omului, povestea sacului cu pământ şi străduinţa pe care o simbolizează trebue să fie prilej de preţuire a forţelor sufleteşti şi imbold de muncă stăruitoare, spre a ridica ţara noastră la locul ce i se cuvine în viitoarea aşezare economică a lumii.

POLITICĂ COMERCIALĂ
ŞI
SCHIMBURI INTERNAŢIONALE

PARTEA I

Idei şi fapte, în politica comercială şi schimburile internaţionale

CARTEA I

Comerț exterior și politică comercială
Liber schimb și protecționism.

CAPITOLUL I.

Comerțul exterior în cadrul activității economice.

Activitatea economică a individului în societate începe, mai întâi, în primele faze de desvoltare a economiei așa zise naturale, prin încercarea de a-și acoperi nevoile proprii sau ale familiei sale, pe cât posibil toate aceste nevoi, și nu se întinde mai departe decât ele.

Indată ce nivelul de viață, economic și cultural, se ridică, economiei naturale i se substituie o economie ceva mai complexă, economia de schimb. In această economie, sub acțiunea diviziunii muncii și specializării activităților individuale — potrivit aptitudinilor fiecăruia și mijloacelor materiale ce-i stau la îndemână — elementele active ale grupului social nu se mai străduesc să producă tot ce le trebue și nu-și mai limitează producția la propriile lor nevoi, ci:

produc numai o categorie de bunuri sau servicii pentru obținerea cărora sunt mai bine înzestrate;

producția depășește propriile lor nevoi;

excedentul servește la procurarea altor mărfuri sau servicii.

Așa naște ideea de schimb, schimb de mărfuri sau servicii, cu scop lucrativ: remunerare, beneficii, care apare în societățile omenești îndată ce acestea intră într'un stadiu de cât de mică desvoltare. Schimbul se face la început prin simplu troc, schimb direct de mărfuri. El se perfecționează însă destul de curând, prin apariția monedei, sub forme diferite, și se desvoltă apoi, la apariția monedei metalice, căreia i se substituie cu timpul, în evoluția economică a ultimelor veacuri, moneda de hârtie și celelalte mijloace de plată create de tehnica monetară și bancară modernă, lichidările fără mișcare de numerar sau așa numita monedă scripturală.

Schimbul se face, mai întâi, în limitele restrânse ale unor teritorii reduse: trib, provincie, regiune. El se întinde, apoi, în cadrul mai larg al frontierelor unei țări, comerț cunoscut sub numele de comerț intern.

Ceva mai târziu[1] — destul de curând, însă, în istoria lumii — schimbul depăşeşte teritoriul uneori restrâns al unei ţări şi — ajutat, în deosebi, de vechea desvoltare a căilor de comunicaţie maritime — îmbracă forma mai largă de comerţ dincolo de fruntarii, cu ţările vecine mai întâi, cu ţările depărtate mai în urmă: comerţ exterior sau internaţional[2].

Comerţul exterior se face sub două forme:

export, adică vinderea în străinătate a produselor care ne prisosesc;

import, adică aducerea din afară fie a produselor care lipsesc sau pe care nu le putem produce în cantităţi suficiente, fie a acelora pe care le putem căpăta din străinătate în condiţiuni mai avantajoase decât acelea în care le-am obţine în ţară.

Comerţul exterior se desvoltă destul de repede. El sporeşte odată cu ridicarea nivelului cultural şi economic al popoarelor şi găseşte, în progresul mijloacelor tehnice ale ultimului secol, posibilitate de desvoltare de o deosebită importanţă.

Iată cifrele comerţului mondial, valoarea importului plus aceea a exportului, în milioane de dolari-aur.

1913	40.559	1930	55.552
1922	45.640	1931	39.701
1923	50.006	1932	26.853
1924	56.828	1933	24.175
1925	64.701	1934	23.314
1926	62.037	1935	23.802
1927	65.280	1936	25.723
1928	67.380	1937	31.769
1929	68.619	1938	27.736[3])

Anul 1929 înseamnă sfârşitul ascensiunii continue ce se constată după terminarea primului război mondial. Urmările

---

1. Pentru unii autori, comerţul internaţional pare să fi precedat istoriceşte comerţul interior. In acest sens, *PERREAU (C.), Cours d'Economie Politique,* Librairie Générale de Droit et de Jurisprudence, Paris, 1916, II, pag. 112. Lucrul este posibil dacă considerăm nu schimburile simple, înlăuntrul tribului sau provinciei, care s'au făcut, de sigur, din primele timpuri, îndată ce a intervenit o oarecare specializare, ci operaţiuni mai întinse, practicate nu direct de producători, între ei, ci de persoane specializate, negustorii. Prosperitatea cunoscută a navigatorilor phenicieni sau greci poate să confirme acest punct de vedere. Sidon şi Tyrus se înscriu printre primele pieţe internaţionale.

2. Unii autori fac distincţiune tehnică între comerţ exterior şi comerţ internaţional, cel dintâi înglobând comerţul făcut între o ţară metropolă şi coloniile sale sau ţările care se află sub protectoratul sau mandatul său, cel de al doilea comerţul făcut cu alte ţări străine.

3. După *Aperçu général du commerce mondial,* publicaţiune anuală a Societăţii Naţiunilor, Geneva, 1938, primul tablou pag. 66. Pentru anii 1922 şi 1923 cifrele sunt luate din *Comerţul Exterior al Românei,* 1928—1937, Vol. I, Partea I, Bucureşti, 1939, publicat de

crizei din 1929—1931 provoacă o scădere însemnată a valorii schimbului internaţional de mărfuri, care atinge punctul cel mai jos în 1934. Scăderea se menţine, cu o uşoară ameliorare în 1936—1937, până în momentul isbucnirii războiului actual.

Date fiind fluctuaţiunile însemnate de preţuri care au avut loc în perioada 1929—1933, în aprecierea cifrelor valorilor trebue să se ţină seama şi de cantităţile mărfurilor care au făcut obiectul comerţului mondial în perioada considerată.

Aceste cantităţi scad şi ele, mult mai încet însă, până în 1932, când ating punctul cel mai de jos, circa 75% din cantităţile înregistrate în 1929. După 1932, volumul schimbului internaţional de mărfuri, cantităţi, urcă şi atinge în 1937 aproape 97% din volumul avut în 1929 [4].

Participarea cea mai importantă la comerţul mondial o are Europa, deşi este continentul cu suprafaţa cea mai mică şi cu o populaţie pe jumătate cât aceea a Asiei.

	1929	1932	1937	1938
Europa cu U. R. S. S.	52,4	56,2	51,0	52,3
America de Nord [5])	17,7	14,2	15,4	14,2
America de Sud [6])	8,6	7,2	8,6	8,4
Africa	4,6	6,2	6,5	6,5
Asia fără U. R. S. S.	14,0	13,7	15,4	15,3
Oceania	2,7	2,5	3,1	3,3
Total . .	100,0	100,0	100 0	100,0

Nu este fără interes de a cunoaşte şi participarea diferitelor imperii la comerţul mondial (procente).

	1929	1932	1937	1938
Imperiul Britanic	27,9	27,5	29,8	29,7
Imperiul Francez	8,0	10,2	7.0	6,8
Olanda şi teritoriile sale dincolo de mări	4,7	5,1	4.9	5,1

Dintre ţări, Anglia (Metropola fără Irlanda) ocupă locul de frunte în schimburile internaţionale, comerţul său reprezentând în 1938, 13,84% din valoarea comerţului mondial. Ea este urmată de Statele Unite ale Americei, al căror comerţ

Banca Naţională a României. Ultimele cifre cunoscute sunt cele din 1938. Aproape toate Statele au suspendat, după acea dată, publicarea cifrelor referitoare la comerţul exterior.

4. După graficul dela pagina 9 şi tabloul dela pag. 66 din *Aperçu Général du Commerce Mondial 1938,* publicat de Societatea Naţiunilor, Geneva 1939.

5. Canada, Statele Unite, Terra Nova, Groenlanda, Saint Pierre et Miquelon.

6. Restul Americei.

reprezintă în acelaş an 10,66%, Germania (cu Austria) 10%, Franţa 4,69%, Canada 3,46%, Japonia 3,21%, Belgia 3,19%, Olanda 2,87%, etc..

Valoarea comerţului exterior al României reprezintă, în 1938, abia 0,63% din valoarea comerţului mondial.

Din punct de vedere al structurii comerţului mondial, este de observat că produsele alimentare ocupă locul cel mai redus, aproape 25%, în timp ce materiile prime sau semi fabricate şi articolele manufacturate ocupă poziţiuni aproape egale (procente din valoare).

	1929	1932	1937	1938
Produse alimentare	24,5	29,0	23,0	24,0
Materii prime sau semi-fabricate	36,0	33,0	39,5	36,0
Articole manufacturate	39,5	38,0	37,5	40,0
Total . .	100.0	100.0	100.0	100.0

Volumul comerţului este considerat de majoritatea economiştilor în zilele noastre, ca indice al progresului şi prosperităţii economice a unei naţiuni şi expresiunea bunei aşezări a relaţiunilor dintre popoare. Publicaţiunile organelor tehnice ale Societăţii Naţiunilor, ca şi documentele Conferinţelor internaţionale ce au avut loc în ultimul timp, întemeiază, adeseori, consideraţiunile lor asupra situaţiunii economice a lumii pe evoluţiunea volumului comerţului mondial.

Importanţa comerţului a fost, totuşi, contestată de unii economişti [7] care socotesc că desvoltarea lui se face în dauna

---

7. Intr'o carte, discutată cu interes în literatura economică internaţională, sub titlul *Théorie du Protectionnisme et de l'Echange International* (Paris, M. Giard, 1929), în care. culoarea sau seducţiunea prezentării depăşesc uneori valabilitatea doctrinei, Dl. Profesor M. Manoilescu consideră că „producţiunea este un scop economic în el însuşi, sporirea ei nedefinită este totdeauna un profit pentru umanitate. Comerţul nu este decât un mijloc şi un rău necesar, fiindcă întinderea lui nu este un bine în el însuşi, din contră".

Dl. Manoilescu constată că o parte însemnată din energia şi mijloacele lumei sunt întrebuinţate nu în producţie, ci în comerţ şi în transporturi. In 1896, din 66.100.000 HP, forţă motrice mecanică în lume: 53.630.000, adică 81%, sau $^4/_5$ erau absorbite de transport, o cincime numai de producţie. In 1926, situaţiunea se îmbunătăţeşte: 135 milioane HP, din 260 milioane, merg la transporturi; deci mai mult de jumătate.

Cu sforţări mari de ştiinţă şi tehnică se realizează, greu uneori, reduceri de 2% sau 3% din costul de producţie. Distribuţia mărfurilor încarcă acest cost cu 30%, 100% şi chiar 200%. „Organizarea distribuţiei", exclamă Dl. Manoilescu, „pare a fi marea lacună — marea ruşine! — a civilizaţiei noastre capitaliste" (pag. 254—256).

producţiei, singură capabilă să sporească îndestularea umanităţii. Nu este locul să examinăm aci această controversă. Chiar admiţând acest punct de vedere, trebue să constatăm că sporirea legăturilor comerciale dintre indivizi şi dintre popoare coincide, în general, cu o creştere a prosperităţii acestora.

Termenul de comerţ internaţional, ca obiect al politicii comerciale, este poate prea restrâns. Este de preferat termenul „schimburi internaţionale", dat fiind că alături de comerţul internaţional propriu zis, adică schimbul de mărfuri, se produc între popoare şi alte schimburi foarte importante: servicii diverse, mişcări de persoane — emigraţiuni şi imigraţiuni — tranzacţiuni cu valori mobiliare, în sfârşit, mişcări de capitaluri, schimburi diferite, care se desfăşoară de cele mai multe ori în condiţiuni destul de asemănătoare schimbului de mărfuri.

In literatura germană, întâlnim adesea termenul de „Weltwirtschaft", economie mondială, în opoziţie cu „Nationalwirtschaft", economie naţională. Termenul pare a fi mai cuprinzător decât expresia de schimburi internaţionale, înglobând şi organizarea economiilor naţionale în vederea unei contribuţii mai însemnate a acestora la prosperitatea lumii [8].

Se cuvine, de altfel, să adăugăm că, deşi se vorbeşte în general de comerţ exterior şi regimul schimburilor internaţionale, preocupările de politică aşa numită comercială şi măsurile care se iau depăşesc cu mult comerţul propriu zis. Politica comercială cu sensul ei tradiţional este, cum vom vedea, o politică mult mai cuprinzătoare, care înrâureşte toată activitatea economică a ţării, în măsura în care aceasta se leagă de schimburile cu străinătatea. Ea tinde deci să modifice, prin măsuri apropiate, raportul natural dintre economia naţională şi cea mondială şi să dea schimburilor cu străinătatea îndrumarea sau organizarea cea mai potrivită, pentru o cât mai largă propăşire a întregii vieţi economice a unei ţări.

Această idee apare foarte limpede în definiţia pe care o dă politicii comerciale profesorul L. Fontana Russo [9]: „acea parte a politicii economice care, acţionând asupra comerţului internaţional, împinge producţiunea către formele presupuse că răspund cel mai bine economiei unei ţări".

Adaptarea se produce cu atât mai uşor cu cât condiţiunile naturale ale fiecărei ţări sunt mai în armonie cu ţelu-

---

8. Vezi în acest sens *WEBER (A.), Nationalwirtschaft und Weltwirtschaft,* în *Handels und Verkehrspolitik,* Duncker & Humblot, München şi Leipzig, 1933, II, pag. 291 şi urm..

Vezi şi o foarte bogată literatură asupra acestei chestiuni la pag. 310 a aceleiaşi cărţi.

9. In tratatul său clasic: *Traité de Politique Commerciale,* Paris, Giard & Brière, 1908, pag. 156.

rile de politică economică care se urmăresc. Intinderea politicii comerciale, adică a acţiunii Statului, va fi restrânsă în cazul când jocul liber al acestor condiţiuni poate asigura singur atingerea acestor ţeluri şi se va limita, în acest caz, la domeniul juridic, adică la protecţiunea cetăţenilor care fac comerţ în interior şi exterior. Rolul Statului va fi însă mai intens, activ, în cazul contrar, în care Statul va trebui să modifice condiţiunile naturale, spre a face posibilă înfăptuirea politicii sale comerciale.

Constatările de mai sus ne arată importanţa pe care o pot avea asupra vieţii sau structurii economice a unei ţări condiţiunile în care se desfăşoară schimburile ei cu străinătatea. Ajungem, astfel, la un alt aspect foarte interesant al politicii comerciale: legătura foarte strânsă ce există între această politică şi politica externă. Inrâurirea este reciprocă.

In anumite împrejurări, necesităţile comerţului exterior — în realitate necesitatea însăşi a desvoltării economice a unei ţări — cer creare de debuşeuri, egalitate de tratament pentru toate naţiunile, „poarta deschisă“ [10] în anumite teritorii, posibilitate de aprovizionare cu materii prime, etc.. Politica externă a unei ţări se pune adesea în slujba unor asemenea ţeluri, ceeace a dus de nenumărate ori în istoria lumii, nu numai la intervenţiuni politice sub diferite forme, dar chiar la războaie.

Invers, în alte împrejurări, anumite atitudini în organizarea schimburilor comerciale pot să fie dictate de interese politice. Inlesniri, măsuri de favoare, chiar, pot fi consimţite în comerţul exterior, ca sprijin economic, în vederea realizării unor ţeluri politice definite.

La 16 Februarie 1933, s'a semnat, la Geneva, Pactul Constitutiv al Micei Inţelegeri între Cehoslovacia, Jugoslavia şi România. In spiritul semnatarilor acestui Pact, gruparea politică ce se crea, urma să fie întărită printr'o colaborare cât mai intensă pe terenul economic şi financiar. Potrivit articolului 7 al Pactului din 16 Februarie 1933, care concretizează această preocupare, s'a creat un Consiliu Economic al Micii Inţelegeri, care, dela 1933 la 1938, a urmărit intensificarea schimburilor între Statele Micii Inţelegeri şi a raporturilor eco-

---

10. Principiul „de la porte ouverte“, adică egalitate de tratament pentru toate naţiunile în anumite regiuni, din Extremul Orient de pildă. Este vorba deci de atitudini politice dictate de consideraţiuni economice, care vin în sprijinul doctrinei materialismului istoric de care am vorbit în primul capitol al introducerii noastre.

nomice între ele, în vederea consolidării legăturilor politice existente [11].

Necesităţi politice pot duce, dimpotrivă, la măsuri nu de apropiere, ci de conflict economic. Istoria lumii oferă exemple tipice în această privinţă, mergând dela „blocus-ul continental" ce s'a instituit, între 1806 şi 1815, ca urmare a războiului dintre Franţa şi Anglia, la războiul economic [12], care s'a dus între Puterile Centrale şi Puterile aliate, în războiul din 1914—1918 şi la „blocada Europei", care a încercat aşa de grav viaţa Continentului în războiul actual.

Se cuvine să mai facem o observaţiune necesară pentru buna înţelegere a noţiunii de politică comercială şi mai ales a evoluţiunii care s'a produs, în deosebi în ultimele decenii, dela regimul de libertate în comerţul exterior, în care am trăit până acum cincisprezece ani, la regimul de economie dirijată tot mai întinsă şi mai cuprinzătoare, în care trăim de atunci încoace.

Se vorbeşte mereu, în toate expunerile de politică comercială, de ţări care fac schimburi de tot felul între ele, ca de entităţi organice cu o acţiune conştientă, spre a atinge ţeluri definite. Lucrul este exact azi, când comerţul exterior al celor mai multe ţări se face pe baza unor planuri precise de schimburi, statornicite pentru o perioadă dată şi este supus unei reglementări cuprinzătoare şi minuţioase. Această reglementare îşi găseşte expresiunea în acordurile bilaterale ce se încheie între Guverne, în care se stabilesc: felul şi cantităţile mărfurilor ce se schimbă şi uneori chiar şi preţurile lor, cu preocuparea de a asigura echilibrul prestaţiunilor între ţările interesate. Lucrul era mai puţin exact, însă, până acum vreo 15 ani, când comerţul exterior al unei ţări nu era expresiunea unui plan stabilit dinainte de vreo autoritate, ci rezultatul, mecanic am putea spune, al unei serii întregi de operaţiuni izolate de import şi export făcute de particulari, persoane fizice sau societăţi [13].

---

11. Asupra aspectului politic al uniunilor monetare, ca şi al celor vamale de altfel, vezi şi lucrarea noastră: *Probleme Monetare Internaţionale,* Scrisul Românesc, Craiova, 1944, pag. 28 şi urm..

12. Acest război ia forme foarte variate: interzicerea comerţului cu inamicul pentru supuşii ţărilor beligerante, restrângerea lui, pe cât posibil, pentru ţările neutre, extinderea listelor de contrabande de război şi lărgirea obiectului prizelor maritime, sechestrarea şi lichidarea de bunuri particulare inamice, etc..

13. Vom reexamina această chestiune, mai departe, cu prilejul cercetării mecanismului schimburilor internaţionale în regim liberal, de o parte, în regim de economie dirijată, de altă parte.

Altădată, politica comercială se mărginea la instituirea unor anumite măsuri limitate, printre care taxele vamale erau cele mai importante, care se aplicau operaţiunilor de comerţ exterior făcute de particulari, independent; azi ea se exercită printr'o acţiune directă şi foarte întinsă a Statului, care cuprinde toate schimburile cu străinătatea.

CAPITOLUL II.

Diviziunea internaţională a muncii şi liberul schimb.

Am arătat ceva mai sus că apariţia şi desvoltarea economiei de schimb înăuntrul fruntariilor unei ţări s'a produs datorită diviziunii muncii, adică specializării meseriaşului sau producătorului. Diviziunea muncii poate lua, cum se ştie, diferite forme[1]. Una din acestea este diviziunea teritorială a muncii, adică specializare în activitatea economică, dictată de:

condiţiuni geografice, fizice şi economice: relief, climă, bogăţii naturale, materii prime, surse de energie, terenuri fertile, etc.;

condiţiuni demografice: aşezarea şi structura populaţiunii, mână de lucru abundentă, tradiţie agricolă, industrială, minieră sau o anumită capacitate tehnică, aptitudini ereditare;

condiţiuni sociale, politice sau economice: securitate, débouchés-uri apropiate, condiţiuni bune de valorificare, căi de comunicaţie, transporturi, organizaţii de desfacere, credit, etc..

Diviziunea teritorială a muncii în interiorul unei ţări provocată de cauzele de mai sus înseamnă deci specializarea indivizilor sau întreprinderilor într'una sau într'altă ramură de activitate omenească, potrivit condiţiunilor naturale ale unei regiuni, sau potrivit aptitudinilor individuale ale locuitorilor

---

1. Specializarea profesională a lucrătorilor pe ramuri de activitate, sau o specializare mai adâncă în sânul aceleiaşi ramuri; specializarea întreprinderilor: fabricarea de anumite obiecte sau repartizarea lucrărilor între ateliere sau uzine în diferite stadii de fabricaţie ale unui obiect; descompunerea procesului tehnic, simplificarea şi schematizarea muncii în fiecare atelier, care au permis desvoltarea maşinismului şi instituirea metodelor de lucru în serie, „à la chaîne".

Am reamintit aci aceste forme, fiindcă specializarea între naţiuni îmbracă şi ea, în unele cazuri, forme asemănătoare.

ci [2]. Şi cum această specializare, impusă de condiţiunile în care se găsesc populaţiunile ce locuesc diferitele regiuni, dă acestor populaţiuni o formaţiune profesională care se îmbunătăţeşte de-a-lungul timpurilor, producţia diferitelor bunuri are loc în condiţiuni economice — înzestrare naturală şi muncă — mai bune decât acolo unde împrejurările ar fi mai puţin potrivite. Satisfacerea nevoilor ţării prin schimbul de produse între diferitele regiuni se face, astfel, în cele mai bune condiţiuni.

Cu apariţia comerţului exterior, a schimburilor internaţionale, diviziunea regională a muncii se lărgeşte, dincolo de hotare: diviziunea muncii, pe teren internaţional.

Diviziunea internaţională a muncii extinde, în relaţiunile economice dintre popoare, constatările ce am făcut mai sus asupra împărţirii activităţii economice înăuntrul unei ţări.

Punctul de plecare al acestei specializări este diversitatea şi inegalitatea de înzestrare a diferitelor ţări în ce privesţe resursele lor economice — materii prime, izvoare de energie, etc. — precum şi diferenţierea ce se naşte în activitatea lor, ca rezultat al condiţiunilor în care trăesc.

Procesul natural al adaptării omului la realitatea condiţiunilor de trai în care se află şi tendinţa lui firească de a-şi îndrepta activitatea economică către acele ramuri unde, ajutat de natură şi de aptitudinile sale, are sorţi mai mari de izbândă, duc la o specializare a popoarelor, potrivit condiţiunilor naturale în care se găsesc sau potrivit pregătirii profesionale ce au putut dobândi, tot aşa cum se specializează locuitorii diferitelor regiuni înăuntrul fruntariilor unei ţări [3]. Popoarele, ca şi indivizii, urmează deci să-şi desvolte fiecare acea activitate care răspunde mai bine împrejurărilor naturale în care se află, să creeze, astfel, bunuri în condiţiunile cele mai avan-

---

2. La noi în ţară, de pildă, se constată o diviziune a muncii, datorită condiţiunilor naturale şi bogăţiilor specifice ale fiecărei regiuni. Locuitorii din Valea Dunării pun în valoare lanurile mănoase ale ţării, cei din Deltă se ocupă cu pescuitul, cei de pe Valea Prahovei sau Valea Jiului consacră o bună parte din activitatea lor exploatărilor de petrol sau cărbune şi industriilor care s'au desvoltat pe lângă acestea; cei din regiunile muntoase se ocupă cu exploatarea pădurilor şi carierelor, cei din oraşe sau centrele populate îşi găsesc de lucru în comerţ, industrie de transformare, profesiuni libere, etc..

3. Este firesc, de pildă, ca locuitorii din regiunea Saarului, Ruhrului sau Sileziei, care dispun de veacuri de zăcăminte miniere, să desvolte o activitate industrială în domeniul extractiv şi metalurgic şi ca cei dela noi să se ocupe cu agricultura — şi cu transformarea produselor acesteia: morărit, industrii alimentare, etc. — sau cu exploatarea petrolului şi rafinarea lui.

tajoase şi să schimbe apoi, nestânjenit, pe deasupra frontierelor, produsele lor.

Statul nu are să intervină decât pentru a determina cadrul juridic în care se vor aşeza aceste schimburi şi pentru a garanta securitatea lor. Schimburile se vor face deci, în regim de libertate, într'un sistem denumit, cum vom vedea mai departe, liberul schimb.

Avantajele care rezultă din comerţul exterior, în asemenea condiţiuni, sunt evidente [4].

In primul rând, comerţul exterior procură unei ţări bunurile pe care nu le are sau nu le poate produce înăuntrul graniţelor ei: cărbuni, minereuri, bumbac, cauciuc, utilaj tehnic, etc..

In al doilea rând, diferitele mărfuri vor fi produse acolo unde se pot obţine în condiţiunile cele mai bune, cantitatea de bunuri obţinută astfel, cu mijloace de o anumită întindere, va fi mai mare decât dacă aceleaşi întreprinderi ar lucra cu aceleaşi mijloace în împrejurări mai grele. Ele vor fi deci aduse pe pieţele internaţionale la preţul cel mai jos.

Se asigură, în chipul acesta, pieţei interne nu numai îndestulare cu bunurile care nu se găsesc sau nu se pot produce înlăuntrul graniţelor ţării, dar şi posibilităţi de aprovizionare mai avantajoase pentru produsele care se obţin în străinătate în condiţiuni mai bune decât în ţară. Se mai asigură, încă, fiecărei ţări putinţa de a îndrepta prisosul producţiei ei, adică produsele de export, acolo unde poate obţine cele mai avantajoase posibilităţi de plasare.

Indestularea nevoilor, ca şi valorificarea produselor fiecărei ţări se vor face în condiţiuni optime, atât pentru cumpărător, cât şi pentru vânzător; ceeace va avea ca rezultat întinderea bunului trai în massa producătorilor şi consumatorilor diferitelor ţări, şi ridicarea nivelului general de vieaţă al omenirii [5].

---

4. Constatăm cel puţin o parte din aceste avantaje şi în regimul protecţionist — pe care îl vom defini mai târziu — în care intervenţiunea Statului modifică într'o măsură mai mare sau mai mică liberul joc al schimburilor internaţionale descris mai sus.

5. Schimbul internaţional permite astfel, în ultimă analiză, să întrebuinţăm produsele naţionale pe care le obţinem în condiţiuni mai bune, nu în forma pe care o au acestea, ci în altă formă, aceea a produselor pentru care alte ţări au o poziţiune mai privilegiată „Să presupunem, spune într'un exemplu foarte pitoresc, profesorul W. Roepke, că operaţiunile de comerţ exterior între Turcia şi Elveţia consistă în schimb de tutun turcesc contra ceasornice elveţiene; ne-am putea imagina că fabricile de ceasornice din Elveţia nu sunt decât maşini uriaşe

In al treilea rând, comerţul exterior funcţionează ca un factor de compensaţie în ce priveşte repartiţiunea bunurilor în timp şi în spaţiu. El stabileşte o solidaritate, un echilibru între diferitele pieţe ale lumii şi înlătură, astfel, de cele mai multe ori, lipsurile grave ce se pot produce, din cauze locale sau excepţionale — recolte proaste, inundaţii, cutremure, dezordini politice sau sociale, etc. — pe anumite pieţe, lipsuri însoţite poate de excedente, adeseori tot atât de supărătoare, pe alte pieţe.

Progresele tehnice de tot felul — tehnica frigului, de pildă: vase, vehicule şi instalaţiuni frigorifere, procedee de congelare, sau metodele de conservare a produselor alimentare supuse stricăciunii: uscare, pulverizare, extracte — au eliminat, încetul cu încetul, unul din obstacolele principale din calea unei mişcări comerciale mondiale de mari dimensiuni, au schimbat faţa economiei internaţionale şi au lărgit piaţa pentru anumite produse până la întinderi ce nu credeam că se vor putea atinge vreodată.

Cu desvoltarea mijloacelor de transport moderne — avioanele, care se construesc de câţiva ani încoace şi care ridică dela rampă camioane întregi cu tone de marfă, de pildă — numărul şi importanţa bunurilor care suportă azi un transport la distanţe mari au crescut considerabil, ceeace a sporit putinţa de aprovizionare a diferitelor pieţe din ţările cele mai depărtate ale globului [6].

---

care produc tutun ieftin. Şi invers, ochiul economistului descoperă că lanurile de tabac din Anatolia nu sunt, în fond, decât mari plantaţiuni în care se face cultură de ceasornice, care costă mai ieftin decât dacă ar fi produse de Turcia. Când o ţară care nu produce toate bunurile de care are nevoie este silită să dobândească aceeace îi lipseşte prin schimb cu altă ţară, ea adoptă o procedură care îi permite să capete acele produse mai ieftin. Comerţul exterior lucrează, deci ca un mijloc de a reduce preţurile de producţie, ca o maşină care ar economisi muncă. Efectul util al acestei maşini este cu atât mai mare cu cât raportul dintre cheltuială şi profit este mai favorabil". Vezi *Explication Economique du Monde Moderne,* Librairie de Médicis, Paris, 1940, pag. 214.

6. Progresele tehnice au întins domeniul legăturilor dintre popoare nu numai în ce priveşte schimburile de mărfuri, dar şi în alte ramuri de activitate omenească. Cu cinematograful sonor se transportă, azi, pe bordul „*Clipper*"-ului — avioane care fac cursa regulată între New-York şi Portugalia — în 17 ore, într'o lădiţă de câteva kilograme, o întreagă reprezentaţie de operă, dela Metropolitan House din New-York la Lisabona. Lădiţa şi avionul vor deveni inutile, iar timpul de transmisiune se va reduce la câteva minute, în ziua în care televiziunea, legată cu radiodifuziunea, vor fi realizat, pe plan industrial, progresele înregistrate pentru moment numai pe plan ştiinţific.

Acţiunea de echilibru, de care am vorbit ceva mai sus, asigură nu numai satisfacerea constantă a nevoilor pe diferitele pieţe, în ciuda fluctuaţiunilor locale inevitabile, dar şi — lucru foarte important pentru buna rânduială economică — stabilitatea preţurilor, care ar fi altfel compromisă de acele fluctuaţiuni.

In afară de aceasta, putinţa de aprovizionare din afară de graniţe pune o ţară la adăpostul abuzurilor pe care le-ar putea comite întreprinderile care şi-ar asigura un monopol de fapt pe piaţa internă.

Concurenţa care se stabileşte între popoare, într'un regim întemeiat pe schimburi libere, are — în afară de avantajele arătate mai sus: preţ optim şi adaptare între producţie şi consum — şi pe acela de a constitui un stimulent foarte activ către progresul tehnic sau economic, chemat să asigure celui mai îndemânatec o poziţie mai avantajoasă pe piaţa mondială.

La observaţiunile cu caracter economic s'au adăogat şi unele cu caracter juridic sau moral.

„Liberul schimb, — spune profesorul Fontana Russo, — garantează dreptul de proprietate, în timp ce protecţionismul îl violează“ prin inegalitatea pe care o creează intervenţiunea Statului între producători [7].

7. Această constatare duce pe profesorul Fontana Russo la o apropriere între protecţionism şi socialism: „Dacă Statul garantează un preţ remunerator anumitor mărfuri, spune el, cu atât mai mult temei trebue tot el să garanteze un preţ corespunzător mărfii-muncă. Intre dreptul la profit şi dreptul la muncă, cel mai nedrept nu este, desigur, ultimul“ (*op. cit.* pag. 81, la pag. 192 a acelei lucrări).

In momentul când scria Fontana Russo, 1906, apropierile pe care le făcea acesta puteau constitui un argument contra intervenţiunii Statului în comerţul exterior şi în favoarea liber-ului schimb. Azi când salariul minimal s'a legiferat în cele mai multe State (la noi prin Decretul-lege pentru stabilirea salariilor minimale în întreprinderile particulare, comerciale, industriale şi de transporturi, Nr. 3887, din 30 Octomvrie 1939, publicat în Monitorul Oficial Nr. 253, din 1 Noemvrie 1939, Partea I, pag. 6082), când reglementarea salariilor a luat forme ca acelea consacrate prin Deciziunea Comisarului Preţurilor, Nr. 573, din 2 Decemvrie 1944, (Monitorul Oficial Nr. 282, din 5 Decemvrie 1944, Partea I, pag. 7918 şi urm.) care impune norme generale de majorare a salariilor (vezi *supra* p. 59—60), când dreptul la muncă apare expres sau indirect în atâtea programe politice, apropierea făcută de Fontana Russo ar duce mai curând la justificarea decât la înlăturarea protecţionismului.

Consideraţiunile de mai sus ne arată, încă odată, strânsa legă-

In sfârşit, constatare de o covârşitoare importanţă, colaborarea statornică dintre popoare pe întinsul pieţelor mondiale şi însemnătatea pe care o dobândesc aceste pieţe pentru fiecare economie naţională, intensificarea relaţiunilor internaţionale de tot felul care rezultă din această colaborare, creează o solidaritate puternică între naţiuni şi devin un element hotărîtor de pace şi bună înţelegere între popoare.

Constatările de mai sus, de o netăgăduită tărie, au dus, în domeniul doctrinelor referitoare la comerţul internaţional, la o atitudine cunoscută sub numele de liber schimb[8], potrivit căreia schimburile de mărfuri, ca şi celelalte de altfel, urmează să se facă liber, fără stânjenire dintr'o ţară în alta, intervenţiunea Statului având să organizeze numai, cum am

---

tură care există între diferitele ramuri de politică economică şi prefacerile adânci ce se pot produce, în câteva decenii, în gândirea şi înfăptuirile sociale şi economice ale lumii.

8. Se cuvine să nu confundăm noţiunea de liber schimb cu aceea de liberalism, de care ne-am ocupat în Introducerea acestei lucrări (*supra* p. 11 şi urm.). Ambele atitudini se întemeiază, firește, pe ideea de libertate. Liberalismul, noţiune cu o sferă mai largă, înseamnă libertate, adică neintervenţie, ca politică generală, în toate ramurile de activitate economică; liber-schimbul însă, noţiune cu o sferă mai redusă, înseamnă libertate, adică neintervenţiune într'un domeniu mai restrâns, acel al schimburilor dintre popoare.

Adăugăm, în ce priveşte raportul dintre aceste două noţiuni, că nu credem că se poate concepe liber-schimb fără liberalism, adică liber schimb într'o politică generală de intervenţiune, noţiune opusă liberalismului. Se poate, însă, concepe liberalism fără liber-schimb, adică o politică generală de neintervenţiune, în care, totuşi, pentru motive pe care le vom vedea mai departe când vom studia protecţionismul — noţiune opusă liberului schimb — Statul înţelege să înfrângă atitudinea de liberalism ce şi-a impus în general şi să intervie cu măsuri de ocrotire a activităţii economice naţionale în comerţul exterior.

Istoria economică a lumii confirmă în întregime această constatare. Ne găseam, fără îndoială, în ultimele decenii ale veacului trecut, într'un regim de liberalism, cu intervenţiuni de Stat numeroase desigur, totuşi destul de restrânse ca întindere sau ca adâncime, spre a nu lua regimului caracterul de liberalism (*supra,* pag. 18). S'a practicat, totuşi, în acea perioadă, de toate ţările nu o politică de liber schimb, ci o foarte accentuată politică de protecţionism. Se poate spune chiar (vezi şi *supra, p.* 47) că protecţionismul este una din primele forme pe care le-a îmbrăcat intervenţionismul, adică una din primele atingeri aduse regimului liberal.

mai spus, cadrul juridic, adică securitatea transacţiunilor[9]. Orientarea comerţului internaţional şi adaptarea producţiei la consum se realizează, ca şi în relaţiunile interne, prin mecanismul preţurilor, în regim de liberă concurenţă.

Doctrina liberului schimb a avut numeroşi apărători, cu deosebire printre teoreticieni, şi a găsit, în special în cea de a doua jumătate a veacului trecut, o largă aplicare în politica comercială a Europei.

Dacă, sub înrâurirea constatărilor, foarte temeinice, expuse mai sus, adoptăm o atitudine de liber schimb, adică de neintervenţiune a Statului în comerţul exterior al unei ţări, nu va fi vorba firește de politică comercială, fiindcă politică înseamnă, cum am arătat, intervenţiune, adică stabilirea ţelurilor ce va urmări acţiunea Statului şi condiţiunilor în care se va exercita această acţiune. Afară numai dacă nu socotim că însuşi faptul de a nu interveni în schimburile cu străinătatea constituie, în sine, o atitudine de politică economică. In acest caz însă, politica comercială se reduce la foarte puţin, la respectarea hotărîrii de neintervenţiune şi la crearea cadrului legal pentru libera desvoltare a schimburilor cu străinătatea, sub toate formele.

Se cuvine să adăogăm că îndreptarea activităţii economice interne a unei ţări către anumite ţeluri, sau înlăturarea dificultăţilor ori abuzurilor care apar într'o asemenea economie în regim liberal este posibilă, la nevoie, într'un sistem de intervenţiune, fiindcă în economia internă există o autoritate de Stat capabilă să statornicească norme de „planificare“ sau dirijare şi să impună aplicarea lor. In economia mondială însă, o asemenea autoritate nu există. Unitatea economiei internaţionale poate fi deci serios afectată în clipa în care economiile interne, sub pretext de „planificare“, înlătură sau slăbesc principiile esenţiale care alcătuiesc, azi, însăşi osatura economiei mondiale, cum ar fi de pildă: raporturi şi lichidări plurilaterale în schimburile internaţionale, egalitate de tratament, etalon-aur, etc..

Acordurile internaţionale pot, fără îndoială, stabili norme de diriguire, valabile în relaţiunile dintre mai multe State. Din cauza inegalităţii poziţiunii politice şi diversităţii situaţiunilor economice a Statelor ce negociază, încheerea unor ase-

---

9. In acest sistem, în principiu, nu se mai instituie taxe vamale, cu scop de protecţie, adică destinate, cum vom vedea mai departe când ne vom ocupa de taxele vamale, să asigure condiţiuni de desfacere mai favorabile produselor naţionale. Se pot institui însă asemenea taxe — cazul Angliei în perioada când practica o politică de liber schimb — cu scop fiscal, ca un corolar al unui sistem de taxe de consumaţie aşezate pe produsele identice sau similare indigene.

Vezi şi capitolul consacrat taxelor vamale ca instrument fiscal.

menea acorduri este însă, în general, anevoioasă îndată ce se depăşesc acordurile bilaterale. Dificultăţile cresc pe măsură ce sporeşte numărul participanţilor. Nereuşita atâtor conferinţe internaţionale în ultimele decenii şi zădărnicia atâtor încercări făcute de Societatea Naţiunilor, în sistemul rezoluţiunilor luate cu unanimitate, dovedesc cu prisosinţă acest lucru. Apare, astfel, în politica schimburilor internaţionale, nevoia conservării unor anumite norme nu impuse de o autoritate care nu se poate organiza, sau statornicite prin înţelegeri ce nu se pot realiza, ci izvorîte din jocul firesc al condiţiunilor naturale în care se găsesc diferitele ţări.

Intr'un cuvânt, în economia internă, putem merge către anumite ţeluri, la nevoie, chiar împotriva a ceeace este firesc, fiindcă avem mijloace legale de a impune o măsură de dirijare, oricât de nefirească sau inoportună ar fi ea. In economia internaţională însă, în lipsa acestei posibilităţi de constrângere, nu ne e îngăduit să nesocotim realitatea incontestabilă a diversităţii şi inegalităţii de înzestrare a diferitelor ţări.

Liberul schimb ţine tocmai seama de această preocupare.

Expunerea de mai sus ne-a arătat cât de firească pare o politică de liber schimb şi cât de serioase sunt avantajele pe care le are o asemenea politică pentru buna stare economică a unei ţări şi paşnica aşezare a raporturilor ei cu străinătatea. Şi totuşi, istoria economică a lumii ne învaţă că de aproape şaptezeci de ani, pentru a nu merge prea departe în trecut, toate ţările lumii — unele mai curând, altele mai târziu — au părăsit liberul schimb şi au adoptat, cum vom vedea ceva mai jos, o politică de intervenţiune: protecţionismul, care a luat, în ultimii cincisprezece ani, forme aşa de cuprinzătoare încât a pus în primejdie însăşi colaborarea economică între popoare.

Cum se explică acest lucru? Care sunt, cu alte cuvinte, motivele — doctrină, tehnică ori împrejurări istorice — care au determinat instituirea protecţionismului, mai întâi, şi triumful lui până la urmă?

CAPITOLUL III

Dela liber schimb la protecţionism.

Dacă din punct de vedere principial atitudinea de liber-schimb este foarte netedă, problema se complică atunci când este vorba de a aprecia condiţiunile în care este chemată să joace practic libertatea schimburilor.

Ideea care domină doctrina liberului schimb este, cum am văzut, diviziunea internaţională a muncii şi specializarea naţiunilor potrivit împrejurărilor naturale în care se găsesc şi înzestrării — materie, energie, om — de care se bucură fiecare. Nu se va îndeletnici fiecare naţiune decât cu aceea ce poate face în condiţiuni optime, potrivit acestor împrejurări. Simplu în teorie, delicat însă în aplicare.

Condiţiunile naturale în care o ţară produce unele mărfuri sunt în anumite cazuri incontestabil mai bune decât acele în care altă ţară produce aceleaşi mărfuri. Inegalitatea lor este în asemenea cazuri aşa de mare, încât putem spune fără dificultate, care din cele două ţări se cuvine să se consacre în primul rând acestei producţii. Este evident, de pildă, că oricâte sacrificii ar face Elveţia sau Italia, ele nu se vor putea aşeza alături de România ca producătoare de cereale, nici România alături de Statele Unite ca producătoare de automobile sau ca reprezentantă a industriei siderurgice.

Sunt numeroase cazuri însă, poate cele mai multe, în care condiţiunile naturale nu sunt aşa de precis şi categoric deosebite, într'un sens sau într'altul, încât să înlăture orice discuţie în ce priveşte determinarea ramurei de activitate căreia trebue sau poate să se consacre o ţară anumită, deci gradul de specializare la care trebue să ajungă. Agricultura Prusiei Orientale, aceea a Franţei sau aceea a platoului Transilvaniei se găsesc, din punct de vedere natural, ca fertilitate de pildă, în condiţiuni mai puţin avantajoase decât câmpiile Dunării. Putem, totuşi, afirma că locuitorii acelor regiuni nu trebue să se ocupe cu agricultura?

Industria textilă are fără îndoială în unele centre industriale europene — Anglia, Germania — condiţiuni de lu-

cru şi de desfacere mai bune decât are — sau avea acum câteva decenii — industria textilă din România. Faţă de creşterea populaţiunii noastre şi de locul pe care îl ocupă sau îl pot ocupa în producţia ţării noastre: lâna, inul, cânepa — lăsând la o parte bumbacul, sau firele sintetice din celuloză[1] — putem afirma că o industrie textilă nu are, azi sau mâine, temei de existenţă sau desvoltare la noi în ţară, fiindcă pentru moment nivelul industriei textile în alte ţări este mai ridicat sau acea industrie se bucură de condiţiuni de lucru mai bune? Discriminarea e foarte delicată.

Dar mai e ceva. Liberul schimb poate să asigure cea mai bună folosire a forţelor productive în situaţiunea în care se găsesc acestea la un moment dat. Ce ne îndreptăţeşte însă să considerăm aceste condiţiuni ca „ne varietur", în economii ce se găsesc în continuă „devenire"?[2]. Sub înrâurirea a nenumărate cauze, aceste condiţiuni se prefac necontenit. Cu progresele tehnice moderne şi cu mijloacele de investiţiune însemnate pe care regimul capitalist ni le pune azi la îndemână, factorul natural poate fi modificat, îmbunătăţit, de o populaţiune priceputǎ şi sârguitoare, într'o măsură pe care nimeni nu ar fi crezut-o cu putinţă, altădată. Investiţiuni uneori însemnate, munca stăruitoare a unei populaţiuni care greu ar fi găsit altă îndeletnicire, au transformat o bună parte din Lombardia, într'o adevărată grădină.

Progresele tehnice influenţând producţia, consumul sau preţurile produselor care vin sau se cer pe piaţa mondială, pot modifica şi ele, în termene adeseori foarte scurte, condiţiunile specializării şi diviziunii internaţionale a muncii şi poziţiunea diferitelor naţiuni pe această piaţă.

Metodele întrebuinţate în ultimii ani în conservarea mărfurilor supuse stricăciunii au schimbat condiţiunile de aprovizionare ale marilor aglomeraţiuni urbane ale lumii şi au deschis unor regiuni foarte îndepărtate posibilitatea de a participa pe o scară foarte întinsă la această aprovizionare.

Progresele însemnate realizate în ultimele decenii în tehnica şi organizarea transporturilor lucrează în acelaş sens[3].

---

1. Adică din lemn, sau chiar din stuf într'o zi.

2. „Werden", baza teoriei evoluţioniste a filosofului Hegel, de care se leagă doctrina lui Karl Marx.

3. Concurenţa între calea ferată şi şosea, în urma desvoltării automobilului, schimbă aspectul organizării transporturilor şi condiţiunile de desfacere legate de acestea. Cifra automobilelor, de turism şi camioane, în lume trece dela 2,2 milioane în 1914, la 35,6 milioane în 1030 (*WEBER op. cit.*, la pag. 302 a acelei lucrări) şi la 43 milioane, cifre provizorii, în 1939 (*Tehnică şi Viaţă*, Bucureşti, Decemvrie 1944, pag. 9).

Sporirea anuală a reţelei mondiale de căi ferate era, între 1900

Datorită aceloraşi progrese tehnice, firele sintetice — mătasea sau lâna artificială, de pildă — trebue considerate, azi, nu ca „surogate“, impuse consumatorilor de condiţiunile grele pe care le crează războiul sau blocarea la care a fost supusă Europa, ci ca o soluţiune durabilă pentru a împlini mai uşor, chiar şi în timp de pace, nevoile de îmbrăcăminte ale marilor masse. Intrebuinţarea acestor fire, într'o ţară ca a noastră, care poate să le fabrice, pune într'o lumină nouă problema desvoltării viitoare a industriei textile.

Metodele de producţie şi mijloacele de îndrumare a produselor spre pieţele de desfacere pot deci suferi schimbări însemnate, care modifică firește condiţiunile specializării internaţionale.

Consumul suferă şi el adeseori deplasări însemnate. Tonajul vaselor încălzite cu păcură, 1,3 milioane tone de registru brutto, în 1931, se ridică, în 1941 la 20 milioane, ceeace a provocat o scădere corespunzătoare a consumului de cărbuni.

Care ar fi situaţiunea pe piaţa mondială a grâului şi a orezului, dacă populaţiunea Asiei ar înlocui orezul cu grâul, sau în industria pielăriei, dacă miliardul de oameni care umblă încă desculţi ar cere de azi pe mâine încălţăminte? Care ar fi situaţiunea industriei noastre petrolifere sau a plantaţiunilor de cauciuc din Indiile Olandeze în ziua când petrolul obţinut prin hidrogenare, sau cauciucul sintetic „buna“, s'ar produce în cantităţi suficiente, la preţuri egale sau apropiate[4] de cele ale produselor naturale?

Schimbări de modă, datorită cărora elegantele lumii au încetat de a se împodobi cu pene, au creat dificultăţi serioase într'o anumită regiune din Franţa care se îndeletnicea cu această industrie. Aceeaşi modă impunând rochii uşoare, cu ştofă puţină, a înrâurit condiţiunile de producţie ale ţesăturilor de lână sau bumbac şi a înlesnit succesul mătăsii artificiale.

şi 1910 de 24.000 Km.; ea scăzu între 1923 şi 1928 la 9.200 Km. (*WEBER, op. cit., supra,* pag. 302). Această scădere se datoreşte, firește, într'o oarecare măsură şi faptului că nevoia de noi construcţiuni de căi ferate se reduce, pe măsură ce se întregesc reţelele diferitelor ţări.

Nu ne îndoim că vom asista la prefaceri şi mai adânci în traficul de pasageri şi mărfuri — mărfuri de oarecare valoare şi produse supuse stricăciunii în primul rând — al lumii, în ziua în care progresele enorme pe care le-a făcut, în slujba războiului, aviaţia în ultimii ani — atât ca material, cât şi ca mijloace şi metode de navigaţie — vor putea fi puse în slujba păcii.

4. Zicem apropiate, fiindcă, chiar în timp de pace, în anumite împrejurări — dificultăţi de plată a produselor importate — o ţară poate prefera să suporte un preţ de producţie ceva mai ridicat, mai curând decât să importe acel produs.

Fluctuaţiunile puterii de cumpărare şi nivelul preţurilor pe pieţele mondiale înrâuresc şi ele raporturile economice dintre diferitele ţări şi astfel şi condiţiunile specializării internaţionale. La o putere de cumpărare mai mare, provocată de sporirea prosperităţii anumitor ţări sau de deşteptarea la o vieaţă civilizată a unor noui regiuni, răspund, firește, posibilităţi de desfacere mai importante. Scăderea preţurilor poate avea acelaşi efect. Dacă, cum se ştie, raportul dintre cerere şi ofertă determină un anumit nivel de preţuri, acest nou nivel de preţuri determină şi el la rândul lui un anumit nivel în ofertă şi cerere. Scăderea preţurilor datorită progreselor tehnice poate, deci, provoca o cerere nouă, care să lărgească posibilităţile de desfacere ale industriilor în care s'a produs acest fenomen.

Schimbările care se produc în repartizarea factorului om — imigrări sau emigrări de lucrători calificaţi — pot şi ele provoca prefacerea condiţiunilor de existenţă sau funcţionare a anumitor întreprinderi. Emigrările însemnate de lucrători protestanţi din Franţa, în urma revocării Edictului dela Nantes (1685), de care au profitat ţările vecine, este un exemplu tipic în această privinţă.

In sfârşit, pe deasupra numeroşilor factori ce am indicat, care pot să modifice condiţiunile economice ale unei ţări, se aşează de cele mai multe ori acţiunea energică, stăruitoare a unui popor care nu se mulţumeşte cu aceeace a dat Domnul şi vrea cu orice chip îmbunătăţirea situaţiunii sale, a modului său de trai [5] chiar atunci când împrejurările naturale în care se află nu sunt din cele mai favorabile.

Din cele de mai sus rezultă că inegalitatea condiţiunilor de producţie în care s'ar găsi diferitele ţări, pe care se reazimă ideea de specializare şi liber schimb, este adeseori greu de stabilit pentru un anumit moment şi mai greu încă pentru viitor. Superioritatea ce se recunoaşte unei ţări într'o anumită ramură de activitate economică este adeseori discutabilă şi nu este în general nici permanentă, nici definitivă.

Posibilitatea de modificare a factorului natural prin muncă şi investiţiuni însemnate, progresele tehnice în producţie sau

---

5. Dacă, independent de alte cauze, fiecare individ sau popor schimbând produsul muncii sale ar trăi tot aşa de bine ca şi oricare alt individ sau popor, fiecare ar prefera să rămână ceeace este; agricultor sau lucrător industrial calificat. Realitatea ne arată însă inegalitate de îndestulare şi nivel de vieaţă, la egalitate de muncă sau de efort economic. Exodul rural, adică părăsirea mediului rural, din cauza atracţiunii pe care o exercită mediul urban, este un exemplu care ilustrează această constatare.

transport, deplasarea consumului, fluctuaţiunile preţurilor, deplasările de populaţie, împrejurări numeroase şi neaşteptate deci influenţează producţia, consumul sau preţurile şi pot aduce prefaceri adânci în structura pieţii mondiale şi în aceea a întreprinderilor de pretutindeni care alimentează această piaţă. „Diviziunea internaţională a muncii nu este, prin urmare, ceva stabilit odată pentru totdeauna, ea este supusă, mai curând, unei continue prefaceri“ [6]. O activitate economică oropsită azi într'o anumită ţară, în raport cu situaţiunea aceleiaşi activităţi în altă ţară, poate fi privilegiată mâine, datorită împrejurărilor expuse mai sus.

Dacă este aşa, inegalitatea aşezării şi înzestrării naturale a naţiunilor, pe care se reazămă diviziunea internaţională a muncii şi specializarea, nu mai apare ca ceva inexorabil, definitiv, fără apel. Natura şi condiţiunile de lucru pot fi îndreptate, inegalitatea înlăturată sau atenuată, prin măsuri potrivite, de cel ce vede mai departe, dincolo de situaţiunea imediată sau nevoile actuale. Apare, astfel, prima şi cea mai gravă spărtură care s'a produs în poziţia liberului schimb: necesitatea unei intervenţiuni în vederea schimbării condiţiunilor de vieaţă ale unora cel puţin din întreprinderile unei ţări.

O serie de alte consideraţiuni însemnate aveau să lărgească această spărtură.

Am arătat mai sus că unul din principalele avantaje ale liberului-schimb este faptul că asigură îndestularea nevoilor individuale în condiţiuni mai avantajoase, contribuind deci la ridicarea nivelului de vieaţă al popoarelor. Chestiunea schimburilor internaţionale are însă şi alte aspecte. Statele — entităţi naţionale cu un trecut, cu norme de vieaţă şi cu idealuri sociale şi politice definite — pot să aibă şi alte preocupări decât acele pur economice, pot privi schimburile internaţionale şi sub altă lumină decât aceea a satisfacerii nevoilor individuale imediate, preocupări care pot impune, la un moment dat, în relaţiunile economice dintre popoare, altă atitudine decât liberul schimb.

Intr'o ţară ca a noastră, de pildă, creşterea constantă a populaţiei agricole trebuia să ducă la un surplus de mână de lucru — în deosebi cu desvoltarea culturii mecanice — care nu-şi mai putea găsi întrebuinţare în agricultură. Desvoltarea unor anumite industrii — alimentare, textile, manufactură — era deci necesară, pentru a asigura acestei populaţiuni posibilităţi noui de lucru în viitor. Liberul schimb însă nu numai că nu ajută totdeauna în acest sens, dar favorizând importul, prin libertatea pe care i-o asigură, poate reduce posibilităţile

---

6. Vezi *WEBER (A.), op. cit., supra,* pag. 81, la pag. 301 a acelei lucrări.

de lucru ale producătorilor interni. O politică care ar rezerva piaţa internă, cel puţin în parte, activităţii naţionale, ar înlătura pericolul lipsei de lucru pe care îl poate constitui concurenţa străină şi ar permite atingerea sau menţinerea unui nivel mai ridicat de salarii [7].

Lucrul este firesc când împlinirea acestui scop se face prin crearea de industrii care găsesc o justificare în condiţiunile naturale ale ţării, cazul industriei textile la noi. Intervenţiunea se poate susţine însă şi în cazurile în care condiţiunile sunt mai puţin avantajoase. In lipsă de altă ocupaţiune, popularea unei regiuni sau unei ţări are interes să se consacre unei anumite activităţi, chiar atunci când, la o muncă adeseori îndoită, are foloase mai mici decât ar obţine în condiţiuni naturale mai prielnice.

Problema se pune în aceiaşi termeni când este vorba nu de a crea posibilităţi noui de lucru, dar de a păstra pe cele pe care le are o ţară, în momentul când schimbări economice sau tehnice importante ar pune întreprinderile interne, la un moment dat, în imposibilitate de a rezista la concurenţe străine [8].

In afară de aceasta, conducătorii unei ţări pot avea nu numai preocuparea desvoltării activităţii acelor ramuri care produc în condiţiuni mai avantajoase — preocuparea de bază în atitudinea de liber schimb — ci şi desvoltarea acelor întreprinderi în care resursele ţării, capitalul şi munca naţională îşi găsesc o întrebuinţare mai rodnică, desvoltarea deci a întreprinderilor care au o mai mare productivitate.

Dar mai este ceva. Diviziunea internaţională a muncii şi specializarea naţiunilor, pe care se întemeiază liberul schimb, pot duce adeseori la situaţiuni supărătoare.

Libertatea în care se fac schimburile internaţionale în acest sistem poate pune în primejdie, uneori, întreprinderile naţionale, chiar atunci când condiţiunile naturale în care se află justifică existenţa lor, dacă vin în concurenţă cu industriile ţărilor mai înaintate care, datorită unor avantaje câşti-

---

7. Se poate susţine, în ce priveşte salariile, şi teza contrarie: liberul schimb permite un nivel mai ridicat de salarii. Nu este locul să discutăm această controversă.

8. Aşa ar fi, de pildă, în cazul când s'ar crea un produs sintetic, care ar întruni toate calităţile produsului natural şi s'ar vinde la un preţ mai ieftin. Produsul natural nu ar putea rezista concurenţei decât cu măsuri de protecţie din partea Statului. Se înţelege că, în acest caz, protecţiunea nu ar putea să fie indefinită. Ea ar trebui, totuşi, să joace câtăva vreme până ce producţiunea naturală se va fi putut adapta la noile condiţiuni, sau, dacă adaptarea nu este posibilă, până când munca şi capitalurile învestite în acea producţie îşi vor fi putut găsi, în parte cel puţin, o altă orientare.

gate sau puterii lor economice, produc în condiţiuni mai avantajoase.

Pe de altă parte, specializarea duce, fără îndoială, la îmbunătăţirea condiţiunilor de producţie, deci la ieftinirea produsului. Ea poate crea însă dificultăţi serioase[9] unei ţări în anumite împrejurări[10]: recolte insuficiente, secete de pildă, sau excedente ce nu se pot plasa, pentru produse agricole[11]; imposibilitatea de aprovizionare cu materii prime[12] care duce la restrângerea, dacă nu chiar la suprimarea producţiei.

Exclusivitatea sau superioritatea unei ţări pentru anumite produse poate fi durabilă, dar nu constitue, cum am mai spus, ceva definitiv, permanent. Condiţiunile tehnice, ori împrejurări economice pot schimba poziţiunea. Se pot produce adesea substituiri importante, petrol în loc de cărbune, de pildă: se pot crea produse sintetice care să înlăture pe cele naturale sau să le facă o concurenţă serioasă[13]; superioritatea poate dispare. Ce devine în asemenea condiţiuni o ţară a cărei existenţă este întemeiată preponderent, dacă nu exclusiv, pe o anumită activitate?

---

9. Care se rezumă în proverbul francez „on ne met pas tous ses oeufs dans le même panier".

10. Se mai spune, deasemenea, că specializarea poate pune o ţară la discreţia celorlalte ţări, pentru produsele pe care nu le poate obţine decât din afară, şi crea uneori chiar o situaţie de monopol pentru acele ţări pe piaţa străină. Obiecţiunea nu este justă însă, decât în cazul — cu totul excepţional — când ţările exportatoare s'ar pune de acord pentru a asupri ţara importatoare sau când una din ele ar avea un monopol de fapt pentru un anumit produs. Altfel, jocul concurenţei dintre ţări înlătură pericolul semnalat mai sus.

11. Este cazul Braziliei a cărei situaţiune depinde de recolta, preţurile şi posibilităţile de export ale cafelei. Aceasta explică politica de „valorizare" a cafelei de care am vorbit în introducerea cursului nostru, precum şi telegrama Agenţiei Rador publicată în ultimul timp de ziarele noastre prin care se comunică promisiunea făcută de Brazilia de a da, după război, câte o ceaşcă de cafea, fiecărui european (*Finanţe şi Industrie*, Supliment zilnic, Nr. 11 din 17 Februarie 1945), care dovedeşte necesitatea pentru această ţară de a-şi asigura, neapărat, „débouchés"-uri în străinătate.

Este de asemenea, cazul ţărilor agricole cu „mono-cultură".

12. Războiul de Secesiune între Statele de Nord şi cele de Sud în Statele Unite (1860—1865) a dus la blocarea porturilor Statelor din Sud prin care se făcea exportul de bumbac, ceeace a creat dificultăţi foarte serioase filaturilor şi ţesăturilor engleze care se alimentau cu bumbac din Statele Unite.

13. Chili producător de salpetru natural a fost afectat de industrializarea metodelor de fabricare sintetică a acestui produs prin utilizarea azotului din aer.

La consideraţiunile de mai sus se mai pot adăuga şi alte constatări, care justifică intervenţiunea Statului în comerţul exterior.

Fără a tăgădui importanţa schimburilor internaţionale, în zilele noastre, trebue să constatăm că în majoritatea cazurilor, cele mai multe ţări lucrează mai mult pentru nevoile interne decât pentru export[14] şi că valoarea comerţului exterior, în marile ţări industriale, nu reprezintă decât o parte relativ mică[15] din venitul naţional care apare pe piaţa internă[16]. Interesul schimburilor internaţionale este depăşit deci de nevoile pieţii şi producţiei interne. O intervenţiune în favoarea acestei producţii poate fi astfel justificată, chiar dacă ea ar turbura, într'o oarecare măsură, optima desfăşurare a acelor schimburi.

Pe de altă parte, restrângerea importului, consecinţă a unei politici de protecţie, poate fi dictată şi de alte nevoi decât acele privind producţiunea. Ea poate uşura, cum vom vedea mai departe, echilibrul balanţei de conturi, adică permite să afectăm o parte din disponibilităţile create prin export la acoperirea altor nevoi în străinătate: servicii, datorii financiare, etc.[17].

Intervenţiunea Statului în schimburile comerciale se mai poate justifica printr'o idee de dreptate şi egalitate de condiţiuni între concurenţi: „fair trade", comerţ loial, faţă de „free trade", comerţ liber. Taxele vamale, mijloc tehnic de protecţie, ar servi ca un fel de instrument de compensaţie chemat să asigure această egalitate. Ele ar putea juca în împrejurări diferite: când produsele interne sunt supuse unor impozite sau taxe de consumaţie pe care nu le suportă produsele străzite

---

14. Se poate admite „grosso modo", spune profesorul A. Weber, că în marile State industriale totalul comerţului exterior nu reprezintă mai mult decât o cincime din venitul naţional care apare ca putere de cumpărare pe piaţă (*op. cit., supra* pag. 81, la pag. 299 a acelei lucrări). Anumite substituiri explică această constatare: sfeclă în loc de trestie de zahăr, culori sintetice în loc de culori naturale, materiale vechi de fier, de pildă, în loc de minereu, etc..

15. Ar putea fi mai mare, se poate răspunde, dacă, cum vom vedea mai departe, intervenţiunea Statului adică protecţionismul nu ar fi limitat jocul liberului schimb.

16. Situaţiunea este diferită dacă considerăm anumite produse în anumite ţări. Anglia importă, de pildă, cea mai mare parte din produsele alimentare de care are nevoie, iar industria ei de bumbac exportă partea cea mai însemnată a producţiei ei. Brazilia exportă cea mai mare parte a cafelei ce produce.

17. Această constatare se leagă de faimoasa teorie a balanţei comerciale, care a dominat multă vreme discuţiunile referitoare la schimburile internaţionale şi a servit ca argument pentru protecţie.

ine, când produsele noastre sunt supuse în străinătate la anumite taxe, în timp ce noi nu impunem asemenea taxe produselor străine, etc.[18].

Intervenţiunea Statului în comerţul extern îşi găseşte, în sfârşit, din punct de vedere al interesului general şi o altă justificare pe care nu o are în comerţul intern. Dacă din cauza inegalităţii poziţiunii economice sau sociale a celor doi contractanţi, vânzător şi cumpărător, unul din aceştia ar fi nedreptăţit, adică ar primi în schimbul prestaţiunii ce face mai puţin decât i se cuvine, în comerţul interior, economia naţională nu suferă. In comerţul exterior, din contră, cumpărătorul şi vânzătorul aparţinând la ţări diferite, un export sau import în condiţiuni desavantajoase poate duce la pierderi de substanţă, uneori importante, pentru ţara care face o asemenea operaţiune. Economia naţională suferă în acest caz[19].

Consideraţiunile de mai sus au întunecat, firește, prestigiul liberului schimb şi au determinat nu numai măsuri de intervenţiune cu ţeluri limitate — înlăturarea inconvenientelor liberului schimb indicate mai sus — dar o atitudine mai cuprinzătoare, o concepţie mai întinsă de organizare, în vederea desvoltării tuturor forţelor economice ale unei ţări.

Această concepţie şi-a găsit o cunoscută consacrare în ideia de naţiune „normală“, desvoltată armonic în toate ramurile de activitate, de care se leagă numele lui Friedrich List şi care a făcut obiectul unei cărţi cunoscute: „Das Nationale System der Politischen Oekonomie", publicată în 1841[20]. Sistemul lui

---

18. S'ar mai putea adăoga: când mărfurile străine se bucură de condiţiuni mai avantajoase de producţie. Numai că în acest caz protecţiunea ar putea deveni generală, pentru toate produsele pentru care o ţară nu este deosebit de bine înzestrată, ceeace ar duce la înlăturarea diviziunii internaţionale a muncii şi liberului schimb.

19. Cumpărările masive de mărfuri sau chiar de alte bunuri făcute de străini — întreprinderi, terenuri, imobile — la preţuri foarte joase, care se produc în unele cazuri în perioade de depreciere monetară importantă, cazul Austriei şi Germaniei în perioada 1918—1923 constitue exemple tipice în această privinţă.

Vezi mai jos capitolul consacrat măsurilor monetare ca mijloc de intervenţiune în comerţul internaţional, în special chestiunea deprecierii monetare primă de export.

20. Precum şi a cărţii economistului american Carey, intitulată *Principles of Political Economy*, apărută la Philadelphia, în 1837—1840.

In acelaş sens, protecţionism ca mijloc de desvoltare armonică şi progresivă a forţelor de producţiune naţională, se poate cita şi unul din cei mai de seamă economişti francezi, la finele veacului trecut, *CAUWÈS (P.), Cours d'Economie politique,* Ed. III, Vol. II, pag. 477 şi urm., Larose & Forcel, Paris, 1893.

Friedrich List consacră două idei esenţiale: ideia de naţionalitate opusă celei de internaţionalism; ideia de forţă productivă, opusă celei de valoare de schimb.

Un asemenea sistem nu se împacă, firește, cu doctrina liberului schimb, care prescrie neintervenţia, ci reclamă, din contră, o intervenţiune activă şi cuprinzătoare a Statului, care poate merge până la restrângerea serioasă a schimburilor dintre popoare, dacă nu chiar la înlăturarea lor; adică la realizarea, cel puţin parţială, a unei concepţiuni de „autarkie", concepţiune care a înrâurit adânc aşezarea economică a lumii în ultimii zece ani şi care îşi găseşte, fără îndoială, temeiuri serioase în doctrina lui Friedrich List.

Fără a merge, însă, aşa de departe şi fără a fi stăpâniţi de idei de autarkie, conducătorii vieţii economice ai unei ţări pot urmări desvoltarea anumitor ramuri de activitate economică, care — permanent, din cauza unor condiţiuni naturale de inferioritate sau în mod temporar, din cauza progresului şi avantajelor acumulate de care se bucură alte ţări mai înaintate — lucrează în condiţiuni mai puţin favorabile decât în alte ţări, spre a realiza, apoi, desvoltarea economică armonică de care am vorbit mai sus.

In chipul acesta, se creează posibilităţi întinse în folosul energiei, bogăţiilor, mâinii de lucru şi capitalului naţional şi se asigură, cu resurse interne proprii, o mai largă acoperire a nevoilor ţării. Se realizează pe această cale, cel puţin în parte, independenţa economică a ţării care poate fi la un moment dat o condiţiune esenţială a independenţei politice.

Ajungem, astfel, la o ultimă consideraţiune, poate cea mai importantă, care a jucat puternic împotriva liberului schimb şi în favoarea intervenţiunii: argumentul politic, militar, necesitatea pentru o ţară de a-şi asigura, pe cât posibil[21], înlăuntrul graniţelor ei, satisfacerea nevoilor armatei ca şi acele ale populaţiei civile, în perioade de tensiune politică[22] sau de război, când legăturile acestei ţări cu străinătatea, în deosebi cu ţările de dincolo de mări — aprovizionare cu materii prime — ar fi primejduite sau întrerupte.

Explicaţiunile date mai sus învederează, credem, de ce — împotriva avantajelor imediate şi incontestabile pe care le are liberul schimb — Statul, păzitor firesc al intereselor şi continuităţii naţionale, poate socoti oportun, la un moment

---

21. Zicem: pe cât posibil, fiindcă cum vom arăta mai departe, realizarea acestui deziderat, în condiţiunile în care se duc războaiele moderne este aproape imposibilă. Vezi capitolul consacrat politicii de autarkie.

22. Cazul Italiei, după 18 Noemvrie 1935,- aplicarea „sancţiunilor", în timpul războiului cu Abisinia.

dat, să ocrotească crearea sau desvoltarea unei ramuri de activitate atunci când această desvoltare este impusă de nevoia de a crea posibilităţi de lucru sau de a dobândi securitatea economică şi politică a generaţiilor viitoare.

Inlăturarea cel puţin parţială a liberei concurenţe, pe care o asigură pe piaţa internă liberul schimb, şi jocul măsurilor de protecţie provoacă însă o sporire, uneori însemnată, a preţurilor produselor care se bucură de protecţie [23] şi creează o sarcină pentru generaţia actuală, în folosul generaţiilor viitoare. Interesele generaţiei de azi, satisfăcute poate de liberul schimb, pot aşadar veni în conflict cu cele ale generaţiei de mâine.

Obiecţiunea este exactă [24], dar nu implică înlăturarea intervenţiunei. Nevoia de a dobândi securitatea politică justifică pretutindeni azi [25], sarcini militare importante; securitatea economică poate impune şi ea sarcini însemnate. Sacrificiul cerut generaţiei de azi se poate susţine [26] pe baza solidarităţii dintre generaţii [27]. Se cuvine, într'adevăr, ca aceasta să răsplătească truda generaţiilor trecute, care i-au lăsat o aşezare civilizată, asigurând desvoltarea de mâine a acestei aşezări. Ocrotirea activităţii economice a unei ţări se poate deci justifica, chiar dacă nu este cerută de interesul imediat al generaţiei actuale ori merge împotrivă intereselor acesteia.

Rezumând expunerea noastră de mai sus, constatăm:

întâi, că inegalitatea condiţiunilor de înzestrare a popoarelor şi semnificarea economică exactă a acestei inegalităţi sunt, adeseori, greu de stabilit;

---

23. Uneori, pe baza, „simpatiei" care există între preţurile diferitelor mărfuri pe aceeaşi piaţă.

24. Şi trebue reţinută, nu pentru a înlătura intervenţiunea, dar pentru a judeca cum se cuvine: întinderea, nivelul şi durata ei. Vezi *infra*, p. 113 şi urm..

25. Necesităţile războiului actual au dus Anglia şi Statele Unite — împotriva tradiţiunilor lor — la serviciul militar obligatoriu.

26. Cu condiţiunea, firește, ca el să ducă la atingerea ţelurilor ce se urmăresc.

27. Această solidaritate apare şi în alte împrejurări. Ea joacă, de pildă, cu o deosebită actualitate, în sens invers însă, în politica de finanţare a războiului. Unul din mijloacele principale de finanţare a războiului este împrumutul pe termen lung. Ce înseamnează a finanţa un război prin împrumut pe termen lung, decât a trece o parte din sarcina financiară de azi pe umerii generaţiei viitoare? Această atitudine se justifică tocmai prin solidaritatea dintre generaţii şi prin nevoia de a se uşura povara generaţiei actuale, deja prea încercată de război, trecând asupra generaţiilor de mâine o parte cel puţin din cheltuiala ce se face azi, pentru păstrarea fiinţei şi pământului unei naţiuni.

al doilea, că aceste condiţiuni pot fi modificate simţitor de evoluţiunea mijloacelor tehnice sau schimbarea împrejurărilor economice;

al treilea, că funcţionarea liberului schimb are, uneori, inconveniente serioase pentru desvoltarea economiei unei ţări;

în sfârşit, că o ţară, entitate naţională cu ţeluri politice sau sociale definite, poate avea şi alte preocupări decât cele pur economice şi poate privi desfăşurarea schimburilor cu străinătatea nu numai sub aspectul satisfacerii nevoilor individuale imediate, ci şi în lumina intereselor mai largi de conservare şi propăşire politică şi naţională.

Stăpânit de preocupări altele decât cele economice, călăuzit de anumite idealuri politice sau sociale, ca reprezentant al colectivităţii interesate în realizarea acestor idealuri, Statul poate fi deci adus să părăsească atitudinea pasivă pe care i-o prescrie doctrina liberului schimb şi să asume un rol activ de întinsă şi eficace intervenţiune în schimburile cu străinătatea.

Sub înrâurirea adâncă a acestor constatări, a apărut în faţa doctrinei liberului schimb o altă doctrină, cunoscută sub numele de protecţionism, care tinde să înlăture, acolo unde este nevoie, jocul firesc al diviziunii naturale a muncii între naţiuni, să pună la adăpost, în anumite cazuri, producţiunea naţională de concurenţa întreprinderilor străine, să creeze activităţii economice interne condiţiuni naturale sau tehnice de lucru mai bune şi să realizeze, astfel, ţelurile nu numai economice dar şi cele politice ori sociale ce se urmăresc.

CAPITOLUL IV

Politica protecţionistă.

In regimul protecţionist, potrivit acestei doctrine, mărfurile nu se mai schimbă între popoare, liber, fără stânjenire, la preţurile ce se stabilesc în liberă concurenţă pe pieţele interesate. Mişcarea mărfurilor, într'un sens sau altul, este îngreunată sau uşurată în acest regim prin măsuri de restricţiune, sau prin măsuri de favoare care pot modifica foarte serios cantitatea de mărfuri ce se află pe piaţă la un moment dat şi preţurile lor.

Cantităţile mărfurilor ce trec peste frontiere nu mai sunt, adeseori, cele dictate de nevoile de aprovizionare, sau de posibilităţile de vânzare sau cumpărare, ale diferitelor ţări, ci cele ce se stabilesc prin măsuri administrative, mai mult sau mai puţin intinse.

Preţul mărfurilor care se exportă sau se importă nu mai este preţul care se formează liber, prin jocul concurenţei internaţionale, ci un alt preţ influenţat sau determinat fie de efectul restricţiunilor cantitative de care am vorbit, fie de existenţa unor taxe speciale, cunoscute sub numele de taxe vamale, sau altor mijloace tehnice, care au de scop să modifice preţul produselor care intră sau ies din ţară, să schimbe, astfel, condiţiunile de vânzare sau cumpărare pe piaţa internă, în sensul urmărit de însăşi politica de protecţie.

Protecţionismul este deci o doctrină sau o atitudine de politică economică ce urmăreşte, printr'o intervenţiune a Statului care îmbracă forme diferite, modificarea condiţiunilor naturale ale schimburilor dintre popoare, în vederea ocrotirii unor anumite ramuri de activitate economică a unei ţări. O asemenea politică tinde, aşadar, să creeze în comerţul exterior, întreprinderilor la care se aplică [1], condiţiuni mai bune

---

1. Protecţionismul se poate aplica, cum vom vedea şi mai departe, la orice ramură de activitate economică, industrie, agricultură, navigaţie, etc.. Cum protecţionismul agrar, practicat în ultimii 15 ani, după izbucnirea crizei din 1929, este de dată recentă, iar protecţionismul industrial mult mai vechi — finele veacului trecut — ideia de

decât acelea în care s'ar putea găsi într'un regim de liber schimb în care ar avea de înfruntat concurența produselor străine.

Ideia ca și politica de protecționism, ca tendință de ocrotire a unor ramuri de activitate economică internă[2], poate cuprinde toate manifestările acestora[3], sau numai schimburile lor cu străinătatea. In explicațiunile ce urmează ne vom limita la sensul restrâns al noțiunii de protecționism, în opoziție cu liberul schimb, adică la măsurile care privesc în primul rând comerțul exterior[4].

Am spus mai sus, când ne-am ocupat de liber schimb, că într'un asemenea regim nu poate fi vorba, în realitate, de politică comercială, fiindcă esența liberului schimb este în ce privește acțiunea Statului, cum am văzut, neintervenționea. Intr'o politică de protecționism, din contră, intervenționea Statului fiind foarte activă, ne aflăm în prezența unei manifestări evidente de politică comercială.

---

protecție se leagă în spiritul publicului nostru numai de industria națională. Existența unor legi speciale pentru încurajarea industriei naționale a contribuit la această greșită interpretare.

2. Zicem interne și nu naționale, fiindcă nu este vorba aci de calitatea de național, în opoziție cu străin, problemă de cetățenie, ci de faptul că o întreprindere se găsește și lucrează în interiorul țării, indiferent de naționalitatea ei. Se poate concepe, totuși, un sistem de protecție în care ar interveni și criteriul de naționalitate, protecționea urmând să se acorde numai întreprinderilor române, de pildă, sau cu majoritate română. Se poate concepe, deasemenea, intervenționea unui al treilea criteriu: criteriu etnic, acel al rassei, introdus, pentru câtăva vreme, în legislația noastră în ultimii ani. Neglijăm, pentru simplificarea expunerii, aceste distincțiuni.

3. Vezi, *infra*, introducerea la capitolele grupate sub titlul „Mijloacele de realizare ale unei politici protecționiste".

4. Se cuvine să adăogăm, spre a evita o confuziune constatată de nenumărate ori, că o politică protecționistă, de intervenție în comerțul exterior nu implică, în mod necesar, schimburi internaționale dirijate de Administrație. Lumea a trăit în ultimele două decenii ale veacului trecut și apoi, până în pragul anului 1930, într'un sistem protecționist destul de accentuat, operațiunile comerciale erau însă libere, intervenționea Statului manifestându-se numai prin instituirea de taxe vamale sau măsuri echivalente. Abia în ultimii cincisprezece ani, la protecționismul de care vorbim s'a adăogat o serie întreagă de măsuri care au dus la situațiunea de azi, adică nu numai la ocrotirea producției naționale, în raporturile ei cu străinătatea — care era realizată și înainte — dar și la diriguirea administrativă și controlul schimburilor între popoare. Vom mai reveni asupra acestei chestiuni când vom cerceta mecanismul schimbului de mărfuri în regim liberal și în economie dirijată.

Mijloacele tehnice prin care se înfăptueşte o politică de protecţionism sunt numeroase şi variate. Le vom examina amănunţit mai departe. Ideia generală care trebue însă desprinsă şi reţinută chiar de pe acum este că oricare ar fi mijloacele tehnice de care se serveşte, protecţionismul ridică, în primul rând, o chestiune de preţ, mai bine zis de raport de preţuri, între preţul intern şi preţul pieţii internaţionale. Din modificarea acestui raport se naşte avantajul, deci protecţiunea, pe care înţelegem să o dăm unei anumite ramuri de activitate economică.

Până acum vreo zece-cincisprezece ani, când Statul a început a interveni în comerţul exterior şi în vieaţa economică cu măsuri foarte cuprinzătoare[5] taxa vamală la import era, în general, mijlocul cel mai eficace de protecţie[6]. Care este mecanismul acestei taxe?[7].

Taxele vamale de import sunt taxele percepute de vămi, organe speciale ale Ministerului Finanţelor, asupra mărfurilor străine intrate în ţară. Ele se plătesc de către importator. Perceperea taxei are ca rezultat sporirea preţului la care poate fi vândut, pe piaţa internă, obiectul străin importat, ceeace pune acest obiect, din punct de vedere al concurenţei, într'o situaţiune mai grea decât produsul industriei indigene care, bineînţeles, nu a plătit taxa la care a fost supus produsul străin. Un exemplu concret va lămuri, cu uşurinţă, funcţionarea practică a taxelor vamale.

Să presupunem că se creează, în ţară, o fabrică de postav şi că această fabrică vinde metrul de postav la preţul de 1.200 lei, inclusiv beneficiul fabricantului şi al vânzătorului. Să presupunem că acelaş postav este oferit de o fabrică străină, care lucrează în condiţiuni mai favorabile decât cea din

---

5. Acţiunea taxei vamale rămâne, firește, în umbră în momentul în care Statul institue prohibiţiuni în comerţul exterior sau când amestecul său în vieaţa economică, în general, merge până la fixarea preţurilor mărfurilor şi reglementarea salariilor. Vezi, *supra* p. 59 şi urm..

6. In vorbirea curentă, când se spune taxă vamală, se înţelege taxa vamală la import. Taxa vamală de import este fără îndoială forma cea mai curentă a acestei taxe ca instrument de protecţie. Cum vom vedea mai târziu, însă, taxe vamale se percep şi la export; efectele lor şi scopul urmărit prin instituirea lor sunt, firește, diferite în cele două ipoteze.

7. Ne vom ocupa de tehnica taxelor vamale mai departe în capitolele consacrate cercetării mijloacelor de realizare ale unei politici protecţioniste. Era necesar, totuşi, să schiţăm de pe acum mecanismul acestor taxe, pentru o mai uşoară înţelegere a lămuririlor ce vom da asupra politicei protecţioniste.

țară[8], la prețul de 900 lei, inclusiv cheltueli de transport și beneficiu. Postavul străin va face concurență postavului indigen. Cumpărătorul român va cumpăra pe cel străin, mai ieftin decât cel indigen — presupunem calitatea identică, spre a nu complica expunerea.

Ce poate face producătorul român? Situațiunea lui este diferită într'un regim de liber schimb și într'un regim de protecționism.

In primul caz, va trebui să facă față singur situațiunii, să încerce să lupte contra concurenței străine reducând prețul de vânzare: fie prin reducerea beneficiului său sau pe acel al vânzătorilor, până la limita la care va mai păstra interes să continue întreprinderea; fie prin comprimarea prețului de cost: îmbunătățirea condițiunilor tehnice de producție, a metodelor financiare și comerciale, uneori chiar, la nevoie[9], prin reducerea salariilor; fie prin ambele mijloace. Dacă fabricantul român nu va reuși să opereze o reducere de preț așa de importantă, el va trebui să oprească întreprinderea și să lichideze în condițiuni mai mult sau mai puțin dificile[10]. Nevoile publicului vor fi satisfăcute de fabricantul străin la prețul de 900 lei.

Intr'un regim de liber schimb deci, consumatorul român profită de condițiunile de lucru mai favorabile ale fabricei străine, își satisface mai ieftin nevoia lui de postav, industria ce se crease în țară dispare însă, sub presiunea concurenței străine.

Situațiunea va fi diferită într'un regim protecționist. Un asemenea regim, preocupat, cum am arătat și mai sus, nu numai de interesul imediat al consumatorului, dar și de necesitatea de a sprijini formarea și desvoltarea industriei naționale. nu va accepta, poate, dispariția fabricei ce s'a creat, decât dacă socotește că, chiar cu un sprijin, ea nu este viabilă, sau că desvoltarea ei nu interesează în niciun fel viața economică a țării. Dacă, din contră, industria textilă, în exemplul nostru, este considerată ca o industrie care merită și poate să trăiască,

---

8. Datorită faptului că se bucură de materii prime mai bune sau mai ieftine, mijloace tehnice mai înaintate, mână de lucru mai îndemânatecă, capitaluri mai ieftine, conducere mai bună, posibilități de desfacere, deci de producție, mai întinse, etc..

9. Reducerea are câteodată un caracter special, cunoscut sub numele de „dumping“ social. Vom cerceta mai departe această chestiune.

10. O lichidare desavantajoasă pentru proprietarul actual ar putea permite uneori cumpărătorului, adică noului întreprinzător, care a cumpărat întreprinderea mai ieftin, deci suportă sarcini de capital mai mici — dobânzi și amortizare — să vândă mai ieftin, deci să poată suporta concurența străină.

Statul va interveni pentru sprijinirea ei. Mijlocul tehnic pentru a da sprijinul este tocmai taxa vamală la import.

Fiecare metru de postav străin intrat în ţară va fi impus cu o taxă de 350 lei, de pildă. Preţul de vânzare al fiecărui metru importat va trece, astfel, dela 900 la 1.250 lei. La preţul de 1.250 lei, postavul străin nu va mai face concurenţă celui indigen, care, neplătind taxa vamală, va putea fi vândut ca şi în trecut, la preţul de 1.200 lei stabilit mai sus. Consumatorul va plăti mai mult, firește, câte 300 lei de fiecare metru, — poate chiar 350 lei, dacă fabricantul indigen, profitând de existenţa taxei vamale, sporeşte preţul până la limita protecţiei obţinute — industria postavului însă se va putea menţine.

In sfârşit, în măsura în care fabrica indigenă nu va reuşi să satisfacă toate nevoile pieţii interne şi se vor putea vinde pe această piaţă şi postavuri străine, tezaurul Statului va profita de produsul taxei vamale cu sacrificiul corespunzător al consumatorului indigen, firește [11].

Interesant de adăugat că sacrificiul pe care îl impune unei ţări protecţia unei industrii nu constă numai în plusul de preţ plătit de consumator, dar şi în faptul că o parte din munca şi capitalul naţional sunt sustrase dela o altă activitate rentabilă, chiar şi fără protecţie, numai cu speranţa că pierderea de azi, ar putea fi compensată printr'un câştig sau avantaje în viitor.

Aplicarea în fapt a doctrinei liberului schimb care se realizează pur şi simplu prin libertatea de mişcare lăsată mărfurilor — în momentul în care ne-am fixat din punct de vedere principial — este destul de uşoară.

Inţelegerea sumară a mecanismului taxei vamale nu constituie nici ea vreo dificultate deosebită; întocmirea unui tarif vamal şi organizarea practică a unui regim protecţionist pot ridica însă dificultăţi serioase, din cauza divergenţelor de concepţie sau apreciere a faptelor — uneori foarte grave — care se pot ivi cu prilejul înfăptuirii unui sistem protecţionist.

Politica de protecţionism, adică intervenţiunea Statului spre a înlătura imediat sau pentru viitor anumite inconveniente ale liberului schimb sau pentru a îndruma viaţa economică către ţelurile impuse de preocupările politice şi sociale care îl stăpânesc, nu constitue, în mod obişnuit, o atitudine generală

---

11. Pentru motive didactice, am dat o formă schematică acţiunii taxei vamale, asupra preţurilor. In realitate această acţiune este mai complexă şi variază după felul industriilor protejate şi poziţiunea economică a acestora. Vezi asupra acestei chestiuni, între altele, *WEBER* (A.), *Handels und Verkehrspolitik*, deja citat, *Theorie der Zollpolitik*, pag. 455—530.

înglobând toate ramurile de activitate economică[12], fiindcă, cum am văzut, ea s'a născut ca o excepţie la liberul schimb, chemată să joace în anumite cazuri, şi fiindcă, împotriva celor mai tari tendinţi protecţioniste, diferenţa de înzestrare dintre naţiuni este o realitate fizică care impune anumite schimburi cu străinătatea şi un minimum de specializare şi diviziune internaţională a muncii sub care nu se poate cădea fără sacrificii supărătoare pentru economia unei ţări. Aplicarea unei politici de protecţie presupune deci o cercetare a realităţilor economice ale unei ţări, spre a stabili, pe cât posibil cu norme obiective, care va fi domeniul şi condiţiunile unei asemenea politici.

Pe de altă parte, o politică de intervenţiune dacă înlătură, uneori, obiecţiunile pe care le provoacă liberul schimb, poate ridica ea însăşi, cum am văzut, inconveniente adeseori serioase: scumpirea produselor importate, deci reducerea nivelului de vieaţă al populaţiunii, îngreunarea relaţiunilor internaţionale şi stânjenirea exportului, atenuarea stimulentului tehnic şi comercial pe care îl constitue concurenţa internaţională, într'un cuvânt pierderea unora cel puţin din avantajele incontestabile pe care le oferă specializarea şi diviziunea internaţională a muncii. Inconvenientele acestea sunt firește cu atât mai mari cu cât protecţionismul cuprinde ramuri de activitate economică mai numeroase — industria, agricultura, navigaţia, etc. — sau categorii mai multe în cadrul unei anumite ramuri — industria textilă, metalurgică, etc. — cu cât taxele vamale de care am vorbit sunt mai ridicate şi cu cât durata lor este mai lungă.

In aceste condiţiuni, problema schimburilor cu străinătatea este departe de a fi rezolvată în clipa în care, recunoscând anumite lipsuri ale regimului de liber schimb, ne decidem pentru o politică de intervenţie. Am spune chiar că abia atunci, în clipa în care am luat această hotărîre, apare dificultatea cea mare. Ca şi liberalismul sau intervenţionismul, cum am arătat pe larg în introducerea lucrării de faţă, ca atâtea alte atitudini în vieaţă, protecţionismul este dominat şi el în primul rând de o chestiune de măsură: ce loc vom atribui Statului în îndrumarea schimburilor internaţionale, ce dimensiuni vor avea măsurile ce va lua acesta?

Aplicarea practică a unei politici protecţioniste ridică astfel o întreită problemă:

încotro mergem şi cât de departe? care este activitatea economică sau categoriile de întreprinderi pe care înţelegem să le ocrotim? problemă de sens şi de întindere;

până la ce înălţime vom ridica zidurile care urmează

---

12. In afară de cazul când se urmăreşte o politică de autarkie. Vezi mai departe capitolul consacrat acestei politici.

să ocrotească aceste întreprinderi? problemă calitativă de intensitate, de nivel;

câtă vreme vom face sacrificiile de a le ţine la adăpostul concurenţei internaţionale? problemă de durată.

Intindere, nivel, durată, iată cele trei coordonate ale politicii protecţioniste. De dimensiunile lor depinde aspectul şi efectele unei asemenea politici. Determinarea acestor dimensiuni este însă, cum vom vedea, o operaţiune destul de delicată.

In primul rând, lipsesc adeseori criterii obiective precise pentru a îndruma sau limita intervenţiunea, iar aplicarea celor ce se pot stabili lasă un loc destul de larg aprecierii personale, deci subiective, uneori chiar interesate.

In al doilea rând, aplicarea unui sistem protecţionist se izbeşte, statornic, de tendinţe opuse, antagoniste.

O primă opoziţie: consumatorii de o parte, întreprinzătorii de alta. Am arătat mai sus că măsurile de protecţie, taxele vamale, de pildă, au ca rezultat, în general, scumpirea mărfurilor pe piaţa internă, impun deci un sacrificiu consumatorilor. Preocupaţi exclusiv, cum e firesc, de interesele lor imediate, înţelegând greu, adeseori deloc, existenţa sau importanţa ţelurilor mai îndepărtate pe care le poate avea o politică de protecţie, consumatorii sunt adversarii fireşti ai protecţionismului. Dacă până la urmă îl admit, ei cer ca sacrificiul ce li se impune să se limiteze la cât mai puţine articole, să fie cât mai mic şi să dureze cât mai puţin — deci un protecţionism restrâns ca întindere, jos ca nivel, scurt ca durată.

Intreprinzătorii, producătorii, iau o atitudine contrară. Ei vor încerca, fiecare, să convingă Statul, — arbitru pe care îl presupunem obiectiv, în aceste lupte — că activitatea lor merită protecţie, că protecţia trebue să fie mai ridicată — ca să permită întreprinderii o activitate intensă cu beneficii suficiente[13] — şi de cât mai lungă durată, ca să asigure cât mai multă vreme privilegiile câştigate.

A doua opoziţie: generaţia actuală şi cea viitoare. Generaţia actuală — cu excepţia întreprinzătorilor care se bucură de protecţie, firește — ia poziţiunea consumatorului: la nevoie, protecţie restrânsă, joasă, scurtă. Statul, ca reprezentant al generaţiilor viitoare, se apropie, însă, de atitudinea producătorului: „gouverner c'est prévoir". Doritor să creeze, pentru generaţiile viitoare, o cât mai bună organizare economică, înzestrată cu rezerve suficiente, va tinde către o protecţie întinsă, înaltă, durabilă.

---

13. Uneori presiunea celor interesaţi tinde să ridice nivelul protecţiei peste această limită din dorinţa de a realiza beneficii cât mai mari. Şi tocmai aici apare dificultatea de care vom vorbi mai departe cu prilejul cercetării nivelului protecţiei.

In sfârşit, a treia opoziţiune: de o parte economia naţională cu nevoile ei interne, cu ţelurile ei politice şi sociale, nu numai economice; de altă parte, economiile străine, cu nevoia de a-şi menţine şi desvolta legăturile lor cu fiecare din pieţele naţionale.

Cum vom vedea mai departe, când vom studia convenţiunile comerciale, o ţară poate, firește, să stabilească, în deplină libertate, potrivit intereselor ei politice sau economice, măsura şi condiţiunile protecţionismului ce urmărește. Existenţa unor măsuri întinse de protecţie poate crea însă dificultăţi serioase, în raporturile comerciale dintre popoare. Protecţiunea pe care o ţară o acordă unei ramuri de activitate stânjenește de cele mai multe ori întreprinderile similare din altă ţară, care urmăresc păstrarea sau câştigarea débouchésurilor de care au nevoie. Protecţionismul nostru industrial, de pildă, stânjenea exportul produselor industriale din Cehoslovacia, iar protecţionismul agrar al acestei ţări crea piedici în calea desfacerii normale a produselor noastre agricole în aceea ţară.

Conflictul între protecţionismul agrar şi cel industrial se poate produce însă, nu numai în raporturile cu alte ţări, dar şi în interiorul aceleiaşi ţări. Apare astfel, adeseori a patra opoziţie, în aplicarea practică a unui sistem protecţionist: opoziţia între interesele agriculturii şi interesele industriei[14]. Vom reveni puţin mai departe asupra acestei chestiuni.

Dificultăţile ce se nasc din asemenea situaţiuni sunt cu atât mai mari, cu cât protecţionismul este mai intens, nivelul taxelor mai ridicat şi durata acţiunii mai lungă.

Alte consideraţiuni pot complica mai mult problema. O politică intensă de protecţionism duce la instituirea de taxe vamale însemnate, care pot căpăta un rol însemnat în bugetele Statului. Repercusiunile unei asemenea politici asupra nivelului de viaţă al populaţiei şi desvoltării ei culturale şi sociale pot impune la un moment dat revizuirea ei, atenuarea protecţiei, deci reducerea taxelor; schimbare grea, în orice împrejurare, şi mai grea însă când ea provoacă şi dificultăţi financiare.

In sfârşit, la adăpostul unor măsuri de protecţie distribuite cu prea mare dărnicie, se creează industrii care, până la urmă, în ciuda sacrificiilor făcute, nu se dovedesc viabile, situaţie în care se vor găsi, desigur, multe industrii create în timpul războiului, sau mai devreme, în faţa ameninţării lui, sub imperiul unor tendinţe de autarkie. Soluţia curajoasă: să recunoaştem excesul şi să lăsăm acele industrii soartei ce-şi

---

14. Fără a mai vorbi de opoziţiunea care se poate produce în sânul industriei, de pildă, între diferitele ei ramuri.

vor putea crea în luptă cu concurenţa internaţională. Aceasta poate însemna însă închiderea uzinelor: capitaluri pierdute, energii irosite, oameni fără lucru. In prezenţa unor asemenea perspective, ne temem că cei mai mulţi vor continua să rămână „protecţionişti".

Constatările de mai sus ne-au arătat dificultăţile pe care le ridică realizarea practică a unei politici de protecţionism. Şi atunci, gândul multora din cei care trebue să rezolve asemenea dificultăţi — cu criterii obiective insuficiente şi cu mijloace tehnice a căror funcţionare corectă nu o vor putea întotdeauna asigura — merge adesea înapoi la punctul de plecare în schimburile internaţionale: libertatea acestor schimburi. Această libertate, se cuvine să o spunem, ridică şi ea dificultăţi serioase, nu poate fi vorba deci de o întoarcere la liber schimb. Va trebui totuşi să ne preocupăm serios de îngrădirea intervenţiunii, pentru ca activitatea economică să nu mai fie îndrumată, cu sacrificii însemnate adeseori, spre ţeluri pe care nu le poate atinge, iar autoritatea Statului să nu mai fie stirbită de lipsurile ce nu poate împlini, sau desamăgirile ce nu poate înlătura. Interesantă constatare pentru cei ce susţin, azi, fără rezerve economia dirijată.

SECŢIUNEA I

Sensul şi întinderea unei politici protecţioniste.

Nu vom examina în cuprinsul acestei secţiuni aspectul pe care îl ia o politică de protecţiune în cazul când această politică urmăreşte realizarea unui Stat închis şi desprinderea lui din relaţiunile normale cu străinătatea, adică autarkia. Această chestiune va face obiectul unui capitol special, mai departe.

Este vorba aci numai de o politică de protecţiune limitată, care nu se aplică întregii vieţi economice şi înţelege să păstreze, chiar să desvolte, colaborarea dintre popoare.

Din punctul de vedere al întinderii, adică al determinării ramurilor de activitate asupra cărora se produce acţiunea protecţionistă şi al determinării acestei acţiuni, protecţionismul poate privi anumite ramuri de activitate: agricultură, industrie, navigaţie, etc., după caz, şi să cuprindă:

fie toate întreprinderile aparţinând acestor ramuri: protecţiune agrară sau industrială generală;

fie numai anumite întreprinderi înăuntrul unei anumite ramuri, care întrunesc, din punct de vedere natural sau economic, anumite condiţiuni, care justifică protecţionismul sub diferite forme.

In ţări agricole ca a noastră, protecţionismul se aplică în primul rând industriei, el fiind în general expresiunea ten-

dinţei de industrializare[15], chemată să realizeze alături de agricultură desvoltarea armonică a ţării.

La noi, ţară exportatoare de produse agricole, în care exportul de cereale reprezintă şi azi încă[16] aproape o treime din exportul total, protecţionismul agricol nu a avut multă vreme decât o aplicare restrânsă. El a jucat, altădată, fie direct, prin taxe vamale protectoare pentru un număr restrâns de produse: fructe, grăsimi, brânzeturi, — fie indirect: reduceri tarifare la importul de mărfuri, unelte şi maşini necesare agriculturii. In ultimii cincisprezece ani însă s'au luat măsuri pentru valorificarea cerealelor şi altor produse agricole[17] care constituie, fără îndoială, manifestări importante de protecţionism agrar.

Coexistenţa unei politici sau unor măsuri de protecţionism agrar, alături de o politică de protecţionism industrial poate să ridice dificultăţi serioase, dat fiind antagonismul firesc care există între aceste două manifestări. Protecţionismul agrar înseamnă preţuri urcate pentru produsele agricole, alimentare mai scumpă, deci salarii mai mari pentru lucrătorii industriali. Salariile urcate însă sporesc preţul de cost al industriilor indigene, adică agravează dificultăţile acestora faţă de concurenţa străină ce pot întâlni fie pe piaţa internă, fie pe pieţele străine. Invers, protecţionismul industrial sporeşte preţul produselor de care are nevoie agricultura: maşini, unelte diferite, îmbrăcăminte, etc., ceeace firește reduce rentabilitatea agricolă în favoarea căreia s'au luat tocmai măsurile de intervenţionism agrar ce aminteam mai sus.

Nu este locul să cercetăm aci această problemă care a dat loc de-a-lungul timpului, la discuţiuni foarte interesante, într'o bogată literatură. Vom spune numai, în ce priveşte România, că instituirea măsurilor de protecţionism agrar, în ultimii ani, nu a întâmpinat vreo rezistenţă din partea cercurilor industriale, doritoare desigur să găsească în populaţiunea rurală — a cărei putere de cumpărare este sporită prin politica de valorificare a produselor agricole — o piaţă de desfacere pentru produsele industriale.

---

15. Vezi *MADGEARU (V.), Evoluţia Economiei Româneşti*, Cap. VI, Protecţionismul industrial şi agricol, pag. 208 şi urm..

16. Altă dată acest export reprezenta 75%, media anilor 1911—1913. Vom reveni mai departe, cu prilejul cercetării balanţei comerciale a României, asupra schimbării de structură, intervenită în ultimii ani în exportul nostru.

17. Măsuri diferite, prime de export, de pildă, menite să înlesnească vânzarea în străinătate a produselor noastre agricole, — care fără aceste prime nu ar fi putut suporta concurenţa străină pe pieţele internaţionale — spre a menţine în ţară un nivel mai ridicat de preţuri, aşa zise „remuneratorii".

Nepotrivirea dintre preţurile produselor agricole şi preţurile produselor industriale, ca şi diferenţa dintre preţurile interne ale produselor agricole şi cele externe au creat însă, în anii din urmă, dificultăţi în stabilirea raporturilor dintre agricultură şi industrie, fără să pună în joc, până acum cel puţin, oportunitatea protecţiei industriale. Ele vor influenţa totuşi, desigur, această politică în ziua când se va statornici aşezarea de pace a economiei noastre.

Problema este mai complicată însă în statele vechi industriale în care, sub presiunea tendinţelor de agrarizare se desvoltă alături de protecţionismul industrial un protecţionism agricol mai mult sau mai puţin accentuat. Dacă ne reamintim discuţiunile aprinse care au avut loc în Germania, de pildă, în ultimele decenii ale veacului trecut, între agrarieni şi industriaşi asupra oportunităţii protecţionismului agrar sau industrial şi asupra întinderii lui, dacă cunoaştem dificultăţile ce au întâmpinat negocierile noastre comerciale cu Ceho-Slovacia sau cu Franţa, în ultimii 15 ani, din cauza politicii de protecţionism totdeodată agrar şi industrial urmărită de aceste ţări, ne vom da seama de dificultăţile pe care le ridică această problemă.

Presupunând totuşi că putem ajunge la un acord asupra necesităţii unei politici de protecţionism, industrial de pildă, se naşte întrebarea: care sunt normele obiective pentru stabilirea întinderii acestei politici, care sunt criteriile pe temeiul cărora se vor desemna ramurile industriale sau întreprinderile care merită să se bucure de sprijinul Statului?

Dacă, în unele cazuri, ne putem pronunţa fără multă greutate, în altele, poate cele mai multe, lipsesc normele precise, necesare unei asemenea aprecieri.

Intr'o ţară agricolă ca a noastră, cu mână de lucru şi rezerve de energie suficiente, industriile legate de agricultură — morărit, industrii alimentare: paste făinoase, conserve, zahăr, alcool, etc. — sunt industrii care pot şi trebue să trăiască. Industriile textile pot avea şi ele aceeaşi îndreptăţire.

Din contră, nu credem, în ce ne priveşte, că ar fi nimerită înfiinţarea la noi a unei industrii de automobile[18], de pildă — la adăpostul unor bariere vamale care ne temem că ar fi enorme. Există, într'adevăr, în statele apusene ale Europei şi mai ales în Statele Unite industrii cu investiţiuni şi

---

18. Tariful nostru vamal prevede taxe foarte ridicate pentru automobile. Aceste taxe nu sunt instituite din motive protecţioniste, fiindcă nu avem o industrie de automobile de protejat, ci din motive fiscale: nevoia Statului de a-şi creia pe orice cale venituri. Vom mai reveni asupra acestei chestiuni.

instalaţiuni enorme — în bună parte amortizate[19] — cu o veche experienţă, cu specialişti: ingineri şi lucrători calificaţi, cu posibilităţi de producţie foarte întinse, cu mijloace financiare foarte însemnate, cu o organizaţie comercială încercată, cu un renume necontestat care le-a deschis larg toate pieţele lumii. Ar fi, ne temem, o risipă de forţe să ne silim — cu sacrificii importante ale economiei generale a ţării şi a celor ce folosesc automobilele — să creem o industrie care nu ar putea să dobândească, chiar după vreme îndelungată, situaţiunea pe care au câştigat-o de mult marile industrii similare în străinătate[20], nici să-şi asigure posibilităţile întinse de desfacere pe care le au acestea, fără de care nu se poate concepe o producţie serioasă şi ieftină[21].

---

19. Ne putem uşor imagina cât trebue să reprezinte azi aceste amortizări după producţiunea enormă a uzinelor din U. S. A. în anii din urmă, pentru îndestularea tuturor fronturilor în războiul actual.

20. Un exemplu va face să apară în mod evident diferenţa de dimensiune între industria de automobile a Statelor Unite şi aceeace ar putea fi o industrie similară românească. Producţia anuală a uzinelor Statelor Unite se ridică azi la cca. 5 milioane de vehicule. Incărcând preţul unui vehicul numai cu 10 $ — neînsemnat pentru maşini care costă în medie peste 1.500 $ — aceste uzine şi-ar face un fond de cercetări, în afară de cel pe care îl au, de 50 milioane $ adică — ţinând seama de puterea de cumpărare — mai bine de 150—200 miliarde de lei, şi aceasta într'un singur an, numai pentru studii în vederea îmbunătăţirii fabricaţiei. Ce efort românesc, sau chiar european, poate sta alături de acesta? Pentru a permite aprecierea acestei sume, vom spune că bugetul administraţiei noastre civile pe 1944—1945, prevederi, inclusiv fondul de deschidere de credite, este de 104 miliarde de lei.

21. Dată fiind importanţa covârşitoare pe care o are problema transporturilor azi şi pe care o va avea fără îndoială încă multă vreme, se cuvine să adăogăm că atitudinea noastră, potrivnică creerii unei industrii proprii de automobile, nu exclude orice activitate românească pe acest teren.

Avem sau putem avea unele materii prime care intră în fabricarea automobilelor, avem izvoare de energie şi mijloace însemnate pentru construcţie de uzine.

Experienţa a arătat că mâna de lucru la noi se formează repede pentru „assemblage“ sau pentru anumite lucrări în fabricarea automobilelor. O colaborare deci cu marile uzine mondiale constituie, de sigur, o formulă care ar da României, fără măsuri deosebite de protecţie, posibilităţi însemnate de lucru şi putinţa de a-şi constitui, pe măsură ce-şi va agonisi mijloace de achiziţie, parcul de vehicule de care are neapărată nevoie. Colaborarea ar trebui să ne aducă: materiile prime care ne lipsesc, maşini şi scule, piese fabricate sau semifabricate, planuri şi brevete, experienţă, conducere sau îndrumare teh-

In cazurile citate mai sus, precizarea unei atitudini afirmative în cazul dintâi, negative în cel de al doilea, ni se pare destul de uşoară. Ea este mai grea, însă, în alte cazuri.

Sunt articole industriale — diverse produse metalurgice, sticlărie, cauciuc, etc. — în care necesitatea protecţiunii este mult mai puţin evidentă ca în cazul morăritului ori industriei textile dar şi inoportunitatea unui efort de protecţie mai puţin sigură ca în cazul automobilelor. Cum vom determina cu preciziune industriile sau produsele care merită protecţiune?

Sarcina nu este uşoară. Există totuşi câteva criterii cari pot uşura [22] rezolvarea problemei. Cum aceste criterii privesc nu numai întinderea dar şi nivelul şi durata protecţiei le vom examina mai departe după ce vom fi cercetat şi aceste două chestiuni [23].

Problema întinderii protecţiunii se poate privi şi sub un al doilea aspect, acela al pieţii înlăuntrul căreia trebue

---

nică, organizare comercială, în sfârşit, aport considerabil, zone de desfacere ale automobilelor care s'ar fabrica sau monta la noi — Sud-Estul Europei, Orientul apropiat, Uniunea Sovietică poate — mult mai întinse, firește, decât spaţiul românesc neînsemnat, de care s'ar bucura o industrie românească autonomă.

In ce privește nevoile noastre — azi nu se pot preciza — ele vor fi desigur foarte mari, multă vreme. Până la sfârşitul războiului, la o populaţiune de 16 milioane de locuitori, României îi vor mai rămâne poate cel mult 10—15.000 de vehicule, la 1.500 locuitori o maşină, faţă de 4 locuitori pe maşină în Statele-Unite!! Diferenţa depăşeşte, fără îndoială şi cu mult, deosebirea de nivel economic dintre noi şi U. S. A.

Sugestiunea ce facem nu este o soluţiune de catedră. Ideia assemblage-ului în ţară a avut începuturi modeste la noi înainte de războiul actual pentru vehicule Chrysler şi General Motors. O propunere mai cuprinzătoare a fost făcută Guvernului Român, în 1927, de Uzinele Ford, în vederea instalării la Dunăre sau la Constanţa în zona liberă (vezi capitolul consacrat acestei noţiuni), a unei vaste organizări de echipare şi assemblage de vehicule automobile, turism şi camioane, care avea să servească nu numai România, dar, lucru foarte interesant, Sud-Estul Europei şi Orientul apropiat. Din cauza unor obiecţiuni sau dificultăţi, care după părerea noastră puteau şi trebuiau să fie înlăturate, Guvernul român a refuzat propunerea Uzinelor Ford. Scurtă vreme după aceea ele au realizat în Egipt, la Alexandria, proectele ce nu putuseră înfăptui în România.

22. Zicem uşura, fiindcă, cum vom vedea mai departe, niciunul din aceste criterii nu este destul de precis spre a evita o apreciere mai mult sau mai puţin subiectivă, cu inconvenientele pe care le poate avea o asemenea apreciere.

23. Vezi, *infra*, p. 118 şi urm..

să joace protecţia. Măsurile de luat şi judecata noastră asupra lor vor fi diferite, după cum este vorba numai să asigurăm o situaţie privilegiată unei activităţi economice oarecare pe piaţa internă, sau să urmărim — sub acţiunea unor tendinţe de expansiune sau de imperialism economic — câştigarea sau cucerirea pieţelor internaţionale. Incă un element care sporeşte dificultatea problemei.

SECŢIUNEA II

Nivelul protecţiei.

Presupunând că am găsit un criteriu de apreciere în ce priveşte întinderea protecţiei, adică am determinat întreprinderile sau articolele cărora li se cuvine protecţie, rămâne de stabilit, pentru fiecare, măsura în care vor fi ajutate, nivelul protecţiunii ce li se cuvine, adică practic, în tehnica cea mai frecventă, importanţa taxei vamale chemate să asigure această protecţie.

Dat fiind cum am spus că unele cel puţin din inconvenientele protecţiei sunt cu atât mai mari cu cât protecţiunea este mai accentuată — scumpirea mărfurilor pe piaţa internă ca rezultat al instituirii unei taxe vamale, de pildă — se înţelege că prima preocupare a celui chemat să stabilească un tarif vamal — adică taxele ce se vor percepe la intrarea diferitelor mărfuri care se bucură de protecţie — este să nu consimtă taxe mai mari decât minimumul indispensabil pentru a permite produsului intern să suporte concurenţa celui străin. Nivelul taxei depinde deci, în primul rând, de nevoia de protecţie, taxa necesară fiind cu atât mai ridicată cu cât condiţiunile de producţie pe piaţa internă, faţă de cele străine, sunt mai defavorabile. Sacrificiul pe care îl impune azi o politică de protecţie este astfel — constatare supărătoare — cu atât mai mare cu cât industria este mai slabă.

Pe de altă parte, protecţiunea ce urmează a se da unui obiect va trebui să fie cu atât mai eficace, cu cât producţiunea acelui obiect sau desvoltarea industriei care îl fabrică răspund într'o măsură mai mare interesului sau nevoilor generale sau reprezintă o activitate economică cu o rentabilitate mai mare.

La ce nivel se va putea ridica însă această protecţiune? Vom consimţi destul de uşor, în starea de spirit de azi, să acordăm unei întreprinderi o protecţie de 20—30%, dacă aceasta îi e suficientă spre a se menţine şi a prospera. Dacă, însă, cum se va întâmpla adesea, acest procent este insuficient, până unde mergem? Care este nivelul peste care vom refuza să trecem, punctul dela care vom prefera să lăsăm să cadă întreprinderea, fiindcă vom socoti că interesul actual sau viitor

al existenţei acelei ramuri de activitate nu justifică sacrificiul impus de o taxă prea ridicată: 60% ori 80% de pildă.

Se vorbeşte în mod curent de un „nivel de protecţie rezonabil“, ori de taxe „disproporţionate“ sau „exagerate“.

In raportul făcut de Comitetul Economic către Consiliul Societăţii Naţiunilor, cu prilejul ultimei sale întruniri dinainte de războiul actual, care a avut loc la Geneva dela 15—20 Iunie 1939, Comitetul, ocupându-se de regimul comerţului internaţional, recomanda: „l'abaissement des tarifs exagérément élevés“ [24].

Dar care este nivelul „rezonabil“ de protecţie, şi ce se chiamă „éxagérément élevés“? Chestiune de fapt şi de apreciere la care în lipsa unor criterii obiective de judecată, greu se va putea răspunde.

Problema nivelului protecţiei se leagă strâns de aceea a întinderii. Nivelul taxelor va putea fi mai ridicat, la nevoie, dacă întinderea protecţiei este mai mică. El va trebui să fie mai scăzut în caz contrariu. Problemă de dosaj, foarte delicată [25].

SECŢIUNEA III

Durata unei politici de protecţie.

Problema se pune în aceiaşi termeni în care s'a pus aceea a întinderii şi a nivelului protecţiei. Este de dorit, firește, o protecţie cât mai scurtă. Dacă durata ei este totuşi mai lungă, prelungirea duratei se poate admite cu atât mai

---

24. Vezi *Rapport du Comité de Coordination des Questions Economiques et Financières*, Genève, 24 Iunie 1939 (Publications de la Société des Nations, II, Questions Economiques et Financières, 1939, II, B. 4, p. 23).

25. Să presupunem că un kilogram de făină adus de peste graniţă s'ar putea vinde în ţară cu 8 lei şi că morile interne nu ar putea produce aceeaşi făină decât cu 10 lei. Pentru a susţine morile interne, făina străină ar trebui impusă cu o taxă vamală de cel puţin 2 lei de kilogram, spre a împiedica să facă concurenţă făinei indigene. Industria morăritului nu s'ar susţine în acest caz decât printr'un sacrificiu de 2 lei de kilogram, adică de 25%, făcut de consumator. Situaţiunea aceasta va fi posibilă, dacă, cum este firesc, ţara şi consumatorii ei socotesc că menţinerea şi desvoltarea industriei morăritului merită acest sacrificiu.

Să presupunem că un obiect de cauciuc, fabricat de o uzină din ţară costă 10 lei, preţ necompresibil, şi că acelaş obiect se poate aduce din străinătate şi vinde cu 8 lei. O protecţie de 25% ar fi şi aici suficientă pentru menţinerea industriei interne.

Dată fiind diferenţa între poziţiunea economică a morăritului şi

ușor cu cât întinderea protecției și nivelul ei sunt mai reduse.

Protecționismul poate să fie, deci, considerat:

ca un sistem cu caracter stabil, definitiv, destinat să asigure avantaje permanente producțiunii naționale, sau

ca un sistem trecător, cu un caracter „educativ" — sistem de care se leagă numele lui Friedrich List — menit să dea întreprinderilor naționale avantaje de importanță variabilă, la începuturile lor, într'o perioadă tranzitorie de formațiune[26], atât timp cât aceste întreprinderi nu au ajuns încă la gradul de desvoltare la care s'au ridicat în țările străine concurente.

In principiu, pentru motive ușor de înțeles, preferința tuturor trebue să meargă către cel de al doilea sistem. In practică însă, aplicarea sistemului este destul de grea, date fiind dificultățile de a preciza a priori durata necesară a unei măsuri de protecție. După F. List, protecțiunea trebue să înceteze când o industrie s'a consolidat, când a ieșit din „tinerețe". In fapt, industriile, mulțumite de protecția de care se bucură, se decid greu să recunoască că a sosit momentul să renunțe la protecție și să lupte numai cu puterile lor.

„Industriile", se spune cu drept cuvânt, „sunt ca femeile, ele vor să rămână totdeauna tinere".

Totuși, dacă Guvernele care institue măsuri de protecție se pot sustrage influențelor celor interesați la menținerea lor, ele vor găsi criterii, care permit o oarecare orientare în această chestiune.

Durata unei măsuri de protecție ar urma să fie cu atât mai scurtă, cu cât protecțiunea va fi fost mai eficace, fiindcă întreprinderile protejate se vor fi putut consolida mai grabnic.

Protecția pe de altă parte, va deveni mai puțin necesară pe măsură ce întreprinderile protejate reușesc să-și creeze și să sporească o activitate de export.

In sfârșit, protecțiunea va trebui să fie, în general, mai lungă pentru produsele agricole decât pentru cele industriale, posibilitățile de adaptare ale agriculturii sau rentabilitatea ei fiind de obiceiu mai reduse decât ale industriei.

---

a produselor de cauciuc, într'o țară agricolă — chiar ținând seama de importanța ce a căpătat cauciucul sintetic — se cuvine să impunem consumatorului sacrificii identice pentru aceste două ramuri de activitate? Dificultatea este mai mare, dacă dela aceste exemple de cabinet trecem la realitate. Taxele vamale ating și depășesc azi — inclusiv o serie de alte taxe accesorii — pentru multe produse 100% din valoarea mărfii. Se cuvine să impunem un asemenea sacrificiu consumatorului? Merită acest sacrificiu toate industriile care se bucură de o protecție așa de ridicată?

26. In perioada așa numită a „bolilor copilăriei".

In orice caz, suprimarea protecţiei nu se poate face decât asigurând întreprinderilor interesate o perioadă tranzitorie de adaptare.

SECŢIUNEA IV

Criterii de orientare în aşezarea unei politici protecţioniste.

Din cele de mai sus rezultă că dacă principial se poate realiza, cu oarecare uşurinţă, un acord asupra necesităţii de a proteja activitatea economiei naţionale, se nasc dificultăţi foarte mari, când e vorba să punem în practică o politică de protecţie. Aceste dificultăţi provin din lipsa unor criterii precise, obiective, pentru a determina sensul, întinderea, nivelul sau durata unei politici de protecţie. Există totuşi anumite indicaţiuni, care pot da o îndrumare în realizarea unei politici protecţioniste.

O asemenea politică îşi găseşte, într'adevăr, o firească justificare atunci:

când o ţară dispune de surse de energie şi de materii prime suficiente pentru a servi de bază unei desvoltări industriale;

când un surplus actual sau viitor de mână de lucru impune crearea de posibilităţi mai mari de folosire a muncii naţionale.

Prima constatare, existenţa unor izvoare de energie şi materii prime[27], poate servi de îndrumare spre a determina întinderea protecţiei, adică pentru a stabili ramurile de activitate care ar avea baze de desvoltare economică firească într'o ţară şi ar fi îndreptăţite deci să se bucure de protecţie. Industria alimentară, industria lemnului, ţesătoriile şi filaturile de lână, in sau cânepă, exploatările şi rafinăriile de petrol, precum şi industria chimică legată de acestea ca şi de exploatarea gazului metan, etc., sunt industrii care, la noi, de pildă, se pot încadra într'o politică de protecţie.

Cea de a doua constatare, nevoia de a crea posibilităţi imediate sau viitoare de lucru, poate duce la o atitudine protecţionistă chiar faţă de ramuri de activitate sau întreprinderi a căror existenţă nu se justifică din punct de vedere al con-

---

27. O diferenţiere de protecţie, după cum industria foloseşte materii prime indigene sau străine, a fost instituită, la noi, prin legea pentru încurajarea industriei naţionale din 1912, care acordă în cazul întâi avantaje mai mari decât în cel de al doilea.

dițiunilor naturale, sau se justifică mai puțin decât în cazurile arătate mai sus.

Țări ca Franța, Austria sau Cehoslovacia au creat în ultimii ani înainte de război rafinării de petroi, deși nu au petrol brut și trebue să-l importe, și ne-au cerut stăruitor ca noi să exportăm, nu produse rafinate — benzină de pildă — ci petrol brut, ceeace, firește, constituia o pierdere însemnată pentru rafinăriile și economia noastră.

România a creat fabrici de cauciuc sau filaturi de bumbac, deși nu are materia primă necesară [28].

Condițiunile naturale de înzestrare care ar justifica o politică de protecție în cazurile de mai sus nu sunt împlinite, nevoia de a crea posibilități de lucru însă poate să explice, dacă nu să justifice [29], o asemenea politică.

S'a mai prezentat, drept criteriu de orientare a unei politici protecționiste, măsura în care o industrie poate să satisfacă nevoile interne. Criteriul poate funcționa. Numai că, de cele mai multe ori, protecțiunea este cerută și este necesară nu atunci când întreprinderile satisfac deja într'o largă măsură acest consum, ci, dimpotrivă, atunci când nu pot face încă acest lucru și tocmai cu speranța că, desvoltându-se la adăpostul taxei vamale, o vor putea face în viitor.

Măsura în care o ramură de activitate economică răspunde unor nevoi esențiale, sau contribue la apărarea națională, poate și ea constitui un criteriu de orientare al politicei comerciale. Sub imperiul acestei preocupări, a luat naștere în ultimele decenii un protecționism agrar, uneori foarte pronunțat, chemat — împreună cu alte măsuri — să asigure anumitor țări „independența alimentară" sau cel puțin un minimum de posibilități de alimentare pe propriul lor teritoriu. Așa numita „bătălie a grâului" dusă de Italia, în ultimii zece ani, constitue un exemplu foarte interesant în această privință. Aceeași preocupare a dus chiar, în ultimii ani, la o atitudine mai radicală,

---

28. Este drept că posibilitatea de a fabrica cauciuc sintetic — pentru care avem materia primă — sau desvoltarea culturilor indigene de bumbac pot schimba poziținea noastră.

29. In cursul negocierilor ce am dus în Franța, în ce privește petrolul, s'a încercat să se justifice atitudinea ce am indicat prin necesitatea de apărare națională. In ce ne privește, socotim, din contră, că din moment ce, în lipsă de produse sintetice suficiente, aprovizionarea cu carburanți lichizi indispensabili războiului modern depinde de importul de petrol brut, e preferabil, pentru Franța, să importe produse fabricate, benzină de pildă, care merge direct pe front, decât petrol brut, care mai suportă riscurile — ce pot fi mari — trecerii prin rafinării.

tendinţe sau încercări [30] de autarkie în multe ţări — Germania de pildă. Criteriul nevoilor esenţiale sau necesităţii de război însă nu ne mai poate da o linie de conduită precisă azi când, prin caracterul „total“ pe care l-a luat războiul, toate forţele economice ale unei ţări, toate ramurile ei de activitate sunt puse în slujba apărării naţionale.

Din observaţiunile de mai sus, rezultă că niciunul din criteriile indicate nu ne poate duce la o îndrumare precisă, întemeiată pe norme obiective. In lipsa unor asemenea norme, politica comercială a unei ţări este, adeseori, rezultatul unei ciocniri de interese, unei lupte care duce la soluţiuni mijlocii, la compromisuri care nu corespund totdeauna intereselor generale [31].

Constatând că în ştiinţa economică nu s'au formulat norme obiective cu privire la măsurile ce trebuesc luate în cadrul unei politici protecţioniste, unii autori au încercat să construiască o teorie nouă a protecţionismului. Această teorie pleacă dela noţiunea de productivitate a fiecărui fel de întreprindere adică raportul dintre valoarea producţiunii şi cuantumul de muncă şi capital consacrate obţinerii unei anumite producţiuni nete — şi tinde să justifice protecţionismul prin nevoia de a desvolta acele ramuri de activitate economică, în care productivitatea este mai mare. Dat fiind că, în realitate, în schimburile între naţiuni, mărfurile se plătesc cu mărfuri, hotărîrea în ce priveşte avantajele schimburilor internaţionale nu depinde numai de preţul la care cumpărăm mărfurile importate, dar şi de modul cum ne creiem puterea de cumpărare, spre a obţine acele mărfuri, adică de productivitatea industriilor care procură mărfurile de export ca care plătim.

Cu alte cuvinte, este nevoie să ştim nu numai ce cumpărăm, ci şi cu ce cumpărăm, pentru a ne da seama dacă cumpărăm scump sau ieftin. Punând astfel problema schimburilor de mărfuri între popoare, apare limpede că ţările agricole dispunând de o productivitate scăzută stau înr'o vădită inferioritate faţă de ţările industriale, a căror productivitate este fără îndoială superioară.

Productivitatea unei ramuri de activitate economică ar constitui, în această teorie, criteriul ştiinţific, obiectiv, după care urmează să se determine sensul şi întinderea protecţiei, adică întreprinderile ce se cuvin să fie protejate, precum şi nivelul şi durata acestei protecţii.

---

30. Vezi mai departe capitolul consacrat acestor încercări, în deosebi.

31. Aceasta explică între altele de ce, în ţările cu regim parlamentar, cum am mai spus, tarifele vamale, întocmite de Ministrul Finanţelor, sunt supuse Parlamentului şi se consfinţesc printr'o lege.

Teoria de mai sus prezintă fără îndoială aspecte interesante. Nu este locul să le cercetăm aci. Vom spune numai că, viu contestată de unii autori din punct de vedere doctrină, greu de precizat din punct de vedere aplicare, criteriul productivității nu aduce, nici el, un îndreptar precis și sigur în îndrumarea practică a unei politici protecționiste.

CAPITOLUL V

Politica de autarkie.

Tendinţele de intervenţiune şi-au găsit o puternică expresiune într'o foarte întinsă politică de protecţionism, care s'a adoptat în toate ţările în ultimii cincisprezece ani şi care a dus la o restrângere însemnată a volumului comerţului mondial şi la o reducere simţitoare a relaţiunilor economice şi financiare dintre popoare.

Aceste tendinţe de protecţionism în domeniul schimburilor internaţionale au găsit în unele ţări, ca Germania şi Italia, de pildă, o realizare mai cuprinzătoare.

Sub acţiunea unor cauze de politică externă — pentru Germania înlăturarea treptată a consecinţelor tratatului dela Versailles, pentru Italia conflictul italo-abisinian şi adaptarea la sancţiunile luate contra ei de Societatea Naţiunilor, în Noemvrie 1935, ca urmare a acestui conflict — sau de politică internă — triumful naţional-socialismului sau al fascismului — aceste ţări accentuează politica lor protecţionistă, pentru a-şi spori independenţa economică şi a restrânge pe cât posibil schimburile cu străinătatea, adică pentru a realiza, în parte cel puţin, *autarkia*.

Autarkia se naşte în împrejurări diferite.

Ea apare, în primul rând, ca un „moment“ în evoluţiunea unei politici protecţioniste progresive, adică este provocată de o accentuare a tendinţei de a rezerva tot mai mult întreprinderilor şi puterilor productive naţionale toate posibilităţile de activitate internă, cu reducerea, dacă nu chiar cu excluderea, participării străine pe cale de schimburi internaţionale.

Ea mai apare, în al doilea rând, cu o deosebită tărie în acest caz, sub înrâurirea unor factori politici, ca mijloc de adaptare fie la restrângerea relaţiunilor cu străinătatea, provocată de măsuri politice din afară, fie la o politică proprie care prevede sau presupune o izolare viitoare. Pregătirea economică a Reichului, în ultimii cinci ani dinaintea izbucnirii

războiului actual, în vederea războiului ce avea sau putea să vie — și a „blocadei" inevitabile ce trebuia să-l însoțească — este un exemplu tipic în această privință.

*

* *

Se înțelege prin „autarkie"[1] o politică economică ce tinde să asigure îndestularea tuturor sau cel puțin a nevoilor esențiale ale unei țări, prin mijloacele proprii aflate înăuntrul granițelor ei — sau al spațiilor ce stăpânește sau controlează economicește — și restrângerea, dacă nu suprimarea, legăturilor cu străinătatea, în vederea realizării cât mai întinse a independenței economice a acelei țări.

Ideea de autarkie se bucură, în general, de favoarea publicului, a acelor persoane, în deosebi, care nu au avut prilejul să reflecteze mai îndelung și mai adânc asupra problemelor economice și complexității raporturilor dintre popoare[2]. Ea răspunde tendinței firești a omului mijlociu, care caută, pe cât se poate, să se îndestuleze din aceeace are în averea sau gospodăria sa și să nu fie turburat în activitatea ce desfășoară de vreo stânjenire venită din afară. Am spus „pe cât se poate" fiindcă, cum vom vedea mai jos, realizarea independenței economice pentru un individ ca și pentru o țară se leagă, de cele mai multe ori, de dificultăți foarte serioase.

Firește, nu este vorba aici de autarkia care se întâlnește în țările încă primitive, care își împlinesc singure toate nevoile lor și se pot lipsi de schimburi în afară, fiindcă cerințele restrânse ale unei economii rudimentare pot fi satisfăcute de o producție limitată. Este vorba de organizarea unei activități economice cât mai variate și de reducerea dependenței față de străinătate, în țări cu o organizație modernă care găsesc, sau încearcă să găsească, tocmai în această organizare, putința de a se lipsi de aportul altor țări.

Ideea de autarkie nu este nouă. O găsim, de pildă, la începutul veacului trecut, în doctrina cunoscută a filosofului

---

1. Zicem „autarkie" — în limba franceză „autarcie" — care înseamnă a se îndestula prin mijloace proprii, *nu* „autarhie" — în limba franceză „autarchie" — care înseamnă a se guverna singur, ultima expresie fiind echivalentă cu cea engleză de „self-government". (Vezi și *BESCHERELLE (M.), Dictionnaire National et Universel*, Garnier Frères, Paris, 1871, Tome I, p. 295).

2. Ea se poate înscrie printre aceeace unii au numit „miturile economice", alții „les panacées économiques", leacurile economice minunate. Vezi asupra acestora din urmă cartea profesorului *F. MACHLUP*, dela Universitatea din Buffalo (U. S. A.), *Guide à travers les panacées économiques*, Librairie de Médicis, Paris, 1938.

Fichte, care a avut o înrâurire aşa de mare asupra formării Germaniei moderne — în cunoscutele sale consideraţiuni asupra economiei închise, „geschlossener Handelsstaat", în care preconizează creearea unei entităţi naţionale independente, printr'un regim de economie dirijată, cu închiderea graniţelor pentru schimbul internaţional de mărfuri [3].

Ideea reapare într'o formă deosebită şi cu tendinţe mult mai restrânse la Fr. List, în cartea sa „Sistem naţional de economie politică", apărută în 1841 [4]. In sfârşit, ideea de autarkie face obiectul unei bogate literaturi politice şi economice în ultimele decenii, în Germania îndeosebi [5], şi devine un instrument de realizare, cel puţin parţială, a ţelurilor urmărite de regimul naţional-socialist.

Politica de autarkie se leagă de asemenea de acţiunea regimului fascist în Italia şi capătă o deosebită tărie după ce sancţiunile economice, instituite contra Italiei la 18 Noemvrie 1935, în timpul războiului italo-abisinian, au restrâns simţitor posibilităţile ei de aprovizionare din străinătate.

Sub acţiunea prestigiului pe care l-au dat ideii de autarkie anumite înfăptuiri însemnate în Germania şi în Italia — în domeniul alimentar, în aprovizionarea industriilor textile: fibre sintetice, etc. — şi sub înrâurirea situaţiunii create de criza din 1929—1934, care a provocat pretutindeni agravarea protecţionismului, tendinţe serioase de autarkie se manifestă, în ultimii zece ani, în mai toate ţările europene.

In cadrul aceloraşi preocupări de autarkie se pot aşeza încercările făcute de Franţa sau de Anglia de a-şi lărgi întinderea economiei metropolitane, printr'o colaborare mai strânsă cu coloniile, dominioanele sau teritoriile sub protectorat [6]. „Conferinţa economică a Franţei metropolitane şi a Franţei de dincolo de mări", proectată după Expoziţia Colonială dela Paris din 1931 şi ţinută sub numele de „Conferinţa Imperială", la Paris, în Decemvrie 1934 şi Aprilie 1935, şi „Acordurile Imperiale", încheiate între Anglia şi Domi-

---

3. In cartea *Der geschlossene Handelsstaat,* apărută în 1800.

4. *Das Nationale System der Politischen Oekonomie,* Fischer, Jena, ediţia 1904.

5. Vezi *EULENBURG (Dr. F.), Grossraumwirtschaft und Autarkie,* în colecţiunea Kieler Vorträge, G. Fischer, Jena, 1932, p. 74. *FRIED (F.), Autarkie,* Jena, 1932. *PLESIA (R.), Autarcie,* Paris 1937. *L'Autarcie,* Travaux du Congrès des Economistes de Langue Française, Paris, 1936. *RIST (Ch.), Les Interprétations Economiques de la Guerre Mondiale,* l'Autarcie, p. 300. Les Cours de Droit, 3 Place de la Sorbonne, Paris 1918—1919.

6. Mijloacele de realizare ale acestei politici aparţin tehnicei acordurilor comerciale internaţionale: tarife preferenţiale, reduceri de taxe.

nioane la Ottawa, în Iulie—August 1932, constitue exemple interesante în această privinţă [7].

SECŢIUNEA I

Mijloace de realizare a unei politici de autarkie.

Politica de autarkie se realizează prin mijloace diferite, care tind nu numai să influenţeze, într'un anumit sens, activitatea economică, dar chiar să modifice, la nevoie, structura economică a ţării, spre a o alcătui conform ţelurilor urmărite de o asemenea politică. Importanţa relativă a fiecăruia din aceste mijloace, adică locul pe care îl ocupă în cadrul unei astfel de politici, depinde de situaţiunea de fapt a ţării interesate şi de împrejurările în care se realizează o politică de autarkie.

Cel dintâi ţel al unei asemenea politici este să asigure, cu mijloacele de care dispune sau cu cele ce poate creea o ţară înlăuntrul graniţelor ei, adaptarea între producţie şi consum.

Primele măsuri menite să ducă la realizarea acestui scop sunt mijloacele tehnice şi economice care privesc producţiunea: desvoltarea sau deplasarea activităţii întreprinderilor existente, creearea de întreprinderi noui, substituiri, produse sintetice.

Dacă, în lipsa aportului din străinătate, efortul privind producţiunea reuşeşte să o aducă până la nivelul consumului, problema este rezolvată. Dacă nu isbuteşte, şi în măsura în care nu a reuşit, va trebui să se reducă consumul, spre a obţine, prin comprimarea acestuia, echilibrul urmărit. Intervin atunci măsuri de restricţiune în consum, limitări cantitative, în deosebi, chemate să scoboare consumul la nivelul unei producţiuni insuficiente.

Echilibrul urmărit se poate realiza, în acelaşi timp şi prin măsuri privind producţiunea şi prin îngrădiri de consum.

---

7. Nu este locul să examinăm aci o chestiune care aparţine politicii coloniale. Vom spune numai, în treacăt, că legăturile între metropole şi coloniile lor trebuesc judecate cu multă grijă mai înainte de a ne pronunţa asupra necesităţii Coloniilor pentru Marile Puteri şi locul ce pot să-l ocupe ele în viaţa economică a acestor Puteri. Cercetarea cifrelor comerţului exterior arată, în general, că aceste Puteri fac între ele schimburi mult mai importante decât fac cu coloniile lor, lucru explicabil dacă ne gândim la puterea de cumpărare foarte ridicată pe care o reprezintă populaţiunile ţărilor înaintate. Vezi în această privinţă: *RIST (CH.), Les Interprétations Economiques de la Guerre Mondiale, — Le Mythe Colonial*, p. 329, Les Cours de Droit, 3 Place de la Sorbonne, Paris, 1918—1919.

La măsurile privind producţiunea sau consumul se adaogă, la nevoie, mijloace diverse: sociale, fiscale, monetare sau vamale, chemate să înlesnească sau să completeze acţiunea acelor măsuri.

In sfârşit, economia dirijată, adică diriguirea vieţii economice de către Stat în vederea unor ţeluri definite, este condiţiunea prealabilă a funcţionării mijloacelor enumerate mai sus.

Alături de aceste mijloace, uneori înaintea lor, se aşează mijloacele politice:

cuceriri sau anexiuni teritoriale,
spaţii de influenţă, uniuni vamale,

care au de scop fie să ne scutească de nevoia de a pune în joc mijloacele tehnice şi economice expuse mai sus, fie să completeze sau să înlesnească acţiunea lor.

§ 1.

Mijloace tehnice şi economice pentru realizarea autarkiei.

Ele pot fi de mai multe feluri şi privesc producţiunea, consumul sau alte domenii de intervenţie.

I.

Măsuri privind producţiunea.

Măsurile privind producţiunea constitue, fără îndoială, punctul de plecare al oricărei politici de autarkie, ca şi al oricărei politici de protecţie, de altfel. Este vorba, în primul rând, să încurajăm producţiunea pentru a o ridica la nivelul nevoilor interne ale ţării. In vederea realizării acestui scop se va urmări:

desvoltarea întreprinderilor existente;

limitarea sau încetarea fabricaţiei pentru anumite produse care nu răspund unor nevoi esenţiale, spre a afecta altor scopuri unităţile economice devenite astfel disponibile;

standardizarea produselor, reducerea numărului de tipuri, spre a realiza economii de materii prime sau mână de lucru;

limitarea întrebuinţării unor materii prime pentru anumite obiecte[8];

---

8. S'a interzis, de pildă, întrebuinţarea aluminiului în Germania, pentru o serie de articole care nu interesau direct războiul.

obligaţiunea de a fabrica obiectele după anumite formule: anumit raport între firele sintetice şi cele naturale în ţesături; anumit raport între făina de grâu şi alte cereale panificabile sau cartofi, în fabricarea pâinii, etc.;

substituiri de produse — făină de secară, orz sau cartofi în loc de făină de grâu, aluminiu în loc de cupru — materii prime — cânepă, in sau lână în loc de bumbac — sau factori de energie — cărbuni în loc de petrol, lignit în loc de huilă, energie hidraulică în loc de energie termică — spre a economisi disponibilităţile existente sau a înlocui lipsurile; în sfârşit

crearea de noui întreprinderi, în cadrul planului stabilit.

Dacă sforţările de mai sus nu sunt suficiente, din lipsă de materii prime, sau alte cauze, se va urmări crearea de surogate sau produse sintetice, care să se substitue produselor ce nu se mai pot obţine. Desvoltarea fabricaţiunii de produse sintetice, pentru a completa insuficienţa producţiunii în anumite ramuri sau pentru a înlocui materiile prime care lipsesc, constitue un mijloc foarte important pentru realizarea unei politici de autarkie.

In această direcţie, s'a desfăşurat în Italia şi mai ales în Germania o activitate foarte intensă. Susţinută de o organizare ştiinţifică şi tehnică excepţională — care a găsit, fără îndoială, în tendinţele actuale de autarkie un stimulent important — substituirea de produse şi fabricarea de produse sintetice au permis Germaniei, de pildă, să acopere nevoi esenţiale, care nu puteau fi altfel împlinite, într'o perioadă în care războiul a provocat pe de o parte sporirea imensă a consumului pentru anumite articole, pe de alta a oprit sau redus simţitor posibilităţile de aprovizionare de pe pieţele mondiale. Locul pe care îl ţin, azi, în acoperirea nevoilor europene, produsele sintetice — fibrele sintetice care înlocuesc mătasea naturală, bumbacul sau lâna; cauciucul sintetic, „buna"; petrolul sintetic; etc. — economiile foarte serioase ce se fac prin substituiri — înlocuirea cuprului, de pildă, prin aluminiu sau zinc — dovedesc, cu prisosinţă, importanţa unor asemenea realizări într'o politică de autarkie.

Se cuvine să adăogăm că întinderea fabricaţiunii de produse sintetice, sau desvoltarea substituirilor de materiale în fabricarea de maşini sau obiecte de consum nu este legată, neapărat, de tendinţa de autarkie. Fabricarea de produse sintetice şi înlocuirea unor produse cu altele mai puţin rare sau mai ieftine au dus în Statele-Unite, de pildă — pentru mătasea artificială, fibre textile, etc. — la crearea de unităţi industriale, ale căror dimensiuni şi importanţă depăşesc cu mult pe cele creeate în ţările cu tendinţe autarkice. Produsele sintetice trebue să fie considerate deci nu numai ca soluţiuni excepţionale, în economii închise, dar ca soluţiuni permanente, în economii normale.

Poziţiunea economică a produselor sintetice este însă diferită în aceste două ipoteze.

Intr'o economie închisă, în autarkie, preocuparea preţului poate dispare în faţa necesităţii de a avea, cu orice chip, un produs care nu se poate obţine altfel. Lucrul este cu deosebire adevărat în timp de război, când economia închisă este rezultatul unei blocări ca aceea în care s'a aflat Europa în războiul actual. Armata nu cunoaşte „preţ de cost". De aci şi diferenţa între gospodăria civilă şi cea militară şi înălţimile ameţitoare la care se ridică sarcinile financiare în războaiele moderne.

Problema se pune în termeni diferiţi într'o economie normală, care şi-a păstrat legăturile cu pieţele mondiale. Cu progresele tehnice de azi, cu acele care se mai fac, s'au creeat şi se vor mai creea produse noui, s'au găsit şi se vor mai găsi soluţiuni de substituire.

„Se pot muta munţi şi deplasa cursul apelor", ne spunea, acum câţiva ani, D. Wattier, un mare hidrolog francez, cu care discutam diverse planuri, unele îndrăzneţe, pentru îmbunătăţirea condiţiunilor de navigaţie la gurile Dunării, marea problemă a Dunării maritime. „Totul este, însă, să ştim dacă vasele ce vor trece prin gurile Dunării vor putea suporta taxe exorbitante, spre a plăti, eventual, fanteziile noastre".

Se pot creşte urşi albi la Tropice şi ananas la Polul Nord. Dar la ce preţ?

Aprecierea unui produs de substituire, sintetic sau altfel, depinde, într'un regim economic normal, de preţul la care se poate vinde acel produs, în raport cu preţul produsului pe care îl înlocueşte.

Mătasea artificială, produs sintetic, a reuşit şi a luat o mare desvoltare, atât în Europa cât şi în Statele-Unite, fiindcă s'a realizat la preţuri care, „democratizând luxul", au permis acestui produs să câştige masse de consumatori şi să se substitue, cu succes, mătăsii naturale, lânii sau bùmbacului.

Cauciucul şi petrolul sintetic se studiază de multă vreme. Realizarea lor a fost considerată, până în timpul din urmă, ca un succes ştiinţific sau tehnic, dar nu ca o soluţiune economică, din cauza preţului ridicat la care se puteau fabrica sintetic aceste produse — chiar atunci când se trecuse dela fabricaţia de laborator la fabricaţia industrială — într'un moment în care cauciucul natural şi petrolul urmau, şi ele, curba descendentă a preţurilor materiilor prime pe pieţele mondiale. Nu se cunosc, firește, preţurile la care industria germană fabrica aceste produse[9]. Progresele tehnice făcute

---

9. Chiar de s'ar cunoaşte, ele încă nu ne-ar permite o apreciere valabilă pentru mai târziu, din cauza influenţei pe care o aveau asupra

în ultimii ani vor fi permis desigur o reducere a preţurilor de cost de altă dată. Preţul cauciucului sintetic german „buna“ tinde să se apropie de preţul celui natural, preţul petrolului sintetic însă, se pare, a rămas încă mult deasupra preţului celui natural.

Problema de preţ nu se pune, cum am mai spus, atât timp cât nevoile inexorabile ale războiului înlătură, fără ezitare, asemenea consideraţiuni. Puterile Axei şi o parte din Europa au fost supuse blocadei, iar Naţiunile aliate, în faţa cărora au rămas deschise pieţele mondiale, întâmpină — şi ne temem că vor mai întâmpina câtăva vreme — dificultăţi serioase de aprovizionare, datorită insuficienţei mijloacelor de transport şi nivelului nebănuit vreodată la care s'a ridicat consumul anumitor produse. Chestiunea preţului se va pune însă în ziua când pieţele mondiale se vor redeschide pentru toată lumea, când aprovizionarea pieţii interne se va putea face pe calea schimburilor internaţionale, când, deci, va juca concurenţa produselor naturale.

Se cuvine să adăogăm, constatare importantă, că, indiferent de preţ, problema menţinerii — dacă nu sporirii — fabricaţiunii de produse sintetice poate constitui una din dificultăţile economiei mondiale de mâine, chiar dacă tendinţele de autarkie ar ceda pasul ideii de paşnică colaborare între popoare. Politica de autarkie dusă de unele ţări în Europa în ultimul timp, ca şi aceea de protecţionism accentuat, urmărită pretutindeni, a creeat stări de fapt — agrarizarea ţărilor industriale, industrializarea celor agrare, fabricare de produse sintetice, substituiri, etc. — de care va trebui să ţinem seama, în ziua când se va clădi noua aşezare economică a lumii.

In cadrul măsurilor de înfăptuire a unei politici de autarkie, privind producţia, pe care le examinăm aci, intră şi controlul şi diriguirea folosirii isvoarelor de energie necesare în ţări, ca Italia de pildă, slab îndestulate în combustibil. Diriguirea are de scop economisirea şi coordonarea diferitelor surse de energie.

Sforţările făcute, în ultimii ani, la noi, pentru a înlocui petrolul în uzinele termice sau la locomotive cu cărbuni, constitue un interesant exemplu în această direcţie[10].

---

acestor preţuri condiţiunile excepţionale de producţie şi politica generală a Reich-ului în materie de preţuri.

10. Se cuvine să semnalăm că în primii ani ai veacului nostru s'a produs la noi o operaţiune inversă. Din cauza insuficienţei calitative sau cantitative a zăcămintelor noastre de cărbuni şi pentru a evita importul de cărbuni din Anglia, s'au transformat locomotivele şi instalaţiile industriale de încălzire, pentru folosire de petrol, a cărui exploatare începuse să ia atunci o mare desvoltare.

Măsurile indicate au de scop, cum am mai spus, să sporească producţia proprie, pentru a o ridica la nivelul impus de importanţa nevoilor interne. Dacă, în ciuda tuturor sforţărilor privind producţia, adaptarea nu se poate face, politica de autarkie va avea să meargă mai departe: să asigure, prin modificarea structurii sau chiar comprimarea consumului, echilibrul ce nu s'a putut realiza prin sporirea producţiei.

II.

Măsuri privind consumul.

Consumul este afectat, în primul rând, acţiune mai mult calitativă, de măsurile privind reducerea numărului fabricatelor, standardizarea produselor, substituirile, sau normele de fabricare indicate mai sus.

El mai poate fi influenţat, într'o măsură mult mai mare însă, prin măsurile cunoscute de restricţie cantitativă, uneori foarte serioase: alocare de cote periodice, interdicţiuni parţiale sau zile limitate de consum, raţionare foarte strictă, prin cartele sau mijloace similare, pentru produse alimentare, îmbrăcăminte, combustibil, etc. Aceste măsuri înrâuresc, firește, foarte serios condiţiunile individuale de viaţă şi pot duce, temporar cel puţin, la scoborîrea simţitoare a nivelului de viaţă al populaţiunii unei ţări. Experienţa războiului actual o dovedeşte cu prisosinţă.

Reducerea consumului se poate produce adesea, nu numai direct, cum am arătat, ci şi indirect, prin micşorarea puterii de cumpărare a consumatorului, datorită: fie măsurilor diverse ce vom indica mai jos — limitarea salariilor şi beneficiilor, economiile forţate, impozitele, etc. — fie nivelului ridicat de preţuri la care se produc anumite bunuri, în regim de autarkie.

III.

Măsuri diverse.

Printre măsurile diverse figurează, în primul rând, măsurile sociale, privind condiţiunile de muncă; acestea nu pot, firește, rămâne în afara planului de intervenţiune pe care îl presupune o economie dirijată către un ţel de autarkie: limitarea libertăţii de mişcare a lucrătorului, muncă obligatorie, limitarea salariilor sau reglementarea întrebuinţării lor, adică economii forţate, etc..

In aceeaşi categorie intră şi anumite măsuri privind repartiţiunea, care tind să modifice aşezarea sarcinilor sau dis-

tribuirea beneficiilor normale, sau a celor ce pot să rezulte din aplicarea unei politici de autarkie. Aşa sunt măsurile privitoare la dividende, amortizări, garanţii de dobândă sau rentabilitate.

O politică de autarkie este însoţită de măsuri cu caracter fiscal: scutiri de taxe sau degrevări, prime de încurajare, subvenţiuni, impozite pe câştigurile excepţionale, participări obligatorii ale Statului sau colectivităţilor publice la beneficiul anumitor întreprinderi, etc..

Măsuri monetare privind piaţa internă — limitarea păstrării şi utilizării numerarului, obligaţiunea de a face depuneri în bănci şi a utiliza cecul şi viramentele — sau afectând mecanismul plăţilor internaţionale — reglementarea comerţului de devize, controlul mişcării capitalurilor, etc. — se înscriu şi ele în cadrul mijloacelor prin care se sprijină o politică de autarkie.

In sfârşit, din punctul de vedere special al mecanismului schimburilor comerciale dintre popoare, de care se leagă foarte strâns ideea de autarkie, adăogăm că o asemenea politică se sprijină pe măsuri întinse de politică comercială, pe un protecţionism intens: taxe vamale ridicate ori scutiri de taxe, prohibiţiuni, contingentări, ori prime de tot felul care au de scop:

să reducă sau să oprească intrarea anumitor produse străine şi să înlăture concurenţa lor pe piaţa internă;

să uşureze, fie intrarea în ţară a unor produse străine, fie desfacerea în afară a anumitor produse indigene, spre a asigura existenţa sau desvoltarea industriilor naţionale, chiar atunci când condiţiunile naturale sau economice de cumpărare, producţie sau de desfacere ar fi vădit nefavorabile.

IV.

Economie dirijată în slujba autarkiei.

Am arătat mai sus că o politică de autarkie urmăreşte desvoltarea acelor ramuri de activitate economică ale unei ţări — am putea spune, mai ales a acelor ramuri — care nu găsesc în condiţiunile naturale ale acelei ţări, împrejurări normale de existenţă. Asemenea întreprinderi nu s'ar putea, deci, întemeia sau desvolta într'o economie liberală, în regim de liberă concurenţă. O intervenţie activă şi cuprinzătoare a Statului este condiţiunea necesară a creerii şi existenţei lor.

Iată dece politica de autarkie este însoţită, în mod firesc, de un sistem de economie dirijată, fără de care este greu, dacă nu imposibil, să îndrumezi vieaţa economică spre ţeluri autarkice, îndrumare care poate creea indivizilor condiţiuni de

vieaţă foarte grele şi poate merge uneori până la afectarea libertăţii personale a fiecăruia.

Se cuvine să adăogăm, spre a evita o confuziune constatată de numeroase ori, că, dacă autarkia presupune neapărat o economie dirijată, reciproca nu este exactă: economia dirijată nu implică autarkie. Economia dirijată se poate realiza ca manifestare de intervenţionism foarte accentuat, însă fără niciun fel de preocupare de autarkie. Statele Unite, de pildă, în urmărirea programului de New Deal al Preşedintelui Roosevelt, ca şi alte ţări de altfel, au făcut economie dirijată pe o scară destul de întinsă dela 1933 încoace. Administraţiunea americană, însă, nu a urmărit niciodată o politică de autarkie.

§ 2.

Mijloace politice pentru realizarea autarkiei.

Am arătat mai sus măsurile privind producţia şi consumul, care se pot lua spre a realiza un program de autarkie. Oricât de întinse şi de eficace ar fi însă cele dintâi — măsurile privind desvoltarea producţiei — şi oricât de drastice ar fi cele din urmă — restricţiunile de consum — echilibrul între nevoile populaţiei şi posibilitatea de a le satisface nu se poate realiza, dacă încercările de autarkie nu au loc pe un teritoriu foarte întins, înzestrat cu resurse naturale importante. Apare astfel ideea de „spaţiu“, chestiune capitală îndată ce se pune problema autarkiei. Dacă „spaţiul“ pe care urmează să se realizeze o autarkie este prea mic, cazul ţărilor europene în frontierele lor din 1939, spaţiul trebue mărit, frontierele duse mai departe. Pe ce cale?

I.

Anexiuni teritoriale.

Mijlocul cel mai simplu pentru întinderea spaţiului de care dispune o ţară, îl constituie, dacă este posibil, cucerirea sau anexiunea.

Friedrich List, care nu preconizează un stat cu o economie închisă — „geschlossener Handelsstaat“ — ca Fichte, ci numai o politică de protecţionism[11], în vederea creării nu a unui

---

11. Protecţionism temporar, cu caracter educativ.

stat autarkic, ci a unui „stat normal“, desvoltat armonic din punct de vedere economic, recomandă, totuşi, pentru împlinirea condiţiunilor naturale necesare spre a face din Germania un asemenea Stat normal: încorporarea, în Confederaţia germană, a Olandei şi Danemarcei, ceeace ar permite Germaniei „să capete aceeace îi lipseşte: pescării, o flotă, un comerţ maritim şi colonii“.

Nevoia de expansiune teritorială va fi cu atât mai mare, cu cât dorim să realizăm o autarkie mai întinsă. Faţă de creşterea considerabilă, nebănuită până azi, a mijloacelor tehnice şi industriale pe care le reclamă ducerea unui război modern, organizarea unei asemenea autarkii reclamă fără îndoială teritorii foarte întinse, dacă autarkia trebue să asigure unei ţări rezistenţă la „blocadă“ [12], în caz de război sau dificultăţi internaţionale [13].

II.

Spaţii şi zone de influenţă, uniuni vamale.

Pentru a face faţă cerinţelor la care are să răspundă o autarkie, în zilele noastre, ea trebue să cuprindă teritorii care depăşesc cu mult frontierele continentale ale Marilor Puteri. Ajungem astfel la noţiunile de:

spaţiu vital: „Lebensraum“ şi

economie pe spaţii mari: „Grossraumwirtschaft“,

care au făcut obiectul a numeroase cercetări în literatura economică şi politică a Reich-ului în ultimii ani.

Ideea unei economii organizate pe „mare spaţiu economic“ şi cea de „spaţiu vital“ au fost prezentate în ultimii ani de doctrina şi politica germană ca soluţie de viitor pentru aşezarea raporturilor economice dintre popoare. Ea nu este, totuşi, o idee nouă.

Fără a merge până la propunerile făcute, în 1522, lui Carol Quintul pentru suprimarea barierelor vamale înlăuntrul Sfântului Imperiu Romano-German [14], găsim şi în istoria pri-

---

12. „Spaţiul economic european al viitorului“, aşa cum îl imagina Dl. Dr. W. Funk, Ministrul Economiei Naţionale al Reich-ului şi Preşedintele Băncii Reich-ului, în discursul său rostit la 15 Ianuarie 1942, „rezistă la blocadă“. Vezi *Das wirtschaftliche Gesicht des Neuen Europa,* în Schriften des Vereins Berliner Kaufleute und Industrieller, Haude & Spener, Berlin, 1942, p. 15.

13. Cazul sancţiunilor aplicate Italiei de Societatea Naţiunilor, spre finele anului 1935.

14. Citat de Profesorul *BURKY (CH.),* dela Geneva, *Grandes*

mului război mondial din 1914—1918 propuneri de grupări regionale, ca aceea cuprinsă în cartea intitulată „Mittel Europa", publicată de Friedrich Neumann. Planul lui F. Neumann avea desigur proporţiuni mai reduse decât planurile care s'au întocmit în ajunul şi în cursul războiului actual. Această deosebire de dimensiune se explică, firește, prin însăşi diferenţa de întindere a poziţiei Germaniei în războiul din 1914—1918 şi în prima parte a războiului actual.

Procesul formării marilor spaţii economice, rezultate din împletirea economiilor naţionale învecinate pe baza caracterului complimentar pe care-l pot avea, nu este sub aspect economic altceva, spune doctrina germană, decât reconstrucţia unei noi economii mondiale într'un cadru mai redus, în care diviziunea internaţională a muncii se poate realiza fără dificultăţi între economiile naţionale care participă la această unitate. „Marele spaţiu economic" devine astfel, spune K. Schiller, o cale de mijloc între autarkie şi o largă diviziune mondială a muncii [15].

Organizarea pe spaţii mari [16], care s'ar întemeia, desigur, pe un regim preferenţial foarte accentuat între ţările alcătuind acest „spaţiu", cu excluderea aplicării beneficiului clauzei naţiunii celei mai favorizate pentru terţe ţări, ar permite înlăuntrul acestui spaţiu, dacă nu o politică de liber schimb, în orice caz, relaţiuni internaţionale economice şi financiare intense, cu îngrădiri limitate.

In cadrul fiecăruia din aceste spaţii, raporturile dintre popoare s'ar putea desvolta aşadar, din punct de vedere economic, în condiţiuni aproape similare acelora din regimul de libertate internaţională a schimburilor. In plus, fiecare spaţiu şi-ar putea organiza, într'o foarte largă măsură, o vieaţă economică independentă. Din punct de vedere politic însă, poziţia Statelor ce ar constitui un anumit spaţiu economic ar fi fără îndoială diferită. Această constatare este cu atât mai va-

---

Puissances et Organisation du Monde, Editions de la Baconnière, Genève, 1943, p. 126.

15. Vezi *SCHILLER (K.), Meistbegünstigung, Multilateralität und Gegenseitigkeit in der zukünftigen Handelspolitik,* Weltwirtschaftliches Archiv, 1941, 53 Band, Heft 2, p. 400.

16. Realizarea practică a organizării economice a lumii prin asemenea compartimentare pe spaţii mari a găsit o formulare concretă într'un studiu al d-lui Werner Daitz, publicat în *„Nationale Wirtschaftsordnung und Grossraumwirtschaft"*, (Meinhold Verlagsgesellschaft, Dresden, 1942), sub titlul *„Echte und Unechte Grossräume"*. După acest autor, împărţirea geografică şi politică a lumii ar fi urmat să se facă în trei mari spaţii vitale şi anume: marele spaţiu asiatic de Est (Grossostasien); marele spaţiu european (Grosseuropa); marele spaţiu american (Grossamerika).

labilă pentru noţiunea de „spaţiu vital", în care o naţiune preponderentă ar considera un anumit grup de popoare ca făcând parte din sfera sa de influenţă. In ambele cazuri, suveranitatea popoarelor din acel spaţiu ar putea fi grav atinsă, ceeace constitue, firește, obiecţiunea capitală care se poate aduce concepţiunii germane.

Ideea de „Grossraumwirtschaft" şi „Lebensraum" aparţine, fără îndoială, doctrinei şi politicei germane, în care s'a integrat, cu diferenţe în gândire sau în metodele de aplicare eventuală, şi doctrina ori politica italiană[17].

In situaţiunea politică şi militară actuală se înţelege că problema înfăptuirii unor asemenea concepţiuni nu se mai pune. Am socotit totuşi interesant să le amintim, pe de o parte din cauza locului pe care l-au ţinut în ultimii ani în discuţiunile internaţionale, pe de altă parte, şi mai ales, fiindcă realizări şi preocupări desigur nu identice, dar apropiate, se găsesc şi în doctrina şi politica engleză şi franceză din ultimul timp şi chiar a altor ţări[18].

Ca o realizare de economie pe spaţii mari poate fi astfel considerată situaţiunea creeată în Imperiul Britanic prin sistemul de preferinţe, instituit între Regatul Unit şi Dominioane, prin Acordurile Imperiale dela Ottawa din Iulie-August 1932. Aceste acorduri se întemeiază însă, mai curând, după

17. Vezi şi *BADULESCU (VICTOR V.), Curs de Politică Economică. I. Politica Comercială.* Facultatea de Drept, Ediţiunea Cursurilor Litografiate, Bucureşti, 1943, p. 559 şi urm..

18. Aceasta se poate constata din tabloul de mai jos, din care se vede evoluţia ascendentă a participării ţărilor producătoare de materii prime la comerţul acelora din ţările industriale cu care se găseau — cu sau fără voie — în strânse legături politice.

Comerţul ţării arătate	Participarea ţărilor arătate	Import 1929 %	Import 1932 %	Import 1935 %	Import 1938 %	Export 1929 %	Export 1932 %	Export 1935 %	Export 1938 %
Anglia	Imperiul englez	30,2	36,4	39,0	41,9	44,4	45,4	47,6	49,9
Statele Unite	Filipinele	2,9	6,1	4,7	4,8	1,6	2,8	2,3	2,8
Franţa	Imperiul francez	12,0	20,9	25,8	27,1	18,8	31,5	31,6	27,5
Belgia	Congo belgian	3,9	3,8	7,3	8,3	2,6	1,3	1,0	1,9
Olanda	Teritoriile olandeze de dincolo de mări	5.5	5,0	7,2	8,8	9,4	5,9	5,7	10,7
Italia	Coloniile Italiei şi Abisinia	0,5	1,1	1,9	1,8	2,1	3,6	14,3	23,3
Portugalia	Teritoriile portugheze de dincolo de mări	7,9	10,4	8.2	10,2	12,7	13,9	12,3	12,2
Japonia	Coreea şi Formoza	12,3	26,2	24,1	30,0	16,8	21,6	23,4	32,9
	Kouan-Toung	6,0	4,0	0,8	1,6	4,8	6,8	9,2	13,7
	Mandchouria	1,9	2,7	5,9	9,0	2,5	1,5	3,9	8,1
	Restul Chinei	5,8	4,0	4,1	4,4	10,9	7,3	4,6	8,0
Germania	Şease ţări din Sud-Estul Europei	4,5	5,5	10,1	12,0	5.0	3,9	7,7	13,2
	America latină	12,2	11,2	14,5	15,6	7,8	4,3	9,5	11,5

Vezi *Aperçu Général du Commerce mondial*, 1938, publicat de Societatea Naţiunilor, pag. 36 şi 37.

părerea noastră, pe nevoile de colaborare, politice şi economice, ale Statelor care alcătuesc „Commonwealth"-ul britanic, decât pe tendinţe de organizare economică mondială pe spaţii mari.

Se cuvine să mai amintim, deasemenea, colaborarea dintre Marea Britanie şi Franţa, creeată de acordurile economice şi financiare din 17 Noemvrie şi 4 Decemvrie 1939, care urmăreau realizarea unei politici economice, financiare şi monetare unitare a celor două ţări şi punerea laolaltă a marilor resurse de care dispuneau aceste ţări, în vederea luptei comune pe care au dus-o şi o duc încă.

Presa franco-engleză, în unanimitate, considera atunci aceste acorduri: „ca fără precedent în istoria lumii", „dovadă de o voinţă neînfricată" a celor două ţări, „de o netăgăduită valoare", în ce le priveşte şi „punct de plecare poate a unei noi aşezări viitoare a relaţiunilor internaţionale"[19].

Acordurile erau încheiate, firește, în primul rând, în vederea şi pe timpul războiului. In concepţiunea semnatarilor lor, aceste acorduri puteau fi însă o înfăptuire interesantă, nu numai din punct de vedere imediat al organizării economice de război a celor două ţări, dar şi ca încercare de colaborare între două popoare care stăpânesc o parte din destinele lumii.

Extinderea teritoriului pe care s'ar organiza eventual o autarkie, se poate realiza şi pe o altă cale decât cele două indicate mai sus: ocupaţiunea sau anexiunea, de o parte, creearea de economii pe spaţii mari, de alta.

Este vorba de uniunile vamale, adică de înţelegeri bi- sau plurilaterale, care urmăresc suprimarea barierelor vamale între ţările care intră în constituirea acestei uniuni. O asemenea organizare duce, mai curând sau mai târziu, la alcătuirea unei unităţi economice, în cadrul frontierelor mai largi ale ţărilor ce compun uniunea, înlăuntrul căreia se poate clădi — mai uşor decât în fiecare din ţările participante — o politică de autarkie.

*

* *

Realizarea unei politici de autarkie nu cere, firește, punerea în acţiune a tuturor mijloacelor tehnice, economice şi politice, indicate mai sus. Locul pe care îl ocupă unul sau altul din aceste mijloace într'o asemenea politică depinde, cum am mai spus, de împrejurările în care se află ţara interesată.

Dacă, de pildă, o ţară stăpânită de tendinţe autarkice

---

19. Vezi *BADULESCU (VICTOR V.), Colaborarea Economică şi Financiară franco-engleză. Acordurile din 17 Noemvrie şi 4 Decemvrie 1939,* în *Probleme economice şi financiare,* Bucureşti, 1940, p. 75 şi urm..

reuşeşte să sporească, prin cuceriri, anexiuni sau câştigare de zone de influenţă, teritoriul pe care îşi organizează economia sa, nu va mai avea probabil nevoie de restricţiuni de consum sau de produse de substituire. Dacă, din contră, pentru motive politice, lărgirea directă sau indirectă a spaţiului ei economic nu este posibilă, sau se realizează numai în parte, şi acea ţară stărue, totuşi, să atingă ţeluri autarkice, ea va trebui să pună în joc mijloacele tehnice sau economice pe care le-am indicat, într'o măsură cu atât mai mare, cu cât aceste ţeluri sunt mai întinse şi cu cât spaţiul pe care se reazămă este mai mic.

SECŢIUNEA II

Aprecieri critice asupra politicii de autarkie.

Expunerea noastră de mai sus a arătat, credem, că — în afară de cazul în care s'ar realiza pe teritorii vaste, cu resurse considerabile — o politică de autarkie cere economiei naţionale sforţări importante şi impune individului sacrificii adeseori foarte însemnate. Este firesc, atunci, să se nască întrebarea dacă autarkia, adică desprinderea unei ţări, într'o măsură mai mare sau mai mică, din legăturile ei firesti cu pieţele străine — legături întemeiate, chiar într'o politică protecţionistă, pe un minimum de diviziune internaţională a muncii — îşi găseşte o justificare în avantajele pe care le poate aduce pentru desvoltarea viitoare, politică şi economică, a acestei ţări.

Care sunt deci avantajele unei asemenea politici?

Ele se pot rezuma în următoarele trei puncte.

Intâi, o politică de autarkie poate să ajute desvoltarea forţelor economice ale unei ţări, să creeze, la adăpost de concurenţa străină, o mai mare diversitate în activitatea economică şi să asigure astfel, cel puţin pentru unele ramuri de îndeletnicire, o mai bună folosire a resurselor existente, o sporire a întinderii şi rentabilităţii lor, în sfârşit posibilităţi mai mari de lucru şi îndestulare pentru generaţiile viitoare.

Al doilea, sforţările ce se fac pentru realizarea unei asemenea politici pot fi un imbold pentru progresul cercetărilor ştiinţifice şi tehnice. Activitatea ştiinţei şi tehnicei germane sau italiene în ultimii zece ani, de pildă, a fost, fără îndoială, mult stimulată de nevoia găsirii cu orice preţ, a unor soluţiuni concrete pentru sporirea mijloacelor de îndestulare a ţării.

In sfârşit, argumentul esenţial al autarkiei: autarkia tinzând către desvoltarea armonioasă a tuturor forţelor unei naţiuni ar da acestei naţiuni independenţa economică, de care se leagă cea politică, şi i-ar permite să asigure în orice con-

diţiuni pregătirea şi întreţinerea unei armate şi să reziste cu succes la blocarea, la care ar putea fi supusă în caz de război.

Argumentele de mai sus sunt, desigur, impresionante. Lor li se datoreşte, în bună parte, favoarea de care se bucură, adeseori, ideea de autarkie în opinia publică.

Ce se poate răspunde la aceste argumente?

Desvoltarea puterilor sale de producţie, o mai bună utilizare a resurselor existente, crearea de unităţi economice noi, substituirile de produse şi fabricarea de produse sintetice, unite, cum am mai spus, cu restrângerea consumului, ar putea permite, desigur, la un moment dat, unei ţări să-şi satisfacă nevoile prin propriile ei mijloace, într'o foarte largă măsură şi să se lipsească astfel de aportul pieţelor străine [20]. Putem presupune deci — sub rezerva observaţiunilor pe care le vom face mai jos asupra posibilităţii de a realiza efectiv o politică de autarkie — că am rezolvat problema importului; rămâne deschisă însă aceea a exportului.

Quid pentru export, într'o politică de autarkie?

Datorită condiţiunilor naturale în care se găseşte o ţară şi structurii ei economice, producţia anumitor mărfuri poate depăşi simţitor nevoile interne. O politică de autarkie, care urmăreşte de obicei, cum am spus, şi schimbări de structură în organizarea economică [21], poate să deplaseze — firește nu fără greutate — o parte din activitatea economică dela o ramură la alta, spre a atinge ţelul ei: desvoltarea armonică a economiei naţionale şi acoperirea tuturor nevoilor ei. Ea nu

---

20. Interesant de adăugat că de cele mai multe ori o asemenea operă de înzestrare şi de adaptare nu se va putea realiza decât treptat, într'un anumit timp şi cu concursul pieţelor străine. Realizarea autarkiei ar presupune, deci, în orice caz, un regim tranzitoriu în care ţara ar cere colaborarea pieţelor străine, pentru ca apoi să se despartă de aceste pieţe, să rupă contactul cu ele.

21. Aceste schimbări de structură în organizarea economică au dus şi la o schimbare în structura comerţuului mondial între 1929—1938, în sensul unei participări mai mari în comerţul mondial a materiilor prime, în comparaţie cu participarea produselor manufacturate, astfel după cum se poate vedea din cifrele de mai jos (indici cantitativi) schimbare ce s'a menţinut şi în anii următori.

	1929	1932	1937	1938
Produse alimentare	100	89,0	93,5	91,5
Materii prime sau simplu preparate . . .	100	81,5	108,0	95,0
Articole manufacturate	100	59,5	87.0	82,0
Toate articolele . . .	100	74,5	96,5	89,0

Vezi *Aperçu Général du Commerce mondial,* 1938, publicat de Societatea Naţiunilor, p. 11.

va izbuti, totuşi, să suprime excedentul, când acesta este rezultatul unor condiţiuni naturale sau unei orientări economice fundamentale.

România, de pildă, va rămâne o ţară cu excedente de cereale, chiar atunci când datorită creşterii populaţiei sau urcării nivelului de viaţă, va spori consumul intern, spor care poate fi în bună parte compensat, prin creşterea productivităţii pro-hectar, într'un viitor mai mult sau mai puţin apropiat. Acelaşi lucru cu petrolul, atât timp cât nu se vor fi secătuit zăcămintele noastre[22], chiar dacă, cum este probabil, se va spori foarte simţitor motorizarea ţării. In aceeaşi situaţie se găsesc: Canada pentru cereale, Brazilia pentru cafea, Chili pentru îngrăşămintele naturale, Egiptul pentru bumbac, Australia pentru lână, Germania pentru cărbuni şi Italia pentru o serie de produse industriale.

O politică de autarkie ajută, de sigur, desvoltarea anumitor ramuri de activitate economică. Experienţa Italiei şi Germaniei în ultimii zece ani a dovedit-o cu prisosinţă. Sunt însă ramuri de activitate, industrială în deosebi, care nu pot prospera decât dacă au posibilităţi largi de desfacere, mult mai largi decât acelea pe care le oferă piaţa internă, chiar dacă această piaţă este foarte întinsă. Aşa este, de pildă, cazul industriei automobilelor în U.S.A., care s'ar lipsi greu de „débouchés"-urile străine, sau cazul întreprinderilor care fabrică maşini şi instalaţiuni industriale — întreprinderi care presupun o capacitate tehnică şi investiţiuni considerabile — care nu pot trăi şi prospera decât dacă au în faţa lor piaţa mondială[23].

---

22. In ce priveşte petrolul la noi, s'ar putea spune că în momentul în care, datorită desvoltării activităţii economice industriale interne — rezultat al autarkiei — nevoile noastre de import ar dispare sau s'ar restrânge, am putea să renunţăm la export şi să reducem exploatarea petrolului, spre a păstra zăcămintele de care mai dispunem — asupra cărora geologii fac uneori evaluări pesimiste — pentru satisfacerea nevoilor noastre viitoare. Lucrul este posibil. Faţă de importanţa realizărilor recente în domeniul petrolului sintetic de care am vorbit mai sus se naşte însă întrebarea: ce valoare economică va avea petrolul natural în ziua când cel sintetic s'ar putea oferi la preţuri mai mici decât preţurile petrolului natural?

23. Ce ar fi o fabrică de instalaţiuni şi maşini pentru fabricarea zahărului, de pildă, care nu ar avea ca piaţă de desfacere decât România sau Cehoslovacia? Ea ar trebui să înceteze lucrul după ce va fi instalat cele câteva fabrici necesare acestor ţări. Situaţiunea ar fi ceva mai bună în ţări ca Statele Unite, dar şi aceasta, credem, s'ar lipsi foarte greu de pieţele străine. Brown-Boveri, una din firmele cele mai cunoscute de maşini electrice şi motoare, trăeşte în Elveţia numai datorită întinsei sale clientele din ţările cele mai depărtate.

Nevoia de export, deci de pieţe străine de desfacere pentru excedentul de produse naturale sau pentru anumite produse industriale, poate fi impusă şi de o altă consideraţiune foarte importantă: o consideraţiune demografică. Germania, de pildă, cu începere dela finele veacului trecut, a procurat de lucru plusului ei de populaţie, prin desvoltarea exportului de produse industriale. O asemenea politică nu se împacă cu un regim de autarkie.

In astfel de condiţiuni, ne putem întreba ce va deveni exportul, ce întrebuinţare ar putea avea produsele care prisosesc, mărfurile a căror fabricare reclamă pieţe de desfacere întinse, plusul de mână de lucru, în ziua când ţările către care merg azi, în mod firesc, aceste produse, ar închide uşa pentru produsele străine, s'ar angaja, şi ele, într'o politică de autarkie?

Să presupunem, totuşi, că acest lucru nu se întâmplă şi că, autărkia rămânând un sistem izolat, ţara care o practică ar mai găsi încă deschise pieţe străine care să absoarbă excedentele sale exportabile. In acest caz, se naşte însă altă problemă, tot aşa de importantă: cum se vor plăti aceste mărfuri de către ţările importatoare?

Azi, când pentru multe ţări schimbul de mărfuri este elementul esenţial al balanţei lor de conturi, constatarea lui J. B. Say: „les produits s'échangent contre des produits" este mai adevărată ca totdeauna. Ţările care importă excedentul de produse al ţărilor autarkice vor cere, mai bine zis vor fi silite să ceară, ca să li se accepte în plată, de către ţările autarkice, produsele pe care, la rândul lor, le produc peste propriile lor nevoi. Nevoia de a face export, căreia de cele mai multe ori nu i se va putea sustrage o ţară autarkică, atrage după sine obligaţia de import. Ce devine atunci politica de autarkie?

Constatările de mai sus îşi găsesc o confirmare, între altele, în dificultăţile pe care le-am întâmpinat până în preajma războiului în negocierile comerciale pe care le-am avut cu Italia, cu Franţa ori cu Cehoslovacia, care s'au angajat într'o politică de agrarizare sau de protecţionism agricol foarte accentuat. Din cauza acestei politici, ţările de mai sus se opuneau intrării cerealelor româneşti. Neputându-le vinde cerealele noastre, cu care am fi putut plăti mărfurile lor, am fost siliţi să reducem importul de maşini sau alte produse din aceste ţări.

In alt domeniu decât acel al schimbului de mărfuri: mişcările internaţionale de capital, autarkia creează o situaţiune dăunătoare. Naţiunile înaintate agonisesc de cele mai multe ori rezerve de capital importante, care, dela o vreme, nu mai găsesc o întrebuinţare destul de remuneratorie în propria lor ţară. Asemenea capitaluri pot fi însă foarte necesare pen-

tru echiparea economică a ţărilor mai tinere, care oferă, din această cauză, condiţiuni de utilizare foarte bune. Imprumutător şi împrumutat găsesc deopotrivă avantagii, iar omenirea foloseşte din ridicarea la o vieaţă mai civilizată a popoarelor tinere şi a teritoriilor stăpânite de acestea. Autarkia nu este favorabilă unor asemenea mişcări de capital: pe de o parte ea împiedică creearea atmosferii de încredere şi de paşnică colaborare între popoare, fără de care nu se pot concepe asemenea operaţiuni, pe de alta ea creează dificultăţi serioase în realizarea lor tehnică [24].

In sfârşit, limitarea activităţii economice în interiorul fruntariilor poate creea dificultăţi sau lipsuri serioase în perioada de criză: recolte deficitare, turburări sociale. Efectele lor sunt mai grave într'o economie închisă decât într'o economie adaptată schimburilor internaţionale, care profită de compensarea ce se realizează în condiţiunile de producţie ale bunurilor, când schimbul are loc pe spaţii întinse.

Obiecţiunile de mai sus privesc producţia. Dar consumul?

Cum am mai spus, restricţiunile de consum pot afecta serios îndestularea masselor — chiar şi pentru obiecte esenţiale — şi provoca o scădere adeseori simţitoare a nivelului general de vieaţă [25].

La acelaş rezultat ajungem dacă, fără a fi impus restricţiuni de consum, consumul s'a redus dela sine, din cauza

---

24. Trecerea capitalurilor dintr'o ţară într'alta, în momentul când se face împrumutul, cât şi a anuităţilor — dobândă şi amortizare — în momentul în care se plăteşte, este o problemă delicată între ţări al căror regim economic este bazat nu pe schimburi normale cu străinătatea, ci pe izolare economică.

25. Se poate răspunde că scăderea nivelului de vieaţă nu este un rău aşa de mare. Reducerea nivelului de vieaţă, dacă nu chiar ascetismul, a fost considerată chiar ca un punct de program, de un regim care a încercat să stăpânească ţara noastră acum câţiva ani.

Restrângerea nevoilor materiale poate fi de sigur o temă de discuţie etică; nu credem însă că o asemenea temă îşi are locul în domeniul politicii economice, politică menită tocmai să găsească mijloacele pentru a spori, deopotrivă, prosperitatea unei ţări şi mijloacele de trai ale locuitorilor ei.

In ce priveşte ţara noastră, chestiunea ridicării nivelului de vieaţă al populaţiei nu comportă multă discuţie. Când o bună parte din populaţiunea noastră trăeşte în condiţiunile de igienă pe care le cunoaştem, când deţinem tristul record al mortalităţii infantile, când regiuni întregi sunt încă bântuite de pelagră sau de paludism, îmbunătăţirea condiţiunilor de vieaţă ale poporului nostru nu ridică o problemă de doctrină politică sau concepţie etică, ci o problemă de săpun, de porumb uscat şi de chinină.

urcării preţurilor de vânzare, datorită fie condiţiunilor defavorabile — din punct de vedere natural, tehnic sau economic — în care funcţionează, în regimul autarkic, anumite industrii [26] — fie lipsei de concurenţă, care, creând industriei indigene un monopol de fapt, permite uneori acesteia preţuri mai ridicate.

Reducerea nivelului de vieaţă al unui popor nu poate fi ţelul unei politici economice.

Necesitatea de a creea posibilităţi mai largi de îndestulare cu mijloacele uneori restrânse de care dispune o ţară înăuntrul fruntariilor ei, impusă de o politică de autarkie, constitue, fără îndoială, a doua constatare făcută mai sus, un imbold de progres ştiinţific şi tehnic la un moment dat. Izolarea economică a unei naţiuni, înlăturarea concurenţei internaţionale pot reduce, însă, efortul pentru progres în ziua — care poate veni destul de curând — în care industria indigenă va fi reuşit să acopere, la preţurile ce a impus, nevoile indigene, serios comprimate poate de însăşi obligaţiunea de a asigura, cât mai curând, echilibrul dintre producţie şi consum. In regim de schimburi internaţionale, dimpotrivă, întrecerea între popoare, ca şi aceea între oameni, a fost şi va rămâne, credem, un imbold pentru propăşirea morală şi materială a lumii.

Pe de altă parte, se cuvine să nu uităm foloasele pe care le trag toate ţările din comerţul internaţional, din lărgirea considerabilă a pieţelor, datorită progresului mijloacelor tehnice: transport, conservarea mărfurilor, etc.. O ţară autarkică, închisă în graniţele ei, totdeauna prea strâmte, oricare ar fi ele, faţă de întinsul pieţelor mondiale, pierde aceste foloase.

Ajungem astfel la al treilea şi ultimul punct al cercetării noastre critice: autarkia impusă de nevoile războiului, autarkia ca mijloc de a asigura independenţa economică şi odată cu aceasta independenţa politică a unei ţări.

Este fără îndoială, cum am mai spus, argumentul cel mai tare care se poate aduce în favoarea autarkiei, puternic cu deosebire în vremuri ca cele de azi, când întreruperea relaţiilor cu străinătatea, pricinuită de război, dau o deosebită însemnătate posibilităţilor de aprovizionare care se găsesc înlăuntrul frontierelor noastre. Poate însă autarkia, în situaţiunea actuală a aşezării politice a lumii, să realizeze această independenţă? Ne temem că nu.

Realizarea autarkiei, în sensul strict al cuvântului, nu

---

26. Cazul, de pildă, al unei economii, care ar trebui să se aprovizioneze cu petrol sintetic la preţuri mult mai ridicate decât acelea la care ar putea obţine pe cel natural.

este, credem, posibilă în cadrul fruntariilor actuale ale Statelor contimporane.

Nu vom vorbi de ţările mici, care, firește, nu pot găsi pe teritoriul limitat pe care îl stăpânesc, materiile prime sau izvoarele de energie fără de care nu pot face faţă nevoilor normale ale popoarelor civilizate, nici nu au competinţa și utilajul tehnic necesare pentru a folosi, aşa cum se cuvine, resursele ce ar avea eventual. Dar chiar ţări mari, care au o netăgăduită putere economică și care stăpânesc teritorii mai întinse, nu găsesc pe aceste teritorii toate bunurile de care au nevoe.

Anglia, Franţa sau Germania, de pildă, trebue să importe produse diverse, precum: cauciuc, petrol, cupru, cositor, zinc, bumbac, lemn sau alimente, etc., fără a mai aminti de produse coloniale, de care firește la nevoie se pot lipsi, dar care ţin totuși un loc important — ceaiul în Anglia, de exemplu — în consumul sau buna stare a acelor ţări.

Statele Unite, deși stăpânesc teritorii foarte întinse, pe latitudini diferite, înglobând zone continentale, temperate, subtropicale și chiar tropicale, sunt totuși lipsite de anumite produse ca: minereul de nichel și zinc, potasa, iuta, etc. și sunt nevoite să importe numeroase produse finite sau semi-fabricate, pe care nu le pot produce, sau nu le produc azi, cu toată desvoltarea tehnică considerabilă la care au ajuns[27].

---

27. Influenţa pe care o politică de autarkie ar avea-o asupra condiţiunilor de vieaţă ale Statelor Unite, din punct de vedere al importului, se poate întrezări din studiul pe care îl face, într'un interesant articol apărut în 1932, d-l Alfred Rühl asupra importului acestei ţări în 1927. (Vezi *WEBER (A.), Handels-und Verkehrspolitik.* Duncker & Humblot, München u. Leipzig, 1933, p. 464).

D-l Alfred Rühl clasează importurile americane în acel an după cauzele care au dat loc acestui import în raport cu posibilităţile U.S.A. de a face faţă singure nevoilor lor. Cifrele date pentru diferitele categorii de mărfuri de D-l Rühl se pot grupa astfel:

	Milioane dolari		%	
I. Nu se pot produce în U. S. A.		556,8		13,1
II. S'ar putea produce, dar nu se produc azi		916,5		21,5
III. Se produc în cantităţi insuficiente		1.461,4		34,3
IV. Se produc în condiţiuni desavantajoase:				
poziţie geografică, transport	149,1		3,5	
preţ prea mare	304,9	454,0	7,2	10,7
V. Cauze diverse:				
lipseşte un anumit tip	207,3		4,9	
lipseşte o anumită calitate	438,5		10,3	
preferinţe pentru anumite tipuri	32 1		0,8	
nepotrivire între epoca producţiei și momentul consumului	10,2		0,2	
diferenţe tehnice	178,0	866,1	4,2	20,4
		4.254,8		100%

Cifrele de mai sus permit constatări foarte interesante, din punc-

Şi dacă aşa stau lucrurile în Statele Unite, care stăpânesc un întreg continent şi dispun de mijloace culturale şi tehnice excepţionale, dacă şi ele au atâta nevoie de concursul altor ţări — deci de comerţ internaţional — care ar putea fi, într'o politică de autarkie, situaţia ţărilor europene cu un nivel cultural poate tot aşa de ridicat, pentru unele din ele, dar cu posibilităţi naturale mult mai reduse şi mijloace tehnice infinit mai mici?

Ajungem la concluziuni asemănătoare, dacă considerăm situaţiunea acestor ţări nu numai din punct de vedere al mărfurilor care le lipsesc, deci a nevoilor de import, dar şi din punct de vedere al celor ce le prisosesc, adică a nevoilor de export. Care ar fi situaţiunea minunatei industrii de automobile a Statelor-Unite, sau a renumitelor ţesătorii engleze, dacă s'ar găsi lipsite de posibilităţile considerabile de desfacere pe care le găsesc pe pieţele străine?

Am avut sub ochii noştri, în ultimii ani, un exemplu interesant de autarkie: vieaţa economică a Europei, aşa cum s'a putut înjgheba în urma evenimentelor politice şi militare ce s'au desfăşurat dela începutul războiului încoace.

Datorită întinderii operaţiunilor militare pe toate fronturile, economia de răsboi germană a depăşit curând, după 1939, bazele strâmte ale frontierelor Reich-ului, spre a cu-

---

tul de vedere ce ne preocupă: situaţiunea în care s'ar găsi Statele Unite, dacă s'ar lipsi, la un moment dat, de import.

In primul rând, firește, U.S.A. ar putea să nu ţină seama de elementele care figurează în ultima categorie, adică să silească consumatorul să renunţe la preferinţele lui şi să substitue produşelor preferate altele care se găsesc sau s'ar putea produce în viitor în Statele Unite. De aci oarecare reducere calitativă şi cantitativă — dacă substituirea nu e posibilă neîntârziat — a nivelului de vieaţă, nu prea gravă, însă, dat fiind că totalul grupului considerat nu reprezintă decât 20,4% din import.

In al doilea rând Statele Unite ar avea dificultăţi imediate pentru 13.1% din import, mărfuri pe care nu le pot produce, dificultăţi serioase dacă aceste mărfuri sunt importante.

Dificultăţi de asemenea pentru alte 55,8%, grupul II şi III, — în total deci, inclusiv grupul precedent, 68,9% — mărfuri pe care U.S.A. le poate produce, dar nu suficient, pentru moment, deci de care piaţa va fi lipsită cât timp va ţine perioada de adaptare.

Adevărata însemnătate a acestor lipsuri nu se poate preciza, firește, decât dacă am cunoaşte, pentru diferitele articole, raportul între consum, producţia internă şi import. Tabloul rămâne, totuşi, sugestiv dacă considerăm nu numai procentele, dar cifrele absolute, care dau la un loc 4.255 milioane dolari, nevoi de import, adică 12,60% din totalul importului mondial, în 1927, de 33,764 milioane dolari.

prinde cea mai mare parte din teritoriul Europei. In situaţiunea de atunci Germania stăpânea porturile Balticei, Mării Nordului, Oceanului Atlantic. Prin Franţa, Italia şi Balcani, Reich-ul ajunsese la Mediterană. Pe calea Dunării şi a fluviilor cu care aceasta e legată, străbătea centrul Europei şi ajungea la Marea Neagră. Stăpânind Ucraina toată, Bazinul Donului şi teritorii întinse dincolo de Don, Germania ameninţa Caucazul şi, poate, mai departe Persia ori Orientul apropiat. Comunicaţiile ei, însă, cu Extremul Orient, Japonia şi cu Statele Americei latine rămâneau, totuşi, interceptate.

Pe un asemenea teritoriu, ideea de autarkie se realizează în alte condiţiuni decât cele în care ar fi putut fi realizat în frontierele din 1939 ale oricăruia din Statele europene. Şi totuşi, lipsurile au fost considerabile, nevoile armatelor sau populaţiunii civile nu au putut fi împlinite decât în parte [28].

Din cele de mai sus rezultă, credem, că dacă prin autarkie se înţelege aceea ce numele ei spune — organizarea îndestulării unei ţări înlăuntrul fruntariilor ei şi desprinderea acesteia din legăturile ei comerciale cu străinătatea — trebue să constatăm că datorită inegalităţii condiţiunilor de aşezare şi înzestrare a popoarelor şi diversităţii aptitudinilor lor tehnice — adică tocmai consideraţiunilor care duc la diviziunea internaţională a muncii şi necesitatea comerţului exterior — realizarea autarkiei nu este posibilă, nici chiar pentru Statele mari, decât cu stânjenirea desvoltării lor economice şi cu o serioasă reducere a nivelului de viaţă a populaţiunii lor.

In prezenţa acestor constatări înţelegem dece ideea de autarkie nu a găsit până acum decât realizări restrânse: în

---

28. Se poate răspunde, de sigur, că autarkia aşa numitei „cetăţi europene“ a funcţionat în condiţiuni cu totul diferite de acele în care ar fi funcţionat aceeaşi autarkie în timp de pace.

Starea de război în general, distrugerile foarte însemnate — bunuri, materiale de tot felul, oameni — lipsa mânei de lucru, rezultat al creării de armate enorme, consumul acestor armate, au redus considerabil într'adevăr posibilităţile de producţie sau mijloacele de aprovizionare ale acestui spaţiu. Imprejurările create de război au restrâns puterea lui de îndestulare.

Nu e mai puţin adevărat, însă, că cel puţin unele din nevoile care cereau împlinire erau voit mai mici sau mai puţin insistente decât sunt în timp de pace. Populaţiunea acestui spaţiu a suferit multe lipsuri — adeseori foarte grave —, şi a acceptat, cu sau fără voie, sacrificii pe care nu le poate accepta în vremuri cât de puţin normale. In faţa unor disponibilităţi mai reduse s'au aflat, deci, şi solicitări mai restrânse.

Rezervele faţă de autarkie pe care le impune, după părerea noastră, modul cum a funcţionat „cetatea europeană”, rămân în picioare.

Germania, în Italia în ultimile decenii, datorită în cea mai mare parte, cum am mai spus, unor consideraţiuni politice. Şi chiar în aceste ţări unde politica de autarkie s'a urmărit, la un moment dat, cu mijloace însemnate şi cu rezultate ce nu se pot tăgădui, această politică nu a mers până la înlăturarea comerţului internaţional şi izolarea economică[29]. Nici Germania, nici Italia nu au rupt legăturile lor comerciale cu străinătatea, ci au păstrat schimburi internaţionale importante.

Nu ar fi vorba deci, nici în aceste cazuri, de autarkie în sensul strict al cuvântului, de un „stat închis", de o desprindere de piaţa mondială, ci mai curând de tendinţe autarkice cu ţeluri limitate, menite să asigure „independenţa faţă de piaţa mondială în acoperirea nevoilor de existenţă"[30], „libertate alimentară" şi „libertate de apărare"[31].

In prezenţa unor asemenea ţeluri şi în lipsa unui criteriu obiectiv pentru a stabili limita până la care poate să meargă tehniceşte o asemenea politică, măsura în care va putea fi impusă — împotriva dificultăţilor şi lipsurilor ce poate creea — depinde de împrejurările care i-au dat naştere şi de ţelurile politice pe care trebue să le servească.

Dacă, împotriva constatărilor făcute mai sus, stăruim pentru o organizare autarkică mai întinsă, aceasta va impune lărgirea fruntariilor ţării, cuceriri teritoriale sau creare de zone de influenţă, adeseori deci, dacă nu totdeauna, agresiunea sau subjugarea politică a altor ţări. Pasagiul din Friedrich List, citat de noi mai sus[32], scris într'o vreme când autarkia şi războiul nu erau aşa de strâns legate ca în zilele noastre, este tipic în această privinţă.

Consideraţiunile de mai sus ne arată că o politică de autarkie nu se împacă cu ideea de colaborare internaţională.

---

29. Vezi în acest sens declaraţiunile Generalului Goering şi ale Preşedintelui H. Schacht la Congresul Camerei de Comerţ internaţionale ţinut la Berlin, la finele lui Iunie 1937 şi declaraţiunile Cancelarului Hitler, făcute la Würzburg în Iunie, a aceluiaşi an, citate în *BARTHELEMY (J.), Politique intérieure et droit international*, în publicaţiunile Academiei de Drept Internaţional, Dotaţiunea Carnegie, Recueil Sirey, Paris, 1937, p. 85 la 87.

30. Vezi între alţii *HESSE (A), Grundriss der politischen Oekonomie*, III, *Volkswirtschaft*, Gustav Fischer, Iena, 1943, p. 318.

31. „Nahrungsfreiheit" şi „Wehrfreiheit", spune profesorul *A. WEBER*, în *Kurzgefasste Volkswirtschaftspolitik*, Duncker & Humblot, Berlin, 1943, p. 305.

32. Friedrich List ia o atitudine agresivă, când spune: „Indată ce Germanii îşi vor da seama că aceia care le livrează mărfuri coloniale trebue de asemenea şi să le ia, cu preferinţă, produsele lor manufacturate, Germanii vor înţelege că le stă în putere să silească Olanda să se alipească la Zollverein" (*Op. cit.* la pag. 521 a acelei lucrări).

Stăpânită de temerea unei întreruperi a relaţiunilor ei cu străinătatea, ea creiază o economie de stare de asediu. Impusă de preocuparea sau ameninţarea unui conflict, la capătul ei se găseşte, mai curând sau mai târziu, războiul [33]. In momentul în care o politică de autarkie pare a fi asigurat o oarecare independenţă economică unei ţări, aceasta, sigură de sine şi mulţumindu-se, pentru moment, cu ce are, poate rupe cu mai mare uşurinţă legăturile normale cu străinătatea, pentru a urmări, prin război, eventuale ţeluri de dominaţie. Omul se joacă mai uşor cu focul, când ştie că are apă în casă.

Oriunde s'ar realiza, oricare ar fi întinderea ei, vastă sau restrânsă, în ambele cazuri autarkia nu înlesneşte o colaborare paşnică între popoare.

Este interesant de adăugat că existenţa unei doctrine sau a unui ideal de autarkie într'o ţară, chiar dacă nu duce la o politică efectivă de izolare, influenţează totuşi politica comercială a acelei ţări, prin accentuarea tendinţei protecţioniste pe care o provoacă.

*

* *

Din cele expuse mai sus, rezultă că o politică de autarkie, ca şi protecţionismul în general, se poate realiza, în împrejurări diferite, cu o întindere mai mare sau mai mică, ceeace influenţează, firesţe, judecata ce putem face asupra unei asemenea politici.

Dacă tendinţele autarkice nu găsesc decât aplicări parţiale, limitate la anumite ramuri de activitate economică, dacă ideea „statului închis" nu se poate realiza nici chiar pe teritorii întinse, ca U.S.A., sau Imperiul Britanic, dacă comerţul internaţional nu se poate înlătura, politica autarkiei încetează de a mai fi o soluţie „miraculoasă", chemată să aducă securitate şi independenţă şi se reduce, dela sine, la justele ei proporţii: pur şi simplu la o atitudine de protecţionism accentuat, ca întindere şi ca nivel; încă odată, cum am mai spus, chestiune de măsură.

---

33. Este evident că în clipa în care o ţară este redusă la mijloacele ei, prin blocarea frontierelor pe care o provoacă războiul, ea poate găsi un sprijin serios în faptul că a practicat mai înainte o politică de autarkie, care i-a permis să creeze sau să desvolte mijloace mai întinse de îndestulare cel puţin a unora din nevoile ei esenţiale. O asemenea politică nu e posibilă, însă, cum am mai spus, fără sacrificii însemnate pentru populaţiunea acelei ţări, cu atât mai mari cu cât teritoriul ei este mai restrâns. Se cuvine să supunem o ţară la un regim de sărăcie, zeci de ani în timp de pace, spre a-i asigura o situaţie mai bună în momentul în care va isbucni războiul?

In sfârşit, politica de autarkie poate fi dictată nu de o concepţie cuprinzătoare şi statornică de organizare economică, ci de nevoi limitate sau trecătoare.

Aşa sunt măsurile cu tendinţe autarkice care nu urmăresc desprinderea unei ţări din legăturile ei internaţionale, dar sunt chemate să facă faţă unei crize economice trecătoare [34].

Aşa sunt, deasemenea, măsurile ce se iau în vederea sau în timpul războiului, ca cele pe care, cu sau fără voie, le-au adoptat azi toate ţările europene. Sub rezerva aprecierilor care se pot face asupra împrejurărilor sau politicii, care, într'un răstimp de 30 ani, a târît generaţia noastră în trei războaie [35], trebue să considerăm aceste măsuri ca o consecinţă inevitabilă a războiului, menite deci să dispară într'un timp mai mult sau mai puţin scurt, după ce se va fi statornicit o pace durabilă.

Concluziunea la care am ajuns are o deosebită importanţă în legătură cu lupta între tendinţele de liber schimb şi cele de protecţionism de care am vorbit mai sus şi cu triumful sau accentuarea protecţionismului pe care îl constatăm în ultimele decenii [36]. Faptul că autarkia în sensul strict al cuvântului, Statul închis, nu se poate realiza, chiar atunci când această realizare ar găsi în spaţiul stăpânit de o naţiune ori în poziţiunea ei politică condiţiunile optime de desvoltare, dovedeşte încă odată că inegalitatea şi diversitatea condiţiunilor naturale în care se găsesc diferitele ţări este o realitate peste care nu se poate trece. Există, deci, un minimum de diviziune internaţională a muncii, de specializare, un minimum, deci, de schimburi între popoare sub care nu se poate cădea, fără a compromite grav nivelul de vieaţă al unui popor şi buna lui aşezare economică.

---

34. Vezi articolul profesorului *E. WAGEMANN*, preşedinte al Institutului pentru studiul Conjuncturii din Berlin, intitulat *„Durch Autarkie zur Weltwirtschaft,* citat de autor în *Wirtschaftspolitische Strategie,* p. 205.

35. Inclusiv războiul balcanic din 1913.

36. Se cuvine să adăugăm că argumentele pro şi contra autarkiei sunt în general valabile şi pentru protecţionism, într'o măsură mai restrânsă, firește, dictată de faptul că protecţionismul nu urmăreşte şi nu realizează decât în parte ţelurile autarkiei.

CAPITOLUL VI

Tendinţele actuale în politica comercială şi aprecieri asupra lor.

Din expunerea de mai sus, apar, cu destulă preciziune credem, elementele esenţiale care caracterizează — atât ca doctrină cât şi ca aplicare — cele două mari tendinţe care domină de veacuri discuţiunile asupra politicii schimburilor internaţionale: liberul schimb de o parte, protecţionismul, de alta.

O impresionantă literatură, în toate limbile, a pus în lumină argumentele prezentate, de multe ori cu talent şi cu strălucire, în favoarea sau împotriva acestor doctrine. Istoria relaţiunilor comerciale dintre popoare, adunată în nenumărate tratate ce încep să fie date uitării, arată prefacerile necontenite suferite de aceste relaţiuni sub înrâurirea concepţiunilor de care erau stăpânite la diferite epoci acele popoare şi, mai ales, sub presiunea nevoilor ori intereselor imediate care cereau să fie neapărat împlinite.

Faţă de importanţa acestor manifestări de gândire şi înfăptuire economică, expunerea noastră asupra evoluţiunii care a dus dela liber schimb la protecţionism şi asupra consideraţiunilor pe care se reazămă protecţionismul în zilele noastre, poate părea destul de restrânsă. Preocupaţi aci, cum se cuvine credem, de manifestările de doctrină numai în măsura în care cunoaşterea lor este necesară pentru înţelegerea politicei comerciale de care ne ocupăm, nu am crezut necesar să cercetăm cu deamănuntul controversa: liber schimb-protecţionism, nici să urmărim de aproape istoria aplicaţiunilor ce s'au făcut în ţările cele mai importante[1]. Lămurirea drumurilor pe care merge azi politica comercială a lumii nu impune, de altfel, această cercetare.

---

1. Recomandăm celor care doresc să adâncească aceste probleme, oricare din tratatele generale sau speciale ce am semnalat în indicaţiunile bibliografice date mai sus, în care vor găsi o bogată documentare.

Este, într'adevăr, interesant de constatat — pentru cei ce se străduesc să găsească semnificarea fenomenelor economice actuale, în lumina ideilor sau înfăptuirilor de altă dată — cât de diferite sunt aprecierile ce s'au făcut şi concluziunile care s'au tras din cercetarea de-a-lungul timpului a desfăşurării schimburilor internaţionale şi a înrâuririi pe care o au aceste schimburi asupra evoluţiei economice a popoarelor. Studiind acelaşi fenomen, comerţul internaţional, pe baza aceloraşi fapte, desfăşurarea relaţiunilor comerciale dintre popoare şi mijloacele de îmbogăţire ale acestora, cu veacuri în urmă, s'a ajuns la atitudini diferite: unii la liber schimb, alţii la protecţionism. Inrâurirea numeroaselor măsuri privind comerţul exterior asupra evoluţiunii vieţii economice interne, sau însăşi justificarea protecţionismului au făcut obiectul celor mai diferite aprecieri.

S'a discutat foarte mult — un prim exemplu — acţiunea pe care o are politica comercială asupra nivelului salariilor. Unii au susţinut că liberul schimb asigură salarii mai mari, alţii din contră atribue acest merit protecţionismului.

Din tot ce am spus până acum — al doilea exemplu — rezultă că protecţionismul apare şi se menţine ca mijloc de a face faţă unei inferiorităţi în concurenţa internaţională, în care se găseşte, fie şi numai temporar, o ţară, la un moment dat. El ar fi deci o armură pentru cei slabi. In doctrina americană, a apărut însă, la finele veacului trecut o altă formulă, inspirată desigur de condiţiunile economice speciale în care se găseau Statele-Unite, şi care, dimpotrivă, pare a face din protecţionism un mijloc de apărare pentru cei tari.

Această doctrină constată că există naţiuni statice, acelea care se găsesc la capătul evoluţiunii lor, şi naţiuni dinamice, printre care se aşează firește, Statele-Unite, care au încă de desvoltat puteri productive însemnate. Acestea din urmă au un nivel de vieaţă mai ridicat, pe care nu-l pot menţine decât apărându-se, prin măsuri de protecţie, de cele dintâi, care le fac concurenţă din cauza condiţiunilor de vieaţă mai puţin favorabile în care trăesc [2]. Protecţia e deci necesară spre a ocroti... pe cei tari!

Invăţăturile istoriei economice nu lămuresc, nici ele, îndeajuns, problema ce ne preocupă.

Anglia a cunoscut o remarcabilă prosperitate în cursul veacului trecut, în timp ce practica o politică de liber schimb. Germania şi Statele-Unite realizează o desvoltare tot aşa de

---

2. Vezi *PATTEN, Les fondements économiques de la protection*, 1899, citat de *TRUCHY (H.), Cours d'Economie Politique*, Sirey, Paris, 1927, II, pag. 64.

însemnată, spre finele secolului al XIX-lea, într'un regim protecţionist.

In aceleaşi perioade, coloniile engleze din Australia duc politici vamale diferite, toate realizează însă progrese economice însemnate.

Dela 1830 la 1860, comerţul exterior al Franţei se împătreşte în regim protecţionist; într'o perioadă de timp egală, 1860—1892, într'un regim mult mai liberal, el se dublează numai. Cifra comerţului francez se dublează, mai departe, dela 1892 la 1913, deşi, între timp, Franţa reluase o politică de protecţionism destul de accentuat [3].

Diversitatea aprecierilor care s'au făcut şi se mai fac încă asupra oportunităţii intervenţiei Statului în schimburile dintre popoare se explică, în primul rând, prin caracterul subiectiv pe care îl au aprecierile ce se fac asupra instituţiunilor sociale sau politice, oricare ar fi obiectivitatea cercetătorului [4].

Ea se explică, în al doilea rând prin faptul că regimul schimburilor comerciale este un element important în viaţa economică a unei ţări, dar nu este singurul factor al prosperităţii ei. Alături de el joacă, în crearea sau înlesnirea progresului economic, o serie de acţiuni concomitente. Neavând, ca în ştiinţele pozitive, posibilitatea de izolare a acestor acţiuni, e greu, de cele mai multe ori, să stabilim legături directe de cauzalitate.

In sfârşit, atitudinea unora sau altora, în materie de politică comercială, se explică deseori prin diversitatea tendinţelor colective care influenţează cercetările şi, mai ales, prin importanţa covârşitoare a intereselor materiale pe care le pune în joc politica vamală a unui guvern.

Din cele de mai sus rezultă dificultatea de a găsi în gândirea şi realizările trecutului, norme obiective precise pentru orientarea actuală a schimburilor cu străinătatea. Prac-

---

3. Vezi *REBOUD (P.), Précis d'Economie Politique,* Dalloz, Paris, 1929, II, pag. 341.

4. Oricât de sigură i-ar fi „tehnicitatea", oricât de mare şi sinceră dorinţa de a fi obiectiv, cercetătorul este, şi trebue să rămână, om. Alcătuirea sufletească, formaţiunea intelectuală, concepţiunea sa asupra vieţii şi lumii, nu pot să nu înrâurească gândirea sa tehnică oridecâteori — şi este cazul în toate cercetările de natură economică — această gândire se va afla în prezenţa unor fenomene în care funcţionarea instrumentului tehnic este legată de om şi de societate.

„Si la pensée est libre", spune, cu drept cuvânt, Gabriel Hanotaux în prefaţa celebrei sale: *Histoire de la France Contemporaine* (1871—1900), le coeur est serf... Certes je n'ai ni haï ni chargé personne, mais j'ai préféré parce que j'ai aimé". (Ancienne Librairie Furne, Paris, 1908, Tome III, Pag. VII).

tic, această constatare nu mai este azi aşa de importantă. In doctrină, controversa liber schimb-protecţionism rămâne desigur deschisă, în politica comercială însă, problema este acum rezolvată: pretutindeni, triumful evident al politicii protecţioniste. In secolul XIX, spre a nu merge prea departe în trecut, cu o scurtă perioadă de întrerupere de vreo treizeci de ani, marcată prin faimosul tratat de comerţ încheiat de Napoleon III cu Anglia la 23 Ianuarie 1860, lumea a dus necontenit o politică protecţionistă.

In asemenea condiţiuni, problema care se pune, azi, când judecăm condiţiunile sau importanţa intervenţiunii Statului în comerţul exterior, nu este atât o problemă de principiu, cât o problemă de aplicare. Ea se pune în aceiaşi termeni în care s'a pus, în Introducerea lucrării de faţă, chestiunea liberalismului şi intervenţionismului, ca atitudini principiale în organizarea economică a lumii. Şi acum când apreciem protecţionismul, ca şi atunci când apreciam intervenţiunea, ne aflăm în faţa unei probleme de măsură.

Nu este vorba azi, şi nu mai este de mult, de întoarcerea la o politică integrală de liber schimb. Liberul schimb, ca şi liberalismul, nu a fost realizat niciodată în întregime. Nu s'a realizat niciodată libertatea absolută a schimburilor comerciale, cum nu s'a admis niciodată abţinerea totală a Statului dela orice intervenţie în vieaţa economică, adică liberalism integral. Nu a existat într'adevăr o ţară care să fi deschis graniţele sale fără niciun fel de restricţiune tuturor produselor străine; de asemenea nu a existat niciodată — şi nu există nici azi, deşi se vorbeşte aşa de mult de autarkie — o ţară care să se fi desprins de legăturile ei cu străinătatea şi să fi realizat, efectiv, ideea de „stat închis". Poziţiunea fiecărei ţări în comerţul exterior s'a aşezat totdeauna între aceste două limite extreme: liber schimb integral de o parte, protecţionism de alta, mai aproape sau mai departe de unul sau de celalt, după timp şi împrejurări.

Este vorba deci pretutindeni de un compromis, de o politică comercială raţională, întemeiată pe principiul libertăţii, care cuprinde însă măsuri mai mult sau mai puţin întinse de protecţie, impuse de realizarea anumitor ţeluri economice, politice sau sociale. In asemenea condiţiuni, dificultatea în faţa căreia ne aflăm este de a preciza cât de întinse se cuvine să fie măsurile de intervenţie, adică în ce măsură se reduce liberul schimb, sau până unde se va duce protecţionismul.

După toate explicaţiunile date în ultimele capitole, este evident că nu se poate răspunde precis la această întrebare. Aprecierile asupra valorii unei politici de liber schimb, sau necesităţii unei politici protecţioniste, pot fi diferite nu numai după condiţiunile organice de producţie în diferite ţări, dar şi după momentul în care se fac, după situaţiunea economică

la un moment dat, de-a-lungul variaţiunilor pe care le produc perioadele de criză ce alternează cu cele de prosperitate.

In perioadă de criză, apar sau se accentuează, în toate ţările, tendinţe de ocrotire a economiei naţionale. Intărirea considerabilă a protecţionismului, care s'a produs după începutul crizei din 1929, constitue un exemplu tipic în această privinţă. In perioadă de prosperitate, din contră, intervine o oarecare libertate în comerţul extern, întemeiată pe faptul că în asemenea perioade, întreprinderile până acum protejate se pot lipsi, în parte cel puţin, de protecţiune şi că prosperitatea însăşi creează posibilităţi de lucru mai mari decât cele ce există în perioade de criză sau stagnare.

O atitudine protecţionistă trebue judecată deci, în lumina împrejurărilor în care se produce.

Oricum am aprecia aceste împrejurări, pare netăgăduit pentru toţi acei care au cercetat condiţiunile comerţului internaţional în ultimele decenii şi au gândit asupra orientării viitoare a schimburilor dintre popoare că, în ultimii ani, protecţionismul a întrecut, de cele mai multe ori, limitele înlăuntrul cărora îşi mai poate găsi o serioasă justificare.

Accentuarea manifestă a măsurilor protecţioniste în ultimii douăzeci de ani — mult înainte, deci, de începutul pregătirii sau de izbucnirea războiului actual — caracterul aproape agresiv al tarifelor în vigoare în momentul de faţă şi întinderea măsurilor restrictive de tot felul care s'au încetăţenit pretutindeni, tendinţele tot mai evidente spre autarkie în multe ţări — nu numai ca soluţiune excepţională, pentru vremuri de război, dar chiar ca politică statornică pentru împrejurări normale — au creat în politica comercială contemporană o situaţiune care nesocoteşte până şi minimumul de diviziune internaţională a muncii, dictat de diversitatea inevitabilă a condiţiunilor naturale de înzestrare în care se găsesc diferitele popoare.

Cum se explică această situaţiune?

Cauzele agravării protecţionismului sunt multiple.

In primul rând, cauze psihologice. In clipa în care o ţară se angajează într'o politică protecţionistă, producătorii susţin tendinţele protecţioniste cu mai multă energie şi cu mijloace mai eficace decât apără consumatorii libertatea schimburilor. Am trăit elaborarea tarifului nostru vamal din 1927 şi am urmărit de aproape accentuarea protecţionismului la noi în ultimii cincisprezece ani. Am făcut mereu aceeaşi constatare: oamenii sunt mai curând stăpâniţi de interesele lor ca producători decât de poziţiunea lor de consumatori, iar consecinţele unui protecţionism excesiv, pentru prosperitatea generală sau pentru orientarea economică a ţării, scapă, firește, atenţiunii sau preocupărilor celor mai mulţi.

Extinderea protecţionismului se produce, pe de altă parte, şi prin dorinţa fiecărui producător de a căpăta, şi el, ocrotirea

— de care se leagă adeseori posibilităţi de câştig însemnate — acordată deja altor întreprinderi, considerându-se nedreptăţit dacă i se refuză.

Ceeace complică problema şi adaogă la elementele psihologice o consideraţie economică este faptul că odată intraţi într'o politică de protecţie, putem fi duşi, uşor, mai departe decât am fi vrut să mergem.

Am arătat mai sus, când am examinat liberalismul şi intervenţionismul, că o politică de intervenţiune poartă în ea însăşi germenii de întindere: „intervenţiunea chiamă intervenţiunea“ [5]. Acelaşi lucru şi cu protecţionismul. Situaţiunea de favoare creată unei întreprinderi — taxe vamale asupra bumbacului brut, de pildă, spre a ocroti cultura bumbacului indigen — impun, adeseori, măsuri similare pentru ţesăturile de bumbac a căror poziţiune, în concurenţă cu produsele străine, poate fi îngreunată de scumpirea materiei prime ce s'a produs prin ocrotirea producţiei de bumbac.

De asemenea limitarea importului dintr'o ţară poate crea, cum am mai spus, dificultăţi serioase exportului altei ţări. Intr'adevăr, o ţară importatoare plăteşte, cel puţin în parte, produsele ce primeşte cu acelea pe care ea însăşi le vinde ţării dela care a cumpărat mărfurile importate. Restrângând importul, restrângem, simţitor poate, şi posibilităţile de export ale acelei ţări. In faţa unei asemenea situaţiuni, industriile exportatoare vor cere şi ele protecţie.

La aceste consideraţiuni se adaogă faptul, pe care l-am mai semnalat când am cercetat politica de autarkie, că la adăpostul unor măsuri intense de protecţionism iau naştere, sau se desvoltă, întreprinderi care nu s'ar putea nici crea, nici menţine într'un regim de libertate; viaţa economică capătă astfel orientări ce nu ar fi luat fără intervenţiunea Statului. Se creează în chipul acesta stări de fapt, se pun în joc interese, adeseori însemnate — cu atât mai însemnate cu cât aceste stări vor fi durat mai mult — peste care nu se mai poate trece cu uşurinţă, în ziua în care, depăşiţi de tendinţele protecţioniste, ne dăm seama de necesitatea de a frâna mişcarea.

In sfârşit, ne găsim adeseori în prezenţa protecţionismului aşa numit „electoral“, care urmăreşte extinderea protecţionismului la toate ramurile de activitate a unei ţări, spre a da satisfacţie unor anumite interese, chiar dacă nevoi generale nu justifică o asemenea extindere [6]. Fenomenul se produce

---

5. Vezi *supra*, p. 31.

6. „Ceeace constitue tot ce trebue spre a ne desgusta de protecţionism“, spune Profesorul Sauvaire-Jourdan, în introducerea pe care a scris-o la tratatul lui *BASTABLE, Théorie du Commerce International.* Dl. Jourdan citează cazul unui deputat dintr'o regiune de seri-

— experienţe recente o dovedesc — nu numai în regim electiv ci şi în regimuri de autoritate, supuse şi ele fie preocupărilor de popularitate, fie presiunii anumitor interese.

Consideraţiuni fiscale pot şi ele agrava indirect tendinţele protecţioniste. Cum vom vedea mai departe, veniturile din taxele vamale au ţinut totdeauna şi ţin şi azi un loc de seamă în bugetele Statelor moderne. Tentaţia unor venituri noui sau nevoia de a menţine resursele existente va influenţa desigur un Ministru de Finanţe, solicitat de cei interesaţi să sporească întinderea, nivelul sau durata unei politici de protecţie.

Atitudinea ţărilor străine în ce priveşte comerţul exterior influenţează şi ea tendinţele protecţioniste interne, atât din punct de vedere psihologic cât şi economic. Precedentul internaţional a servit totdeauna ca argument în susţinerea unor atitudini de legiuire internă. Măsuri de protecţie cu titlu de reciprocitate, de retorsiune sau de apărare intervin îndată ce un Stat cu care suntem în relaţiuni comerciale adoptă o politică de protecţie, care poate îngreuna plasarea produselor naţionale pe o piaţă străină adăpostită de taxe vamale însemnate.

Ajungem, astfel, la aspectul de politică externă sub care se poate privi o politică protecţionistă.

Problemele tarifare se pun adeseori în condiţiuni şi chiar termeni identici cu cei în care se pun problemele politice. Am participat ani dearândul, până în momentul isbucnirii războiului actual, ca membru în Consiliul Economic al Societăţii Naţiunilor, la încercările făcute de acest Comitet, sub impulsul Consiliului Ligei, de a stăvili tendinţele protecţioniste care stăpâneau lumea, de a restabili relaţii normale de schimb între popoare şi a reda, pe cât posibil, comerţului mondial volumul pe care îl avusese înainte de criza din 1929. S'a încercat de mai multe ori, la Conferinţa economică şi monetară dela Londra (Iunie-Iulie 1933) realizarea unui „armistiţiu vamal", „trêve douanière", adică oprirea sporirii tarifelor vamale sau măsurilor restrictive în comerţul exterior, pe o perioadă oarecare. S'a vorbit de „dezarmare vamală". Problema s'a pus însă exact în termenii în care se pusese dezarmarea mi-

---

cicultură, care cerând protecţia vamală pentru această îndeletnicire, invoacă faptul că el votase taxe în favoarea viticulturii (citat de *REBOUD (P.), op. cit.*, II, pag. 343, şi de *TRUCHY (H.), Cours d'Economie Politique*, Sirey, Paris, 1927, II, pag. 67). Am împrumutat un exemplu străinătăţii. Am fi putut găsi destule şi mai aproape.

litară, care se discutase şi ea, până în 1934, la Geneva: Cine avea să înceapă? Fiindcă nimeni nu acceptă să reducă barierele sale vamale, atât timp cât nu este sigur că şi celelalte ţări vor face acelaşi lucru în măsura cuvenită. De aci necesitatea unor largi înţelegeri internaţionale, în vederea atenuării restricţiunilor de tot felul ce au fost ridicate în ultimul timp în calea comerţului dintre popoare.

Factorul extern înrâureşte însă şi pe altă cale atitudinea diferitelor ţări în comerţul exterior. „Liber schimb şi pacifism", spune cu drept cuvânt Profesorul H. Truchy, „sunt rude apropiate" [7]. Este incontestabil, pentru a nu căuta prea departe exemplele noastre, că îngrijorarea politică care a stăpânit Europa în ultimii cincisprezece ani este una din cauzele accentuării protecţionismului de care ne ocupăm. Ameninţarea războiului şi nevoia pregătirii lui sunt, cum am mai arătat, cele mai bune argumente ce se pot aduce în favoarea unei politici de intens protecţionism, dacă nu chiar de autarkie. O politică comercială orientată către libertate şi schimburi cât mai întinse între popoare nu se poate realiza, fără un minimum de încredere şi securitate internaţională.

Dezarmarea vamală cere, neapărat, dezarmare politică şi militară [7].

Cum vom vedea mai departe [8], dificultăţile monetare pe care le întâmpină o ţară pot provoca şi ele măsuri de restricţiuni în comerţul exterior, deci agravarea protecţionismului, ca mijloc de a atenua dacă nu înlătura acele dificultăţi: restrângerea importului, prohibiţiuni, contingente, urcări de taxe, de pildă. Istoria relaţiunilor comerciale internaţionale în ultimii zece ani confirmă cu prisosinţă acest lucru [9].

In sfârşit, extinderea intervenţionismului în general, mergând în multe ţări până la economia dirijată care s'a produs în anii din urmă, a contribuit şi ea la agravarea protecţionismului. Dacă într'o economie liberală urcarea taxelor vamale sau măsuri cantitative privind importul sau exportul — prohibiţiuni ori contingente [10] — ridicau totdeauna discuţiuni aprigi şi adeseori rezistenţe vii, ce mai înseamnă urcarea unor taxe vamale azi când Administraţia, organ de economie diri-

---

7. Vezi *TRUCHY, op. cit.,* II, p. 67. Teza constantă a Comitetului Economic al Societăţei Naţiunilor.

8. Vezi capitolul consacrat cercetării măsurilor monetare ca mijloc de a influenţa preţul mărfurilor în comerţul internaţional.

9. Vezi şi lucrarea noastră, *Probleme Monetare Internaţionale,* citată mai sus, pag. 73 şi urm..

10. Vom defini aceste noţiuni, mai departe în capitolul consacrat examinării mijloacelor prin care se realizează o politică protecţionistă.

jată, fixează salarii obligatorii, limitează beneficiile, îngrădește consumul, sau suspendă libera circulație a omului pe motiv de insuficiență a mijloacelor de transport?[11].

*

* *

Jocul atâtor cauze importante, enumerate mai sus, explică, în deajuns, credem, grava accentuare a protecționismului pe care am constatat-o în ultimele decenii. Explică da, justifică însă nu, fiindcă, cum am spus ceva mai sus, protecționismul a depășit azi, cu mult, limitele în care își poate găsi o legitimă justificare.

A sosit într'adevăr momentul, credem, să ne reamintim punctul dela care am plecat când am prins a cerceta condițiunile în care se pot efectua schimburile internaționale de mărfuri.

Am arătat atunci că schimburile dintre popoare iau naștere din diversitatea condițiunilor fizice, naturale în care se găsesc aceste popoare, din inegalitatea distribuirii geografice a bogățiilor și mijloacelor de producție — natură, materii prime, factori de energie, aptitudini diferite ale popoarelor, etc. — și necesitatea ca, pe cale de specializare și liber schimb, să se împlinească, în condiții cât mai bune, nevoile de trai ale tuturor.

Am arătat, apoi, care sunt motivele care impun, totuși, o politică de protecțiune, în anumite cazuri, am indicat, printre ele, prefacerile pe care tehnica industrială sau organizarea economică le pot provoca în condițiunile de folosire ale mijloacelor naturale și am recunoscut necesitatea pentru o națiune de a se călăuzi, în politica ei economică la un moment dat, și de alte criterii decât nivelul de vieață al generației actuale.

Suntem, fără îndoială, de acord că progresele tehnice — desvoltarea, îmbunătățirea sau ieftinirea transporturilor, crearea de produse sintetice, substituiri în acoperirea nevoilor de materii prime, folosirea industrială a frigului sau altor procedee tehnice în vederea conservării produselor supuse stricăciunii, etc. — sau investițiunile importante de capital pot reduce, uneori foarte simțitor, inegalitatea condițiunilor naturale în care se găsesc diferitele țări și atenua specializarea ce le era impusă de acele condițiuni. Recunoaștem că schimbările ce pot interveni în condițiunile de producție și consum pot modifica cu timpul poziținea diferitelor națiuni pe piețele mondiale. Suntem, în sfârșit, de acord că măsuri potrivite de protecție pot, adeseori, să creeze pentru generațiile viitoare — cu sacrificii relativ restrânse pentru generația actuală — condițiuni

---

11. Vezi *supra*, p. 32.

de prosperitate pe care nu le-ar putea realiza un regim de liberă concurenţă.

Orice s'ar face sau s'ar întâmpla însă, există o inegalitate şi o diversitate de distribuire naturală a materiilor prime şi a energiei, există diferenţe de latitudine sau longitudine în aşezarea popoarelor, există diferenţe de aptitudini, moştenite sau dobândite, dela un popor la altul, care nu se pot înlătura. Un minimum de specializare, de diviziune internaţională a muncii, impus de această constatare este deci fiziceşte inevitabil. Ori, avem totuşi impresiunea netedă că protecţionismul contimporan înlătură adeseori sau, cel puţin, tinde să înlăture până şi acest minimum de diviziune a muncii şi de specializare.

Nu tăgăduim, desigur, că în anumite cazuri, o naţiune poate şi trebue să se consacre unei activităţi pentru care este mai puţin înzestrată, din punct de vedere natural. Nu credem însă că ne îndrumăm către o mai bună aşezare a relaţiunilor dintre popoare şi asigurăm o ridicare a nivelului de vieaţă a lumii, în ziua în care România ar încerca să înfrunte — cu bariere vamale de sigur enorme — marea industrie de automobile a Statelor-Unite[12], sau când Italia ori Elveţia vor stărui să cultive cereale, pe terenuri ingrate, ce trebuesc sprijinite — cu muncă şi cheltuială — pentru ca pojghiţa de lut care acoperă stânca să nu fie spălată de apă, la prima ploaie torenţială!

Am arătat mai sus, că o politică de protecţionism pune în joc interese materiale foarte mari de care se poate lega, la un moment dat, însăşi existenţa anumitor ramuri de producţie sau anumitor întreprinderi. Limitarea protecţionismului de care vorbeam poate ridica deci dificultăţi serioase în interiorul fiecărei ţări. Va trebui, totuşi, să păşim prin măsuri cu caracter intern la adaptările sau prefacerile necesare spre a ieşi din situaţiunea în care ne aflăm azi.

Indreptarea nu poate veni numai dela măsurile cu caracter intern. Ea mai cere, încă, cum am arătat şi ceva mai sus, o serioasă revizuire a condiţiunilor de colaborare internaţională în schimburile comerciale. Infăptuirea unei noui aşezări economice a lumii, în care izolarea agresivă va fi cedat pasul unei colaborări paşnice, nu este desigur uşoară. Oricât de spi-

---

12. Adăugăm bucuros: orezăriile Indiei sau culturile de bumbac din valea Nilului. Ni se va răspunde, desigur, că se produce azi la noi şi bumbac şi orez şi că producţiunea indigenă ne-a prins bine, în vremurile grele prin care trecem. De acord, azi, în trista autarkie la care ne-a silit războiul. Situaţiunea se va schimba însă, în ziua când graniţele se vor redeschide şi când se va pune problema preţului acestor produse şi a rentabilităţii întreprinderilor consacrate unor asemenea culturi.

noasă ar fi însă şi oricare ar fi piedicile ce-i vor sta în cale, ea va trebui să înlăture stânjenirile grave care stăpânesc politica comercială a zilelor noastre şi să ajungă, cât mai curând, la o serioasă descătuşare a relaţiunilor economice dintre popoare.

CARTEA II

Mecanismul schimburilor internaţionale.

CAPITOLUL I.

Mecanismul comerţului exterior şi al schimburilor internaţionale.

Schimbul normal de mărfuri cu străinătatea ca şi celelalte schimburi: servicii, prestaţiuni diverse, capitaluri, etc. se fac în mod diferit într'o ţară sau în alta, într'un moment sau într'altul, după cum ne găsim în regim de libertate economică sau în regim de intervenţionism, ori eventual de economie dirijată. Vom expune deci mecanismul acestor schimburi în fiecare din aceste ipoteze.

SECŢIUNEA I

Schimburile internaţionale în regim liberal.

Până la primul război mondial, schimbul de mărfuri[1], comerţul exterior al tuturor ţărilor se făcea în regim de libertate economică şi liberă concurenţă. Organizarea şi orientarea comerţului exterior, potrivit disponibilităţilor ţărilor exportatoare şi necesităţilor pieţelor consumatoare, nu aveau loc după un plan întocmit dinainte şi executat de o autoritate conştientă, Statul de pildă, ci se exercita prin acţiuni individuale foarte numeroase, ale persoanelor care făceau comerţ cu ţările străine.

---

1. Ne ocupăm mai întâi de schimbul de mărfuri, care pentru cele mai multe ţări reprezintă ramura cea mai importantă a schimburilor ce fac. Ne vom ocupa apoi şi de celelalte schimburi: servicii, prestaţiuni diverse, capitaluri, etc..

Datorită unei organizări [2] cu caracter privat, nu de Stat, ajutaţi de desvoltarea considerabilă a mijloacelor de comunicaţii — transport fizic şi transmisiunea gândirii — aceşti comercianţi reuşeau să obţină condiţiuni optime pentru piaţa pentru care lucrau şi, firește, beneficii pentru ei, limitate însă prin concurenţa ce se stabilea dela sine între importatori sau exportatori.

Mobilul de acţiune al fiecăruia era interesul individual: realizarea unui profit. Mijlocul de adaptare între nevoi şi între posibilitatea de a le satisface: mecanismul preţurilor, în regim de liberă concurenţă.

Singurul element de intervenţiune de Stat, în vasta reţea de schimburi comerciale internaţionale ce acoperea lumea înainte de războiul din 1914, era, în ţările care practicau o politică protecţionistă, taxa vamală [3], care prin acţiunea ce exercită asupra preţurilor — cu atât mai energică cu cât nivelul taxei este mai ridicat — poate modifica sensul sau structura comerţului exterior al unei ţări. Chiar în aceste ţări, însă, schimbul de mărfuri se făcea în regim de libertate şi liberă concurenţă [4].

Mişcările mărfurilor, import şi export, se înregistrau, ca şi azi de altfel, de statisticile vamale, din care reeşea apoi, la finele fiecărui an, balanţa comercială a acelui an, adică situaţiunea importului şi exportului — cantităţi şi valori — şi diferenţa de valori, soldul dintre ele [5].

Balanţa comercială poate fi, după împrejurări sau după structura fiecărei ţări: echilibrată, excedentară, sau deficitară.

---

2. Studii, informaţiuni, statistici, liste de preţuri, legături comerciale diferite, etc..

3. Sau mijloacele tehnice echivalente: prime, subvenţiuni, încurajări sau avantagii diverse, etc..

4. Este adevărat, că în funcţionarea acestui sistem interveneau, uneori, înţelegeri internaţionale — cu caracter privat, create şi organizate nu de Stat ci de întreprinzători interesaţi — fie temporare: „corner“ sau „ring“, fie durabile: „cartel“ sau „pool“ care introduceau, în anumite sectoare ale comerţului internaţional, o politică conştientă, cu ţeluri precise. O asemenea politică ducea la restricţiuni sau la oarecare reglementare a comerţului exterior, în acele sectoare: împărţirea teritorială a pieţelor, atribuire de contingente de export, fixare de preţuri de desfacere, uneori chiar o reglementare a producţiei, etc.. Acţiunea unor asemenea înţelegeri a rămas, însă, totdeauna limitată şi ca întindere (cartel regional, european sau american) şi ca obiect (fier, oţel, şine, produse chimice, material electric, etc.). Operaţiunile lor nu ocupă, deci, decât un loc relativ restrâns, în cifra globală a comerţului mondial.

5. Vom reveni detaliat mai departe asupra acestei chestiuni.

Primul caz nu se realizează practic niciodată. Complexitatea schimburilor comerciale ale unei ţări duce totdeauna — chiar în cazul când diriguim aceste schimburi, cum vom vedea mai jos — la un plus, într'o parte sau într'alta. Echilibrul balanţei comerciale rămâne însă un ţel, către care poate tinde politica comercială a unei ţări în anumite împrejurări.

In al doilea caz, excedent al balanţei comerciale, valoarea exportului mai mare decât aceea a importului, înseamnă că prin comerţul său exterior o ţară a reuşit să-şi asigure un sold creditor faţă de străinătate, cu care va putea să acopere alte nevoi.

In sfârşit, în al treilea caz, balanţă deficitară, ţara are un sold debitor faţă de străinătate, adică a rămas datoare faţă de aceasta din schimbul de mărfuri şi va trebui să găsească o modalitate de plată a datoriei sale.

In sistemul liberal, balanţa comercială nu este, cum am mai spus, rezultatul unui plan de export şi import stabilit dinainte de o autoritate. Ea nu apare decât „post festum", după ce s'au înregistrat numeroasele operaţiuni efectuate individual şi independent, de exportatori şi importatori, într'o perioadă dată.

In împrejurări normale, în regimul liberal, balanţa comercială se stabilea periodic, considerând importul şi exportul unei ţări, în întregul lor, cu totalitatea ţărilor străine cu care acea ţară era în relaţiuni comerciale. Statisticile vamale conţineau şi atunci, firește, detaliul importului şi exportului pe ţări — cifre necesare pentru a ne da seama de orientarea comerţului — nu ne preocupa însă sensul balanţei comerciale cu fiecare ţară în parte, fiindcă excedentul sau deficitul într'o ţară nu are importanţă, din punct de vedere al lichidării creanţelor internaţionale, atât timp cât excedentele şi deficitele se pot compensa între ele. Rezultatul final al balanţei comerciale generale, soldul singur, creditor sau debitor, interesează, din punct de vedere al situaţiunii ţării faţă de străinătate.

Am spus: „atât timp cât excedentele şi deficitele se pot compensa între ele". Compensaţia era, într'adevăr, posibilă în regimul liberal al plăţilor internaţionale, aşa cum a funcţionat până acum cincisprezece ani.

In acest regim, dacă presupunem — cifre cu titlu de exemplu — că România era excedentară, cu 5 miliarde, în comerţul său cu Franţa, să zicem, şi deficitară cu 3 miliarde în Anglia şi cu 1 miliard în Elveţia[6], ea n'avea decât să transfere, din cele 5 miliarde ce avea în Franţa: 3 miliarde în Anglia şi 1 miliard în Elveţia, spre a-şi plăti datoriile de acolo şi rămânea, la Paris, cu disponibilităţi de 1 miliard, care repre-

---

6. Presupunem, pentru simplificare, că făcea comerţ numai cu aceste trei ţări.

zintă excedentul global al balanței sale comerciale generale.

Franța putea plăti cele 5 miliarde datorate României, pe mai multe căi.

In primul rând, folosind sumele ce ar fi avut de primit dela alte țări pentru mărfuri livrate, adică utilizând excedentul balanței sale comerciale în alte țări.

In al doilea rând, folosind sumele ce i s'ar fi cuvenit pentru servicii prestate acestora sau pentru plasamente de capital făcute altădată, în acele țări, sub diferite forme — împrumuturi de Stat sau particulare, plasamente pe termen scurt sau lung, etc. — adică servindu-se de disponibilitățile balanței ei de conturi[7] sau de plăți.

Relațiunile economice internaționale nu se mărginesc, într'adevăr, cum vom vedea și mai departe[8], numai la schimbul de mărfuri. Mai întâi o țară poate face altei țări diferite servicii sau poate primi servicii dela aceasta: transporturi — terestre, maritime, fluviale sau aeriene — servicii bancare, asigurări, servicii făcute de lucrători calificați sau profesioniști, întreținerea turiștilor sau a personalului diplomatic, etc.. Apoi, țările își împrumută între ele capitaluri, pentru care se plătesc anuități, dobânzi și cote de amortizare, adică sume destinate să plătească folosința acestor capitaluri și să asigure restituirea capitalurilor împrumutate într'un termen dat.

Aceste elemente pot constitui pentru o țară, sau o sarcină, adică să figureze în pasivul ei — serviciul datoriei publice externe de pildă, pentru România — sau un izvor de venit, să figureze în activul ei: produsul transporturilor maritime, de exemplu, pentru Marea Britanie.

Posturile de mai sus, servicii diverse și prestațiuni financiare, exprimate în valori, împreună cu balanța comercială, constitue balanța de conturi sau de plăți a unei țări.

Revenind la exemplul ce am luat mai sus, reținem că din disponibilul pe care Franța îl putea avea în balanța ei comercială cu alte țări sau în balanța ei de conturi, ea ar fi putut acoperi deficitul, ce se produsese în balanța ei comercială față de România, pe care l-am presupus în acel exemplu.

In sfârșit, dacă situațiunea balanței de conturi a Franței nu i-ar fi permis, la un moment dat, acoperirea sumei de 5 miliarde, ea și le-ar fi putut procura printr'un împrumut contractat pe una din pieţele internaționale: Amsterdam ori New-York, de pildă[9]. In acest caz, aceste pieţe ar fi vărsat ele

---

7. Vezi mai departe capitolul consacrat acestor noțiuni.

8. Vezi *infra*, cercetarea balanței de conturi.

9. Sau chiar pe piața Londrei ori Zuerich. In acest caz, constatare interesantă, sumele împrumutate Franței pentru plata datoriei acesteia față de România, nu ieșeau din Anglia ori din Elveția: bancherii englezi sau elvețieni ar fi plătit pe exportatorii englezi sau

României cele 5 miliarde pe care România le avea de primit dela Franţa, iar România ar fi plătit din ele cele 4 miliarde datorate în Anglia şi în Elveţia, deficitul ei în balanţa comercială cu acele ţări. Cu restul de un miliard ar fi acoperit alte nevoi, în balanţa ei de conturi: serviciul datoriei publice, de pildă. Lichidarea schimburilor se face în acest caz prin aşa numitele operaţiuni triunghiulare sau pluri-laterale [10].

Libertatea operaţiunilor comerciale de care am vorbit mai sus se întindea şi asupra celorlalte schimburi care se fac între popoare: servicii de tot felul, prestaţiuni diverse şi mişcări de capital. Şi aceste operaţiuni ca şi importul şi exportul de mărfuri se făceau fără un plan prealabil de diriguire, în mod liber, de persoane fizice sau societăţi particulare, independente în acţiunea lor şi apăreau la sfârşitul unei perioade în balanţa de conturi a fiecărei ţări.

SECŢIUNEA II

Schimburile internaţionale în regim de economie dirijată. [11]

Sistemul a funcţionat în condiţiuni mulţumitoare, în general, până acum vreo cincisprezece ani, adică până la criza economică şi financiară care a început în 1929, s'a accentuat în anii următori şi ale cărei efecte au înrâurit vieaţa economică şi schimburile internaţionale până în preajma războiului actual.

Mecanismul plăţilor internaţionale a fost turburat. Operaţiunile triunghiulare sau plurilaterale de compensare, între diferite ţări, de care am vorbit mai sus şi care împreună cu mişcările de capital permiteau lichidarea soldurilor balanţei comerciale sau a celei de conturi, cum am arătat, au întâmpinat

---

elveţieni, ale căror exporturi în România totalizau tocmai cele 4 miliarde indicate în exemplul nostru.

10. Lichidarea operaţiunilor de comerţ exterior făcute de România s'ar fi produs în realitate în condiţiuni diferite de expunerea intenţionat schematică ce am făcut. Ea nu ar fi avut loc printr'o singură operaţiune care să înglobeze tot soldul — cum am presupus pentru simplificarea cercetării noastre — ci printr'o serie de operaţiuni individuale, fiindcă, cum am mai spus, în acea perioadă soldul comerţului exterior nu apărea decât ca rezultat al operaţiunilor individuale de export sau de import, făcute fără vreo diriguire. Expunerea noastră rămâne însă exactă în ce priveşte modalităţile posibile de lichidare.

11. Zicem economie dirijată, în loc de intervenţionism, fiindcă prefacerea mecanismului este cu atât mai mare şi mai vizibilă cu cât intervenţiunea este mai accentuată.

mai întâiu dificultăţi şi s'au oprit, mai pe urmă, cu totul, la început numai în unele ţări, apoi, încetul cu încetul, în cele mai multe dacă nu în toate ţările europene.

Din cauza situaţiunii ce le-a creeat criza de care am vorbit, agravată poate şi de împrejurări politice, ţările deficitare în raporturile lor comerciale refuzau să pună la dispoziţia partenerului lor de schimb excedentul balanţei acestuia, spre a-l utiliza, cum am spus, fie la plata unor angajamente din balanţa de conturi — serviciul datoriei publice, de pildă, fie la acoperirea deficitului ce avea din schimbul de mărfuri cu alte ţări. Ele ofereau, numai, utilizarea pe loc a excedentului, adică, în primul rând, cumpărare de mărfuri [12].

Odată cu turburările în mecanismul plăţilor internaţionale, arătate mai sus, s'a mai produs, ca efect al crizei de care am mai vorbit, — în multe ţări din Europa Centrală şi Sud Estul Europei, printre cari şi România:

o reducere, în unele cazuri a volumului exportului:

o scădere pe piaţa mondială a preţurilor produselor de export [13] căreia i-a corespuns

o scădere şi a preţului mărfurilor importate, într'o măsură mai mică, însă, ca a celor exportate [14].

Prin jocul ambelor cauze, excedentul balanţei comerciale a acestor ţări a suferit o reducere considerabilă [15].

O asemenea situaţiune nu putea rămâne fără efect asupra atitudinii acestor ţări, în relaţiunile lor economice şi financiare cu străinătatea.

In ţări ca a noastră, într'adevăr, soldul balanţei comerciale este singurul post important din balanţa de conturi. Sarcina datoriei publice rămăsese nominal aceeaşi, în timp ce

---

12. Aceasta însemna practic să obligi partenerul de schimb să aibă o balanţă comercială sau de conturi echilibrată cu acele ţări.

13. Valoarea exportului nostru: 29 miliarde de lei, în 1929, cade la 14 miliarde, adică la jumătate, în 1934, vezi *infra*, p. 177.

14. Indicele preţurilor de import şi export în România se prezintă într'adevăr, astfel:

	Export	Import
1929	100,0	100,0
1933 } cifrele cele mai joase	38,5	64,2
1934 }	37,7	65,1
1937	69,7	91,6
1938	60,0	92,2

(Vezi *GEORGESCU-ROEGEN (N.), Comerţul Exterior al României întregite*, 1919—1938, în *Enciclopedia României*, Vol. IV, pag. 487, Bucureşti, 1943).

15. Soldul balanţei comerciale a României scade dela 6.442 milioane de lei, în 1931, la 447 milioane de lei, în 1934.

preţurile în afară ale produselor noastre şi excedentul balanţei comerciale scăzuse; în sfârşit, mişcările internaţionale de capital, care ar fi putut uşura temporar sau durabil situaţiunea noastră, fuseseră şi ele reduse sau oprite de criza din 1929—1931.

In aceste condiţiuni, restabilirea şi menţinerea unui excedent important în balanţa comercială devenea problema capitală a politicei schimburilor noastre cu străinătatea.

Sub imperiul acestei necesităţi, România — alături de celelalte ţări din Centrul şi Sud-Estul Europei — trece la sfârşitul anului 1932, în ce priveşte comerţul exterior, dela o economie liberală, la măsuri de economie dirijată care aveau de scop, prin mijloace tot mai cuprinzătoare, să comprime importul şi să favorizeze exportul, spre a asigura un excedent al balanţei comerciale considerate în întregul ei [16].

Diriguirea comerţului exterior, spre a ajunge la un excedent al balanţei comerciale considerând comerţul în întregul lui, nu era însă suficientă, din momentul în care acoperirea deficitului pe care îl aveam în balanţa comercială cu anumite ţări nu se mai putea face, cum am arătat mai sus, prin operaţiuni plurilaterale, adică prin utilizarea liberă a excedentului pe care îl aveam într'o ţară, spre a face plăţi în altă ţară. Am fost siliţi, atunci, să nu ne mai interesăm numai de rezultatul general al schimburilor comerciale cu toate ţările, ci să ne preocupăm, în mod special, de balanţa noastră comercială cu fiecare ţară în parte, spre a ajunge:

la un echilibru al balanţei comerciale, adică la un export egal cu importul, în ţările unde nu aveam de onorat angajamente financiare, datorie publică de pildă, nici sume de primit pe baza unor posturi active în balanţa de conturi; un excedent de export într'o asemenea ţară nu ne-ar fi folosit, fiindcă nu ne era îngăduit să-l utilizăm în altă parte, iar deficitul însemna imposibilitate de a plăti importul făcut;

---

16. Interesant de semnalat este faptul că turburările în schimburile internaţionale — ca cele pe care le-am descris mai sus — şi măsurile de intervenţiune chemate să le facă faţă se întind, mai curând sau mai târziu, dela o ţară la alta, adeseori nu numai din cauza situaţiunei în care se află fiecare din ele, ci din nevoia fiecărei ţări de a se adapta la măsurile de restricţiune luate în afară. România, de pildă, a fost unul dintre ultimele State din Europa centrală şi orientală, care au introdus măsuri de control, în ce priveşte mişcarea mărfurilor şi capitalurilor şi le-a folosit, la început cel puţin, numai în mod limitat ca mijloc de apărare sau adaptare faţă de ţările care ele înseşi introduseseră asemenea măsuri. Vezi în această chestiune, *BĂDULESCU (V.), La politique commerciale et monétaire de la Roumanie, devant le problème du retour à la liberté,* în *Revue Economique Internationale,* Bruxelles, Noemvrie 1938, pag. 233 şi urm..

la o balanţă excedentară, în ţările în care aveam de plătit, în afară de import, datorii financiare sau servicii.

In asemenea condiţiuni, balanţa comercială şi, ceva mai târziu, şi cea de conturi nu avea să mai apară dela sine „post festum“, cum am spus mai sus, pentru întregul comerţ exterior, ca rezultat al unei serii de operaţiuni individuale independente, ci avea să fie întocmită dinainte, prin negocieri între Guverne, cu fiecare ţară în parte.

Planurile de schimburi — mărfuri, servicii, creanţe financiare — astfel stabilite se consfinţesc prin acorduri speciale:

acorduri de clearing sau de plăţi[17], privind traficul de mărfuri şi regimul plăţilor între cele două ţări,

compensaţiuni, adică operaţiuni de troc, ca în vremurile primitive, perfecţionate numai prin intervenţia monedei.

In sfârşit, o acţiune directă constantă a Statului, controlul periodic al executării acestor acorduri, termene de valabilitate foarte reduse — mult mai mici decât termenele pe care se încheiau, altădată, convenţiunile comerciale — sau clauza de denunţare cu preavize foarte scurte asigură executarea efectivă a planurilor de schimburi stabilite şi adaptarea acestor planuri şi a acordurilor încheiate la prefacerile ce se pot produce, de azi pe mâine, în situaţiunea ţărilor contractante.

Expunerea evoluţiunii schimburilor comerciale în ultimii cincisprezece ani, făcută mai sus, ne îngăduе să rezumăm acum prefacerile pe care le-a pricinuit, în comerţul exterior, trecerea dela regimul liberal la economia dirijată în care ne aflăm azi.

Altă dată comerţul exterior al unei ţări era rezultatul a foarte numeroase operaţiuni individuale şi independente de comerţ cu străinătatea ale firmelor particulare care se ocupau cu export şi import, operaţiuni determinate de interesul individual, prin jocul preţurilor interne şi externe, în liberă concurenţă, îngrădite sau înrâurite numai de acţiunea taxelor vamale sau altor măsuri de protecţionism.

Astăzi schimburile, nu numai de mărfuri dar şi de servicii, ca şi lichidarea creanţelor financiare se fac după planuri stabilite de Guverne, pentru perioade definite, consfinţite prin acorduri bilaterale, iar cei interesaţi sunt siliţi să-şi încadreze operaţiunile în aceste planuri.

De unde, altădată, în regimul liberal, exportatorii şi importatorii vindeau şi cumpărau după aprecierea lor acolo unde găseau preţuri mai avantajoase, calitate mai bună ori tipuri de mărfuri mai potrivite nevoilor — fără a se preocupa de posibilităţile de plată, asigurate, cum am arătat, prin mecanismul

---

17. Vom reveni mai departe asupra acestor noţiuni când vom studia formele actuale ale convenţiunilor şi acordurilor comerciale.

operaţiunilor plurilaterale — acum intervine o diriguire foarte activă a comerţului exterior:

importul se va face numai din ţările unde exportul nostru a constituit în prealabil, sau va constitui, pe baza acordurilor existente, mijloace de plată;

exportul se va îndrepta numai către ţările de unde putem cumpăra ce ne trebue, sau unde avem de plătit servicii sau creanţe financiare şi numai până la concurenţa acestor posibilităţi sau nevoi [18].

Importul şi exportul se vor face, în condiţiunile de mai sus, chiar dacă preţul, calitatea ori tipul [19] produselor indică o altă orientare.

In sfârşit, dacă raportul dintre preţurile noastre interne şi cele de pe o anumită piaţă străină nu permit exportul pe acea piaţă, se vor acorda prime sau subvenţii pentru a face, totuşi, posibil exportul pe acea piaţă [20].

Aşa s'a născut în ultimii cincisprezece ani — în cadrul acordurilor de clearing şi de plăţi şi a operaţiunilor de compensaţie de care am vorbit — o tehnică foarte complicată de diriguire a comerţului exterior: permise şi contingente de export, autorizaţii şi contingente de import, prime şi subvenţiuni, taxe de contingentare, organizaţiuni interne obligatorii de import şi export — cu atribuire administrativă de cote între participanţi — monopoluri chiar, în favoarea unor particulari sau a unor organizaţii, în sfârşit, măsuri administrative de tot felul, spre a controla sau dirigui producţiunea ramurilor exportatoare sau activitatea întreprinderilor de export sau import.

Aşa s'a ajuns la seria nesfârşită de restricţiuni şi îngrădiri, la amestecul întins şi adânc al autorităţii în schimburile internaţionale, restricţiuni şi amestec a căror înlăturare a fost, timp de cincisprezece ani, ţelul unei vaste acţiuni internaţio-

---

18. In unele cazuri — spre ţările care mai păstrau, în total sau în parte, regimul de devize libere — exportul putea întrece aceste nevoi, fiindcă, în aceste cazuri, ţara importatoare sau creditoare autoriza, în anumite condiţiuni, utilizarea triunghiulară a diferenţei.

19. Am adus în ultimii ani bumbac din Turcia, în loc de a-l aduce din Egipt sau Anglia, deşi filaturile noastre erau utilate pentru bumbacul din ultimele ţări, fiindcă în Turcia aveam posibilităţi de plată, care trebuiau utilizate.

20. Cazul primelor date direct sau indirect, între 1933 şi 1939, la noi, pentru a face posibil exportul nostru spre ţările cu devize libere, adică spre ţările care, ca Anglia de pildă, erau în măsură să ne dea mărfuri pe care nu le puteam căpăta în alte ţări — materii prime de pildă — sau păstrau încă o libertate suficientă în relaţiunile lor internaţionale, care ne permitea să utilizăm pe alte pieţe excedentul pe care ni-l procuram acolo prin export.

nale[21] şi este şi azi unul din obiectivele de seamă ale rezoluţiunilor Conferinţei monetare internaţionale care s'a ţinut, în Iulie 1944, la Bretton Woods (U.S.A.)[22].

Dar mai este ceva. Aplicarea măsurilor de care am vorbit mai sus a dus la restrângerea, dacă nu chiar suprimarea jocului cunoscutei clauze a „naţiunei celei mai favorizate", care avea de scop să înlăture „discriminarea" între ţările legate prin convenţiuni comerciale şi să asigure acestor ţări egalitate de tratament. Practica „discriminării" a pricinuit, adeseori, stânjeniri serioase în relaţiunile economice dintre popoare.

Sub acţiunea măsurilor enumerate mai sus — la care se adaugă îngrădirile intervenite în mecanismul monetar al lichidărilor internaţionale de care ne vom ocupa mai departe — era firesc să se ajungă foarte curând la izolarea economică a naţiunilor, care, sprijinită şi de preocupări politice, a dus la politica de autarkie, practicată în ultimii ani, în deosebi în ţările totalitare.

Protecţionismul, care a prins a se desvolta temeinic în mai toate ţările în ultimii ani ai veacului trecut şi se ridicase la un nivel destul de ridicat în primele decenii ale veacului nostru, găseşte, în metodele de diriguire şi intervenţiune indicate mai sus, o întărire care depăşeşte, adeseori, efectele sporurilor obişnuite ale taxelor vamale[23].

Scăderea volumului comerţului mondial, pe care am semnalat-o mai sus, stânjenirea schimburilor normale dintre popoare, reducerea nivelului de vieaţă pe care îl provoacă pretutindeni izolarea economică şi autarkia aveau să fie consecinţa firească a unei asemenea situaţiuni.

---

21. Atenuarea restricţiunilor şi întoarcerea treptată către libertatea schimburilor internaţionale a făcut obiectul acţiunii constante a Societăţii Naţiunilor, exprimate prin lucrările Comitetului Economic al acesteia şi printr'o serie de conferinţe sau încercări pe plan internaţional, care au avut loc între 1922 şi 1938. Conferinţele dela Genua (1922), Geneva (1927), Londra (1933), recomandările sau proectele Comitetului economic al Societăţii Naţiunilor (1935, 1936 şi 1937), „Declaraţiunea tripartită" (1936), Conferinţa materiilor prime (1936—1937), în sfârşit, în preajma războiului actual, raportul Van Zeeland (1938) sunt momentele principale ale acestei acţiuni.

La această acţiune se adaugă sforţările însemnate făcute, în acelaşi sens, de Camera de Comerţ Internaţională şi de numeroase organizări de colaborare tehnică şi intelectuală internaţională, în această perioadă.

22. Vezi asupra acestei chestiuni lucrarea noastră, *Probleme monetare internaţionale,* Scrisul Românesc, Craiova, 1944.

23. Toţi acei care au avut cât de puţin contact direct cu vieaţa comercială recunosc, fără ezitare, că reglementarea şi controlul administrativ constitue pentru import o frână mult mai eficace decât un spor, chiar însemnat, de taxe vamale.

CAPITOLUL II

Balanța Comercială.

Am arătat mai sus că schimbul de mărfuri este una din formele cele mai de seamă ale schimburilor internaționale. Diferitele țări vând sau cumpără materii prime, produse alimentare, obiecte fabricate sau semi-fabricate, care le prisosesc sau de care duc lipsă.

Totalitatea mărfurilor de tot felul ce ies dintr'o țară constitue exportul acelei țări.

Totalitatea mărfurilor care vin din afară și rămân într'o țară constitue importul.

Exportul și importul alcătuesc laolaltă comerțul exterior al acelei țări.

Mișcarea mărfurilor intrate și ieșite se stabilește pe baza datelor adunate de birourile vamale, în statisticile cunoscute sub numele de statistici vamale sau ale comerțului exterior.

Aceste statistici dau balanța comercială, adică situațiunea importului și exportului unei țări, pe o perioadă anumită, de obiceiu anuală.[1].

SECȚIUNEA I

Alcătuirea și cuprinsul balanței comerciale.

Statisticile vamale ne indică, deopotrivă:
cantitățile mărfurilor importate și exportate și
valorile lor.

Datele referitoare la cantități exprimă volumul schimburilor de mărfuri cu străinătatea, structura acestor schimburi și

---

1. In aceste cifre pot intra și mărfurile care trec numai printr'o țară, fără a se opri pe teritoriul ei. Valoarea acestor mărfuri, în „tranzit", nu apare nici ca creanță, nici ca datorie față de străinătate, nu influențează deci balanța comercială a acelei țări. Tranzitul interesează însă, cum vom vedea mai departe, balanța de conturi.

ne permit să ne orientăm — dacă cercetarea se întinde pe o perioadă de oarecare durată — asupra activităţii economice a unei ţări şi asupra evoluţiunii acestei activităţi.

Cifrele referitoare la valori sunt importante din punctul de vedere al lichidării datoriilor şi creanţelor internaţionale, fiindcă, pentru o ţară în întregul ei, situaţiunea de debitoare sau creditoare faţă de străinătate depinde, în mare parte, de valoarea mărfurilor intrate şi ieşite, adică de diferenţa dintre aceste valori. Această diferenţă constitue soldul balanţei comerciale a unei ţări.

Balanţa comercială este favorabilă, cum am mai spus [2], când valoarea exportului întrece pe aceea a importului; ea este defavorabilă în cazul contrar [3].

In afară de mărfurile a căror intrare şi ieşire este constatată de statisticile vamale, mai există pentru ţările vizitate de călători şi turişti străini un export relativ important de obiecte care nu apar la export în ţara vizitată, fiindcă de obiceiu nu sunt declarate de persoanele care le-au cumpărat, şi nici la import în ţara de origină a călătorului, pentru acelaşi motiv.

Pe lângă aceste mărfuri, se mai adaogă, pentru unele ţări, posturi importante în activul sau pasivul balanţei lor comerciale, care nu figurează în cifrele oficiale, nici la export în ţările furnizoare, nici la import în ţările care primesc aceste mărfuri. Aşa este cazul pentru vânzarea sau cumpărarea de vase pentru navigaţiunea fluvială sau maritimă care, în cazul statisticilor franceze, de pildă, nu se înscriu nici la intrare, nici la ieşire. Pentru ţări ca Anglia, Franţa, Germania, care au şantiere de construcţiuni navale importante, acest post poate avea o oarecare înrâurire asupra balanţei de plăţi sau de conturi; înscrierea sau neînscrierea lui modifică situaţiunea acestor balanţe.

In aceeaşi categorie se aşează adeseori, din motive politice uşor de înţeles, armamentul sau materialul de război

---

2. Vezi *supra*, p. 164.

3. Nu este locul să examinăm aci importanţa pe care doctrina şi practica mercantilistă, care domină veacul XVII, o atribue balanţei comerciale a unei ţări şi, mai ales, existenţei unei balanţe favorabile. Fără a subscrie la această doctrină, trebue să recunoaştem însă că, în zilele noastre, în deosebi pentru ţări cu o economie tânără — care nu găsesc în venitul unor disponibilităţi anterioare plasate în străinătate sau în serviciile pe care le pot presta acesteia, posibilitatea de a-şi asigura creanţe în afară — excedentul de export constitue de cele mai multe ori singurul mijloc important prin care asemenea ţări îşi pot acoperi nevoile lor în străinătate în afară de import. Vom reveni mai departe asupra acestei chestiuni când vom studia balanţa de conturi şi mijloacele prin care se poate asigura echilibrarea ei.

care intră sau iese dintr'o țară. Dacă materialul nu se plătește, cum este cazul uneori, neînscrierea lui în balanța celor două țări nu interesează din punct de vedere al lichidării creanțelor internaționale. Dacă însă se plătește, neînscrierea lui schimbă aspectul real al acestei lichidări.

In sfârșit, în unele cazuri, o operațiune de export sau de import, înregistrată sau nu în statistica vamală, poate să rămână fără influență asupra balanței de conturi a țării unde se produce.

Așa se întâmplă, de pildă, în cazul când un industriaș străin ar importa mașini spre a instala la noi, pe cont propriu, o fabrică de țesătorie de bumbac și ar afecta desvoltării ei toate beneficiile pe care le-ar aduce exploatarea[4]. Importul făcut nu încarcă balanța comercială a României, pentru moment cel puțin, fiindcă instalațiunile importate nu se plătesc dincolo de graniță, nici nu profită balanței statului străin, pentru același motiv.

Lucrurile se petrec la fel în cazul — frecvent în multe țări în timpul perioadelor de depreciere monetară — când exportatorul nu repatriază, adică nu cere transferarea în țară a valorii produselor exportate de el. Pentru balanța comercială sau de conturi a țării exportatoare, situațiunea este identică cu aceea a neexportării acelor mărfuri, fiindcă valoarea mărfii exportate nu vine să se ofere pe piața de devize sub formă de disponibil asupra străinătății, spre a servi la plata mărfurilor importate.

Pentru aceleași motive, acest export nu încarcă balanța de conturi a țării importatoare. Faptul că sumele cuvenite exportatorului nu se retrag din țara importatoare echivalează cu un avans de capital făcut acelei țări de către exportator, atât timp cât durează nerepatrierea valorii mărfurilor vândute.

Fenomenul acesta a jucat un rol foarte mare cu prilejul dezordinelor monetare ce s'au produs în diferitele țări, în ultimele decenii. El este și azi unul din motivele principale ale instituirii controlului devizelor, adică al unui ansamblu de măsuri care urmăresc, în primul rând, să oblige pe exportator să pună la dispoziția Statului sau Băncii de Emisiune valoarea integrală, în monedă străină, a mărfurilor exportate. Vom mai reveni asupra acestei chestiuni cu prilejul cercetării mecanismului plăților internaționale.

Comerțul exterior este una din manifestările caracteristice ale activității economice dintr'o țară.

---

4. Dacă ar vrea să capete la el în țară aceste beneficii, transferarea lor ar încărca, cum vom vedea mai departe, balanța de conturi a țării noastre.

După cum în cercetările biologice sau medicale, cunoaşterea anumitor elemente — temperatură, tensiune, respiraţie, compoziţie chimică a diferitelor secreţiuni organice, etc. — ne dau posibilitatea să ne orientăm asupra condiţiunilor de vieaţă ale unui organism, tot astfel în cercetarea activităţii economice, variaţiunile anumitor factori — cifrele producţiei şi consumului, volumul şi felul transporturilor, importanţa şi repartiţiunea veniturilor şi cheltuelilor bugetare, mişcarea instrumentelor monetare, importanţa operaţiunilor de credit, nivelul şi mişcarea preţurilor, etc. — ne dau indicaţiuni foarte preţioase pentru a aprecia structura unei aşezări economice şi condiţiunile în care se desfăşoară activitatea ei.

Cifrele comerţului exterior, alcătuirea exportului şi importului unei ţări, modificările ce se produc în această alcătuire constitue şi ele un indice foarte preţios, pentru a aprecia caracterul şi evoluţiunea economiei unei ţări.

In sfârşit, sensul unei balanţe comerciale, existenţa unui sold favorabil sau defavorabil şi importanţa acestui sold pentru stabilirea balanţei de conturi — în care intră de o parte şi de alta, cum am mai spus [5], valoarea tuturor schimburilor: mărfuri, servicii, prestaţiuni diverse, etc., care au loc între diferite ţări, — depinde de structura economică a ţării considerate.

Pentru ţările înaintate — ca Anglia, sau Franţa, de pildă — care au în general o balanţă comercială deficitară [6], acest deficit este compensat prin sumele pe care asemenea ţări le au de primit sub diferite titluri în balanţa lor de conturi, deficitul se acoperă prin alte elemente din activul acestei balanţe.

Pentru ţări mai tinere, cazul României, de pildă, care, pe de o parte, nu au putinţa sau prilejul să facă străinătăţii servicii sau prestaţiuni importante care să se înscrie în activul balanţei de conturi şi să acopere un deficit eventual al balanţei comerciale, iar pe de altă parte, au de plătit anuităţile datoriilor lor în străinătate, exportul de mărfuri este singurul post important din activul balanţei de conturi. De aci, preocuparea pentru asemenea ţări să asigure neapărat o balanţă comercială favorabilă, element indispensabil pentru buna lor desvoltare eco-

---

5. Cu prilejul cercetării mecanismului schimburilor internaţionale.

6. Am putea spune chiar: trebue să aibă balanţe comerciale deficitare, dacă vor să primească veniturile şi amortizarea capitalurilor împrumutate ţărilor mai tinere. Vom preciza mai departe această idee, când vom examina locul pe care îl ocupă balanţa comercială în balanţa de conturi şi în cea de plăţi.

nomică. Vom reveni asupra acestei chestiuni, după ce vom fi examinat şi balanţa de conturi.

SECŢIUNEA II

Comerţul exterior şi balanţa comercială a României.

Schimbul de mărfuri dintre România şi ţările străine se oglindeşte în cifrele comerţului său exterior. Dăm mai jos aceste cifre pentru anul 1913 şi apoi dela 1919—1940[7]:

Anii	*Cantităţi* (*mii de tone*) Import	Export	*Valori* (*milioane de lei*) Import	Export	Sold
1913	1.374	4.569	590	671	+ 81
1919	414	109	3.762	104	— 3.658
1920	304	1.467	6.980	3.448	— 3.532
1921	615	2.713	12.145	8.263	— 3.882
1922	584	4.070	12.325	14.039	+ 1.714
1923	699	4.901	19.516	24.594	+ 5.078
1924	826	4.833	26.265	28.361	+ 2.096
1925	890	4.664	29.913	29.127	— 786
1926	924	6.118	37.196	38.265	+ 1.069
1927	1.008	7.337	33.852	38.111	+ 4.259
1928	953	5.886	31.641	27.030	— 4.611
1929	1.102	7.065	29.628	28.960	— 668
1930	805	9.215	23.044	28.522	+ 5.478
1931	560	10.047	15.755	22.197	+ 6.442
1932	450	9.057	12.011	16.721	+ 4.710
1933	467	8.778	11.742	14.171	+ 2.429
1934	636	8.854	13.209	13.656	+ 447
1935	533	9.276	10.847	16.756	+ 5.909
1936	630	10.549	12.638	21.703	+ 9.065
1937	709	9.637	20.285	31.568	+11.283
1938	821	7.409	18.768	21.533	+ 2.765
1939	739	7.564	22.890	26.809	+ 3.919
1940	522	5.374	27.411	36.780	+ 9.369

Cercetarea comerţului exterior ne permite, cum am mai spus, să ne dăm seama de structura economică a unei ţări şi

---

7. După statisticile oficiale intitulate: *Comerţul Exterior al României,* publicat lunar de Ministerul Finanţelor, Direcţiunea Statisticei Financiare. Vezi şi:

Comerţul Exterior al României 1928—1937 (Biblioteca monetară economică şi financiară a Băncii Naţionale a României), Bucureşti, 1939 şi 1940: Vol. I, Partea I-a, *Consideraţiuni Generale privitoare la Comerţul Exterior al României şi Comerţul Exterior mondial din anii*

Liceul Moise Nicoară ARAD Bibliotecu Profesorilor

de modificările care se pot produce în această structură în cursul evoluţiunii activităţii ei economice. Cifrele globale date mai sus nu sunt însă suficiente pentru o asemenea cercetare. Este nevoie, cum vom vedea mai jos, de informaţiuni mai amănunţite asupra felului mărfurilor importate sau exportate, preţurilor lor, originei importului, orientării exportului, etc.. Se pot face, totuşi, oarecare observaţiuni de ansamblu asupra semnificării economice a cifrelor date în tabloul dela pagina precedentă.

O primă constatare. Aşa cum sunt prezentate aceste cifre, ele nu sunt în întregime comparabile. Cifrele pe 1913 privesc Vechiul Regat, cele dela 1919 încoace, România întregită. Spre a fi comparate, ar trebui să li se aducă cuvenita rectificare.

A doua constatare. Valorile sunt exprimate în lei. Valoarea leului a suferit însă variaţiuni foarte importante dela 1913 până azi.

Leul din 1913 este leul-aur, creat de legea monetară din 1889, care conţinea potrivit acelei legi 322,6 miligrame aur, titlul 9/10.

Dela 1919 la 1928 [8], leul a suferit o depreciere însemnată. El este în această perioadă un leu-hârtie, a cărui valoare a

---

1910—1937; Vol. I, Partea II-a, *Importul şi Exportul* — Date Generale; Vol. II—XIV, *Importul* (clasat şi studiat după tariful vamal).

Le Commerce Extérieur de la Roumanie 1928—1937; Importations et Exportations, Données Générales, în aceeaşi Bibliotecă, Bucureşti, 1939.

GEORGESCU ROEGEN (N.), Comerţul Exterior al României, 1919—1938, extras din *Enciclopedia României,* Vol. IV, p. 472 şi urm., Bucureşti, 1942.

Vezi şi Capitolul consacrat Comerţului Exterior, în lucrarea profesorului Virgil Madgearu, tipărită la Bucureşti, în anul 1940, sub titlul: *„Evoluţia economiei româneşti după războiul mondial"*. Această lucrare a apărut — ca prim volum — în colecţia „Independenţei Economice", în cadrul Bibliotecii Economice de studii şi cercetări, care fusese organizată de Profesorul Madgearu, spre a studia marile probleme care se leagă de orientarea de mâine a României, în situaţiunea ce se va crea la sfârşitul războiului actual. Recomandăm în mod deosebit această lucrare, la care vom mai avea prilejul să ne referim în cursul expunerii noastre. Ea constituie încă o dovadă a importanţei activităţii pe care a avut-o, pe terenul cercetărilor economice, Profesorul Virgil Madgearu şi încă o explicaţie a durerii pe care a produs-o în toate conştiinţele româneşti trista sa dispariţie. Lucrarea Profesorului Virgil Madgearu ne va fi de un preţios ajutor, oridecâteori vom avea nevoie să ne documentăm asupra realităţilor economice ale ţării noastre, în ultimii zece ani.

8. Neglijăm fluctuaţiunile din perioada războiului 1914—1918.

fost, din cauza inflaţiei şi a urcării succesive a preţurilor intervenite în timpul şi după războiul din 1914—1918, mult mai mică, cam de 30 la 40 de ori mai mică decât aceea a leului-aur din 1913

In 1929, se face stabilizarea monetară şi se dă leului-aur o nouă definiţie legală, care consacră deprecierea constatată mai sus. Legea din 7 Februarie 1929 defineşte, într'adevăr, leul ca o unitate de 10 miligrame de aur, titlul 9/10, adică de 32,26 ori mai puţin decât leul din 1889 şi 1913.

Situaţiunea aceasta se menţine până în 1932. Urmările crizei din 1929—1931 afectează poziţiunea leului, care devine iarăşi, în fapt dacă nu în drept, un leu-hârtie a cărui valoare înregistrează de atunci încoace variaţiuni serioase.

Nu este locul să aducem aci cifrelor valorilor comerţului exterior corectările pe care le impun constatările cu caracter monetar de mai sus. Operaţiunea este foarte migăloasă şi nici nu credem că s'ar putea face decât cu o preciziune relativă. Reţinem numai că acele cifre nu pot fi comparate — în special în ce priveşte 1913 de o parte şi 1919—1940 de alta [9] — decât cu corectarea foarte importantă impusă de indicaţiunile date mai sus.

In această situaţiune, consultarea cifrelor cantităţilor este absolut necesară spre a ne da seama exact cel puţin de tendinţele ce apar în evoluţiunea comerţului nostru exterior, dela 1913 la 1940 [10].

---

9. Eroarea dela un an la altul înăuntrul acestei perioade este firește mai mică, din cauză că deprecierea a fost relativ lentă.

10. Un exemplu ne va lămuri cu uşurinţă acest lucru.

Cifrele balanţei comerciale, în anul 1919, pun în lumină situaţiunea economică foarte precară în care s'a găsit România, după armistiţiul din 11 Noembrie 1918, situaţiune datorată războiului şi ocupaţiunii germane.

De unde, în 1913, Vechiul Regat exportase 4.569.000 tone, exportul cade, în 1919, pentru România întregită, la 110.000 tone, cifră rotundă. Situaţiunea începe să se îndrepte în 1920. Măsura însă în care s'a produs această îndreptare nu poate fi apreciată exact din cifrele valorilor. Intr'adevăr, valoarea mărfurilor exportate trece dela 104 milioane lei, în 1919, la 3.448 milioane în 1920, ceeace ar putea însemna, la prima vedere, că exportul României a fost, în 1920, de aproape 35 de ori mai important decât în 1919. Concluziunea este evident falsă. Sporirea valorii exportului de mărfuri este datorită, în mare parte, creşterii efective a activităţii economice a ţării, activităţii agricole în deosebi şi comerţului de export, dar şi deprecierii monetare, adică urcării preţurilor exprimate în lei hârtie, care s'a produs între 1913 şi 1919. Cercetarea cifrelor de cantităţi ne permite să avem imaginea exactă a situaţiei: exportul a trecut, cifre rotunde, dela 110.000 tone în 1919, la 1.500.000 tone în 1920, o sporire dela 1 la 15, nu 1 la 35, cum apare din compararea cifrelor înscrise în coloana de valori.

Considerând numai perioada 1929—1940, în care fluctuaţiunile monetare au fost mai puţin grave decât în perioada 1913 — 1919—1929 examinarea cifrelor de mai sus ne arată că România este o ţară exportatoare de produse de valoare mai mică şi importatoare de mărfuri mai scumpe.

Dacă luăm, de pildă, anul 1939, ultimul an aproape normal înainte de războiul actual, vedem că exportul a reprezentat 7.564.000 tone, iar importul 739.000 tone. Raportul de cantităţi între import şi export este deci, aproximativ, de 1 la 10.

Tot în 1939, cifra exportului, în valori, a fost de 26.809 milioane, iar cifra importului a fost de 22.890 milioane lei. Deşi raportul de cantităţi în acest an este de 1 la 10 — exportul de 10 ori mai mare ca importul — valoarea exportului depăşeşte însă pe aceea a importului numai cu aproximativ 4 miliarde lei, raportul este de 1 la 1,17!

Acest lucru se datoreşte structurii importului şi exportului, adică naturii mărfurilor care se importă şi se exportă.

Noi exportăm: animale vii, cereale, lemn, petrol şi derivate, adică mărfuri de greutate mare şi valoare mică.

Importăm, în schimb, produse finite în primul rând: obiecte diverse destinate consumului, sau maşini şi unelte destinate echipării şi funcţionării economiei noastre, produse care au în genere o greutate mică, dar o valoare adeseori foarte mare. Importăm desigur şi produse semi-fabricate şi materii prime, care au o valoare mai redusă, dar acestea nu reprezintă decât o mică parte a importului: 10%—20%, în ultimii zece ani, dinaintea războiului actual.

Valoarea medie a tonei importate este deci mai mare decât valoarea medie a tonei exportate. In 1939, plătim pentru 739.000 tone importate, 23 miliarde lei şi la export ni se plăteşte, pentru 7.564.000 tone, numai 27 miliarde lei, sau în cifre rotunde: 3.500 lei tona exportată şi 31.100 lei tona importată [11].

Modificările în valoarea globală a importului sau exportului — bine înţeles în afară de cele datorite schimbărilor cantitative — pot fi determinate cum am arătat şi de variaţiunile care se pot produce în preţul tuturor mărfurilor importate sau exportate, ca rezultat al unor fluctuaţiuni monetare. Ele se mai pot produce însă şi din alte cauze decât cele monetare, urcare sau scădere de preţuri, de pildă, nu generale, ci speciale, pentru anumite mărfuri, la un moment dat.

Modificări în valoarea comerţului exterior se mai pot produce, în fine, prin schimbările de structură care intervin

---

11. Aceasta înseamnă că pentru a plăti o tonă de marfă importată trebue să exportăm 9 tone.

în vieaţa economică a unei ţări şi care se traduc apoi prin modificări corespunzătoare în aspectul schimburilor de mărfuri cu străinătatea [11].

Acceaşi constatare se poate face şi în ce priveşte importul. Desvoltarea activităţii industriale într'o ţară — ca rezultat al tendinţei foarte accentuate de industrializare, care se constată la noi şi în multe ţări în ultimele decenii — a sporit importul de materii prime şi a micşorat importul de maşini şi de unelte şi, mai ales, pe acela de produse finite destinate direct consumului. Cum aceste mărfuri au preţuri diferite, schimbarea structurii importului atrage modificarea valorii acestuia. Dacă, de pildă, în loc de ţesături de bumbac, importăm fire — pe care le ţesem în ţesătoriile noastre — sau în loc de fire, importăm bumbac brut — pe care îl toarcem în filaturile noastre — dacă, în loc de produse laminate, importăm ţagăle, se înţelege că valoarea importului scade în consecinţă.

In ambele grupe de ipoteze expuse mai sus, export şi import, poziţiunea economică a ţării considerate este mai bună, schimbarea de structură ce s'a produs are ca rezultat, pe de o parte, o mai bună valorificare a produselor ei, pe de alta, o mai largă utilizare a mâinii de lucru şi a capacităţii tehnice şi economice de care dispune.

§ 1.

Exportul României.

Considerat pe categorii mari, exportul nostru se împarte în cinci grupe: animale vii, produse animale şi alimentare; cereale şi derivate; lemn şi derivate; produse petrolifere; diverse.

Importanţa fiecărei grupe variază dealungul timpului, datorită schimbărilor de structură şi organizare economică ce s'au produs.

I.

Evoluţiunea şi structura exportului.

Evoluţiunea exportului României şi structura lui în ultimele decenii, apar în cifrele tabloului ce urmează.

---

11. Dacă, de pildă, în urma prefacerilor care pot interveni în exploatare sau în urma desvoltării metodelor de valorificare sau industrializare a produselor agricole, o ţară ajunge să exporte: plante medicinale sau industriale în loc de grâu, porci în loc de porumb, făină în loc de grâu, malţ în loc de orz, conserve de carne în loc de

CATEGORIE	Media anilor 1911—1913 Cantități Mii de tone	%	Valori Milioane lei	%	1919 Cantități Mii de tone	%	Valori Milioane lei	%
Animale și produse alimentare	19	0,40	15	2,25	—	0,01	1	0,96
Cereale și derivate	3.308	69,47	498	74,55	3	2,75	2	1,92
Lemn și derivate	331	6,95	25	3,74	23	21,10	5	4,81
Produse petrolifere	862	18,10	79	11,3	44	40,36	63	60,58
Diverse	242	5,08	51	7,63	39	35,78	33	31,73
Total	4.762	100,00	668	100,00	109	100,00	104	100,00

CATEGORIE	1929 Cantități Mii de tone	%	Valori Milioane lei	%	1939 Cantități Mii de tone	%	Valori Milioane lei	%
Animale și produse alimentare	86	1,22	2.884	9,95	106	1,40	2.758	10,29
Cereale și derivate	1.726	24,43	8.954	30,92	1.974	26,09	7.210	26,89
Lemn și derivate	1.979	28,01	4.679	16,16	860	11,37	2.530	9,44
Produse petrolifere	2.881	40,78	9.629	33,25	4.178	55,23	11.227	41,88
Diverse	393	5,56	2.814	9,72	447	5,91	3.084	11,50
Total	7.065	100,00	28.960	100,00	7.565	100,00	26.809	100,00

Din cifrele acestui tablou se constată o covârşitoare predominare a exportului de cereale, atât în cantităţi, 70% din export, cât şi mai ales în valorile mărfurilor exportate, 75%, media anilor 1911—1913, perioadă normală înaintea războiului de întregire a neamului.

Exportul de vite, în aceeaşi perioadă, este relativ restrâns. El reprezintă mai puţin de o jumătate la sută din cantităţile exportate şi abia 2,25% din valori, datorită faptului că creşterea vitelor, în deosebi pentru export, era mai puţin desvoltată în Vechiul Regat decât este în România de azi, deşi creşterea vitelor constitue un mijloc foarte remuneratoriu de valorificare a produselor agricole — export de porci în loc de export de porumb — în afară de alte avantaje ce prezintă pentru agricultură în general: îngrăşăminte, animale de tracţiune, mijloace de alimentare pentru săteni, etc..

Situaţiunea s'a îmbunătăţit simţitor în ultimul timp. In 1939, valoarea exportului de vite depăşeşte 10% din valoarea globală a exportului, datorită desvoltării pe care a luat-o creşterea vitelor în ţara noastră şi în deosebi contribuţiei importante adusă de Transilvania şi Banat, unde creşterea vitelor în general, ca şi a vitelor pentru export, are o însemnătate mult mai mare decât în Vechiul Regat.

Lemnul şi industriile derivate ocupă, în perioada 1911—1913, un loc destul de mic: 7% din punct de vedere al cantităţilor şi 4% din punct de vedere al valorilor.

Petrolul reprezintă aproximativ 18% din punct de vedere al cantităţilor şi 12% ca valoare.

In sfârşit, produsele diverse, în care ar intra exportul de produse manufacturate, industriale, reprezintă abia 5% din cantităţi şi aproape 8% din valori, ceeace dovedeşte că, în acea perioadă, eram o ţară puţin desvoltată din punct de vedere industrial şi că industrializarea nu era destul de importantă pentru a permite un export de produse manufacturate.

După 1913, a urmat perioada războiului mondial din 1914—1918.

Situaţia în 1919 are un caracter extrem de interesant, pentru cine este preocupat de starea economiei româneşti în primii ani de după acel război.

Faptul cu deosebire impresionant în acel moment este căderea verticală a exportului nostru: dela 4.762.000 tone, media anilor 1911—1913, el a scăzut brusc la 109.000 tone, adică ceva peste 2% din exportul nostru în perioada 1911—1913, datorită faptului că ţara era secătuită de efectele războiului

---

vite pe picioare, etc., valoarea exportului va creşte — fără ca să fi intervenit vreo schimbare monetară sau vreo modificare de preţuri — prin faptul că se va fi schimbat structura exportului, produsele ce se exportă acum fiind mai valoroase decât cele ce se exportau în trecut.

şi de ocupaţia pe care o suferise. In 1919, exportul de cereale nu mai reprezintă decât 1,92% din valoarea exportului nostru [12].

Singurele mărfuri importante care s'au putut exporta într'o oarecare măsură, şi firește numai în cadrul acesta restrâns de 109.000 de tone, sunt petrolul şi lemnul.

Zece ani mai târziu, în 1929, într'o epocă în care putem considera situaţia ca adaptată împrejurărilor noui care s'au creat după războiul reîntregirii naţionale, constatăm iarăşi o schimbare importantă în structura exportului nostru, în condiţiuni diferite însă de cele din 1919.

Din tabloul de mai sus, constatăm că de unde, în media anilor 1911—1913, cerealele şi derivatele lor reprezentau 75% din valoarea exportului nostru, ele nu mai reprezintă decât 31%, în 1929, şi 27% în 1939.

In schimb, importanţa petrolului creşte, în special dela războiul din 1914—1918 încoace. De unde, în 1911—1913, petrolul reprezenta 12% din valoarea exportului nostru, înregistrăm în 1929 un procent de 33%. Această tendinţă se accentuiază 10 ani mai târziu, în 1939, adică ultimul an normal înainte de războiul actual, când cerealele scad la 27%, iar petrolul urcă la 42%.

Se constată deci că, de unde cerealele reprezentau altă dată 3/4 din valoarea exportului nostru, ele nu mai reprezintă în ultima vreme decât 1/4 din acest export.

Acest fapt se datoreşte prefacerilor ce s'au produs în vieaţa noastră economică.

In primul rând, trebue să observăm şi aci că cifrele anilor 1911—1913, de o parte, şi ale anului 1939 de alta nu sunt comparabile fără oarecare rectificări.

Intre aceste două date s'au produs importante prefaceri teritoriale. Cerealele care mergeau, ca export, în Transilvania, figurează acum în consumul interior; în exportul nostru de azi nu mai apar deci, ca în 1911—1913, cantităţile care mergeau în această provincie.

In al doilea rând, între timp s'a produs — şi acest lucru trebue să ne bucure — o ameliorare în alimentarea generală a ţării, consumul intern este mai mare, ţărănimea şi muncitorimea noastră a început să se hrănească mai bine. Ridicarea nivelului general de vieaţă reduce exportul de produse alimentare în măsura firește în care cerinţele unui nivel mai ridicat de vieaţă nu sunt compensate de o creştere a întinderii exploatărilor agricole sau a productivităţii acestora.

---

12. Este interesant să apropiem de aceste date, cifrele importului nostru în 1919: 414.000 tone, faţă de 1.191.000 tone, media în 1911—1913. Din această cantitate de 414.000 tone, 229.000, adică mai bine de 55%, erau cereale şi produse alimentare, pe care a trebuit să le aducem de dincolo de graniţă, spre a face faţă nevoilor ţării.

Chiar cu aceste corective însă, semnificaţia cifrelor nu se schimbă. Exportul de cereale pierde într'adevăr, din poziţiunea lui relativă, locul principal îl au în ultimul timp produsele petrolifere[13].

Această constatare ne duce la câteva consideraţiuni interesante în ce priveşte structura viitoare a comerţului nostru exterior şi rolul pe care sunt chemate să-l joace, în acest comerţ, produsele agricole.

Nu este locul să examinăm aci chestiunea importanţei zăcămintelor noastre cunoscute de petrol, sau aceea a zăcămintelor probabile, şi să luăm atitudine într'o discuţiune în care părerile specialiştilor sunt şi azi împărţite. Impresiunea noastră este că. suntem încă destul de departe de momentul în care aprovizionarea noastră cu petrol ar putea să fie primejduită. Nu este mai puţin adevărat însă că exploatările noastre petrolifere lucrează azi în condiţiuni mai grele ca altădată şi că se constată prefaceri însemnate în condiţiunile de producţie şi consum ale ultimilor ani.

Iată cifrele producţiei, exportului şi consumului de petrol pe ultimii 10 ani (milioane de tone şi procente din producţie)[14]:

Anii	Producţie	Export	%	Consum	%
1930	5,7	3,9	68,4	1,3	21,8
1931	6,7	4,7	70,1	1,2	17,8
1932	7,3	5,2	65,8	1,2	15,1
1933	7,4	5,9	79,7	1,3	18,0
1934	8,5	6,5	76,5	1,4	16,6
1935	8,4	6,6	78,5	1,5	17,6
1936	8,7	6,9	79,3	1,5	17,8
1937	7,1	5,7	80,2	1,6	22,7
1938	6,6	4,5	68,2	1,7	25,3
1939	6,2	4,2	67,6	1,8	28,6
1940	5,8	3,5	60,3	1,9	32,0

Din cifrele de mai sus rezultă, în primul rând, o scădere continuă a producţiei, care cade dela 8,7 milioane de tone, cifra maximă în 1936, la 5,8 milioane de tone, în anul 1940. Această scădere de aproape 36% a avut loc într'o perioadă destul de scurtă, 4 ani, dela 1936 la 1940.

---

13. Şi aci au jucat cauzele de reducere a exportului indicate pentru cereale. Reducerea a fost însă compensată de sporirea producţiei.

14. Cifrele ar trebui să sufere o uşoară corectare spre a ţine seama de mişcarea anuală a stocurilor. Neglijăm corectarea, fiindcă nu are nicio influenţă asupra concluziilor ce se desprind din tabloul nostru. Pentru 1930—1939 vezi *PIZANTY (M.), Privire retrospectivă asupra industriei petrolifere, în perioada 1930—1939*, Cartea Românească, Bucureşti, 1940, p. 27, 36 şi 41. Pentru 1940, *Monitorul Petrolului Român*, 1941, Septembrie, Nr. 16—17, pp. 726, 729 şi 731.

In aceeaşi perioadă, se constată o sporire destul de însemnată a consumului intern. Consumul intern reprezintă, în anul 1939, 28,60% din totalul producţiei faţă de 16,6% în 1934, iar în 1940 consumul intern a ajuns la 32%, ceeace înseamnă că o treime din petrolul produs a fost întrebuinţat în ţară, şi suntem convinşi că mergem către o sporire a acestui coeficient. Lucrul se explică, bine înţeles, nu numai prin sporirea consumului care s'a produs între 1935 şi 1940, ci şi prin scăderea producţiei intervenită în aceeaşi perioadă. Constatarea noastră rămâne, totuşi, valabilă.

II.

Exportul şi motorizarea ţării

Observaţiunile de mai sus ne duc la una din preocupările însemnate ale politicei noastre economice: motorizarea ţării.

Motorizarea priveşte: transporturile pe şosele, turism şi vehicule industriale, şi exploatările agricole.

In ce priveşte prima categorie, transporturile de persoane şi vehiculele industriale, numărul de automobile care circulau în ţară, în 1939, era foarte mic faţă de numărul de automobile care circulă în alte ţări: vreo 30.000 de vehicule la o populaţie de aproximativ 19.000.000 locuitori, adică o trăsură la 633 de oameni, în timp ce Statele-Unite ale Americei, de exemplu, la o populaţie de 125 milioane, au rotund 20.000.000 trăsuri, adică la 6 oameni o trăsură. Nimeni nu se gândeşte să atingem coeficientul Statelor-Unite, diferenţa este însă mare.

Problema sporirii parcului de automobile al ţării — camioane, vehicule industriale ca şi automobile de turism, — şi organizarea transporturilor pe şosele, într'o strânsă şi judicioasă coordonare cu cele feroviare, vor trebui puse imediat ce se va sfârşi războiul actual.

Căile ferate au avantajul de a asigura un transport mai ieftin pentru parcursurile lungi, îndeosebi pentru mărfurile de valoare mică sub volum sau greutate mare, cum sunt aproape toate mărfurile noastre de export. Automobilul are avantaje serioase când este vorba de distanţe mai mici, de mărfuri ce trebue adunate din centre răzleţe de producţie. Avantajele se datoresc supleţei şi mobilităţei lui, precum şi posibilităţii de a înlătura greutăţile de încărcare şi manipulare, prin serviciul „dela poartă la poartă“ — „door to door“, expresiune consacrată — pe care îl poate asigura.

Pe de altă parte, lipsa de căi ferate în anumite regiuni ale ţării şi necesitatea stabilirii de legături transversale, dificultăţile şi cheltuelile legate de construcţia de noui linii în regiunile deluroase şi muntoase îndeosebi, pun pe planul întâi o politică de amenajare a şoselelor noastre şi organizarea

transporturilor cu automobile, care se adaptează mai uşor ca cele feroviare fluctuaţiunilor traficului şi nevoilor sezoniere.

Desvoltarea ce va trebui să se producă în circulaţia noastră de automobile va aduce după sine o creştere firească a consumului intern de petrol, deci o reducere a disponibilităţilor de export, în măsura în care nu se va putea spori producţia internă sau, eventual, aprovizionarea cu produse sintetice.

De consumul de petrol şi organizarea transporturilor automobile se leagă o altă problemă foarte actuală, problema mecanizării agriculturii noastre, care cere cel puţin un început de rezolvare imediată, spre a se face faţă dificultăţilor ce s'au produs prin reducerea simţitoare a stocurilor noastre de vite provocată de războiu şi consecinţele lui.

Oportunitatea mecanizării agriculturii a fost viu discutată. Nu credem că este locul să ne oprim asupra acestei discuţiuni atât timp cât mecanizarea în agricultura noastră este aşa de redusă. Se mai seceră şi azi cu mâna în foarte multe locuri, se treeră cu cai, în unele regiuni ale ţării! Sunt şi azi maşini de treerat în funcţiune, care s'au importat de mai bine de treizeci de ani! In această situaţie, socotim că multă vreme încă va trebui să ducem realizările noastre în această direcţie până la puterea maximă a creditului sau mijloacelor de cumpărare de care dispunem şi a posibilităţilor de livrare a industriilor străine furnizoare.

Mecanizarea agriculturii, ca şi înmulţirea mijloacelor de transport cu automobilele, atrage după sine mărirea consumului intern de combustibil lichid. Exportul nostru de petrol nu va mai ţine, probabil, în balanţa noastră comercială locul pe care îl deţine astăzi.

Pentru a menţine excedentul balanţei noastre comerciale — necesar spre a împlini şi alte nevoi — va trebui, pe de o parte, să sporim productivitatea exploatărilor noastre agricole, pe de alta, să facem eforturi spre a exporta nu numai cereale, ci mai ales alte produse agricole, de valoare mai mare: plante industriale: in, cânepă, floarea soarelui, muştar, ricin; plante medicinale: muşeţel, nalbă, mac, etc., care se cer intens nu numai în Europa dar şi peste Ocean şi care se cultivă cu o mare rentabilitate[15]. Intensificarea producţiei agricole, o mai judicioasă alegere a culturilor, legate de o mai bună valorificare a produselor vor putea reda agriculturii noastre locul care

---

15. Am dat o mai mare întindere consideraţiunilor asupra structurii exportului nostru şi raportului pe care îl are această structură cu politica transporturilor şi cu organizarea tehnică a exploatărilor noastre agricole, pe de o parte din cauza importanţei pe care o au aceste probleme, pe de alta spre a învedera încă odată strânsa legătură şi înrâurirea reciprocă ce există între diferitele ramuri ale politicii economice.

i se cuvine şi pe care l-a ocupat altă dată în comerţul exterior al ţării noastre.

§ 2.

Importul României.

Cercetarea cifrelor importului şi evoluţiunii lor procură indicaţiuni preţioase asupra structurii economiei româneşti.

Am dat mai sus, la începutul expunerii noastre asupra comerţului exterior al României, cifrele globale în 1913 şi dela 1919 la 1940. Iată acum repartiţiunea importului nostru[16] potrivit clasificării internaţionale dela Bruxelles[17]:

Anii	Materii prime şi semifabricate		Produse finite		Diverse		Total
	Milioane lei	%	Milioane lei	%	Milioane lei	%	Milioane lei
1920	133	1,9	6.116	87,6	731	10,5	6.980
1921	384	3,2	10.565	87,0	1.196	9,8	12.145
1922	595	4,8	10.371	84,1	1.359	11,1	12.325
1923	846	4,3	16.651	85,3	2.019	10,4	19.516
1924	1.413	5,4	22.818	86,9	2.034	7,7	26.265
1925	1.825	6,1	25.658	85,8	2.430	8,1	29.913
1926	2.592	7,0	32.376	87,0	2.228	6,0	37.196
1927	3.432	10,1	28.335	83,7	2.085	6,2	33.852
1928	3.070	9,7	26.506	83,8	2.065	6,5	31.641
1929	3.155	10,6	23.839	80,5	2.834	8,9	29.828
1930	2.436	10,6	19.119	83,0	1.489	6,5	23.044
1931	1.556	9,9	13.025	82,7	1.174	7,4	15.755
1932	1.239	10,3	9.327	77,6	1.445	12,1	12.011
1933	1.482	12,6	9.449	80,5	811	6,9	11.742
1934	1.895	14,3	10.612	80,3	702	5,4	13.209
1935	1.505	13,9	8.623	79,5	719	6,6	10.847
1936	1.834	14,5	10.148	80,3	656	5,2	12.638
1937	3.550	17,5	15.720	77,5	1.015	5,0	20.285
1938	3.791	20,2	13.970	74,4	1.007	5,4	18.768

Examinarea cifrelor de mai sus ne permite să facem câteva constatări interesante, în ce priveşte evoluţiunea şi struc-

---

16. Vezi *GEORGESCU ROEGEN (N.): Comerţul Exterior al României 1919—1938*, citat mai sus, pag. 485.

17. Această clasificare, ce datează din 1913, împarte produsele în cinci grupe: 1. animale; 2. alimente; 3. materii prime şi semifabricate; 4. Produse finite; 5. aur şi argint.

Pentru simplificarea expunerii noastre, am dat în tabloul redus mai sus, numai cifrele privind grupele 3 şi 4, care reprezintă în general împreună 90—95% din valoarea totală a importului nostru, iar grupele 1, 2 şi 5 le-am cumulat sub „diverse".

Se consideră în importul nostru: ca „materii prime": pieile netăbăcite, lânurile naturale, zdrenţele de lână, bumbacul brut, huila, cocsul, cărbunele, cauciucul brut, etc.; ca „produse semifabricate": pieile

tura importului şi fenomenul de industrializare care s'a produs în ultimele decenii în vieaţa economică a ţării noastre şi care apare foarte plastic, în cifrele importului nostru.

Evoluţiunea şi structura importului şi industrializarea ţării.

Prima constatare priveşte evoluţiunea volumului global al importului nostru.

Importul nostru trece într'adevăr, prin urcări succesive, dela 304.000 tone, în 1920, la 1.008.000 tone, în 1927[18]. Acest spor se datoreşte nevoilor de aprovizionare şi refacere a ţării — bunuri de consum, materiale de reconstrucţie şi investiţiuni — după secătuirea şi distrugerile primului război mondial.

In anii 1927, 1928 şi 1929, ani premergători crizei economice din 1931, valoarea totală a importului nostru este staţionară în jurul cifrei de aproximativ 30.000 milioane de lei; cantităţile se menţin în jurul cifrei de 1.000.000 tone.

Cu începere din anul 1929, valoarea totală a importului nostru scade mereu până în 1935 — dela 29.628 milioane de lei, în 1929, la 10.847 milioane de lei în 1935 — cu excepţia anului 1934, când valoarea totală a importului nostru a fost de 13.209 milioane de lei. Cantităţile scad şi ele, firește, dela 1.102.000 tone, în 1929, la 533.000 tone în 1935.

Scăderea continuă ce s'a produs în această perioadă are mai multe explicaţiuni.

Ea se datoreşte, în primul rând, urmărilor crizei economice mondiale din 1929—1931, care a pricinuit modificări radicale în volumul şi modalităţile de funcţionare ale schimburilor internaţionale. In mai toate ţările se introduc restricţiuni severe în regimul acestor schimburi, care duc mai repede sau mai încet, către un regim de dirijare a comerţului exterior. România a instituit şi ea prin legea devizelor din 1 Octomvrie 1932, modificată apoi şi completată de mai multe ori, un regim de control al schimburilor cu străinătatea.

Scăderea valorii totale a importului nostru în această epocă nu se datoreşte însă numai reducerii cantităţilor de măr-

---

tăbăcite, firele de lână, firele de bumbac, fierul şi oţelul neprelucrat, etc.; ca „produse finite", două categorii de produse: produse necesitând un supliment de manoperă pentru a fi utilizate şi produse de utilizare directă, bunuri de consum şi tot felul de unelte şi maşini.

18. Cifrele valorilor în această perioadă: 6.980 milioane de lei, în 1920, şi 33.852 milioane în 1927, indică un spor mult mai mare, aproape 5 la 1, în loc de 3 la 1. Diferenţa se explică prin urcarea preţurilor mărfurilor importate care s'a produs între timp, din cauza deprecierii leului din această perioadă.

furi importate, ci şi scăderii preţurilor acestor mărfuri. Intr'adevăr, după 1929 preţurile produselor scad pe toate pieţele europene şi extra-europene. Se puteau deci importa mai ieftin produsele de care aveam nevoie.

Se cuvine să adăogăm, pe de altă parte, că desvoltarea la care ajunsese industria noastră până la această perioadă de criză a permis să se producă în ţară anumite produse finite, pe care mai înainte eram siliţi să le cumpărăm din străinătate. S'a produs astfel o schimbare de structură în importul nostru, dela produse finite la materii prime sau semi-fabricate, pe care o vom examina mai jos, datorită căreia importul nostru devine mai ieftin, ceeace duce la o scădere a valorii totale a importului.

Epoca de redresare începe în anul 1934 şi merge până în anul 1938. In această epocă valoarea importului nostru creşte continu. Creşterea se datoreşte intensificării generale a schimburilor internaţionale, dar mai ales, în ceeace ne priveşte, noului efort de industrializare a economiei româneşti ce s'a produs în anii 1937—1938, în legătură poate şi cu îngrijorarea politică ce stăpânea Europa în acea perioadă.

A doua constatare priveşte, cum am spus ceva mai sus, structura importului nostru, rezultat al procesului de industrializare a economiei româneşti.

Vom cerceta, din tabloul de mai sus, cifrele referitoare la materii prime şi semifabricate, de o parte, produsele finite, de altă parte.

Intre 1920 şi 1929, produsele finite reprezentau între 87,6% şi 80,5% din valoarea totală a importului, pe când materiile prime şi produsele semifabricate reprezentau abia 1,9%, în 1920 şi 10,6%, în 1929, din valoarea totală a importului nostru.

Aceste cifre învederează:

întâi: marea nevoie de produse finite a ţării noastre — circa 85%, în medie, din valoarea totală a importului nostru între 1920—1929 — atât bunuri de consum direct cât şi maşini şi unelte necesare creerii industriei noastre;

al doilea: o creştere însemnată a importului de materii prime şi produse semifabricate necesare desvoltării activităţii noastre industriale.

Situaţiunea aceasta se menţine în anii 1929—1934, epoca crizei economice mondiale.

In sfârşit, între 1934—1938, constatăm o urcare continuă în procentul materiilor prime şi produselor semifabricate, care atinge, în 1938, 20,2% din valoarea importului nostru, în timp ce produsele finite scad, în 1938, la 74,4% din valoarea totală a importului nostru.

In concluzie, apropiind cifrele: 1,9% (1920) şi 20,2% (1938), pentru materiile prime şi produsele semifabricate din

totalul valorii importului nostru, de cifrele: 87,6% (1920) şi 74,4% (1938) reprezentând participarea la importul nostru a produselor finite, ne dăm seama de efortul continuu de industrializare a economiei noastre [19].

§ 3.

Balanţa comercială a României (1919—1940).

Cifrele balanţei comerciale a României între 1919 şi 1940 oglindesc evoluţia raporturilor noastre comerciale cu străinătatea [20].

---

19. Pentru a ilustra, printr'un exemplu concret, deplasarea importului între 1928—1938, dela fabricate spre materia primă, dăm mai jos cifrele importului de bumbac brut, fire simple şi răsucite şi ţesături de bumbac.

Anii	Cantităţi mii de tone				Valori milioane de lei			
	Bumbac brut	Fire de bumbac simple	Fire de bumbac răsucite	Ţesături de bumbac	Bumbac brut	Fire de bumbac simple	Fire de bumbac răsucite	Ţesături de bumbac
1928	3,3	12,4	2,5	10,3	274	1,440	290	3,106
1929	3,3	13,3	2,5	8,2	284	1,470	305	2,316
1930	3,3	14,6	2,4	5,9	298	1,471	269	1,676
1931	3,0	15,2	1,8	4,4	190	1,083	153	1,162
1932	3,7	19,5	2,3	3,9	151	1,118	162	805
1933	5,0	21,0	2,8	3,0	206	1,240	203	639
1934	5,7	20,0	2,9	2,6	256	1,143	212	544
1935	6,0	17,4	2,3	1,3	214	1.034	173	271
1936	9,4	17,6	2,8	0,9	379	1,188	279	217
1937	16,7	20,2	3,0	1,2	881	1,636	315	324
1938	20,8	11,4	3,5	0,8	893	897	328	240

Din examinarea acestui tablou, reiese clar deplasarea importului dela produsele finite către materia primă.

Importul de ţesături de bumbac a scăzut între 1928—1938 la aproape a treisprezecea parte, 0,8 mii tone în 1938, faţă de 10,3 mii tone în 1928. In schimb importul de bumbac brut s'a înşesit, 20,8 mii tone în 1938 faţă de 3,3 mii tone în 1928.

In ceeace priveşte importul firelor de bumbac răsucit, constatăm oarecare stabilitate în jurul cifrei de 3 mii tone anual; în schimb, importul firelor de bumbac simple aproape s'a dublat în 1937 faţă de 1928; 20,2 mii tone faţă de 12,4 mii tone. Pentru anii 1928—1937, din tabloul de mai sus, vezi *MADGEARU (V.), Evoluţia economiei româneşti,* Independenţa Economică, Bucureşti, 1940, p. 276. Pentru 1938 vezi *VINTILĂ (I.), Le commerce extérieur de la Roumanie (1919—1939),* Lupta, Bucarest, 1943, p. 20.

20. In aprecierea acestor cifre se cuvine să ţinem seama de observaţiunile referitoare la fluctuaţiunile monetare care s'au produs între

Imediat după război, între 1919—1921, balanța noastră comercială se soldează cu un deficit important, aproximativ 11 miliarde lei pentru această perioadă.

Explicația acestui însemnat deficit este simplă.

La încetarea ostilităților, în 1919, țara noastră s'a găsit, din cauza războiului și ocupației inamice, cu o economie secătuită, cu necesități mari și capacitate de producție scăzută, care, avea nevoie de un import masiv de bunuri de consumație ca și de bunuri pentru reconstrucția țării și pentru echiparea industriei naționale, în fața căreia se afla un export foarte redus. Eforturile făcute imediat după terminarea războiului, încă din 1920, au permis să se facă exporturi în valoare de 3.448 milioane lei, față de 104 milioane lei în 1919.

In 1921, valoarea exportului nostru se triplează și atinge, în 1922, cifra de 14.039 milioane lei. Deficitul balanței noastre comerciale s'a menținut totuși la același nivel în anii 1919 la 1921, deoarece sporirea valorii importului, a anihilat efectele intensificării exportului nostru.

Redresarea capacității de producție a economiei noastre s'a realizat destul de repede. Ea se oglindește în soldul activ al balanței noastre comerciale de 1.714 milioane lei în 1922 și de 5.078 milioane lei în 1923, cu toate că, în același timp, a crescut și valoarea importului dela 12.145 milioane lei în 1921, an deficitar, la 19.516 milioane lei în 1923.

Recolta rea din anul 1924, deci lipsa produselor agricole din exportul nostru din prima jumătate a anului 1925, a făcut ca balanța comercială să se închee, în 1925, cu un deficit de 786 milioane lei.

Perioada dintre 1919—1926 se caracterizează deci printr'un import ridicat, necesar economiei noastre în refacere, și printr'un efort continu de sporire a exportului nostru, care dovedește creșterea rapidă a capacității de producție a țării.

In această perioadă, politica noastră economică a urmărit, paralel cu frânarea urcării prețurilor interne, oprirea deprecierii monedei noastre în străinătate. Căderea francului francez către 1926 și condițiunile monetare internaționale din acel moment au determinat totuși o nouă scădere a cursului leului, care a provocat o urcare a prețurilor în lei ale mărfurilor importate. In același an, scăderea prețurilor mondiale ale produselor noastre de export a început să se generalizeze și să se agraveze. Datorită acestor fapte, balanța noastră comercială s'a soldat, în 1926, cu un excedent de numai 1.069 milioane lei, cu toate că importul în acest an a fost cantitativ superior celui din 1925, adică 924.000 tone, față de 890.000 tone și

---

1913 și 1919 și între 1919 și 1940, pe care le-am făcut mai sus, la începutul explicațiunilor noastre referitoare la comerțul exterior al României.

că exportul a crescut dela 4.664.000 tone, în 1925, la 6.118.000 tone în 1926.

In 1927, a început o perioadă de stabilitate de fapt a leului. Susţinut de excedentul de cereale din recolta abundentă a anului 1926, exportul creşte atingând, în 1927, cifra de 38.111 milioane lei. In acelaş an, importul a atins şi el cifra de 33.852 milioane lei. Din cauza scăderii preţurilor mondiale, precum şi a faptului că sporul importului în cantitate s'a datorat materiilor prime şi semifabricatelor, nu s'a produs o creştere corelativă a valorii importului, aşa încât balanţa comercială s'a soldat, în 1927, cu un excedent foarte important de 4.259 milioane lei.

In anul 1928, situaţia comerţului nostru exterior s'a înrăutăţit. Din pricina secetei care a cauzat un deficit în producţia de porumb, exportul s'a micşorat simţitor, iar balanţa comercială s'a încheiat cu importantul deficit de 4.611 milioane lei.

In 1929 — anul reformei monetare pentru stabilizarea leului, legea din 7 Februarie 1929 — balanţa comercială s'a soldat cu un deficit de 668 milioane lei, provocat nu de recolta, care a fost bună, ci de scăderea însemnată pe piaţa mondială a preţurilor produselor noastre de export.

Incă din anul stabilizării, au apărut condiţiuni defavorabile pentru o normală desfăşurare a relaţiilor noastre comerciale cu străinătatea, care au pus moneda noastră într'o poziţie critică în anii următori şi au impus măsuri serioase pentru apărarea ei.

In anii de criză economică modială, 1930—1932, efortul ţării noastre a fost îndreptat asupra apărării stabilităţii noastre monetare, realizată în condiţiuni destul de grele în 1929.

In aceşti ani, pe de o parte s'a comprimat importul dela 1.102.000 tone, în 1929, la 450.000 tone în 1932. Pe de altă parte, s'a redus valoarea lui prin scăderea simţitoare a importului de produse fabricate, datorită faptului că industria noastră ajunsese în stare să satisfacă în multe ramuri o bună parte din nevoile consumului, redus şi el de criza economică.

In acelaşi timp, datorită recoltelor bune din 1930 şi 1931, exportul nostru a fost foarte activ, cu toată scăderea gravă a preţului cerealelor, fapt ce a determinat, încă din 1931, introducerea unei prime de export la grâu. Sporirea producţiei de petrol care a alimentat, în mod substanţial, exportul nostru în aceşti ani, a compensat, în parte, acea scădere.

Comprimarea importului şi intensificarea exportului, deşi în condiţiuni grele, au dus la încheerea balanţei noastre comerciale cu un sold activ de 5.478 milioane lei în 1930, de 6.442 milioane lei în 1931 şi 4.710 milioane lei în 1932.

Aceste excedente ale balanţei comerciale nu au putut totuşi să echilibreze balanţa de plăţi grevată de anuităţile datoriei publice şi de exodul de capitaluri, provocat de panica creată de prăbuşirile bancare din Europa centrală.

Incă din anul 1932, leul a început să se deprecieze pe pieţele străine. Acest fapt, precum şi scăderea tot mai accentuată a preţurilor produselor noastre de export — în timp ce preţurile produselor de import nu scădeau în aceeaşi proporţie — au provocat măsuri restrictive privind comerţul nostru de devize, urmate curând de un regim de control al schimburilor cu străinătatea.

Cu toate eforturile făcute pentru susţinerea exportului nostru, excedentul balanţei comerciale scade, în 1934, la 447 milioane lei, datorită în primul rând prăbuşirii preţurilor produselor noastre de export şi, în parte, deprecierii leului.

Pentru a învedera acest lucru este suficient să spunem că 9.215.000 tone export au valorat, în 1930, 28,5 miliarde lei, în timp ce 8.854.000 tone export au valorat, în 1934, abia 13,7 miliarde lei, mai puţin decât jumătate deci, deşi cantitativ exportul rămăsese aproape constant.

In 1933, preţurile mondiale încep a se redresa. Efectele acestei redresări sunt însă, în parte, anihilate de urcarea preţurilor interne care ajung să depăşească pe cele externe.

Spre a face faţă acestei situaţiuni s'a introdus, cu începere din Iunie 1935, un întreg sistem de măsuri monetare şi economice, menite să înlesnească exportul nostru şi să înlesnească realizarea unei balanţe comerciale favorabile.

După această dată, balanţa noastră comercială s'a soldat cu excedente din ce în ce mai mari, începând cu un sold activ de 5.909 milioane lei în 1935, continuând cu un sold activ de 9.065 milioane lei în 1936 şi atingând un excedent, deosebit de important, de 11.283 milioane lei, în 1937. Această situaţie favorabilă s'a datorat, în bună parte, redresării radicale a preţurilor mondiale. Exportul nostru de 9.276.000 tone, în 1935, a valorat 16.756 milioane lei, pe când exportul nostru de 9.637.000 tone, din 1937, a valorat 31.568 milioane lei.

Poziţia favorabilă a balanţei comerciale a fost răsturnată, din nou în 1938, în urma unei noui scăderi a preţurilor mondiale.

Din cauza diminuării exportului de cereale şi de produse petrolifere, volumul exportului a scăzut la 7.409.000 tone în 1938.

Redresarea soldului balanţei noastre comerciale începe cu 3.919 milioane de lei excedent, în 1939 şi continuă, în 1940, când, datorită reducerii importului şi unei mai bune valorificări a exportului nostru, deşi cantitativ mai restrâns, balanţa comercială s'a soldat cu un excedent de 9.369 milioane lei.

§ 4.

Comerțul exterior al României dela 1940—1944.

Odată cu isbucnirea războiului, în 1939, cu generalizarea lui, în 1940, dar mai ales cu intrarea noastră în războiu în 1941, raporturile comerciale ale țării noastre au căpătat un aspect special, dominat, cum era firesc, de condițiunile politice și militare în care ne-am aflat.

Datorită acestor condițiuni, precum și faptului că informațiunile asupra mișcărilor comerțului exterior constituesc în vreme de războiu indicațiuni interesante asupra potențialului economic și militar al unei țări, publicarea cifrelor comerțului exterior a fost oprită și la noi în anii din urmă.

Cercetarea relațiunilor noastre comerciale în această perioadă nu se va putea face cu folos, credem, decât după încheerea păcii, când se vor fi dat publicității toate cifrele comerțului nostru exterior și când aceste cifre se vor putea judeca cu toată libertatea necesară.

CAPITOLUL III

Tehnica plăților internaționale.

Am arătat în primul capitol al Cărții II, consacrat mecanismului comerțului exterior și schimburilor internaționale, importanța pe care o au în orientarea și organizarea acestor schimburi — schimburile de mărfuri în primul rând — condițiunile în care se face plata mărfurilor ce se vând sau se cumpără și a serviciilor și prestațiunilor diverse ce-și fac între ele națiunile civilizate, adică condițiunile în care se lichidează creanțele și datoriile derivând din relațiunile economice și financiare dintre popoare.

Importanța modalităților de lichidare este așa de mare încât, cum am văzut, modificările pe care le-a suferit în ultimii cincisprezece ani jocul acestor modalități au dus la prefaceri foarte adânci în însăși organizarea și orientarea schimburilor de mărfuri, au provocat o politică de restricțiuni, care constitue o agravare serioasă a protecționismului și au determinat un complex de măsuri diferite, care au modificat deopotrivă și desfășurarea activității economice interne a celor mai multe țări și aspectul schimburilor dintre popoare.

In aceste condițiuni, credem că este absolut necesar, în cadrul expunerii noastre de politică comercială și în interesul unei mai bune înțelegeri a unei asemenea politici, să examinăm o problemă de tehnică monetară: mecanismul plăților internaționale.

Funcționarea acestui mecanism depășește, cum vom vedea și mai departe, comerțul exterior, adică schimbul de mărfuri între popoare. Schimburile internaționale pot avea drept obiect, în afară de mărfuri, cum am mai spus, servicii și prestațiuni diverse sau mișcări de capitaluri [1]. Din aceste schimburi nasc datorii și creanțe sub diferite titluri. Pe ce cale se

---

1. Cele dintâi, mărfurile, intră, cum am spus ceva mai sus, în cadrul balanței comerciale. Celelalte se așează printre posturile balanței de conturi sau de plăți. Le vom cerceta cu deamănuntul sub aceste titluri, mai departe.

vor plăti dela o ţară la alta mărfurile sau serviciile primite, prin ce mijloace se vor transmite capitalurile datorate, cum se va face lichidarea datoriilor şi creanţelor ce rezultă din aceste schimburi?

Situaţiunea este diferită după cum ne găsim:

în regim liberal, adică regimul în care ne-am aflat, cu excepţia perioadei de război 1914—1925, primul război mondial şi urmările lui, până la criza din 1929—1931, sau

în regim de economie dirijată, regimul în care s'au aşezat, cu forme şi întinderi diferite, toate ţările lumii în ultimii cincisprezece ani, adică dela 1929—1931 încoace.

Vom examina deci tehnica plăţilor internaţionale în fiecare din aceste situaţiuni [2].

SECŢIUNEA I

Lichidarea creanţelor şi datoriilor internaţionale în regim liberal.

Să presupunem că o societate exploatatoare de păduri, „Carpatina" de pildă, a expediat firmei Smith & Co., Londra, un transport de lemn, în valoare de 1.000 lire sterline, plata la sosirea mărfii.

Mijlocul cel mai simplu de plată, într'o organizaţie monetară rudimentară, este expedierea de numerar, monede sau blocuri de aur. Firma Smith îşi va procura aşadar aur în valoare de 1.000 lire sterline şi îl va expedia societăţii Carpatina la Bucureşti, pentru plata lemnului primit, suportând cheltuelile de transport şi asigurare. Plata mărfii exportate din ţară şi importate în Anglia se va face în această ipoteză, printr'un transport efectiv de aur, dela Londra la Bucureşti.

Dar România nu face numai export în Anglia, ci importă de acolo produse fabricate sau materii prime. Să presupunem deci că un manufacturist en gros, Petrescu et Co., din Bucureşti, a cumpărat dela firma Crompton et Co. din Londra, bumbac în valoare de 1.000 lire, plata la sosirea mărfii în Bucureşti. Petrescu et Co. va avea de făcut acelaşi lucru ca şi Smith et Co. în exemplul precedent; îşi va procura aur în valoare de 1.000 lire şi îl va expedia la Londra, plătind şi el cheltuelile de transport şi asigurare. Plata bumbacului importat în România din Anglia se va face deci ca şi mai sus,

---

2. Se constată şi în tehnica lichidării creanţelor internaţionale o evoluţiune asemănătoare aceleia ce s'a produs, adeseori sub imperiul aceloraşi cauze, în mecanismul schimburilor internaţionale.

printr'un transport efectiv de aur dela Bucureşti la Londra[3].

Cum operaţiunile de export şi import descrise mai sus pot avea loc în acelaşi timp, am asista în sistemul imaginat de noi, la un transport de aur dela Londra la Bucureşti, în timp ce aceeaşi cantitate face drumul invers dela Bucureşti la Londra. Este suficient să expunem numai funcţionarea unui asemenea sistem, pentru a ne da seama că nu poate fi admis într'o organizare economică ce a ieşit, fie cât de puţin, dintr'un stadiu primitiv. Cu atât mai puţin practic va apare el în zilele noastre, când relaţiunile economice internaţionale au căpătat o desvoltare aşa de mare.

Lichidarea creanţelor internaţionale, ca şi a celor interne de altfel, nu se face azi decât într'o mică măsură prin deplasări efective de monedă sau metal preţios. Ea se face prin jocul unui întreg sistem de instrumente tehnice, care permite lichidarea creanţelor prin compensaţiune, procedeu care asigură stingerea a două creanţe până la concurenţa celei mai mici.

In exemplul nostru de mai sus, plata lemnului şi bumbacului, vândute şi cumpărate între România şi Anglia, nu va da loc, cum vom vedea, la niciun fel de mişcare de numerar între aceste ţări. Cele două creanţe se vor compensa în întregime, prin două operaţiuni de plată, care se vor face pe fiecare din pieţele naţionale interesate: dela importatorul englez la exportatorul englez, dela importatorul român la exportatorul român.

Iniţiativa lichidării prin compensare a operaţiunilor comerciale din exemplul de mai sus poate fi luată de unul sau altul din cei doi creditori, exportatorul de lemne din România sau cel de bumbac din Anglia. Ei se vor servi de cambie, trată sau bilet la ordin[4], care va avea caracterele cambiei întrebuinţate în tranzacţiunile interne, cu deosebirea că va fi libelată în monedă străină folosită pe pieţe străine.

Care este mecanismul acestei lichidări?

§ 1.

Jocul tratelor şi mijloacele de plată internaţionale.

Exemplul dat mai sus va lămuri cu uşurinţă acest mecanism.

Societatea Carpatina va trage o trată asupra lui Smith et

---

3. Pentru simplificarea expunerii noastre, am luat ca exemplu un schimb de mărfuri; mecanismul este, cu deosebiri neînsemnate, acelaşi, oricare ar fi obiectul schimbului considerat.

4. De obicei trată, potrivit uzului internaţional.

Co., prin care va da ordin acestuia să plătească la ordin, suma de 1.000 lire sterline ce-i datorează [5]. Carpatina va oferi această trată importatorului român Petrescu et Co., care are de plătit bumbac la Londra de egală valoare. Importatorul Petrescu et Co. va cumpăra dela Carpatina trata de 1.000 lire sterline şi va remite acesteia contravaloarea ei, în lei [6]. Operaţiunea de export făcută de Carpatina este, astfel, complet lichidată. Carpatina a încasat efectiv în lei [6] valoarea mărfii vândute la Londra [7].

In schimbul sumei primite, Carpatina a remis trata firmei Petrescu et Co., şi a înscris numele acesteia în clauza la ordin. Pe baza acestei inscripţii, firma Smith et Co., asupra căreia e trasă trata, va fi obligată să plătească la ordinul firmei Petrescu et Co. suma ce datora iniţial firmei Carpatina. Cum firma Petrescu este datoare 1.000 lire firmei Crompton, ea va scrie pe dosul tratei: „Plătiţi firmei Crompton et Co., Londra" şi va expedia trata acestuia. La primirea ei, Crompton et Co. prezintă trata firmei Smith et Co, şi primeşte dela aceasta suma de 1.000 lire sterline, pe care o avea de primit dela Petrescu et Co. din Bucureşti.

---

5. Iată textul acestei trate:

Bucureşti, 15 Noembrie 1944 B. P. Lire sterline 1.000.—

La prezentare, veţi plăti contra acestei trate la ordinul...

Lire sterline una mie, valoare primită în mărfuri.

Smith et Co.
Lemn en gros
Londra

Carpatina S. A.
pentru exploatarea lemnului
Bucureşti

6. Vom vedea mai departe la ce preţ, adică la ce curs, se va face vânzarea tratei.

7. Deşi Carpatina este plătită în lire de importatorul englez, ea are interes, până la urmă, să capete în lei sumele învestite în marfa exportată şi să continue apoi operaţiunile ei. Sunt cazuri însă în care ea preferă să păstreze lirele. Aşa este în cazul când Carpatina are nevoie ea însăşi de lire, fie pentru a plăti un import de mărfuri — maşini ori unelte de pildă — din Anglia, fie servicii primite de acolo: asigurări, comisioane comerciale, etc.. Tot aşa este când exportatorul preferă — în perioade de criză sau dificultăţi economice, sociale, sau politice — să lase în străinătate sumele realizate prin export. In acest din urmă caz firesc, nu se mai pune problema lichidării exportului. Carpatina rămâne titulara, creditoare deci, a unui depozit de lire la Londra, la importatorul englez sau la acea bancă unde acesta va fi depus, din ordinul Carpatinii, suma ce se cuvenea acesteia. Exportul făcut de Carpatina rămâne fără influenţă asupra valorilor balanţei comerciale, el constitue un transfer de substanţă, de capital, peste graniţă, fără contra partidă, pentru moment cel puţin, pentru ţara exportatoare.

Ambele operaţiuni, exportul de lemne şi importul de bumbac, sunt astfel complet lichidate, printr'un simplu joc de trate, fără nicio deplasare de numerar între ţările considerate.

Pentru o mai uşoară înţelegere a mecanismului expus mai sus, am simplificat exemplul şi am presupus existenţa unor elemente care, în realitate, nu se pot totdeauna reuni. Am admis, într'adevăr, că importatorul şi exportatorul român se găsesc pe aceeaşi piaţă, că se cunosc şi pot intra în raport personal direct; că cele două operaţiuni s'au făcut pentru valori egale şi că lichidarea are să se facă în acelaşi moment, adică cele două operaţiuni au aceeaşi scadenţă. In fapt însă, de cele mai multe ori, aceste condiţiuni nu sunt întrunite. Exportatorii şi importatorii nu se cunosc, nu locuesc de cele mai adeseori pe aceeaşi piaţă, au creanţe de valori inegale, cu scadenţe diferite. Mecanismul de lichidare rămâne totuşi acelaşi, cu deosebirea că între exportator şi importator apare un intermediar, o bancă sau un bancher, care se ocupă, între altele, şi cu comerţul de mijloace de plată asupra străinătăţii.

In loc ca exportatorii care au tras trate asupra importatorilor din afară să caute ei înşişi cumpărători pentru aceste trate, printre persoanele care au de plătit mărfuri, servicii sau capitaluri în străinătate, ei se vor adresa unei bănci, care va cumpăra tratele ce i se oferă. In exemplul nostru de mai sus, Carpatina se prezintă la Banca Românească, de pildă, şi îi oferă trata emisă asupra firmei Smith et Co. din Londra. Banca cumpără trata, în care clauza la ordin va fi fost completată cu numele Băncii Româneşti şi o plăteşte în lei [8] Carpatinei, ca şi mai sus. Această tratã, împreună probabil cu altele cumpărate în aceleaşi condiţiuni, este trimisă apoi, spre încasare, de Banca Românească unui bancher sau unei bănci, corespondentului ei din Londra, Barclay's Bank, de pildă [9].

---

8. Asupra momentului plăţii leilor, vezi aliniatul al patrulea al notei următoare.

9. Se mai poate întâmpla ca în loc ca exportatorul român, creditorul, să emită o tratã asupra debitorului său, importatorul englez, acesta din urmă să emită o tratã sau un cec asupra unui bancher din propria sa ţară şi să trimită trata sau cecul exportatorului român, creditorului său din străinătate, înscriind numele acestuia în clauza la ordin.

In acest caz, înlănţuirea faptelor ar fi puţin diferită de aceea din exemplul nostru de mai sus şi anume: Smith et Co. emite o tratã sau un cec asupra bancherului său din Anglia, Midland Bank de pildă, înscrie numele Carpatinei în clauza la ordin şi o trimite Carpatinei, care la rândul său se prezintă la Banca Românească şi oferă acesteia trata sau cecul spre cumpărare.

Operaţiunea se poate face şi fără tratã, printr'o simplă scrisoare, prin care exportatorul român dă ordin importatorului străin,

La primirea acestor trate, Barclay's Bank le prezintă spre plată debitorilor trași, adică importatorilor englezi, încasează sumele datorate de aceştia şi le ţine la dispoziţia Băncii Românești, care își constituie astfel un disponibil de lire sterline la Londra, devine creditoare a băncii engleze.

La Banca Românească vin nu numai exportatorii cari oferă trate spre vânzare, ci şi importatorii care au nevoie de monedă străină, spre a-şi plăti importurile făcute. La această Bancă se prezintă deci importatorul român, Petrescu & Co., spre a cere Băncii să-i procure mijlocul de a se libera față de firma Crompton et Co., de suma de 1.000 lire sterline ce datorează. Dat fiind că Banca Românească şi-a creat, cum văzurăm mai sus, un disponibil la Londra, ea este în măsură să vândă firmei Petrescu et Co. lirele sterline de care aceasta are nevoie, pentru plata bumbacului importat.

Plata exportatorului englez de către Banca Românească se poate face pe două căi:

prin cec tras de Banca Românească, Bucureşti, asupra lui Barclay's Bank, Londra, la ordinul Crompton & Co.[10]; cecul este remis de Bancă firmei Petrescu & Co., trimis de aceasta firmei Crompton & Co. la Londra şi încasat apoi de aceasta, dela Barclay's Bank, Londra;

prin remitere directă, adică simplă scrisoare sau telegramă, prin care Banca Românească dă ordin lui Barclay's Bank Londra, să plătească firmei Crompton & Co., din ordinul şi pentru contul firmei Petrescu & Co., 1.000 lire sterline. In acest caz, la primirea ordinului de remitere, Barclay's Bank va pune la dispoziţiunea beneficiarului Crompton & Co., suma cuvenită.

In ambele cazuri, pentru onorarea cecului sau executarea ordinului de plată, Barclay's Bank va imputa plata făcută asupra disponibilului, adică depozitului pe care îl are la ea Banca Românească, debitând contul acestei bănci.

---

debitorul său, să plătească Băncii Românești sau la ordinul ei, suma pe care i-o datorează pentru marfa primită, sau printr'o telegramă dată direct de exportatorul român importatorului străin în acelaş scop. Indată ce ordinul său a fost executat, exportatorul român poate vinde lirele ca şi mai sus.

Pentru a fi complet, adăugăm că exportatorul vânzător al tratei, semnatar al scrisorii, sau expeditor al telegramei, va primi dela Banca Românească valoarea în lei a lirelor sterline vândute, fie imediat, fie după ce Banca va fi primit înştiinţarea că lirele au fost plătite de către debitorul străin, adică, în cazul nostru, de importatorul englez.

10. Cecul poate fi emis de Banca Românească şi la ordinul Petrescu & Co.. In acest caz trebue să fie andosat de acesta la ordinul Crompton & Co., înainte de expediere.

Am presupus până acum că operaţiunea de schimb internaţional are loc numai între Bucureşti şi Londra. In realitate însă schimburile se fac între diferite pieţe naţionale. Sistemul regulării creanţelor funcţionează în acelaş fel, oricare ar fi numărul pieţelor interesate.

Băncile cumpără tratele trase asupra diferitelor pieţe dela toţi acei ce au sume de primit de pe acele pieţe, adică dela persoanele care sunt creditoare în monedă străină, sub diferite titluri[11] mărfuri exportate, servicii prestate străinătăţii, dobânzi sau capitaluri de primit ori creanţe de încasat dela debitori străini, etc. şi îşi constituie astfel disponibil la corespondenţii lor pe fiecare din acele pieţe: Paris, Londra, New-York, Praga, etc..

Ele vând apoi persoanelor care sunt debitori ai străinătăţii sub diferite titluri[11]: mărfuri importate, servicii primite dela străini, nevoi de voiaj sau întreţinere în străinătate, dobânzi de plătit, capitaluri de restituit în afară, etc., sumele de care acestea au nevoie, în monetă străină, pentru lichidarea datoriei lor, dând cecuri sau făcând remiteri, pe una sau pe alta din pieţele străine, potrivit cererilor ce primesc.

Disponibilul ce-i prisoseşte pe o anumită piaţă asupra căreia a avut cereri mai puţine sau unde a putut constitui un disponibil mai mare îi va servi, în acest caz, la acoperirea eventuală a ordinelor date pe altă piaţă peste sumele ce-i stăteau iniţial la dispoziţie pe acea piaţă, atât timp cât nu s'au pus piedici la libera mişcare a capitalurilor de pe o piaţă pe alta[12]. Sistemul funcţionează dar, şi în acest caz, fără nicio dificultate[13].

In rezumat, lichidarea creanţelor internaţionale de tot felul — rezultate din schimbul de mărfuri, servicii şi capitaluri — se face pentru marea majoritate a acestor creanţe, nu prin remiteri de numerar sau metal preţios, ci prin compensaţie.

Compensaţia se face cu ajutorul unor înscrisuri, unor titluri care dau beneficiarului dreptul de a primi imediat sau la termen foarte scurt monedă străină, într'o ţară străină. Aceste titluri sunt cambia — trata sau biletul la ordin — cecul şi remiterile — prin scrisoare sau telegrafic — plătibile în străinătate, sau alte instrumente tehnice echivalente, toate libelate în monedă străină. Ele poartă numele de devize şi fac obiectul unor operaţiuni bancare speciale: operaţiuni de devize sau de schimb[14].

---

11. Vezi explicaţiunile ce vom da mai jos cu prilejul cercetării balanţei de conturi.

12. Atât timp cât funcţionează liber jocul lichidărilor triunghiulare sau plurilaterale de care am vorbit mai sus, *supra*, p. 165 şi urm..

13. Experienţa făcută de toate ţările până în ultimii cincisprezece ani a dovedit-o cu prisosinţă.

14. Cuvântul schimb are deci în economia politică două înţelesuri diferite: întâi, înţelesul literal: cedarea unui bun sau unui serviciu

Lichidarea se mai poate face încă, în anumite cazuri, prin monedă străină efectivă, bancnote sau bilete de bancă în primul rând, libelate în lire sterline, dolari, franci elveţieni de pildă, care, deşi sunt emise fiecare numai pentru operaţiuni interne şi nu au curs legal decât în interiorul ţării emiţătoare, se găsesc însă adeseori în străinătate şi fac alături de devize, obiectul unui comerţ destul de intens — în special când e vorba de monede ca cele indicate mai sus, care se bucură de un mare prestigiu pe pieţele internaţionale [15]. In acest caz, un debitor faţă de străinătate, Elveţia de pildă, pentru 100.000 franci elveţieni, cumpără de pe piaţă bilete de bancă elveţiene, le plăteşte în lei [16] şi trimite [17] aceste bancnote creditorului său din Elveţia. Aceste monede de hârtie sau metalice se numesc în limbajul curent valute, de unde denumirea de „devize şi valute", pentru a desemna în întregul lor instrumentele, în afară de aur, cu ajutorul cărora se pot lichida creanţele internaţionale.

In sfârşit, lichidarea creanţelor internaţionale se poate face, în afară de devize sau valute, prin valori mobiliare — rente, obligaţiuni, ori acţiuni — aşa zise internaţionale, care se negociază în bursele străine şi prin cupoanele scăzute ale acestora.

---

contra altui bun sau altui serviciu: échange sau Tausch; al doilea: instrumente de schimb internaţional, valute: change sau Wechsel. In expunerea de faţă, cuvântul schimb este întrebuinţat în al doilea sens.

Tot schimb se numeşte operaţiunea prin care se schimbă nu creanţe asupra străinătăţii, ci chiar monede metalice sau de hârtie. Acest schimb poartă numele special de schimb manual. In terminologia franceză: change manuel sau sur place, spre deosebire de schimb prin trate, change tiré. Schimbul manual — foarte desvoltat odinioară când circulau monede metalice de tipuri numeroase şi cu titluri diferite — a pierdut mult din importanţa sa, odată cu desvoltarea instrumentelor de plată sau de credit, care înlocuesc moneda.

In explicaţiile ce urmează, cuvântul schimb este întrebuinţat cu înţelesul de operaţiuni de devize.

15. Operaţiunea este identică, deşi practic mai restrânsă, când este vorba de monede metalice, care au curs legal în ţările emiţătoare, altele decât cele de aur. Zicem altele decât cele de aur, fiindcă cele de aur, în deosebi în vremuri ca cele de azi, sunt întrebuinţate pe o scară foarte întinsă pentru plăţi internaţionale. In acest caz însă, ne aflăm în ipoteza dela începutul expunerii noastre, lichidare de creanţe prin mişcări efective de aur.

16. Cursul se stabileşte în principiu, în aceleaşi condiţiuni ca şi pentru devize.

Vezi explicaţiunile date mai jos asupra acestei chestiuni.

17. Sau le foloseşte singur în Elveţia, în cazul când are nevoie de monede străine pentru acoperirea unor cheltuieli de voiaj sau vieţuire în străinătate.

Lichidarea completă a creanţelor internaţionale prin compensaţiune presupune o egalitate între creanţele unei ţări asupra alteia şi datoriile ei faţă de această ţară sau, cel puţin, egalitate între creanţele unei ţări asupra totalităţii celorlalte ţări şi datoriile ei faţă de acestea. In măsura în care această egalitate nu există, adică rămân „vârfuri", solduri în favoarea uneia sau alteia din ţările care fac schimbul — şi aceàsta este ipoteza reală — lichidarea integrală prin compensaţiune nu este posibilă. Plata soldului va trebui asigurată prin remiteri de aur, de alte valori, sau prin credit, adică prin împrumuturi, aşa cum vom vedea mai departe, când ne vom ocupa de mijloacele prin care se realizează echilibrul balanţei de conturi şi de plăţi a unei ţări.

§ 2.

Cursul schimbului în plăţile internaţionale, în regim liberal.

Expunerea de mai sus asupra mecanismului lichidării creanţelor internaţionale în regim liberal — în care Statul nu intervine pentru a modifica funcţionarea normală a mecanismului schimburilor[18] şi a sistemului monetar legal consacrat — ne-a arătat cum persoanele care au devize, adică instrumente diferite reprezentând creanţe asupra străinătăţii în monede străine, sau mijloace de plată în străinătate, vând aceste creanţe băncilor, care le pun apoi la dispoziţia persoanelor ce au datorii în afară. Devizele se cumpără şi se vând de bănci în monedă naţională.

Se pune însă acum, întrebarea: la ce curs, pe ce bază se convertesc monedele străine în monedă naţională şi invers?

Răspunsul depinde de regimul monetar în care se găseşte fiecare din cele două ţări ale căror monede fac obiectul tranzacţiunii.

Nu vom examina aci firește toate situaţiunile posibile, destul de numeroase. Ne vom limita la una singură, aceea care în momentul izbucnirii crizei din 1929—1931 constituia dreptul comun pentru imensa majoritate a ţărilor civilizate ale lumii[19].

După o serie de reforme realizate în ultimele decenii

---

18. Vezi *supra* p. 163 şi urm., expunerea mecanismului schimburilor internaţionale în regim liberal.

19. De atunci încoace, sub înrâurirea dificultăţilor create de această criză, aceste ţări au părăsit una după alta mecanismul normal al sistemelor lor monetare, spre a se angaja într'o măsură mai mult sau mai puţin intensă, într'o politică de restricţiuni şi reglementare. Vom examina această politică în secţiunea ce urmează.

ale veacului trecut, cele mai de seamă ţări ale lumii, cu excepţia celor asiatice, se găseau în primii ani ai veacului nostru în regim de monometalism etalon-aur. La acelaşi regim au revenit aceste ţări, cu prilejul reformelor monetare care au avut loc după războiul din 1914—1918, între 1920 şi 1930.

La noi, legea monetară din 7 Februarie 1929, cunoscută sub numele de legea de stabilizare, consacră ca şi legea din 17 Martie 1890 etalonul aur, a cărui normală funcţionare fusese întreruptă de război şi care a funcţionat efectiv până în 1932, când s'a instituit, cum vom vedea mai departe, controlul devizelor [20].

Caracterul esenţial, dominant, după părerea noastră [21], al acestui regim este convertibili atea biletului, adică dreptul pe care îl are purtătorul unui bilet [22] de a obţine la cerere, nelimitat, în schimbul biletului său: aur [23] sau devize [24], adică

---

20. Legea monetară din 7 Februarie 1929 nu a suferit nicio modificare până azi. Funcţionarea normală a etalonului-aur a fost înlăturată însă indirect cel puţin, în ziua în care legea din 1932 a instituit controlul plăţilor în străinătate şi a suprimat astfel libera convertibilitate a biletului.

21. In deosebi atunci când privim moneda ca mijloc de lichidare a creanţelor şi datoriilor internaţionale.

22. Zicem bilet, fiindcă dacă ne găsim într'o organizare monetară — cazul monometalismului-aur în forma lui integrală — în care circulă efectiv pe piaţa internă moneda de aur, cum am presupus şi mai sus, nevoia de plată în străinătate se poate satisface prin expedierea monedelor de aur pe care le obţinem zilnic pentru prestaţiunile noastre de bunuri sau servicii. Nu este locul să ne oprim asupra acestei ipoteze, fiindcă circulaţia efectivă de aur în interior este practic exclusă de sistemele monetare în vigoare azi şi nu credem că va fi restabilită în organizarea monetară de mâine a lumii.

23. Aurul constituie firește un mijloc de plată şi în interior. In afară de preocuparea de tezaurizare însă, el interesează puţin din punct de vedere al nevoilor interne, fiindcă acestea îşi găsesc în circulaţia de bilete satisfacţie deplină.

24. Este indiferent, din punctul de vedere care ne preocupă, forma tehnică de etalon aur în care ne găsim, în ce priveşte conversiunea biletului: *gold specie standard,* etalon aur în monede, convertire în monede de aur, ceeace permite, firește, circulaţiunea efectivă internă de aur; *gold bullion standard,* etalon aur în bare, convertirea biletelor în bare, pentru sume care nu pot scoborî sub un anumit minimum şi *gold exchange standard,* etalon aur în devize, conversiune în devize — trate, polițe, cecuri, valori diverse libelate în monede străine — servind ca mijloace de plată în străinătate.

Etalonul aur joacă cu nuanţe diferite în fiecare din aceste

mijloacele de plată în străinătate[25], de care are nevoie.

Obligaţiunea de conversiune impusă Băncii de emisiune este cheia de boltă în mecanismul stabilirii cursurilor devizelor în regimul liberal.

Să presupunem că ar fi vorba de cursul devizelor între România de o parte, Elveţia sau Anglia, de altă parte.

Fixarea cursului devizelor exprimate într'una din monedele acestor ţări se va face pe baza cantităţii de aur fin pe care o conţine fiecare din ele. Această cantitate este determinată de legea monetară în vigoare în fiecare ţară. Schimbul se face pe baza aşa numitei parităţi metalice, adică a raportului dintre cantităţile de metal preţios conţinute de cele două monede.

Intr'adevăr, potrivit legii monetare din 7 Februarie 1929 leul conţine 10 miligrame aur, titlul 9/10[26].

Potrivit legilor monetare engleze şi elveţiene în vigoare în acel moment,

lira sterlină conţinea 8,1359 grame aur, titlul 9/10, sau 8135,9 miligrame[27] şi

francul elveţian 0,3226 grame cu acelaşi titlu, sau 322,6 miligrame.

Aceasta ne duce la cursul de:

813,59 lei pentru o liră sterlină şi

32,26 lei pentru un franc elveţian.

Pe baza acestor parităţi ar urma să se facă remiterile de aur de pe piaţa noastră pe pieţele străine şi invers, dacă lichidarea creanţelor s'ar face, aşa cum am presupus la începutul expunerei noastre asupra schimbului, prin transport efectiv de

---

trei sisteme. In toate cazurile însă sistemul pune la dispoziţia purtătorului de bilete, mijloacele necesare spre a face plăţi în străinătate.

25. Când biletul nu este convertibil — cazul biletului în vremuri de criză ca cele de azi — se spune că are curs forţat, biletul devine hârtie monedă în loc de monedă de hârtie.

Se cuvine să evităm confuziunea pe care am constatat-o de nenumărate ori între convertibilitate şi curs forţat, aşa cum le-am definit mai sus şi cursul legal. Se înţelege prin curs legal atributul acordat de lege unei monede de a servi ca mijloc legal de plată în lichidarea creanţelor interne, cu alte cuvinte dreptul pentru un debitor de a impune creditorului său o plată în această monedă şi a se libera astfel valabil faţă de acesta.

Un bilet de bancă are curs legal, indiferent dacă este sau nu convertibil, adică chiar dacă are curs forţat.

26. Se înţelege prin titlu raportul dintre greutatea totală a unei monede — un aliagiu de cupru şi aur — şi metalul preţios pe care îl conţine acea monedă.

27. Titlul aurului în sistemul monetar englez este de 11/12, am făcut transpunerea pe titlul 9/10 spre a uşura calculul.

aur. Pe baza aceloraşi parităţi se fac negocierile de devize, care înlocuesc metalul preţios în plăţile internaţionale [28].

„Pe bază" spunem, nu chiar la acele parităţi, fiindcă, după cum vom vedea, cursurile devizelor variază.

Intr'adevăr, dacă cercetăm cota Bursei [29] în 1929 [30], după stabilizarea leului, constatăm că diferitele cursuri ale devizelor străine au înregistrat variaţiuni zilnice şi că nivelul la care s'au negociat a fost superior parităţii metalice [31].

Asemenea oscilaţiuni în cursul devizelor se produc şi pe alte pieţe şi s'au produs şi înainte de războiul din 1914—1918, în toate ţările, inclusiv cele cu monedă sănătoasă [32]. Cercetarea acestor oscilaţiuni ne arată că nivelul cursului devizelor se poate găsi:

la paritate: o trată asupra străinătăţii se negociază în lei, exact la cursul parităţii sale metalice, 1 franc elveţian: 32,26 lei;

sub paritate: 1 franc elveţian: 32,10 lei. Cursul este, în acest caz, avantajos pentru cei ce au nevoie de mijloace de plată în Elveţia, schimbul este favorabil pentru leu [33];

peste paritate: 1 franc elveţian: 32,35 lei, schimb defavorabil pentru leu.

Fluctuaţiunile schimbului se datoresc variaţiunilor ce se produc, dintr'o zi într'alta, în volumul cererilor sau ofertei de

---

28. Reluând exemplul ce am dat mai sus, pentru cele 1.000 lire sterline pe care societatea Carpatina le are de primit dela Londra, mai bine zis pentru trata pe care a emis-o asupra firmei Smith et Co., societatea Carpatina ar primi dela Banca Românească, care a cumpărat trata, 813.590 lei. Firma Petrescu et Co. ar trebui să plătească băncii, pentru remiterea a 1.000 lire sterline către firma Crompton et Co., pe care o va face banca, 813.590 lei, plus cheltuelile de remitere şi beneficiul ce i se cuvin.

29. Publicaţiune oficială, în care se înscriu zilnic cursurile la care s'au negociat, pe o piaţă dată, devizele străine.

30. La 16 Februarie 1929, adică nouă zile după promulgarea legii de stabilizare, s'au înregistrat, la Bucureşti, următoarele cursuri:

	Paritate	Curs
Lira sterlină	813,59	815,00
Francul elveţian	32,26	32,31

31. Am luat, ca exemplu cursurile din 1929 — valabile de altfel până în 1932 — pentru a evita complicaţiunea care provine din modificările cursurilor diferitelor monede intervenite de atunci încoace.

32. Inainte de război, 100 franci francezi, paritate 100 lei, au cotat între 99 şi 103 lei; o liră sterlină, paritate 25,25 lei, a variat între 25,10 şi 26,10. Vezi cursul schimbului în perioada 1892—1915, în Raportul Băncii Naţionale a României pe anul 1915, Februarie 1916, pag. 39.

33. El este, în sens invers, defavorabil pentru francul elveţian şi desavantajos pentru cei ce oferă devize elveţiene.

devize pe o anumită piaţă. Ofertele şi cererile de devize se nasc din schimbul internaţional: devizele se oferă de cei ce sunt creditori ai unor pieţe străine, se cer de cei ce sunt debitori faţă de aceleaşi pieţe. Volumul ofertei sau cererii de devize într'o ţară depinde aşadar de volumul creanţelor sau datoriilor pe care acea ţară le are faţă de străinătate [34].

Cursul devizelor se va stabili la paritate, sub sau peste aceasta, după raportul dintre cerere şi ofertă [35].

In regimul de monedă hârtie, bilet convertibil, aceste oscilaţiuni nu sunt însă nelimitate. Datorită convertibilităţei biletului, de care am vorbit mai sus, ele sunt îngrădite în limite foarte restrânse, peste şi sub paritatea metalică, cunoscute sub numele de gold-points: puncte de intrare şi eşire a aurului.

Pentru a ne da seama de aceste limite, trebue să ne reamintim punctul de plecare: întrebuinţarea devizelor are de scop să înlăture transporturile de numerar. Cursul devizelor se poate ridica peste paritatea metalică, devizele însă nu vor găsi cumpărător decât atât timp cât acest curs nu va întrece paritatea metalică, plus cheltuelile efective de transport ale monedei sau metalului preţios: împachetare, transport, asigurare, pierdere de dobânzi, etc. In momentul când acest preţ ar fi întrecut, debitorii faţă de străinătate vor refuza devizele oferite, vor scoate din circulaţie aurul de care au nevoie, — dacă aurul circulă efectiv în interior — sau îl vor cere băncii de emi-

---

34. Este indiferent dacă creanţele sau datoriile privesc Statul, comuna, judeţul sau altă persoană publică, o societate civilă sau comercială sau un particular. Dat fiind însă că este vorba de creanţele şi datoriile care dau loc la o cerere sau la o ofertă de devize pe piaţă, se înţelege că nu toate creanţele şi nu toate datoriile existente între două ţări pot influenţa piaţa de devize, ci numai acelea care sunt exigibile imediat sau la termen foarte scurt.

Totalitatea creanţelor sau datoriilor exigibile ale unei ţări faţă de celelalte ţări constitue ceeace se numeşte balanţa de conturi. Situaţiunea acestei balanţe, indiciu al condiţiunilor economice de viaţă a ţării considerate, influenţează piaţa de devize şi raporturile acelei ţări cu pieţele străine. Vom examina mai departe această chestiune.

35. Să presupunem că pe piaţa noastră se produce, la un moment dat, o cerere însemnată de devize asupra Londrei, provocată de pildă, de importatorii români care au cumpărat mărfuri engleze. Dacă, în faţa acestei cereri, se prezintă o ofertă egală de trate Londra, datorite exportului nostru în teritoriul britanic, cursul de negociere se va stabili la paritatea 813,59. Dacă însă cuantumul devizelor oferite spre vânzare de exportatori este mai mic decât acel cerut de importatori, cei dintâi vor profita de raritatea mărfii ce se oferă şi vor cere pe tratele asupra Londrei, mai mult decât paritatea metalică. Invers, în cazul contrariu.

siune, obligată să asi¸ure convertibilitatea biletului, şi îl vor expedia în străinătate.

Sacrificiul pe care li-l impune această operaţiune este paritatea metalică, plus cheltuelile arătate mai sus. Acest curs constitue limita maximă pe care o poate atinge cursul schimbului într'un regim de monedă sănătoasă, fiindcă dincolo de această limită întrebuinţarea tratei constitue o pierdere pentru cel ce are de făcut o plată în străinătate [36]. Această limită se numeşte gold-point de ieşire [37], fiindcă în momentul când este atinsă, plata creanţelor internaţionale se face prin remiteri de aur, deci cu ieşire de aur din ţară.

In sens invers, fluctuaţiunile cursului sunt limitate în jos de gold-point-ul de intrare. Creditorii străinătăţii suferă o pierdere când vând sub paritate devizele de care dispun. Dacă pierderea aceasta este mai mare decât cheltuiala ce ar avea aducând aur din afară, ei refuză să se servească de trată şi cer debitorilor lor plata în aur efectiv. Când cursul devizelor a atins această limită, ţara creditoare primeşte aur din afară, de aci numele de gold-point de intrare [38].

---

36. Un importator debitor de 1.000 lire sterline la Londra va fi dispus să plătească pentru o trată asupra Londrei de egală valoare: paritatea metalică 813,590 lei, plus cheltuelile de transport şi asigurare, adică — după socotelile făcute de serviciul de devize al Băncii Naţionale a României în 1929 — 4 lei de fiecare liră sterlină, sau 4000 lei; în total deci maximum 817.590 lei. Nu va consimţi însă să răspundă pretenţiunilor vânzătorului de devize, îndată ce acesta va cere mai mult, fiindcă, potrivit legii monetare, importatorul are dreptul să primească dela Banca Naţională aur, la paritate sau devize la un curs, care nu poate depăşi gold-point-ul.

Cheltuelile de transport şi asigurare pe baza cărora se fixează gold-point-urile variază firește, fluctuaţiunile sunt însă, în împrejurări normale foarte mici.

37. Aceste limite se mai numesc silver-point de ieşire sau intrare, punct de ieşire sau intrare al argintului, dacă, în sistemul monetar considerat, etalonul este de argint. Funcţionarea mecanismului este aceeaşi în ambele cazuri.

38. Dacă exportatorul, în exemplul de mai sus, nu găseşte cumpărător pentru trata sa asupra Londrei, decât la un curs mult inferior pariţăţii metalice, va cere debitorului său de acolo să-i trimită aur, suportând cheltuelile de transport, 4 lei de liră. Cursul de vânzare al devizelor Londra va fi deci 813,59, mai puţin 4 lei: 809,59. Sub acest curs, exportatorii nu vor consimţi să cedeze devizele lor, pentrucă ar încerca o pierdere efectivă. Intre gold-point-ul de intrare şi cel de ieşire, între 809,59 şi 817,59 se vor limita, dar, oscilaţiunile lirei sterline pe piaţa noastră, în sistemul monetar instituit de legea monetară din 7 Februarie 1929.

Mecanismul a cărui schemă a fost descrisă mai sus funcţionează

Din cele de mai sus rezultă că în relaţiunile dintre două ţări cu monedă sănătoasă, cu bilet convertibil, care au acelaşi etalon, aur sau argint, cursul schimbului variază sub influenţa cererilor sau ofertelor de devize, amplitudinea oscilaţiunilor este însă limitată în jurul paritătii metalice [39] până la punctele de intrare şi ieşire ale aurului sau argintului.

Menţinerea cursului între aceste limite, în sistemul expus mai sus, este asigurată de Banca de Emisiune, pe baza obligaţiunii ce-i incumbă de a asigura convertibilitatea biletului ei. Ea îşi împlineşte această obligaţiune [40] punând la dispoziţia particularilor direct sau pieţii, la nevoie, pentru satisfacerea cererilor de devize formulate de aceştia, aur sau devize provenind: din exporturi, din stocul ce posedă potrivit legilor monetare, din împrumuturile pe care ea sau particularii le obţin, la nevoie, din străinătate.

Sistemul funcţiona în condiţiuni mulţumitoare în regimul liberal, în perioade normale. Alimentarea cu aur, sau devize, la care se adăugau la nevoie, împrumuturile pe pieţele străine [41], permiteau acoperirea nevoilor pieţii interne — plata importului, serviciilor primite din străinătate şi anuităţilor datoriilor în străinătate — stocul de aur al Băncii de emisiune având numai, în general, să dea sau să primească diferenţe relativ mici, pe perioade de obicei scurte.

SECŢIUNEA II

Lichidarea creanţelor şi datoriilor internaţionale în regim de economie dirijată.

Am arătat în capitolul consacrat mecanismului comerţului exterior şi al schimburilor internaţionale împrejurările care au provocat o adâncă şi cuprinzătoare acţiune a Statului

---

în acelaşi fel în oricare alt sistem monetar, bazat pe bilet convertibil şi etalon aur.

39. Paritatea metalică se mai numeşte şi paritate teoretică, pentrucă, după cum am văzut mai sus, ea nu reprezintă decât excepţional cursul zilei, acesta variind deasupra sau dedesubtul paritătii metalice, sub înrâurirea cauzelor ce am indicat.

40. In drept, Banca de Emisiune are obligaţiunea de convertire. In fapt, devizele se procură pe piaţă, Banca nu intervine — vânzând sau cumpărând devize contra monedă naţională — decât atunci când, disponibilităţile pieţii fiind mai mici sau mai mari decât nevoile acesteia, cursurile se apropie sau ating limitele gold-point-urilor.

41. In mod normal, particularii vând devizele obţinute din aceste împrumuturi pieţii sau Băncii de emisiune, contra monedă naţională.

în organizarea, diriguirea şi controlul acestor schimburi.

Imprejurări ca cele ce am semnalat în acel capitol — criza economică din 1929—1931 şi consecinţele ei; scăderea preţurilor mondiale, intervenită în aceeaşi perioadă; incertitudinea sau îngrijorarea socială sau politică ce s'a născut în unele ţări; în sfârşit, dificultăţile creeate în comerţul internaţional de restricţiunile de tot felul expuse mai sus — au afectat nu numai schimburile dintre popoare, dar şi funcţionarea normală a etalonului-aur, ca instrument de lichidare a creanţelor şi datoriilor născute din aceste schimburi.

Aceste împrejurări au provocat, în primul rând diminuarea intrărilor de devize, datorită:

scăderii massei ori preţurilor mărfurilor exportate;

refuzului exportatorilor de a remite Băncii de emisiune sau pieţii totalitatea devizelor obţinute prin export [41]; sau

dificultăţii de a obţine credite pe pieţele străine.

Ele au pricinuit, în al doilea rând, sporirea ieşirilor de devize datorită:

creşterii cererilor importatorilor care, temându-se de dificultăţi de plată în viitor, solicită devize nu numai pentru importuri făcute, dar şi pentru cele ce vor să mai facă [42];

solicitărilor persoanelor care, stăpânite de aceeaşi temere, doresc să se libereze, neîntârziat, de obligaţiunile lor în străinătate: servicii primite, datorii diverse, etc.;

cererilor străinilor, bănci sau particulari, care au acordat credite şi care acum, în faţa ameninţării de a vedea periclitată sau cel puţin întârziată restituirea lor, stăruie să-şi „repatrieze" capitalurile, ceeace, bine înţeles, creează o cerere suplimentară de devize pe piaţă, care poate agrava foarte simţitor situaţiunea [43];

---

41. Cele spuse pentru exportatori sunt valabile pentru orice creditor faţă de străinătate, sub orice titlu: servicii, operaţiuni financiare, etc.

42. Restrângerea sau denunţarea creditelor de care beneficiază în general firmele importatoare, care se produce de obiceiu în asemenea împrejurări, contribue la înrăutăţirea situaţiunei.

43. Cererile de devize în asemenea momente pot fi foarte mari într'o ţară în care se găsesc plasate capitaluri străine importante, mai ales atunci când plasamentul este pe termen scurt.

Istoria ultimelor decenii oferă exemple interesante în acest sens. Unul din cele mai instructive este cazul Germaniei, cu prilejul cunoscutei chestiuni a Agadir-ului, 1911, când ancorarea intempestivă a unui cuirasat, trimis de Wilhelm II, în apele marocane, a dus Europa până pe pragul războiului. Ingrijorarea produsă pe marile pieţe financiare de această ameninţare a avut ca rezultat o retragere masivă a creditelor pe termen scurt acordate Berlinului, de acele

în sfârşit, lucru mult mai grav, cererilor persoanelor care vor să-şi transfere, adică să plaseze în străinătate, disponibilităţile lor, fenomen cunoscut sub numele de evaziune de capitaluri.

In asemenea condiţiuni: restrângerea însemnată a ofertei pe de o parte, sporirea, uneori intempestivă a cererii de devize, pe de altă parte, duc, inevitabil, la un dezechilibru serios pe piaţa de devize şi pun în joc, curând, ultima rezervă de aur sau devize de care dispune o ţară: stocul de acoperire al Băncii de emisiune.

Dacă acest fenomen este limitat, ca amploare sau durată, utilizarea parţială a stocului ei poate permite Băncii de emisiune să facă faţă obligaţiunii de convertire. Dacă însă mişcarea persistă sau se întinde, Banca de emisiune se va vedea ameninţată să piardă întreg stocul ei de devize sau de aur, mai înainte de a fi izbutit să satisfacă toate cererile de devize, adică mai înainte de a-şi fi împlinit în întregime obligaţiunea ei de convertire.

Ingrijorarea, dacă nu chiar panica, care cuprinde uneori piaţa şi marele public la un moment dat, cunoscuta acţiune a factorului psihologic, poate agrava simţitor situaţiunea.

In asemenea împrejurări, sacrificarea fie ea şi totală a stocului de acoperire nu va îngădui Băncii de emisiune să-şi respecte angajamentele, iar stocul ei capătă, în vederea unor nevoi viitoare inexorabile, o vanoare excepţională. Apare atunci, ca singură soluţiune posibilă, prima intervenţiune a autorităţii: cursul forţat, adică suspendarea convertibilităţii biletului.

Funcţionarea normală a etalonului aur încetează. Moneda de hârtie, biletul convertibil, se transformă în hârtie-monedă, bilet neconvertibil.

O nouă cauză de îngrijorare poate agrava situaţiunea în

---

pieţe, retragere care a primejduit la un moment dat aşezarea financiară a Reich-ului. Criza dela Agadir şi consecinţele ei financiare au determinat, în Germania, o politică imediată de finanţe de război, caracterizată prin constituirea unui tezaur de război — aurul dela Spandau — instituirea unei contribuţiuni de război, faimosul *Wehrbeitrag*, impozit pe capital, instituit în 1913 şi reorganizarea pieţii germane, spre a reduce grava ei dependenţă faţă de Paris, Londra şi Amsterdam.

Alt exemplu, mai apropiat, este acela al ţărilor din Centrul şi Sud-Estul Europei, după crach-ul lui Oesterreichische-Credit-Anstalt din Viena, Mai 1931, care a provocat o gravă criză bancară în această regiune. S'au produs şi atunci retrageri importante de capitaluri străine, care au provocat cereri însemnate de devize, urcări de cursuri şi scăderea disponibilităţilor Băncilor de emisiune, care au determinat — cel puţin în parte — instituirea unor măsuri de restricţiune în comerţul de devize al ţărilor afectate de criză.

asemenea împrejurări: spectrul inflaţiei, adică pericolul unor emisiuni importante de bilete, pentru a face faţă nevoilor Statului [44], care poate duce şi el la sporirea evaziunii de capital, deci la creşterea cererii de devize pe piaţă.

Sub acţiunea cererilor însemnate de devize de o parte şi a rezervei sau abţinerii exportatorilor vânzători de devize de altă parte, sub acţiunea îngrijorării, pe care a agravat-o, poate, însăşi suspendarea convertibilităţii, cursurile devizelor — care se menţinuseră, în regim de bilet convertibil, în limitele „gold-point"-urilor foarte apropiate de paritatea legală — vor cunoaşte urcări importante. Prin jocul răsturnat al aceloraşi cauze sau altor cauze, reale ori aparente, urcarea poate fi urmată de scăderi, însemnate şi ele. Ajungem, astfel, la regimul de instabilitate, de fluctuaţiuni intempestive ale aşa numitului schimb „eratic".

Faţă de inconvenientele serioase ale instabilităţii monetare şi de pericolul urcării cursurilor, în imposibilitate de a-şi procura devizele necesare spre a opri, la nevoie, această urcare [45], Statul va merge şi mai departe pe drumul pe care s'a angajat prin suspendarea convertibilităţii şi va institui — a doua intervenţie a autorităţii — controlul devizelor, adică reglementarea plăţilor externe, suprimând sau îngrădind serios libertatea mişcării internaţionale a capitalurilor [46].

---

44. Emisiunea pentru Stat poate să fie impusă fie de sporirea sarcinilor publice provocate de criză — indemnităţi pentru lipsa de lucru, prime economice, cheltueli militare, etc. — fie de scăderea veniturilor ordinare ale Statului, provocată de aceeaşi cauză.

45. Scăderea cursurilor este uşor de oprit cumpărând, cu emisiune de bilete, tot excedentul de devize ce s'ar oferi pe piaţă, la un moment dat.

46. In asemenea cazuri mai poate interveni şi o altă măsură, moratoriul plăţilor în străinătate, numit de obicei moratoriu extern, adică măsură de legislaţie internă, care permite debitorilor unei ţări să nu plătească la scadenţă datoriile pe care le au în străinătate. Această măsură nu împiedecă pe debitor să-şi împlinească obligaţiunea faţă de creditorul străin, cum se crede uneori, dar refuză acestuia mijloacele de urmărire silită a debitorului, care înţelege să beneficieze de moratoriu.

Moratoriul extern — ca şi cel intern, de altfel — este o măsură care s'a luat altădată, de multe ori, în momente de criză şi care făcea parte din jocul de legi sau măsuri excepţionale care se instituiau în asemenea momente, război de pildă.

Considerând:

gravitatea pe care o are un moratoriu extern general, din punct de vedere al intereselor legitime ale creditorilor străini ca şi din punct de vedere al creditului — public şi privat — pentru ţara care îl institue;

Reglementarea plăţilor externe are de scop să înlăture tocmai acţiunea factorilor pe care i-am indicat mai sus.

Ea va trebui să asigure, prin organismul creat în acest scop :

controlul, cantitativ şi calitativ, al exportului şi intrarea tuturor devizelor ce se cuvin exportatorilor, la termenele stabilite şi la preţurile obţinute efectiv de aceştia în străinătate;

controlul importului, restrângerea lui la nevoie[47] spre a-l adapta posibilităţilor de plată în fiecare ţară, adică intrărilor de devize din acele ţări;

limitarea plăţilor şi stabilirea unei ordine de preferinţă pentru servicii diverse;

restrângerea dacă nu chiar — la nevoie şi în lipsă de

---

dificultatea de a stabili norme echitabile şi obiective în organizarea unui moratoriu parţial, chestiune de oportunitate şi de stare de fapt de cele mai multe ori;

în sfârşit, dificultatea de a ieşi din moratoriu şi de a relua plăţile, cu povara lichidării creanţelor amânate,

moratoriul extern trebue şi a fost privit, ca o măsură excepţională care se poate justifica în anumite împrejurări, dar care nu înlătură dificultăţile care se produc în schimburile internaţionale în regim de hârtie monedă.

De altfel, chiar dacă am presupune un moratoriu extern general, el nu înlătură firește în cel mai bun caz decât cererile de devize ale debitorilor faţă de străinătate.

Zicem în cel mai bun caz, fiindcă existenţa unui moratoriu extern, dacă acesta nu este însoţit de alte măsuri, nu împiedecă pe debitor, cum am mai spus, să-şi onoreze angajamentele dacă acceptă să plătească cursul ce i s'ar cere pentru moneda străină şi nu înţelege să opună excepţia de moratoriu, creditorului străin care ar reclama executarea creanţei sale.

Moratoriul nu are însă nicio acţiune, nici asupra exportatorilor care ar reţine devizele provenite din export, nici asupra acelora care cer devize pe piaţă pentru a se acoperi în vederea unor nevoi viitoare, a-şi retrage plasamentele făcute pe o piaţă, sau pentru a-şi transfera în străinătate capitalurile de care dispun.

Iată dece în practica ultimelor decenii, pentru a face faţă dificultăţilor care se produc în schimburile internaţionale în regim de bilet neconvertibil, Statul intervine cu măsuri mai intense şi mai eficace decât moratoriul extern: reglementarea operaţiunilor de schimb cu străinătatea sau controlul devizelor.

47. Aceasta presupune prohibirea importului pentru anumite produse, cele de lux de pildă, stabilirea unei ordine de preferinţă în importurile admise: materii prime şi produse de primă necesitate mai întâi, operaţiuni în care stabilirea obiectivă a principiilor şi a normelor de aplicare este foarte anevoioasă.

disponibilităţi — suprimarea plăţilor financiare: dobânzi, dividende; în sfârşit,

suprimarea transferurilor de capital: evaziune de capital naţional, în primul rând, retragere de capitaluri străine învestite, amortizări ori restituiri parţiale de împrumuturi, în al doilea rând.

§ 1.

Reglementarea comerţului de devize şi controlul plăţilor internaţionale.

Reglementarea comerţului de devize şi controlul plăţilor internaţionale au găsit în vremurile noastre, în ultimii cincisprezece ani în deosebi, o foarte largă aplicare în mai toate ţările încercate de criza din 1931 şi urmările ei, mai ales în ţările care aveau datorii de oarecare însemnătate faţă de străinătate.

Scăderea importantă a preţurilor şi restrângerea volumului exporturilor ţărilor debitoare au obligat aceste ţări să introducă o administrare foarte strictă a disponibilităţilor lor de devize străine, cu atât mai mult cu cât — în urma crizei bancare şi financiare care a însoţit criza economică — s'a produs, în acele ţări, o retragere masivă a capitalurilor străine, retragere care, împreună cu evaziunea capitalurilor naţionale, a făcut ca cererea de devize să ia proporţii nebănuit de mari şi să depăşească cu mult ieşirile normale de devize necesare plăţii importurilor curente şi anuităţilor datoriilor faţă de străinătate.

In această situaţiune ţările debitoare vedeau: pe de o parte împuţinându-se mijloacele lor de plată în străinătate, pe de altă parte mărindu-se într'un ritm accelerat cererile de devize străine, ceeace le-a obligat să introducă în comerţul lor de devize, măsuri de control chemate să asigure:

intrarea tuturor sumelor provenite din export de mărfuri sau servicii, precum şi a mijloacelor de plată în străinătate de care Statul sau particularii ar dispune sub orice formă;

folosirea cu cea mai mare economie şi prudenţă a acestor disponibilităţi de plată, potrivit naturei, oportunităţii sau utilităţii plăţilor de efectuat.

Dispoziţiunile restrictive referitoare la comerţul de devize, introduse în diferitele ţări, sunt destul de numeroase şi complicate. Nu este locul să intrăm aci într'o examinare amănunţită a acestor dispoziţiuni. E suficient, credem, să indicăm câteva norme generale, care se găsesc de altfel în toate legislaţiile de acest fel.

In primul rând, obligaţiunea pentru exportatori de a

ceda Băncii de emisiune — sau altor instituţiuni existente sau create în acest scop — contravaloarea exporturilor lor.

Apoi, controlul preţurilor la export, pentru a se înlătura o evaziune de devize, adică a împiedeca pe exportatori să reţină pentru ei diferenţa între preţurile efectiv obţinute în străinătate şi preţurile declarate.

In sfârşit, cedarea, sau cel puţin declararea, creanţelor din alte fapte sau acte juridice decât exporturile, pe care locuitorii unei ţări le au asupra străinătăţii: disponibil în numerar în străinătate, titluri, acţiuni, cupoane, alte creanţe eventuale asupra străinătăţii, etc.[48].

Regimurile de control al devizelor interzic în general utilizarea disponibilităţilor de devize pe care locuitorii unei ţări le au în străinătate, fără aprobarea prealabilă a organismului naţional însărcinat cu controlul.

Dispoziţiunile enumerate mai sus au de scop să asigure instituţiunii însărcinate cu controlul plăţilor în străinătate posibilitatea de a obţine sau de a controla toate disponibilităţile provenite din export de mărfuri sau din servicii, precum şi creanţele în monedă străină de care dispun locuitorii unei ţări sub diferite titluri. Aceste dispoziţiuni dau posibilitatea de a asigura intrarea devizelor, adică oferta. Realizarea este importantă, dar nu suficientă. Mai rămâne de asigurat chibzuita distribuire a devizelor existente, adică reglementarea cererii.

In acest scop, regimul controlului devizelor institue o altă serie de dispoziţiuni privind plăţile în monedă străină.

Sistemul prevede, în primul rând, interzicerea plăţilor în străinătate, care nu ar fi fost în prealabil aprobate de către autoritatea anume însărcinată cu aceasta. In distribuirea autorizaţiunilor ce se dau se urmăreşte:

interzicerea transferurilor pentru repatriere de capitaluri străine, sau pentru export de capital naţional şi embargo asupra aurului, adică oprirea exportului de aur;

reducerea transferurilor cu caracter financiar numai la simpla plată a folosinţei plasamentelor făcute sau împrumuturilor acordate de străinătate — dobânzi, dividende — adică suspendarea amortizărilor;

limitarea plăţilor aşa zise particulare: călătorii, studii în străinătate, plăţi diverse cu caracter necomercial;

restrângerea, pe cât posibil, a importului[49];

---

48. In unele cazuri, locuitorii unei ţări nu au fost obligaţi să cedeze decât titlurile sau creanţele dobândite asupra străinătăţii posterior datei introducerii regimului restrictiv-al devizelor, păstrând valorile şi titlurile pe care le aveau înainte de această dată.

49. Vezi explicaţiunile ce dăm mai departe cu privire la prohibiţiuni şi contingentare.

reducerea la minimum a transferurilor comerciale anticipate, adică pentru import încă neefectuat;

controlul preţurilor la mărfurile importate spre a împiedeca pe importatori de a reţine pentru ei diferenţa între preţul real şi preţul declarat [50].

Sistemul mai prevede, în al doilea rând, măsuri privind anumite operaţiuni în monedă naţională, atunci când asemenea operaţiuni înrâuresc balanţa de conturi sau de plăţi a ţării:

controlul prealabil al operaţiunilor efectuate între străini, sau între naţionali şi străini, asupra disponibilităţilor sau valorilor acestora în monedă naţională;

controlul prealabil al viramentelor din contul unui străin în contul altui străin — al sumelor depuse la băncile din ţara în care s'a introdus regimul de devize;

aprobarea prealabilă pentru cedarea între doi străini, sau între un naţional şi un străin, de titluri emise de o întreprindere din ţara în care s'a introdus controlul devizelor;

aprobarea prealabilă atât pentru acordarea de credite, garanţii, etc., în străinătate, cât şi pentru primirea de credite sau garanţii din străinătate, etc..

Cum regimul restrictiv de devize a fost introdus adeseori cu oarecare întârziere într'un moment în care se acumulaseră arierate faţă de străinătate, adică datorii externe ce nu puteau fi transferate, ţările creditoare, la rândul lor, au cerut şi obţinut — aşa cum am arătat şi mai sus [51] — introducerea acordurilor de clearing cu ţările lor debitoare, tocmai pentru a putea exercita un control asupra utilizării contravalorii exporturilor sau serviciilor făcute de ţările debitoare ţărilor creditoare, în vederea lichidării creanţelor în suferinţă sau curente ale ţărilor creditoare, asupra partenerilor lor de clearing.

Reglementarea devizelor în România a fost instituită cu începere din 1932, în condiţiunile, cu scopul şi cu modalităţile tehnice expuse mai sus. Controlul a fost exercitat mai întâi de Banca Naţională a României singură, în ultimii ani de Ministerul Economiei Naţionale, în strânsă şi activă colaborare cu Banca Naţională a României [52].

§ 2.

Cursul devizelor în regim de reglementare. Cursuri fixe şi „paritatea puterii de cumpărare".

Am arătat mai sus complexitatea factorilor care înrâuresc

---

50. Poziţiune inversă aceleia pe care o iau exportatorii; vezi *supra*, p. 211 şi 214.

51. Vezi *supra*, p. 170 şi urm..

52. Asupra controlului devizelor în România se găsesc, în bi-

cursul schimbului în regim de bilet neconvertibil şi importanţa fluctuaţiunilor ce se pot produce în cursul monedelor străine, într'un asemenea regim.

Măsurile de control al plăţilor, controlul devizelor de care ne-am ocupat mai sus, realizând cel puţin în parte o oare-care adaptare între cerere şi ofertă, cum am arătat, limitează presiunea asupra cursurilor, deci urcarea lor [53] şi înlătură fluctuaţiunile. Se pune totuşi problema, la ce curs se vor face plăţile în monedă străină, într'un sistem în care mecanismul parităţilor metalice legale expus mai sus [54] nu mai joacă din cauza însăşi a inconvertibilităţii biletului.

In practica actuală, cursul se stabileşte prin înţelegeri bilaterale între ţările interesate, cu prilejul acordurilor ce încheie pentru reglementarea schimburilor comerciale şi a plăţilor între ele.

Fixarea cursului are loc, în general, pe baza aşa numitei „parităţi a puterii de cumpărare", între cele două monede, curs de echilibru către care tind fluctuaţiunile, în regim de hârtie monedă.

Enunţată în doctrina contemporană de G. Cassel, profesor de economie politică şi finanţe la Universitatea din Stockholm [55], această teorie pleacă dela constatarea că în relaţiunile internaţionale, mărfurile şi serviciile se plătesc, în realitate, cu mărfuri şi servicii, numerarul sau devizele nu servesc decât ca instrumente intermediare.

„Acceptând să plătim pentru o monedă străină un anu-

---

bliotecile economice în deosebi, numeroase articole, studii, etc.. Vezi, între altele: *Mémoire sur le Contrôle des Changes en Roumanie*, întocmit în 1939, sub direcţiunea Profesorului Virgil Madgearu, în vederea Conferinţei de Inalte Studii Sociale dela Bergen, din vara 1939. Vezi şi pentru problemele juridice GEORGESCU (V.), *Probleme de Drept Valutar*, cu un repertoriu jurisprudenţial al regimului valutar în România, 2 vol., Fundaţiunea Universitară C. N. Vasiliu Boltar în România, 2 vol., Fundaţiunea Universitară C. N. Vasiliu Bolnavu, Bucureşti, 1942. Pentru textele în vigoare, vezi Culegerea periodică publicată de Banca Naţională a României.

53. Suntem fireşte mereu preocupaţi de urcarea cursurilor, mai mult decât de scăderea lor, deşi scăderea, element de instabilitate monetară, este şi ea supărătoare pentru viaţa economică a unei ţări, ca şi urcarea. Scăderea cursurilor însă se opreşte mai uşor decât urcarea, indiferent de regimul monetar în care ne aflăm, prin simpla intervenţie a Băncii de emisiune, care poate oricând absorbi, prin emisiune de bilete, excesul de devize care ar apărea pe piaţă la un moment dat.

54. Vezi *supra*, p. 204 şi urm..

55. Vezi *La monnaie et le change après 1914*, M. Giard, Paris, 1923, p. 158 şi urm..

mit preţ, spune Profesorul Cassel, considerăm în deosebi această monedă din punct de vedere al puterii de cumpărare pe care o posedă în ce priveşte mărfurile şi serviciile ţării străine. Pe de altă parte, când oferim o anumită sumă din propria noastră monedă, oferim o putere actuală de cumpărare a propriilor noastre mărfuri şi servicii. In consecinţă, evaluarea unei monede străine, exprimată în moneda noastră, depinde mai ales de puterea de cumpărare relativă a celor două monede în ţările de origină respective“ [56].

Se plătea, de pildă, înainte de războiul din 1914—1918, 25,22 lei, paritatea pentru 1 liră, pentrucă faţă de nivelul preţurilor în cele două ţări, se puteau obţine în Anglia cu o liră sterlină mărfuri sau servicii pentru care s'ar fi plătit în România aproximativ 25 lei.

Cheltuelile de transport şi taxele vamale pot să provoace oarecare deosebiri, mai mult sau mai puţin importante între puterile de cumpărare ale celor două monede. Când însă între cele două ţări considerate s'a stabilit un schimb normal de produse, dacă schimbul nu este turburat prin măsuri de intervenţie, cursul celor două monede va rămâne, cu mici variaţiuni, acelaşi, atât timp cât nu se va fi produs nicio diferenţă în puterea de cumpărare a celor două monede, adică în preţurile interne ale celor două ţări. Dacă preţurile se modifică, cursul devizelor va trebui să sufere şi el o modificare ; nivelul schimbului între două ţări va fi dar determinat de nivelul preţurilor între cele două ţări, cu tendinţa de a egaliza puterea de cumpărare a monedei pe piaţa externă cu aceea de pe piaţa internă.

Cursul stabilit pe baza puterii de cumpărare a două monede care au suferit o inflaţiune poate fi considerat ca o nouă paritate a acestor monede, în jurul căreia se vor grupa până la urmă oscilaţiunile schimbului, cu toate fluctuaţiunile temporare importante, ce se pot produce în perioadele de tranziţiune.

Dacă stabilirea cursului între monedele a două ţări pe baza parităţii puterii lor de cumpărare este justificată şi se explică uşor în teorie, verificarea practică a acestei teorii şi aplicarea ei constitue o operaţiune destul de delicată.

Există dificultăţi de ordin economic sau tehnic care împiedecă sau modifică, în regim liberal, jocul natural al factorilor care ar trebui să ducă la fixarea cursurilor între diferite monezi la paritatea puterii lor de cumpărare sau în jurul ei. Ne izbim de aceleaşi dificultăţi în regim de economie sau monedă dirijată când voim să determinăm această paritate, spre a stabili apoi pe baza ei cursul de schimb între moneda naţională şi cele străine.

---

56. Vezi *CASSEL, op. cit.*, mai sus, p. 159.

In primul rând, constatare cu caracter general, stabilirea parităţii puterii de cumpărare presupune, firește, determinarea nivelului preţurilor, în ţările cărora aparţin monedele ale căror cursuri de schimb urmează să fie stabilite. Metodele întrebuinţate azi pentru stabilirea nivelului general al preţurilor şi evoluţiunii lor — *index numbers* [57], de pildă — sau cele ce se practică pentru determinarea costului vieţii sunt imperfecte [58]. Dacă stabilirea unor asemenea date pentru o singură ţară este o operaţiune anevoioasă, cu rezultate de o exactitate relativă, cu atât mai grea va fi compararea rezultatelor obţinute în mai multe ţări, cu metode de cele mai multe ori diferite cel puţin în ce privește modul de aplicare, dacă nu chiar şi principiile ce stau la baza acestor norme.

Prima dificultate care se naşte în momentul când voim să stabilim preţul mărfurilor pe diferitele pieţe ale căror monede ne interesează, în imposibilitate de a întinde cercetarea noastră asupra tuturor mărfurilor, este alegerea mărfurilor ce urmează să intre în calculul nostru.

Care vor fi aceste mărfuri?

Produse specifice ori mărfuri de mare producţie ale fiecărei ţări: petrol sau grâu pentru România de pildă, şi fontă sau cărbuni pentru o ţară industrială, adică, probabil tocmai mărfurile care urmează să facă obiectul schimburilor comerciale între acele ţări. Numai că în acest caz, de cele mai multe ori, produsele ce considerăm nu se produc deloc sau se produc în condiţiuni nefavorabile într'una din ţările considerate. O comparaţie de preţuri este deci imposibilă sau defectuoasă.

Putem alege atunci mărfurile de consum curent în ambele ţări. Metoda este mulţumitoare. Se nasc însă şi aci o serie de întrebări, care constitue tot atâtea dificultăţi pentru determinarea cursurilor pe baza parităţii puterii de cumpărare între cele două monede.

Câte mărfuri vom alege pentru operaţiunea noastră?

Unde se va opri lista mărfurilor luate în considerare? Şi dacă o oprim — cum se cuvine desigur — care este criteriul de selecţionare?

In sfârşit, ce tip, ce calitate vom reţine din mărfurile alese?

Presupunând că am stabilit o listă de mărfuri, apare a doua dificultate: în ce localitate vom cerceta preţul: în capitală sau în provincie [59]? Diferenţele de preţ pot fi a-

---

57. Metodă de înregistrare a variaţiunilor preţurilor.

58. Vezi şi *REBOUD (P.), Op. Cit.*, II, pag. 229 şi urm..

59. Importanţa capitalei faţă de economia generală a unei ţări este diferită după cum ne aflăm în ţări organizate cu tendinţe centraliste, sau cu tendinţe de desvoltare regională.

preciabile dela un oraş la altul [60] sau dela o regiune la alta [61].

Dar mai este o dificultate, a treia, odată stabilită o listă de mărfuri; compararea preţurilor între două ţări pe baza mărfurilor conţinute într'o asemenea listă nu va duce niciodată la o paritate unică, ea variază dela o marfă la alta [62]. Cum vom combina aceste parităţi spre a ajunge la paritatea unică şi generală care să determine cursul schimbului? Ce importanţă, ce valoare relativă vom da fiecărui produs în calcularea acelei parităţi, adică ce „coeficient de pondere" îi vom da în media ce va trebui să stabilim? [63] Incă o problemă, pentru a cărei rezolvare se determină greu norme obiective precise.

Dar mai este ceva. In perioade de criză ca cele de azi de pildă, adică cum am mai spus tocmai în perioadele când în lipsă de alte criterii, criteriul parităţii de cumpărare ne-ar fi mai preţios ca oricând, se constată în toate ţările o intervenţiune foarte activă a Statului care duce la o severă reglementare a preţurilor, preţuri minimale sau, în imensa majoritate a cazurilor, preţuri maximale. Alături de aceste preţuri oficiale, de cele din urmă în deosebi, apar însă aproape totdeauna şi pretutindeni, preţurile aşa zise ale târgului liber, aşa numita „bursă neagră", care depăşesc, cu mult de obiceiu, preţurile

---

60. Sunt adeseori diferenţe de preţ, dela o stradă la alta sau dela un magazin la altul pe aceeaşi stradă.

61. Cu deosebire mare, în vremuri de criză sau dificultăţi economice, ca cele de azi de pildă, datorită insuficienţii mijloacelor de transport, adică tocmai în perioade în care paritatea puterii de cumpărare rămâne de cele mai multe ori singurul criteriu de stabilire al cursului schimbului între două monede.

62. Iată un exemplu teoretic:

Un kgr.	In România Lei	In U. S. A. $	Paritatea puterii de cumpărare
pâine	1.000	1,00	1.000
carne	4.000	2.00	2.000
mătase	9.000	3,00	3.000
cafea	16.000	4,00	4.000

Cifrele ca atare nu corespund realităţii. Concluzia ce se desprinde din ele corespunde împrejurărilor actuale. Diferenţa între parităţi depăşeşte uneori, în fapt, limitele de mai sus.

63. Am arătat în nota precedentă că paritatea leu-dolar poate varia între 1000 şi 4000 lei după cum este vorba de pâine, carne, cafea sau mătase. Care din aceste parităţi va determina cursul celor două monede? Cea mai mare: 4000, cea mai mică: 1000, media aritmetică 2.500? Primele două nicio justificare. Ultima înseamnă că se atribue aceeaşi importanţă pâinii şi cafelei, ori cărnii şi mătăsii. Atunci medie ponderată? Cine va preciza însă care va fi coeficientul ce se va atribui fiecăreia din mărfurile indicate mai sus, spre a ajunge la o asemenea medie?

oficiale. Nu sunt rare cazurile în care pentru anumite articole preţurile „negre“ sunt de zece ori mai mari decât cele oficiale. Care din aceste preţuri vor intra în calculul nostru: cele oficiale sau cele negre? Diferenţa este considerabilă [64].

Putem firește considera pe amândouă. Dar în ce proporţie? Medie simplă, aritmetică, sau ponderată? Şi dacă, cum ar fi preferabil, încercăm o medie ponderată, care va fi — ca şi mai sus — coeficientul de pondere?

Problema stabilirii parităţii puterii de cumpărare mai are şi un alt aspect. Ea nu priveşte numai mărfurile. Preţul serviciilor şi al prestaţiunilor de tot felul — transporturi şi comunicaţii diverse: căi ferate, poştă, telefon, telegraf; arenzi sau chirii, servicii edilitare; spectacole; hoteluri; remuneraţiile profesioniştilor liberi, etc. — interesează şi el din punct de vedere al puterii de cumpărare a unei monede.

Toate dificultăţile semnalate mai sus în ce priveşte stabilirea preţurilor pentru mărfuri se regăsesc când este vorba de servicii sau prestaţiuni diverse, iar documentarea pentru cele din urmă este în general mai restrânsă decât pentru cele dintâiu, metodele obişnuite de cercetare ale nivelului general al preţurilor în diferite ţări privind îndeobşte numai mărfurile.

Cele expuse ne arată, cu prisosinţă credem, de ce, din motive tehnice, cum spuneam mai sus, [65] aplicarea practică a ideii de paritate a puterilor de cumpărare este o problemă destul de delicată [66].

La constatările cu caracter tehnic ce am făcut, vom mai adăuga câteva observaţiuni cu caracter economic. Paritatea pu-

---

64. Aceeaşi dificultate când anumite ramuri de producţie beneficiază pe o piaţă de o situaţie de monopol, de drept sau de fapt, care permite acestor întreprinderi preţuri superioare celor ce s'ar stabili într'un regim de liberă concurenţă.

65. Vezi *supra*, p. 219.

66. S'ar putea recurge, pentru a stabili paritatea puterii de cumpărare a două monede, la o documentare care se găseşte în mod obişnuit în cele mai multe ţări, indicii de preţuri, care ne permit să urmărim evoluţia nivelului general al preţurilor.

Prin acest sistem, se rezolvă însă numai dificultăţile de ordin practic cu privire la strângerea datelor. Toate celelalte dificultăţi semnalate mai sus rămân însă în picioare. Existenţa lor face ca indicii de preţuri calculaţi în diferite ţări să nu fie comparabili între ei cu preciziune suficientă.

Deosebirile provin, în adevăr, din: natura produselor luate în considerare, numărul şi calitatea lor, natura preţurilor avute în vedere — preţuri oficiale sau preţuri „negre“ — ponderea ce se dă fiecărui produs, sau lipsa totală de pondere.

Avantajul indicilor de preţuri constă deci numai în faptul că avem o anchetă preliminară făcută, într'o sinteză care redă evo-

terii de cumpărare s'ar putea stabili precis între monedele a două ţări, dacă toate mărfuri'e produse de ele ar face obiect de import şi export, dacă transportul ar fi gratuit şi dacă s'ar înlătura taxele vamale. In realitate însă, multe mărfuri nu fac obiectul schimbului între aceste ţări, cheltuelile de transport

---

luţia anumitor preţuri din ţara considerată. Numai că indicii de preţuri prezintă alte inconveniente, proprii lor.

Ei nu arată, în adevăr, nivelul general al preţurilor dintr'o anumită ţară, ci numai sensul şi amplitudinea evoluţiei acestui nivel, în raport cu preţurile existente la un moment dat.

Aşa fiind, stabilirea parităţii de cumpărare pe baza indicilor de preţuri nu poate fi făcută, decât dacă presupunem că în trecut — într'un anumit an luat drept bază de comparaţie, când presupunem, a doua presupunere, că şi cursul ce exista între cele două monede era satisfăcător — preţurile din cele două ţări se găseau unele faţă de celelalte, într'un echilibru mulţumitor. Plecând dela aceste premize, şi numai astfel, se poate ajunge prin studierea evoluţiei relative a indicilor de preţuri, la o concluzie cu privire la stabilirea noului curs.

Un exemplu va arăta mai limpede cum se pune problema.

Să presupunem că în trecut, în anul luat drept bază pentru calcularea puterii de cumpărare a monedelor a două ţări, A şi B,

indicii de preţuri în ţara A erau 110

indicii de preţuri în ţara B erau 140,

iar cursul între monedele celor două ţări erau la paritatea de 1 la 1, adică o unitate monetară A = o unitate monetară B.

Din moment ce am ales acest an drept bază a calculului, aceasta înseamnă că implicit considerăm că nivelul preţurilor între cele două ţări se găsea la acea epocă într'un echilibru satisfăcător, corespunzător parităţii celor două monede. Aceasta înseamnă, în exemplul de mai sus, că puteam cumpăra cu o unitate în ţara A cam tot atâtea mărfuri cât puteam cumpăra cu o unitate monetară în ţara B, diferenţele de preţuri existente putând fi considerate ca normale.

Dacă în anul considerat, când dorim să stabilim un nou curs între cele două monede, constatăm că

indicii din ţara A au crescut dela simplu la dublu, adică au trecut dela 110 la 220, ceea ce înseamnă că au crescut ca dela 100 la 200,

iar indicii din ţara B au crescut dela simplu la patru, adică dela 140 la 560, ceea ce înseamnă că au crescut ca de'a 100 la 400,

atunci noul curs ar trebui stabilit la o unitate din A = 2 unităţi din B, adică cu o unitate din A se poate cumpăra în ţara A cam dublul decât se cumpără cu o unitate din B în ţara B, sau aproximativ aceeaşi cantitate de mărfuri pe care o cumpăr în ţara B cu 2 unităţi B.

Calculele ar fi deci relativ uşoare dacă dispunem de indici de preţuri calculaţi la zi în ambele ţări. Se cuvine să adăugăm însă

și taxele vamale pot fi importante, iar influența pe care o exercită prețurile mărfurilor care intră în schimbul internațional asupra celor ce nu participă la el, pe baza solidarității dintre prețurile unei piețe, se exercită foarte încet. Cursul schimblui se poate modifica mai înainte ca această înrâurire să se fi produs [67].

Nivelul general de viață al fiecărei țări, condițiunile de producție, sistemul de repartiție, nivelul sarcinilor fiscale, obiceiurile și preferințele consumatorului, influențează deosebit dela o țară la alta prețul mărfurilor, deci și paritatea puterilor de cumpărare.

In sfârșit, ne găsim și aici în fața dificultății de a stabili un raport precis de cauzalitate între fenomenele care provoacă fluctuațiunile cursurilor în regim de hârtie-monedă. Constatăm că același fenomen poate fi, după împrejurări, cauza sau efectul celuilalt. Cercetarea faptelor arată că fluctuațiunile schimbului preced adeseori pe cele ale prețurilor interne [68]. Dacă cursul se stabilește la paritatea puterii de cumpărare, nu această paritate a determinat cursul, ci cursul schimbului a provocat o urcare sau o scădere de prețuri interne, de pe urma căreia s'a produs echilibrul la paritatea de cumpărare. In asemenea condițiuni e greu de precizat în ce măsură paritatea de cumpărare determină ea însăși cursurile schimbului sau este rezultatul variațiunilor de prețuri interne, provocate de fluctuațiunile cursurilor. Nu e mai puțin adevărat însă că ea reprezintă un punct mijlociu către care tind, pe o cale sau pe alta, cursurile schimbului sau prețurile interne într'un regim de

---

că și în acest caz indicii nu joacă așa cum am arătat decât dacă cele două țări nu au suferit prefaceri sau modificări de structură importantă.

Dar mai este ceva. Pentru a putea ajunge la un rezultat, mai trebue să cădem de acord asupra anului ce urmează să fie luat ca bază. Aici intervine marea dificultate. Se pot duce discuțiuni nesfârșite și invoca argumente mereu contradictorii, în vederea alegerii unui anumit an de bază, mai degrabă decât a altui an, discuțiuni și incertitudini care vin să se adauge la acelea privitoare la modul diferit în care sunt întocmiți indicii. Și aceasta fără să mai insistăm asupra faptului că stabilirea unui curs se urmărește poate tocmai pentru a face posibil un schimb de produse, din care niciunul nu intră în compunerea indicilor de prețuri din cele două țări considerate.

67. Vezi *REBOUD (P), Op. cit.*, II, pag. 230.

68. Acestui fapt se datorește constatarea făcută în țările în care moneda a suferit o depreciere importantă: în anumite perioade, prețurile interne s'au urcat mai încet decât a scăzut cursul schimbului, puterea de cumpărare a fost multă vreme mai mare pe piața internă decât pe piața externă.

schimb eratic, în care amplitudinea fluctuaţiunilor poate fi teoretic nelimitată [69].

Dacă, prin jocul natural al fenomenelor economice, paritatea puterii de cumpărare a două monede este adeseori nu cauza stabilirii la un anumit nivel a cursului schimbului dintre cele două monede considerate, ci mai de grabă efectul fluctuaţiunilor cursului schimbului determinat de alte cauze, paritatea puterii lor de cumpărare constitue totuşi, în anumite împrejurări, unul din elementele determinante în fixarea cursului schimbului între două monede. Aceasta se întâmplă:

atunci când este vorba ca o ţară, care a instituit un regim restrictiv de devize, să fixeze cursurile oficiale ale devizelor ţărilor ce au păstrat etalonul aur şi convertibilitatea, sau

atunci când este vorba să se stabilească, pe cale convenţională, cursul între două monede aparţinând amândouă unor ţări cu regim restrictiv de devize, cazul ţărilor în care suspendarea convertibilităţii şi introducerea regimurilor restrictive de devize au dus la generalizarea acordurilor de clearing.

Dacă instituirea unui clearing între o ţară cu etalon aur şi o altă ţară cu regim restrictiv de devize nu ridică în general problema stabilirii cursului dintre monedele celor două ţări, deoarece, în mod normal, cursul va fi cel oficial, în vigoare, pentru monedele liber convertibile, în ţara cu regim restrictiv, în schimb chestiunea fixării cursului între monedele a două ţări, ambele cu regim restrictiv de devize, constitue una din problemele cele mai importante, în cursul negocierii unui acord de clearing între asemenea ţări.

Istoria acordurilor de clearing încheiate de România în ultimii 8—9 ani ne arată că, în aproape toate acordurile de acest fel cu ţări care au introdus, ca şi noi, un regim restrictiv de devize — Bulgaria, Ungaria, Yugoslavia, Germania, Italia, Grecia, Turcia, etc. — s'au prevăzut cursuri convenţionale fixe.

Discuţiunile pentru stabilirea acestor cursuri, s'au bazat, în general, pe consideraţiuni în legătură cu paritatea puterii de cumpărare a leului şi a monedei ţării cu care se negocia.

Din cauza dificultăţilor însă, menţionate mai sus, pentru stabilirea parităţii puterii de cumpărare pe baza unei metode ştiinţifice perfect obiective, nu s'a putut calcula niciodată precis această paritate. S'au adus numai în discuţie, de o parte şi de alta, argumente bazate pe paritatea puterii de cumpărare în vederea stabilirii, la un anumit nivel, a cursului schimbului.

Se cuvine să adăugăm că diferitele consideraţiuni în legătură cu paritatea puterii de cumpărare nu au fost singurele argumente aduse în discuţiune. Uneori aceste argumente nici

---

69. Vezi şi *POSE (A.), La théorie de la parité des pouvoirs d'achat et les faits*, în *Revue d'Economie Politique*, Paris, Iulie—August 1926, No. 4, p. 987 şi urm..

n'au fost cele mai importante. Dificultăţile menţionate mai sus, pentru stabilirea, după un criteriu obiectiv, a părităţii de cumpărare, erau în unele cazuri mai mari decât este cazul în general, datorită faptului că schimburile reciproce se reduceau la un număr foarte restrâns de articole, dintre care unele aveau şi o situaţie de monopol.

In sfârşit, în negocierile pentru fixarea cursului intră mai totdeauna şi consideraţiuni de ordin istoric, adică în legătură cu evoluţiunea cursurilor între cele două monede, până în momentul considerat, lucru firesc atunci, în deosebi, când cursul convenţional stabilit anterior a fost practicat o perioadă mai îndelungată în timpul căreia preţurile de export în cele două ţări au avut timpul necesar să se adapteze acelui curs.

Regăsim aci constatarea făcută mai sus, că, adeseori, cursul schimbului este acela care provoacă o urcare sau o scădere a preţurilor, de pe urma căreia se produce echilibrul la paritatea puterii de cumpărare.

Acest fenomen se produce în deosebi atunci când este vorba de ţări în care economia este dirijată în mod mai energic şi eficace, şi în care autorităţile pot acţiona mai sigur asupra preţurilor de export ale mărfurilor lor.

In cazuri destul de numeroase, cursul schimbului s'a stabilit după alte criterii, şi anume ţinând seama de raportul celor două monede în chestiune, faţă de o terţă monedă, de o deosebită însemnătate pentru fiecare din cele două ţări considerate [70].

Din cele expuse mai sus rezultă, credem, că stabilirea cursului între două monede potrivit părităţii puterilor de cumpărare răspunde fără îndoeală unei preocupări juste. Practic determinarea acestei părităţi constitue o operaţiune în general delicată. Rezultatele la care se poate ajunge sunt din această cauză destul de relative, rămânând ca erorile eventuale să se corecteze cu timpul prin schimbări de preţuri, în relaţiunile reciproce.

---

70. Dacă, de exemplu, este vorba de a stabili cursul între moneda a şi moneda b, şi dacă, faţă de o terţă monedă c, cursurile pentru a şi b sunt deja fixate la

1 c = 2 a şi
1 c = 4 b,

sunt mulţi sorţi ca să se fixeze între a şi b cursul

ide 1 a = 2 b.

Astfel, dat fiind că la un moment dat

1 Rmk. = 1,915 cor. daneze şi că
1 Rmk. = 59,5 lei, cursuri medii,

acordul de clearing încheiat între România şi Danemarca prevedea cursul, rotunjit de

1 cor. daneză = 31,0559 lei (59,5 : 1.915).

CAPITOLUL IV.

Balanța de conturi. Cuprinsul ei.

Am arătat mai sus[1] că mărfurile nu sunt singurele obiecte ale schimburilor internaționale. In afară de mărfuri, serviciile, prestațiunile sau plățile diverse constitue și ele prilej de relațiuni economice sau financiare între popoare. In afară de balanța comercială care, cum am văzut, înglobează mișcarea mărfurilor între o țară și țările străine și stabilește rezultatele acestei mișcări, există deci o balanță mai cuprinzătoare care înregistrează, în afară de mărfuri, serviciile și prestațiunile diverse ce se schimbă pe o scară foarte întinsă, între popoarele civilizate. Această balanță este balanța de conturi.

Se înțelege prin balanța de conturi o situațiune, întocmită pe o anumită perioadă, un an de obicei, în care se înscrie totalitatea creanțelor și datoriilor născute fie din schimbul de mărfuri și de servicii în acea perioadă, fie din operațiuni efectuate anterior, dar care toate sunt exigibile în acea perioadă, adică dau loc în mod normal la o lichidare de dobânzi sau restituire de capital.

Nu intră în alcătuirea balanței de conturi mișcările de capital, plasamentele noi ce s'ar face în cursul acelei perioade, nici mișcările de aur[2].

Stabilirea elementelor diverse care pot să intre în alcătuirea unei asemenea balanțe înseamnă, în realitate, enumerarea cauzelor diverse, care impun o plată internațională.

Balanța de conturi a unei țări se compune din două grupe de elemente legate între ele, însă bine distincte:

elemente care constitue activul balanței: creanțele exigibile pe care o țară le are asupra străinătății;

elemente care constitue pasivul balanței: datoriile scăzute sau care vin la scadență în cursul perioadei considerate, contractate în străinătate, sub orice titlu.

---

1. Vezi *supra*, p. 166 și urm..

2. De mișcările de capitaluri și aur ne vom ocupa mai târziu, vezi *infra*, p. 255 la 261.

Aceste elemente, numeroase şi variate, se pot grupa în patru mari categorii:

mărfuri,
servicii,
prestaţiuni financiare şi diverse,
indemnităţi de război sau reparaţiuni.

Câteva lămuriri asupra fiecăreia din aceste categorii.

SECŢIUNEA I

Mărfuri.

Este vorba de schimbul de mărfuri[3] între popoare, de comerţul exterior, ale cărui rezultate îşi găsesc expresiunea în balanţa comercială, de care ne-am ocupat ceva mai sus[4] şi care constitue, cum am mai spus, unul din elementele componente importante ale balanţei de conturi.

SECŢIUNEA II

Schimbul de servicii diferite.

In această categorie intră toate serviciile, sub diferite forme, pe care o ţară sau cetăţenii ei le pot face altei ţări sau cetăţenilor acesteia, dintre care enumerăm pe cele mai de seamă.

§ 1.

Transporturi terestre, fluviale, maritime şi aeriene.

Transporturile de mărfuri în tranzit[5] şi pasageri străini efectuate de căile ferate, vasele sau aeronavele unei ţări sporesc activul balanţei de conturi. Transporturile efectuate de serviciile de transport străine pentru contul unei ţări încarcă pasivul balanţei acesteia.

România devine creditoare a Orientului — Turcia, Siria, Egipt de pildă — pentru mărfuri poloneze sau germane cu destinaţia Orient, tranzitate de C.F.R. pe teritoriul român până la Constanţa; din contră, ea este debitoare a Poloniei

---

3. In ce priveşte aurul, considerat ca marfă, vezi *supra*, p. 227 şi *infra*, p. 260.
4. Vezi *supra*, p. 173 şi urm..
5. Vezi mai departe capitolul asupra tranzitului.

sau Germaniei pentru costul transportului prin aceste ţări a bumbacului din Liverpool adus în ţară via Danzig-Lemberg ori Hamburg-Regensburg.

De asemenea, România este debitoarea Angliei pentru costul transportului pe apă al cuprului, care ar fi adus pe vase britanice dela Londra la Constanţa.

Acest post nu are o prea mare importanţă pentru România. Pentru Anglia însă, care are azi, cu Statele Unite, cea mai puternică flotă comercială din lume, navlul constitue un post foarte important în activul balanţei ei de conturi.

Când este vorba de înscrierea cheltuelilor de transport în activul sau pasivul balanţei de conturi ale unei ţări, trebue să ţinem seama totdeauna — observaţiune foarte importantă — de modul cum a fost determinată, într'o parte sau într'alta, valoarea mărfurilor importate sau exportate, spre a se vedea dacă în valoarea acestor mărfuri s'a socotit sau nu costul transportului şi al cheltuelilor accesorii.

In traficul internaţional, valoarea mărfurilor se exprimă de obiceiu:

fie „*cif*“ [6], — iniţialele cuvintelor engleze: „cost“, „insurance“, „freight“, costul mărfii, asigurare, transport — în care caz preţul stabilit cuprinde şi transportul şi asigurarea;

fie „*fob*“ — iniţialele cuvintelor: „free on board“, liber la bordul vasului — în care caz transportul şi asigurarea urmează să fie acoperite separat.

Potrivit uzului în schimburile internaţionale şi normelor stabilite de comitetele tehnice ale Societăţii Naţiunilor, în statisticele vamale precum şi în formularul-tip de balanţă de plăţi, de care ne vom ocupa mai târziu, mărfurile se socotesc „*fob*“ la export şi „*cif*“ la import.

§ 2.

Asigurări, prime şi indemnităţi.

Societăţile de asigurare — cele române de pildă — împart în general cu alte Societăţi riscurile asigurate: incendiu, moarte, furt, transporturi, etc., adică se reasigură la societăţi mai mari din străinătate. Pentru aceasta cedează acelor societăţi o parte din primele ce percep dela asiguraţii din ţară. Totalul primelor plătite în străinătate de aceste societăţi constitue o datorie a ţării faţă de ţările cărora aparţin societăţile reasigurătoare, ele încarcă aşadar balanţa de conturi a ţării care se reasigură.

---

6. Sau *caf*, prescurtarea cuvintelor franceze: coût, assurance, fret.

Rezultatele sunt aceleaşi în cazul când nu e vorba de reasigurări ale societăţilor noastre, ci de asigurări directe ale Românilor la societăţile din străinătate.

Situaţiunea inversă se întâlneşte mai rar, fiindcă societăţile româneşti beneficiază puţin de cereri de reasigurări din afară şi nu au o clientelă de asigurări în străinătate.

Dacă însă, pe baza asigurărilor sau reasigurărilor făcute, societăţile străine au de plătit unor particulari sau societăţilor române indemnităţi, în caz de daună sau sinistru, indemnităţile figurează în activul balanţei de conturi a României.

§ 3.

Servicii diverse.

In această categorie intră comisioanele şi onorariile obţinute sau plătite pentru servicii de bancheri, comisionari, reprezentanţi de comerţ, etc..

Când un bancher din Londra încasează o poliţă pentru contul unui negustor din Bucureşti, comisionul ce percepe încarcă balanţa de conturi a României. Invers, balanţa profită de comisioanele pe care un comisionar român le primeşte dela un industriaş din Edinburg, de pildă, pentru mărfurile plasate în ţară[7].

Apoi onorariile profesioniştilor diverşi, avocaţi, medici, ingineri, artişti, arhitecţi etc..

Onorariul plătit unui medic sau unui avocat străin constitue un post pasiv în balanţa de conturi a ţării. Sumele ce se plătesc în străinătate, maestrului Enescu de pildă, profită din contra balanţei de plăţi române, în măsura în care acesta le transferă în ţară.

Tot aci figurează, pentru sume uneori importante, serviciile făcute străinilor care locuesc sau trec printr'o ţară.

Sumele cheltuite de aceştia — turism sau călătorii de afaceri — în România profită balanţei ei de conturi. Din contră, cheltuelile făcute de Români în străinătate încarcă această balanţă.

Datorită unei politici susţinute de propagandă şi organizare, ajutată considerabil de progresele ce s'au realizat în tehnica transporturilor — transatlantic, avion, automobil, trenuri-bloc[8] — şi în funcţionarea industriei hoteliere, turismul a

---

7. Dacă comisionul nu este deja scăzut din preţul mărfii importate şi plătit direct, în lei, în ţară, de importatorul român comisionarului român.

8. Sau trenuri aerodinamice care, realizând viteze ridicate şi

luat o desfăşurare nebănuită acum câtăva vreme şi constituia pentru ţări ca Italia şi Elveţia, Franţa sau Germania, un element de seamă în activul balanţei de conturi.

In categoria de mai sus intră şi cheltuelile făcute de legaţiunile şi misiunile străine de tot felul, cheltuelile studenţilor, etc..

In aceeaşi categorie se înscriu în unele cazuri — deşi cu titlu excepţional firește — prestaţiunile sau serviciile de tot felul pe care o ţară le aduce unor trupe aliate care se găsesc pe teritoriul ei şi care pot constitui, în anumite împrejurări un post foarte important, în activul balanţei de conturi a acelei ţări, în măsura în care aceste prestaţiuni sunt suportate de Statul căruia aparţin acele trupe.

In sfârşit, printre servicii se aşează, post de asemenea important, prestaţiunile lucrătorilor străini instalaţi într'o ţară.

Atât timp cât aceşti lucrători cheltuesc pe loc, sau pun de o parte chiar în ţara în care lucrează economiile ce fac, activitatea lor nu influenţează balanţa de conturi, nici a ţării în care trăesc, nici a ţării lor de origină. In momentul însă, când reuşesc să facă economii de oarecare importanţă şi le trimit în ţara lor de origină, acţiunea aceasta constitue o sarcină pentru balanţa de conturi a ţării unde străinii lucrează şi un element de activ pentru ţara de origină a lucrătorilor.

Italia, de pildă, exemplu caracteristic în această privinţă, primea în fiecare an dela mulţimea emigraţilor săi în America, în Franţa şi aiurea, sume însemnate care măreau activul balanţei sale de conturi. In acelaş sens, deşi într'o proporţie cu mult mai mică, se pot cita sumele pe care Românii stabiliţi în America le remiteau altădată familiilor lor din Transilvania, în deosebi.

In sens invers, Franţa trimitea peste graniţă sume însemnate, sute de milioane de franci anual, reprezentând economiile realizate de lucrătorii italieni, spanioli, belgieni, polonezi, care lucrau în industria ei şi care au luat, după războiul celălalt, o parte foarte activă la refacerea regiunilor devastate.

SECŢIUNEA III

Prestaţiuni financiare şi diverse.

In această categorie intră consecinţele financiare pe care le au investiţiunile de capital care se fac sub diferite forme dintr'o ţară într'alta, plasamentele diverse:

---

parcurgând distanţe mari fără oprire, obţin viteze medii, comerciale, foarte însemnate.

cumpărări sau vânzări de bunuri sau întreprinderi, împrumuturi [9];

plata veniturilor bunurilor dobândite de străini: chirii, arenzi, dividende, redevenţe, cupoane, etc., apoi

amortizări, restituiri parţiale sau totale de capital, etc..

Aceste prestaţiuni pot să fie uneori foarte importante. Aşa sunt de pildă sumele cuvenite străinătăţii, pentru serviciul datoriei publice externe a unei ţări: dobânda şi amortizarea împrumuturilor contractate de aceasta peste graniţă.

Tot aci intră liberalităţile, donaţiunile, etc., făcute de cetăţenii sau de instituţiunile unei ţări, în favoarea cetăţenilor sau instituţiunilor publice sau private ale unei alte ţări, cu scopuri diferite: asistenţă socială — spitale, clinici, aziluri —, instituţiuni culturale — biblioteci, laboratoare, fundaţiuni culturale, catedre, etc. — restaurarea unei regiuni sau unui oraş, victime ale unor distrugeri, cutremure, inundaţiuni, etc.. Aceste posturi nu au de obiceiu o însemnătate prea mare, dar pot ajunge, în unele cazuri, la sume relativ importante.

Aşa sunt, de pildă, sumele atribuite de diferite Fundaţiuni americane — Rockefeller, Carnegie, etc. — pentru încurajarea cercetărilor ştiinţifice, sprijinirea operelor culturale şi aşezămintelor universitare în Europa, după războiul din 1914—1918, dela 1920 încoace.

De asemenea, sumele consacrate, dela 1918 la 1923, de Statele Unite şi alte ţări — Guvern şi instituţiuni particulare — pentru opera de ajutorare în Europa, în primii ani după războiul din 1914—1918, care se ridică la aproape două miliarde de dolari [10].

SECŢIUNEA IV

Indemnităţi de război sau reparaţiuni.

Indemnitatea de război sau reparaţiunile sunt cauze excepţionale de plăţi internaţionale foarte importante şi care pot avea atât pentru ţara învinsă, care face plata, cât şi —

---

9. Vezi *infra*, p. 255 şi urm..

10. Vezi un raport apărut spre sfârşitul anului 1943, la Geneva sub titlul: *L'oeuvre de secours, 1919—1923*, publicat de Departement Economique, Financier et du Transit, Société des Nations, Genève (1943, II A. 1). Problema este actuală, dată fiind întinsa operă de ajutorare de care va fi nevoie într'o Europă desorganizată, pentru regiunile sărăcite sau distruse de război şi consecinţele lui. In vederea realizării acestei opere s'a creeat şi pus în funcţiune, în Statele-Unite, o organizare specială cunoscută sub numele de *U. N. R. R. A.*

lucru care poate surprinde la prima vedere — pentru ţara învingătoare care o primeşte[11], repercusiuni economice şi financiare foarte adânci.

De politica comercială şi de schimburile internaţionale în cadrul problemei plăţilor internaţionale şi balanţei de conturi se leagă, astfel, o problemă care a constituit, dela 1919 până acum vreo zece ani, una din principalele preocupări ale lumii politice şi financiare internaţionale, cunoscută sub numele de problema Reparaţiunilor.

Se înţelege prin reparaţiuni, obligaţiunile financiare puse în sarcina Germaniei şi aliaţilor ei, potrivit părţii a VIII-a a Tratatului dela Versailles din 28 Iunie 1919, art. 231 şi următoarele pentru acoperirea pierderilor şi pagubelor suferite de Guvernele aliate şi asociate şi de naţionalii lor, ca o consecinţă a războiului provocat de Germania şi aliaţii ei. Problema Reparaţiunilor era deci o problemă de plată a unei despăgubiri de război.

Cum vom vedea mai departe, în toamna 1939, momentul izbucnirii războiului actual, problema era închisă. Ea a redevenit însă actuală pentru noi, ca urmare a Convenţiunii de Armistiţiu din 12 Septemvrie 1944, şi se va pune de sigur şi pentru alte popoare ce iau parte la conflictul actual.

Oricare ar fi într'adevăr condiţiunile în care se va sfârşi şi lichida războiul şi naţiunile aliate se vor găsi, între ele, în faţa unor obligaţiuni financiare, care vor atinge, probabil cifre foarte importante şi a căror lichidare va pune, din punct de vedere tehnic, economic şi financiar, aceleaşi probleme pe care le-au ridicat altădată reparaţiunile prevăzute de Tratatul din 1919.

§ 1.

Cum se pune problema?

Se cuvine mai întâiu să facem o deosebire între ideea de indemnitate de război şi aceea de reparaţie, deosebire pusă limpede în evidenţă, cu prilejul negocierilor şi apoi

---

(United Nations Relief and Rehabilitation Association). Vezi lucrarea noastră *Probleme Monetare Internaţionale*, Scrisul Românesc, Craiova, 1944, p. 146, nota 6.

11. Aceasta explică rostul studiilor care au apărut în literatura economică şi financiară germană, între 1915 şi 1918 — perioadă în care Germania credea firește în victorie — studii asupra condiţiunilor în care trebuia să fie organizată încasarea despăgubirilor de război, pe care Germania sconta să le primească, spre a evita anumite turburări pe care le pricinuise, între 1871 şi 1873, presta-

al aplicării Tratatului dela Versailles. Noţiunea de indemnitate de război, în sensul tradiţional, se leagă de o idee de penalitate, de represiune „rançon de guerre", dacă nu chiar de răzbunare a învingătorului faţă de învins.

Ideea de reparaţie, din contră, purcede dela o preocupare de echitate: necesitatea de a se acoperi pagubele suferite de învingător, de a se repara, de pildă, regiunile devastate, Nordul şi Estul Franţei, în războiul din 1914—1918. Ea se mai leagă şi de consideraţiuni de răspundere în ce priveşte provocarea războiului şi eventual, de determinarea agresorului, real ori aparent, în conflictul ce s'a produs.

Această distincţiune ne pune în prezenţa unui criteriu de etică şi politică internaţională, cu aspecte juridice foarte delicate, care poate înrâuri simţitor cuantumul sumelor de plătit sub titlul de despăgubire de război cât şi modalităţile de garanţie şi executare ale acestei datorii.

Din punctul de vedere strict financiar şi economic însă, care ne preocupă în momentul de faţă, distincţiunea de mai sus nu interesează. Problemele pe care le ridică lichidarea sumelor datorate sub un asemenea titlu sunt aceleaşi, indiferent de temeiurile etice, politice sau juridice, care ar da acestor sume caracterul de indemnitate sau pe acel de reparaţie.

§ 2.

Lichidarea unei indemnităţi de război.

Plata unei indemnităţi de război ridică două probleme esenţiale:

o problemă de capacitate de plată;

o problemă de transfer.

Cea dintâiu, capacitatea de plată, este o problemă internă. Ea este legată de puterea unui Stat de a dobândi anumite sume, în monedă naţională, într'o perioadă dată, înăuntrul fruntariilor sale, adică de putinţa acelui Stat de a impune cetăţenilor săi prestaţiuni de bunuri sau sarcini fiscale spre a acoperi, indemnitatea de plătit altui Stat sau datoria contractată dacă, între timp, acest Stat s'a împrumutat spre a se putea libera imediat faţă de învingător.

Chestiunea capacităţii de plată se rezolvă, deci, ca orice problemă bugetară; problemă de buget ordinar, dacă este vorba de o prestaţiune mai redusă pe un termen înde-

---

ţiunile primite de Reich, pentru lichidarea despăgubirii de 5 miliarde franci ce fusese impusă Franţei prin Tratatul dela Frankfurt din 10 Mai 1871. Vezi *infra*, p. 236 şi urm..

lungat; problemă de buget extraordinar, dacă este vorba de o prestaţiune însemnată pe termen scurt.

Agonisirea în monedă naţională a valorii indemnităţii de plătit nu dă însă putinţă unei ţări de a se elibera faţă de ţara creditoare a indemnităţii. Apare astfel cea de a doua chestiune, capacitatea de transfer, adică o preocupare internă şi externă deopotrivă, în legătură directă cu balanţa de conturi. E vorba de putinţa Statului debitor de a transfera, adică de a remite peste graniţă, sumele ce va fi încasat de la cetăţenii săi, pe baza unei capacităţi sau a unei obligaţiuni de plată date.

Transferul, adică trecerea valorii indemnităţii din ţara debitoare în ţara creditoare, urmează să se facă cu unul din mijloacele tehnice, cunoscute şi practicate în relaţiunile internaţionale pentru plata datoriilor care se nasc şi se lichidează în mod curent în aceste relaţiuni. Acest transfer este însă în acest caz o chestiune mai delicată, fiindcă jocul normal al compensărilor internaţionale, prin operaţiunile obişnuite de schimb, poate fi insuficient, când suma de plătit deodată este foarte mare, sau când plata implică o serie de anuităţi însemnate, pe un timp îndelungat[12].

Chestiunea transferului ca şi cea a capacităţii de plată au fost puse pe primul plan al preocupărilor financiare mondiale dela război încoace, nu numai pentru rezolvarea problemei reparaţiunilor datorate Aliaţilor de către Germania şi de către foştii ei aliaţi, de care am vorbit mai sus, dar şi pentru regularea datoriilor ce s'au născut în timpul războiului din 1914—1919 între diferitele state aliate — datorii interaliate[13] şi datorii comerciale — şi mai ales între

---

12. Problema a dat naştere la o importantă literatură. Unul dintre cei dintâi care au ridicat această chestiune este Profesorul Charles Rist dela Facultatea de Drept din Paris, fost şi expert tehnic pe lângă Banca Naţională a României, pentru stabilizarea monetară în 1929, între altele, în articolul publicat în revista *Action Nationale*, Paris, Aprilie 1919 sub titlul: „*Indemnité de guerre et commerce extérieur*" şi conferinţa ţinută la 15 Ianuarie 1922 la „*Union pour la vérité*" din Paris. Ambele articole se găsesc în cartea *RIST (CH.), Essais sur quelques problèmes économiques et monétaires*, sub titlul „*Questions de politique économique*", p. 453 şi urm..

Realitatea acestei preocupări a fost contestată. Vezi *RUEFF (J.) Une erreur économique. L'organisation des transferts*, Paris, G. Doin & Cie, 1928.

13. Datorii contractate, dela guvern la guvern, de unele din ţările aliate faţă de altele: Anglia sau Franţa faţă de Statele Unite, România faţă de Franţa, în interesul războiului comun.

acestea şi Statele Unite, creditoare a tuturor statelor beligerante.

§ 3.

Indemnităţi de război în trecutul apropiat.

Problema plăţii unei despăgubiri de război nu este, firește, o problemă nouă. Ea s'a pus de nenumărate ori în istoria lumii şi a războaelor[14]. De două ori, pe plan mare, în trecutul apropiat al Europei:

în urma războiului franco-german din 1870—1871, care s'a sfârşit prin Tratatul dela Frankfurt din 10 Mai 1871;

în urma Tratatului dela Versailles din 28 Iunie 1919, care a urmat primului război mondial din 1914—1918.

I.

Indemnitatea de război în Tratatul dela Frankfurt, din 10 Mai 1871.

Potrivit acestui Tratat, Franţa avea să plătească Germaniei o despăgubire de război de 5 miliarde de franci aur — la care s'au adăugat 301 milioane dobânzi şi 14 milioane diferenţe de curs şi cheltueli de remitere — în termen de trei ani. O armată de ocupaţie avea să rămână în Nordul şi Estul Franţei, până la plata integrală a indemnităţii de război.

Plata acestei despăgubiri de către Franţa — terminată la 5 Septembrie 1873, adică şase luni înainte de termenul fixat — constitue fără îndoială, un exemplu extrem de interesant, prin dimensiunile ei excepţionale,[15] de lichidare de creanţe internaţionale.

---

14. După războaele napoleoniene dela sfârşitul veacului XVIII şi începutul veacului XIX, tratatele din 1815 au impus Franţei:

1. — o indemnitate de război de 700 milioane de franci, plătibilă în cinci ani şi cheltueli de ocupaţie militară timp de maximum cinci ani; 2. plata sumelor reprezentând pagube, furnituri, indemnităţi în ţările luate Franţei în 1814 şi 1815. S'a cerut Franţei sub acest titlu 1600 milioane de franci, sumă redusă apoi prin convenţiunea din 25 Aprilie 1818 (vezi *JÈZE (G.), Les Paiements Internationaux*, Extrait du Recueil des Cours de l'Academie de Droit International, Dotation Carnegie, Hachette, Paris, 1927, p. 44 şi urm.).

15. Indemnitatea impusă Franţei a fost socotită în acel mo-

Suma de 5.315 milioane franci a fost plătită astfel[16]:

Compensaţie între indemnitate şi sumele datorate de Germania Companiei franceze de Căi ferate din Est....	325
Bilete de bancă, monede germane, aur şi argint..	742
Devize, adică Portofoliu de cambii asupra Germaniei şi asupra altor pieţe străine.	4.248
Total . .	5.315

Cea mai mare parte din sumă — 80% din total — a fost lichidată cum se vede prin cedarea către Germania a unui portofoliu de creanţe pe care îl agonisise Guvernul francez: cambii asupra Germaniei, sau cambii asupra altor pieţe. In primul caz, cum am văzut mai sus cu prilejul cercetării mecanismului lichidării creanţelor internaţionale, datoria Guvernului francez faţă de Germania s'a stins prin compensaţia intervenită între datoria unui german faţă de creditorul francez din acea cambie, cedent către Guvernul francez. In al doilea caz datoria Guvernului francez se plătea de debitorul străin faţă de creditori francezi, obligat prin cambiile pe care Guvernul francez le-a remis Guvernului german.

Ne-am aflat, fără îndoială, atunci, în prezenţa unui mod de lichidare de creanţe internaţionale, care răspundea pe deplin tehnicei clasice a acestor lichidări, în condiţiuni cu atât mai interesante cu cât eram în prezenţa unor obligaţiuni foarte importante şi a cărei lichidare era impusă într'un termen foarte scurt.

In ce priveşte mijloacele prin care Guvernul francez a plătit în interior elementele de activ enumerate mai sus prin care a asigurat plata în Germania a indemnităţii, ele au fost procurate prin împrumuturi:

două împrumuturi de rentă perpetuă de 3,[5] şi 2,[2] miliarde de franci[17],

---

ment ca deosebit de grea. Amintirea ei a apăsat adeseori asupra poziţiunii Germaniei, cu prilejul negocierilor reparaţiunilor după războiul din 1914—1918.

16. Vezi celebrul „*Rapport au nom de la Commission de Budget de 1875 sur le paiement de l'indemnité et sur les opérations de change qui en ont été la conséquence*", prezentat de Leon Say, Ministrul Finanţelor, Adunării Naţionale (No. 2704 din 5 August 1874).

Vezi şi informaţiunile date, sub aspectul special al plăţilor internaţionale care ne preocupă, de *JÈZE (G.), Les Paiements Internationaux*, p. 46, citat de noi *supra*, p. 236.

17. O parte din aceste împrumuturi, 1.112 milioane franci pentru amândouă, a fost afectată la alte scopuri. Vezi *JÈZE (G.), op. cit.*, p. 48.

un împrumut de 325 milioane la Compania de căi ferate din Est,

un avans de 125 milioane dela Banca Franţei,

restul, circa 300 milioane, a fost imputat asupra bugetelor din 1872 şi 1873.

Experienţa din 1871—1873 nu a putut servi însă la rezolvarea problemei Reparaţiunilor din 1919.

Lichidarea indemnităţii de război impuse Franţei prin Tratatul dela Frankfurt din 1871 s'a făcut în împrejurări cu totul diferite împrejurărilor în care se afla lumea după Tratatul dela Versailles.

Franţa la 1871 a putut să se împrumute înăuntru şi în afară: creditul ei era intact, balanţa ei comercială favorabilă în 1872 şi 1873, hostilităţile nu duraseră decât câteva luni; distrugerile teritoriale erau restrânse, mobilizarea nu atingea pe vremea aceea întreaga naţiune, economia ţării nu fusese afectată, pieţele neutre neturburate de război erau deschise, portofoliul francez de trate şi valori străine deţinute avea o foarte mare importanţă, în sfârşit moneda franceză nu suferise nicio atingere.

Niciuna din condiţiunile de mai sus nu era realizată pentru Germania în 1919—1920.

Importanţa obligaţiunilor puse în sarcina Germaniei şi situaţiunea în care s'a găsit aceasta în acel moment, urmările pe care le-a avut războiul atât în ţările aliate cât şi în Germania, starea de spirit creată de războiu, în deosebi în ţările aliate, înrâurirea pe care avea să o aibă asupra economiei şi finanţelor Germaniei aplicarea altor clauze ale Tratatului, în sfârşit atitudinea pieţelor internaţionale faţă de această problemă creiau dificultăţi foarte mari, impuneau soluţiuni noi. Căutarea lor a făcut obiectul a numeroase încercări şi a negocierilor nesfârşite care au avut loc dela 1919 la 1932.

II.

Reparaţiunile germane, pe baza Tratatului dela Versailles din 28 Iunie 1919.

Discuţiunile care au avut loc între 1919 şi 1932 asupra problemei Reparaţiunilor germane constitue o foarte interesantă ilustrare a preocupărilor tehnice pe care le ridică existenţa unei indemnităţi de război[18].

---

18. 1921: fixarea indemnităţii germane la 132 miliarde mărci aur; 1924: Planul Dawes; 1929: Planul Young; 1932: acordurile dela Lausanne, iată principalele etape ale acestei evoluţiuni.

Textele Tratatului dela Versailles, amintite mai sus[19], nu fixau cifra indemnităţii pe care avea să o plătească Germania. Sarcina fixării acestei cifre era lăsată Comisiunii Reparaţiunilor, creeate de art. 233 al acelui Tratat.

La începutul anului 1921, când după lungi şi penibile negocieri, s'a pus problema stabilirii acestei cifre, sumele solicitate de ţările creditoare se ridicau la câteva sute de miliarde de RM aur.

La 27 Aprilie 1921, Comisiunea Reparaţiunilor fixă această cifră la 132 miliarde mărci-aur, la care se adăogau 4 miliarde şi jumătate mărci-aur pentru acoperirea avansurilor făcute Belgiei.

Dacă chestiunea capacităţii de plată a preocupat într'o măsură destul de largă Comisiunea Reparaţiunilor, problema transferului a rămas în urmă. Ea nu a fost pusă în adevărata ei lumină — cu toate sforţările făcute în timpul numeroaselor negocieri internaţionale care au avut loc dela 1920 la 1924 — decât în ziua când realitatea economică şi tehnica plăţilor internaţionale şi-au putut spune liber cuvântul, acoperit câtăva vreme de preocupările politice şi resentimentele naţionale legitime, provocate de războiu.

Pe de o parte, problemă de capacitate de plată, cifra indemnităţii fixate, în 1921, de Comisiunea Reparaţiunilor era socotită de opinia publică a Ţărilor aliate — Franţa, în deosebi, care suferise devastări grave în timpul războiului — ca insuficientă, faţă de aceeace aceste ţări credeau că pot cere Germaniei.

Pe de altă parte, problemă de transfer, aceeaşi opinie publică preocupată de tendinţe protecţioniste — ocrotirea producţiei şi muncii naţionale — se opunea prestaţiunilor în natură oferite de Germania şi plăţii indemnităţii în mărfuri sau servicii[20]. Se cerea aur sau devize, pe care firește Germania nu le putea procura deloc sau cu atât mai greu cu cât cifra indemnităţii era mai importantă[21].

---

19. Vezi *supra*, p. 233.

20. Aceasta explică dificultăţile pe care le poate provoca în unele cazuri pentru ţara creditoare încasarea unei despăgubiri de război, de care vorbeam mai sus, p. 233, nota 11.

21. In realitate, constatare foarte interesantă, chiar plata în aur sau în devize ar fi putut duce până la urmă ţara creditoare, Franţa de pildă, tot la import de mărfuri sau servicii din alte ţări decât Germania, dacă acest aur sau aceste devize nu erau consacrate plăţii de datorii către acele ţări sau dacă Franţa nu tezauriza aurul sau devizele. Ori, plata datoriilor externe nu era grija cea dintâi la care avea să răspundă Franţa, iar nevoile ei de refacere erau mult prea mari spre a-i permite să tezaurizeze mijloace de

Ajungem, astfel, la nodul problemei, chestiunea cea mai delicată pe care o ridicau Reparaţiunile germane, în primii ani după semnarea Tratatului dela Versailles.

Nu este locul să cercetăm aici diferitele elemente de activ din balanţa de conturi germană, care în acel moment ar fi putut permite „transfer"-ul indemnităţii, prilej interesant de a vedea funcţionând „pe viu" mecanismul plăţilor internaţionale. Cercetarea ar depăşi cadrul expunerii noastre. Dată fiind actualitatea pe care războiul de azi o aduce chestiunii despăgubirilor de război, vom indica totuşi datele problemei şi dificultăţile rezolvării ei.

Transferul unei indemnităţi s'ar putea face teoretic, prin aur, prin devize — adică creanţe în monede străine asupra ţărilor străine sau chiar ţării creditoare aşa cum se făcuse plata indemnităţii impuse Franţei prin Tratatul dela Frankfurt din 1871 — valori mobiliare internaţionale — adică acţiuni şi obligaţiuni emise de intreprinderi străine sau titluri de rentă emise de Guverne — sau valori mobiliare naţionale ale statului debitor, servicii, prestaţiuni în natură şi mărfuri curente ale aceluiaşi stat.

După efortul financiar făcut de Germania între 1914 şi 1919 pentru a duce războiul, stocul ei de aur, devize şi valori mobiliare internaţionale, la terminarea acestuia, era practic inexistent, faţă de importanţa indemnităţii de care se vorbea în acel moment.

Valori mobiliare naţionale, adică acţiuni şi obligaţiuni ale intreprinderilor germane s'ar fi putut desigur oferi pentru sume însemnate, ceeace ar fi făcut pe creditorii indemnităţii, Franţa de pildă, să participe la proprietatea sau controlul unora din acele intreprinderi. Soluţiunea nu era, însă, practică, pe de o parte din cauza dificultăţilor morale ale unei colaborări franco-germane, pe teritoriul german, în primii ani după război, pe de alta — constatare mult mai importantă — fiindcă aceea ce lipsea Franţei nu era participarea la întreprinderi germane, ci posibilităţile financiare de a repara, la ea acasă, distrugerile suferite în timpul războiului, reparaţiuni care reprezentau tocmai temeiul însuşi al despăgubirilor prevăzute de Tratatul dela Versailles.

Serviciile — sub formele obişnuite arătate mai sus, sub care se fac aceste servicii în mod curent între popoare, tran-

---

plată asupra străinătăţii. Se cuvine, însă, să adăugăm că dacă plata în devize ar fi dus până la urmă, tot la import de mărfuri în Franţa, ea ar fi avut însă avantajul să asigure import de oriunde, deci nu numai din Germania, ceeace ar fi permis import de materii prime de care Franţa avea nevoie şi care nu puteau fi obţinute din Germania, care oferea produse finite.

zit, comisioane, asigurări, etc. — nu puteau aduce sume importante. Ar fi trebuit, spre a da acestui mijloc de transfer dimensiunile serioase pe care le cerea transferul unei indemnităţi importante, ca Germania să trimită în Franţa contingente foarte mari de lucrători, care să colaboreze la refacerea regiunilor devastate şi să lucreze în uzinele franceze. Era posibilă această colaborare germano-franceză, pe teritoriul francez de data aceasta, colaborare poate între patronul care îşi pierduse uzina sau părintele care îşi pierduse fiul în război şi lucrătorul german care pricinuise aceste pierderi? Era posibilă — întrebare mult mai importantă, fiindcă e dominată nu de o preocupare sentimentală, psihologică ca mai sus, ci de o realitate tehnică economică — această colaborare într'un moment când Franţa era preocupată, ca şi alte ţări, de a păstra piaţa franceză pentru propria ei mână de lucru?

Nu rămâneau astfel, în ultima analiză, ca mijloc de transfer, decât prestaţiunile în natură, mărfurile sub diferite forme, a căror importanţă trebuia să fie cu atât mai mare cu cât cifra indemnităţii era mai însemnată şi lichidarea ei era prevăzută pe o perioadă mai scurtă.

Plata indemnităţii prin prestaţiuni importante în natură şi în mărfuri presupunea:

întâi, restabilirea situaţiei economice în Germania spre a o pune în măsură să producă şi să exporte peste nevoile de export curent, necesar acoperirii datoriilor sale normale în străinătate;

al doilea, deschiderea porţilor ţărilor aliate creditoare ale Germaniei pentru produsele germane.

Implinirea acestei duble condiţiuni se izbea:

de o atitudine politică: îngrijorarea — pentru unii cel puţin din factorii hotărîtori în acel moment — reapariţiei unei Germanii prea puternice[22];

de o atitudine economică: protecţionismul tuturor ţărilor creditoare care nu vedeau cu ochi buni un sistem care creea

---

22. Evenimentele politice care s'au desfăşurat dela 1932 la 1939 şi drama în care se zbate lumea dela 1939 au dovedit din nefericire, justificarea acestei îngrijorări.

Preocuparea este încă actuală. Iată, într'adevăr, ce scrie ziarul *Semnalul*, Bucureşti, la 24 Iulie 1945: „Problema reparaţiilor pe care Germania urmează a le plăti Aliaţilor se relevează ca o problemă destul de greu de soluţionat, întrucât ea implică dilema: dacă nu se lasă Germaniei un suficient potenţial industrial, ea nu va plăti şi dacă i se lasă, ea va ameninţa din nou, mai târziu, pacea lumii..."

pentru Germania posibilităţi de lucru şi de desfacere de proporţii aşa de întinse[23].

Incasare de despăgubiri de război, de o parte, protecţionism de alta, iată, schematic, marea contradicţie în care s'a zbătut lumea ani dearândul, căutând să rezolve problema Reparaţiunilor.

In asemenea condiţiuni problema era insolubilă.

Un comitet de experţi prezidat de Generalul Dawes a fost instituit de Comisia Reparaţiunilor, la 30 Noemvrie 1923.

Comitetul a depus raportul său — cunoscut sub numele de Plan Dawes — la 9 Aprilie 1924; el a fost adoptat de Guvernele aliate, în Conferinţa dela Londra, la 16 August 1924.

Planul Dawes prevedea o reducere a anuităţilor germane într'o măsură destul de largă şi o eşalonare a acestor anuităţi pe o perioadă foarte lungă. Din această cauză, „valoarea actuală" a acelor anuităţi a fost evaluată, în momentul adoptării Planului, la 42 miliarde de mărci-aur. Cât de departe eram de pretenţiunile formulate la începutul lui 1921 — câteva sute de miliarde de mărci aur — şi chiar şi de cifra Comisiunii Reparaţiunilor din 27 Aprilie acelaşi an: 136,5 miliarde!

Trebue semnalat că Planul Dawes conţine o dispoziţiune foarte importantă în ce priveşte transferul. Contrar celor ce s'au întâmplat cu lichidarea indemnităţii de război din 1871, când Tratatul dela Frankfurt a pus în sarcina Franţei obligaţiunea de a efectua transferul, experţii Planului Dawes nu au obligat Germania să facă acest transfer. Ea se libera făcând plăţi în mărci, în Germania, în mâinile „Agentului General"[24], care avea să îngrijească de transformarea acestor mărci în devize străine sau alte mijloace de transfer, cu condiţiunea însă ca această transformare să nu zdruncine piaţa devizelor în Germania. Dacă vărsămintele germane, aflate în mâinile Agentului General, depăşeau 5

---

23. Este interesant de semnalat că rezistenţa venise nu numai dela ţările creditoare ale indemnităţii, ca Franţa de pildă, care ar fi trebuit să primească mărfurile germane, dar şi dela alte ţări al căror export ar fi întâmpinat, firește, dificultăţi dacă pieţele ţărilor creditoare ar fi fost îndestulate — în proporţie cu atât mai mare cu cât cifra indemnităţii era mai importantă şi lichidarea mai scurtă — numai de Germania în contul Reparaţiunilor. Iată de ce s'a putut spune, într'o şedinţă memorabilă ţinută la Londra pentru fixarea cifrei reparaţiunilor — referinţa exactă ne scapă — „dacă Germania plăteşte în mărfuri o sumă aşa de importantă, niciun coş de uzină nu va mai fumega în Anglia".

24. D-l. Gilbert Parker, reprezentant al Guvernelor Aliate, în tehnica prevăzută de Planul Dawes.

miliarde mărci, fiindcă nu se putuse efectua transferul, Germania avea să suspende aceste vărsăminte.

Stipulaţiunile Planului Dawes reduceau foarte serios creanţa Aliaţilor, ele constituiau totuşi, în ce priveşte posibilitatea de lichidare a Reparaţiunilor, un progres tehnic foarte serios, ceeace ne apropia firește, de rezolvarea definitivă a problemei.

Cu toate sforţările d-lui Gilbert Parker, Agentul General, aplicarea Planului Dawes nu a dus însă, cum se aştepta, la această rezolvare. Condiţiunile în care s'a aplicat Planul Dawes, înrâurirea pe care sarcina impusă Germaniei o avea asupra situaţiunii economice şi financiare internaţionale, desfăşurarea pe care au luat-o relaţiunile acesteia cu inamicii ei de eri, ţările aliate, în sfârşit evoluţiunea firească ce s'a produs în opinia publică, învinşi şi învingători — în ce priveşte necesitatea unei lichidări cât mai grabnice a sarcinilor financiare lăsate de război — au provocat, în toamna 1928, revizuirea problemei Reparaţiunilor.

Sesizaţi de o cerere a Germaniei pentru evacuarea anticipată a Renaniei, reprezentanţii Guvernelor aliate se întrunesc la Geneva, la 16 Septemvrie 1928 unde hotărăsc:

începerea de negocieri oficiale în vederea acelei evacuări;

reglementarea completă şi definitivă a problemei Reparaţiunilor şi constituirea, în acest scop, a unui comitet de experţi financiari.

Comitetul de experţi, s'a constituit la Paris, la 9 Ianuarie 1929, sub preşedinţia d-lui Owen Young şi a depus raportul său — cunoscut sub numele de Planul Young — la 7 Iunie 1929.

Conferinţele dela Haga din August 1929 şi Ianuarie 1930 adoptă Planul Young cu anexele sale, care constituia, pentru Germania, o nouă uşurare faţă de prevederile Planului Dawes.

Aplicarea Planului Young era legată de o revizuire parţială a datoriilor interaliate, Germania urmând să profite, în anumite condiţiuni, de uşurarea de care ar fi beneficiat Statele debitoare.

Conferinţele dela Haga mai prevăd un ansamblu de măsuri internaţionale: creearea Băncii Reglementelor Internaţionale (B. R. I.), ca mijloc de executare a Planului Young şi instrument de colaborare internaţională; un acord asupra Reparaţiunilor datorate de Austria, Ungaria, Bulgaria — aşa numitele reparaţiuni „orientale ori ne-germane“ — în sfârşit alte măsuri menite, alături de Planul Young, să asigure lichidarea definitivă a dificultăţilor financiare provocate de războiul din 1914—1918 şi să restabilească între popoare relaţiuni economice şi financiare normale.

Criza din 1931 a creeat pretutindeni, în Germania ca

și în țările creditoare[25], condițiuni economice și financiare care au îngreunat foarte simțitor executarea acordurilor din 1929—1930.

Sub presiunea acestor dificultăți, Moratoriul Hoover din 20 Iunie 1931 suspendă temporar atât plata reparațiunilor cât și a datoriilor interaliate, spre a înlesni guvernelor eforturile ce făceau pentru stăpânirea crizei economice care cuprinsese lumea.

După acordurile dela Lausanne din 9 Iulie 1932 și evenimentele politice care s'au desfășurat de atunci încoace, problema Reparațiunilor și aceea a datoriilor interaliate puteau fi considerate ca probleme închise.

Cine ar fi crezut că, zece ani mai târziu, războiul actual avea să pună lumea și generația noastră, pentru a doua oară, în fața acelorași chinuitoare probleme?

*

* *

Invățăturile ce se desprind din evoluțiunea problemei reparațiilor, care, după războiul din 1914—1918, timp de treisprezece ani, a preocupat necontenit cercurile financiare și politice ale lumii, nu vor fi fost însă pierdute.

Nu cunoaștem cuprinsul și rezultatele negocierilor ce s'au dus la Moscova în cursul anilor 1944 și 1945 între reprezentanții Marilor Puteri asupra prestațiunilor pe care urmează să le facă acum Germania cu titlul de reparații, la sfârșitul războiului actual.

Intr'un comentariu oficios al *Raportului asupra Conferinței Marilor Trei,* care a avut loc la Potsdam la finele lui Iulie 1945 — apărut în presa română în ziua de 2 August 1945 — comentariu difuzat de radio Klagenfurt în seara zilei de 5 August 1945, s'a spus că Națiunile Aliate nu vor mai face eroarea comisă la sfârșitul războiului trecut de a exprima reparațiunile germane printr'o creanță de numerar, plătibilă pe o perioadă mai lungă. Problema va fi rezolvată azi prin prestațiuni imediate în natură, la stabilirea cărora se va ține seama de capacitatea economică a Germaniei și de nevoile ei de întreținere și refacere.

Iar la punctul 11 de sub B. Principii Economice din Raportul citat mai sus consacrat reparațiilor, se prevăd dispozițiuni menite să asigure despăgubirea Națiunilor Aliate:

prin prelevări directe și imediate de bunuri din zonele germane ocupate de aceste Națiuni,

prin atribuiri de instalațiuni și echipament industrial

---

25. Unele din ele — ca Franța, Anglia, România, etc. — debitoare la rândul lor, ale Statelor Unite, sub titlul datorii inter-aliate.

german şi prin lichidarea, în anumite condiţiuni, a unora din drepturile şi bunurile pe care Germania le are în străinătate.

§ 4.

Indemnitatea de război în Convenţiunea de Armistiţiu între Guvernele Naţiunilor Unite şi Guvernul Român, din 12 Septembrie 1944

Actul din 23 August 1944 a readus România în cadrul legăturilor ei firești şi a pus capăt războiului dintre ea şi Naţiunile Unite.

Incetarea ostilităţilor care s'a produs în fapt la 24 August a fost constatată şi consfinţită în drept prin Convenţiunea de Armistiţiu, încheiată la Moscova, la 12 Septembrie 1944, între Guvernele Uniunii Sovietice, Regatului Unit şi Statelor Unite ale Americei, pe de o parte şi Guvernul Român, pe de altă parte [26].

Chestiunea despăgubirilor de război face obiectul articolului 11 al Convenţiei de mai sus [27].

---

26. Vezi textul oficial al Convenţiei, în limbile română, rusă şi engleză în *Monitorul Oficial*, No. 264, din 14 Noembrie 1944, Partea I, pag. 7334 şi urm., sau broşura oficială publicată de Ministerul Afacerilor Străine, în toamna 1944.

27. Iată textul acestui articol:

„Pierderile pricinuite Uniunii Sovietice prin operaţiunile mi-
„litare şi prin ocuparea de către România a teritoriului sovietic, vor
„fi despăgubite de către România faţă de Uniunea Sovietelor, însă,
„luând în consideraţie că România nu numai că s'a retras din răz-
„boiu dar a declarat războiu şi în fapt duce război contra Germaniei
„şi Ungariei, Părţile sunt de acord ca compensaţiile pentru pier-
„derile menţionate să nu fie plătite în întregime de România, ci
„numai în parte, şi anume în sumă de 300 milioane dolari ai State-
„lor-Unite, plătibili în curs de 6 ani, în mărfuri (produse petroli-
„fere, cereale, materiale lemnoase, vase maritime şi fluviale, diverse
„maşini, etc.).

„România va plăti despăgubiri pentru pierderile pricinuite în
„România proprietăţilor celorlalte State Aliate şi naţionalilor lor,
„pe timpul războiului, despăgubiri a căror sumă va fi fixată la o
„dată ulterioară (vezi anexa la art. 11).

Iată şi textul Anexei:

„Baza pentru aranjamentul plăţilor de compensaţii prevăzute în art. 11 al prezentei Convenţii va fi dolarul american la paritatea

In acest text este vorba deopotrivă de despăgubirile pe care România le are de plătit Uniunii Sovietelor, cât şi de cele pe care le va avea de prestat celorlalte State Aliate: U.S.A. şi Marea Britanie în primul rând.

In ce priveşte pe cele dintâiu, despăgubirile datorate Uniunii Sovietelor, ele sunt chemate să acopere pierderile pricinuite Uniunii Sovietice prin operaţiunile militare şi prin ocuparea de către România a teritoriului sovietic.

„Luând în consideraţie, spune art. 11, că România nu numai că s'a retras din război dar a declarat războiu şi în fapt duce război contra Germaniei şi Ungariei, Părţile sunt de acord ca compensaţiile pentru pierderile menţionate să nu fie plătite în întregime de România ci numai în parte". Textul fixează deci indemnitatea de războiu la o sumă sofait-ară de 300 milioane dolari U.S.A. — sumă inferioară, potrivit textului art. 11, pierderilor efective suferite de Uniunea Sovietică — plătibilă în 6 ani[28], în mărfuri.

In ce priveşte celelalte State Aliate, conform aliniatului 2 al art. 11, „România va plăti despăgubiri pentru pierderile pricinuite în România proprietăţilor" acestor State şi naţionalilor lor pe timpul războiului. Suma acestor despăgubiri va fi fixată la o dată ulterioară.

Obligaţiunile prevăzute de art. 11, prima constatare în legătură cu chestiunea capacităţii de plată, nu sunt singurele obligaţiuni[29] la care va avea să facă faţă România, în executarea Convenţiunii din 12 Septembrie 1944. Ea va avea de împlinit şi alte îndatoriri. Cele mai de seamă sunt cele prevăzute de art. 10 şi 12.

Potrivit art. 10 şi anexei sale, Guvernul român are:

să facă în mod regulat, în monedă românească, plăţile cerute de către Inaltul Comandament Aliat (Sovietic), pentru îndeplinirea funcţiunilor sale;

---

sa aur din ziua semnării acestei convenţii, adică 35 de dolari pentru o uncie de aur".

Acest text înscamnă clauză-aur, pentru creanţa de 300 milioane dolari asupra României.

28. Textul nu precizează de când curge acest termen. Cum însă articolul 20 al Convenţiei spune că dispoziţiunile ei intră în vigoare în momentul semnării, termenul de 6 ani ar urma să curgă dela 12 Septembrie, data Convenţiei.

29. Nu avem să discutăm aci temeiul etic sau politic pe care se întemeiază aceste obligaţiuni. In momentul în care cercetăm aplicarea Convenţiunii de armistiţiu sub aspectul capacităţii noastre de plată trebue să considerăm toate consecinţele economice şi financiare ale acestei Convenţiuni, deci toate prestaţiunile de orice fel — din substanţa sau venitul naţional al ţării — indiferent de titlul sub care se fac şi de motivele care le-au impus.

să asigure, la nevoie, acestui Comandament, potrivit instrucţiunilor ce va primi dela el, folosinţa pe teritoriul românesc a întreprinderilor industriale şi de transport, a mijloacelor de comunicaţie, staţiunilor generatoare de energie, întreprinderilor şi instalaţiilor de utilitate publică, depozitelor de combustibil, petrol, alimente, etc.;

să pună la dispoziţia Inaltului Comandament Aliat (Sovietic) subsistenţe, materiale şi obiecte diverse necesare trupelor sau serviciilor sale.

Sarcina pe care o reprezintă obligaţiunile de mai sus depinde firește de întinderea operaţiunilor sau acţiunilor pentru care joacă art. 10 şi de teritoriul pe care au loc, de efectivele angajate, de importanţa nevoilor acestor efective şi de durata de valabilitate ce i se va da acestui text. In orice caz executarea art. 10 poate duce la prestaţiuni foarte importante.

Anexa la art. 10 prevede pentru Guvernul român obligaţiunea de a retrage şi răscumpăra în termenul şi condiţiunile pe care avea să le stabilească Inaltul Comandament Aliat (Sovietic) toate monedele deţinute în teritoriul românesc şi emise de Inaltul Comandament Aliat (Sovietic), adică ruble şi lei emişi de Comandamentul Sovietic.

Operaţiunea de retragere şi preschimbare a avut loc în toamna anului 1944 — la cursul de 100 lei pentru o rublă [29] şi 5 lei pentru un leu sovietic — şi s'a tradus printr'o sporire corespunzătoare a emisiunii de bilete a Băncii Naţionale a României, care a înlocuit cu biletele ei rublele şi leii sovietici retraşi în executarea dispoziţiunii de mai sus.

Potrivit anexei la art. 10, în fine, monedele emise de autorităţile sovietice şi retrase de Banca Naţională a României au fost predate fără plată Inaltului Comandament Aliat (Sovietic), ceeace constitue firește o prestaţiune românească corespunzătoare de bunuri sau servicii în favoarea acestuia.

Art. 12 prevede obligaţiunea pentru Guvernul român ca în termenele ce urmează să fie indicate de către Inaltul Comandament Aliat (Sovietic) să restitue Uniunii Sovietice în desăvârşită bună stare, toate valorile şi materialele luate de pe teritoriile ei, în timpul războiului, aparţinând Statului, organizaţiilor publice şi cooperative, întreprinderilor, instituţiilor sau cetăţenilor particulari, precum: utilajul fabricilor şi uzinelor, locomotive, vagoane de căi ferate, tractoare, autovehicule, monumente istorice, valori de muzeu şi orice alte bunuri.

Executarea acestor obligaţiuni a început încă din pri-

---

29. Ulterior, în Transilvania rublele au fost schimbate la cursul de 36 lei pentru o rublă.

mele zile ale aplicării Convenţiunii de Armistiţiu. Dată fiind importanţa bunurilor care au fost înglobate în acest text şi dificultatea prestaţiunii în împrejurările grele în care se găseşte ţara la finele războiului. se duc actualmente negocieri în vederea stabilirii unei despăgubiri gloaale forfait-are, pentru art. 12, a cărei plată — şi ea în mărfuri [30] — să fie eşalonată, ca şi indemnitatea prevăzută de art. 11, pe mai mulţi ani.

La textele citate mai sus, articolele 10 şi 12, se mai poate adăuga acel al art. 13 care prevede pentru Guvernul român obligaţiunea să restabilească toate drepturile legale şi interesele Naţiunilor Unite şi ale naţionalilor lor, pe teritoriul românesc, aşa cum existau înainte de război, şi să le restituie proprietarilor în desăvârşită bună stare.

Aplicarea acestui text poate creea şi ea sarcini financiare dacă, din cauza împrejurărilor, acele drepturi sau bunuri au suferit atingeri sau diminuări care trebuesc azi împlinite [31].

Am arătat mai sus că o indemnitate de război are să fie cercetată, în cadrul preocupărilor noastre de politică economică, din două puncte de vedere: acela al capacităţii de plată şi acela al mijloacelor de transfer.

Dacă în ce priveşte art. 11 obligaţiunile noastre şi mijloacele pentru împlinirea lor sunt cunoscute, nu putem preciza întinderea celorlalte sarcini enumerate mai sus nici nu ne putem pronunţa asupra importanţei lor în raport cu mijloacele sau situaţiunea economică şi financiară a ţări, în perioada înăuntrul căreia urmează să se aplice stipulaţiunile Convenţiei.

In ce priveşte prima problemă, capacitatea de plată, în lipsa unui program de guvern care să stabilească condiţiunile de finanţare prezente şi viitoare a executării Armistiţiului nu suntem în măsură să arătăm care vor fi mijloacele prin care se vor asigura, în lei, sumele necesare pentru împlinirea Convenţiei din 12 Septembrie 1944. Resursele bugetului ordinar nu vor putea fi consacrate, desigur, acestui scop — în împrejurările de azi cu deosebire — decât pentru sume relativ reduse. Mijloace extraordinare, împrumutul de

---

30. Ca şi aceea prevăzută de art. 11.

31. Convenţiunea de Armistiţiu din 12 Septembrie 1944 mai conţine şi alte texte a căror aplicare e legată de sarcini financiare. Aşa sunt art. 3 referitor la transporturile trupelor sovietice şi art. 5 referitor la întreţinerea şi repatrierea prizonierilor, internaţilor şi persoanelor strămutate aparţinând Naţiunilor Aliate. Faţă de importanţa articolelor 10, 11 şi 12, textele de mai sus pot fi însă neglijate.

pildă şi, la nevoie, emisiunea de bilete vor trebui să acopere cea mai mare parte a sumelor necesare.

Nu ştim firește în ce proporţie se va împărţi sarcina între mijloacele extraordinare şi emisiunea Băncii Naţionale a României. Dată fiind evoluţiunea circulaţiei fiduciare şi urcarea necontenită a preţurilor în ultimul timp — datorită desigur, trebue să adăugăm, în mare parte şi unor cauze nemonetare — se cuvine să facem toate sforţările spre a reduce apelul la emisiunea de bilete, pentru a nu se creea o situaţiune care ar putea primejdui buna rânduială economică şi financiară a ţării şi îngreuna executarea leală a Armistiţiului, care trebue să constitue preocuparea constantă a ţării în ceasul de faţă.

A doua problemă pe care o ridică, cum am mai spus, lichidarea unei indemnităţi de război este aceea a transferului. Contrar celor ce s'au petrecut în Tratatul dela Versailles din 28 Iunie 1919 — care a lăsat nerezolvată problema transferului, tot aşa cum nu fixase cifra Reparaţiunilor datorate de Germania şi aliaţii ei — Convenţiunea de Armistiţiu din 12 Septembrie 1944 rezolvă precis această chestiune.

In sistemul Convenţiunii de Armistiţiu, mărfurile — şi uneori serviciile — sunt mijlocul prin care se asigură transferul sumelor datorate Uniunii Sovietice.

Pentru indemnizaţia de război de 300 milioane de dolari prevăzută de art. 11 textul este expres, indemnitatea se va plăti în mărfuri: produse petrolifere, cereale, materiale lemnoase, vase maritime şi fluviale, diverse maşini, etc. O convenţiune specială încheiată de Guvernul român cu Guvernul Sovietic la 16 Ianuarie 1945 stabileşte o listă precisă de mărfuri, bunuri şi materiale diverse care urmează să fie livrate pentru împlinirea obligaţiunilor prevăzute de art. 11 şi fixează chiar termenele de livrare, în cadrul celor şase ani prevăzuţi de acel text [32].

Prestaţiunile pe baza art. 10, aprovizionarea trupelor sovietice, şi pe baza art. 12, restituirile, sunt tot în mărfuri, iar în ce priveşte art. 10 se prevăd şi servicii.

Sumele de bani ce se pun la dispoziţia Comandamentului Sovietic, potrivit art. 10, ca şi emisiunea de bilete făcută de Banca Naţională a României, potrivit anexei la art. 10 citată mai sus, pentru preschimbarea rublelor şi leilor sovietici reprezintă, în ultimă analiză, tot o prestaţiune de mărfuri sau, în parte, de servicii.

---

32. In aceste condiţiuni, se poate spune că obligaţiunile noastre pe baza art. 11 nu mai sunt reprezentate de suma de 300 milioane de dolari ci de lista de mărfuri fixată de Convenţiunea din 16 Ianuarie 1945, iar sarcina financiară derivând din acest text, depinde de preţul acelor mărfuri în momentul predării lor.

Se cuvine să adăugăm, din punctul de vedere de politică economică ce ne preocupă, că rezolvarea problemei transferului în acest fel era mult mai uşoară decât fusese aceeaşi problemă, în negocierile Reparaţiunilor Germane dela 1919. Situaţiunea de azi este complet diferită de cea din 1919—1932.

Dacă o prestaţiune importantă, ca aceea ce urma să fie cerută Germaniei, în primele faze ale evoluţiunii problemei reparaţiunilor, eşalonată chiar pe un număr îndelungat de ani, putea influenţa, dacă era plătită în mărfuri, comerţul exterior al ţărilor creditoare şi putea ridica contradicţiunea ce am semnalat [33] între protecţionism şi încasarea de indemnităţi de război, dificultatea nu mai există în cadrul executării Convenţiei de Armistiţiu din 12 Septembrie 1944.

In primul rând, dat fiind raportul de forţe economice dintre România şi Uniunea Sovietică, oricât de mare ar fi o prestaţiune de mărfuri ce ar face ţara noastră, ea reprezintă foarte puţin faţă de importul global curent sau consumul intern al Uniunei Sovietice.

Pe de altă parte, distrugerile suferite de Uniunea Sovietică în cursul războiului actual, epuizarea stocurilor şi nevoile refacerii creează, pentru câţiva ani de aci încolo, nevoi extraordinare de import, în acea ţară.

Iată în ce priveşte poziţiunea ţării creditoare a indemnităţii.

Situaţiunea este mai delicată în ce priveşte România, debitoare, fără contravaloare economică actuală, a prestaţiunilor enumerate mai sus.

In imposibilitate de a cunoaşte azi rezultatele financiare ale aplicării art. 11, în cadrul convenţiunii din 16 Ianuarie 1945, în lipsa de date în care ne aflăm asupra prestaţiunilor efectuate până acum, a celor ce vom mai avea de făcut pe temeiul obligaţiunilor nedeterminate stipulate de art. 10 şi 12, într'un moment când, cum am spus [34], sunt negocieri în curs în vederea unei noi reglementări, nu credem că este posibil să se precizeze poziţiunea exactă a României şi să se aprecieze sarcina ei, în deplină cunoştinţă de cauză şi cu libertatea de judecată necesară.

---

33. Vezi *supra*, p. 239 la 242.
34. Vezi *supra*, p. 248.

CAPITOLUL V

Balanța de Plăți

SECȚIUNEA I

Balanța de Conturi și Balanța de Plăți.

Am văzut mai sus, când am definit balanța de conturi[1] că ea este o situațiune întocmită pe o anumită perioadă, un an de obicei, în care se înscrie totalitatea creanțelor și datoriilor născute fie din schimbul de mărfuri și de servicii în acea perioadă, fie din operațiuni efectuate anterior, în măsura în care sunt exigibile în acea perioadă, adică în măsura în care dau loc la o lichidare de dobânzi sau capital.

Balanța de plăți este ceva mai mult. Spre deosebire de balanța de conturi, balanța de plăți pe o anumită perioadă de timp este situațiunea tuturor operațiunilor care se traduc printr'o plată făcută în străinătate, sau primită din străinătate de o țară, în perioada considerată, într'un cuvânt balanța tuturor lichidărilor internaționale intervenite în acea perioadă între o țară și străinătate, indiferent de cauza, imputarea sau scadența acestei lichidări.

Din capul locului se poate vedea că balanța de plăți este o noțiune cu o sferă mai largă: ea cuprinde nu numai elementele balanței de conturi — adică totalitatea creanțelor asupra străinătății și a datoriilor față de străinătate, exigibilă în perioada de timp avută în vedere, ale unei țări — ci în plus și toate mișcările de capitaluri și de aur din acea perioadă, fie mișcări necesare pentru a acoperi tocmai soldul creditor sau debitor după caz, al balanței de conturi, fie mișcări independente de situația balanței de conturi, reprezentând plasamente noi de capitaluri — exporturi sau impor-

---

1. Vezi *supra*, p. 227.

turi de capital — sau modificări în plasamentele vechi, repatrieri de capitaluri [2].

---

2. Dăm mai jos, ca exemplu, o schemă din care se poate vedea mai uşor cum se trece dela noţiunea balanţei de conturi la aceea a balanţei de plăţi:

	1928		1934	
	Activ	Pasiv	Activ	Pasiv
	milioane de franci			
I. *Balanţa de conturi a Franţei*				
Balanţa comercială netă (nu este cuprins comerţul cu coloniile) . .	—	3.675	—	4.929
Navlu, tranzit, asigurări, etc. . . .	3.650	—	1.600	—
Cheltuelile străinilor	7.500	—	2.500	—
Venituri provenite din plasamente anterioare	3.500	—	2.500	—
Remiteri ale lucrătorilor străini în ţările lor	—	2.200	—	800
Plăţi cu titlu de reparaţii sau datorii de război	5.180	4.458	—	—
	19.830	10.333	6.600	5.729
Excedentul balanţei	—	9.497	—	871
II. *Balanţa de plăţi*				
Soldul balanţei de conturi	9.497	—	871	—
Mişcări de aur (soldul net) . . .	—	6.140	6.139	—
Mişcări de capitaluri (soldul net)	—	3.357	—	7.010
	9.497	9.497	7.010	7.010

Din examinarea cifrelor de mai sus, rezultă că în primul an, 1928, Franţa şi-a recuperat excedentul balanţei sale de conturi de 9.497 milioane franci, importând aur pentru o parte, 6.140 mil. fr., şi făcând plasamente noi în străinătate pentru diferenţa de 3.357 mil. fr.

In al doilea an, 1934, Franţa a utilizat excedentul balanţei sale de conturi de 871 mil. fr. la plasamente noi în străinătate. Cum acestea însă au fost mai mari decât excedentul balanţei de conturi, cu 6.139 mil. fr. (7.010—871), această diferenţă a trebuit să fie acoperită de Franţa prin export de aur de o egală valoare.

In ambele cazuri balanţa de plăţi reiese în echilibru, cum e şi natural, deoarece Franţa nu a putut să nu dea o întrebuinţare excedentului balanţei sale de conturi fie importând aur, fie imporând titluri, adică făcând plasamente noi în străinătate.

Schema de mai sus este luată din lucrarea „*l'Equilibre dans les Relations Economiques Internationales*“ (pag. 10) a Profesorului A. Aftalion dela Facultatea de Drept din Paris, Domat-Montchrestien, Paris, 1937.

Am fi preferat firește să dăm aceste balanţe pentru România, dar nu le avem. Vezi şi *infra*, p. 277.

Se cuvine să adăogăm, de pe acum, deşi vom mai reveni asupra acestui aspect al chestiunii, că pe când în fapt balanţa de conturi se prezintă totdeauna [3] în dezechilibru, balanţa de plăţi e în mod necesar totdeauna în echilibru. In adevăr, prin însăşi natura ei balanţa de plăţi trebue să fie în echilibru, deoarece Statul considerat şi particularii săi au plătit tot ceeace datorau, în primul rând cu propriile lor creanţe înscrise la activul balanţei de conturi şi, dacă acestea nu ajung, fie cu prelevări din rezervele de devize sau stocul de aur ale ţării, adică din rezerve anterioare, fie prin obţinerea de noi credite externe.

Balanţa de conturi ne înfăţişează situaţia relaţiunilor economice ale unei ţări cu celelalte ţări, pe o anumită perioadă de timp, arătându-ne dacă la sfârşitul perioadei aceste relaţiuni se traduc printr'un deficit sau un excedent. Balanţa de plăţi ne arată în ce mod s'a acoperit deficitul, sau excedentul după caz, al balanţei de conturi, dacă de exemplu deficitul a fost acoperit printr'o scădere a stocului de devize sau de aur, adică a rezervelor ţării în mijloace de transfer în străinătate, sau prin creşterea datoriei în străinătate a acestei ţări.

Utilitatea distincţiunei între cele două noţiuni ale balanţei are atât un caracter teoretic — prin aceea că se realizează preciziunea absolut necesară în tratarea diferitelor teorii referitoare la înlănţuirea şi jocul relaţiunilor economice internaţionale — cât şi un caracter practic, aşa cum am arătat mai sus, deoarece ne putem da seama prin această distincţiune nu numai dacă o ţară şi-a plătit deficitul sau şi-a încasat excedentul, din schimburile sale cu străinătatea, dar şi care este amploarea acestui deficit, sau excedent, precum şi modul în care el a fost plătit sau încasat [4].

In sfârşit se cuvine să adăogăm că unii autori [5] fac o distincţiune în ceeace priveşte cuprinsul balanţei de plăţi: balanţa finală de plăţi şi balanţa totală de plăţi. Nu este locul

---

3. Echilibrul între totalul datoriilor şi acel al creanţelor unei ţări nu poate fi, practic, decât rezultatul unei întâmplări cu totul excepţionale.

4. In privinţa distincţiunii între balanţa de conturi şi balanţa de plăţi şi utilităţii acestei distincţiuni, se poate utiliza cu mare folos expunerea făcută de profesorul A. Aftalion, în cartea sa mai sus citată „*l'Equilibre dans les Relations Economiques Internationales*", pag. 3—13.

5. In lucrarea sa *Monnaie, Prix et Change*, (Sirey, Paris, 1927, p. 258), Profesorul Aftalion distinge:

balanţa finală de plăţi, balanţa de plăţi propriu zisă, de care ne-am ocupat în expunerea de mai sus şi care cuprinde, pe lângă elementele balanţei de conturi, toate plasamentele de capital făcute de străini în ţară sau de cetăţenii ţării considerate în străină-

să ne oprim mai îndelung asupra acestei distincţiuni, care nu este necesară pentru înţelegerea mecanismului schimburilor internaţionale, care face obiectul lucrării de faţă.

SECŢIUNEA II

Conţinutul balanţei de plăţi.

Balanţa de plăţi cuprinde, cum am spus mai sus, în primul rând posturile balanţei de conturi. Apoi:
mişcările internaţionale de capital şi
mişcările de aur.

---

tate în decursul unei perioade, plasamente care se mai găsesc ca atare la sfârşitul acelei perioade;

balanţa totală de plăţi, care cuprinde absolut toate operaţiunile care dau loc la o lichidare internaţională în cursul unui an, adică pe lângă elementele balanţei finale de plăţi, mai cuprinde şi acele plasamente de capital ce nu se mai găsesc ca atare la sfârşitul perioadei considerate, care — din cauza caracterului lor temporar — nu lasă urme în conturile încheiate la finele perioadei: plasamente pe termen scurt făcute în timpul anului şi retrase înainte de sfârşitul anului, o serie întreagă de mişcări de capitaluri compensate în scurt timp prin mişcări în sens contrariu, în sfârşit toate operaţiunile trecătoare cu caracter speculativ intervenite între locuitorii unei ţări şi străini, cumpărări şi vânzări de devize sau alte valori diferite care nu sunt urmate de predare efectivă, fiind compensate în termen scurt prin operaţiuni în sens contrar.

Dăm mai jos o schemă, care arată limpede trecerea dela balanţa de conturi la balanţa finală de plăţi şi dela aceasta la balanţa totală de plăţi:

	Activ	Pasiv	Deficit (—) sau Excedent(+)
I. Diferite posturi *balanţa de conturi* . . .	25	30	— 5
La această balanţă se adaugă plasamentele noi făcute în cursul anului şi existente la finele anului	7	2	+ 5
II. Şi se ajunge, astfel, la *balanţa finală de plăţi*	32	32	—
La aceasta se adaugă plasamentele făcute în cursul anului şi lichidate, prin operaţiuni în sens invers, înainte de finele anului	20	20	
III. Şi se ajunge la *balanţa totală de plăţi* .	52	52	

(Vezi şi lucrarea noastră *Curs de Economie Politică, Monedă, Schimb, Preţuri*, Cartea Românească, Bucureşti 1931, p. 168).

In ce împrejurări se produc aceste mişcări şi ce înrâurire au asupra balanţei de plăţi?

§ 1.

Mişcările internaţionale de capital.

In acest grup intră investiţiunile de capital în străinătate, sub diferite forme:
cumpărări sau vânzări de imobile, moşii, industrii, fabrici, participări în intreprinderi de tot felul, exploatări diverse;
împrumuturi şi credite externe, pe termen lung sau scurt [6].

I.

Cumpărări sau vânzări de imobile, întreprinderi sau exploatări în străinătate.

Dacă un Francez cumpără un imobil în Bucureşti în valoare de 1.000.000 lei, pasivul balanţei de plăţi a Franţei se încarcă cu aproximativ 333.000 fr.[7], în ziua în care preţul de cumpărare trebue convertit în lei şi remis proprietarului [8].

Dacă el vinde casa cumpărată unui alt străin sau unui român, preţul de vânzare vine să sporească activul balanţei franceze de plăţi şi pasivul balanţei ţării căreia aparţine cumpărătorul sau României.

Lucrurile se petrec în acelaş fel, firește, dacă un străin cumpără la noi o intreprindere industrială, forestieră, minieră, bancară, etc.. Situaţiunea este identică în cazul când un străin ar cumpăra nu o întreprindere în întregul ei, ci o parte din acţiunile unei societăţi, proprietară a acestei întreprinderi. Străinul care cumpără un pachet de acţiuni [9] devine coproprietar al întreprinderii pentru partea pe care o reprezintă acest pachet în totalul acţiunilor emise de întreprinderea în chestiune.

---

6. Nu însă, consecinţele lor financiare, plata veniturilor, dobânzilor, amortizări, restituiri de capital, etc., care, cum am văzut (*supra*, p. 231 şi 232) sunt deja cuprinse în balanţa de conturi.

7. Socotind 1 franc francez = 3 lei.

8. Dacă însă Francezul închiriază această casă unui român, chiria pe care Francezul urmează să o primească în Franţa dela acesta, se înscrie, cum am mai spus, la pasivul balanţei noastre de conturi.

9. Adică titluri ce reprezintă o parte din proprietatea unei întreprinderi.

Investiţiunile enumerate mai sus sunt în deobşte pe termen lung, cumpărarea de acţiuni, adică de valori mobiliare, constitue şi ea, în general, un plasament pe termen lung, ea poate servi însă şi la investiţiuni de scurtă durată.

II.

Imprumuturi şi credite externe.

Este vorba aci de operaţiuni care se fac între una sau mai multe pieţe. Aceste operaţiuni pot fi pe termen scurt sau pe termen lung.

A. — *Imprumuturi externe pe termen lung.*

Imprumuturile pe o durată mai lungă se pot face unui Stat sau altei persoane publice, comună sau judeţ, unui particular sau unei întreprinderi, contra unei obligaţiuni de restituire într'un anumit termen, cu o remunerare periodică în condiţiuni date şi cu garanţiile corespunzătoare.

Mijlocul obişnuit pentru plasarea de capitaluri în străinătate este cumpărarea de valori mobiliare emise de alte ţări, adică titluri de împrumut: rente sau obligaţiuni — emise de Stat, de comune, de judeţe sau de alte instituţiuni publice, de întreprinderi comerciale şi industriale.

Dat fiind locul important pe care îl deţin azi valorile mobiliare în viaţa economică şi în mişcarea internaţională a capitalurilor, ele au asupra balanţei de plăţi a diferitelor ţări o influenţă foarte mare, uneori mai mare decât schimbul de mărfuri, comerţul exterior.

Valorile mobiliare pot fi considerate, într'adevăr, pentru ţările care se împrumută, care emit titluri, ca adevărate articole de export ce sporesc putinţa de acoperire a pasivului balanţei de conturi, tot aşa ca exportul de cereale, lemne, etc.. Valorile mobiliare au chiar faţă de mărfurile obişnuite susceptibile de a fi exportate, o oarecare superioritate, fiindcă pot fi create chiar în momentul când ţara care se împrumută are nevoie de capitaluri şi în cantitatea cerută de aceasta, cu condiţiunea, firește, ca ţara sau întreprinderile care fac emisiunea, să se găsească în condiţiuni economice, financiare şi politice care să inspire încredere capitalurilor străine în căutare de plasament pe care le solicită.

Aceste titluri mai au încă avantajul de a fi uşor exportabile şi reexportabile, adică de a circula fără dificultate de pe o piaţă pe alta.

Contrar celor ce se întâmplă cu mărfurile comune sau chiar cu metalele preţioase, cheltuelile de transport pentru remiterea valorilor mobiliare dintr'un loc într'altul sunt foarte mici, neînsemnate faţă de importanţa capitalurilor transmise.

Emisiunile de valori mobiliare influenţează deopotrivă şi balanţa de conturi şi pe aceea de plăţi.

Situaţiunea este diferită după cum o privim:

în momentul emisiunii, sau

în acel al plăţii cupoanelor şi al restituirii capitalului împrumutat.

In primul caz, operaţiunea nu figurează în balanţa de conturi, dar intră ca un post nou în balanţa de plăţi a ţărilor interesate: împrumutat şi împrumutător.

In al doilea caz, însă, operaţiunile se înscriu printre elementele normale ale balanţei de conturi şi intră odată cu aceasta în balanţa de plăţi.

Un exemplu va lămuri uşor chestiunea.

Statul român, pentru a-şi asigura sumele necesare stabilizării monetare, refacerii căilor ferate, lichidării creanţelor în suferinţă contra Tezaurului şi executării unor lucrări de investiţiuni a făcut, în 1929, un împrumut extern de 101 milioane dolari[10], aproximativ 17 miliarde lei valoare nominală la cursul de atunci al dolarului — cunoscut sub numele de „Imprumutul de Stabilizare şi desvoltare din 1929", cel mai mare împrumut extern făcut de România până acum — emiţând prin intermediul Casei Autonome a Monopolurilor (CAM), obligaţiuni 7%, amortizabile. Aceste obligaţiuni au fost plasate pe principalele pieţe străine, adică au fost cumpărate de diferiţi capitalişti străini, doritori să găsească un plasament pentru disponibilităţile lor.

Ce influenţă a avut sau are acest împrumut asupra balanţei de conturi şi plăţi a României?

a. *In momentul emisiunii.*

Subscriitorii străini, adică persoanele care au cumpărat titlurile de rentă emise de CAM devin, faţă de aceasta, debitori ai sumelor subscrise. Pentru subscriitor, care primeşte şi importă titlurile emise de CAM, situaţiunea se prezintă ca şi cum ar fi importat cereale, lemne sau alte produse din România, în valoare egală cu suma subscrisă; pentru noi, care am exportat titluri, lucrurile se petrec ca şi cum exportul de mărfuri sau servicii al anului 1929 ar fi fost mărit cu această sumă. Valoarea netă a acestor titluri figurează ca un post nou în activul balanţei de plăţi a României.

b. *In timpul duratei împrumutului.*

Poziţiunea ţărilor interesate, împrumutat şi împrumutător, din punct de vedere al balanţei de conturi şi plăţi se schimbă îndată ce am trecut de momentul emisiunii.

---

10. In realitate circa 13 milioane mai puţin, fiindcă titlurile au fost date subscriitorilor la un curs inferior valorii lor nominale şi a trebuit să se mai acopere cheltuelile de emisiune şi comisionul bancherilor care au asigurat plasarea titlurilor.

La fiecare scadenţă, 1 Februarie şi 1 August ale fiecărui an, situaţiunea se inversează. Statul român trebue să plătească cuponul, adică dobânda semestrială de 3,5% asupra valorii nominale şi amortizarea, adică o sumă destinată restituirii unei părţi a capitalului împrumutat, ceeace reprezintă, în total, aproximativ 4 milioane dolari sau 700 milioane de lei la fiecare semestru[11]. Aceste plăţi încarcă în mod constant balanţa noastră de conturi, fiindcă în acel moment subscriitorii exportă iar noi importăm cupoanele şi titlurile eşite la sorţi, adică fracţiunea de capital restituită. Lucrurile se petrec, dar, ca şi cum subscriitorii străini în totalitatea lor, sau fiecare pentru partea lui ar fi exportat în România mărfuri în valoare globală de 700 milioane lei, iar ţara noastră ar fi importat mărfuri de egală valoare.

In rezumat, în momentul emisiunii am exportat titluri; la fiecare scadenţă importăm cupoanele scăzute şi titlurile eşite la sorţi la acea scadenţă, pentru stingerea treptată a datoriei. In primul caz, operaţiunea uşurează balanţa noastră de plăţi, în cel de al doilea încarcă[12] balanţa de conturi.

Sistemul funcţionează în felul arătat, ori de câte ori are loc o plasare de valori mobiliare în străinătate, indiferent dacă aceasta se face de Stat sau particulari, indiferent de forma emisiunii — obligaţiuni sau acţiuni — şi oricare ar fi scopul căruia este afectat produsul emisiunii.

B.

Imprumuturi externe pe termen scurt.

Capitalurile întrebuinţate pentru cumpărarea de valori mobiliare, sau cele plasate pe termen lung[13], nu sunt singurele

---

11. Am considerat, în exemplul nostru, pentru simplificare, condiţiunile iniţiale contractuale. Aceste condiţiuni au fost schimbate între timp, prin numeroasele convenţiuni intervenite între CAM şi asociaţiunile străine de purtători de titluri de rentă.

12. In primul caz figurează întâmplător şi expres în balanţa de plăţi, în cel de al doilea figurează statornic, pe tot timpul rambursării împrumutului, în balanţa de conturi şi evident odată cu aceasta în balanţa noastră de plăţi.

13. Zicem pe termen lung, când este vorba de valori mobiliare, în ce priveşte împrumutatul, adică emiţătorul titlului, fiindcă, de obicei, în împrejurările normale, împrumutătorul, cel care a subscris acest titlu, poate realiza în orice moment, suma împrumutată, vânzând altui capitalist titlurile ce deţine. Situaţiunea este diferită în acest caz după ţara căreia aparţine acesta din urmă.

capitaluri a căror mişcare internaţională înrâureşte activul sau pasivul balanţei de plăţi.

In afară de sumele economisite într'o ţară asupra venitului naţional, care pot fi investite pe un timp îndelungat, mai sunt încă sume, destul de importante, care nu pot fi împrumutate pe termen lung, dar care sunt disponibile în mod trecător, în aşteptarea realizării scopului cărora sunt afectate. Aceste sume constitue capitalurile ce se plaseză pe termen scurt, foarte mobile, care merg dintr'o ţară într'alta, atrase de condiţiunile ce li se oferă. Fluctuaţiunile de dobândă ce se produc într'o ţară pot da loc, între ţări cu securitate politică şi economică egală, la o mişcare de capital pe termen scurt, într'un sens sau într'altul, care are o acţiune foarte puternică asupra balanţei de plăţi şi joacă un rol însemnat în fixarea cursului devizelor.

In sfârşit, mişcări internaţionale importante de capital, care influenţează trecător balanţa de plăţi, se mai pot produce prin operaţiunile aşa numite de arbitraj, care constau în cumpărarea unei valori pe o piaţă şi vânzarea ei pe altă piaţă, pentru a profita de diferenţa de curs, adică de diferenţa de preţ, care poate exista, la un moment dat, între aceste două pieţe. Aceste operaţiuni figurează după caz, în activul sau pasivul balanţei de plăţi [14].

---

14. Un exemplu. Imprumutul român de stabilizare şi desvoltare 7% 1929, despre care am vorbit mai sus, este un titlu care se negocia, adică se cumpăra şi se vindea pe principalele pieţe internaţionale. El era, deci, cotat nu numai la bursa din Bucureşti dar şi la bursele din New-York, Paris, Londra, etc..

Un capitalist român, în căutarea unui plasament, dă ordin bancherului său să-i cumpere asemenea titluri, pentru 10.000 de dolari. Să presupunem că în acel moment cursul acestui împrumut este, la Bucureşti, 84 dolari, pentru un titlu valoare nominală de 100 dolari. Dacă pe piaţa Bucureşti ar interveni deodată o cerere importantă, cum massa titlurilor negociabile pe această piaţă este destul de mică, cursul se va urca poate la 86, de pildă. Acest curs nu convine capitalistului român, care doreşte să cumpere renta la un curs cât mai aproape de cursul de 84. Cum titlurile sunt cotate şi la New-York, bancherul din Bucureşti va cerceta cota New-York şi dacă acolo cursul este 85, va avea interes să cumpere acolo titlurile necesare pentru a executa ordinul clientului său din Bucureşti, realizând astfel, pentru acesta, un beneficiu de un dolar de fiecare titlu de 100 dolari, minus cheltuelile de transport ale titlului, care sunt neglijabile.

Din punct de vedere al balanţei de plăţi, operaţiunea reprezintă un import de titluri, ea sporeşte, deci, pasivul balanţei noastre de plăţi. Situaţiunea se răstoarnă dacă, titlurile fiind cotate mai jos la Bucureşti decât la New-York, un bancher american ar face operaţiunea făcută de bancherul român.

Operaţiunile de arbitraj au o importanţă foarte mare în viaţa financiară modernă; ele se aplică la toate valorile — chiar şi la mărfuri de mare consum susceptibile de a avea tipuri standard — care interesează mai multe pieţe internaţionale şi au din punct de vedere economic avantajul, foarte însemnat, de a egaliza preţurile aceleiaşi valori pe diferitele pieţe. Cererea şi oferta ne mai fiind limitate la o singură piaţă, cursurile valorilor se stabilesc pe baza unei cereri şi oferte mult mai largi: acele ale tuturor pieţelor interesate[15].

§ 2.

Mişcările internaţionale de aur.

Remiterile de aur constitue unul din posturile însemnate ale balanţei de plăţi şi un mijloc pentru a acoperi deficitul balanţei de conturi sau a utiliza excedentul eventual al acesteia.

Problema se pune foarte simplu pentru ţările care nu sunt producătoare de aur — ca majoritatea ţărilor lumii. In aceste ţări, mişcările de aur sunt provocate numai de preocupări monetare, aurul servind la scopurile indicate mai sus. Mişcările de aur vor figura expres după caz, în activul sau pasivul balanţei de plăţi.

Distincţiunea este mai delicată pentru ţările — ca Statele Unite, Africa de Sud, U.R.S.S., România — producătoare de aur. Pentru asemenea ţări, mişcarea de aur se înscrie, după caz, în balanţa de conturi şi prin aceasta în balanţa de plăţi sau numai în balanţa de plăţi, după împrejurările economice în care se produce importul sau exportul de aur.

Dacă pentru naţiunea importatoare sau exportatoare de aur, aurul nu reprezintă decât o marfă, ca oricare alta — import pentru nevoi industriale sau exportul unei producţii indigene, ca şi oricare alt metal — aurul figurează în balanţa de conturi, ca şi întreaga balanţă comercială.

Dacă, din contra, exportul sau importul de aur au scopuri monetare: aur trimis în străinătate de către o ţară debitoare, spre a-şi acoperi datoria, sau de o ţară creditoare spre a face un plasament în afară, aurul nu va figura în balanţa de conturi, mişcarea va fi fost numai consecinţa excedentului sau

---

15. Nu putem da detalii mai multe asupra acestor chestiuni, fără a depăşi limitele îngăduite expunerii de faţă.

Chestiunea se poate urmări mai de aproape, în tratatele speciale indicate în bibliografia noastră.

deficitului care se constată în balanţa de conturi. Ea va figura numai în pasivul sau activul balanţei de plăţi, după caz, şi va servi la echilibrarea balanţei de conturi într'o balanţă mai largă, însăşi balanţa de plăţi [16].

16. Vezi *AFTALION (A.), Monnaie, Prix et Change,* Recueil Sirey, Paris, 1927, p. 256 şi urm. şi *l'Equilibre dans les relations économiques internationales,* Domat Montchrestien, Paris, 1937, p. 4 şi urm..

CAPITOLUL VI

Echilibrarea balanței de conturi și echilibrul balanței de plăți [1].

Am arătat în capitolele precedente care poate fi cuprinsul atât al balanței de conturi, cât și al balanței de plăți a unei țări.

Dacă principial, teoretic, determinarea posturilor care intră în activul sau pasivul acestor balanțe este o operațiune relativ ușoară, problema este mai delicată când este vorba să stabilim practic, pentru o țară dată și pe o perioadă determinată, conținutul, importanța posturilor și soldul exact al acestor balanțe.

SECȚIUNEA I

Echilibrarea balanței de conturi.

Balanța de conturi a unei țări, adică balanța diverselor schimburi ce aceasta face cu străinătatea, este în echilibru, atunci când suma totală a datoriilor de tot felul pe care această țară trebue să le plătească în străinătate pe o perioadă dată, un an de pildă, este egală cu suma creanțelor exigibile în acel an asupra străinătății. Situațiunea balanței poate fi considerată între două țări anumite sau între una din ele și totalitatea țărilor străine cu care are relațiuni economice și financiare.

Balanța de conturi a unei țări poate fi însă, și este mai totdeauna în dezechilibru, balanță debitoare sau creditoare, după cum datoriile sunt mai mari sau mai mici decât creanțele acestei țări, față de celelalte țări.

---

1. Zicem echilibrare când vorbim de balanța de conturi și echilibru când vorbim de cea de plăți, fiindcă, cum vom vedea mai departe, balanța de conturi poate fi — și este în fapt — mai totdeauna în dezechilibru, care urmează să fie înlăturat printr'o politică apropriată. Balanța de plăți este însă, prin forța lucrurilor, totdeauna în echilibru, distincțiunile de făcut derivând numai din cercetarea mijloacelor prin care s'a realizat acest echilibru.

Să presupunem că o țară A a cumpărat mărfuri sau primește servicii dela o țară B, în valoare de 5 miliarde lei și că, la rândul ei, vinde acesteia mărfuri în valoare de 3 miliarde. Prestațiuni de servicii nu au loc. Tara A rămâne debitoare țării B cu 2 miliarde lei anual. Dacă schimbul internațional al țării A s'ar mărgini numai la relațiunile indicate cu țara B, situațiunea aceasta nu s'ar putea menține multă vreme.

In realitate, lucrurile nu se petrec astfel. In afară de țara B, țara A întreține relațiuni de schimb și cu alte țări, cu o a doua țară C, de pildă. Situațiunea cu această țară poate fi tocmai inversă celei precedente: țara C să fie (în mod constant debitoare țării A. Admițând, pentru simplificare, că țara C ar datora ca sold țării A tot 2 miliarde lei, lichidarea s'ar face prin compensație, țara C plătind țării B, aceeace aceasta ar avea de primit dela țara A.

Socotelile dintre țara A și țările B și C s'ar prezenta astfel [2]:

Debit Import: mărfuri și servicii		Credit Export: mărfuri și servicii	
A datorește lui B	5 miliarde	B datorește lui A	3 miliarde
A datorește lui C	7 miliarde	C datorește lui A	9 miliarde
Total . .	12 miliarde	Total . .	12 miliarde

Conturile se echilibrează.

Sistemul funcționează în acelaș fel în cazul când considerăm situațiunea țării A față de toate țările cu care face schimb. Debitul față de una sau mai multe țări se acoperă cu soldurile creditoare eventuale față de alte țări, fără a se ajunge de cele mai multe ori la o compensare integrală, adică la o balanță de conturi echilibrată, fiindcă practic prestațiunile de tot felul făcute de o țară, mărfuri, servicii sau veniturile plasamentelor anterioare nu pot avea o valoare egală cu acea a prestațiunilor primite de aceasta.

Deci chiar dacă considerăm situația unei țări A în raport cu toate celelalte țări cu care face schimburi, mai niciodată balanța generală de conturi a țării considerate nu se află în echilibru.

Dezechilibrul balanței generale de conturi, ca și dealtfel al balanței de conturi cu o singură țară, nu poate rămâne însă neacoperit, deoarece până la urmă soldul deficitar trebue plătit, sau soldul excedentar încasat. Dacă mărfurile și serviciile ce exportă nu sunt suficiente țării A pentru a acoperi datoriile ce face față de celelalte țări: B, C, D, etc., ea va trebui să reducă importul de mărfuri și servicii, sau să-și

---

2. Vezi *REBOUD (P.), Précis d'Economie Politique,* Dalloz, Paris, 1921, II, p. 171 și urm..

sporească exportul ori prestaţiunile de servicii în afară, sau să combine ambele politici.

Atât timp cât aceste măsuri nu-şi vor fi produs efectul, balanţa de conturi va continua să rămână deficitară, iar deficitul nu va putea fi acoperit decât cu export de aur[3] sau credite — voluntare sau forţate[4] — obţinute din străinătate, adică elemente care aparţin balanţei de plăţi, chemate tocmai să realizeze, în cadrul acestei balanţe, echilibrul care lipseşte balanţei de conturi.

SECŢIUNEA II

Mijloacele prin care se realizează echilibrul balanţei de plăţi.

Am văzut mai sus cum se realizează echilibrarea balanţei de conturi, cu alte cuvinte cum se trece dela balanţa de conturi, mai totdeauna dezechilibrată, la balanţa de plăţi, care este în mod necesar în echilibru.

Dar dacă este aşa, cum se poate spune că o ţară are o balanţă de plăţi favorabilă sau defavorabilă?

Distincţiunea există, dar ea nu priveşte, cum am mai spus[5], situaţiunea balanţei de plăţi, — care, fiind în echilibru, nu poate prezenta un excedent sau un deficit — ci modul în care se realizează acest echilibru.

Balanţa de plăţi a unei ţări este favorabilă atunci când exportul de mărfuri, cupoane şi titluri amortizate şi servicii diferite este suficient pentru a acoperi importul de mărfuri, de servicii, de cupoane şi titluri amortizate şi mai lasă, încă, un sold, un excedent, care poate fi consacrat cumpărării de metale preţioase sau devize pentru sporirea stocului monetar, sau importului de valori mobiliare străine[6] sau valori naţionale care se repatriază.

In acest caz excedentul serveşte:

la constituirea unei rezerve interne, reprezentate prin creşterea stocurilor de metal preţios;

la plasamente de capital în afară, adică la sporirea portofoliului de valori străine;

sau, în fine, la reducerea datoriilor făcute în trecut în străinătate, repatrierea valorilor mobiliare naţionale.

---

3. Vezi distincţiunea făcută *supra*, p. 260.

4. Vezi *infra*, p. 266 şi 277.

5. Vezi *supra*, p. 253.

6. Importul de asemenea valori dă dovada existenţei unui surplus de disponibilităţi naţionale, care merg în străinătate să găsească un plasament. El încarcă, cum am mai spus, balanţa de plăţi, în momentul când se face plasamentul, contribue însă pentru viitor la o nouă îmbunătăţire a acestei balanţe.

Balanţa de plăţi este, din contra, defavorabilă, atunci când ţara considerată nu reuşeşte să acopere, prin mărfurile ce exportă şi serviciile de tot felul pe care le face străinătăţii, valoarea totală a mărfurilor pe care le importă, a serviciilor pe care le primeşte din străinătate şi a anuităţilor — import de cupoane şi de titluri ieşite la sorţi — pe care le are de plătit în străinătate. In acest caz, pentru a acoperi diferenţa, adică suma cu care pasivul ei întrece activul, această ţară, a cărei activitate în schimbul internaţional se încheie cu un sold debitor, este silită, pentru echilibrarea balanţei sale de conturi, să exporte aur[7], să vândă titlurile străine pe care le are în portofoliu — adică în realitate, să utilizeze capitalurile pe care le exportase în afară — sau să exporte titluri proprii, ceeace, cum am spus şi mai sus, înseamnă să se împrumute pe pieţele străine.

Motivul pentru care, în asemenea cazuri, balanţa de plăţi este socotită defavorabilă, e foarte uşor de găsit. Acoperirea valorii mărfurilor şi serviciilor pe care o anumită ţară le primeşte din afară, mărfuri şi servicii care se consumă în fiecare an, în loc să fie asigurată prin mărfuri sau servicii, rezultat al activităţii normale şi permanente a acelei ţări, care se reînnoesc, se asigură prin împrumut. Echilibrul balanţei se obţine, dar trecând asupra viitorului o parte din sarcinile actuale. Un asemenea sistem nu poate să dăinuiască prea multă vreme. O ţară, ca şi un individ, nu poate trăi multă

---

7. Doctrina clasică — Ricardo, Stuart Mill — atribuia mişcărilor de metal preţios, de aur, ca mijloc de echilibrare automată a balanţei de conturi, o importanţă mai mare decât are azi. Eşirea aurului pentru acoperirea deficitului dă loc, potrivit acestei doctrine, unei lipse de numerar pe piaţă care, la rândul ei, provoacă o scădere de preţuri. Scăderea de preţuri constitue o uşurare pentru export şi o piedică la import este, dar, un mijloc indicat pentru echilibrarea balanţei comerciale.

Raţionamentul nu corespunde situaţiunii de azi. O bună parte din deficitul balanţei de conturi se acoperă, cum am spus şi mai sus, prin export de titluri, exportul de metal preţios are loc într'o măsură restrânsă. Şi chiar acolo unde se produce scăderea cantităţii de metal pe piaţă, ea poate fi compensată — în ţările înaintate care practică lichidarea creanţelor fără mişcare de numerar, adică viramente şi compensaţiuni cu deosebire — prin sporirea creditelor sau prin sporirea emisiunii de bilete, dacă, bine înţeles, banca de emisiune nu atinsese limita maximă de emisiune. De fapt, în organizarea economică modernă, acţiunea asupra schimbului se exercită nu prin mijloace care influenţează direct moneda metalică sau stocul de aur, şi prin aceasta preţurile, ci prin politica de credit a Băncilor de emisiune, care are acţiune asupra creditului în general şi dă loc la mişcări internaţionale de capital.

vreme peste mijloacele ei normale curente, acoperind diferenţa prin împrumuturi. Creşterea sumelor datorate în străinătate pentru acoperirea deficitelor anuale ale balanţei de conturi, aduce după sine — din cauza anuităţilor ce reclamă — sporirea automată a acestui deficit şi agravarea situaţiunii[8].

Imprumuturile pentru acoperirea deficitului balanţei de conturi pot constitui aşadar un pericol atunci când sumele împrumutate servesc la alte scopuri decât înzestrarea economică a ţării, când deci nu sunt împrumuturi productive care provoacă o sporire a activităţii ei economice, o intensificare a exportului de mărfuri şi de servicii, care să permită să se acopere sporul de pasiv pe care îl pricinuiesc anuităţile noilor împrumuturi şi să ducă, cu timpul, la suprimarea treptată a deficitului.

Reducerea sau suprimarea deficitului se poate obţine şi pe altă cale: restrângând importul de mărfuri şi de servicii, adică reducând pasivul balanţei.

In realitate, acţiunea poate şi trebue să fie simultană, tinzând, deopotrivă, la desvoltarea elementelor active ale balanţei şi la restrângerea celor pasive.

Imprumuturile externe sau mişcările de capital, care permit echilibrarea balanţei de plăţi, sunt, cum am arătat mai sus, voluntare, libere. Experienţa făcută în ultimii zece ani, când restricţiunile intervenite în schimburile internaţionale au turburat adânc mecanismul plăţilor internaţionale, ne-a arătat, însă, că ele pot să fie şi silite.

In nenumărate cazuri, s'a constatat că din cauza acestor restricţiuni, o ţară nu a fost în măsură să-şi plătească importul făcut din alte ţări, fie pentrucă balanţa ei comercială, în întregul ei, era deficitară, fie pentrucă, deşi avea o balanţă comercială excedentară — cazul României la un moment dat — ea nu putea transfera excedentul pe care îl avea din schimbul de mărfuri într'o anumită ţară, spre a plăti deficitul

---

8. Intr'adevăr, să presupunem că balanţa de conturi a unei ţări are un deficit de 5 miliarde. Pentru acoperirea acestui deficit, ţara se împrumută în străinătate — export de obligaţiuni sau simple împrumuturi comerciale — cu 5 miliarde de lei, pe termen de zece ani, cu o dobândă de 8%. Imprumutul contractat pentru acoperirea deficitului anului 1945 provoacă, în perioada 1946—1955, o sarcină anuală suplimentară care se ridică, în primul an, la 900 milioane de lei: 400 milioane lei reprezentând dobânda anuală de 8% la cele 5 miliarde împrumutate şi 500 milioane cota anuală de capital pentru stingerea datoriei în zece ani (anuitatea de 900 milioane scade, pe măsură ce se reduce capitalul datorat). Presupunând că situaţiunea schimburilor internaţionale de tot felul, în ţara considerată, se menţine în anul următor, aceiaşi ca în anul când a făcut împrumutul, pasivul balanţei de conturi va spori în acel an cu 900 milioane, deficitul se va urca, dar, la aproape 6 miliarde de lei.

ce se produsese într'altă țară. In asemenea cazuri exportatorii străini acordă în mod silit un împrumut țării căreia au vândut produsele lor. prin aceea că sunt siliți să aștepte plata sumelor ce li se cuvin.

Același lucru se întâmplă în cazul când o țară care are în străinătate o datorie publică, sau particulară, de oarecare importanță, al cărei serviciu — dobândă: cupoane scăzute și amortizări: titluri eșite la sorți — trebue asigurat în fiecare an, nu dispune, în lipsă de alte mijloace de plată, de un excedent de export de mărfuri destul de important spre a acoperi acest serviciu, adică anuitatea datoriei sale externe. Și în acest caz ne găsim în prezența unui credit silit, pe care îl acordă Statului împrumutat, purtătorii străini ai titlurilor de rente care nu au primit valoarea cupoanelor scăzute sau a titlurilor eșite la sorți.

Se înțelege dela sine că o asemenea situațiune este dăunătoare, atât din punct de vedere al schimburilor internaționale, în general, cât și din punct de vedere al poziției țării care s'ar afla într'o asemenea situațiune.

Relațiunile normale dintre popoare, ca și cele dintre indivizi, devin imposibile în ziua când nu se respectă angajamentul dintre națiuni și nu se onorează obligațiunile internaționale.

In ce privește țara în carență, consecințele supărătoare ale unei asemenea situațiuni se vor produce foarte curând.

Dacă e vorba de neplata importului, acea țară va întâmpina, în viitor, dificultăți serioase la importul produselor de care are nevoie, exportatorii străini nu vor mai livra mărfuri, sau nu le vor mai expedia decât cu plată anticipată.

Prestatorii străini de servicii, poștă, telegraf, telefon, căi de comunicație, etc., ale căror servicii anterioare nu vor fi fost plătite, vor refuza tranzitul de mărfuri, ori transmiterea telegramelor sau convorbirilor telefonice.

Rentierii, adică purtătorii de cupoane sau titluri emise de țara în carență, mai oropsiți, nu au niciun mijloc practic de acțiune imediată, nu pot decât să aștepte. Își vor aduce însă și ei aminte de această „așteptare silită", în ziua în care țara debitoare ar mai face apel la credit în străinătate.

Țara ce nu-și onorează angajamentele nu va mai găsi credite în afară, în ziua când ar mai avea nevoie de ele pentru înzestrare, sau pentru a face față unor nevoi trecătoare: crize economice ori sociale, dificultăți bugetare, etc..

SECȚIUNEA III

Balanța comercială și echilibrarea balanței de conturi.

Constatările de mai sus desvăluie un alt aspect foarte interesant al relațiunilor economice și financiare contimporane

în regimul de economie dirijată în care trăim azi, acel al tendinţelor actuale ce se constată în politica comercială a diferitelor ţări, în ce priveşte balanţa lor comercială.

Existenţa unei balanţe comerciale active, a unui excedent de export, a fost considerată odinioară ca o condiţiune indispensabilă pentru buna stare economică a unei ţări.

Şcoala mercantilistă, care s'a manifestat în doctrina şi în practica economică a veacurilor 17-lea şi al 18-lea, pleca dela ideea că aurul este bogăţia prin excelenţă, mai presus de celelalte bogăţii, capabilă să asigure ţării care o posedă o putere considerabilă şi recomanda o politică economică, care să permită sporirea stocului de aur: desvoltarea exportului, limitarea importului, adică o balanţă comercială cât mai favorabilă.

Concepţiunea mercantilistă a izvorît, desigur, dintr'o cercetare insuficientă a mecanismului schimbului internaţional şi se explică, în bună parte, prin efectele pe care le-a avut, în Europa, creşterea considerabilă a stocurilor de aur, ce s'a produs în veacul al 16-lea după descoperirea Americii.

Nu este mai puţin adevărat însă că, la acea epocă, vieaţa economică fiind mai puţin complexă, schimbul internaţional de servicii foarte redus, mişcările de capital restrânse, balanţa comercială ocupa, în balanţa de conturi a acelor vremuri, un loc cu mult mai important decât ocupa în veacul al XIX-lea şi în primele decenii ale veacului nostru.

Ideile mercantiliste au prins a renaşte, însă, în spiritele contimporanilor noştri, sub înrâurirea, credem, a dificultăţilor create de criza din 1931 şi de urmările ei.

Intr'adevăr — oricât de ciudat ar părea acest lucru pentru toţi acei cari au gândit cât de puţin la mecanismul schimburilor internaţionale — trebue să constatăm că în negocierile ce am dus şi în discuţiunile Comitetului Economic al Societăţii Naţiunilor — la care am participat, timp de câţiva ani, până la izbucnirea războiului actual — reprezentanţii tuturor Statelor urmăreau excedentul balanţei comerciale sau cel puţin echilibrul acesteia [9].

---

9. Interesant de semnalat este schimbarea care s'a produs în ultimul timp — dela isbucnirea războiului actual încoace — în această privinţă. Sub presiunea nevoilor provocate în toate ţările de război şi de consecinţele lui, negociatorii de azi nu mai pretind un excedent, sau cel puţin echilibrul balanţei lor comerciale, ci urmăresc mai curând — pe faţă sau pe tăcute — un excedent de import, adică o balanţă deficitară. Faptul că o parte din import poate rămâne neplătit din această cauză, devine o preocupare secundară în faţa nevoii de a avea mărfurile necesare. Echilibrul se asigură, în acest caz, cum am spus mai sus, prin creditele pe care le acordă silit unele ţări exportatoare.

Poziţiunea ce se poate lua în faţa acestei atitudini depinde de structura schimburilor internaţionale, de balanţa de conturi deci a fiecărei ţări.

Pentru ţări ca România, de pildă, care, ca toate ţările tinere, are o datorie în străinătate de oarecare importanţă şi primeşte servicii diverse din afară, dar nu are venituri nici din plasamente anterioare făcute în străinătate, nici din servicii ce ar presta azi străinătăţii, balanţa comercială trebue să fie excedentară, pentru ca din acest excedent România să poată acoperi anuitatea datoriei sale externe, eventual serviciile diverse ce primeşte din afară.

Cu alte cuvinte, ţări ca Franţa sau Anglia de pildă, creditoare de cupoane, titluri scăzute, împrumuturi diverse sau servicii, trebue să accepte să aibă o balanţă deficitară cu România, dacă vor ca rentierii sau capitaliştii lor, ori cei ce au prestat servicii, să fie plătiţi.

Balanţă comercială în echilibru, deci, nu ar putea avea decât o ţară — nu credem că există — care: întâi, nu are niciun angajament sau nicio creanţă faţă de străinătate; al doilea, nu are nevoi mai mari de import, decât acelea pe care le poate acoperi cu exportul ei; al treilea, nu are un excedent de mărfuri de export pe care trebue să-l vândă în afară chiar dacă au fost acoperite nevoile ei de import, în sfârşit nu primeşte din străinătate mai multe servicii, decât ea însăşi face acesteia.

Dacă o asemenea ţară are nevoie de mai mult import, va trebui să aibă o balanţă deficitară, deci să se împrumute, să primească din afară credite pentru diferenţă. Dacă, din contră, are un plus de export, va fi excedentară în balanţa comercială, dar va trebui — dacă, cum am presupus, nu mai are nevoe de mărfuri sau servicii, nici nu are de plătit anuităţile unei creanţe anterioare, — să facă credite ţărilor care vor fi acceptat plusul de mărfuri, deci să importe titluri.

Jocul faptelor, expunerea lui şi consecinţele acestui joc sunt destul de simple.

Şi totuşi, excedentul balanţei comerciale a fost mereu preocuparea celor mai mulţi negociatori — adeseori tehnicieni de seamă ai relaţiunilor financiare şi economice internaţionale — în discuţiunile ce au avut loc în ultimii ani. Lucrul are o explicaţie. Am găsit-o într'o formă concretă, cu prilejul negocierilor pe care le-am dus în Franţa, în 1937, pentru încheierea unui acord de plăţi, între Franţa şi România.

Poziţiunea României, ţară debitoare din împrumuturile contractate anterior pe piaţa franceză sau din operaţiuni comerciale recente[10], cerea, cum era firesc, un excedent de ex-

---

10. Datorie publică, în primul rând; aşa zisele „arierate comerciale", în al doilea rând, adică import neplătit între 1932 şi

port — lemne, cereale, animale, produse petrolifere, etc. — pe piaţa franceză. Guvernul francez însă, preocupat de nevoia de a rezerva piaţa internă franceză produselor agricole sau forestiere indigene sau din colonii, a rezistat cererilor noastre, ca şi de altfel, acelora ale altor ţări.

Interesant de adăogat că am întâmpinat dificultăţi şi pentru produsele petrolifere, deşi Franţa nu are petrol şi avea nevoe de asemenea produse, fiindcă Guvernul francez — sub presiunea foarte insistentă a cercurilor interesate în rafinăriile destul de importante, creeate, în Franţa, în ultimele decenii, nu cerea numai produse finite — benzină de pildă, uleiuri, — ci petrol brut, pe care firește nu-l puteam da, fără a primejdui activitatea rafinăriilor noastre, care au, fără îndoială, o raţiune de a exista, mai mare decât cele din Franţa.

In sfârşit, preocupat, de asemenea, de nevoia de a asigura industriei sale posibilităţi de export, Guvernul francez stăruia ca exportul său în România, adică importul nostru de produse franceze să fie cât mai mare, ceeace, firește, reducea sau suprima posibilitatea pentru noi de a plăti, cu valoarea puţinelor mărfuri ce ne era îngăduit să exportăm în Franţa, altceva decât mărfurile ce importam de acolo [11].

In asemenea condiţiuni, trebuia să ajungem inevitabil, la imposibilitatea pentru România de a onora angajamentele sale faţă de creditorii francezi. Guvernul francez avea, deci, să aleagă de o parte între interesele producătorilor francezi — furnizori ai pieţei interne, sau exportatori indiferent — de altă parte interesele rentierilor şi celorlalţi creditori faţă de România.

Preocupat, desigur, mai curând de interesele producătorilor — element activ în vieaţa economică — decât de interesele rentierilor şi influenţat, probabil, politiceşte, mai puţin de cei din urmă decât de cei dintâi, Guvernul francez a ales: a sacrificat pe rentieri nedând României contingente de import în Franţa, sau avantaje tarifare suficiente pentru ca

---

1937. In ambele cazuri, existau angajamente neonorate de România, tocmai din cauza lipsei unui excedent în balanţa noastră comercială cu Franţa şi care ar fi făcut posibilă lichidarea acestor angajamente.

11. Se cuvine să adăugăm, spre a da imaginea exactă a situaţiunii, că dificultăţile exportului nostru, în Franţa ca şi în alte ţări de altfel, nu veneau numai din rezistenţa ce se opunea cererilor noastre de export, ci într'o destul de largă măsură din cauza faptului că preţurile la care ajungeau produsele noastre agricole în deosebi, pe piaţa franceză erau prea mari. Nu este locul să cercetăm aici această problemă. Se cuvine însă ca ea să fie reţinută, ca unul din aspectele foarte interesante ale schimburilor internaţionale de mărfuri în ultimii zece ani.

aceasta să-şi poată spori exportul în Franţa până la limita care i-ar fi permis să plătească importul ce avea să facă din Franţa şi să onoreze şi angajamentele ei financiare curente şi anterioare.

Rezultatul s'a văzut. La începerea războiului actual — ca şi azi de altfel — cupoanele datoriei publice române în Franţa pe mai mulţi ani erau în suferinţă, cu toate reducerile de dobândă pe care România le-a obţinut, prin negocierile care s'au dus dela 1932 încoace.

Este sigur adevărat că, în împrejurările expuse mai sus, neonorarea angajamentelor sale faţă de purtătorii de rentă din Franţa apăsa mai puţin asupra României, care făcuse efortul necesar, în lei, şi ar fi împlinit obligaţiunile ei, dacă i s'ar fi dat mijloacele de transfer. Nu este mai puţin adevărat însă că situaţiunea în care ne-am găsit, astfel, este, totuşi, supărătoare, fiindcă afectează posibilităţile de credit ale ţării în străinătate şi atinge prestigiul Statului nostru.

Constatările făcute mai sus se regăsesc — într'o formă însă mult mai atenuată — în Anglia, unde serviciul datoriei a fost restrâns, ca şi în Franţa de altfel, la purtătorii britanici [12], pentru a reduce, astfel, sarcina plăţilor financiare şi a spori — în prezenţa unui export românesc redus din cauza imposibilităţii noastre de a vinde anumite produse la preţurile pieţii engleze — disponibilul pentru plata importului nostru din Anglia.

In sfârşit, aceeaşi tendinţă s'a manifestat cu prilejul discuţiunilor asupra schimburilor internaţionale, care au avut loc în sânul Comitetului Economic al Societăţii Naţiunilor, până în preajma războiului actual.

In dorinţa de a înlătura dificultăţile semnalate mai sus, unii membri ai Comitetului au propus să se înscrie într'unul din rapoartele periodice ale Comitetului, un text care să exprime satisfacţia acestuia, că multe ţări înaintate au o balanţă comercială deficitară, pentrucă numai astfel ţările mai mici care sunt debitoare faţă de cele dintâi, pot găsi mijlocul de a se libera: fie de datoriile făcute în trecut, fie de acelea pe care le creează acum prin serviciile ce primesc dela acele ţări.

Fără a contesta, firesţe, temeinicia acestei constatări, din punct de vedere tehnic experţii aparţinând unora din marile ţări creditoare s'au opus, totuşi, la înserarea acestui text, fiindcă socoteau că el era în desacord cu sforţările Guvernelor lor pentru a înlătura prin încurajarea exportului, lipsa de lucru şi dificultăţile cu care lupta industria lor.

---

12. Potrivit clauzelor contractuale şi uzanţelor financiare internaţionale, încasarea cupoanelor împrumuturilor noastre se putea face în general pe diferite pieţe, la alegerea purtătorilor, fără nicio restricţiune în ce priveşte naţionalitatea acestora.

Incă odată se dovedeşte înrâurirea pe care o au interesele naţionale şi consideraţiunile politice ori sociale asupra rezolvărei problemelor economice şi financiare internaţionale.

SECŢIUNEA IV

Echilibrarea balanţei de conturi, în regimul actual al schimburilor internaţionale.

Consideraţiunile desvoltate mai sus, în ceeace priveşte modul de echilibrare a balanţei de conturi, sunt valabile în regimul libertăţii schimburilor internaţionale.

Ele nu mai corespund realităţii în regimul actual al schimburilor internaţionale, aşa cum funcţionează de mai bine de cincisprezece ani în cele mai multe ţări. In acest regim, cum am arătat mai sus[13], operaţiunile triunghiulare sau plurilaterale de compensare între diferitele ţări, care permiteau lichidarea soldurilor balanţei comerciale sau acoperirea parţială cel puţin a anumitor posturi ale balanţei de conturi nu mai sunt posibile, iar măsurile restrictive referitoare la mişcarea capitalurilor şi a aurului împiedică acoperirea soldurilor balanţei de conturi.

In situaţia actuală a schimbului de mărfuri între popoare suntem siliţi să ne preocupăm, în ce priveşte balanţa comercială, în primul rând de raporturile bilaterale, adică de poziţiunea noastră cu fiecare ţară în parte.

Acelaş lucru se întâmplă, din aceleaşi cauze, şi în ceeace priveşte schimburile în general, adică balanţa de conturi; echilibrarea balanţei de conturi trebue căutată şi realizată cu excepţiuni neînsemnate[14], ca şi cea a balanţei comerciale pe cale bilaterală.

Creanţele României, ce se nasc faţă de o ţară, ca Italia, de exemplu, sunt înscrise în debitul Italiei, la oficiile speciale create în acest scop[15]. Ele nu vor fi lichidate însă, decât în măsura în care se vor naşte datorii ale României faţă de Italia, datorii ce vor veni să compenseze creanţele noastre. Dacă datoriile Italiei faţă de România vor fi superioare creanţelor Italiei asupra României, adică dacă balanţa de conturi dintre Italia şi România va fi excedentară pentru România,

---

13. Când am cercetat mecanismul schimbului internaţional de mărfuri.

14. Cazul relaţiunilor noastre de plăţi cu Bulgaria, care se lichidau tripartit prin Germania.

15. Vom reveni mai departe asupra acestei chestiuni, când ne vom ocupa de formele actuale ale convenţiunilor comerciale dintre popoare.

Italia va rămâne debitoare României, atât timp cât balanţa bilaterală de conturi româno-italiană nu va deveni deficitară pentru România, pentru ca datoriile de până azi ale Italiei să se poată compensa cu surplusul de creanţe ale Italiei asupra României ce se va fi produs între timp.

Echilibrul se realizează de fapt, cum am spus şi mai sus [16], prin credite făcute de ţara excedentară, nu din dorinţa sau nevoia de a face plasamente în afară, ci silită de condiţiunile de funcţionare ale schimburilor bilaterale.

In regimul de azi deci, balanţa de conturi globală a unei ţări văzută în ansamblul ei nu poate fi echilibrată prin toate resursele, luate în întregul lor, aşa cum era în regimul de libertate al schimburilor, când disponibilul dintr'o ţară putea fi transferat în oricare altă ţară şi când capitalurile puteau circula liber. Azi balanţa de conturi trebue echilibrată cu fiecare ţară, în cadrul relaţiunilor bilaterale ce se stabilesc cu ea.

Din această cauză se întâmplă ca o ţară A care are importante creanţe asupra unei ţări B, să nu le poată încasa, fiindcă ţara B nu are creanţe împotriva ţării A, pe care să le opună în compensare, deşi ţara B dispune de creanţe asupra unei terţe ţări C, cu care ar putea să acopere prin cesiune datoria sa faţă de A.

Vom mai reveni asupra acestei chestiuni când vom studia regimul convenţiunilor comerciale între popoare.

SECŢIUNEA V

Balanţa de plăţi, criteriu al desvoltării economice a unei ţări.

Cercetarea diferitelor posturi care compun balanţa de plăţi şi a raportului dintre ele ne permite să apreciem, numai în linii mari firește, stadiul de desvoltare economică a unei ţă i. Lăsând la o parte celelalte posturi ale balanţei de plăţi şi considerând numai schimbul de mărfuri, emisiunile de valori mobiliare şi plata cupoanelor, diferitele ţări, judecate după ba'anţa lor de plăţi, se pot repartiza în trei grupe [17].

---

16. Când am cercetat modul cum se echilibrează balanţa de plăţi.

17. Această clasificare are, firește, un caracter schematic. Complexitatea schimburilor internaţionale şi varietatea condiţiunilor în care se găsesc diferitele ţări, care participă la aceste schimburi, nu îngăduc, de cele mai multe ori, încadrarea precisă a unei ţări într'unul sau altul din tipurile indicate. Schemele date corespund suficient, totuşi, realităţii, spre a ne da, în linii mari, imaginea evoluţiunii schimburilor internaţionale, la diferitele etape de desvoltare economică ale Statelor moderne.

Tipul I: ţări tinere, la începutul desvoltării lor economice.

Balanţa de comerţ le este defavorabilă, fiindcă aceste ţări sunt nevoite să cumpere dela ţările mai înaintate aceeace le trebue pentru înzestrarea lor economică, iar produsele susceptibile de export nu sunt încă destul de abundente, tocmai din lipsă de utilaj economic. In acelaş timp, cuponul şi amortizarea împrumuturilor anterioare constitue o sarcină care se adaugă la aceea a mărfurilor importate. Deficitul balanţei comerciale şi anuitatea împrumuturilor făcute sunt acoperite prin export de valori mobiliare în ţările mai înaintate, care dispun de capitaluri, graţie economiilor lor anterioare, adică prin noi împrumuturi, sub formă de emisiune de rente de Stat ori de acţiuni sau obligaţiuni industriale şi comerciale.

Balanţa de plăţi a unei asemenea ţări se prezintă, schematic, astfel:

Pasiv: import		Activ: export	
Mărfuri	100	Mărfuri	80
Cupoane şi titluri amortizate	10	Valori mobiliare	30
Total . .	110	Total .	110

O asemenea balanţă, în general pentru ţările tinere, constitue totuşi un oarecare pericol pentru vieaţa lor economică. Dacă o criză economică sau politică, o ameninţare de războiu sau dezordini sociale ar închide posibilitatea de plasare în ţările mai bogate a valorilor mobiliare oferite de o asemenea ţară, aceasta s'ar găsi în imposibilitatea de a-şi acoperi deficitul balanţei ei comerciale şi anuităţile împrumuturilor anterioare.

Tipul II: ţări tinere mai înaintate, cazul ţării noastre.

Balanţa de plăţi a unor asemenea ţări se prezintă astfel:

Pasiv: import		Activ: export	
Mărfuri	80	Mărfuri	90
Cupoane şi titluri amortizate	20	Valori mobiliare	10
Total . .	100	Total . .	100

Balanţa comercială este, în cazul de faţă, favorabilă; desvoltarea la care a ajuns exportul îngădue acoperirea importului şi lasă un excedent pentru plata parţială a anuităţilor împrumuturilor făcute. O asemenea ţară continuă să împrumute — deşi mai puţin — capitaluri din ţările mai bogate, deoarece are de plătit încă anuităţile împrumuturilor contractate în prima perioadă a desvoltării sale pe care nu le poate acoperi integral cu excedentul exportului său de mărfuri.

Tipul III: ţările bogate, cu o economie desvoltată.

In această categorie intră Anglia, de pildă. Schimbul de mărfuri se soldează în defavoarea lor, plasarea de capitaluri în străinătate, adică importul de titluri, se adaugă la acest

deficit. Massa cupoanelor şi a titlurilor amortizate din plasamente anterioare pe care le exportă acoperă însă acest deficit.

Pasiv: import		Activ: export	
Mărfuri	100	Mărfuri	90
Valori mobiliare	20	Cupoane titluri amortizate .	30
Total . .	120	Total .	120

Se cuvine să adăugăm, în ce priveşte acest ultim tip, că ţările bogate, cu o vieaţă economică complexă dispun, pentru acoperirea pasivului balanţei lor comerciale şi a plasamentelor ce fac în afară, nu numai de anuităţile plasamentelor lor anterioare dar şi de o serie de alte creanţe active pe care le-am enumerat mai sus şi de care sunt lipsite, de cele mai multe ori, ţările tinere sau puţin înaintate. Ţările bogate, cu un trecut cultural, tehnic şi economic au, în general, şantiere navale care lucrează pentru străinătate, au întreprinderi financiare cu activitate mondială, societăţi puternice de asigurare, o flotă comercială importantă; apoi instituţiuni sociale, muzee, oraşe interesante care atrag vizitatorii străini; în sfârşit, profesionişti reputaţi şi lucrători calificaţi care sunt solicitaţi în afară, etc.. Ele au, dar, o serie de elemente active, care contribue în mod foarte eficace la echilibrul balanţei lor de conturi şi de plăţi.

CAPITOLUL VII

Balanța de conturi și de plăți, ca instrument de informație economică.

SECȚIUNEA I

Balanța de plăți în preocupările Societății Națiunilor.

Interesul pe care îl prezintă balanța de conturi și cea de plăți a diferitelor țări pentru judecarea situațiunii lor economice și financiare, cât și pentru aprecierea schimburilor internaționale de tot felul, a determinat Secțiunea economică și financiară a Societății Națiunilor să întreprindă o cercetare asupra acestei chestiuni.

Rezultatele acestei cercetări sunt consemnate în mai multe volume, publicate sub titlul: „Memorandum sur le commerce international et sur les balances des paiements", conținând informațiuni și statistici referitoare la mai multe țări în perioada 1910—1929 și o serie de studii speciale apărute sub titlul de „Balances des Paiements", publicate periodic, până la 1939.

Activitatea Serviciilor tehnice ale Societății Națiunilor în această chestiune a mers însă mai departe decât strângerea și clasarea unui material internațional documentar.

Pentru ca o balanță de plăți să permită cercetarea schimburilor internaționale de tot felul ale unei țări pe o perioadă mai lungă, sau comparația acestor schimburi între mai multe țări, trebue ca balanțele în această țară, la diferite epoci, sau în diferite țări, să fie întocmite cu aceleași clasări, iar clasările să se facă după aceleași norme[1].

---

1. Problema se pune în aceiași termeni în care se pune problema bilanțului-tip, pe care legiuirea celor mai multe țări îl impun băncilor sau instituțiunilor de credit. Așa este în România, de

Pentru realizarea acestei cerinţe, serviciile Societăţii Naţiunilor au întocmit, cu concursul Guvernelor care au fost consultate, o balanţă tip care urmează să fie adoptată, pe cât posibil, de toate ţările în prezentarea tablourilor relaţiunilor lor economice şi financiare internaţionale [2].

SECŢIUNEA II

Balanţa de conturi şi de plăţi a României.

Stabilirea unei balanţe de conturi şi de plăţi este o operaţiune destul de delicată. Importanţa unor posturi — export şi import de mărfuri, anuităţile datoriei publice, cheltuelile legaţiunilor şi consulatelor noastre din străinătate, veniturile din tranzit, etc. — poate fi stabilită cu o preciziune suficientă. Sunt, însă, alte posturi: cheltuelile străinilor la noi sau ale Românilor în străinătate, valoarea împrumuturilor făcute în străinătate de diferite întreprinderi şi de particulari, anuităţile acestor împrumuturi, primele de asigurare plătite peste graniţe, sumele trimise de Românii emigraţi etc. — pentru care, în lipsă de informaţiuni precise nu dispunem decât de evaluări aproximative, adesceori contestabile.

Determinarea importanţei acestor posturi este în sine şi pretutindeni o lucrare anevoioasă; ea este mai grea la noi din cauza lipsei unei organizări statistice, pentru cercetarea diferitelor fenomene ale vieţii economice şi financiare, la înălţimea serviciilor similare din ţările apusene. Iată de ce nu s'a stabilit până acum în ţara noastră o balanţă de conturi şi de plăţi cu cifre oficiale. Există doar unele încercări făcute de cercetători izolaţi, care trebuesc primite însă, cel puţin în ce priveşte anumite posturi, cu rezerva cuvenită [3].

---

pildă, art. 30 al legii din 8 Mai 1934, pentru organizarea şi reglementarea comerţului de bancă.

Constatăm aceiaşi preocupare, în lucrările făcute de o serie întreagă de conferinţe internaţionale, care s'au ţinut în ultimile decenii, pentru a stabili o clasare şi o nomenclatură vamală internaţională, care să uşureze aplicarea tarifelor vamale şi să permită compararea statisticelor comerţului exterior.

2. Vezi această balanţă tip în documentul „*Balances des Paiements*", 1938, Société des Nations, Genève, 1939, pag. 10 şi urm..

3. Vezi balanţa întocmită de D-l. Ing. Lotru, fost şef al Biroului de Studii din Ministerul Finanţelor, pe anii 1922—1928 în *Bulletin d'Information et de Documentation*, Banca Naţională a României, 1929, No. 1, p. 22.

Profesorul Virgil Madgearu luase inițiativa organizării unor lucrări care să ne permită să stabilim o balanță de conturi și de plăți a României. Dispariția lui prematură, în condițiuni așa de dureroase, nu a îngăduit realizarea acestei inițiative.

PARTEA II

Tehnica intervenţiunii în comerţul exterior.

Caracterul mijloacelor de realizare ale unei politici protecţioniste şi clasarea lor.

Explicaţiunile date în Partea I a lucrării de faţă au arătat împrejurările în care ia naştere şi ţelurile către care poate tinde o politică de protecţionism, care are de scop să încurajeze crearea sau desvoltarea anumitor întreprinderi naţionale: industriale, agricole sau altele, transport, navigaţie, etc.. O asemenea politică se înfăptueşte cu mijloace foarte diferite, a căror întindere depinde de natura şi importanţa acelor ţeluri.

Proteguirea activităţii economice naţionale, oricare ar fi ea [1], sau a anumitor ramuri de activitate [2], se poate realiza, într'adevăr, prin măsuri cu caracter general, care crează întreprinderilor ocrotite o situaţie mai bună, condiţiuni de constituire şi de vieaţă mai favorabile, posibilităţi de desvoltare mai întinse, indiferent dacă aceste întreprinderi lucrează pentru piaţa internă sau pentru cea externă şi fără a ne preocupa de raportul dintre preţurile produselor întreprinderilor proteguite şi preţurile produselor similare străine pe piaţa internă.

Aceste măsuri iau formele cele mai variate şi se înscriu în una sau alta din ramurile de politică economică de care am vorbit mai sus: politică industrială, agrară, politică de transporturi, politică financiară, etc.[3].

In această categorie intră, în general, avantajele de tot felul care fac obiectul legiuirilor pentru încurajarea industriei naţionale, cum a fost, de pildă la noi, legea din 12 Mai 1887, primul pas de intervenţie, cu caracter general [4], a Statului în domeniul industrial, în legiuirea română.

---

1. Ideia de protecţiune se leagă, în acest caz, pur şi simplu de criteriul naţional.

2. Vezi *supra*, pag. 113 şi urm., cele spuse asupra întinderii protecţionismului.

3. Vezi *supra*, pag. 46 şi urm..

4. Au mai fost asemenea intervenţiuni dela 1875 la 1887. Ele

Sistemul de încurajare generală a industriei, instituit în 1887, a fost înlocuit cu un sistem mai raţional, prin legea din 14 Februarie 1912, care prevede o diferenţiere de regim, după cum industria foloseşte materii prime indigene sau străine. In primul caz, avantajele se acordă pe 30 de ani, în al doilea, pe 21 de ani.

Apare aci ideea de protecţionism educativ, limitarea duratei protecţionismului şi o diferenţiere de tratament, dictată de măsura în care o industrie găseşte condiţiuni naturale de desvoltare în ţară.

Legiuirile de acest fel prevăd avantaje, sub forme foarte diferite, care se pot grupa astfel:

concesiuni de terenuri [5];
scutiri de taxe vamale pentru mărfuri importate [6];
reduceri de tarife de transport [7];

---

erau însă limitate la anumite industrii: textilă, hârtie, piele, în 1880; zahăr, în 1873, 1882 şi 1886, etc.; alcool, în 1885 etc..

5. Se acordă întreprinderilor proteguite concesiuni de terenuri, aparţinând Statului sau colectivităţilor publice, sau facilităţi în procurarea lor, pentru instalarea sau funcţionarea întreprinderilor.

In unele cazuri, se prevăd exproprieri, în acelaşi scop.

6. In afară de scutirile cu caracter general, acordate de legile pentru încurajarea industriei, se mai pot cita scutirile acordate în anumite cazuri de legi speciale. Aşa este, de pildă, scutirea integrală de taxe la importul maşinilor necesare instalării fabricilor de armament, prevăzută de legile intervenite între 1937 şi 1939.

O scutire mai întinsă — taxe vamale şi taxe similare — se acordă, deasemenea, la importurile de maşini făcute de întreprinderile care prelucrează materii textile indigene, potrivit legii pentru încurajarea cultivării şi industrializării plantelor textile, din Aprilie 1940.

7. Este vorba de reduceri de tarife, adică de tarife preferenţiale pe căile ferate şi în navigaţia fluvială şi maritimă, în deosebi când acestea aparţin Statului, ca la noi şi în cele mai multe ţări continentale. Aceste reduceri se aplică, după caz, combustibilului sau materiilor prime sau semi-fabricatelor utilizate de întreprinderile protejate, sau produselor finite. Ele pot privi anumite regiuni — cazul tarifelor de cale ferată germane speciale în Prusia Orientală şi Silezia — sau anumite întreprinderi: exploatări miniere, de exemplu.

In cazurile de mai sus este vorba, în general, de transporturi în legătură cu piaţa internă. Chestiunea tarifelor de transport preferenţiale capătă o deosebită importanţă când acestea privesc mărfuri ce se exportă sau se importă şi sunt instituite ca mijloc de protecţie. Diferenţa de taxă de transport poate agrava sau atenua efectele taxelor vamale. Vom mai reveni asupra acestei chestiuni.

scutiri sau reduceri de impozite sau taxe fiscale[8];
preferinţe diverse acordate întreprinderilor naţionale[9];
drepturi exclusive de monopol[10];
garanţii de rentabilitate[11];
facilităţi de credit[12].

Aceste măsuri ies din cadrul preocupărilor imediate de politică comercială, care fac obiectul lucrării de faţă.

Era totuşi nevoe să le amintim aci, fiindcă în cazurile în care, în afară de aceste măsuri generale, se practică într'o ţară o politică de protecţionism în comerţul ei exterior, măsurile generale vin să se adauge la măsurile speciale privind acest comerţ şi sporesc, astfel, acţiunea acestora din urmă.

---

8. Ele se pot acorda acestor întreprinderi fie în mod permanent, fie temporar, pentru perioada aşa zisă a „copilăriei".

9. Această preferinţă faţă de firmele străine, poate lua forme diferite: avantaje la licitaţii pentru lucrările publice sau la concesiuni de servicii publice sau de bunuri aparţinând Statului sau colectivităţilor publice; sau obligaţiunea pentru orice firmă de a întrebuinţa la asemenea lucrări sau concesiuni, materiale produse în ţară sau mână de lucru indigenă, etc..

10. Este vorba de privilegii acordate întreprinderilor naţionale în anumite ramuri de activitate cum este, de pildă, monopolul cabotajului — adică al traficului dintre porturile naţionale — pentru întreprinderile de transport maritim sau fluvial naţionale.

11. In primele timpuri de funcţionare a unei întreprinderi sau uneori chiar vreme mai îndelungată, unele întreprinderi nu au venituri suficiente spre a asigura cuvenita remunerare a capitalurilor investite, fără de care este greu să se obţină colaborarea acestor capitaluri. Aşa este, de pildă, în cazul construirii sau exploatării de căi ferate de interes local sau strategic ori în regiuni înapoiate din punct de vedere economic unde traficul este, pentru moment cel puţin, insuficient spre a acoperi cheltuelile exploatării şi remunerarea capitalurilor învestite. In asemenea împrejurări, Statul asumă anumite sarcini de dobândă, în cazul în care beneficiile întreprinderii create ar fi insuficiente spre a asigura capitalului ce a fost învestit într'o asemenea întreprindere — sub formă de obligaţiuni sau de acţiuni — un minimum de rentabilitate. Istoria creării şi exploatării căilor ferate franceze oferă exemple interesante de acest fel.

12. Condiţiunile în care o întreprindere îşi procură capitalurile de care are nevoe, condiţiunile de credit, au o foarte mare înrâurire asupra desvoltării acelei întreprinderi şi asupra rentabilităţii ei. O întreprindere poate deci fi ocrotită în mod serios şi eficace prin creditele speciale care îi sunt puse la dispoziţie, în condiţiuni avantajoase, de întreprinderile speciale de credit care aparţin Statului sau în care Statul participă sub o formă oarecare, în unele cazuri chiar Banca de Emisiune.

Măsurile expuse mai sus sunt, cum am mai spus, mijloace generale de protecţie.

Această protecţie poate lua însă forme mai restrânse dar mai directe şi să se realizeze prin măsuri care se leagă nu de activitatea întreprinderii în general, ca mai sus, ci, în mod special, de schimburile cu străinătatea, de comerţul exterior, măsuri care se aşează tocmai în cadrul mai restrâns al cercetărilor noastre de politică comercială. Este vorba deci de intervenţiunea Statului, nu prin mijloace care pun întreprinderile protejate în condiţiuni economice mai bune, ci de măsuri care privesc direct comerţul internaţional şi întreprinderile care participă la acest comerţ: protecţionismul propriu zis.

Aplicarea unor asemenea măsuri tehnice se poate produce în împrejurări variate, poate avea rezultate diferite, într'un caz sau într'altul, după scopul urmărit şi împrejurările în care se institue.

O măsură, de pildă, ca prima de export la un produs agricol, adică cum vom vedea mai departe[13] o sumă plătită pentru un anumit produs agricol exportat este o măsură de protecţionism pentru agricultură, fiindcă face posibilă sau, cel puţin, înlesneşte desfacerea produselor agricole peste graniţă şi permite astfel un nivel de preţuri remuneratoriu în interior. Măsura este însă supărătoare pentru industrie care, în general, nu poate vedea cu ochi buni o intervenţiune care, având ca rezultat menţinerea sau urcarea preţurilor produselor alimentare, înrăureşte direct nivelul salariilor. Şi totuşi, dacă protecţionismul agrar este impus, cum este cazul în exemplul nostru, de necesităţile unei păturі ţărăneşti întinse, industria poate găsi şi ea, indirect, un avantaj în această politică. Sporirea rentabilităţii activităţii agricole are ca efect, într'adevăr, o creştere a puterii de cumpărare a populaţiunii agricole, ceeace sporeşte posibilitatea de desfacere a produselor industriale. Această constatare ne arată cât de variate sunt aspectele măsurilor de intervenţiune ce se pot lua în materie economică şi învederează necesitatea de a le cerceta şi aprecia cu oarecare subtilitate.

Acţiunea Statului, în cadrul măsurilor protecţioniste care privesc direct importul sau exportul, se poate exercita:

fie asupra preţurilor mărfurilor importate sau exportate,

fie asupra massei de mărfuri ce intră sau ies din ţară,

fie asupra condiţiunilor diverse — economice, financiare, politice, juridice sau administrative — în care se produc schimburile cu străinătatea.

Aceste măsuri, destul de numeroase, fac obiectul cercetării ce urmează.

---

13. Vezi capitolul consacrat subvenţiunilor şi primelor.

Spre a da o vedere de ansamblu asupra lor şi a înfăţişa totdeodată planul cercetării noastre prezentăm, mai jos, tabloul sinoptic al mijloacelor de realizare a unei politici protecţioniste.

A. — *Mijloace de acţiune asupra preţurilor mărfurilor importate sau exportate.*

Taxe vamale: de import,
de export,
de tranzit.

Subvenţiuni şi prime: de producţie,
de export.

Dumping-ul: prin prime,
de monopol,
valutar,
social.

Măsuri monetare: deprecierea monetară, primă de export;
revalorizarea monetară, frână la export;
fluctuaţiunile monetare şi importul.

Controlul devizelor şi reglementarea plăţilor internaţionale.
Acordurile de clearing sau de plăţi.

B. — *Mijloace de acţiune asupra massei mărfurilor importate sau exportate.*

Prohibiţiuni: de export,
de import,
de tranzit.

Contingentare: pentru import,
pentru export.

C. — *Măsuri diverse.*

Protecţionism administrativ.
Acţiunea directă a Statului pentru încurajarea comerţului exterior:

organizarea de servicii de informaţiuni şi propagandă comercială;
acţiunea de câştigare a pieţelor străine.
finanţarea comerţului exterior.

Monopolul comerţului exterior.

Clasificarea de mai sus, impusă de necesitatea cercetării sistematice a fenomenelor ce ne preocupă, ridică, firește, dificultăţi inerente oricărei clasificări [14]. O măsură de contingen-

---

14. Vezi *supra*, p. 45 şi 46.

tare, de pildă, adică de limitare cantitativă a mărfurilor importate, este o măsură care acţionează asupra stocului de mărfuri. după cum taxa vamală acţionează direct asupra preţului. Distincţiunea este în realitate mai puţin netedă decât apare, fiindcă variaţiunile în cantităţi se traduc adeseori prin variaţiuni în preţuri şi vice-versa. Clasificarea ce am făcut în tabloul sinoptic şi care ne va călăuzi în expunerea ce urmează trebue deci considerată cu această rezervă.

CARTEA I

Mijloacele de acţiune asupra preţurilor mărfurilor importate sau exportate.

Mijloacele de acţiune asupra preţurilor mărfurilor care fac obiectul schimburilor internaţionale sunt, fără îndoială, măsurile cele mai indicate pentru realizarea unei politici de protecţionism, dat fiind că, aşa cum am arătat mai sus[1], protecţionismul ridică în primul rând o problemă de raport de preţuri, între produsele indigene şi cele străine, care vin în concurenţă la un moment dat pe o piaţă.

Mijloacele de acţiune asupra preţurilor se pot grupa astfel:

taxe vamale,

subvenţiuni şi prime, de care se leagă măsurile de „dumping“,

măsuri monetare,

măsuri referitoare la plata preţului mărfurilor importate sau exportate, în fine,

controlul devizelor şi reglementarea plăţilor internaţionale şi acordurile de clearing sau de plăţi.

---

1. Vezi *supra*, p. 107.

CAPITOLUL I.

Taxele vamale.

Se înţelege prin taxe vamale, taxele care se percep de organe speciale ale Ministerului Finanţelor numite vămi, la intrarea sau ieşirea unei mărfi din ţară.

Vămile sunt instalate, în general, la frontieră. Spre a uşura formalităţile tehnice de aşezare şi percepere a taxelor şi a înlesni astfel activitatea economică, se creează vămi, birouri sau oficii vamale — uneori foarte importante, din punct de vedere al volumului sau valorii mărfurilor care trec prin ele — şi în interior, în centre industriale sau comerciale mai însemnate [1].

Instituirea unei taxe vamale poate să aibă:

un scop economic, să modifice condiţiunile de vânzare ale produselor, importate sau exportate, supuse taxei, adică să servească, cum am mai spus, ca instrument de politică comer-

---

1. Mărfurile care intră în ţară sunt supuse deci controlului şi taxelor vamale la oficiile de frontieră, sau sunt îndrumate — sub supraveghere, în trenuri sau în vagoane complete — la oficiile vamale din interior, unde sunt înmagazinate şi considerate ca mărfuri străine, până în momentul când importatorii fac vămuirea şi plătesc taxele spre a introduce apoi mărfurile în consumul intern.

Controlul vamal şi perceperea taxelor pentru mărfuri de export se face la oficiile vamale situate la frontieră sau în apropierea imediată a frontierei, excepţional la vămile aşezate în interiorul ţării. Astfel, pentru o bună parte din produsele petrolifere destinate exportului, formalităţile de export se îndeplinesc la vama Ploeşti. In cazul când vămuirea mărfurilor de export se face la o vamă din interior, marfa este considerată ieşită din ţară din momentul plăţii taxelor. Transportul merge „în tranzit" la vama de frontieră, care verifică numai dacă plumburile aplicate vagoanelor sunt intacte şi, în caz afirmativ, descarcă actul de tranzit.

cială şi să înlesnească în anumite cazuri echilibrul balanţei comerciale sau balanţei de conturi:

un scop fiscal, să procure venituri Statului.

In fapt, taxele vamale, chiar atunci când sunt instituite nu cu un scop fiscal ci din motive economice, ca instrument de protecţie, procură Tezaurului venituri importante şi ocupă un loc însemnat în bugetele tuturor Statelor moderne.

Taxele vamale sunt de două feluri:

taxe de import, aşezate asupra mărfurilor care intră în ţară;

taxe de export, aşezate asupra mărfurilor care ies din ţară.

Din punct de vedere al modului de aşezare, taxele vamale pot fi:

taxe „ad valorem", exprimate în cote procentuale din preţul sau din valoarea mărfii importate;

taxe „specifice", sume fixe percepute „pro unitate", sau număr de obiecte, ori după unităţi de măsură: greutate ori volum.

Cotele sunt variabile, firește, în ambele cazuri, după gradul de protecţie ce se acordă fiecărei categorii de mărfuri.

Taxele „ad valorem" sunt cele mai vechi în tehnica vamală. Ele erau practicate în antichitate şi evul mediu.

Ca mod de aşezare, taxele „ad valorem" sunt mai simple, fiindcă presupun numai fixarea de cote pentru diferitele categorii de mărfuri, diferenţa de taxare între mărfurile intrând în aceeaşi categorie se produce dela sine, prin diferenţa de preţ sau de valoare a acestor mărfuri.

Taxa „specifică", din contră, impune stabilirea unor liste destul de complicate, chemate să adapteze taxarea la natura şi valoarea mărfii taxate [2].

---

2. Un exemplu va lămuri uşor chestiunea. Să presupunem că, spre a protegui industria textilă a unei ţări, se institue taxe vamale asupra ţesăturilor de lână ce vin din străinătate. Stofele nu sunt însă de aceeaşi natură şi calitate, nu au acelaşi preţ. Cum adaptăm taxarea la această diversitate?

Cu un sistem de taxe „ad valorem" este suficient să fixăm un procent de protecţie, 25% să zicem, şi să-l aplicăm tuturor ştofelor; diferenţierea între ştofe după calitatea lor se va face prin aplicarea acestei cote la preţuri sau la valori, cu atât mai mari cu cât ştofele ce se importă sunt mai fine. Cu un sistem de taxe specifice va trebui să determinăm diferitele calităţi — după criterii adeseori complicate: greutatea pe metru, numărul firelor pe centimetru pătrat, modul de răsucire, etc. — şi să fixăm, apoi, pentru fiecare, taxa pe metru care urmează să fie percepută.

Sistemul taxelor „ad valorem“ are însă un inconvenient serios: dificultatea pentru administraţie de a stabili preţul real, valoarea exactă a mărfurilor supuse taxării, pericolul fraudei, în cazul când taxarea se face pe baza declaraţiei importatorului. Există, desigur, mijloace de a înlătura sau atenua frauda — controlul declaraţiilor şi expertiză, drept de preemţiune pentru Stat la valoarea declarată, etc. — aplicarea acestor mijloace poate da însă loc la întârzieri, poate chiar şi la vexaţiuni, în lichidarea operaţiunilor de vămuire.

Se cuvine însă să adăugăm că distincţiunea între cele două sisteme este mai puţin netedă decât pare la prima vedere. Taxele specifice se determină, în realitate, stabilind mai întâi valoarea mărfurilor importate şi aplicând apoi la această valoare un anumit coeficient, coeficientul de protecţie. Numai că în loc să se considere valorile în fiecare caz, se iau, în general, valori forfait-are medii şi pe baza acestor valori se calculează taxele specifice, care se aplică apoi uniform pe o perioadă dată.

Poziţiunea acestor două procedee de taxare este diferită din punct de vedere al modului cum ele se adaptează, spre a asigura protecţiunea urmărită, la variaţiunile de preţuri ce se pot produce — fie din cauze economice speciale unor anumite mărfuri, fie din cauze monetare afectând toate mărfurile — pe piaţa naţională sau pe pieţele străine. Avantajul unei mai bune adaptări aparţine, după caz, unuia sau altuia din cele două sisteme.

Analiza este destul de subtilă. Nu credem că este locul să o facem, fiindcă, oricare ar fi impresiunea pe care ne-ar lăsa-o cercetarea mai amănunţită a acestei chestiuni, trebue să reţinem că în prezenţa dificultăţilor pe care le ridică în ultimul timp aplicarea practică a taxelor „ad valorem“, semnalate mai sus, taxele „specifice“ au fost adoptate, cu puţine excepţii, în tehnica vamală a tuturor ţărilor.

Situaţiunea s'a schimbat în anii din urmă, din cauza fluctuaţiunilor importante care s'au produs şi se produc în preţurile mărfurilor care fac obiectul schimburilor internaţionale, fluctuaţiuni la care, uneori, taxele ad valorem se adaptează mai uşor sau mai repede decât taxele specifice. Pe de altă parte, diferitele măsuri de dirijare şi control care s'au introdus în comerţul exterior în ultimul timp uşurează controlul declaraţiunilor de import, în ce priveşte valoarea şi înlătură, adeseori, interesul de a face declaraţiuni nesincere [3], marele pericol al sistemului de taxare ad valorem.

---

3. Azi, când plata mărfurilor importate nu se mai face liber, ca altădată, ci prin organe speciale — instituţiuni de clearing sau compensaţii — o declaraţie nesinceră poate avea ca rezultat imposibilitatea sau, cel puţin, dificultăţi serioase pentru plata acelor mărfuri.

In aceste condiţiuni ne găsim, azi, în cele mai multe ţări — ca şi la noi dealtfel — într'un sistem mixt de taxe „specifice“ şi taxe „ad valorem“, sistem complicat, care îngreunează tehnica vamală şi constitue, adeseori, noui obstacole în calea desfăşurării normale a schimbului internaţional de mărfuri.

Taxa vamală este, în mâna Statului, un instrument eficace de realizare a unei politici protecţioniste şi un element hotărîtor în aşezarea economică a celor mai multe ţări, în împrejurări normale[4].

Dacă ne gândim la nivelul la care s'au ridicat taxele vamale, în deosebi în ultimii ani, şi la faptul că o bună parte din întreprinderile industriale sau agricole în cele mai multe ţări nu trăesc azi decât la adăpostul acestor taxe — şi s'ar vedea grav ameninţate, în însăşi fiinţa lor, dacă taxele ar fi suprimate sau serios reduse — ne dăm seama de importanţa pe care o au taxele vamale. De existenţa sau nivelul lor depinde propăşirea sau dispariţiunea unor întreprinderi însemnate, uneori chiar buna stare sau sărăcirea unei ţări, unei regiuni sau unor centre foarte însemnate.

Aceste consideraţiuni explică importanţa pe care au avut-o, în toate timpurile, discuţiunile referitoare la tariful vamal, act care statorniceşte lista mărfurilor supuse taxelor vamale şi nivelul taxelor ce se vor percepe. Ele mai explică, deasemenea, de ce întocmirea tarifelor era, în perioade normale şi în regimul parlamentar, unul din atributele esenţiale ale adunărilor legislative.

Preocupaţi, în mod constant, de dorinţa de a prezenta în expunerile noastre mai ales aspectele actuale ale problemelor ce examinăm, credem necesar să adăugăm că, în ultimii cincisprezece ani, în deosebi, şi atât timp cât Statul îşi va păstra locul ce şi-a asumat azi, în cele mai multe ţări, în conducerea vieţii economice, rolul taxelor vamale este mult mai mic decât era altădată.

In economia liberală, în regim de liberă concurenţă aşa cum funcţiona înainte de primul războiu mondial, mecanismul

---

4. Este adevărat că anumite măsuri ca prohibiţiunile sau contingentarea — care au căpătat, cum vom vedea mai departe, o aşa de mare însemnătate în organizarea schimburilor internaţionale în zilele noastre — pot avea efecte mai mari sau mai repezi decât taxele vamale. Considerăm însă aceste măsuri ca măsuri excepţionale, izvorîte din nevoi trecătoare — criză economică, război — şi nădăjduim că, într'un viitor mai mult sau mai puţin apropiat, nu vor mai ţine locul pe care îl ocupă în tehnica actuală a comerţului internaţional.

preţurilor era hotărîtor pentru îndrumarea activităţii economice şi realizarea unui echilibru între producţie şi consum. Intr'un asemenea regim, în care intervenţiunea Statului era timidă şi limitată, taxa vamală de import constituia — alături de celelalte mijloace tehnice echivalente enumerate mai sus: subvenţiuni, prime — singurul mijloc [5] prin care acesta putea să înrâurească preţurile şi să îndrumeze astfel, indirect, viaţa economică pe căile dorite de el, căi pe care această viaţă nu ar fi mers, prin jocul nestânjenit al liberei concurenţe [6].

In ultimele decenii şi mai ales în anii de pregătire a războiului — pregătire care a precedat, în unele ţări, izbucnirea conflictului actual — ca şi în clipa de faţă, intervenţia Statului, atât de aprig discutată altă dată, a atins limite ce nu se credeau posibile până acum. Intr'o adâncă şi cuprinzătoare acţiune, Statul a ajuns într'adevăr să reglementeze, cum am mai arătat [7], organizarea şi normele de producţie, înţelegerile între producători, importanţa investiţiunilor, întinderea şi calitatea consumului, regimul repartiţiei, cuantumul beneficiilor, întreţinerea rezervelor, împărţirea mâinii de lucru, salariile lucrătorilor, să stabilească, în sfârşit — forma cea mai gravă a intervenţiei — preţurile de vânzare. Şi reglementarea preţurilor nu s'a mărginit — ca altădată în timpuri de criză: războiul din 1914—1919, de pildă — la „preţuri maximale", instituite sporadic şi limitat pentru produse de prima necesitate, dar s'a întins asupra preţurilor tuturor produselor sau serviciilor până şi la cele mai neînsemnate [8].

In momentul în care intervenţiunea Statului în viaţa economică a atins asemenea proporţii, în care reglementarea directă a preţurilor pe piaţa internă a luat o asemenea întindere, se înţelege că taxa vamală nu mai joacă rolul pe care îl juca până acum cincisprezece-douăzeci de ani în existenţa întreprinderilor economice şi în lupta acestora pe piaţa internaţională.

Taxa vamală, ca şi toate măsurile tehnice puse în slujba

---

5. In afară de acţiunea pe care o putea exercita prin politica fiscală, acţiune care poate fi importantă, dar care nu a fost folosită în general, spre a provoca, aşa cum provoacă jocul taxelor vamale, o anumită orientare a însăşi structurii vieţii economice.

6. E tocmai ţelul taxei vamale: să creeze produsului protejat condiţiuni de desfacere pe care nu le-ar avea fără taxă şi să permită astfel instalarea sau desvoltarea unor industrii, care nu ar fi fost posibilă într'un regim de liber schimb.

7. Vezi *supra*, p. 17.

8. Vezi *supra*, p. 32, nota 26.

unei politici protecţioniste, rămâne astfel în umbră, atât timp cât va dura această situaţiune.

SECŢIUNEA I

Taxele vamale de import.

Taxele vamale de import sunt fără îndoială grupul cel mai însemnat, în împrejurări normale, atât ca instrument de protecţie, cât şi ca instrument fiscal; taxele de export apar cu deosebire în timpuri de criză sau de dezordine, în sectoare limitate ale vieţii economice.

§ 1.

Taxa vamală de import ca mijloc de protecţie.

Raţiunea de a fi a taxelor vamale de import este, cum am mai spus [9], să creeze produselor indigene, prin urcarea preţurilor produselor străine pe piaţa internă pe care o provoacă, o situaţiune mai bună pe această piaţă [10].

---

9. Vezi *supra*, p. 288 şi urm..

10. Nu este locul să adâncim aci problema înrâuririi taxelor vamale asupra preţurilor, cercetată într'o bogată literatură. Vom spune numai, că acţiunea unei asemenea taxe, instituită firește pe baza unei competinţe legislative naţionale limitate, poate depăşi piaţa internă, unde este chemată să joace în primul rând. Instituirea unei taxe vamale are de scop, cum am văzut, să scumpească preţul mărfurilor importate, spre a uşura sau a face posibilă vânzarea produselor naţionale care, din motive diferite, nu se pot oferi consumatorului intern decât la preţuri superioare celor la care s'ar vinde produsele străine, când acestea ar intra fără taxe. Dacă acţiunea taxei vamale reuşeşte, ea trebue să ducă la o restrângere a débouché-ului străin. Exportatorul străin va trebui atunci să se adapteze, fie reducând preţul său de vânzare pe piaţa unde s'a instituit taxa, spre a anula efectul taxei — până în ziua când în prezenţa acestei reacţiuni se va proceda la o sporire a nivelului taxei protectoare — fie încercând să plaseze într'altă parte produsele ce nu mai pot intra pe piaţa protejată, eventual tot la un preţ mai mic, spre a câştiga nouile débouchés-uri de care are nevoe. In acest fel taxa vamală poate influenţa nu numai preţul şi volumul produselor străine ce se vând pe piaţa internă, dar şi, într'o oarecare măsură, situaţia acestor produse pe piaţa străină producătoare sau pe alte pieţe străine.

Taxele vamale de import pot să fie instituite ca măsuri permanente, de durată, menite:

sau să înlăture complet produsele străine de pe piaţa internă, taxe prohibitive, foarte ridicate;

sau să îngreuneze numai, prin sporul de preţ al produselor străine pe care îl provoacă, poziţiunea acestor produse, pe piaţa internă.

Ele pot avea:

un nivel fix, stabilit pe o durată mai lungă de legea care institue un anumit tarif, sau

un nivel variabil, care urmează să fie adaptat fluctuaţiunilor preţurilor mondiale, nivelul urmând să se ridice sau să scadă, după cum scad sau se ridică acele preţuri [11].

Prima categorie, a taxelor cu nivel fix, este cu mult cea mai importantă. Ea reprezintă dreptul comun al regimului celor mai multe State protecţioniste. Prin nivel fix nu se înţelege însă întotdeauna o taxă unică, rigidă, pentru un anumit produs. Cum vom vedea mai departe, când vom studia convenţiunile comerciale, se prevăd, adeseori, două sau trei taxe diferite — minimale, maximale, de negociere — pentru un articol, aplicarea uneia sau a celeilalte fiind determinată tocmai de stipulaţiunile acelor convenţiuni.

Taxele vamale se pot institui şi ca măsuri limitate în timp sau tranzitorii.

In această categorie intră aşa zisele taxe educative, chemate să dureze atât timp cât industria naţională nu a ajuns la maturitatea necesară spre a putea înfrunta, fără sprijin, concurenţa străină [12].

Apoi taxele de represalii sau retorsiune, menite să servească ca arme de luptă, ca mijloace de presiune asupra unei ţări străine în caz de război vamal sau de conflict economic, fie spre a obţine ridicarea unor măsuri luate de acea ţară, care ar stânjeni activitatea economică internă, fie spre a obţine anumite avantaje.

Art. 28, al. 3, al legii noastre a vămilor din 8 Aprilie 1933 spune, în această privinţă:

„In cazul când vreun Stat aplică în mod special numai „mărfurilor româneşti, suprataxe sau prohibiţiuni, Guvernul „poate prin Jurnal al Consiliului de Miniştri, să aplice măr„furilor provenind din acel Stat, suprataxe sau prohibiţiuni".

De taxele de represalii se apropie taxele numite de apărare, care au de scop să pună la adăpost industriile naţionale de concurenţa produselor străine, atunci când aceste produse

---

11. Sistemul taxelor cu nivel variabil porneşte dela o idee de protecţie mai puţin întinsă şi reduce sacrificiul consumatorului.

12. Vezi *supra*, p. 119 şi urm..

se bucură, de obicei trecător, de avantaje excepţionale care le creează pe piaţa internă o situaţiune neobişnuit de avantajoasă.

Exemplul tipic de asemenea taxe sunt taxele vamale de „anti-dumping", menite să lupte contra „dumping-ului"[13], adică contra unui sistem care urmăreşte câştigarea unei pieţe străine vânzând — datorită unor măsuri mai mult sau mai puţin artificiale — la preţuri inferioare unor preţuri normale.

In aceeaşi categorie, a taxelor vamale de apărare, se aşează şi taxele de compensare, pentru diferenţe de preţ provocate de deprecierea monetară — devalorizare voită sau depreciere prieinuită de împrejurări economice sau politice — care se poate produce în anumite ţări exportatoare. Deprecierea monedei ţării exportatoare are ca efect o scădere a preţurilor mărfurilor străine pe piaţa internă, ceeace poate anihila efectul taxelor vamale instituite pentru proteguirea produselor naţionale pe piaţa internă. Taxa de compensaţie tinde să restabilească situaţiunea.

In cadrul taxelor vamale cu caracter trecător se aşează taxele de criză, menite să ajute întreprinderile naţionale protejate să treacă peste dificultăţile unei perioade de depresiune economică.

In sfârşit, mai sunt taxe vamale de negociere, al căror nivel este mai ridicat decât este necesar spre a asigura întreprinderilor naţionale protecţiunea de care au nevoie, şi care urmează să fie reduse, pe cale de tratative, în schimbul avantajelor corespunzătoare acordate de alte ţări.

Oricare ar fi durata sau scopul imediat pentru care au fost instituite, ori tehnica pe care o îmbracă, taxele vamale tind către o reducere a importului, spre a păstra producţiei naţionale o parte cât mai largă din consumul intern.

In măsura în care reuşeşte această tendinţă, taxa vamală micşorează deficitul balanţei comerciale sau contribue la realizarea unui excedent, ceeace face posibil sau înlesneşte echilibrarea balanţei de conturi.

Se cuvine să adăugăm însă că sforţările pe care le face o ţară în politica sa comercială, spre a creea un sold activ al balanţei ei comerciale, se pot lovi, cum am mai spus, de o preocupare identică din partea ţărilor care importând produsele acelei ţări înţeleg să vândă acesteia produsele lor, spre a putea plăti cu ele importul făcut. Realizarea unui excedent al balanţei comerciale poate deveni astfel foarte grea, într'o perioadă ca aceea prin care am trecut în anii din urmă, în care fiecare ţară era preocupată de echilibrul balanţei comerciale.

---

13. Ne vom ocupa mai departe de „dumping".

Acţiunea taxelor vamale asupra balanţei de conturi este astfel simţitor redusă. In stabilirea nivelului acestor taxe va trebui să se ţină seamă de această situaţiune.

§ 2.

Taxa vamală de import ca instrument fiscal.

In afară de ţelurile economice expuse mai sus, taxele vamale de import pot să fie instituite pentru motive fiscale, spre a procura Statului venituri necesare alimentării bugetului, adică acoperirii cheltuelilor impuse de buna funcţionare a serviciilor publice.

In realitate, taxa vamală de import ca mijloc fiscal este prima formă sub care apare această taxă; desvoltarea taxelor vamale ca instrument esenţial de protecţie se produce abea cu începere din veacul al XIX-lea.

Două exemple, între multe altele fireşte, în două momente însemnate din istoria politică a Europei, pun în lumină importanţa pe care o pot avea taxele vamale din punct de vedere financiar.

Cel dintâiu, în Franţa, după sfârşitul războiului germano-francez din 1870—1871. Guvernul Thiers se găsea în faţa unor mari nevoi financiare. Instituirea unui impozit pe venit, după modelul lui „income tax“ englez, ar fi putut procura Tezaurului resursele de care avea nevoie. In faţa dificultăţilor însă pe care le-ar fi întâmpinat în acel moment un asemenea impozit, Thiers rezolvă problema prin instituirea de noui taxe vamale şi urcarea unora din taxele existente.

Al doilea exemplu, în Germania. Constituţia din 1871 stabilea bazele colaborării financiare între Statele germane şi Reich. Pentru acoperirea sarcinilor luate asupra sa de Reich — armată, marină, diplomaţie, cheltueli coloniale — acesta primea:

veniturile impozitelor directe, taxelor de timbru, poştei, căilor ferate din Alsacia şi Lorena şi venitul vămilor;

faimoasele „Matrikularbeiträge“, contribuţii speciale ale Statelor particulare, care aveau să completeze veniturile necesare Reich-ului, ceeace fireşte crea o oarecare dependenţă financiară a acestuia faţă de Statele care vărsau aceste contribuţiuni.

Preocupat de consolidarea rapidă şi definitivă a unităţii politice a Germaniei, Bismarck nu vedea cu ochi buni dependenţa financiară a Reich-ului, care rezulta din aceste „Matrikularbeiträge“. Urcarea tarifelor vamale, în preajma anului 1880, chemată să sporească considerabil veniturile proprii ale Reich-ului, să asigure independenţa lui financiară şi odată

cu aceasta şi pe cea politică a fost, desigur, dictată de această preocupare [14].

Taxa vamală, ca instrument fiscal, a jucat un rol însemnat şi în ţări ca Anglia, care a supus unor taxe destul de ridicate importul de ceai, zahăr ori cafea, taxa vamală funcţionând în acest caz ca o taxă de consumaţie asupra unor produse străine. Vreme îndelungată, Anglia a acoperit prin aceste taxe o parte însemnată a cheltuelilor ei bugetare. Existenţa taxei în asemenea caz se justifică, sau prin necesitatea de a crea venituri, sau prin nevoia de a supune şi produsele care vin din străinătate la sarcini fiscale egale cu cele impuse articolelor şi mărfurilor identice sau similare care se produc în ţară.

Este interesant de constatat că atunci când taxele vamale sunt instituite din motive de protecţie, nu din motive fiscale, venitul acestor taxe ar trebui să fie cu atât mai mic cu cât aceste taxe îşi vor îndeplini mai bine rolul de protector al întreprinderilor naţionale. El ar trebui să fie nul, în momentul în care taxa ar atinge maximul ei de eficacitate: excluderea produsului străin de pe piaţa internă [15].

Cum însă protecţionismul realizat prin taxe vamale nu face să dispară importul, taxele vamale, chiar atunci când nu au numai un scop fiscal, aduc tezaurului venituri adeseori

---

14. Se înţelege dela sine că o asemenea politică financiară nu ar fi fost posibilă într'un moment în care s'ar fi urmărit — cum a fost cazul între 1840 şi 1870 — o politică accentuată de liber schimb. Nu este mai puţin adevărat, însă, că importanţa pe care o are venitul vămilor în bugetele moderne a influenţat totdeauna guvernele chemate să aprecieze şi să înfăptuiască o politică protecţionistă la un moment dat.

15. „Obiectul tarifului de faţă, spunea Mac-Kinley, preşedinte al Statelor Unite, de numele căruia se leagă unul din tarifele protecţioniste americane (1890) nu este să sporească venitul fiscal, ci din contră să-l reducă şi până la urmă să-l facă să dispară în ziua în care taxele vor fi ajuns la un nivel destul de ridicat, spre a atinge scopul lor" (citat în *GIDE (Ch.), Traité d'Economie Politique*, Librairie Sirey, Paris, 1919, II, pag. 63, nota 1).

Distincţiunea între taxele vamale de protecţie şi cele fiscale este în realitate mai puţin netedă decât pare. In unele cazuri, tendinţele se suprapun, taxa fiscală având în acelaş timp şi o acţiune protecţionistă: cazul taxelor instituite asupra unor mărfuri importate, în primul moment când încep să fie produse şi în ţară. In alte cazuri, deşi la prima vedere nu poate fi vorba de protecţie fiindcă marfa taxată nu se produce în ţară — cazul vinului de pildă, pentru Anglia — taxarea acestor articole poate constitui o protecţie pentru produsele de substituire: bere, whisky sau gin, care se fabrică în Anglia.

foarte importante şi constitue o piesă însemnată în armătura bugetară a statelor moderne.

La noi, numeroase taxe vamale sunt instituite cu scop fiscal. Aşa sunt, între altele, taxele asupra automobilelor, cu un tarif destul de ridicat, deşi nu avem o industrie de automobile, deci nu este nevoie de protecţie.

După cum vom vedea mai jos, când ne vom ocupa de tariful nostru vamal, în ultimii ani, alături de taxele vamale propriu zise s'au creat o serie de taxe cu caracter fiscal sau protecţionist care întrec, adeseori, cu foarte mult, importanţa taxei vamale. Cum, pe de o parte, aceste taxe nu sunt destinate totdeauna alimentării bugetului ordinar, ci îndestulează şi fonduri cu afectaţiuni speciale sau bugetele extraordinare, cum, pe de altă parte, nu s'au publicat în ultimii ani detalii asupra acestor fonduri, este greu să precizăm, în cifre comparabile, importanţa taxelor aşezate pe mărfurile ce se importă şi locul pe care îl ţin în bugetele ultimilor ani.

Trebue, totuşi, reţinut că veniturile acestor taxe au fost foarte mari, în ultimii ani, şi au contribuit într'o largă măsură la acoperirea nevoilor publice.

SECŢIUNEA II

Taxele vamale de export.

Taxele de export sunt, cum am spus şi mai sus, taxe vamale „specifice“ sau „ad valorem“, care se plătesc asupra anumitor mărfuri la ieşirea lor din ţară[16].

Instituirea unor asemenea taxe poate avea loc din nevoi diferite:

protejarea anumitor ramuri de producţie;

asigurarea consumului intern;

nevoi fiscale; intervenţiunea Statului fiind justificată în acest caz, uneori, de un desechilibru între preţurile interne şi externe, rezultat al unor fluctuaţiuni economice sau monetare.

Câteva lămuriri asupra fiecăreia din aceste preocupări.

§ 1.

Taxa vamală de export ca mijloc de protecţie.

Instituită ca instrument de protecţie, taxa de export poate fi considerată în mod diferit după aspectul de vieaţă economică sub care este privită.

---

16. Vezi, în afară de studiile citate în tratatele indicate în

Să presupunem că se institue o taxă asupra cerealelor, așa cum s'a întâmplat la noi în perioada 1921—1927, de pildă.

Din punct de vedere al industriei această măsură poate fi socotită ca o măsură de protecție. Ingreunarea exportului de produse alimentare ușurează, într'adevăr, aprovizionarea pieții interne, împiedică sau oprește urcarea prețurilor acestor produse, permite deci menținerea unui nivel de salarii mai jos, ceeace firește constitue un avantaj pentru industrie.

Din punct de vedere al agriculturii însă, măsura este supărătoare, fiindcă ea împiedică pe producător să realizeze tot beneficiul pe care l-ar putea avea din condițiunile favorabile de vânzare pe care le poate găsi pe piețele străine.

In ce privește consumatorul, poziția lui este identică cu aceea a industriașului, afară de cazul în care taxa de export afectează mărfuri, ca cele agricole la noi, a căror producție interesează pături întinse de consumatori și în care consumatorul pierde ca producător, prin existența taxei de export, ceeace câștigă în calitate de consumator.

Taxa de export joacă, deasemenea, ca mijloc de protecție în cazurile când — prin reducerea avantajelor ce ar prezenta exportul — se opresc în țară materii prime sau semifabricate necesare industriei indigene: pastă de lemn sau celuloză, de pildă, pentru fabricile de hârtie.

§ 2.

Taxa vamală de export ca mijloc de asigurare a consumului intern.

In împrejurări grele: criză, război, un export intens, încurajat de prețurile urcate pe care le oferă adeseori străinătatea, poate duce la secătuirea pieții interne sau, cel puțin, la o reducere serioasă a disponibilităților pentru consumul intern, însoțită de obiceiu de o urcare de prețuri uneori însemnată și urmată de consecințele monetare și sociale cunoscute ale unui asemenea fenomen.

Spre a evita astfel de inconveniente, se pot institui, firește, prohibițiuni sau contingentări de export[17], care să îm-

---

bibliografie, *GLIVIC (H.), Droits d'Exportation,* memoriu întocmit pentru conferința economică internațională dela Geneva, Mai 1927, publicat de Societatea Națiunilor, sub C. E. I. 23, Questions Economiques et Financières, 1927, II, 14.

17. Vom reveni mai departe asupra acestei chestiuni, în cadrul măsurilor care înrâuresc cantitățile de mărfuri importate sau exportate.

piedice sau să restrângă exportul. Prohibiţiunea însă este socotită adeseori ca un mijloc prea energic, iar sistemul permiselor de export poate da loc la discriminări supărătoare în ce priveşte pe exportatori. Taxa de export apare, astfel, ca un mijloc mai potrivit pentru ocrotirea consumului intern.

Dacă Statul percepe o taxă la ieşirea mărfii, exportatorul pierde o parte din avantajul pe care îl constituiau, pentru el, preţurile urcate plătite de străinătate. Interesul pentru export se reduce, posibilitatea de îndestulare a pieţii interne sporeşte.

Taxa de export trebue însă mânuită cu oarecare îndemânare. Dacă taxa este prea grea şi existenţa ei duce la o comprimare prea energică a preţurilor interne, producătorul nu mai are interes să continue exploatarea sau este silit să o restrângă. Aprovizionarea pieţii interne, în vederea uşurării căreia se instituise taxa, devine astfel mai anevoioasă.

Se înţelege dela sine că taxa de export, ca mijloc de ocrotire a consumului intern, nu-şi va atinge scopul decât dacă suma ce va obţine exportatorul va scădea efectiv prin instituirea taxei, adică dacă importatorul străin nu va accepta să plătească un spor de preţ, care să acopere taxa instituită. Dacă însă importatorul străin, sub presiunea nevoii de a se aproviziona cu orice preţ, va lua asupra sa taxa de export ce se va fi stabilit — aşa cum s'a întâmplat, în toamna anului 1942, cu taxa de export instituită la exportul nostru de mazăre — adică va spori preţul oferit exportatorului, taxa de export nu va răspunde nevoii pentru care a fost instituită. Ea va procura, e drept, venituri Tezaurului[18], dar nu va împiedica exportul, adică reducerea stocurilor în interior şi urcarea eventuală a preţurilor.

Fenomenul de mai sus nu se realizează decât în perioade de lipsă, sau de criză, ca cele de azi, când nevoia de aprovi-

---

18. In acest caz s'ar putea spune, la prima vedere, că veniturile aduse Tezaurului public, prin instituirea taxei de export, reprezintă un sacrificiu al consumatorului străin, care ar contribui astfel la acoperirea nevoilor publice în România. Intr'o analiză mai subtilă, se poate răspunde însă că, în realitate, sacrificiul de care profită Tezaurul nu este făcut de consumatorul străin, ci tot de producătorul român. Intr'adevăr, consumatorul străin acceptă sporul de preţ cerut de exportatorul român, pentru acoperirea taxei, numai fiindcă nu se poate aproviziona pe altă piaţă, sau nu găseşte acolo un preţ mai mic. Dacă este aşa, acest consumator ar fi acordat un spor de preţ producătorului român şi dacă nu s'ar fi instituit taxa, consumatorului străin fiindu-i, firesţe, indiferent dacă sporul plătit de el rămâne producătorului sau este luat de Stat. Taxa reduce astfel posibilităţile de câştig ale producătorului român. Alimentarea Tezaurului se face, deci, în dauna acestuia.

zionare trece înaintea preţului, sau când ţara exportatoare se bucură de un monopol, pentru un anumit produs, cum era de pildă, altă dată, exportul de îngrăşăminte, nitraţi, pentru Chili, minereul de cositor sau cauciucul pentru Statele malaeze, etc.. In ultimul caz însă, situaţiunea se poate schimba, în ziua când ţările importatoare reuşesc să substitue un alt produs produsului pe care îl importă: cazul materiilor azotoase sintetice, care fac concurenţă nitraţilor chilieni, sau al „bunei", cauciuc sintetic, care înlocueşte azi, într'o largă măsură, pe cel natural.

§ 3.

Taxa vamală de export ca mijloc fiscal.

Ca şi taxele vamale de import, taxele de export pot fi chemate să aducă venituri Tezaurului, în împrejurări şi cu preocupări diferite de cele ce am expus când ne-am ocupat de caracterul fiscal al taxelor de import [19].

Taxa de export poate servi, din punct de vedere fiscal:

ca mijloc tehnic de a asigura impunerea anumitor ramuri de producţie;

ca instrument de taxare a unor beneficii excepţionale.

Taxele de export pot constitui, într'adevăr, un mijloc foarte lesnicios de taxare a unei ramuri de producţie — agricultură, sau industrie forestieră, de pildă — în cazul când impunerea directă a întreprinderilor agricole sau forestiere ar întâmpina, din motive tehnice sau politice, dificultăţi de realizare [20].

O asemenea impunere nu este firește posibilă, decât pentru ramurile de activitate economică ale unei ţări în care exportul absoarbe o bună parte din producţie şi se completează, chiar în acest caz, printr'o taxă pe consumul intern al aceloraşi produse.

Taxa de export, ca mijloc fiscal, îşi poate găsi o deosebită justificare în împrejurările speciale pe care le creiază fluctuaţiunile preţurilor — datorite fie unor cauze privind mărfurile ieşite, fie variaţiunilor monetare — care se pot produce în raporturile comerciale ale unei ţări cu străinătatea şi care pot înrâuri exportul acelei ţări.

---

19. Vezi *supra,* p. 296.

20. Cazul ţărilor tinere sau cu o organizare insuficientă, care nu pot asigura impunerea pe calea normală a impozitului aşezat direct asupra veniturilor acestor întreprinderi.

Exportul anumitor produse, în asemenea împrejurări, lasă adeseori exportatorilor — şi mai apoi producătorilor acelor bunuri — beneficii cu mult superioare beneficiilor normale ce se realizează obişnuit din asemenea operaţiuni, ceeace îndreptăţeşte desigur o intervenţiune fiscală.

Zicem „împrejurări speciale", excepţionale deci, fiindcă în mod normal însăşi posibilitatea de a vinde sau cumpăra mărfuri într'o ţară sau în alta[21] duce mai curând sau mai târziu la un oarecare echilibru între preţurile interne şi cele externe pe diferite pieţe şi înlătură beneficiile excepţionale.

Beneficii excepţionale se pot, totuşi, produce în două cazuri bine distincte.

In primul caz, ele se datoresc faptului că în împrejurări excepţionale — criză economică, politică sau socială, războiu, secetă, inundaţii, cutremur, etc. — anumite produse pot fi plasate pe anumite pieţe străine la preţuri care întrec cu mult preţurile interne, plus firește cheltuelile dela piaţa internă până la cea străină şi un beneficiu normal.

In al doilea caz, beneficiul poate proveni, nu din urcarea preţurilor pe piaţa importatoare care rămân staţionare, dar din urcarea cursului monetei străine — deprecierea deci a monetei naţionale faţă de moneta străină — în care se plăteşte exportatorului, de către piaţa importatoare, mărfurile trimise de acesta. Convertirea în moneta naţională a preţului de export obţinut în monetă străină poate lăsa exportatorului beneficii importante. Ne găsim aci în prezenţa unei prime de export, rezultat al deprecierii monetei naţionale şi al disparităţii, cel puţin temporare, care se produce între preţurile de export şi cele interne. Perceperea de către Stat a acestei diferenţe poate fi, în împrejurări ca cele descrise mai sus, rostul unei taxe de export.

In ambele cazuri, oricare ar fi cauza beneficiului excepţional realizat de exportator, este drept ca o parte, însemnată chiar a acestui beneficiu — care nu se justifică printr'o activitate deosebită a exportatorului — să fie atribuit colectivităţii, prin instituirea de taxe de export.

Impunerea, adică taxa de export, nu se justifică însă decât atâta timp cât există beneficiile excepţionale sau disparitatea de care am vorbit şi până la concurenţa acelor beneficii sau disparităţi. Dacă ea dăinueşte mai mult, sau dacă întrece beneficiul sau disparitatea de care am vorbit mai sus, taxa de export pierde caracterul ei de instrument de compensare economică, pentru a deveni un mijloc de impunere a activităţii economice pe ale cărei produse este aşezată. Impunerea îşi

---

21. Arbitraj pe mărfuri.

schimbă atunci caracterul şi trece în prima categorie ce am indicat mai sus[22].

O bună înţelegere a rostului taxei de export ca mijloc de a face să beneficieze Statul de prima de export pe care o poate constitui urcarea cursului monedelor străine presupune neapărat cunoaşterea exactă a condiţiunilor în care se naşte, se menţine şi dispare o asemenea primă. Chestiunea este examinată pe larg, mai departe, în capitolul intitulat: deprecierea monetară primă de export.

Taxele de export au jucat un rol foarte important în legislaţia noastră fiscală, în perioada 1920—1927.

Infiinţarea lor a fost autorizată prin legea din 8 Octombrie 1920 şi se justifică tocmai prin existenţa unei prime de export determinată, cum am spus mai sus, de deprecierea continuă a monedei noastre, adică de o urcare a cursului monedelor străine, care creea exportatorilor beneficii suplimentare, atât timp cât nu se produsese adaptarea, care vine mai curând sau mai târziu, între urcarea cursului monedelor străine şi nivelul preţurilor interne.

Crearea taxelor de export se mai justifica deasemenea, atunci, prin necesitatea de a procura Statului mijloacele financiare importante de care avea nevoe, în împrejurările grele în care s'a găsit ţara noastră, după războiul din 1914—1918.

Venitul acestor taxe a atins, în 1924—1925, aproape 5 miliarde lei, adică cam a şasea parte din cifra globală a bugetului ordinar în acel moment.

Taxele de export au căpătat o însemnătate financiară deosebită prin legea din 24 Iunie 1922, care afecta produsul acestor taxe la plata dobânzilor şi amortismentului împrumuturilor consolidate externe: 4%, lire sterline: 35.000.000 şi 2.500.000, emise în 1922, pentru consolidarea bonurilor de tezaur, datorie flotantă a Satului, emise în străinătate, între 1918 şi 1921, pentru aprovizionarea şi refacerea ţării.

Oportunitatea taxelor de export asupra cerealelor în perioada 1920—1927 a dat loc la discuţiuni foarte vii. Dacă legitimitatea lor nu a fost serios contestată în primii ani de aplicare — adică atât timp cât existenţa primei de care am vorbit mai sus justifica perceperea unor asemenea taxe — situaţiunea se schimbă, firește, în ziua când, datorită adaptării preţurilor interne la deprecierea din afară, prima se reduce sau chiar dispare, fără ca odată cu aceasta taxele să sufere şi ele o rectificare corespunzătoare sau să dispară.

In aceste condiţiuni, menţinerea taxelor în general sau, cel puţin, menţinerea lor la nivelul iniţial, însemna un impozit pe producţiunea agricolă, aşezat pe cerealele ce mer-

---

22. Vezi *supra*, p. 301.

geau la export. De aci protestările cercurilor agricole contra taxelor de export.

Sacrificiile fiscale pe care le reprezentau aceste taxe se justificau cu prisosinţă, prin importanţa nevoilor bugetare a căror existenţă firește nu era tăgăduită. Se cerea însă Ministrului Finanţelor să găsească, pentru acoperirea lor, alte mijloace de cât aceste taxe, care să nu apese pe producţiunea agricolă.

Taxele de export, desfiinţate în 1927, au reapărut în ultimii ani.

Criza economică mondială ale cărei semne îşi făcuseră apariţia către sfârşitul anului 1929, avea să determine o schimbare a politicii noastre vamale în această privinţă. Scăderea preţurilor, care lovea mai ales materiile prime şi îndeosebi produsele agricole, înlătura categoric orice posibilitate de a continua o politică de taxe de export, dat fiind că principalele noastre produse de export sunt, cum am văzut, petrolul, lemnul şi cerealele, adică materii prime şi produse agricole.

De aceea, dela părăsirea taxelor de export asupra cerealelor, în 1927, şi până în 1935, nu numai că nu mai este vorba de taxe de export, în România, dar se institue chiar, sub diferite forme, prime de export, chemate tocmai să compenseze scăderea preţurilor mondiale şi să facă posibilă crearea sau menţinerea unui excedent de export, necesar echilibrării balanţei noastre de conturi.

Taxele de export îşi fac din nou apariţia în Decembrie 1935, cu taxa de 12%, „ad valorem“, asupra exportului de produse petrolifere odată cu instaurarea unei politici de încurajare şi de îndrumare a exportului către ţările cu devize forte. Cum petrolul beneficia de o conjunctură specială în acea perioadă — conjunctură care se oglindea în creşterea continuă a producţiei noastre petrolifere — exportul de petrol nu numai că nu avea nevoie de încurajarea care se dovedise necesară pentru cereale de pildă, dar putea suporta taxa de export de 12%, pe care Statul a instituit-o spre a umple golul bugetar determinat de creşterea sarcinii datoriei publice externe, ca urmare a sporirii cursurilor devizelor forte.

Izbucnirea războiului, în Septembrie 1939, a produs, cum era şi firesc, o sporire şi mai simţitoare a cererii de produse petrolifere şi a creat posibilităţi de valorificare deosebit de priclnice pe pieţele străine. Pentru a se absorbi o parte din aceste beneficii excepţionale, s'a instituit, la începutul anului 1940, o nouă taxă de export de 13%, mărită apoi la 20% — care se adăuga la cea de 12% — asupra livrărilor de petrol pentru străinătate [23].

---

23. Aceste taxe făceau parte dintr'un întreg sistem de re-

Acelaşi caracter îl au şi taxele introduse, în August 1942[24], asupra exporturilor de mazăre, fasole, linte, mei, turte şi trifoi.

SECŢIUNEA III

Taxele vamale de tranzit.

Taxele vamale de tranzit[25] sunt taxele care se percep asupra mărfurilor în tranzit, adică mărfuri care, fără a se opri, străbat o ţară sau trec pe o parte din teritoriul ei, spre a atinge o destinaţie în afară de graniţele acelei ţări.

Aceste taxe au putut constitui, într'o anumită vreme, nu numai o sursă de venituri pentru Stat, dar şi un instrument de politică economică, urmărind anihilarea concurenţei pe care mărfurile tranzitate ar fi putut să o facă, pe anumite pieţe mai apropiate sau mai depărtate, mărfurilor Statului care permitea tranzitul.

Imbunătăţirea crescândă a mijloacelor de transport şi posibilitatea de ocolire a ţării intransigente, pe alte căi şi fără un spor de cheltuială prea mare, a impus revizuirea acestei politici şi adoptarea unei poziţii opuse.

Azi, nu numai că nu se mai percep taxe de tranzit, dar se urmăreşte, din contră, sporirea tranzitului de mărfuri străine, pentru ca întreprinderile de transport terestru sau fluvial ale unei ţări să profite de un plus de trafic care poate constitui, cum am spus mai sus, un post activ în balanţa de conturi a acelei ţări. Instituirea de taxe, ca şi perceperea unor taxe de transport prea ridicate, ar avea ca rezultat pierderea traficului de tranzit, care ar căuta alte căi mai ieftine.

Taxele de tranzit ca şi interdicţiile de tranzit, de care ne vom ocupa mai departe[26], trebuesc considerate azi ca măsuri politice sau eventual ca măsuri de represalii, de război economic[27].

---

glementare subtilă şi complicată a condiţiunilor de vânzare a petrolului atât la export cât şi în consumul intern — preţuri diferite la aceste două categorii, „preţ plafon", taxe fiscale asupra cotei de preţ care depăşeşte „plafon"-ul, etc. — a cărui cercetare depăşeşte de sigur cadrul acestei expuneri.

24. Aceste taxe au fost simţitor reduse în Noembrie 1943.

25. Vezi *infra* şi capitolul intitulat Tranzitul, în cartea despre mijloacele de atenuare a protecţionismului.

26. In capitolul consacrat prohibiţiunilor.

27. Vezi *Handwörterbuch der Staatswissenschaften* citat mai sus: *Durchfuhrzölle* şi *Durchfuhrverbote*, III, pag. 309 şi urm. şi *Zölle, Zollwesen*, VIII, pag. 1161.

In România, tranzitul mărfurilor este liber şi scutit de taxe.

Motive speciale, în general necconomice, impun însă uneori anumite măsuri de control care, fără a ţinti atingerea caracterului de libertate al regimului de tranzit prin ţara noastră, sunt menite numai să satisfacă unele interese de ordin sanitar sau politic ale ţării.

Astfel, tranzitul animalelor, seminţelor şi plantelor este supus unui control de ordin sanitar.

Din motive politice, tranzitul de material de război este condiţionat de aprobarea prealabilă a Guvernului, prin Jurnal al Consiliului de Miniştri.

In sfârşit, formalităţile de control, care se reduc în general numai la verificarea stării plumburilor aplicate vagoanelor sau coletelor în tranzit de către organele vamale străine şi române, pot să ia, în unele cazuri, forme de cercetare mai amănunţită [28].

SECŢIUNEA IV

Tarif şi regim vamal.

Taxele vamale se stabilesc pe categorii de mărfuri; nomenclatura acestor mărfuri însoţită de taxele fixate pentru fiecare din ele constitue aceea ce se numeşte tariful vamal.

Tarifele vamale şi ansamblul legilor, regulamentelor şi dispoziţiunilor administrative privind comerţul exterior constitue regimul vamal al unei ţări.

Tariful vamal în vigoare azi în România este tariful din 1 August 1929, care a suferit însă de atunci încoace numeroase modificări.

Regimul vamal al României este stabilit prin legea din

---

28. Aşa, de pildă, spre deosebire de tranzitul efectuat pe căile obicinuite astăzi: calea ferată, companie de navigaţiune pe apă sau aeriană, legea impune, în cazul când s'ar permite utilizarea şi a altor mijloace de tranzit, autocamioane sau alte vehicule — şi când serviciul de transport îndeplineşte şi o funcţiune de garant responsabil şi solvabil faţă de stat, pentru efectuarea tranzitului — o verificare mai amănunţită a mărfurilor astfel tranzitate, în vederea stabilirii drepturilor cuvenite Statului, precum şi a garantării încasării lor, în ipoteza în care aceste mărfuri n'ar mai fi transportate mai departe peste hotare, ci ar fi consumate în România.

8 Aprilie 1933, cu modificările aduse prin Decretul-Lege din 1 Aprilie 1942[29].

Tariful drepturilor de vamă, spune articolul 28 al Legii Vamale din 8 Aprilie 1933, se stabileşte prin lege.

Guvernul poate încheia convenţiuni de comerţ cu ţările străine, modificând aceste drepturi. Drepturile modificate vor fi puse în aplicare după ratificarea convenţiei prin decret-lege.

Tariful vamal este compus, de obicei, din două sau mai multe serii de taxe menite să permită un tratament diferit pentru mărfurile străine, adaptat condiţiunilor de import pe care ţările străine le acordă produselor naţionale.

Tariful nostru cuprinde, într'adevăr, un tarif general şi un tarif minimal.

Tariful general conţine taxe mai ridicate, care se aplică ţărilor cu care nu s'au încheiat convenţiuni comerciale, tariful minimal prevede taxe mai mici, acordarea beneficiului acestui tarif putând face obiect de negociere cu ţările interesate.

---

29. Cea dintâi lege care organizează în mod unitar vămile române este legea din 1 Iulie 1875.

Dela Unirea Principatelor până la 1874, vămile au fost administrate după un regulament intitulat: Proiectul pentru Administraţia Vămilor Principatelor Unite şi Ţara Românească.

Legea din 1875, cu modificările destul de importante suferite după proclamarea Regatului (1882) şi alte modificări intervenite în 1886 şi 1889, cârmueşte politica şi organizarea noastră vamală până la 1905, când a fost întocmită legea din 1 Iulie 1905.

Intrată în vigoare la 1 Septembrie 1905, această lege suferă mai multe modificări: în 1916 perioada neutralităţii, mai întâi, înainte de intrarea noastră în războiul din 1916—1918, apoi între 1918 şi 1919 pentru extinderea aplicării ei în Provinciile alipite, în sfârşit, de atunci încoace, pentru a o adapta la nevoile de după război.

Cu toate aceste schimbări legea din 1905 nu mai putea corespunde tehnicei vamale şi schimburilor comerciale internaţionale aşa cum evoluaseră acestea în primele decenii ale veacului nostru. Desvoltarea comerţului nostru exterior, creşterea tranzitului, aparitiunea şi desvoltarea navigaţiunii aeriene, însemnătatea interpretărilor date dispoziţiunilor legii din 1905 de o acţiune jurisprudenţială de mai bine de douăzeci şi cinci de ani, în sfârşit lipsa de unitate a textului în vigoare — rezultat al modificărilor numeroase ce suferise — şi nevoia de a pune la dispoziţia organelor vamale texte simple şi precise au impus întocmirea unui statut nou al organizării noastre vamale.

In primăvara anului 1932, se depune pe biroul Adunării deputaţilor un proect de lege pentru organizarea vămilor, întocmit în urma lucrărilor făcute de Ministerul Finanţelor, în colaborare cu Dl. Hyon, expert francez. Un an mai târziu, acest proect a fost reluat de Profesorul Virgil Madgearu, Ministrul Finanţelor şi devine legea din 8 Apri-

Legiuitorul român adoptă deci sistemul dublului tarif, care, cum vom vedea mai departe[30], permite convenţiuni comerciale, fără a lipsi producţia naţională de un minimum de protecţie socotit necesar pentru menţinerea şi desvoltarea ei.

Tariful nostru conţine şi o a treia coloană, Tarif convenţional, cu taxe stabilite în urma unor negocieri, inferioare chiar tarifului minimal.

Nivelul taxelor diferă după natura mărfii şi întinderea protecţiei pe care aceste taxe urmează să o asigure diferitelor produse. Ele variază în general, în forma iniţială a tarifului nostru, între 5% şi 30%.

Trebue adăogat însă că în afară de taxele vamale propriu zise, mărfurile importate suportă încă o serie întreagă de taxe, sub titluri diferite[31]. Aceste taxe constituie, laolaltă, o sarcină globală care întrece cu mult taxa vamală propriu zisă — 10—20 ori taxa vamală — agravează, deci, foarte simţitor protecţia şi constituie, fie zis în treacăt, o foarte supărătoare complicaţie în aşezarea şi perceperea taxelor de intrare asupra mărfurilor străine.

Sarcina globală care apasă asupra mărfurilor importate suferă încă o foarte mare urcare prin tehnica de percepere a unora din aceste taxe. Pentru aplicarea taxei de 12% „ad valorem", sau a impozitului pe lux şi cifra de afaceri, ori a taxelor de consumaţie, organele administrative întocmesc tablouri de „valori medii". Valoarea medie serveşte ca bază de taxare, dacă valoarea înscrisă în declaraţiunea vamală sau preţul din factură este inferior valorii medii. „Valorile medii" sunt însă adeseori superioare valorii medii reale, sarcina taxelor „ad valorem" se urcă în consecinţă.

Nivelul actual al taxelor vamale propriu zise, suprapunerea numeroaselor taxe de care am vorbit mai sus, modul de aşezare al taxelor „ad valorem" şi nivelul „valorilor medii" au avut ca rezultat o sporire considerabilă a sarcinei care apasă asupra produselor importate, care atinge şi depăşeşte chiar în unele cazuri, 300% din valoarea mărfii.

---

lie 1933, care, cu modificările aduse prin Decretul-Lege din 1 Aprilie 1942, constitue azi regimul legal al organizării şi politicii noastre vamale. (*Monitorul Oficial*, Partea I, Nr. 87 din 13 Aprilie 1933 şi Nr. 78 din 1 Aprilie 1942).

Vezi şi *Regulamentul pentru aplicarea legii vamale*, publicat în *Monitorul Oficial*, Partea I, Nr. 189 din 15 August 1942.

30. Când vom studia Tratatele şi Convenţiunile Comerciale.

31. Impozitele pe lux şi cifra de afaceri, taxe de contingentare, de autorizare, de manipulare, taxa 12% ad valorem, taxa de consumaţie, taxa pentru fondul marinei, pentru porturi, contribuţia naţională excepţională, taxa pentru Oficiul Schimburilor, taxa pentru Camerele agricole, pentru fondul industrial, etc..

Este adevărat, că o parte din această sarcină nu reprezintă decât aşezarea asupra produselor importate a unor taxe şi impozite care apasă şi asupra produselor indigene. Nu este mai puţin adevărat însă — chiar cu această constatare — că nivelul protecţiei la noi a atins, în anii din urmă, înălţimi care creiază condiţiuni artificiale de lucru pentru multe din industriile noastre şi constitue pentru consumatori o grea sarcină pe care nu o justifică totdeauna interesele generale evidente ale ţării.

La acţiunea pe care o exercită, ca instrument de protecţie, aceste taxe trebue să adăogăm stânjenirea gravă pe care o suferă importul prin alte măsuri: prohibiţiuni, contingentare, controlul devizelor, formalităţi şi intervenţiuni administrative de tot felul, de care ne vom ocupa mai departe.

In aceste condiţiuni, protecţiunea sub toate formele de care se bucură industria noastră în momentul de faţă poate fi considerată, cum am mai spus, ca depăşind adeseori limitele normale impuse de o desvoltare naturală şi sănătoasă. Nivelul şi întinderea protecţiei vor trebui deci reexaminate cu o deosebită grijă, în momentul în care se vor statornici condiţiunile de desvoltare ale activităţii noastre economice de mâine, spre a pune protecţiunea de acord cu realitatea condiţiunilor noastre naturale de desvoltare industrială — aşa cum dictează interesele generale — şi cu nevoia de a asigura o ridicare serioasă a nivelului de vieaţă, în păturile largi ale poporului nostru.

§ 1.

Structura tarifelor şi specializarea taxelor.

Tariful român din 1929 are 1803 articole şi împarte mărfurile în patru grupe: regnul animal, regnul vegetal, regnul mineral şi articole diverse.

Numărul şi natura posturilor cuprinse într'un tarif vamal diferă dela o ţară la alta şi pentru aceeaşi ţară dela o epocă la alta. Structura unui tarif este determinată, pe de o parte de însăşi structura economică a fiecărei ţări, pe de alta de politica comercială pe care o urmăreşte.

Aceeace caracterizează evoluţiunea tarifelor vamale în veacul al XX-lea şi, în deosebi, în ultimele decenii, este o foarte accentuată „specializare" a tarifelor, adică creşterea numărului posturilor şi o diferenţiere tot mai amănunţită în sânul aceluiaşi post.

Tariful prusian din 1818 avea 67 posturi: tariful german din 1871, 238 posturi, iar cel din 1925 cuprindea 2300 posturi.

Tariful francez avea 1500 posturi, în 1892, şi 6885 poziţiuni în 1930.

Tariful român din 1866 avea 590 de articole; cel din 22 Iulie 1924 avea 854 posturi, iar cel din 1 August 1929, în vigoare actualmente, are, cum am spus mai sus, 1803 posturi.

Recordul se pare că îl ţine, azi, Republica Haiti, cu 13.301 posturi![32].

Această întinsă diferenţiere se datoreşte, în primul rând, desigur, desvoltării considerabile pe care a luat-o activitatea economică şi, în deosebi, industria tuturor ţărilor în perioada de care ne ocupăm, precum şi diversităţii crescânde a articolelor care fac obiectul schimburilor internaţionale. Ea se datoreşte, însă, poate în aceeaşi măsură, creşterii tendinţelor protecţioniste în politica comercială a Statelor moderne.

Specializarea tarifelor permite, într'adevăr, o dozare subtilă a nivelului de protecţie şi ridicarea acestui nivel mai sus decât este posibil într'un tarif limitat la un număr restrâns de poziţiuni[33].

Pe de altă parte, constatare foarte importantă, specializarea permite restrângerea întinderii de aplicare a clauzei naţiunii celei mai favorizate, clauză potrivit căreia ţările legate între ele prin convenţiuni comerciale îşi asigură avantajele acordate sau ce ar acorda, ulterior, prin asemenea convenţiuni, altor ţări. Jocul „clauzei" constitue o slăbire a protecţionismului, restrângerea acestui joc o întărire a protecţiei. Vom cerceta mai pe larg această chestiune, când vom examina tehnica clauzei naţiunii celei mai favorizate.

§ 2.

Nomenclatura vamală. Incercări de unificare internaţională.

Sub înrâurirea diversităţii condiţiunilor economice şi tendinţelor protecţioniste, de care am vorbit mai sus, era firesc ca nomenclatura vamală să se stabilească şi să se desvolte în fiecare ţară după criterii diferite, ceeace creează inconveniente serioase în relaţiunile comerciale internaţionale.

---

22. Vezi: *GHEORGHIOU (A.), La législation roumaine comparée aux législations etrangères*, Rousseau & Co, Paris, 1932, p. 58 şi *WEBER (A.), Handels und Verkehrspolitik*, deja citat, pag. 407.

33. Dacă, de pildă, ştofele de lână având o greutate de un kilogram pe metru pătrat, ştofe mai ieftine în general, sunt înglobate în acelaşi post, cu aceeaşi taxă, cu ştofele mai fine, având 200 grame pe metru pătrat, nu vom putea aplica celor din urmă un tarif prea ridicat, adică nu vom putea da o protecţie mai mare fabricilor de produse textile fine, fără a scumpi ţesăturile mai ieftine, deci fără a asupri marele consum. Lucrul va fi, însă, posibil dacă înlăuntrul postului ştofe de lână, facem subdiviziuni referitoare la greutatea ţesăturii, la felul cum

Complicaţia tarifelor este o dificultate, în primul rând, pentru importatori, care se pot găsi uşor în divergenţă, sau în conflict, cu autorităţile vamale, asupra postului în care urmează să se încadreze o anumită marfă [34]. Discuţiunea este foarte interesantă, când diferenţa de taxe la diferitele posturi este foarte mare.

Diversitatea de clasare are inconveniente serioase şi din alt punct de vedere. Ea constitue un obstacol serios în cercetările comparative ale evoluţiei comerţului internaţional pe articole şi în studiile ce se fac pentru stabilirea nivelului protecţiei în diferite ţări.

In prezenţa acestor dificultăţi, era firesc să se producă încercări de unificare pe bază de înţelegeri internaţionale.

Chestiunea unificării nomenclaturii vamale a făcut obiectul a numeroase discuţiuni în conferinţele internaţionale de comerţ, industrie sau statistică, care au avut loc în Europa, către finele veacului trecut şi în primele decenii ale veacului nostru.

Congresul de statistică din 1910 şi 1912 dela Bruxelles a ajuns să stabilească o clasare adoptată în total sau în parte de numeroase ţări în momentul de faţă.

Conferinţa internaţională economică, care a avut loc la Geneva, în Mai 1927, a reluat chestiunea unificării nomenclaturii vamale, condiţiune necesară pentru aşezarea echitabilă a taxelor vamale, pentru uşurarea perceperii acestor taxe, pentru buna întocmire a statisticilor vamale şi justa lor comparare, în sfârşit pentru o mai uşoară negociere a convenţiunilor comerciale dintre popoare.

Câţiva ani mai târziu, un Comitet de experţi instituit de Consiliul Societăţii Naţiunilor la 1 Septembrie 1931, după studii şi cercetări care au durat mai mulţi ani, a întocmit un proiect de nomenclatură vamală, care a fost supus Statelor membre ale Societăţii Naţiunilor [35].

---

este ţesută, etc.. Să presupunem, într'adevăr, că desvoltarea ţesătoriilor indigene de stofe fine ar cere o protecţie de 30%. Dacă produsele fine se găsesc în acelaş post cu cele ieftine, acestea din urmă ar trebui să suporte şi ele o taxă de 30%, ceeace ar permite fabricanţilor de produse mai ieftine să ridice preţurile până la nivelul permis de o asemenea protecţie. Neputând să asuprească consumul popular, legiuitorul va ezita să dea fabricilor de produse fine o protecţie aşa de mare. El va putea să o facă, însă, când specializarea tarifului va îngădui diferenţierea necesară.

34. Se constată în clasările unor anumite tarife apropieri foarte ciudate: conservele de ananas sunt puse laolaltă cu furajele, paele de mătură cu trufele, dinţi artificiali cu microscoape sau binocluri, etc.

35. Vezi *Projet de Nomenclature Douanière*, vol. I, II, publicat

Nu s'a putut încă ajunge la o înţelegere internaţională, care să facă obligatorie această nomenclatură; numeroase reforme însă, care au avut loc în anii din urmă — în Franţa, Italia, Elveţia, Danemarca, etc. — s'au inspirat dela această nomenclatură, ori au luat drept bază normele ei de alcătuire.

---

de Societatea Naţiunilor la 15 Iulie 1937. (II Questions Economiques et Financières, Nr. C. 295, M. 194, 1937, II B. 5/I şi 5/II.

Vezi şi memoriile întocmite pentru Conferinţa economică internaţională dela Geneva, 1927, de Dl. *Dr. TRENDELENBURG, Nomenclature et Classification douanières. Possibilité d'unifier la nomenclature douanière* şi de *Dr. M. V. T. PAGE, Memorandum sur les classifications douanières discriminantes,* în publicaţiunile Societăţii Naţiunilor C. E. I. 32 şi C. E. C. P. 96, Questions Economiques et Financières, 1927 II, 24 şi 27.

CAPITOLUL II

Subvenţiuni şi Prime.

Este vorba de anumite sume plătite de Stat producătorului, în anumite condiţiuni, spre a-l pune în măsură să creeze, să desvolte, sau să menţină întreprinderi care, fără această subvenţie, nu ar avea, pentru moment cel puţin, rentabilitatea necesară.

Subvenţiunea mai poate avea de scop să acopere o parte, mai mare sau mai mică după caz, din preţul de cost al producătorului protejat, ceeace îi va permite diminuarea preţului de vânzare, pentru a putea:

fie să facă faţă concurenţei străine pe piaţa internă;

fie să-şi câştige un loc pe pieţele străine.

In ultimul caz, subvenţiunile se acordă:

dacă ţara are nevoie de pieţele străine, spre a plasa un surplus de producţie ce nu găseşte întrebuinţare în interior: cazul cerealelor noastre, al grâului în deosebi în ultimii ani, înainte de războiul actual;

dacă ea urmăreşte o politică de expansiune sau de imperialism economic.

Subvenţiunea poate lua forma de prime, a căror acţiune se leagă foarte strâns de aceea a taxelor vamale de care ne-am ocupat mai sus.

Prima poate fi de două feluri:

prima de producţie, plătibilă pentru fiecare unitate fabricată sau vândută pe piaţa internă;

prima de export, plătibilă pentru mărfurile exportate[1].

Distincţiunea trebue reţinută, fiindcă jocul şi rostul economic al acestor prime sunt diferite.

Se cuvine să mai semnalăm aşa numitele prime compensatorii, adică restituirea unei părţi din taxa vamală, plătită

---

1. Se poate concepe şi cumulul între prima de producţie şi cea de export. Aplicarea unui asemenea sistem este însă excepţională.

de o marfă străină la intrarea în țară[2]. Asemenea bonificări trebuesc considerate, credem, nu ca prime, ci ca „ristourne", adică restituiri de taxe, procedeu chemat să asigure exportatorului străin avantaje tarifare, care să nu intre în domeniul de aplicare al clauzei națiunii celei mai favorizate. Vom reveni asupra acestei chestiuni când vom studia această clauză și mecanismul „preferințelor".

SECȚIUNEA I

Primele de producție.

Primele de producție au de scop, cum am spus, să procure întreprinderilor protejate un ajutor material, mai mult sau mai puțin însemnat, care să le acopere o parte din cheltuelile de producție și să le permită astfel, fie să realizeze o rentabilitate suficientă, pe care nu o au la un anumit nivel de prețuri pe piața internă, fie să-și reducă prețurile de vânzare, spre a putea face concurență produselor străine pe acea piață.

Sub ultima formă, prima de producție are același scop și același efect ca și taxa vamală: să creeze întreprinderilor protejate o situațiune privilegiată, în concurența pe care produsele străine le-o pot face pe piața internă.

Această constatare a dus pe unii protecționiști la ideea de a înlocui taxele vamale prin prime de producție.

Soluțiunea ridică firește, din primul moment, o obiecțiune cu caracter financiar foarte serioasă: taxele vamale aduc venituri Tezaurului, primele reclamă, din contră, sacrificii din partea acestuia, cu atât mai importante cu cât protecția de care au nevoie întreprinderile naționale este mai intensă.

Partizanii sistemului recunosc, firește, acest lucru. Ei adaogă însă că însăși însemnătatea acestei sarcini va impune, în acordarea protecției, mai mult discernământ și mai multă rezervă decât se constată azi, când protecțiunea este asigurată prin taxe vamale.

Observațiunea este justă, dar nu înlătură constatarea de mai sus, în ce privește poziținea Tezaurului public, într'unul sau în celălalt din sistemele expuse.

---

2. Italia, de pildă, restituia exportatorilor unguri de cereale, o parte din taxele ce plăteau aceștia la intrarea în Italia a mărfurilor lor. Tot astfel România, spre a încuraja exportul cherestelei noastre în Palestina, a acordat acestei țări avantajul restituirii unei părți din taxele de import la care erau supuse, la intrarea în țară, portocalele importate din Palestina.

Chestiunea capătă însă un alt aspect şi opoziţiunea dintre sisteme este mai mică decât pare la prima vedere, dacă adâncim puţin problema şi considerăm nu Tezaurul public — care în primul sistem realizează venituri, iar în al doilea asumă sarcini — ci contribuabilul, consumatorul, care, în ultimă analiză, suportă sarcina protecţiei, oricare ar fi mijlocul tehnic prin care se realizează aceasta.

Este adevărat că în cazul primelor, Statul trebue să ceară un efort contribuabilului spre a-şi procura sumele necesare pentru plata lor, pe care firește nu-l cere în tehnica taxei vamale. Nu este mai puţin adevărat, însă, că sarcina taxelor vamale cade indirect tot asupra acestuia prin urcarea preţului produselor protejate pe care le consumă, rezultat al existenţei unei taxe vamale. Dacă este aşa, nu ne putem pronunţa asupra incidenţei sarcinii primelor — adică asupra condiţiunilor în care este suportată această sarcină — decât dacă cunoaştem modul cum Tezaurul îşi va procura resursele de care are nevoie pentru plata acestor prime, cu alte cuvinte, dacă vom şti cine va plăti impozitele sau taxele cu care se vor acoperi primele. Ajungem astfel la o problemă de politică fiscală, bun prilej spre a accentua, încă odată, legătura dintre diferitele acţiuni economice şi financiare.

Dacă politica fiscală a Statului, adică sistemul de acoperire a nevoilor publice, este aşezată în primul rând pe taxe de consumaţie şi impozite indirecte care apasă asupra consumatorului, va fi, de cele mai multe ori, indiferent pentru acesta dacă va suferi un spor de asemenea taxe, spre a se plăti prime, sau va suporta un spor de preţ rezultat al taxei vamale la produsele ce consumă, care se bucură de protecţie.

Dacă, din contră, sarcinile Statului sunt aşezate în deosebi pe averea câştigată, pe veniturile consolidate mai mult decât pe consum, acoperirea primelor va apăsa asupra claselor mai înstărite, în timp ce taxele ar scumpi preţul produselor destinate massei consumatorilor [3].

In aceste condiţiuni alegerea, din punct de vedere financiar, între prima de producţie şi taxa de import nu mai este o chestiune de principiu, ci una de speţă, a cărei rezolvare depinde de regimul fiscal al fiecărei ţări şi de concepţiunea politică şi socială care determină acest regim.

Credem necesar însă să adăogăm, spre a pune problema pe terenul realităţilor că, în orice caz, preferinţa Ministerului de Finanţe va merge spre taxele vamale, chiar atunci când jocul incidenţei l-ar îndrepta, din punct de vedere social, către

---

3. Spre a judeca foarte precis, ar mai trebui văzut dacă produsele care beneficiază de protecţie sunt produse de mare consum, sau de consum restrâns.

sistemul primelor. Opinia publică suportă mai uşor sarcina invizibilă a urcării preţurilor mărfurilor importate, din cauza taxelor vamale, decât sarcina vădită a unor prime, care se varsă unor întreprinderi privilegiate, pe temeiul unor interese generale adeseori contestabile sau contestate. Practica contimporană confirmă pretutindeni această constatare.

SECŢIUNEA II

Primele de export[4].

Prima de export este ajutorul dat de Stat la exportul unor mărfuri, spre a asigura unei anumite ramuri de producţie posibilitatea de a-şi plasa, pe pieţele străine, surplusul de producţie pe care nu-l poate absorbi consumul intern şi care, fără acest ajutor, nu ar putea fi vândut pe acele pieţe.

Prima plătită la exportul de grâu, în politica de valorificare a grâului practicată la noi, în ultimii cincisprezece ani, constitue un exemplu tipic de asemenea prime[5].

Efectele existenţei unei prime de export din punct de vedere al tendinţelor protecţioniste sunt diferite.

Existenţa unei asemenea prime este, desigur, un mijloc de protecţiune pentru întreprinderea care primeşte prima: agricultura în exemplul nostru de mai sus. Datorită primei, ea isbuteşte, într'adevăr, să vândă peste hotare excedentul de producţie, adaptează astfel oferta la cererea internă şi îşi asigură preţul „remuneratoriu" de care are nevoie.

Pentru alte ramuri de activitate, industria de pildă, care se bucură şi ea de o foarte largă protecţie, existenţa unor asemenea prime poate veni în contrazicere cu însăşi această pro-

---

4. Se cuvine să nu confundăm prima de export: suma plătită de Stat unui exportator, cu taxa de export: suma plătită de exportator Statului.

5. In urma scăderii importante a preţurilor produselor agricole care s'a produs după 1929 pe pieţele străine — în deosebi pe pieţele care plăteau în devize libere, adică cele care ne permiteau să întrebuinţăm oriunde valoarea mărfurilor exportate de noi — costul de producţie al cerealelor româneşti era superior, adeseori cu mult, preţurilor mondiale, ceeace, firesţte, făcea exportul imposibil.

Cum producţiunea noastră, în ani buni cu deosebire, depăşeşte nevoile interne, imposibilitatea de a exporta are ca efect o scădere a preţului pe piaţa internă, de unde imposibilitatea pentru agricultori să obţină aşa numitul „preţ remuneratoriu", fără de care exploatările lor nu aveau cuvenita rentabilitate. Spre a înlătura această dificultate, Statul plătea o primă la cerealele exportate, care acoperea diferenţa de mai sus.

tecţie. Uşurarea exportului de produse agricole are ca rezultat, într'adevăr. scumpirea sau, cel puţin, împiedecarea scăderii preţurilor interne ale produselor agricole, adică urcarea sau menţinerea preţurilor produselor alimentare, care înrâuresc serios salariile, deci preţul de cost al produselor industriale. O politică de prime de export poate provoca, aşadar, conflictul de interese — protecţionism agrar sau industrial — de care am vorbit când ne-am ocupat de întinderea protecţionismului [6].

In ce priveşte consumatorul, în general, interesul său coincide cu acel al industriaşului, aşa cum am expus mai sus. Scumpirea produselor agricole sau împiedecarea ieftinirii lor ridică costul vieţii.

Sarcina fiscală, pe care o constitue plata primelor, joacă în acelaş sens [7].

Avantajele sociale şi economice însă care pot rezulta pentru întreaga ţară din faptul că o ramură de activitate aşa de importantă ca agricultura la noi îşi găseşte, datorită acestor prime, condiţiuni de lucru mai bune, pot compensa inconvenientele arătate.

Se cuvine să adăogăm că plata primei de care am vorbit mai sus era dictată nu numai de interesul economic şi social: acela de a ajuta marea massă a agricultorilor ţării, dar şi de interesul monetar şi financiar: obţinerea prin export a mijloacelor de plată necesare pentru aprovizionarea ţării şi echilibrarea balanţei ei de conturi. Incă un temei serios deci pentru justificarea acestor prime.

Rămâne, totuşi, o mare dificultate. Primele de export sunt considerate ca mijloace artificiale, ca să nu zicem agresive, în jocul schimburilor internaţionale normale. Ele provoacă, din această cauză, riposte, represalii, care turbură paşnica desfăşurare a relaţiunilor comerciale dintre popoare şi fac iluzorii, adeseori, avantajele urmărite prin instituirea primelor.

Pentru a-şi apăra piaţa internă contra concurenţei pe care o face, pe această piaţă, un produs străin care beneficiază în ţara de origină de o primă, ţara importatoare va institui o taxă sau supra-taxă vamală egală cu prima. Beneficiul primei, ca mijloc de cucerire a unei pieţe străine, va fi pierdut pentru exportatorul străin. Prima devine, astfel, un cadou pe care ţara

---

6. Vezi *supra*, p. 114 şi urm..

7. In exerciţiul bugetar 1938—1939 în timp de 10 luni, s'a plătit exportatorilor, ca primă economică pentru valorificarea grâului 648 milioane lei, iar în exerciţiul 1939—1940 în acelaş răstimp, s'a plătit 404 milioane lei prime. Fondul pentru plata acestor prime era alimentat din taxa de 0,90 lei la Kgr. de făină consumată în ţară. Consumatorul român suportă, astfel, diferenţa de preţ dintre preţul mondial al grâului şi cel intern.

exportatoare îl face ţării importatoare: taxa pe care nu o încasa înainte[8].

Dar mai e ceva. Impinse de aceeaşi nevoie de a se apăra pe pieţele străine, ţările interesate, exportatoare de astă dată — a căror situaţiune pe piaţa importatoare a fost primejduită sau slăbită de instituirea unei prime de către una din ţările furnizoare a acelei pieţe — vor acorda şi ele o primă exportatorilor lor, care va permite acestora să-şi reducă şi ei preţul. Se va putea produce astfel o cursă între nivelul din ce în ce mai urcat al primelor acordate succesiv, care vor putea fi foarte oneroase pentru ţările exportatoare şi de care vor profita, fără temei, consumatorii de pe piaţa pe care se dă această bătălie, beneficiari ai scăderii preţului mărfii importate, provocată de primele acordate.

Practica primelor de export a cunoscut în cea de a doua jumătate a veacului trecut o aplicare foarte interesantă în industria zahărului din Europa, ca urmare a situaţiunii create acestor industrii prin extinderea culturilor europene de sfeclă şi prin concurenţa pe care zahărul colonial, extras din trestie, o făcea zahărului din sfeclă. Un joc complicat de prime directe sau indirecte a pricinuit dificultăţi sau pierderi serioase în aproape toate ţările importante: Anglia, Statele Unite, Germania, Rusia, Franţa, Austria, etc. şi a dat loc la situaţiuni foarte ciudate[9] în schimburile internaţionale. Conferinţa dela Bruxelles din 5 Martie 1902 a pus capăt acestei situaţiuni,

---

8. Să presupunem că un produs oarecare se vinde la noi cu 1000 de lei. Dacă o ţară străină acordă unui asemenea produs — făcând sacrificiul bugetar corespunzător — o primă de 200 de lei, de pildă, acel produs se va putea vinde pe piaţa noastră, fără nicio pierdere pentru exportatorul străin, cu 800 lei, ceeace, firește, ar pune într'o poziţiune critică producătorul român care, presupunem, nu poate găsi o remunerare suficientă la un preţ inferior lui 1000 lei. Spre a îndrepta situaţiunea acestuia, se instituie, la noi, o taxă de 200 lei asupra produselor venind din ţara care acordă prime. Preţul se ridică astfel, iarăşi la 1000 lei. Niciun folos, deci, pentru Statul exportator, 200 lei, însă, de fiecare unitate importată, venit neaşteptat pentru Tezaurul român.

9. Dumping-ul, practicat cu materii prime ca în cazul de mai sus, poate avea uneori consecinţe neaşteptate.

Fabricanţii englezi de dulceţuri, ciocolată şi zaharicale reuşeau să facă o concurenţă serioasă, pe piaţa germană, fabricanţilor germani, datorită condiţiunilor foarte avantajoase în care îşi procurau, chiar în Germania, una din materiile prime: zahărul.

„Anglia — spune Profesorul Charles Gide, în *Cours d'Economie Politique,* deja citat, II, pag. 80, notă — care era principala importatoare, a putut să profite de scăderea preţurilor provocată deodată de

printr'o convenţiune, care interzicea acordarea de prime directe sau indirecte în industria zahărului şi impunea instituirea de supratаxe pentru zahărul care ar fi beneficiat de primă, în ţările de origină.

Sistemul primelor a fost părăsit în practica internaţională de atunci încoace. Dificultăţile ivite însă în comerţul dintre popoare, în ultimii cincisprezece ani, au readus la lumină sub forme diferite acest sistem.

In cadrul cercetării primelor de export, se aşează, cu un deosebit interes, examinarea influenţei pe care o are asupra exportului unei ţări deprecierea monetară: cunoscuta chestiune a „deprecierii monetare primă de export". Vom examina această chestiune mai departe, în capitolul consacrat măsurilor monetare, ca mijloc de acţiune asupra preţurilor mărfurilor în comerţul internaţional.

---

primă şi de concurenţa ce-şi făceau cele trei ţări producătoare (Germania, Franţa, Austria) şi să primească astfel zahăr la preţuri aşa de derizorii, încât acesta a putut fi întrebuinţat ca hrană pentru cai, în loc de ovăz şi ca material de construcţie în locul ipsosului".

CAPITOLUL III

Despre dumping.

Cercetarea rostului economic şi mecanismului primelor de export ne duce la o chestiune de mare importanţă, care a preocupat politica comercială internaţională a ultimelor decenii, aceea a dumping-ului[1].

Noţiunea trebue lămurită cu îngrijire, fiindcă ideea de dumping, ca mijloc de a justifica măsuri speciale de protecţie, anti-dumping, a fost şi este adeseori pusă înainte, cu sau fără temei, de cei ce doresc să-şi asigure o protecţie cât mai accentuată.

Se înţelege în mod obişnuit prin dumping vânzarea unui produs pe pieţele străine — datorită unor măsuri mai mult sau mai puţin arbitrare — la un preţ inferior preţului curent al acelui produs pe piaţa internă şi uneori chiar inferior preţului de cost.

Unii autori propun o definiţie mai largă, care ar înglobă şi cazurile în care marfa nu se oferă la un preţ inferior preţului pieţii sau preţului de cost, ci numai, datorită unor cauze speciale şi excepţionale, la un preţ inferior preţului de cost obişnuit al pieţelor concurente.

Nu credem că este locul să examinăm în cadrul cercetării dumping-ului şi să considerăm ca atare — dumping temporar, sau sporadic — unele operaţiuni temporare sau accidentale, cum ar fi, de pildă, vânzarea pe pieţele străine, la un preţ uneori foarte mic, a unui excedent de produse, care, din

---

1. Dumping vine dela verbul englez „to dump", a acumula, a depozita. In comerţul internaţional înseamnă măsuri pentru a scăpa de marfă şi a o plasa cu orice chip pe o piaţă străină.

Vezi asupra dumping-ului, în afară de lucrările citate şi bibliografia dată în tratatele generale şi speciale, indicate la începutul lucrării de faţă, şi *VINER (I.), Memorandum sur le Dumping*, préparé pour le Comité préparatoire de la Conférence économique internationale (cea din 1927), Genève, Société des Nations, C. E. C. P. 36, I Questions Economiques et Financières, 1926, II. 63.

cauze excepţionale, nu şi-a putut găsi pe piaţa internă o plasare normală, sau o vânzare temporară a unor mărfuri la preţuri joase spre a crea posibilităţi mai mari de plasare a unei producţii viitoare [2].

Metode similare apar în comerţul intern prin cunoscutele „lichidări de solduri", vânzări de mărfuri sub cost, în anumite momente, procedeu curent al marilor magazine sau al magazinelor cu sucursale numeroase.

Ne vom ocupa deci aci, numai de operaţiuni practicate cu oarecare continuitate, rezultat al condiţiunilor de producţie şi de vânzare a unor mărfuri pe o anumită perioadă de timp.

In practica internaţională modernă, dumping-ul poate să îmbrace forme diferite. Iată pe cele mai de seamă:

prin prime, aşa zis oficial;

de monopol;

valutar; şi

social.

Câteva lămuriri asupra fiecăreia din aceste forme.

SECŢIUNEA I

Dumping prin prime.

Nu ne va opri mult. El se realizează prin instituirea de prime de export directe sau indirecte, aşa cum am arătat mai sus, când am cercetat mecanismul acestor prime, care permite ţării exportatoare să vândă pe piaţa importatoare la un preţ mai jos decât alte ţări concurente, uneori chiar inferior preţului de cost sau de vânzare din ţara exportatoare [3].

SECŢIUNEA II

Dumping de monopol.

Dumping-ul de monopol se poate realiza:
într'un regim de monopol de fapt, creat prin existenţa

---

2. Se citează cazuri în care asemenea metode servesc de „antrenament pentru o piaţă". Marea Britanie ar fi vândut în anumite momente, în Indii, mărfuri sub cost şi ar fi sporit apoi, succesiv, preţul lor, pe măsură ce publicul se obişnuia cu ele. Vezi *GIDE (CH.), Cours d'Economie Politique,* II. Librairie du Recueil Sirey, Paris, 1919, pag. 61.

3. Acest lucru se întâmplă de obiceiu şi în forma a doua de dumping, aceea de monopol, de care ne vom ocupa mai jos.

unui cartel[4], care să reunească un număr suficient de producători însemnaţi, pentru ca aceştia să poată impune pieţii preţul ce stabilesc;

cu concursul Statului, care a instituit o taxă vamală suficientă spre a permite menţinerea preţului stabilit de cartel.

Problema nu se pune deci pentru o industrie care lucrează pe o piaţă deschisă concurenţei internaţionale. Preţul la care va vinde această industrie produsele sale, atât pe piaţa internă cât şi la export, va fi preţul mondial, corectat firește cu diferenţele de cheltueli de transport care pot să vină în avantajul sau în defavoarea ei.

Ea se pune însă, în cazurile în care o industrie este în măsură — datorită monopolului de fapt pe care i-l asigură taxele vamale şi existenţa unui cartel — să ridice la nevoie preţul pe piaţa internă, pentru a compensa printr'un beneficiu suplimentar pe care l-ar realiza la vânzările în interior pierderea pe care ar încerca-o la export.

Un exemplu va lămuri cu uşurinţă mecanismul dumping-ului în acest caz.

Să presupunem un grup de industrii cartelate, cu o capacitate de producţie de 12.000 de unităţi, pe o piaţă a cărei putere de absorbţiune, consum intern, este de 8.000 unităţi, care se vând la preţul de 1.000 lei bucata. Preocupate de o mai bună utilizare a potenţialului economic de care dispun — unul din ţelurile unei politici de cartel — întreprinderile cartelate vor tinde către utilizarea întregii lor capacităţi de lucru, adică sporirea producţiei, spre a reduce preţul de cost — prin repartizarea cheltuelilor generale fixe asupra unui număr mai mare de unităţi fabricate — şi spre a face eventual, fără asuprirea consumatorului, şi beneficii mai însemnate.

Dacă reducerea preţului provoacă o sporire a cererii pe piaţa internă, încercarea cartelului reuşeşte. Dacă piaţa internă nu reacţionează la scăderea preţului, fie din cauza lipsei de putere de cumpărare în massa consumatorilor, fie din cauza concurenţei pe care o fac produsului cartelului, alte produse de substituire, sporirea vânzării, peste cele 8.000 unităţi de care vorbeam mai sus, nu este posibilă decât prin export.

Dacă exportul este posibil la preţul de 1.000 lei[5], vânzarea excedentului este posibilă fără dumping, adică fără ni-

---

4. Adică o înţelegere între producători, în vederea stabilirii condiţiunilor de producţie şi desfacere ale produselor lor.

5. Sau la un preţ ceva mai mic care însă să rămână peste, sau cel puţin la nivelul preţului de cost. In acest caz întreprinderile nu ar avea beneficii pentru partea exportată decât în măsura în care sporirea numărului unităţilor vândute reduce preţul de cost.

ci o sarcină pentru piaţa internă. Se va face dumping însă, dacă din cauza concurenţei internaţionale obiectul oferit nu se poate vinde decât sub preţul de cost al industriilor indigene.

Dacă de pildă, exportul nu este posibil decât la preţul de 800 lei bucata şi dacă presupunem că în preţul de vânzare de 1000 lei nu se cuprind beneficii sau elemente de preţ de cost serios compresibile, exportul nu se poate face decât cu o pierdere de 200 lei de bucată, adică de 800.000 lei la un export de 4.000 unităţi, diferenţa între capacitatea de producţie a industriei şi capacitatea de absorbţie a pieţei interne. Pentru a face totuşi exportul posibil, fără pierdere, cartelul va spori cu câte 100 lei preţul fiecărei unităţi vândute pe piaţa internă, dela 1.000 la 1.100 lei.

El va obţine în acest caz:

pentru 8.000 bucăţi a 1.100 lei vândute în interior	8.800.000.—
pentru 4.000 bucăţi a 800 lei vândute în afară	3.200.000.—
adică tocmai	12.000.000.—

preţul de vânzare al întregii sale producţii [6].

Consumatorul străin va plăti deci 800 lei un produs al cărui preţ de vânzare real este de 1.000 lei şi pe care consumatorul român îl plăteşte cu 1.100 lei diferenţa fiind acoperită de consumatorul român.

Se înţelege dela sine că sistemul nu poate funcţiona decât dacă protecţiunea vamală, la adăpostul căreia s'a desvoltat industria şi trăeşte cartelul, este suficientă pentru a putea înlătura concurenţa străină şi la preţul de 1.100 lei.

Un exemplu tipic de dumping de această formă îl constitue, în trecutul nostru economic, dumping-ul făcut de Cartelul fabricilor de zahăr, care vindeau zahărul românesc în ţările vecine, înainte de 1914, cu 45—60 de bani, în timp ce acelaş zahăr se vindea — inclusiv taxele fiscale — cu 1,10 lei în ţară.

Ca şi în primul caz al dumping-ului oficial, sarcina operaţiunii în cazul dumping-ului de monopol este suportată de consumatorul ţării exportatoare, care practică dumping-ul, în primul caz vărsând la buget, sub o formă sau alta, sumele necesare pentru alimentarea fondului de prime, în al doilea caz suportând un plus de preţ la produsele consumate.

Problema financiară se pune în aceiaşi termeni în care

---

6. Neglijăm, pentru simplificare, scăderea preţului de cost, care ar putea rezulta din sporirea producţiei dela 8.000 la 12.000 unităţi.

s'a pus când am examinat taxele de import sau primele de producţie ca mijloc de protecţie[7].

Practica dumping-ului, în cazul examinat mai sus, are deci ca rezultat, fără îndoială, o sarcină pentru consumul intern.

Inconvenientele unei asemenea sarcini pot fi însă compensate, în anumite cazuri, prin faptul că dumping-ul poate permite după câtăva vreme unei industrii să-şi reducă — prin extinderea posibilităţilor ei de desfacere — preţul de cost, lucru de care poate profita şi piaţa internă.

Dumping-ul mai poate fi uneori singurul mijloc prin care o industrie îşi asigură, la un moment dat, existenţa, ceeace poate să fie interesant şi din punct de vedere general, în cazul când de această existenţă se leagă interese economice de oarecare importanţă.

Practic, preocupările care duc la politica de dumping sunt adeseori mai complexe decât apar în expunerea — voit schematică, din motive didactice — pe care am făcut-o mai sus. In anumite împrejurări se poate ajunge la o asemenea politică, chiar dacă nu se asigură imediat acoperirea pagubei rezultate din vânzarea sub cost, sau dacă ea nu procură un spor de beneficii. Nevoia de a menţine o activitate economică legată de funcţionarea unei anumite industrii — culturi de sfeclă de pildă, legate de funcţionarea unei fabrici de zahăr — de a învinge dificultăţi trecătoare, de a asigura anumite poziţiuni în concurenţa internaţională, de a crea posibilităţi de desfacere în viitor, pot fi motive determinante în adoptarea unei politici de dumping.

SECŢIUNEA III

Dumping valutar.

Dumping-ul valutar rezultă din situaţiunea pe care şi-o poate asigura o ţară în exportul său de mărfuri, prin avantajul pe care îl constitue pentru importatorii străini scăderea cursului monedei ţării exportatoare, adică deprecierea monedei naţionale a acesteia.

Este, fără îndoială, unul din aspectele dumping-ului care a preocupat foarte mult cercurile, doctrina şi opinia internaţională în perioadele de depreciere monetară importantă pe care le-a cunoscut Europa, în deosebi în ultimele decenii.

Am vorbit în treacăt de această chestiune, cu prilejul cercetării tehnicii taxelor de export[8]. O vom examina pe larg, în capitolul următor, în cadrul expunerii asupra măsurilor mo-

---

7. Vezi *supra*, p. 314.
8. Vezi *supra*, p. 298 şi urm..

netare ca mijloc de acţiune asupra preţurilor mărfurilor în comerţul internaţional, sub titlul: „deprecierea monetară, primă de export".

SECŢIUNEA IV

Dumping social.

Se înţelege prin dumping social, avantajul pe care îl găseşte, în concurenţa internaţională, o ţară în care întreprinzătorii impun lucrătorilor lor condiţiuni de lucru mai grele: salarii joase, durată de lucru lungă, concedii reduse, servicii sociale restrânse, etc.. Datorită acestor împrejurări o asemenea ţară poate oferi produsele ei pe piaţa internaţională la preţuri mai avantajoase decât ţările concurente, care ar asigura lucrătorilor lor condiţiuni de existenţă mai bune[9].

Imbunătăţirea situaţiei salariaţilor sub orice formă — salarii ridicate, reducerea duratei zilei de lucru, repaus săptămânal, concedii plătite, asigurări diferite, pensiuni, etc. — are ca rezultat, în general, o sporire a cheltuelilor de producţie ale întreprinderilor care au realizat această îmbunătăţire, o sporire deci a preţului de cost al produselor acestor întreprinderi şi implicit a preţului de vânzare la care produsele se oferă pe piaţa internaţională.

Dacă este aşa, când două ţări au condiţiuni generale de producţie aproape similare, situaţiunea poate fi mai grea pentru aceea dintre ele, care va fi realizat o mai largă ocrotire a claselor muncitoreşti. Preţul ei de vânzare poate fi, din această cauză, mai mare decât al celorlalte ţări care impun lucrătorilor lor condiţiuni de muncă mai puţin omeneşti.

Această constatare a dat loc la discuţiuni foarte serioase, cu prilejul desbaterilor asupra politicei sociale şi legislaţiunii muncitoreşti în diferite ţări, şi a pus de mult, încă dela mijlocul veacului trecut, preocupările de politică socială pe plan internaţional.

---

9. Se citează în mod constant, în această privinţă, cazul Japoniei, care, utilizând o mână de lucru foarte ieftină, cu necesităţi restrânse şi un nivel de vieaţă foarte jos, poate face pentru unele produse o concurenţă serioasă mărfurilor europene sau americane, aşa numitul „dumping japonez".

Preţul redus al anumitor produse japoneze se datoreşte, uneori, nu dumping-ului social, care ne preocupă aci, ci calităţii inferioare a produsului. In acest caz succesul mărfii oferite se datoreşte: fie faptului că cei ce cumpără nu sunt în măsură să aprecieze calitatea ei, fie faptului că, având o putere de cumpărare redusă, trebue să se mulţumească cu produse mai slabe, dar mai ieftine.

Necesitatea de a câştiga şi păstra piaţa internaţională poate fi, pentru ţările nevoite să lucreze pentru export, o împiedicare serioasă în acţiunea de îmbunătăţire a situaţiei salariaţilor respectivi. Această piedică, supărătoare adeseori, nu se poate înlătura decât prin înţelegeri internaţionale, care ar fixa cel puţin un program minim de realizări, în domeniul politicei sociale, pe care ţările participante la acea înţelegere ar urma să-l înfăptuiască în legislaţia lor internă. S'ar suprima astfel concurenţa ce pot face, pe piaţa mondială, unele ţări, printr'o exploatare a lucrătorilor lor sau, cel puţin, prin rezistenţa ce opun la o îmbunătăţire serioasă a situaţiunii acestora.

Aşa se explică, în parte cel puţin, intensa acţiune internaţională ce s'a produs în cea de a doua jumătate a veacului trecut în vederea îmbunătăţirii situaţiunii claselor muncitoreşti şi locul însemnat pe care îl ocupă, pentru prima oară în istoria Tratatelor, clauzele de politică socială în Tratatul dela Versailles [10], din 28 Iunie 1919.

Şi, totuşi, punctul de vedere de mai sus, în ce priveşte efectele îmbunătăţirii situaţiei lucrătorilor asupra producţiei şi capacităţii de concurenţă a producătorilor pe pieţele străine, poate fi, şi a fost, contestat de nenumărate ori. S'a susţinut, într'adevăr, că măsurile de ocrotire a muncii luate într'o ţară nu creează întotdeauna un desavantaj pentru acea ţară, în concurenţa internaţională.

In primul rând, sunt măsuri care nu înrâuresc direct, sau înrâuresc foarte puţin, costul de producţie, ca de pildă: pregătirea mâinii de lucru; organizarea muncii şi a învăţământului profesional, etc..

In al doilea rând, pentru celelalte măsuri, avantajul dat lucrătorului este sau poate fi compensat, prin sporirea rentabilităţii muncii prestate de lucrător. Problema se pune deci pe baza raportului dintre salariu şi productivitatea muncii.

Acei care au cerut sau cer reducerea duratei zilei de muncă, de pildă, au insistat totdeauna asupra scăderii ce se constată în randamentul fiecărei ore de lucru, pe măsură ce durata lucrului se prelungeşte. Ei socotesc că sporirea randamentului în orele de lucru ale unei zile mai scurte poate compensa, în bună parte, pierderea ce ar rezulta pentru patroni prin reducerea duratei zilei de muncă. Imbunătăţirea conditiunilor de existenţă a lucrătorilor — susţin partizanii unor asemenea îmbunătăţiri — îşi găseşte, mai curând sau mai târziu, o compensare în sporirea productivităţii muncii acestora şi în dispariţiunea dificultăţilor sau conflictelor ce se

---

10. Vezi lucrarea noastră: *Probleme Economice şi Financiare*, Bucureşti, 1940, Cartea I, Capitolul IV, Factorul Internaţional în desvoltarea legislaţiunii muncii.

ivesc, în întreprinderile care nu reuşesc să asigure salariaţilor lor condiţiuni de lucru mulţumitoare.

In sfârşit, îmbunătăţirile serioase pe care le poate realiza o ţară — cu deosebire cele care sunt preocupate de buna stare a lucrătorilor lor — atât pe teren tehnic cât şi pe terenul organizării comerciale şi financiare a întreprinderilor, pot compensa adeseori sporul de sarcini pe care îl provoacă aplicarea unui program de ameliorări sociale.

Teama de concurenţă nu trebue deci să împiedice îmbunătăţirea soartei claselor muncitoare [11].

Acţiunea intensă desfăşurată în ultimele decenii, pe plan internaţional, de Biroul Internaţional al Muncii dela Geneva — creat şi organizat în cadrul Societăţii Naţiunilor, ca urmare a dispoziţiunilor Tratatului dela Versailles, de care am vorbit mai sus — şi progresele foarte însemnate realizate în legislaţiunea internă a tuturor ţărilor civilizate, pe terenul politicii sociale şi legislaţiei muncitoreşti, în sfârşit, sporirea continuă a importanţei politice şi sociale a claselor muncitoreşti, în zilele noastre, reduc considerabil importanţa dumpingului social [12] şi pericolul lui pentru aşezarea schimburilor internaţionale în economia lumii de mâine [13].

Mai există o procedură pe care unii o numesc „contra

---

11. „Niciodată nu voi crede — spunea Macaulay, la 1846 în Camera Comunelor, în discursul său celebru asupra legii zilei de zece ore — că aceea ce poate face o naţiune mai tare, mai sănătoasă, mai cuminte şi mai bună, o va face până la urmă mai săracă. Incercaţi să ne speriaţi povestindu-ne că în unele făbrici germane lucrătorii minori lucrează 17 ore din 24, că lucrează aşa de intens încât acolo, printre mii de asemenea lucrători, nu se găseşte nici unul care să atingă înălţimea necesară spre a fi luat în armată şi ne întrebaţi dacă ne vom putea menţine în faţa unor asemenea concurenţe, în cazul în care am adopta acea lege. Râd, Domnilor, gândind la o asemenea concurenţă. Dacă vom fi siliţi vreodată să cedăm primul loc printre popoarele comerciale, atunci îl vom ceda nu unui neam de pitici degeneraţi, ci vreunui popor excepţional de tare, ca trup şi ca suflet". Citat de *WEBER (A.)*, în *Handels und Verkehrspolitik*, deja amintit, pag. 435.

12. El poate constitui însă şi azi, în anumite cazuri, o preocupare serioasă. Concurenţa japoneză pentru multe produse, de care am vorbit mai sus, constitue un exemplu instructiv în această privinţă.

13. Unii autori, profesorul A. Weber (*Handels und Verkehrspolitik*, deja citat, pag. 431), de pildă, vorbesc şi de un dumping „socialist", care ar rezulta din condiţiunile speciale în care se stabileşte costul de producţie într'o economie socialistă, condiţiuni diferite de cele obişnuite într'o economie capitalistă. Salariile, materiile prime, asigurarea contra diferitelor riscuri, eventual rezervele pentru investiţiuni vor intra firesţe în preţul de cost al unei economii socialiste. El nu va

dumping“ [14] dar pe care noi am prezenta-o — spre a nu crea confuziuni inutile în ce privește caracterul și tehnica dumping-ului — nu ca o formă de dumping, ci pur și simplu ca o măsură de discriminare în ce privește prețul.

Este vorba, în acest caz, de vânzarea în afară a anumitor produse, pentru care o țară are la un moment dat sau pe o anumită piață un monopol de fapt — cazul Angliei, de pildă, pentru cărbune, lână, bumbac, în anumite împrejurări — la un preț superior prețului de vânzare în interior. Procedeul permite întreprinderilor exportatoare să plătească salarii mai ridicate sau să realizeze beneficii mai mari, fără a spori sarcina consumatorului intern, adică să arunce povara acestor avantaje asupra consumatorului străin.

Chestiunea aceasta a fost ridicată adeseori, cu prilejul conferințelor internaționale consacrate schimburilor internaționale, de pildă la Conferința financiară dela Bruxelles, Septemvrie 1920. Rezoluțiunea III propusă de Comisiunea Comerțului internațional și adoptată în unanimitate de Conferință exprimă dorința acesteia ca „discriminările de preț“ să fie suprimate.

Textul de mai sus ar putea să se aplice și dumping-ului propriu zis, dat fiind că și acesta constitue, în sens invers, o deosebire de preț între piața străină și cea internă.

SECȚIUNEA V

Aprecieri asupra dumping-ului.

Efectele dumping-ului și judecata ce putem face asupra lui depind firește de condițiunile în care se exercită și de punctul de vedere din care îl privim.

Din punct de vedere al țării exportatoare care practică dumping-ul, situațiunea este diferită, după cum dumping-ul se exercită fără sau cu urcarea prețului pe piața internă.

In primul caz el este numai favorabil pentru țara exportatoare, fiindcă realizează exporturi suplimentare și sporește

---

cuprinde însă remunerarea capitalului, pe care o exclude principial un asemenea regim.

Pe de altă parte, sistemele de dirijare sau de dictatură economică pot da producției avantaje însemnate — exproprieri funciare sau imobiliare, anulări de datorii sau suprimări de sarcini, condițiuni speciale de remunerare a muncii — care pot modifica simțitor prețul la care se oferă produsele pe piețele internaționale și pot creea astfel situațiuni de dumping.

14. Adoptarea acestui termen nu este, după părerea noastră, potrivită, dat fiind că se înțeleg, în general, prin măsuri contra sau anti-

posibilităţile sau îmbunătăţeşte condiţiunile de folosire ale muncii şi resurselor naturale. In al doilea caz, avantajul acesta se menţine, el este însoţit însă de inconvenientul creării sarcinei suplimentare pentru consumator. Situaţiunea se judecă, în acest caz, aşa cum se judecă protecţionismul în general.

In ce priveşte ţara importatoare, dacă produsul importat cu dumping, adică mai ieftin, nu intră în cadrul unei politici de protecţie, ţara importatoare nu poate decât să profite de această situaţiune. Dacă, din contră — şi acesta e cazul care se discută cel mai mult — e vorba de un produs protejat, dumping-ul permite tocmai o scădere de preţ, care poate anihila efectul taxei vamale, adică al protecţiei. De aci şi protestările obişnuite ale producătorilor interni contra dumping-ului şi cererile acestora de măsuri anti-dumping [15], care să le redea protecţia pierdută. Şi aici, ca şi mai sus, fenomenul se judecă aşa cum se judecă protecţionismul în general.

Se cuvine să adăugăm că dacă, în lipsă de protecţie, dumping-ul a dus la suprimarea producţiei naţionale şi la acapărarea pieţii interne de către producătorul străin, acesta poate spori apoi preţul, în ziua când îşi va fi asigurat stăpânirea pieţii. Lucrul este exact însă numai în cazul destul de rar, în care, din diferite motive, pe acea piaţă nu ar juca concurenţa internaţională.

Impresiunea ce se desprinde din observaţiunile de mai sus este că judecata asupra dumping-ului şi atitudinea ce urmează să luăm în prezenţa unei asemenea politici ridică mai curând o chestiune de speţă decât una de principiu.

Constatarea existenţei dumping-ului presupune cunoaşterea precisă a preţurilor de cost şi de vânzare atât interne cât şi externe, pe diferite pieţe. Date fiind fluctuaţiunile care se pot produce în aceste preţuri, cercetarea trebue să aibă loc la intervale destul de scurte. De rezultatele acestor cercetări, apreciate în lumina politicii comerciale a ţării interesate — întinderea şi nivelul protecţionismului, în primul rând — depinde poziţiunea ce se va lua în prezenţa unei politici de dumping.

E necesar să adăugăm că afirmarea existenţei dumping-ului serveşte adeseori de pretext întreprinderilor interne pentru a căpăta protecţie sau a spori pe aceea de care se bucură. Incă unul din mijloacele care au contribuit la agravarea protecţionismului în ultimii cincisprezece ani.

---

dumping acele măsuri — ca de pildă scupra-taxele vamale — care se iau tocmai spre a înlătura, pe piaţa importatoare, inconvenientele politicii de dumping, pe care ar practica-o, la un moment dat, o ţară exportatoare.

15. Vezi *supra*, p. 295.

CAPITOLUL IV

Măsurile monetare ca mijloc de acţiune asupra preţurilor mărfurilor în comerţul internaţional.

Moneda fiind un instrument de măsură a valorii mărfurilor ce se schimbă în comerţul exterior, ca şi în cel intern dealtfel, este firesc ca fluctuaţiunile monetare să aibă o înrâurire însemnată asupra mişcărilor internaţionale de mărfuri şi asupra mijloacelor chemate să uşureze sau să îngreuneze aceste mişcări.

Devalorizarea unei monede — adică reducerea valorii ei, a puterii de cumpărare — sau revalorizarea ei — acţiunea inversă — pot constitui, după caz, o piedică ori o încurajare a exportului sau importului.

Problema înrâuririi pe care o are politica monetară asupra schimburilor internaţionale s'a pus adeseori — cum am mai arătat cu prilejul cercetării tehnicei taxelor vamale — în ultimele decenii ale veacului trecut, în legătură cu situaţiunea ţărilor care aveau un regim de hârtie-monedă [1], ale cărei variaţiuni, uneori foarte importante, turburau raporturile comerciale cu acele ţări.

Ea a reapărut, cu o deosebită importanţă, în primii ani după terminarea războiului din 1914—1918, ca urmare a consecinţelor pe care le-a avut pentru comerţul internaţional deprecierea, uneori foarte gravă — cazul Germaniei sau al Austriei, de pildă — pe care au suferit-o cele mai multe din monedele europene în acea perioadă.

Problema a continuat să stăpânească cercurile economice şi financiare internaţionale şi de atunci încoace, în deosebi în urma izbucnirii crizei mondiale din 1929 şi a constituit o preocupare constantă a tuturor conferinţelor economice care au

---

1. Vezi între altele, cu privire specială asupra Spaniei şi ţărilor din America Latină, o carte clasică, *SUBERCASEAUX (P.), Le papier-monnaie,* M. Giard & E. Brière, Paris, 1920.

avut loc până la izbucnirea războiului actual, în deosebi a conferinţei economice şi monetare mondiale, care s'a ţinut la Londra, în Iulie 1933.

Măsurile monetare ca mijloc de acţiune asupra comerţului exterior şi a schimburilor între popoare, în general, pot îmbrăca forme diverse, cu efecte diferite, după cum este vorba de o depreciere sau de o revalorizare monetară, de export sau import.

Deprecierea sau revalorizarea unei monede influenţează nu numai exportul şi importul ţării care a introdus una din aceste măsuri ci şi exportul şi importul altor ţări cu care acea ţară se găseşte sau nu în raporturi de schimburi normale.

Nu este locul să examinăm aci, în cadrul unei lucrări cu caracter general, toate aceste aspecte. Ne mulţumim numai să cercetăm, în special, problema deprecierii monetare primă de export, să indicăm efectele revalorizării asupra exportului şi să arătăm influenţa fluctuaţiunilor monetare asupra importului.

SECŢIUNEA I

Deprecierea monetară, primă de export.

Ne aflăm aci, în prezenţa unei probleme care s'a mai pus de nenumărate ori, în multe ţări, şi în ţara noastră după războiul celălalt, între 1919 şi 1926: efectul pe care îl are deprecierea monedei unei ţări asupra exportului ei, aşa numitul dumping valutar, de care am vorbit mai sus [2]. Este vorba de deprecierea monedei naţionale ca primă de export, în anumite împrejurări, adică mijloc de concurenţă în schimburile comerciale internaţionale, care a stăpânit, cu o deosebită tărie, politica monetară a lumii, în ultimii cincisprezece ani.

Cum se pune problema?

§ 1.

Mecanismul deprecierii monetare ca primă de export.

In perioade de criză sau de dificultăţi economice ori politice, ca acelea prin care a trecut ţara noastră în primii ani după războiul din 1914—1918, se produc adeseori deprecieri monetare, în timpul cărora cursul monedelor străine înregistrează fluctuaţiuni, cu o tendinţă generală de urcare, uneori foarte însemnată.

---

2. Vezi *supra*, p. 324.

Să presupunem că, într'o asemenea perioadă, cursul lirei sterline, la Bucureşti, de pildă, este la un moment dat de 1.000 lei.

Să presupunem că un exportator de lemn face un export de cherestea la Londra, pentru care urmează să primească 50 lire sterline. La cursul de 1.000 lei lira sterlină, el realizează 50.000 lei, sumă care acoperă preţul mărfii, cheltuelile de transport şi asigurare şi un beneficiu normal.

Dacă o asemenea tranzacţiune are loc într'o perioadă în care se produc deprecieri monetare — situaţiunea la noi, de pildă, între 1919 şi 1926 — atunci, din momentul în care exportatorul a făcut încheierea pentru cheresteaua vândută şi până în momentul când încasează preţul şi vinde lirele, a putut să intervină o depreciere a leului, adică o urcare a cursului lirei sterline la 1.200 lei, de pildă. In acest caz exportatorul va primi, pentru exportul său, nu 50.000 lei, cum socotise în momentul încheierii, ci 60.000 lei. El va realiza deci un beneficiu neaşteptat de 10.000 lei.

In această ipoteză, deprecierea monedei naţionale, sporul în lei pe care-l primeşte exportatorul, prin vânzarea monedei străine la un curs mai urcat decât acel din momentul încheierii tranzacţiunii, constitue, într'adevăr, un beneficiu suplimentar, neaşteptat, o primă pentru export, a cărei existenţă permite exportatorului să-şi reducă, la nevoie, preţul pe piaţa străină, adică să vândă aceeaşi cantitate de lemn cu un preţ mai mic în lire sterline.

Faptul că exportatorul primeşte pentru cele 50 lire — valoarea lemnului exportat plătită de importatorul englez — suma de 60.000 lei, de unde în momentul încheierii el socotea că va primi numai 50.000 lei, va permite într'adevăr, exportatorului să-şi reducă preţul în lire, la 45 lire să zicem. La cursul de 1.200 lei, pentru o liră sterlină, aceasta înseamnă 54.000 lei, adică 4.000 lei beneficiu suplimentar pentru exportator, în afară de beneficiul deja cuprins în suma de 50.000 de care am vorbit mai sus. Acest spor de beneficiu constitue şi el un stimulent pentru export, în ţara în care s'a produs deprecierea monetară, în afară, firește, de acela care rezultă din reducerea preţului, pentru importatorul străin, dela 50 la 45 lire sterline [3].

De aci, noţiunea de dumping valutar.

In atari condiţiuni, s'a putut naşte întrebarea dacă deprecierea monetară nu creează pentru o ţară un avantaj, menit să asigure o situaţiune privilegiată exportului ei pe

---

3. La nevoe, firește, exportatorul se poate mulţumi cu beneficiul cuprins în calculul său iniţial de 50.000 lei. In acest caz reducerea de preţ ce poate consimţi importatorului englez poate fi mai mare.

pieţele internaţionale, în dauna celorlalte ţări concurente şi dacă, având asemenea efecte, deprecierea monedei nu poate constitui, pentru un Stat, un instrument activ de politică comercială, o măsură de încurajare a exportului său [4].

Chestiunea dumping-ului valutar s'a pus, în aceşti termeni, de numeroase ori în istoria relaţiunilor comerciale dintre popoare. Ea a preocupat în mod stăruitor presa şi opinia internaţională după primul război mondial, în momentul în care deprecierea importantă pe care a suferit-o marca germană permitea importul de mărfuri din Reich, la preţuri foarte avantajoase.

S'a spus atunci, că cercurile industriale germane doritoare să-şi desvolte exportul, ar fi fost ostile unei politici de îndreptare a schimbului, de însănătoşire a monedei, fiindcă deprecierea mărcii permitea Germaniei să susţină, mai uşor concurenţa pe pieţele străine [5].

Cum trebue judecată această situaţiune?

Nu putem contesta, firește, că urcarea cursului monedelor străine, adică deprecierea monedei naţionale, joacă, la un moment dat, ca o primă de export. Credem totuşi — şi aci este nodul problemei — că deprecierea monedei în exterior nu constitue un avantaj permanent pentru export.

Toată discuţiunea se reduce la a şti ce se întâmplă cu preţurile interne ale mărfurilor ce se exportă, în momentul în care se produce, sau după ce s'a produs, o urcare a cursului monedelor străine.

Avantaj pentru export există atât timp cât deprecierea monetară faţă de mărfuri este mai mică decât deprecierea faţă de monedele străine, adică, atât timp cât urcarea preţurilor în interior nu a atins încă nivelul deprecierii monedei în exterior.

In exemplul nostru, prima de export va exista atât timp cât preţul intern al mărfii exportate, plus cheltueli şi beneficiu, nu se va fi ridicat până la suma de 60.000 lei.

Avantajul dispare însă, în momentul în care se va fi atins acest nivel, adică în momentul în care se va fi realizat ajus-

---

4. Cu alte cuvinte, dacă Statul — constatând existenţa acestor avantaje, în cazurile când deprecierea monetară se produce independent de acţiunea lui, prin jocul unor cauze mai întinse economice, financiare, sociale sau politice — nu ar putea fi adus să provoace, intenţionat, o asemenea depreciere, spre a crea acele avantaje.

5. S'a spus mai mult chiar în acel moment: Germania ar fi depreciat voluntar moneda ei, spre a crea dificultăţi în plăţile internaţionale, a îngreuna sarcina Reparaţiunilor şi a obţine astfel reducerea acestei sarcini (vezi *supra,* p. 242 şi urm..). Multe organe de presă, în diferite ţări, s'au făcut atunci, ecoul acestor afirmaţiuni.

tarea între preţurile interne şi deprecierea monedei în afară[6].

Experienţa a arătat, de nenumărate ori şi în împrejurări diferite, că, în general, urcarea cursului monedelor străine duce, mai curând sau mai târziu, la o urcare a preţurilor interne. Zicem mai curând sau mai târziu, fiindcă acţiunea deprecierii monedei în afară asupra preţurilor mărfurilor interne nu este uniformă, nici ca durată, nici ca intensitate.

Ajustarea, de care vorbeam mai sus, se face repede, când este vorba de mărfuri importate, al căror preţ este dictat, în cea mai mare parte[7], de cursul monedelor străine în care se plătesc aceste mărfuri. Ajustarea se face însă mai încet pentru mărfurile produse în ţară, din cauză că în compunerea preţului de cost sunt elemente — chirii, rente, arenzi, redevenţe, dobânzi, sau chiar salarii — al căror cuantum nu se mişcă cu iuţeala cu care poate să se urce, sau să scadă, cursul unei monede pe pieţele internaţionale[8].

---

6. Am arătat mai sus, când ne-am ocupat de taxa vamală de export ca mijloc fiscal (*supra*, p. 301), că existenţa primei, adică a unei diferenţe de oarecare însemnătate între aceea ce plăteşte exportatorul în monedă naţională, pentru marfa exportată şi aceea ce primeşte în aceeaşi monedă, în clipa în care vinde devizele obţinute prin export, constitue un temei legitim pentru instituirea unei taxe de export, care atribue Statului o parte sau totalitatea acelei diferenţe. Faţă de cele arătate mai sus, se cuvine să adăugăm, însă, spre a fi precişi, că diferenţa aceea nu poate fi un temei de taxare decât în măsura în care a constituit un beneficiu suplimentar pentru exportator. Temeiul de taxare dispare dacă, pentru a uşura exportul, diferenţa a fost afectată, cum am spus mai sus (*supra*, p. 332) la reducerea preţului în devize cerut importatorului străin.

7. In preţul de vânzare pe piaţa importatoare, al unor mărfuri importate, intră şi taxe vamale, cheltueli de transport şi desfacere, precum şi beneficii care nu sunt înrâurite direct de fluctuaţiunile monetare.

8. Este interesant de semnalat că, în perioade ca cele prin care am trecut în ultimele decenii, adaptarea între deprecierea în afară şi nivelul preţurilor mărfurilor produse în interior are loc, chiar pentru aceste mărfuri, mai repede ca altădată, fiindcă cercurile interesate sunt mai bine informate ca odinioară asupra fenomenelor monetare şi a consecinţelor lor. Prima dispare astfel, şi ea, mai repede ca altădată.

In exemplul dat de noi mai sus, producătorul de cherestea va fi informat foarte curând de avantajul care se creează exportului prin urcarea cursului lirei sterline. La primul contact pe care îl va avea cu exportatorul, el va cere o sporire de preţ şi va declanşa astfel urcarea preţurilor interne, care duce, cum am spus, la echilibrul între cursul schimbului şi preţurile interne, deci la dispariţia primei de export.

In sfârşit, însăşi sporirea cererii de produse pentru export, creată

Existența de stocuri mai mult sau mai puțin importante poate contribui și ea, câtăva vreme, la menținerea unor prețuri interne mai joase.

Urcarea prețurilor interne, ca rezultat al urcării cursului monedelor străine, nu este deci, de obicei, nici generală nici imediată. Există o oarecare inerție în prețurile interne; urcarea acestor prețuri este mai lentă decât urcarea cursurilor monedelor străine. Prețurile interne tind însă către nivelul la care s'a ridicat cursul monedelor străine. Mai curând sau mai târziu, echilibrul se realizează, prima de export dispare.

Nu este mai puțin adevărat totuși că prima de export, adică diferența între deprecierea monedei în exterior și prețurile interne, poate dura o perioadă, câteodată destul de lungă, atunci când scăderea cursului monedei naționale are loc în mod lent și continuu — cazul Germaniei, între 1918 și 1921 — sau când deprecierea are loc în limite relativ restrânse.

Și tocmai acest fapt a produs o neliniște, exagerată credem, în privința concurenței Germaniei pe piața internațională, în perioada 1919—1921.

Intr'un discurs care a făcut multă vâlvă, ținut la Saint-Nazaire, la 9 Octombrie 1921, Aristide Briand, fostul Președinte al Consiliului de Miniștri francez, a spus că: „Germania găsește în slăbirea schimbului său, condiții care favorizează concurența sa economică pe piețele mondiale”[9].

Aristide Briand avea dreptate, dacă voia să caracterizeze o situație temporară. Greșea însă, dacă credea că deprecierea, adică deteriorarea monedei unei națiuni, poate asigura acestei națiuni avantaje constante și durabile în concurența internațională.

Când o țară cu monedă depreciată aruncă pe piața mondială produse cu prețuri scăzute, acea țară își face o armă pentru a învinge industriile străine tocmai din propriile sale

---

chiar de exportator — doritor, cum am mai spus, să-și sporească afacerile spre a beneficia pe o scară mai întinsă de primă — joacă în acelaș sens.

9. Pentru mai multe detalii asupra acestei chestiuni, a se vedea un articol remarcabil al lui *F. W. TAUSSIG*, fost profesor la Universitatea Harvard (U.S.A.) și fost președinte al Comisiunii Vămilor din Statele-Unite: *„Are cheap marks a menace?“* în *„New-York Evening Post“*, din 27 August 1921, precum și tabloul referitor la raportul între schimbul cu străinătatea și puterea de cumpărare a monedei dela 1917 până la 1921, publicat de *Federal Reserve Bank*, din New-York, în *„Monthly Review“*, din Mai 1921. A se vedea de asemenea: *„La question monétaire“*, două articole foarte interesante, publicate în ziarul *„Le Temps“*, din 12 și 13 Octombrie 1921 și *„La crise industrielle et le chômage en Suisse“*, în *„Bulletin de la Société de Banque Suisse,* 1921, pag. 173 și urm..

greutăţi financiare, din secătuirea substanţei sale, din sărăcirea lucrătorilor şi funcţionarilor săi, ale căror salarii nu urmează decât târziu deprecierea. Ea face rivalilor o concurenţă bazată pe sacrificii naţionale[10], care pot deveni, la un moment dat, foarte grele. Deşteptarea vine curând şi poate fi dureroasă.

Totuşi, în condiţiunile în care s'a produs deprecierea mărcii germane în primii ani după armistiţiul din 1918, această depreciere a creat, câtăva vreme, o situaţiune care a permis nu numai un import avantajos de mărfuri din Germania, deci export german intens, dar şi, într'o măsură foarte întinsă, dobândirea de bunuri diferite — bunuri imobiliare, participaţiuni industriale, valori mobiliare, etc. — o vânzare generală, „Ausverkauf", care ameninţa la un moment dat, însăşi substanţa economică a Germaniei.

Din cele de mai sus rezultă că deprecierea monedei naţionale nu poate crea unei ţări avantaje durabile, permanente, în comerţul său exterior, dar poate constitui o primă de export, un avantaj câtăva vreme — mai îndelungată dacă deprecierea este lentă şi continuă — în concurenţa internaţională. O politică ce ar deprecia voluntar moneda poate deci uşura la un moment dat dificultăţile cu care luptă producătorii unei ţări, în cazul, foarte frecvent, în care un excedent de producţie trebue să fie neapărat plasat pe pieţele străine.

O asemenea politică de dumping valutar poate însă provoca, cum am spus în treacăt mai sus, din partea ţărilor interesate, măsuri aşa zise de „anti-dumping", adică:

fie supra-taxe vamale la intrarea produselor ţării unde se practică o asemenea politică, care să absoarbă diferenţa rezultând din deprecierea monetară,

fie, lucru şi mai grav, o politică identică de depreciere monetară, care să facă să dispară avantajul dobândit de ţara care, cea dintâiu, va fi luat o asemenea măsură[11].

---

10. Sacrificiile pot fi şi inutile în momentul în care, caz frecvent, ţara străină, atinsă de consecinţele acestei situaţiuni, pune asupra produselor ce importă o supra-taxă, anti-dumping, care anihilează efectul obţinut prin depreciere. Sacrificiile de care vorbim mai sus, nu vor fi servit în acest caz decât ca să procure un supliment de venituri Tezaurului ţării importatoare.

11. Să presupunem că, la Bucureşti, un dolar cotează 200 lei şi o liră sterlină 1.000 lei. Să presupunem că o maşină adusă din America costă 100 dolari, adică 20.000 lei, şi adusă dela Londra costă 22 lire sterline, adică 22.000 lei. Avantajul este în favoarea celei dintâiu. Spre a înlătura acest avantaj şi a uşura plasarea maşinei sale, Londra îşi depreciază moneda, ceeace duce cursul lirei sterline să zicem dela 1.000 la 800 lei. Maşina dela Londra nu va mai costa decât 17.600 lei, în loc de 20.000 lei, preţul celei americane.

Stăpânit de aceeaşi preocupare, Guvernul american la rândul

Angajaţi pe calea aceasta, putem ajunge la o „cursă spre depreciere", ca mijloc de luptă, între ţări care vor să-şi asigure, cu orice chip, întâietatea pe pieţele internaţionale, sau cel puţin menţinerea unor poziţiuni câştigate. O asemenea cursă poate avea, mai curând sau mai târziu, consecinţe foarte grave în viaţa economică şi socială a ţărilor ce au participat la o atare întrecere şi creea turburări adânci în schimburile comerciale şi relaţiunile financiare dintre popoare.

§ 2.

Deprecierea monetară primă de export, în istoria monetară recentă.

Am expus mai sus împrejurările în care o depreciere poate creea o primă de export şi am explicat de ce o asemenea depreciere nu asigură un avantaj permanent sau durabil în comerţul exterior al unei ţări, dar poate constitui un mijloc de înlesnire, cel puţin temporară, a exportului, în anumite împrejurări.

Cele mai de seamă momente din istoria monetară a lumii, în ultimii cincisprezece ani, sunt stăpânite sau cel puţin înrâurite de această preocupare.

Mai întâi:

abandonarea etalonului aur de către Marea Britanie şi deprecierea lirei sterline, 21 Septembrie 1931,

deprecierea dolarului, la 19 Aprilie 1933,

însoţite sau urmate de o serie de alte deprecieri în alte ţări;

apoi:

Conferinţa monetară şi economică dela Londra, Iunie—Iulie 1933[12],

Declaraţia tripartită, din 25 Septembrie 1936[13],

în sfârşit:

relaţiunile Conferinţei Monetare Internaţionale, ţinută

---

său, spre a restabili situaţia iniţială, poate face însă şi el o depreciere monetară, reducând dolarul la 160 lei. Maşina americană va costa, atunci, 16.000 lei în loc de 20.000 lei, deci iarăşi mai puţin ca cea engleză.

12. Această Conferinţă a avut de scop să examineze mijloacele de descătuşare a schimburilor internaţionale şi să asigure stabilitatea monetară.

13. Declaraţiunea făcută de Statele-Unite, Marea Britanie şi Franţa — la care s'au asociat apoi Elveţia, Olanda şi Belgia — care tindea la oprirea „cursei la depreciere" şi la o acţiune concertată pe teren monetar.

la Bretton Woods, în Statele Unite, în Iulie 1944, la care au participat 44 de naţiuni, în vederea stabilirii viitoarei aşezări monetare a lumii.

Primul grup cuprinde exemple, uneori răsunătoare, de măsuri determinate sau cel puţin dominate tocmai de preocuparea ce examinăm, înlesnirea exportului şi stimularea activităţii economice, printr'o acţiune monetară, în perioade de criză şi chomage, ca aceea în care s'a găsit lumea după 1929.

Al doilea grup din contră învederează constatarea că acea „cursă la depreciere", de care am vorbit mai sus, ca mijloc de concurenţă internaţională, nu poate fi oprită numai cu măsuri sau mijloace interne, că stăvilirea politicii de depreciere monetară ca mijloc, fie şi numai temporar, de încurajare a exportului, nu poate să vină decât printr'o largă şi eficace colaborare internaţională.

De aceea, putem spune:

Conferinţa monetară şi economică dela Londra a constituit o dezamăgire,

Declaraţia tripartită a fost o realizare limitată,

Rezoluţiunile Conferinţei dela Bretton Woods apar ca nădejdea zilei de mâine pentru o mai bună aşezare monetară şi o pacinică colaborare economică şi financiară.

Importanţa evenimentelor enumerate mai sus este covârşitoare, cunoaşterea lor necesară pentru înţelegerea nouei orientări a schimburilor de tot felul între popoare. O bogată literatură străină uşurează această cunoaştere. In lipsa acestei literaturi ne îngăduim a indica lucrarea noastră apărută în Ianuarie 1945, *Probleme Monetare Internaţionale*, care fixează, într'un număr restrâns de pagini, aspectele esenţiale ale acelor evenimente [14].

SECŢIUNEA II

Revalorizarea monetară, frână la export.

După perioade frământate de războiu sau criză economică, în care monedele diferitelor ţări au suferit deprecieri însemnate, s'a căutat în unele cazuri, destul de rare de altfel, să se restabilească treptat valoarea monedelor, pentru a le readuce în situaţiunea dinainte de deprecierea intervenită. S'a procedat deci, cu alte cuvinte, la revalorizarea monetară,

---

14. Vezi *BADULESCU (V.), Probleme Monetare Internaţionale*, I, *Conferinţa monetară internaţională dela Bretton Woods* (U.S.A.), Iulie 1944, Scrisul Românesc, Craiova, 1944. Vezi în deosebi capitolul II din cartea II p. 73—107. Introducerea acestui capitol în lucrarea de faţă ar fi turburat justa orânduială a acestei lucrări.

fie din motive de prestigiu[15], fie din credința în posibilitatea unei reveniri la vechiul echilibru de prețuri, printr'o simplă măsură de politică monetară.

Pentru motive lesne de înțeles, dacă prin deprecierea monetară se realizează o primă la export — în condițiunile arătate mai sus — revalorizarea monetară nu poate constitui decât o frână pentru export.

Să presupunem că același exportator de lemn în Anglia nu mai încasează 1000 lei pentru o liră sterlină, ci 800 lei, deoarece între timp, moneda noastră a suferit o revalorizare. El va încasa deci 40.000 lei, în loc de 50.000 lei pentru cele 50 lire sterline, reprezentând contravaloarea în lire a mărfii exportate. Presupunând că costul mărfei exportate, inclusiv beneficiul, este de 50.000 lei, exportatorul va vinde marfa în pierdere, sau în cel mai bun caz, fără câștig, fapt care este de natură să producă o frână serioasă la export. Această frână dispare, desigur, în măsura în care costul intern în lei al mărfii exportate — inclusiv beneficiul — tinde către 40.000 lei[16].

Pentru a reașeza deci exportul în situațiunea avută înainte de revalorizarea monedei, este necesară o reducere a prețurilor interne ale mărfurilor, cel puțin până la concurența revalorizării monetare. Problema care se pune este dacă o atare reducere de prețuri interne este realizabilă în mod practic, ca urmare la o măsură de politică monetară, cu alte cuvinte dacă prin simplul fapt al revalorizării monedei, prețurile interne — mărfuri și servicii — vor scădea treptat dar sigur și se vor așeza la noul echilibru ce se urmărește prin revalorizarea monedei.

Experiența a arătat — constatare foarte importantă — că prețurile urmează cu mai multă fidelitate deprecierile decât revalorizările monetare. Aceasta înseamnă că prețurile cresc fără dificultate, urmând deaproape deprecierea monedei, dar ele întârzie sau refuză să scadă pentru a se așeza la nivelul revalorizării monedei. Această situațiune nu este lipsită de explicațiuni. Nu este locul să le desvoltăm aici. Menționăm numai că există o tendință generală, un fel de inerție, sprijinită de motive psihice, în afară de cele economice, în virtutea căreia prețurile ajunse la un anumit nivel nu urmează sau urmează încet acțiunea unor măsuri de revalorizare a monedei[17].

---

15. Cazul Angliei după războiul din 1914—1918.

16. Frâna la export s'ar atenua și în cazul în care, prețurile internaționale sau cele de pe piața engleză crescând, marfa română în chestiune ar putea fi vândută cu un preț sporit la 60 lire sterline de pildă, caz în care exportatorul român ar realiza 48.000 lei.

17. Scăderile de prețuri — fie generale, fie parțiale — din cauze economice nu trebuesc confundate cu scăderile provocate prin măsuri monetare de revalorizare.

Salariile de pildă, care constitue un element important din costul de producţie, nu pot fi reduse decât cu dificultăţi, adeseori serioase.

Din aceste motive, revalorizările monetare constitue exemple destul de rare în istoria monetară, în timp ce deprecierile monetare după 1914—1918 au luat întinderi şi adâncimi destul de importante[18], aşa cum am arătat mai sus.

SECŢIUNEA III

Fluctuaţiunile monetare şi importul.

Efectele fluctuaţiunilor monetare asupra măsurilor de protecţionism sunt foarte întinse şi iau aspecte diferite. după mijloacele tehnice chemate să asigure protecţia. Jocul acţiunei monetare poate varia: după modul cum sunt aşezate taxele: advalorem sau specifice; după condiţiunile în care se produc fluctuaţiunile preţurilor, urcare sau scădere, generală ori paţială, urcare sau scădere pornită din interior, sau ca rezultat al unor măsuri monetare luate de alte ţări, etc..

Cercetarea tuturor acestor aspecte presupune un studiu destul de complex care depăşeşte cu mult cadrul lucrării de faţă.

Vom spune aci numai că deprecierea şi revalorizarea monetară produc asupra importului efecte contrarii: deprecierea monetară frâneazâ importul, în timp ce revalorizarea monetară îl stimulează[19].

Un exemplu ne va lămuri cu uşurinţă acest fapt. Dacă un obiect adus din Anglia costă 5 lire sterline, importatorul român va plăti pentru el lei 5.000, considerând 1 liră egal cu lei 1.000. La preţul de lei 5.000, obiectul importat poate fi vândut pe piaţa internă în condiţiuni mulţumitoare. Dacă leul suferă o depreciere, lira devenind lei 1.200, acest obiect îl va costa pe importator lei 6.000, preţ la care obiectul importat va fi mai greu vândut pe piaţa internă, ceeace va constitui o frână pentru importul în chestiune.

Dacă dimpotrivă, leul suferă o revalorizare, lira devenind lei 800, obiectul importat îl va costa pe importator numai lei 4.000, preţ la care obiectul în cauză va putea fi uşor vândut pe piaţa internă. In realitate, cel puţin câtăva vreme,

---

18. Nu trebue să se confunde deasemenea deprecierile monetare, simplă măsură de politică monetară, cu urcările de preţuri provenite din cauze economice.

19. Trebue reţinut cu alte cuvinte că efectele fluctuaţiunilor monetare asupra importului sunt inverse acelora produse asupra exportului.

obiectul va fi vândut tot la 5.000 sau 4.500 lei, ceeace va constitui pentru importator un fel de primă nejustificată. Această primă este de natură însă a activa importul de produse din străinătate.

Scăderea sau urcarea cursului unei monede străine influenţează serios nivelul protecţiei pe care este chemată să-l asigure o taxă vamală de import.

Să presupunem că un obiect importat din Anglia ar reveni pentru importatorul român la 2 lire sterline [20] şi că 1 liră sterlină costă 1.000 lei. Obiectul importat ar costa deci 2.000 lei. La acest preţ obiectul importat ar putea face concurenţă aceluiaşi obiect fabricat în ţară, care nu s'ar vinde, presupunem, decât la 2.200 lei. In acest caz, pentru ocrotirea industriei indigene se aşează asupra obiectului importat o taxă vamală de 15%. Preţul obiectului străin se ridică astfel la 2.300 lei; el nu mai poate face concurenţă celui fabricat în ţară.

Să presupunem însă că, între timp, se produce o scădere a valorii lirei sterline şi că lira sterlină nu va mai costa decât 800 lei, în loc de 1.000 lei. In acest caz obiectul ce vine din Anglia se va plăti 1.600 lei, preţul a 2 lire sterline, plus taxa vamală de 15%, 240 lei, total 1.840 lei, mai puţin deci, decât preţul de vânzare al produsului indigen, care pierde astfel protecţia de care s'a bucurat până acum.

Uşurarea pentru importator se produce deci pe două căi: şi prin scăderea preţului mărfii importate şi prin scăderea corespunzătoare a taxei vamale, dacă această taxă este „ad valorem".

Aceasta explică tocmai ţelul urmărit prin deprecierea monetară de care se foloseşc sau pe care o provoacă unele ţări exportatoare, în vederea încurajării exportului lor, de care am vorbit mai sus.

Protecţiunea vamală pentru produsele indigene sporeşte, bine înţeles, în cazul contrar [21].

Scăderea sau urcarea cursului monedelor străine, având de efect reducerea sau sporirea preţului produselor importate dă loc din punct de vedere al importului, la o acţiune asemănătoare cu scăderea sau urcarea taxelor vamale.

Nivelul protecţiei se poate, deasemenea, modifica, dacă, într'un sistem de taxe vamale specifice — în care, cum am văzut, taxele sunt aşezate nu după valoarea obiectului importat, ci pe greutate sau pe bucată — se produce o depreciere

---

20. Inclusiv cheltueli de transport şi beneficiu.

21. Dacă lira sterlină nu ar mai fi 1.000 lei, ci 1.200 lei, obiectul străin ar costa 2.400 lei, valoarea celor 2 lire sterline, plus taxa vamală 360 lei, total 2.760 lei, în loc de 2.300 lei cât costa cu lira sterlină la 1.000 lei, faţă de produsul intern care se poate vinde cu numai 2.200 lei.

monetară internă, adică o urcare a preţurilor sau o revalorizare monetară, adică o scădere a preţurilor.

Dacă, prima ipoteză, depreciere monetară, preţul unităţii taxate creşte, atât timp cât taxa specifică rămâne constantă, coeficientul de protecţiune reprezentat de acea taxă scade[22].

Spre a înlătura consecinţele unei asemenea situaţiuni, art. 28, alin. 5 al legii vămilor, citată mai sus, acordă Guvernului dreptul de a aplica, prin decret, un coeficient de majorare a taxelor vamale.

Protecţionismul se accentuiază firește în situaţiunea inversă, adică în cazul când se revalorizează moneda naţională, când scad preţurile interne.

---

22. Să presupunem că o marfă străină poate fi vândută, pe piaţa internă, cu preţul de 5.000 lei tona, în timp ce aceeaşi marfă este oferită de străinătate la 4.000 lei tona. O taxă vamală specifică de 1.100 lei pe tonă — care duce preţul produsului importat la 5.100 lei — constitue protecţiunea necesară şi suficientă pentru produsul indigen. Dacă preţul intern se urcă la 5.500 lei, taxa de 1.100 lei devine insuficientă.

CAPITOLUL V

Măsuri referitoare la plata mărfurilor importate sau exportate.

Am expus în ultimele patru capitole, grupate sub titlul: Mijloace de acţiune asupra preţurilor mărfurilor importate sau exportate, măsurile diverse prin care se poate înrâuri preţul mărfurilor care fac obiectul schimburilor dintre popoare, adică modifica poziţiunea acestor mărfuri în concurenţă internaţională. Această poziţiune mai poate fi influenţată însă şi prin alte măsuri, referitoare nu la preţul mărfurilor ci la modalităţile de plată a acestui preţ, măsuri instituite pe o scară foarte întinsă în perioade de criză economică sau politică, ca aceea prin care am trecut dela 1929 încoace.

Spre deosebire de măsurile din prima categorie, dictate de preocupări imediate şi directe de protecţie, măsurile din a doua categorie izvorăsc din alte preocupări şi nu înrâuresc poziţiunea mărfurilor pe pieţele internaţionale decât indirect. Asemenea măsuri cu acţiune indirectă sunt rezultatul:

instituirii controlului devizelor şi reglementării plăţilor în străinătate şi

funcţionării acordurilor de clearing şi compensaţie, în care sunt încadrate azi schimburile de mărfuri în cele mai multe ţări.

In capitolul consacrat mecanismului comerţului exterior [1], ca şi în acela care expune tehnica plăţilor internaţionale [2], arătam că, în regimul liberal, plata mărfurilor importate şi exportate se face fără dificultate, prin operaţiuni bi- sau plurilaterale, printr'un întreg joc de instrumente de credit sau plată, cunoscute sub numele de devize, care se negociază la cursuri foarte apropiate de paritatea metalică — în limitele foarte restrânse ale gold-point-urilor [3]. In acest sistem, modalităţile de plată înrâuresc foarte puţin schimbul de mărfuri între popoare.

---

1. Vezi *supra*, p. 163 şi urm..
2. Vezi *supra*, p. 196 şi urm..
3. Vezi *supra*, p. 208 şi urm..

Situaţiunea este diferită în regimul de economie dirijată ca acela în care ne aflăm azi, în care lichidarea creanţelor şi datoriilor internaţionale derivând din export şi import este supusă, din motivele pe care le-am arătat mai sus, la un control, uneori foarte sever, cunoscut sub numele de controlul devizelor.

Controlul devizelor care se institue şi el, cum am mai spus, în perioade de dificultăţi economice şi financiare, în care se produc turburări în funcţionarea normală a mecanismului plăţilor internaţionale, are de scop, în ce priveşte schimbul de mărfuri:

să asigure recuperarea valorii, pe cât posibil integrale, a mărfurilor exportate, fără de care exportul nu contribue decât în parte la echilibrarea balanţei de conturi;

să limiteze plăţile pentru import la acele strict necesare efectuării importului, în limitele stabilite de acordurile comerciale.

In regimul de economie dirijată, apar de asemenea, cum am mai văzut [4] — şi vom vedea şi mai departe când vom studia formele actuale ale convenţiunilor comerciale — acorduri bilaterale de clearing şi compensaţie, care se încheie între Guverne spre a dirigui schimburile internaţionale şi a asigura lichidarea lor.

Aceste acorduri prevăd:

stabilirea produselor, care fac obiectul schimburilor între două ţări pe perioade date şi uneori chiar stabilirea preţurilor acestora, consolidare de preţuri la import şi export;

stabilire de cursuri fixe, în convertirea monedelor celor două ţări contractante;

norme după care au să se facă plăţile: conturi speciale pentru anumite plăţi, ordine de preferinţă în efectuarea lor, etc..

Controlul devizelor ca şi sistemul acordurilor de clearing şi compensaţiuni pot înrâuri foarte serios mişcarea mărfurilor, şi pot avea asupra acestei mişcări efecte mai mari chiar decât taxele vamale, sau alte mijloace de protecţie similare.

Dificultăţile de plată pe care le întâmpină importatorii constitue o frână puternică pentru operaţiunile de import. Iar condiţiunile în care exportatorii reuşesc să obţină folosirea creanţelor lor în monedă străină, rezultate din export pot înrâuri exportul, cu aceeaşi tărie adeseori ca jocul taxelor de export care s'ar aşeza asupra anumitor produse, sau acel al primelor de export ce li s'ar acorda eventual [5].

---

4. Vezi *supra*, p. 167 şi urm..

5. In cadrul măsurilor referitoare la plata mărfurilor importate sau exportate s'ar putea înscrie operaţiunile de credit sau de finanţare în legătură cu importul sau exportul. Vezi şi *infra*, p. 370 şi urm..

CARTEA II

Mijloace de acţiune asupra massei mărfurilor importate sau exportate.

Am examinat, în capitolele de mai sus, măsurile de protecţie care înrâuresc direct sau indirect preţurile mărfurilor importate sau exportate. Urmează să examinăm acum măsurile care influenţează massa de mărfuri importate sau exportate. Aceste măsuri sunt:

prohibiţiunile,
contingentarea [1].

CAPITOLUL I

Prohibiţiuni.

Prohibiţiunea este, fără îndoială, un mijloc radical de protecţiune. Interzicerea, pur şi simplu, a importului unor mărfuri străine pe piaţa naţională, sau interzicerea exportului anumitor produse, este firește mai eficace decât orice taxă vamală, oricare ar fi nivelul acesteia. Prohibiţiunea suprimă concurenţa străină pentru produsele asupra cărora a fost aşezată, când este vorba de o prohibiţiune de import; ea rezervă toate stocurile disponibile pe piaţa internă pentru acoperirea nevoilor acesteia, când este vorba de o prohibiţiune de export.

In împrejurări normale, prohibiţiunea are un caracter excepţional.

---

1. De o aplicare excepţională şi restrânsă în perioade normale — când schimbul de mărfuri între popoare se desfăşura, sub rezerva aplicării taxelor vamale, într'un regim de libertate aproape completă — măsurile de prohibiţiune şi contingentare au căpătat, în ultimele decenii, o importanţă deosebită, care depăşeşte adeseori acţiunea taxelor vamale sau mijloacelor echivalente.

In comerţul exterior prohibiţiunile pot fi de două feluri:
la export şi
la import.

SECŢIUNEA I

Prohibiţiuni de export.

Prohibiţiuni în materie de export se institue:

pentru motive de apărare naţională, în deosebi în perioade de război sau criză;

pentru a face faţă unor nevoi excepţionale de aprovizionare internă: recolte compromise, secetă, inundaţii, cutremure, etc.;

pentru păstrarea în interiorul ţării a anumitor materii prime sau semi-fabricate de care poate avea nevoie industria indigenă;

pentru a sili străinătatea să cumpere nu materia primă sau produsul semi-fabricat, pe care l-ar lua dacă nu ar exista prohibiţiunea, ci produsul finit, al cărui export este — datorită suplimentului de muncă şi servicii ce încorporează acel produs — mai avantajos pentru ţara exportatoare;

pentru păstrarea în proprietatea ţării a obiectelor cu valoare artistică, istorică sau arheologică;

în sfârşit, prohibiţiunile de export mai pot fi dictate, în anumite împrejurări, de consideraţiuni politice sau militare: împiedicarea unei anumite puteri să-şi întărească apărarea naţională.

Un exemplu foarte interesant de prohibiţiuni cu caracter politic, care au avut înrâuriri însemnate în politica internaţională a ultimilor ani, au fost prohibiţiunile instituite în comerţul cu Italia, în timpul războiului italo-abisinian, prohibiţiuni întemeiate pe art. 16 al Pactului Societăţii Naţiunilor.

Potrivit acestui text, membrii Societăţii Naţiunilor convin să-şi dea sprijin mutual pentru a rezista la orice măsură îndreptată împotriva unuia din ei, de către alt Stat. In aplicarea art. 16, Consiliul Societăţii Naţiunilor a hotărît aplicarea de sancţiuni economice împotriva Italiei. România, ca şi alte ţări, a aderat la aplicarea acestor sancţiuni.

Natura şi întinderea lor au fost precizate de Comitetul de coordonare economic şi financiar, la 11—19 Octomvrie 1935. Printre măsurile propuse, figurează prohibiţiuni: atât la exportul spre Italia, chemate să îngreuneze aprovizionarea acesteia, cât şi la importul din Italia, menite să reducă legăturile ei comerciale cu celelalte ţări.

Prohibiţiunile la export se leagă de taxele de export me-

nite, cum am văzut mai sus[1], să îngreuneze ieşirea anumitor mărfuri, sau să dea Statului o parte din beneficiul, uneori nejustificat, pe care îl pot face exportatorii în împrejurări excepţionale. O taxă foarte ridicată poate constitui un mijloc deghizat de prohibiţie.

SECŢIUNEA II

Prohibiţiuni de import.

Mult mai întinse sunt prohibiţiunile în materie de import. Ele se instituie:

din motive de sănătate publică, fizică sau morală: produse dăunătoare sănătăţii publice: opium, absint, etc.; publicaţiuni obscene, subversive[2], etc.;

pentru a înlătura bolile criptogamice ce se transmit prin seminţe sau plante, sau epizootii: import de vite bolnave;

din motive fiscale, pentru produse monopolizate de Stat: tutun, chibrituri, alcool, pulbere, etc..

In sfârşit, pentru a asigura protecţia proprietăţii literare sau artistice, ca şi ocrotirea brevetelor, mărcilor de fabrică, se instituie prohibiţie de import pentru obiecte care ar putea produce confuziuni pe piaţă în legătură cu acea proprietate. Exemplu: alcooluri străine în Franţa sub numele de cognac.

Condiţiunile speciale în care a funcţionat comerţul internaţional în ultimii cincisprezece ani a dus la extinderea prohibiţiunilor de import ca o măsură, de data aceasta nu excepţională — impusă, cum am văzut, de consideraţiuni în general străine de preocupări imediate de politică comercială — ci ca o măsură directă, chemată să restrângă efectiv importul de mărfuri şi să reducă astfel obligaţiunile de plată faţă de străinătate.

Văzute sub acest aspect, prohibiţiunile de import au acelaşi caracter cu măsurile de contingentare, de care le desparte numai o chestiune de măsură.

Dat fiind caracterul agresiv pe care îl au în general prohibiţiunile, chestiunea înlăturării lor a făcut obiectul a numeroase discuţiuni internaţionale, care au urmărit reducerea sau suprimarea obstacolelor în schimburile internaţionale.

O convenţiune pentru reglementarea prohibiţiunilor a fost semnată, sub auspiciile Societăţii Naţiunilor, la Geneva, la 8 Noemvrie 1927. Aplicarea ei însă este departe de a fi corespuns intenţiunilor şi speranţelor iniţiatorilor şi semnatarilor ei.

---

1. Vezi *supra*, p. 298 şi urm..

2. Pretext adeseori spre a împiedeca, în regimuri totalitare, intrarea unor anumite publicaţiuni care nu convin acestor regimuri.

CAPITOLUL II

Contingentare.

Ca şi prohibiţiunile, contingentarea se poate aplica la import sau la export; motivele care impun o asemenea măsură ca şi efectele ei sunt însă deosebite, în fiecare din aceste cazuri.

SECŢIUNEA I

Contingente de import.

Contingente de import, adică determinarea în cantităţi, ad speciem [1], a mărfurilor care urmează a fi importate într'o perioadă dată, sunt o măsură aproape necunoscută până acum vreo 15 ani.

Contingentarea şi-a găsit altă dată o întrebuinţare interesantă în mecanismul de funcţionare al cartelurilor internaţionale, care, în vederea reglementării producţiei şi a preţurilor şi limitării concurenţei, atribuiau contingente, însoţite adeseori de rayon-are geografică [2], întreprinderilor naţionale care făceau parte din cartel.

In unele cazuri, contingentarea a fost întrebuinţată în trecut, pentru a atenua efectele imediate ale unei

---

1. Contingentarea se poate imagina şi ad-valorem, prin limitarea la o anumită valoare a mărfurilor ce urmează să fie importate într'o perioadă dată. Acest sistem, legat dealtfel de oarecare dificultăţi tehnice, nu şi-a găsit decât rar o aplicare practică.

2. Impărţirea teritorială a débouchés-urilor.

scăderi de tarife vamale, deci ca măsură tranzitorie, într'o politică de reducere a protecţionismului.

§ 1.

Contingentele de import, instrument de politică comercială.

Contingentarea importului apare azi, din contră, ca o măsură menită să agraveze protecţionismul.

Acţiunea acestei măsuri — ca şi a prohibiţiunilor, cum am arătat mai sus — este mai eficace decât urcarea taxei vamale. Acţiunea taxelor vamale nu este, totdeauna, repede şi energică. Apoi, chiar cu o taxă urcată, dacă consumatorul suportă plusul de preţ rezultat din aplicarea taxei, marfa străină poate intra pe piaţă. Lucrul este imposibil, oricare ar fi sacrificiul pe care ar accepta să-l facă consumatorul, dacă nu se acordă contingent pentru un anumit produs — adică practic prohibiţie — ori dacă contingentele aprobate sunt insuficiente sau epuizate.

Contingentarea devine astfel un mijloc foarte eficace de politică protecţionistă accentuată, în care cei interesaţi să-şi asigure o situaţiune privilegiată pe piaţa internă găsesc un mijloc mai activ decât taxa vamală, ale cărei efecte sunt mai reduse sau mai târzii.

Contingentarea, ca mijloc de îngrădire serioasă a importului, a apărut şi s'a desvoltat pe o scară foarte întinsă după criza din 1929.

Constatările făcute, urmărind politica comercială a României în ultimii zece-cincisprezece ani [3], precum şi cele făcute timp de câţiva ani înainte de războiul actual, ca membru al Comitetului Economic al Societăţii Naţiunilor, ne fac să credem că apariţiunea şi desvoltarea politicei de contingentare nu a fost determinată, în general, de preocupări pur şi simplu protecţioniste — care şi-ar fi găsit adeseori împăcare prin simpla ridicare a taxelor vamale — ci a fost provocată, în bună parte, de dificultăţile născute din turburarea mecanismului plăţilor internaţionale, de care am vorbit mai sus [4].

Găsind, în atmosfera de protecţionism intens care stăpâneşte lumea în ultimele decenii, un mediu favorabil, contingentarea câştigă teren şi devine apoi un instrument tehnic esen-

---

3. Vezi *BADULESCU (V. V.): Politica comercială şi monetară a României faţă de problema reîntoarcerii la libertate,* în *Probleme Economice şi Financiare,* Bucureşti, 1940, p. 147 şi urm..

4. Vezi *supra,* p. 167 şi urm..

ţial în schimburile comerciale dintre popoarele europene dela izbucnirea războiului încoace.

§ 2.

Tehnica contingentării importului.

Contingentarea este, cum am spus, o măsură de limitare cantitativă a importului:

fie, în general, spre a asigura echilibrul balanţei comerciale, în întregul ei, cu toate ţările,

fie, în special, pentru a obţine echilibrul balanţei comerciale cu o anumită ţară,

în ipoteza în care, cum am mai arătat, oprirea mişcării internaţionale a capitalurilor şi turburarea mecanismului plăţilor internaţionale triunghiulare sau plurilaterale nu permite echilibrarea balanţei de conturi sau plăţi şi lichidarea normală a soldurilor eventuale [5].

Odată stabilită nevoia contingentării, se pune o problemă destul de delicată:

care anume fel de mărfuri vor fi supuse contingentării? Materiile prime, produsele semi-fabricate ori produsele fabricate şi în cadrul însuşi al acestei clasări, ce fel de marfă din fiecare grupă? Din produsele fabricate, de pildă, vom admite maşinile, pentru echiparea fabricilor sau exploatărilor din ţară, uneltele, adică instrumente de producţie şi investiţiune, sau vom importa produse finite destinate consumului?

Va trebui, apoi, să precizăm în ce măsură se va face contingentarea, adică până la ce limită.

Un exemplu. Să presupunem că în schimburile de mărfuri cu o anumită ţară — ipoteza cea mai simplă şi cea mai frecventă — se constată un desechilibru, un deficit în defavoarea noastră, de pildă de 100 milioane, datorit fie faptului că s'a importat mai mult anul acesta din acea ţară, fie faptului că a scăzut exportul produselor noastre în acea ţară [6].

In măsura în care nu putem recâştiga poziţia de export, va trebui să reducem importul. Cum? Oprind importul pentru o cantitate de mărfuri în valoare de 100 milioane, deficitul constatat mai sus. Care vor fi însă aceste mărfuri, după ce criteriu se va face determinarea lor?

Problema este delicată din cauza consecinţelor economice pe care le pot avea: determinarea criteriilor de alegere a măr-

---

5. Vezi şi *supra*, p. 167 şi urm..

6. Constatăm rezultatul în cifrele valorilor importului şi exportului, indiferent de cantităţi şi de nivelul preţurilor într'o parte sau într'alta.

furilor ce urmează să fie supuse contingentării, măsura în care contingentarea va fi aplicată fiecărei categorii, însfârşit, procentul de reducere în raport cu cifra importurilor anterioare.

I.

Criterii de contingentare.

Dacă suntem într'adevăr preocupaţi numai de ideea de echilibru al balanţei comerciale şi de conturi şi nu avem, cum vom vedea mai jos, şi alte preocupări, contingentarea poate lua o formă foarte simplă: reducerea procentuală corespunzătoare a importului tuturor mărfurilor, pe baza cifrelor ultimului an sau mediei ultimilor ani. Funcţionarea sistemului este uşoară şi exclude arbitrarul.

Aplicarea acestui sistem însă poate duce la dificultăţi serioase, când împrejurările ne impun o reducere mai energică a importului.

Reducerea importului are, firește, avantajul de a asigura echilibrul balanţei comerciale a ţării; echilibrarea nu se face, însă, decât cu reducerea posibilităţilor de aprovizionare a ţării, adică restrângerea consumului sau, mai grav, cu reducerea mijloacelor de lucru ale întreprinderilor existente — combustibil, materii prime, semi-fabricate, piese de schimb — ori cu restrângerea investiţiunilor noi: reducerea importului de maşini sau scule [7].

Apare astfel nevoia unui prim criteriu: gradul de necesitate al produsului, contingentarea fiind cu atât mai redusă, cu cât produsul răspunde unei necesităţi mai mari. Reducerea de import va putea fi deci nulă, pentru anumite produse: combustibil, cereale; foarte mare, prohibiţiune chiar, pentru produse de lux sau mărfuri mai puţin necesare.

In cazurile extreme — necesitate absolută sau inutilitate evidentă: pâine sau parfumuri — deciziunea este simplă. Dificultatea începe însă şi poate fi foarte mare când este vorba să cântărim gradul de necesitate relativă a diferitelor produse, sau ordinea de preferinţă a industriilor când suntem siliţi să le reducem, prin limitarea importului de materii prime sau maşini, capacitatea actuală de lucru ori desvoltarea viitoare.

---

7. O asemenea reducere are ca rezultat, în mod normal, o scădere a capacităţii de lucru a industriilor indigene, tocmai într'un moment când restrângerea importului face mai necesară activitatea lor pentru aprovizionarea pieţii interne, şi când, fie zis în treacăt, înlăturarea cel puţin parţială a concurenţei străine le deschide posibilităţi de lucru şi de câştig, pe care ar trebui să le poată folosi.

Putem face să joace, atunci, un al doilea criteriu în dozarea contingentelor: acel al măsurii în care industria indigenă acoperă nevoile interne pentru un anumit produs. Vom da contingente mai mici, adică vom reduce importul, pentru acele obiecte de consum, produse finite, pentru care industria indigenă reuşeşte să acopere în mai largă măsură nevoile consumului intern şi, invers, vom da contingente mai mari — consecinţă logică a primei atitudini — pentru materiile prime, semifabricatele, etc., necesare industriilor care intră în această categorie.

In aceste condiţiuni, plecaţi la drum spre a ne asigura echilibrul balanţei comerciale, adică mijlocul de a plăti mărfurile importate, ajungem la un sistem care prin însăşi criteriile lui de funcţionare devine un instrument de protecţie cu consecinţe foarte întinse, care poate creea privilegii importante.

Atribuirea contingentelor de import — când este vorba, de pildă, de import de materii prime sau semi-fabricate pentru întreprinderile indigene — mai este, uneori, legată de obligaţiunea impusă importatorilor să facă dovada că au cumpărat, pentru acoperirea unei anumite cote a nevoilor lor, produse indigene. Ţesătoriile noastre, de pildă, nu primeau contingente de import de fibre, decât dacă dovedeau că au cumpărat o anumită cantitate de fibre indigene: bumbac sau altele. Incă un mijloc de a creea avantaje unei anumite ramuri de producţie naţională.

II.

Condiţiuni de aplicare.

Presupunând că se ajunge la un acord asupra unuia din criteriile de mai sus — eventual asupra unui alt criteriu ce s'ar imagina — contingentarea mai ridică şi alte dificultăţi, serioase adeseori, în ce priveşte aplicarea acestor criterii.

O primă dificultate rezultă din imposibilitatea de a stabili raportul exact dintre diferitele mărfuri pentru care se acordă contingente şi de a adapta aceste contingente la nevoile reale ale pieţii. Adaptarea poate fi într'adevăr nesocotită dacă, cum este firesc, ne preocupăm, în atribuirea contingentelor, numai de posibilităţile de plată pe care le avem în fiecare ţară, din export deja făcut sau din posibilităţi de export viitoare.

Se vor da, în acest caz, contingente de import dintr'o ţară, chiar dacă importatorii au preferinţe sau motive serioase de a se aproviziona din altă ţară.

S'au dat, la noi de pildă, contingente de import de bumbac din Turcia, unde aveam posibilităţi de plată, deşi industria noastră textilă era utilată pentru bumbac de altă pro-

venienţă [8]. Se fixează contingente pentru maşini dintr'o anumită ţară, în timp ce industria indigenă are nevoie de piese care se fabrică într'altă ţară.

Se fixează contingente pentru un anumit articol, în timp ce nu există contingent pentru un alt articol, care intră totuşi în compunerea sau prezentarea celui dintâi [9].

Interesant de semnalat faptul că, sub imperiul preocupării de a asigura posibilitatea de plată a mărfurilor importate, condiţiunile de import, preţul mărfii, trec adeseori pe al doilea plan. Se importă astfel marfă nu din ţara unde se obţine în condiţiunile cele mai avantajoase, ci din aceea unde avem posibilităţi de plată.

Acest fenomen s'a petrecut sub ochii noştri, acum câţiva ani, când importam mărfuri din anumite ţări, unde datorită exportului nostru aveam disponibilităţi de plată însemnate, la preţuri adeseori mai mari decât acelea la care am fi putut importa aceeaşi marfă din alte ţări —cele cu regim de devize libere — unde ne lipseau însă mijloacele de plată necesare.

Se cuvine să adăugăm, în sfârşit, în legătură cu observaţiunile de mai sus, că politica contingentării importului poate deveni un mijloc de a desvolta sau cel puţin de a menţine posibilităţile de export ale unei ţări. Acordarea de contingente de import dintr'o ţară va fi subordonată, în acest caz, obţinerii de contingente de export în acea ţară.

Se constată, din acest punct de vedere, dela izbucnirea războiului încoace, o schimbare în atitudinea celor mai multe ţări. Preocuparea de a se aproviziona, de a căpăta mărfuri cu orice preţ, care le stăpâneşte azi, a luat locul preocupării de altădată, de a-şi asigura posibilităţi corespunzătoare de export şi, pe această cale, mijloace sigure de plată directă a importurilor efectuate.

---

8. Calitatea, dimensiunile sau modul de prezentare al materiilor prime sau produselor semi-fabricate folosite de industrie nu sunt aceleaşi în toate ţările producătoare. Un industriaş ale cărui instalaţiuni sunt adaptate unui anumit tip poate avea dificultăţi serioase când i se impune schimbarea lui.

9. Tipic în această privinţă este exemplul unui fabricant de produse alimentare, care exporta pastă de fructe, în borcane de sticlă, cu capac de metal, ambalate în cutii de carton. Pentru asemenea export avea nevoie de patru (!!) permise în limita contingentelor fixate: unul pentru pastă, altul pentru sticlă, al treilea pentru tablă, al patrulea pentru carton !! Dacă lipsea unul din ele — contingent epuizat de pildă — producătorul trebuia să renunţe la export sau să-şi schimbe prezentarea mărfii! Acest exemplu ar constitui o glumă bună, dacă gluma ar fi permisă în organizarea schimburilor comerciale între popoare.

Contingentarea mai ridică dificultăţi când este vorba de atribuirea contingentelor, adică repartizarea lor:

între firmele importatoare din ţară, mai întâi,

între ţările exportatoare, pe urmă.

In cazul dintâi, este vorba să stabilim lista şi ordinea de preferinţă a importatorilor în drept să profite de contingentele aprobate şi cota ce se cuvine fiecăruia, operaţiune destul de grea când este vorba de mărfuri sau ramuri de producţie în care organizarea, în asociaţiuni sau sindicate, a celor interesaţi nu se poate face cu uşurinţă.

Dacă în acest caz este vorba de o chestiune cu caracter intern, care se rezolvă, bine sau rău, la noi acasă, în cazul al doilea ne aflăm în prezenţa unei probleme mai delicate cu caracter extern. Este vorba de poziţiunea ce luăm — cu prilejul atribuirii de contingente — faţă de ţările străine cu care avem convenţiuni comerciale, care conţin angajamente precise.

Toate sau cele mai multe din convenţiunile comerciale în vigoare, în momentul de faţă, între diferite ţări, prevăd cunoscuta clauză a naţiunei celei mai favorizate, de care am mai vorbit şi care are de scop să asigure egalitate de tratament între acele ţări. Această egalitate poate fi serios afectată de criteriile ce se stabilesc în practica contingentării şi de condiţiunile în care se aplică aceste criterii.

S'a pus deci chestiunea dacă contingentarea este sau nu compatibilă cu funcţionarea acelei clauze.

Vom examina mai departe această problemă, cu prilejul expunerii ce vom face asupra mecanismului şi rolului economic al clauzei naţiunei celei mai favorizate.

§ 3.

Aprecierea critică a contingentării importului.

Am arătat mai sus problemele pe care le ridică o politică de contingentare a importului şi am învederat, credem, unele cel puţin din dificultăţile tehnice pe care le provoacă aplicarea unei asemenea politici.

Problema contingentării nu are însă numai aspecte tehnice.

Ea se rezolvă, în primul rând, în anumite condiţiuni morale care pot înrâuri serios judecata ce suntem chemaţi să facem asupra soluţiunilor propuse.

Importanţa elementului de apreciere subiectivă în jocul unor criterii în care intră ideia de necesitate sau oportunitate;

arbitrarul sau abuzurile ce se pot naşte din aplicarea unor asemenea criterii;

imposibilitatea de a avea, totdeauna şi la zi, informaţiuni statistice complete şi sigure, în deosebi în ţări ca a noastră; în sfârşit,

presiunea intereselor foarte mari care se pot ciocni într'o politică de contingentare;

iată o serie de consideraţiuni de ordin moral, care pot umbri uneori o asemenea politică.

In al doilea rând, acţiunea măsurilor de contingentare poate depăşi uneori sfera preocupărilor imediate ale schimburilor comerciale cu străinătatea — care constitue, în mod normal, punctul de plecare sau temeiul unor asemenea măsuri — şi creea situaţiuni susceptibile de a stârni obiecţiuni foarte serioase. Contingentarea importului de maşini şi controlul investiţiunilor, la noi, constitue un exemplu tipic în această privinţă.

Nevoia reducerii importului a dat loc în anii din urmă la restricţiuni, în ce priveşte crearea de noi întreprinderi şi utilarea lor. Interzicerea de a crea o nouă întreprindere — pe motivul că cele existente sunt suficiente, pentru a face faţă nevoilor actuale — constitue însă un monopol, în favoarea întreprinderilor existente, instituţiuni particulare. Acest monopol le poate permite, la un moment dat, să impună pieţii condiţiunile lor şi să realizeze beneficii neaşteptate sau nejustificate. Pentru a înlătura acest pericol, Statul poate exercita un drept de control la stabilirea preţurilor şi la repartizarea beneficiilor acestor întreprinderi. Dreptul de a da sau refuza un permis de import poate duce astfel până la controlul Statului în însăşi gestiunea întreprinderilor particulare. Incă un exemplu de acţiunea neaşteptată pe care o pot avea anumite măsuri de intervenţie în vieaţa economică şi motiv de reflecţiune când este vorba de economie dirijată.

La constatările de mai sus se pot adăuga, în al treilea rând, unele consideraţiuni asupra acţiunii pe care o exercită în vieaţa economică un sistem de contingentare.

Contingentarea are, fără îndoială, avantajul de a fi un instrument foarte eficace pentru a asigura sau uşura echilibrul balanţei comerciale şi celei de conturi, adaptând importul la posibilităţile de plată create — de cele mai multe ori, în vremuri ca cele de azi — numai prin export.

Ea mai permite, încă, îndrumarea importului dintr'o ţară sau dintr'alta, în aşa fel încât să se poată utiliza disponibilităţile de plată existente — în perioade ca cele de azi, în care, repetăm, nu mai joacă ca altădată mecanismul plăţilor plurilaterale — şi să se evite, astfel, crearea de arierate comerciale, import neplătit, care poate duce la dificultăţi serioase în schimburile internaţionale.

Privită însă sub alte aspecte, din punct de vedere economic în general, contingentarea prezintă inconveniente destul de serioase.

Intr'un sistem de contingentare, schimburile comerciale dintre diferitele ţări ies din mecanismul normal al preţurilor, preţul nu mai funcţionează ca un regulator al producţiei sau al

consumului, arbitrarul administrativ poate deveni baza schimbului.

Intr'un sistem protecţionist, întemeiat pe taxe vamale, fie ele şi urcate, preţurile interne nu pot întrece pe cele mondiale, decât cu valoarea acelor taxe. Urcarea este însă, teoretic, nelimitată, într'un sistem de contingentare, urcarea fiind cu atât mai probabilă, cu cât contingentarea va fi mai drastică.

Problema contingentării se pune, dealtfel, în condiţiuni diferite pentru contingentele agricole şi pentru cele industriale. Cele dintâi îşi găsesc uneori, o justificare în necesitatea de a asigura în anumite cazuri, o aprovizionare regulată a pieţii interne şi de a pune producătorul la adăpost de fluctuaţii prea mari de preţuri.

Aplicarea contingentării cere un aparat birocratic — administrare şi control — foarte important, de unde o sarcină inevitabilă pentru Stat adică, sub o formă sau alta, pentru consumator.

In sfârşit, contingentarea — ca şi un nivel ridicat de taxe vamale, dealtfel — reducând accesul mărfurilor străine pe piaţa internă, creează industriei indigene o situaţiune privilegiată, care nu este de cele mai multe ori favorabilă pentru progresul tehnic al unei ţări şi pentru ridicarea nivelului de vieaţă al locuitorilor ei.

In prezenţa constatărilor ce-am putut face asupra diferitelor aspecte ale contingentării la import, ne putem da uşor seama de ce această politică nu se justifică, în general, decât ca o măsură excepţională, trecătoare, menită să facă faţă — cum am mai spus la începutul cercetării noastre — dificultăţilor născute din turburarea mecanismului schimbului şi plăţilor internaţionale.

Aceste constatări explică, de asemenea, atitudinea luată în ce priveşte contingentarea în conferinţele sau cercetările internaţionale, care au avut loc în ultimele decenii, în care se cerea suprimarea sau cel puţin atenuarea contingentelor de import existente.

In raportul întocmit de Comitetul Economic al Societăţii Naţiunilor în ultima sa întrunire, înainte de războiul actual — pentru a nu cita decât cea din urmă manifestare internaţională care a avut loc dela 15 la 20 Iunie 1939 — Comitetul Economic recomandă:

„revizuirea frecventă a contingentelor în vigoare în vederea suprimării lor dacă este posibil, sau în vederea lărgirii lor dacă ele sunt menţinute, în deosebi a contingentelor stabilite pentru apărarea balanţei de plăţi, dar menţinute după ce s'a efectuat ajustarea monetară".

Rezoluţiunea mai recomandă:

„înlocuirea eventuală a contingentelor prin tarife mode-

rate şi adoptarea eventuală a contingentelor vamale[10] în locul contingentelor de limitare cantitativă"[11].

SECŢIUNEA II

Contingente de export.

Nu ne vom opri prea mult asupra acestei chestiuni.

Ca şi prohibiţiunile de export, de care ne-am ocupat în capitolul precedent, într'o măsură însă mai restrânsă firește, contingentarea exportului — tehnica cunoscută a permiselor de export — adică limitarea cantitativă a ieşirei anumitor mărfuri, are de scop în primul rând să reducă exportul acestor mărfuri, spre a rezerva totalitatea stocurilor disponibile: fie nevoilor de consum ale populaţiei, fie nevoilor industriei indigene.

Contingentarea exportului constitue, în acest caz, o măsură de protecţie a consumatorului, sau a industriei care foloseşte anumite produse. Protecţia se realizează firește cu sacrificii din partea producătorilor mărfurilor contingentate la export, lipsiţi în general, pe această cale, de sporul de preţ pe care l-ar obţine, vânzând liber produsele lor, pe pieţele străine.

In alte cazuri, când disponibilităţile pieţii întrec ne-

---

10. Se înţelege prin contingente vamale, un sistem în care se aplică unui anumit produs un dublu tarif: mai redus, pentru primele cantităţi importate, în cadrul unui contingent; apoi mai ridicat, pentru cantităţile importate peste acel contingent.

Dacă contingentarea este dictată de preocupări protecţioniste, sugestiunea Comitetului Economic al Societăţii Naţiunilor poate juca; dacă însă, cum am arătat mai sus (p. 349 şi urm.), ea a fost impusă de nevoia de a asigura echilibrul balanţei comerciale şi a înlătura inconvenientele suprimării lichidărilor plurilaterale, contingentele vamale nu pot atinge scopul pe care îl urmăresc contingentele de limitare cantitativă.

11. Vezi raportul Comitetului Economic al Societăţii Naţiunilor, sub titlul *„Remarques sur les perspectives actuelles de la politique commerciale"*, publicat la Geneva, la 20 Iunie 1939, No. C. 179 M. 108, 1939 II B., pag. 13 şi urm. şi *Rapport du Comité de Coordination*, publicat la Geneva, la 24 Iunie 1939, sub No. A. 16, 1939 II. Questions Economiques et Financières, 1939 II B, 4, p. 23—24.

In acelaşi sens, raportul prezentat de D-l Paul van Zeeland, fost preşedinte al Consiliului de Miniştri belgian, la 26 Ianuarie 1938, Guvernelor britanic şi francez, asupra posibilităţii de a obţine o reducere generală a obstacolelor ce întâmpină comerţul internaţional, ediţia oficială engleză, London, His Majesty's Stationery Office, Miscellaneous, No. 1, (1938), Cmd. 5648, 1938, p. 11—13.

voile interne, dar când preţurile produselor ce se pot exporta sunt ridicate sau în urcare serioasă, contingentarea îndemânatecă a exportului poate înlesni o politică de stabilizare a preţurilor. In asemenea cazuri se adoptă uneori, în administrarea permiselor de export, o măsură specială: eliberarea unui permis de export pentru o anumită cantitate este subordonată de angajamentul exportatorului de a pune la dispoziţiunea consumului intern o anumită cantitate de produse identice sau similare, la preţuri determinate, mai mici fireşte decât preţurile pe care le realizează exportatorul la cantităţile admise la export [12].

Procedeul joacă, în acest caz, cu efecte asemănătoare mecanismului taxelor de export de care ne-am ocupat [13], cu deosebirea că sacrificiul făcut de exportator nu merge să alimenteze Tezaurul, cum se întâmplă în cazul taxelor de export, ci profită direct consumatorului [14], căruia i se dă pe această cale posibilitatea de aprovizionare la preţuri mai reduse.

In sfârşit, contingentarea exportului, în vremuri ca cele prin care trecem azi, poate deveni un corolar al politicei de contingentare a importului şi un mijloc eficace pentru a obţine din străinătate produsele ce ne lipsesc. Faţă de nevoia statelor străine de a-şi procura mărfurile noastre de export — cu deosebire azi pentru produse alimentare, petrol, etc. — putem obţine dela acele state, care practică şi ele de cele mai multe ori o politică de contingentare a exportului, anumite contingente pentru mărfurile care ne interesează. Ajungem astfel, prin jocul unei duble politici de contingente — cum vom vedea şi mai departe când ne vom ocupa de formele actuale ale convenţiunilor comerciale — la un adevărat troc, care tinde să se substitue schimburilor comerciale normale dintre popoare.

Considerate din punct de vedere al aplicării lor, contingentele de export ridică aceleaşi dificultăţi ca şi cele de import, în ce priveşte:

stabilirea de criterii obiective precise în instituirea lor şi arbitrarul administrativ, dacă nu chiar abuzuri, în repartizarea şi distribuirea lor;

---

12. Câteodată, pentru produse cu preţuri maximale de pildă, mai mici chiar decât preţurile pe care le-ar obţine în interior, în târgul negru.

13. Vezi *supra*, p. 298 şi urm..

14. Sau unor anumite categorii de consumatori, în unele cazuri. Aşa este, de pildă, atunci când mărfurile obţinute dela exportatori cu preţuri mai reduse se pun la dispoziţiunea economatelor funcţionarilor publici, spre a uşura aprovizionarea acestora şi a compensa astfel, cel puţin în parte, insuficienţa salarizării lor.

concilierea unei politici de permise de export cu obligaţiunile internaţionale impuse de clauza naţiunii celei mai favorizate, care figurează în convenţiunile comerciale în vigoare, etc..

In sfârşit, obiecţiunile cu caracter economic, ce s'ar face contingentării importului [15], în ce priveşte acţiunea ei asupra preţurilor, asupra ramurilor de producţie interesate, asupra repartiţiei sarcinilor fiscale sau economice, etc. se pot face în general, cu adaptarea cuvenită, şi contingentării exportului [16].

SECŢIUNEA III

Contingentarea în politica comercială recentă a României.

Măsurile de contingentare au găsit o largă aplicare în politica comercială a României în ultimii doisprezece ani.

Contingentarea importului s'a instituit în vederea asigurării unui excedent în balanţa noastră comercială şi a unei mai bune utilizări a mijloacelor de plată în străinătate.

Prima dispoziţiune în acest sens a fost luată în anul 1932 [17], când Ministerul Industriei şi Comerţului a fost autorizat să reglementeze, „în mod temporar şi excepţional", importul anumitor articole, stabilind diferite cote de import pentru fiecare articol în parte, precum şi repartizarea lor pe ţări.

Distribuirea acestor contingente între importatori, precum şi acordarea autorizaţiunilor de import, în raport cu cantităţile de marfă importate în anul precedent de fiecare importator, urmau să se facă pe baza unor tablouri întocmite în acest scop în colaborare cu reprezentanţii celor interesaţi.

In anul 1932, se contingentează o primă serie de arti-

---

15. Vezi *supra*, p. 354 şi urm..

16. Aspectul actual al problemei contingentării şi evoluţiunea ei în ultimii 20 de ani fac obiectul unui studiu foarte interesant, datorit profesorului Gottfried Haberler, dela Universitatea Harvard, Boston (U. S. A.), autorul cunoscutului tratat asupra ciclurilor economice: *Prosperité et dépression*, Geneva, 1943. Studiul a fost publicat de Departamentul Economic şi Financiar al Societăţii Naţiunilor, la Geneva, la finele anului 1943, sub titlul: „*Les Contrôles Quantitatifs du Commerce. Leurs causes et leur nature*", în cadrul cercetărilor asupra evoluţiunii politicii comerciale în ultimele decenii şi a orientării acestei politici, după războiul actual.

In cadrul aceloraşi cercetări, vezi şi capitolul: „*Les contingents d'importation*", din studiul Profesorului Iacob Viner, intitulat „*Relations Commerciales entre les économies à marché libre et les économies contrôlées*", apărut la Geneva, la finele lui 1943, p. 67 şi urm..

17. Jurnalul Consiliului de Miniştri Nr. 1234, din 22 Noemvrie 1932.

cole[18]. Importul acestora se efectua în virtutea unor autorizaţiuni emise în baza cotei de import, de care beneficia importatorul şi a unui certificat prin care se arăta ţara de origină a mărfei importate.

Mai târziu, contingentarea importului a fost pusă şi în serviciul plasării în străinătate a articolelor noastre greu de exportat, oferindu-se statelor cu care întreţineam raporturi comerciale diferite contingente pentru exportul lor în România, în schimbul obligaţiunii de a importa, la rândul lor, anumite produse româneşti.

De asemenea, anumite taxe percepute la importul articolelor contingentate au fost afectate alimentării unui fond special, din care se plăteau prime de export menite să facă posibil exportul anumitor produse. Taxele acestea au fost majorate treptat, în măsura dictată de împrejurări.

Evoluţia comerţului nostru exterior a impus în anul 1934 o nouă restrângere a importului, în vederea căreia s'a hotărît[19] ca importurile din ţările în care balanţa noastră comercială era deficitară, să se facă numai pe cale de compensaţii[20], pe baza unui export efectuat în prealabil în ţara din care s'a cerut importul şi numai pentru un anumit procent din valoarea exportului.

Această ultimă măsură, exportul prealabil, a fost generalizată mai târziu, pentru întregul nostru comerţ exterior[21].

Dreptul de a dispune asupra devizelor realizate din export a fost supus unor restricţiuni, Banca Naţională având să reţină o anumită cotă, rezervată pentru efectuarea plăţilor în contul Statului şi pentru lichidarea arieratelor comerciale, adică a unor importuri anterioare rămase neplătite.

Intre timp, numărul articolelor contingentate, care suferise diverse modificări, a fost simţitor mărit, la sfârşitul anului 1934.

Prin măsurile luate în acest domeniu, importul şi-a schimbat structura. Articolele fabricate şi semi-fabricate de consum au cedat tot mai mult locul materiilor prime şi semi-fabricatelor, care, în urma necesităţii impuse de procesul de industrializare a ţării, au fost scoase treptat de sub regimul contingentării şi au fost lăsate libere la import.

Consideraţiunile de mai sus, situaţia favorabilă a balanţei comerciale şi imobilizarea ce s'a produs în unele din disponibilităţile noastre în străinătate, au determinat, în anul 1937, o reducere însemnată a întinderii contingentării importului.

In urma rezultatelor defavorabile pe care această măsură referitoare la import a avut-o însă asupra comerţului nostru

---

18. Deciziunea Ministerială Nr. 102824 din 5 Decemvrie 1932.
19. Jurnalul Consiliului de Miniştri, Nr. 773, din 30 Aprilie 1934.
20. Vezi mai departe capitolul consacrat acestei chestiuni.
21. Decretul Regal Nr. 2871, din 25 Octomvrie 1934.

exterior, în anul 1938 au fost din nou înglobate în contingentare toate articolele care mai fuseseră contingentate din Noemvrie 1932[22], adică dela introducerea regimului de reglementare a importului.

Incepând din anul 1939, regimul contingentării a fost generalizat asupra întregului nostru import[23], introducându-se obligativitatea autorizaţiunilor pentru importul tuturor categoriilor de mărfuri, autorizaţii eliberate în baza unui disponibil de plată în ţara din care se solicita importul şi în conformitate cu stipulaţiunile cuprinse în diferitele acorduri comerciale încheiate cu străinătatea.

In anul 1940, importurile au fost grupate pe categorii de importanţă, din punct de vedere al intereselor economiei naţionale, autorizaţiile de import urmând a fi acordate în ordinea importanţei articolului respectiv, stabilită printr'o serie de liste speciale[24].

In linii generale, regimul de mai sus a rămas în vigoare până azi.

In ceeace priveşte exportul, problema contingentării se pune în condiţiuni diferite. După cum am văzut, politica de contingentare a importului a luat naştere din nevoia de a comprima importul, pentru ca pe această cale să se obţină o îmbunătăţire a balanţei comerciale. Contingentarea exportului, care nu răspunde acestei preocupări — preocupare care impune din contră o sporire a exportului — a fost totuşi practicată în anumite împrejurări.

Cu ocazia actualului conflict mondial — şi, într'o măsură mai mică, cu ocazia războiului din 1914—1918 — din cauza condiţiunilor de aprovizionare tot mai grele, s'a venit — atât în faza de pregătire a războiului cât şi în cursul lui — cu diferite măsuri menite să limiteze — limitare care a mers până la prohibire — exportul unei serii întregi de produse necesare pentru apărarea naţională şi pentru a asigura aprovizionarea populaţiei civile.

Pe de altă parte, sistemul de contingente de export — pentru mărfuri interesând mult străinătatea — prevăzut în marea majoritate a acordurilor încheiate în ultimii ani, servea ca mijloc pentru a obţine anumite importuri de mărfuri, interesante pentru noi de data aceasta, pe care adeseori străinătatea nu le-ar fi făcut altfel.

Cu explicaţiunile date în capitolele precedente am ajuns la capătul expunerii noastre asupra măsurilor care influenţează

---

22. Decretul Regal Nr. 1178 din 11 Martie 1938.
23. Decretul-Lege Nr. 3593 din 30 Septemvrie 1939.
24. Decretul-Lege Nr. 3368 din 4 Octomvrie 1940.

massa de mărfuri exportate sau importate — alături de măsurile care influenţează preţul acestora — în cadrul mai larg al măsurilor directe de protecţie de care ne-am ocupat [25].

Ne rămâne de examinat, printre măsurile directe, anumite măsuri diverse, care nu s'au putut încadra în cele două grupe — acţiune asupra preţurilor şi acţiune asupra cantităţii mărfurilor — stabilite mai sus.

---

25. Vezi tabloul sinoptic prezentat mai sus la pag. 285.

CARTEA III

Intervenţiunea administrativă în comerţul exterior.

Vom grupa diferitele măsuri care pot intra în această categorie sub două titluri:

protecţionismul administrativ;

măsuri pentru înlesnirea comerţului exterior.

Vom examina apoi monopolul comerţului exterior, care constitue forma cea mai radicală de intervenţiune a Statului în organizarea schimbului internaţional de mărfuri.

CAPITOLUL I

Protecţionismul administrativ.

Aşezăm sub titlul de protecţionism administrativ [1] măsurile ce iau Guvernele sau diferite autorităţi, care — alături de măsurile directe de protecţionism sub diferite forme — pot îngreuna mişcarea mărfurilor străine pe piaţa internă, pot crea deci acestora dificultăţi în concurenţa ce au să întâmpine pe acea piaţă.

Intră în această categorie, în primul rând:

formalităţile vamale şi măsurile de control şi revizuire impuse la intrarea mărfurilor în ţară;

certificatele de proveniență sau de origine şi vizele consulare, certificatele de calitate sau de selecţiune cerute în schimbul internaţional de mărfuri;

controlul material al mărfurilor, care poate duce uneori

---

1. Unii autori înscriu în această categorie măsurile pe care noi le-am grupat printre măsurile de protecţionism cu caracter general, a căror sferă de aplicaţiune depăşeşte mişcarea propriu zisă a mărfurilor peste graniţe, adică importul şi exportul propriu zis. Vezi *supra*, p. 281 şi urm..

până la deteriorarea parţială a mărfii sau la afectarea modului ei de prezentare, etc..

Intră de asemenea în cadrul unor astfel de măsuri dispoziţiunile organelor vamale menite să pună în evidenţă originea mărfii. Obligaţiunea impusă de o ţară importatoare de a face să apară această origine în mod indelebil, pe toate produsele de sticlărie [2], a putut să pună în primejdie la un moment dat exportul ţărilor producătoare de asemenea articole.

In categoria măsurilor administrative intră, în al doilea rând, cu o deosebită eficacitate, aplicarea dispoziţiunilor menite să asigure protecţiunea contra epizotiilor la animale, sau bolilor criptogamice la plante. Se prevăd, în acest scop: certificate, cercetări locale, analize şi alte măsuri, care, aplicate cât de puţin tendenţios, pot duce la stânjenirea serioasă a importului. Un exemplu tipic în această privinţă îl constitue, în istoria vamală a ţării noastre, dificultăţile pe care le-a întâmpinat, în ultimele decenii ale veacului trecut, exportul nostru de vite spre Austria.

In aceeaşi categorie, protecţionism administrativ, se mai înscriu, în al treilea rând, măsurile de discriminare, sau măsurile speciale impuse mărfurilor străine în legătură cu mişcarea lor pe căile ferate, căi fluviale sau maritime, canaluri, porturi, fie prin preferinţele acordate mărfurilor indigene, fie prin obligaţiuni speciale impuse mărfurilor străine.

Se acordă, de pildă, tarife de transport mai avantajoase, pe căile ferate mărfurilor care sunt aduse spre încărcare, într'un anumit punct, cu mijloace de tracţiune animală sau automobilă, ceeace exclude în general, mărfurile străine.

Se acordă tranzit din anumite porturi, numai dacă marfa a sosit pe vase naţionale [3], etc..

---

2. Până atunci se admitea lipirea de etichete, cu menţiunea „made in....".

Acest exemplu, care la prima vedere ar putea părea fără însemnătate, pune foarte puternic în evidenţă înrâurirea pe care o pot avea măsurile administrative, în aplicarea convenţiunilor comerciale şi desfăşurarea comerţului internaţional. In cazul citat mai sus, au avut loc desigur negocieri, poate grele, prin care ţările producătoare de obiecte de sticlă au reuşit, cu preţul probabil al unor sacrificii corespunzătoare, să-şi asigure un export în ţara importatoare. O dispoziţiune cu caracter tehnic, de natura celei de mai sus, luată unilateral de autorităţile vamale ale acestei ţări, putea face ţările exportatoare să piardă folosul acordului încheiat. Sacrificiile consimţite în vederea realizării acestui acord deveneau astfel inutile.

3. Mărfuri române în tranzit, la Linz sau Regensburg, cu destinaţia Suedia ori Elveţia, de pildă. Măsura a creat în ultimii ani dificultăţi exportului nostru spre ţările cu devize libere.

O deosebită importanţă au, cu aceleaşi tendinţe de protecţionism, măsurile de discriminare fiscală, care au făcut, în deosebi, obiectul discuţiunilor cu prilejul conferinţei economice mondiale ţinută la Geneva în 1927. Se aşează adeseori asupra produselor străine, impozite ori taxe de stat sau comunale, sub forme şi pretexte diferite, care nu lovesc în acelaşi timp produsele indigene. Acest procedeu constitue firește o gravă discriminare în defavoarea mărfurilor străine şi echivalează cu un spor corespunzător de taxe vamale.

Protecţionismul administrativ poate căpăta o formă mult mai activă — în împrejurări ca cele în care ne găsim de mai bine de zece ani — în care schimburile comerciale sunt supuse, cum am văzut mai sus, contingentării, iar plata mărfurilor importate şi exportate ca şi plăţile de servicii şi mişcarea internaţională a capitalurilor sunt supuse regimului de control al devizelor.

Interesant de semnalat că măsurile de contingentare şi controlul devizelor şi, mai ales, modul cum se administrează pot să devină un mijloc de protecţie pentru toată producţiunea sau activitatea naţională, chiar şi pentru acele ramuri care nu se bucură de taxe vamale ocrotitoare.

Se cuvine să adăogăm că, dată fiind atitudinea tradiţională a biurocraţiei la noi ca şi aiurea, simpla existenţă a unor formalităţi administrative — eliberări de permise, autorizări prealabile, control de documente, etc. — impuse operaţiunilor comerciale creează, cum am mai spus, pentru comerţ, piedici mult mai mari decât însuşi nivelul taxelor vamale protecţioniste. Un plus de taxe, fie chiar însemnat, se suportă desigur mai uşor decât povara istovitoare a formalismului administrativ, fără a mai vorbi firește de situaţiunea pe care o poate creea spiritul de şicană sau abuzul autorităţii.

Incă un prilej de gândire, fie zis în treacăt, pentru cei ce văd în economia dirijată evanghelia zilei de mâine.

In sfârşit, posibilităţile de vânzare ale produselor străine cel puţin pe o anumită perioadă pot să fie serios restrânse prin campaniile sau propaganda ce s'ar face fie direct împotriva acestor produse, fie numai în favoarea produselor naţionale. Aşa a fost, de pildă, propaganda făcută în Franţa, în primul an după războiul din 1914—1918 contra produselor germane, sau în Anglia, în preajma anilor 1931—1932, în favoarea produselor britanice, cu recomandarea „buy-British-Goods“: cumpără produse britanice.

Este adevărat că asemenea acţiuni pornesc şi sunt duse de obiceiu din iniţiativă particulară. In ţări cu cenzură, ele nu se pot desfăşura însă fără consimţământul Statului, iar în celelalte ţări ele pot găsi din partea autorităţilor un sprijin ocult. Acest sprijin poate lua şi forme legale prin dispoziţiunile

care ar impune anumite inscripţiuni, care să permită deosebirea cu uşurinţă a mărfurilor străine de cele indigene [4].

Aplicarea măsurilor prin care se realizează protecţionismul administrativ, pe care le-am examinat mai sus, creează produselor străine, sub diferite forme, o situaţiune mai grea decât aceea pe care o au produsele indigene şi constitue uneori o discriminare, cu un caracter mai mult sau mai puţin agresiv, faţă de produsele străine.

Alături de aceste măsuri, Statul poate lua însă şi măsuri care nu lovesc produsele străine, dar care sunt menite să uşureze comerţul exterior al unei ţări, în deosebi să înlesnească câştigarea de débouchés-uri străine. Vom cerceta, în paginile ce urmează, câteva din aceste măsuri.

---

4. Importanţa pe care o pot avea asemenea mijloace apare uşor, dacă ne gândim că în unele ţări, la noi de pildă, pentru anumite produse, fabricanţii indigeni, cunoscând preferinţa consumatorului pentru produsele similare străine, prezintă acestuia propriile lor produse sub împachetare sau denumiri străine.

CAPITOLUL II

Intervenţiunea directă a Statului pentru înlesnirea comerţului exterior.

Măsurile de intervenţiune a Statului în comerţul exterior de felul celor ce vom expune mai jos nu au un caracter de protecţionism direct ca cele examinate în capitolele precedente. Ele creează numai împrejurări mai favorabile de desfacere mărfurilor naţionale pe pieţele străine, sau posibilităţi mai întinse de aprovizionare pentru consumatorul sau întreprinderile indigene. Aceste măsuri sunt admise, în general, chiar de acei care, credincioşi tendinţelor de liber-schimb, nu se împacă cu extinderea pe care a luat-o protecţionismul în zilele noastre.

Asemenea măsuri pot înrâuri fie importul fie exportul unei ţări.

Măsurile privitoare la import nu ne vor reţine mult, intervenţiunea Statului pentru înlesnirea importului fiind mai restrânsă decât în ce priveşte exportul.

Sunt cazuri însă în care această acţiune de Stat se îndreaptă şi asupra importului: import de materii prime sau semifabricate necesare industriei indigene; sau, în vremuri ca cele de azi, import de produse alimentare sau produse de primă necesitate pentru înlesnirea consumatorului.

In primul caz, intervenţiunea Statului este destul de restrânsă [1], în al doilea excepţională.

---

1. Lucrul se explică cu uşurinţă dacă ne gândim că, aşa cum am arătat mai sus, efortul Statului este îndreptat, în general, către proteguirea întreprinderilor naţionale, care presupune nu ajutorarea importului, ci oprirea sau reducerea lui. Inlesnirea exportului, având ca rezultat din contră o îmbunătăţire a situaţiei întreprinderilor naţionale, intră în mod firesc în cadrul unei politici de protecţie a acestor întreprinderi.

Mult mai importantă este însă intervenţiunea Statului pentru înlesnirea exportului [2].

Măsurile pe care Statul le poate lua pentru încurajarea exportului, — în afară firește de mijloacele directe de protecţie, cum sunt, de pildă, primele de export de care ne-am ocupat mai sus, sau avantajele tarifare pe căile ferate, fluviale ori maritime — sunt destul de numeroase. Cele mai de seamă privesc:

organizarea de servicii de informaţiuni;
câştigarea pieţelor străine şi propaganda comercială;
finanţarea comerţului exterior [3].

Câteva explicaţiuni asupra fiecăruia din aceste puncte.

SECŢIUNEA I

Organizarea de servicii de informaţiuni.

Organizarea de servicii de informaţiuni poate avea un îndoit scop:

să studieze situaţiunea generală a unei ţări, situaţia economică şi financiară în deosebi — populaţie, structură şi mijloace economice, nivel de vieaţă, preţuri, finanţe publice, organizarea creditului, transporturi, comerţ, pieţe de desfacere, etc. — precum şi legislaţia cu caracter economic, de pildă: legislaţia vamală, tarife, regimul legal al străinilor şi întreprinderilor lor, etc., spre a da o imagine a posibilităţilor de comerţ cu acea ţară în general;

să procure informaţiuni asupra unor chestiuni speciale: situaţiunea anumitor mărfuri pe anumite pieţe, legiuiri speciale pe chestiuni determinate, etc..

Pentru a atinge aceste ţeluri se creează oficii în interior şi în exterior.

In interior, ele se înglobează sau se leagă în general de Ministerul Afacerilor Străine şi, potrivit organizării interne a fiecărei ţări, după caz, de Ministerul Economiei Naţionale, sau de acel al Industriei ori al Comerţului.

Aceste oficii ţin contact foarte strâns cu organizaţiunile profesionale private: Camere de comerţ şi industrie sau alte

---

2. Vezi şi *ARNDT (Dr. G.) Gemeinschaftsarbeit im Aussenhandel,* Leipzig, F. Meiner, 1938.

3. La măsurile de mai sus, se mai poate adăuga acţiunea sau concursul Statului la crearea sau întreţinerea unor instituţiuni speciale, menite să formeze un personal iniţiat în afacerile de export şi mai ales în comerţul colonial şi transoceanic. Există în Germania, de pildă, realizări interesante în această privinţă.

organe reprezentative, asociaţii de producători, etc.. In unele cazuri această colaborare are un caracter oficial şi este consfinţită prin legi sau regulamente.

Unele ţări au creat chiar Instituţiuni speciale: la noi, de pildă, Institutul de Export[4], în Anglia „Department of Overseas Trade (DOT), în Italia, „Istituto Nazionale per Esportazione (INE), etc..

In exterior, serviciul de informaţiuni economice şi comerciale este împlinit în general de agenţi speciali; ataşaţi sau consilieri comerciali ori economici, care funcţionează pe lângă reprezentanţele diplomatice, legaţiuni sau ambasade.

Când relaţiunile comerciale cu o ţară sunt mai întinse, se creează uneori organisme speciale mai importante.

SECŢIUNEA II

Măsuri pentru câştigarea pieţelor străine şi propagandă comercială.

Câştigarea de pieţe de desfacere se urmăreşte prin mijloace diferite:

crearea de târguri de mostre, periodice, la date de obiceiu fixe — cum este, de pildă, cel dela Leipzig, Leipziger Messe, care avea o importanţă deosebită în acţiunea de încurajare a exportului german — sau la anumite momente;

expoziţii industriale ori comerciale — sau trenuri-expoziţie ce parcurg ţările străine după itinerarii stabilite — însoţite uneori de conferinţe, de prezentare de filme documentare, de distribuire de broşuri şi materiale de informaţiune, chemate să uşureze lărgirea pieţelor de desfacere;

participare la Expoziţiile internaţionale — Paris 1936 şi 1937, New-York 1938—1939, între altele — cu pavilioane naţionale speciale, în care, alături de elementele chemate să informeze vizitatorii asupra fiinţei politice, culturale şi sociale ale ţării, se acordă un loc de seamă mijloacelor de informare asupra puterii economice a ţării şi locului ce i se cuvine în comerţul internaţional.

In sfârşit, se creează jurnale, buletine de informaţiuni, publicaţiuni periodice diferite, în acelaşi scop.

In cadrul sforţărilor ce se fac pentru organizarea serviciilor de informaţiuni şi dobândirea de débouchés-uri, se aşează Camerele de Comerţ Mixte, create în diferite ţări, cum sunt de pildă Camera de Comerţ anglo-română sau franco-română, care funcţionează de mai mulţi ani.

---

4. Suprimat în anii din urmă.

Liceul Moise Nicoară ARAD Bibliotecă profesorilor

Se cuvine o menţiune deosebită pentru Camera de Comerţ internaţională, care a fost creată la Bruxelles de aproape un sfert de veac şi care a desfăşurat, pe terenul desvoltării schimburilor internaţionale şi a colaborării economice între popoare, o activitate vastă şi folositoare.

Iniţiativa particulară, adică acţiunea marilor întreprinderi interesate în export sau a asociaţiunilor lor profesionale — sindicate, uniuni, birouri de vânzare ale industriilor cartelate, etc. — joacă un rol foarte important în această acţiune.

Intervenţiunea Statului însă sporeşte mijloacele de acţiune ale acestor iniţiative, prin importanţa pe care o are sprijinul serviciilor publice în interior şi al organelor diplomatice în exterior şi prin contribuţia financiară, adeseori importantă, pe care Statul o aduce la manifestările expuse mai sus.

SECŢIUNEA III

Finanţarea comerţului exterior.

Faţă de importanţa covârşitoare pe care o joacă creditul în toate ramurile de activitate economică, era firesc ca finanţarea comerţului exterior — adică un complex de mijloace de credit, menite să uşureze operaţiunile de import şi export — să preocupe şi ea nu numai instituţiunile particulare de credit, ci şi Statul într'un moment în care, cum am văzut, acesta se găseşte angajat într'o acţiune întinsă şi adâncă pentru sprijinirea intereselor economice naţionale în schimburile cu străinătatea.

Finanţarea cuprinde deopotrivă importul şi exportul, creditele pentru export jucând însă, în împrejurările ultimelor decenii, un rol mai însemnat decât cele de import.

§ 1.

Credite pentru export.

Finanţarea exportului, adică organizarea creditului în operaţiunile de export, este una din condiţiunile esenţiale pentru desvoltarea acestor operaţiuni. Ea constituie una din sarcinile importante fie ale băncilor sau instituţiunilor private de credit în general, fie ale instituţiunilor speciale ce se creează în acest scop.

Nevoia de credit în operaţiunile de export apare mai întâi pe plan intern.

Este vorba, în primul rând, să se procure întreprinderilor exportatoare mijloacele necesare pentru a colecta în ţară măr-

furile ce se exportă, pentru a le grupa [5], a le clasa la nevoie şi a le duce până la portul de îmbarcare, sau staţiunea de încărcare cu destinaţia străinătatea. Din acest moment, în care marfa este reprezentată prin scrisoare de trăsură internaţională, dacă iese din ţară pe uscat, sau prin conosament [6], dacă iese din ţară pe apă, ea poate fi plătită — prin diferitele mijloace tehnice uzuale: acreditive documentare [7] de pildă — de către importatorul din străinătate. Este vorba, în acest caz, de credite pe termen scurt [8], pe care le fac în mod obişnuit,

---

5. Este vorba aci de cazul cel mai frecvent la noi în ţară, de exportul de cereale şi vite, care se face în general de case specializate de export care colectează marfa dela diverşi producători şi o vând apoi în străinătate. In ce priveşte lemnul şi petrolul, lucrurile se petrec la fel pentru producătorii mici şi mijlocii. Când este vorba de marii noştri producători — ca Astra Română sau Creditul Minier pentru produse petrolifere, sau Carpatina ori Lomaş pentru material lemnos — ei fac direct operaţiunile lor de export. Finanţarea acestor operaţiuni se face în acest caz, fie prin creditele de rulment de care dispun aceste întreprinderi ca orice producători, fie tot prin mijloacele speciale de credit pentru export, ca şi producătorii mijlocii şi mici.

6. Conosamentul este documentul eliberat de căpitanul unui vas, care face proba existenţei contractului de transport şi prin care căpitanul recunoaşte încărcarea pe acel vas a mărfurilor specificate în acest document.

Conosamentul poate fi nominativ, la purtător sau la ordin.

Conosamentul constitue un instrument de transmitere a mărfurilor menţionate în el, care permite titularului conosamentului, sau deţinătorului prin gir, să reclame mărfurile în chestiune, la sosirea vasului.

Scrisoarea de trăsură este în cazul transporturilor terestre pe calea ferată, aceea ce este conosamentul, în transporturile pe apă. Sunt firește anumite diferenţe între aceste titluri; diferenţele acestea nu influenţează însă rolul lor ca instrument de credit.

7. Acreditivul documentar este un mijloc de plată condiţionată a mărfurilor comandate, de obiceiu de străinătate, plata făcându-se de banca însărcinată cu aceasta, înainte ca mărfurile în chestiune să fi ajuns în ţara importatorului.

De cele mai multe ori, plata se face chiar mai înainte ca marfa să fi părăsit ţara exportatorului, dacă bineînţeles s'au îndeplinit condiţiunile fixate de importatorul care a dispus plata prin acreditiv documentar.

Condiţiunea esenţială este ca exportatorul să predea băncii însărcinate cu plata, documentele de expediere a mărfurilor — adică de obiceiu: conosament sau scrisoare de trăsură internaţională, poliţă de asigurare, factură, certificat de origină, etc. — în schimbul primirii preţului acestor mărfuri.

8. Din momentul când marfa a fost colectată dela producător

în toate ţările, pe o scară mai mult sau mai puţin întinsă, băncile comerciale sau băncile specializate în vederea operaţiunilor de export.

Operaţiunile de export presupun însă credit într'o a doua fază: marfa a fost îndrumată spre importatorul străin sau a ajuns în posesiunea acestuia, importatorul condiţionează însă cumpărarea mărfii de plata pe credit, adică posibilitatea pentru el de a se libera, nu la primirea documentelor de încărcare — după caz, scrisoare de trăsură internaţională sau conosament — sau cel mult la sosirea mărfii, ci mai târziu. Plata poate avea loc, în această ipoteză, peste câteva luni: 3—12 luni, poate chiar mai mult, câţiva ani, în cazul când este vorba nu de un export de produse de consum imediat[9], ci de un export de maşini sau materiale de investiţiuni[10] care urmează să se plătească în termene mai lungi.

Acordarea de asemenea credite, în perioadele în care concurenţa ţărilor producătoare pe pieţele internaţionale este foarte mare şi în care avantajele de plată oferite cumpărătorilor joacă un rol important, este adeseori necesară, spre a putea face exportul. Incurajarea exportului cere, în acest caz, băncilor solicitate, mijloace mai mari în general decât cele de care este nevoie în prima fază a finanţării exportului şi le angajează pe termene mult mai lungi, câţiva ani în unele cazuri.

La consideraţiunile de mai sus se cuvine să adăugăm, constatare foarte importantă, că asemenea credite pentru export — credite de durată acordate unor întreprinderi în ţări străine — sunt legate, de cele mai multe ori, de riscuri mai mari decât riscurile obişnuite ale operaţiunilor de credit pe piaţa internă. Solvabilitatea unui client străin se constată, se apreciază şi se urmăreşte mai greu decât aceea a unui client intern, procedura de executare silită în străinătate este mai grea decât în ţară.

In afară de aceasta, există pericolul instituirii unui moratoriu extern în ţara debitorului, care ar permite acestuia să nu respecte la scadenţă angajamentele luate, sau instituirea unui regim de control al devizelor care poate duce practic la acelaşi rezultat.

La cele de mai sus se adaogă faptul că nevoia de import, posibilitatea deci de a deveni un nou débouché-u, se produce adeseori tocmai în ţări cu o capacitate economică şi financiară

şi până când a fost încărcată de exportator sau cel mai târziu, până în momentul când soseşte pe piaţa importatoare.

9. Cazul exportului nostru: produse alimentare, cereale, petrol, lemn de lucru, etc..

10. Cazul Angliei sau Statelor-Unite, care exportă motoare, maşini, unelte, instalaţiuni de fabrică, etc..

mai mică, cu o securitate politică sau socială mai restrânsă, fapt care sporește pentru țările exportatoare riscul unor vânzări pe credit.

In sfârșit, exporturi importante în anumite țări pot fi impuse, uneori, de considerațiuni politice[11], ceeace dă firește creditului un caracter special și impune formule tehnice corespunzătoare.

Constatările făcute mai sus, asupra condițiunilor în care se pot prezenta creditele la export, ne arată că acordarea acestor credite, pe o scară mai întinsă — adică așa cum pot fi necesare într'un moment, în care o țară este preocupată de menținerea sau întărirea poziținii sale pe piețele străine — presupune un efort care depășește, de cele mai multe ori, posibilitățile și interesul instituțiunilor particulare de credit. Intervenținea Statului apare, astfel, ca singurul mijloc de a rezolva problema.

Această intervenținune se poate produce, în primul rând, prin procurarea de fonduri — subvenținuni bugetare directe sau ajutoare oculte — în vederea creditelor de export ce s'ar acorda.

Procurarea de fonduri nu este însă problema cea mai grea. Efortul instituțiunilor de credit, legat de acel al întreprinderilor exportatoare interesate, ar putea împlini, la nevoie, mijloacele necesare[12]. Problema grea este riscul legat de creditele de export. Acoperirea lui, iată sarcina esențială pe care este chemat să o asume Statul.

Mijloacele tehnice pentru a realiza acest lucru sunt diferite.

In Germania — care a dus de multă vreme o întinsă politică de sprijinire a comerțului ei exterior — s'a creat, în 1926, o instituțiune de asigurare a creditelor de export, nu ca organ de Stat, ci ca societate pe acțiuni: *Kreditversicherungsbank, A. G. Hermes*, în care Statul asuma sarcina de reasigurător, pentru 50% din riscurile luate de Societate. Reorganizată în 1934, această instituție asigura totodată, în proporții și condițiuni deosebite, riscurile economice ca și pe cele politice: moratoriu, dificultăți de transfer, crize politice, etc..

In Anglia, preocuparea de a menține și desvolta exportul, spre a înlătura lipsa de lucru și dificultățile economice cu

---

11. Cazul creditului de 5 milioane de lire sterline consimțit României, de Marea Britanie, în vara anului 1939, de care vom vorbi mai departe, *infra*, p. 375.

12. Acțiunea acestora pe terenul finanțării exportului în Germania de pildă, a fost sprijinită în mod foarte eficace de Golddiskontobank, care, în deosebi după criza din 1931, a procurat băncilor fonduri importante pe termen mai lung.

care a avut de luptat această țară, în ultimele decenii, a dus la crearea unui institut special de Stat „*Export Credits Guarantee Department*“ [13], care are același rol ca și instituțiunea germană de care am vorbit mai sus.

Creată în 1926, ea devine în 1928 o secțiune a lui *Board of Trade* — Ministerul Comerțului. Instituție de Stat deci, este totuși condusă de un comitet executiv de oameni de afaceri, ca o întreprindere particulară, cu preocuparea de a acoperi, pe cât posibil, riscurile ce asumă prin primele ce încasează dela cei interesați. Datorită modificărilor intervenite în tehnica operațiunilor ei, în 1931, 1935 și 1937, această instituțiune asigură nu numai riscul insolvabilității importatorilor străini, dar și — lucru important într'un moment când regimul controlului devizelor face aleatoriu transferul creanțelor străine în multe țări — pe acel al dificultăților de plată pe care le-ar întâmpina aceștia.

Acțiunea lui *Export Credits Guarantee Department* merge și mai departe; el înlesnește operațiuni de credit importatorilor străini sau Guvernelor străine, în vederea plății exporturilor britanice cerute de aceștia [14].

---

13. Vezi asupra acestei chestiuni un studiu foarte recent publicat de Facultatea de Științe economice și sociale a Universității din Geneva, *LONG (O), Les Etats Unis et la Grande Bretagne devant le III-e Reich (1934—1939). Un aspect du conflit des politiques commerciales avant la guerre*, Georg & Co. S. A. Genève, 1943. Vezi și *Export Credits Guarantee Department, Taking Risks*, Londra, 1934; *DIETRICH (E. B.), British Export Credit Insurance*, în American Economic Review, Iunie 1935, Vol. XXV, Nr. 2, p. 236—249 și *NIXON (F. H.) The Export Credits Guarantee Department*, în *The Banker*, Februarie 1939, vol. XLIX, p. 162—190. Dl. Nixon era Director General al acestei instituțiuni în 1939, când am dus negocierile pentru împrumutul de 5 milioane lire, despre care vom vorbi mai jos. Lucrarea citată cuprinde și o expunere a originei și desvoltării acestei instituțiuni.

14. Finanțarea exportului mai găsește în Marea Britanie, ca și în alte țări occidentale de altfel, un sprijin serios și în cunoscuta tehnică a creditelor de acceptațiune pe care le fac la Londra în deosebi bănci specializate, cunoscute sub numele *Acceptance Houses*, printre care figurează firme cunoscute ca: *Baring, Erlangers, Hambros, London Merchant Bank, etc.*.

Nu este locul să examinăm aci această metodă. Vom spune numai că în general, o bancă de acceptațiune autorizează clientul ei — importatorul străin ori o bancă străină în legătură cu acest importator, sau pe exportatorul englez — să tragă asupra ei, adică să emită o trată. Trata este acceptată de banca de acceptațiune și este apoi scontată, datorită creditului de care se bucură această bancă, în condi-

Pentru România, problema finanţării exportului se pune în limite mai restrânse. Ea priveşte numai prima fază [15], aceea a colectării produselor de către firmele exportatoare, a grupării şi a transportului lor până la încărcare [16], sau cel mult, în unele cazuri, până la sosirea documentelor în mâna importatorului. Sumele necesare pentru această finanţare — ale cărei riscuri nu depăşesc în general riscurile normale ale operaţiunilor de credit obişnuite pe piaţa noastră — sunt procurate de băncile comerciale, sau de Institutul Naţional al Cooperaţiei (INCOOP) care, în ultimul timp, a devenit unul din organele cele mai importante în exportul de produse agricole, cu concursul destul de activ al Băncii Naţionale a României, pe cale de reescont de portofoliu, în perioadele de export intens.

Problema creditelor de dat importatorilor străini nu se pune la noi fiindcă, cum am mai spus, România exportă mai ales produse alimentare, petrol, lemn, mărfuri deci de consum sau folosire imediată sau la termen scurt, care nu implică în general vânzare pe credit.

Instituţiunile create şi modalităţile tehnice adoptate de ţările industriale pentru uşurarea exportului prin acordarea de credite importatorilor străini, de care ne-am ocupat mai sus, interesează totuşi România nu ca exportator ci ca ţară importatoare de produse industriale şi mai ales de materiale necesare utilării ei economice.

Tara noastră a beneficiat, într'adevăr, de organizaţia creată de Anglia pentru finanţarea exportului — Export Credits Guarantee Department, de care am vorbit mai sus — cu prilejul împrumutului de 5.000.000 lire sterline, pe care Guvernul român l-a obţinut la Londra, în vara anului 1939.

Acest împrumut trebuia utilizat prin import din Anglia de mărfuri necesare, în primul rând, armatei noastre: echi-

---

ţiuni avantajoase, pe piaţa Londrei sau pe alte pieţe străine. Suma obţinută prin scont serveşte la plata exportului.

Se cuvine să adăogăm că sistemul acceptaţiunii nu se foloseşte exclusiv pentru finanţarea exportului, ci serveşte adeseori şi la operaţiuni de credit internaţional, prin intermediul băncilor particulare sau al marilor întreprinderi din diferite ţări.

15. Interesant de semnalat că, pentru ţările cu export industrial ca Germania sau ca Anglia, prima fază — până la obţinerea scrisorii de trăsură internaţională sau a conosamentului de care am vorbit mai sus — este din contră mai puţin importantă, exportul făcându-se nu prin case exportatoare, ca în cazul cerealelor la noi, de pildă, ci direct de către marile întreprinderi industriale. Vezi şi *supra*, p. 371, nota 5.

16. Plata mărfurilor încărcate se face de obiceiu de importator, prin acreditive documentare, contra scrisoare de trăsură internaţională sau conosament.

pament, medicamente, material sanitar, camioane, material militar, ect..

Imprumutul era contractat pe termen lung, plătibil prin bonuri de tezaur, în cadrul aranjamentelor de plăţi în vigoare cu Anglia.

Exportul mărfurilor engleze se făcea prin intermediul instituţiunii de care am vorbit mai sus: „Export Credits Guarantee Department“, care acoperea pe exportatorul englez de o parte din riscurile acestei operaţiuni. Izbucnirea războiului, în Septemvrie 1939, nu a permis utilizarea integrală a acelui credit.

De asemenea, în numeroase cazuri, marile noastre întreprinderi industriale au primit maşini şi materiale de investiţiune dela fabrici germane, cu termene de plată lungi, exportatorii germani fiind garantaţi de riscurile acestor credite prin intervenţiunea instituţiunilor speciale de care am vorbit mai sus.

§ 2.

Credite pentru import.

Nu este locul să ne oprim prea mult asupra acestui aspect al finanţării comerţului exterior.

In măsura în care este vorba de credite consimţite de exportatorii străini, chestiunea a fost lămurită în paragraful anterior.

Dacă, din contră, exportatorul străin înţelege să fie plătit: fie în momentul încărcării mărfii — contra documente: conosament, scrisoare de trăsură — fie în momentul sosirii ei în vama ţării importatoare de pildă, fie chiar anticipat — cum se întâmplă de cele mai multe ori de câţiva ani încoace, de când exportatorii întâmpină adeseori dificultăţi în încasarea creanţelor lor[17] — importatorul, în lipsă de fonduri proprii va trebui să capete credit.

Creditul îi va fi necesar pentru a face faţă obligaţiunilor sale din momentul în care va fi plătit marfa — în una din cele trei ipoteze indicate mai sus — până în momentul când o va vinde.

Nevoia de credit se poate produce nu numai pentru plata facturii, adică a sumelor cuvenite exportatorilor străini, dar

---

17. Şi de când, fie zis în treacăt, nevoia de mărfuri ce se constată pretutindeni permite exportatorului să-şi impună de cele mai multe ori condiţiunile, în timp ce altă dată el era în căutare de débouchés-uri.

și pentru plata taxelor vamale și diferitelor taxe anexe sau accesorii, ori impozite diverse, care, cum am mai spus [18] se ridică laolaltă la sume care depășesc cu mult, adeseori, valoarea mărfii importate.

Creditele necesare în cazurile de mai sus, se obțin de importatori în general dela băncile particulare, fie sub forma de credit personal, fie, cazul cel mai frecvent, sub forma de credit acoperit, garantat cu marfa importată [19].

*

* *

Explicațiunile date până aci ne-au arătat importanța măsurilor de protecționism administrativ și de încurajare a comerțului exterior, export în deosebi, pe care le poate pune în mișcare Statul, pentru a atinge țelurile pe care le urmărește în schimburile comerciale cu străinătatea. Toate aceste măsuri intervin într'un sistem în care, împotriva numeroaselor îngrădiri pe care le-am semnalat, comerțul exterior rămâne totuși în mâna persoanelor sau întreprinderilor particulare.

Acțiunea Statului poate merge însă și mai departe, la treapta cea mai înaltă a protecționismului administrativ: monopolul comerțului exterior.

---

18. Vezi *supra*, p. 308.

19. Garanția băncii în caz de import este: documentul de încărcare, dacă plătește la încărcare, contra acreditiv documentar; marfa însăși constituită în gaj, dacă plătește la sosirea mărfii.

Chestiunea este mai delicată pentru plățile anticipate. Avansul ce ar face banca pentru contul importatorului urmează să fie garantat fie de creditul personal al acestuia, fie eventual, de un angajament corespunzător al exportatorului sau producătorului străin.

CAPITOLUL III

Monopolul comerţului exterior.

Monopolul comerţului exterior — adică un sistem în care Statul, sau organele create de el în acest scop, au dreptul exclusiv de a face export ori import de mărfuri sau servicii — nu a găsit, până acum, o înfăptuire desăvârşită decât în U.R.S.S. şi în Persia[1].

Se cunosc monopoluri parţiale, privind anumite mărfuri, instituite de unele ţări, în anumite momente, sub presiunea unor împrejurări speciale: monopolul importului de cereale în Elveţia, Norvegia sau al exportului de cereale ori produse alimentare în unele ţări baltice, din Europa Centrală, sau sud-est-europene. Un monopol desăvârşit al comerţului exterior, însă, nu se încadrează într'o economie capitalistă liberală.

In ce priveşte U.R.S.S., monopolul comerţului exterior are un caracter special; el trebue privit deci, nu prin prisma consideraţiunilor ce am făcut în tot cuprinsul expunerii noastre asupra politicii comerciale, ci ca o parte însemnată a întregului sistem economic sovietic.

Lichidarea tuturor operaţiunilor de comerţ exterior în U.R.S.S., se face. după informaţiunile ce avem, prin Banca de Stat.

Contractele sunt încheiate de către reprezentanţele comerciale ruseşti în străinătate, potrivit planului stabilit de Guvern. Reprezentanţele au dreptul să emită şi să gireze polițe.

In interior, importul şi exportul este concentrat în mâinile câtorva asociaţiuni de import şi export. Pentru export se colectează, adeseori sub forma unei contribuţii în natură, anumite cantităţi de mărfuri, de calitate excepţională, ceeace permite o valorificare avantajoasă a acestor produse.

In Rusia, au fost unificate, de altfel, nu numai comer-

---

1. In Persia, ca o consecinţă şi ca un mijloc de adaptare, poate la condiţiunile create de existenţa monopolului din U. R. S. S.

ţul exterior propriu zis, ci şi propaganda comercială, precum şi cercetările referitoare la problemele economice ale comerţului exterior.

Camera de Comerţ centrală a Uniunii se ocupă, pe lângă celelalte atribuţiuni ale Camerelor de Comerţ, ca de exemplu legalizarea certificatelor de origine, în primul rând, cu propaganda în general şi cu informaţiunile în legătură cu schimburile cu străinătatea. Prin secţiunile sale din străinătate această Cameră este în contact cu Camerele de Comerţ din lumea întreagă.

Pe lângă Administraţia monopolului comerţului exterior funcţionează un institut ştiinţific special, care are menirea de a studia problemele ce sunt în legătură directă şi indirectă cu comerţul exterior.

Deşi se găseşte în regim de monopol al comerţului exterior, Rusia Sovietică percepe şi taxe vamale, în deosebi la produsele finite.

Problema monopolului comerţului exterior s'a pus în ultimii zece ani în deosebi, şi în ţările capitaliste în faţa dificultăţilor pe care le-a întâmpinat schimbul internaţional de mărfuri, în această perioadă.

Am arătat, cu prilejul cercetării mecanismului schimburilor internaţionale [2], că operaţiunile de comerţ internaţional se fac între persoane care locuesc în State diferite. Aceste persoane sunt, în general, în vremuri normale, persoane fizice sau persoane morale particulare: comercianţi individuali, sau societăţi comerciale sub diferite forme. Până în ultimul timp operaţiunile făcute de Stat sau instituţiuni publice, ori pentru contul acestora, erau în general destul de reduse.

Situaţiunea s'a schimbat însă, într'o largă măsură, în ultimii zece ani, după criza din 1929. Comerţul internaţional a suferit în această perioadă o serie de restricţiuni, care au dus, în unele cazuri, la înlocuirea persoanelor sau societăţilor care făceau până atunci acest comerţ, prin Stat sau organele sale. Tendinţa aceasta s'a accentuat foarte mult în cursul războiului actual, mergând în unele cazuri până la instituirea unui monopol pentru anumite operaţiuni de export sau import, exercitat de Stat, de anumite instiuţiuni publice, sau de mandatarii acestora: instituţiuni speciale, organizaţiuni profesionale interesate, etc..

Operaţiunile de comerţ exterior sunt deci departe de a mai fi azi de competenţa aproape exclusivă a întreprinderilor particulare, aşa cum erau până acum vreo zece ani. O bună parte din comerţul nostru exterior se face, cum am mai

---

2. Vezi *supra*, p. 163 şi urm..

spus[3], prin Institutul Naţional al Cooperaţiei ca mandatar al Statului, prin organe profesionale interesate — ca, de pildă, oficiul de repartizare al pielăriei (ORAP) — uneori chiar prin societăţi particulare cu drepturi de monopol — cum a fost de pildă SOLAGRA, pentru anumite operaţiuni de produse oleaginoase.

Nu putem preciza firește azi, cum se vor desfăşura aceste tendinţe. Socotim însă că evoluţiunea schiţată mai sus nu trebue să ducă — în momentul în care vor dispare împrejurările excepţionale create de războiu — la monopolul comerţului exterior.

Credem interesant, totuşi, să citãm mai jos observaţiunile făcute de d. Van Zeeland, fost Preşedinte al Consiliului de Miniştri belgian, cu prilejul unei anchete asupra desvoltării viitoare a schimburilor internaţionale, de care am mai vorbit, când ne-am ocupat de tendinţele actuale în materie de contingentare[4].

„Altădată, scrie d. Van Zeeland în Raportul său, schimburile internaţionale erau schimburi făcute pe deasupra frontierelor între indivizi, între firme private, între interese particulare. Azi, legăturile economice internaţionale iau din ce în ce mai mult caracterul de schimburi între unităţile economice formate de către state. Desigur, rolul firmelor şi întreprinderilor private, intervenind de o parte şi de alta pentru a lega şi deslega operaţiunile, rămâne, cu excepţiuni, esenţial. Dar în determinarea curentelor comerciale, consideraţiunile de interes public naţional capătă o însemnătate din ce în ce mai mare, transacţiunile sunt în fiecare zi, din ce în ce mai mult dominate de hotărîrile luate de puterile constituite şi inspirate de o politică economică naţională. Acesta este un fapt de care trebue să se ţină seama“[5].

---

3. Vezi *supra*, p. 375.

4. Vezi *supra*, p. 357, nota 11.

5. Vezi şi *BADULESCU (V. V.), La politique commerciale de la Roumanie, devant le problème du retour à la liberté,* în Revue Economique Internationale, Bruxelles, Noembrie 1938.

CARTEA IV

Mijloace de atenuare a protecţionismului.

Am cercetat mai sus, în primele trei cărţi din Partea II-a a lucrării noastre consacrată tehnicei intervenţiunii în comerţul exterior, mijloacele de acţiune ale Statului, de o parte asupra preţurilor mărfurilor importate şi exportate, de altă parte asupra massei acestor mărfuri. In ambele cazuri acţiunea are ca rezultat o proteguire a producţiei sau activităţii economice naţionale, adică o îngreunare a situaţiunii întreprinderilor străine concurente pe piaţa internă.

Sunt însă în tehnica intervenţiunii în comerţul exterior şi împrejurări în care, din contră, se uşurează situaţiunea mărfurilor străine: fie înlăturând pentru aceste mărfuri aplicarea unora din măsurile de protecţie indicate mai sus, fie creând pentru mărfurile străine, în împrejurări definite, anumite avantaje.

Existenţa unor asemenea măsuri nu este, cum s'ar părea la prima vedere, în contradicţie cu o politică de protecţie.

Cum vom constata mai jos, din însăşi expunerea tehnicii acestor măsuri şi a împrejurărilor în care se aplică, regimul de excepţie sau chiar de favoare ce se atribue mărfurilor străine în acele cazuri este dictat de preocuparea de a crea, indirect, avantaje unor ramuri de activitate naţională, avantaje care nu s'ar realiza, dacă mărfurile străine nu ar fi atrase de regimul special care li se atribue.

In legiuirile vamale moderne se prevăd o serie de cazuri în care mărfurile străine intră ori stau în ţară în anumite condiţiuni, fără a fi supuse taxelor vamale în vigoare [1].

---

1. Din această constatare rezultă o distincţiune care se face în unele ţări, Franţa de pildă, în întocmirea statisticilor vamale şi stabilirea balanţei comerciale, distincţiunea între: comerţul general şi comerţul special.

Se înţelege prin comerţ general: totalitatea importurilor făcute

In cadrul acestor măsuri vom studia:

tranzitul;

întrepozitul, portul franc sau zona liberă;

drawback-ul şi admisiunea temporară;

traficul de frontieră.

Importanţa şi condiţiunile de aplicare ale acestor măsuri sunt diferite.

Primele două depind în primul rând de poziţiunea geografică a ţării considerate, în al doilea rând de regimul legal pe care îl statorniceşte această ţară.

Cea de a treia are un caracter tehnic, legată şi ea însă de existenţa unor anumite condiţiuni economice.

In sfârşit, măsurile speciale pentru traficul de frontieră derivă din situaţia de vecinătate în care se găsesc două ţări şi din împrejurările speciale pe care le creează convieţuirea a două popoare de-a-lungul frontierii lor.

---

de o ţară, fără a ne preocupa dacă mărfurile sunt afectate în întregime consumului intern sau vor fi reexportate apoi prin jocul unora din formele indicate mai sus; apoi toate mărfurile exportate, fără distincţiunea dacă sunt produse naţionale sau sunt produse străine sau coloniale importate şi în urmă exportate, indiferent care ar fi proveniența sau origina lor.

Comerţul special din contră nu cuprinde: la import decât mărfurile destinate consumului intern şi rămase efectiv în ţară; la export, mărfurile produse în Franţa, adică de origine franceză, cu excluderea celor, firește, care au fost importate şi apoi reexportate.

Cifra comerţului special este bineînţeles inferioară cifrei comerţului global.

CAPITOLUL I

Tranzitul.

Înţelegem prin tranzit, situaţiunea în care se găsesc mărfurile străine care străbat o ţară fără oprire, sau trec peste o parte din teritoriul ei, pentru a atinge o destinaţie în afara acelei ţări. Marfa care soseşte în tranzit nu este deci destinată nici consumului interior, nici vreunei transformări înlăuntrul ţării. Ea împrumută numai, pe un anumit parcurs, căile de comunicaţie ale ţării care efectuează tranzitul. Neputând face astfel concurenţă vreunui produs intern, marfa în tranzit nu este supusă nici taxelor, nici vreunei alte măsuri restrictive, care ar afecta mărfurile străine.

Din momentul ce mărfurile în tranzit nu influenţează posibilităţile de desfacere ale mărfurilor indigene, nu numai că nu este locul să împiedecăm, prin taxe sau alte măsuri, trecerea lor, dar avem interes, din contră, să atragem aceste mărfuri pe căile noastre de comunicaţii, spre a spori traficul, deci veniturile întreprinderilor noastre de transport terestru, maritim, fluvial sau aerian.

In aceste condiţiuni politica firească pentru orice ţară care se găseşte din punct de vedere geografic în situaţiunea de a tranzita mărfuri, sau călători este nu numai libertatea deplină a tranzitului şi excluderea taxelor care se percepeau altădată, dar încurajarea lui, printr'un joc potrivit al tarifelor de transport, care să atragă mărfurile străine pe parcursurile întreprinderilor naţionale de transport [1].

---

1. O marfă engleză, de pildă, poate ajunge în Orientul apropiat pe mai multe căi: Douvres-Calais, apoi pe ruta Orientului-Express sau a Simplonului-Express la Constantinopol şi de aci pe mare, Constantinopol-Siria; pe apă, prin Gibraltar-Mediterană; sau prin Marea Nordului, via Danzig-Cernăuţi-Constanţa-Constantinopol, etc.. Orientarea traficului pe una sau alta din aceste căi depinde firește de felul mărfii, de iuţeala cerută transportului, dar şi de nivelul tarifelor com-

Favorizarea tranzitului poate aduce astfel venituri însemnate unei ţări, sumele încasate sub acest titlu putând constitui, cum am văzut şi mai sus [2], un post de oarecare importanţă în balanţa de conturi a unei ţări.

In sfârşit, dacă uşurarea condiţiunilor de tranzit poate folosi ţărilor pe teritoriul cărora se efectuează trecerea mărfurilor străine, ea profită şi ţărilor care folosesc căile de tranzit, adică mărfurilor tranzitate, ceeace contribue firește la o mai bună aşezare a schimburilor internaţionale. Era firesc, în asemenea condiţiuni, ca organizarea şi libertatea tranzitului să constituie un obiect de preocupare nu numai pentru guvernele ţărilor direct interesate, dar şi pentru forurile internaţionale, preocupate tocmai de intensificarea acestor schimburi.

Art. 23 al Pactului Societăţii Naţiunilor spune, în alineatul e), că statele membre ale Societăţii „vor lua măsurile necesare spre a asigura garanţia şi menţinerea libertăţii comunicaţiunilor şi tranzitului".

In vederea realizării acestui angajament, o Secţiune specială a Comunicaţiilor şi Tranzitului funcţiona la Geneva, în cadrul Secretariatului General al Societăţii Naţiunilor.

Libertatea şi uşurarea tranzitului au făcut obiectul unei convenţiuni internaţionale încheiate la Barcelona, la 20 Aprilie 1921, semnată şi aplicată de un mare număr de State din cele mai însemnate.

Taxele, ca şi interdicţiile de tranzit, trebuesc considerate azi ca măsuri politice sau eventual ca măsuri de represalii economice [3].

In România, tranzitul mărfurilor este liber şi scutit de taxe.

Legea vămilor din 13 Aprilie 1933, — în vigoare azi cu modificările suferite în 1942 — se ocupă de tranzit în articolele 143 la 157 inclusiv.

Art. 143 spune: „Toate mărfurile străine neprohibite la import [4], pot fi admise în tranzit prin România, întrebuinţând orice mijloace de transport pe uscat, pe apă sau prin aer".

---

binate — maritim sau terestru — pe fiecare din aceste parcursuri.

Aceeaşi tehnică de tarife şi preocupări identice apar în politica chemată să susţină activitatea anumitor porturi şi să atragă traficul la unul sau altul din porturile ce pot fi concurente: Marsilia şi Genova, sau Hamburg şi Rotterdam, etc..

2. Vezi *supra*, p. 228.

3. Vezi *Handwörterbuch der Staatswissenschaften*, citat în bibliografia noastră, *Durchfuhrzölle şi Durchfuhrverbote*, III, p. 309 şi urm. şi *Zölle u. Zollwesen*, VIII, p. 1161.

4. Pentru mărfurile prohibite, spre a evita introducerea lor

Articolul 143 conţine o dispoziţiune restrictivă în ce priveşte tranzitul armelor şi muniţiunilor. Dat fiind caracterul politic pe care îl are un asemenea tranzit, cu deosebire determinant în anumite împrejurări, tranzitul de arme şi muniţiuni este subordonat aprobării prealabile a Guvernului, prin Jurnal al Consiliului de Miniştri, singur în măsură să judece oportunitatea lui, în cadrul politicei externe pe care o duce.

Pe temeiul unor preocupări asemănătoare, art. 144 al Legii vămilor din 1933 prevede:

„când interese superioare de Stat o cer, Consiliul de Miniştri poate interzice tranzitul unor mărfuri provenind din anumite ţări".

Acest text şi-a găsit o foarte interesantă aplicare în legătură cu sancţiunile economice luate contra Italiei, în Noemvrie 1935, cu prilejul conflictului italo-abisinian, de Consiliul Societăţii Naţiunilor, pe baza articolului 16 din Pact, potrivit căruia Statele membre se angajează să înceteze relaţiunile economice şi financiare cu Statul care s'ar afla „în ruptură de pact" şi să-şi dea sprijin mutual pentru a rezista la eventualele atacuri ale acestuia.

In sfârşit, tranzitul animalelor, seminţelor şi plantelor poate fi supus unui control din motive sanitare. Această preocupare poate deveni un mijloc de a stânjeni exportul unei ţări. Aşa de pildă, exportul nostru de vite în Italia s'a lovit, acum câţiva ani, de dificultăţi serioase ridicate, sub acest titlu, de autorităţile jugoslave, spre a înlătura concurenţa vitelor româneşti pe pieţele italiene [5].

---

frauduloasă în ţară pe calea tranzitului, tranzitul nu este permis decât cu aprobarea Direcţiunii Generale a Vămilor, care va ţine seama în hotărîrea ei, de importanţa prohibiţiunii din punct de vedere intern şi de posibilităţile de a se efectua tranzitarea fără pericolul unei asemenea fraude.

5. Dacă legea vămilor din 1933 consacră libertatea tranzitului, în condiţiunile expuse mai sus, este firesc ca ea să asigure, totodată, că mărfurile prezentate în tranzit vor păstra această destinaţie, adică nu vor rămâne în ţară, cu ocolirea obligaţiunilor de plată a taxelor sau împotriva restricţiunilor în vigoare referitoare la import. Articolele 145 la 157 ale Legii din 1933 şi dispoziţiunile corespunzătoare ale Regulamentului din 15 August 1942 prevăd măsurile necesare în acest scop.

CAPITOLUL II

Intrepozite, port franc sau zonă liberă.

Organizarea de întrepozite, port franc sau zonă liberă constitue un al doilea mijloc de atenuare a protecţionismului şi porneşte dela aceeaşi idee: crearea în interiorul ţării a unor locuri supuse unei ficţiuni juridice de exteritorialitate, potrivit căreia mărfurile depozitate în aceste locuri se bucură de o dispensă condiţională de taxă. Marfa străină intrată în ţară se depozitează în aceste locuri, fără a se şti sau preciza dacă ea va fi consumată în ţară sau va primi o altă destinaţie. Ea nu va plăti taxele sau nu va intra sub regimul restricţiunilor de import sau export în vigoare, decât dacă va fi pusă în consumul intern sau va fi exportată de ţara importatoare.

Înăuntrul acestor locuri mărfurile pot suferi prefaceri, transformări, prelucrări diverse, în urma cărora ele pot fi date consumului intern, sau pot fi trecute peste graniţă.

SECŢIUNEA I

Intrepozite.

Regimul de întrepozit este definit de art. 167 al legii vămilor din 1933:

Intrepozitul vamal este locul în care pot fi depuse, temporar, mărfuri străine sau indigene, în vederea importului, exportului sau tranzitului, fără a se achita imediat drepturile Statului.

In tot acest timp, când nu se ştie ce destinaţie va primi marfa, aceasta se consideră a nu fi intrat pe teritoriul ţării care a creat întrepozitul, urmând ca, îndată ce va ieşi din această ficţiune de exteritorialitate, să fie supusă la regimul cuvenit, după cum va intra în tranzit, import sau export.

Intrepozitele sunt de două feluri (art. 169):
întrepozite reale şi
întrepozite nominale.

§ 1.

Intrepozite reale.

Prin întrepozite reale se înţeleg magaziile desemnate şi organizate de Ministerul Finanţelor, în care oricine îşi poate depozita mărfurile ce-i sunt destinate.

Aceste magazii se crecază în centrele importante comerciale sau industriale şi sunt puse sub supravegherea şi administraţia permanentă a unui birou vamal în ce priveşte intrarea, manipularea şi eşirea mărfurilor.

In asemenea întrepozite, se pot depune orice fel de mărfuri cu excepţia unor anumite mărfuri: arme, muniţiuni, materii explozibile sau inflamabile, mărfuri supuse stricăciunii şi altele (art. 174).

In tot timpul cât mărfurile se găsesc întrepozitate, ele pot fi manipulate oricum şi în orice fel voeşte proprietarul — şi tocmai acesta este de cele mai multe ori scopul întrepozitării — fie pentru a le selecţiona, amesteca sau condiţiona în vederea conservării, fie pentru a le reambala în colete mai mici sau mai mari, fie chiar de a le degrada transformându-le din obiecte în materii prime (art. 177).

Durata întrepozitării nu poate trece peste doi ani, cu drept de prelungire de maximum un an (art. 178).

Pe tot timpul aflării mărfurilor în întrepozite, proprietarii vor plăti o taxă de magazinaj (art. 182).

In momentul scoaterii din întrepozit a unei mărfi străine, se vor plăti taxele vamale, dacă marfa intră în consumul intern, nu se va plăti nicio taxă dacă marfa, sosită altădată din străinătate, iese din ţară.

§ 2.

Intrepozite nominale.

Intrepozit nominal este acela care se poate înfiinţa, în principiu, numai acolo unde există un întrepozit real care se dovedeşte insuficient şi în care se pot depune numai mărfuri omogene, străine sau indigene, precum şi cele cu volum sau greutate mare — care din această cauză nu şi-ar găsi loc într'un întrepozit real — aparţinând aceluiaşi proprietar (art. 183 şi 184).

Proprietarul acestor mărfuri beneficiază astfel temporar — cu anumite garanţii fixate de lege — de dispensa condiţională de taxe.

Dispoziţiunile relative la întrepozitele reale sunt aplicabile şi celor nominale (art. 185).

SECŢIUNEA II

Por franc, zonă liberă.

Portul franc, ca şi zona liberă, constitue o extensiune a ideii de întrepozit real.

Se înţelege prin port franc, un port deschis tuturor vaselor de comerţ, indiferent de pavilion şi încărcătură — cu oarecari mici limitări — în care mărfurile pot să intre, să stea şi apoi să iasă în afară, fără a plăti taxele vamale.

Uneori o parte numai dintr'un port sau o anumită porţiune din teritoriul naţional, situată alături de un port sau într'un punct potrivit pe un parcurs terestru, fluvial sau maritim, poate fi dotată, prin beneficiul exteritorialităţii, cu acelaşi regim vamal ca şi portul franc. O asemenea porţiune se numeşte zonă liberă.

In portul franc ca şi în zona liberă, se pot instala întreprinderi comerciale de import şi export, întreprinderi industriale care să transforme produsele importate şi să le exporte apoi afară din zone, fără taxe vamale şi fără restricţiuni.

Ideea de port franc a găsit numeroase aplicări în istoria comercială a lumii.

In organizarea economică a lui Colbert figurau ca port franc: Marsilia, St. Jean de Luz, Bayonne, Lorient şi Dunkerque[1]; oraşele hanseatice ca Brema şi Hamburg s'au aflat în aceeaşi situaţiune. Anglia nu a avut asemenea porturi. „Desigur, spune Profesorul Charles Gide[2], fiindcă altă dată toată Anglia era o insulă liberă".

La noi portul Sulina a fost, până acum 14 ani, un port franc, declarat, ca atare, la 29 Aprilie 1870 de Sublima Poartă la Comisiunea Europeană a Dunării, creată de Tratatul dela Paris din 30 Martie 1856.

In urma Tratatului dela Berlin, din 13 Iulie 1878, gurile Dunării, cu excepţia braţului Chilia, intră sub suveranitatea

---

1. Ele au pierdut acest privilegiu în 1791.

2. Vezi *Cours d'Economie Politique*, Paris, Recueil Sirey, 1919, Tome II, p. 84, nota 1.

României, care recunoaşte Sulina ca port franc, în toată întinderea sa.

Legea generală a vămilor din 3 Iulie 1905 confirmă această situaţiune.

Contrabandele intense ce se făceau prin Sulina — unul din inconvenientele obişnuite ale oricărui port franc sau zonă liberă — au determinat Guvernul român, după războiul din 1914—1918, să ia măsuri pentru limitarea zonei libere. După negocieri duse cu Comisiunea Europeană a Dunării, s'a procedat, în 1929, la o modificare materială a limitelor portului franc, fără a schimba însă din acest punct de vedere regimul juridic al Sulinii.

Privilegiul portului Sulina a fost suprimat prin legea din 25 Iulie 1931. In momentul de faţă nu mai există niciun port franc în România.

In ce priveşte zonele libere, s'au creat asemenea zone în diferite ţări: Ţinutul de Gex sau zona liberă din Savoia, de pildă, puse în afara liniilor vamale franceze, deşi teritoriile aparţin Franţei.

La noi nu există nicio asemenea realizare. S'a făcut totuşi o lege pentru zone libere, legea Profesorului Virgil Madgearu din 30 Iulie 1929 [3], care autorizează crearea de asemenea zone în porturile fluviale şi maritime, sau în teritoriile din imediata lor apropiere, care nu vor ocupa însă în niciun caz totalitatea portului.

Legea prevede înfiinţarea câte unei zone libere în porturile Galaţi, Brăila, Giurgiu şi Constanţa (art. 1 şi 3).

Zonele libere fac parte integrantă din teritoriul naţional român şi li se vor aplica toate legile ţării, în afară de legea vamală şi a încurajării industriei naţionale (art. 2) [4].

Zonele libere servesc, potrivit legii din 1929, pentru:

formare de depozite de orice mărfuri în vederea importului sau expedierei în alte părţi;

condiţionare sau modificare a mărfurilor: ambalaj, formă, dimensiuni, tipuri, amestec, etc., potrivit cerinţelor diferitelor pieţe;

fabricare de orice produse cu materii prime ori semifabricate aduse din ţară sau din străinătate;

instalare de şantiere navale şi de cale pentru construcţii

---

3. Vezi legea Nr. 144 în *Monitorul Oficial* Nr. 166, din 30 Iulie 1929, Partea I, p. 5809 şi urm..

4. Interesant de semnalat — spre a pune în evidenţă caracterul „liber" al zonei din punct de vedere al taxelor şi restricţiunilor instituite din preocupări protecţioniste — alineatul 2 al acestui articol care spunea: „organele vamale de orice rang nu au acces în zona liberă decât cu autorizaţiunea specială a comisiunii de organizare a zonei".

și reparare de vase cu materiale provenind din țară sau din străinătate (art. 5);

înființarea de industrii, șantiere și cale este supusă la anumite autorizări prealabile (art. 6).

Organizarea și exploatarea zonei libere urmează să se facă, după caz, în regie publică comercială, în regie mixtă sau concesiune.

Conducerea ei este încredințată unui comitet mixt, format din reprezentanți ai Statului, ai autorităților locale și ai cercurilor economice interesate (art. 8—14).

Interiorul zonei este supus unui regim special. Zonele trebuesc să fie împrejmuite (art. 15). Comerțul de detaliu este interzis, iar clădirile nu pot fi folosite ca locuințe, nici chiar pentru personalul întrebuintat în zonă (art. 18).

Scutirea de taxe vamale pentru mărfurile intrate sau ieșite din zonă, ori perceperea lor în anumite ipoteze, este reglementată de art. 19 și 20.

Legea din 30 Iulie 1929 nu a fost aplicată până acum [5].

Discuțiile asupra avantajelor și inconvenientelor portului franc sau zonelor libere au fost destul de aprinse. Și aci, ca și în desbaterile așa de întinse ce am expus cu prilejul cercetării problemei liber-ului schimb și protecționismului, atitudinea fiecăruia depinde, de cele mai multe ori, de punctul de vedere sub care privește problema și de interesul pe care îl apără. Judecata ce putem face este adesea mai mult o chestiune de oportunitate sau de măsură, decât o chestiune de principiu [6].

Portul franc sau zona liberă poate crea posibilități de folosire mai întinse pentru mâna de lucru, materiile prime, izvoarele de energie sau utilajul tehnic, financiar și comercial al unei țări. Faptul că în această zonă pot intra, fără sarcini și fără stânjeniri administrative, mărfuri și materii prime, spre a fi transformate și apoi duse acolo unde se pot valorifica mai bine constitue, fără îndoială, un serios avantaj pentru țara care a organizat un port franc sau o zonă liberă [7].

Atracția pe care o exercită o asemenea zonă pentru mărfurile străine poate spori simțitor activitatea portului în care se află acea zonă, tranzitul prin țara în care se află ea, deci activitatea întreprinderilor de transport naționale.

---

5. Nu am socotit totuși inutil să rezumăm principalele dispoziții ale acelei legi, fiindcă socotim că ideea de zonă liberă ar putea intra în cadrul unei colaborări industriale cu țările mai înaintate.

6. Vezi *supra*, p. 155 și urm..

7. Vezi în această privință cele spuse de noi mai sus (p. 116, nota 21), în legătură cu o propunere făcută, în 1927, de Uzinele Ford (U. S. A.), pentru instalarea unor ateliere de assemblage, în zonă liberă la Galați sau la Constanța.

In sfârşit, din punct de vedere politic, caracterul internaţional pe care îl poate căpăta activitatea înlăuntrul unei zone libere, interesul imediat care s'ar naşte din această activitate pentru una sau alta din ţările străine pot avea o oarecare importanţă, pentru ţară care a creeat asemenea zone, într'o anumită acţiune politică, la un moment dat.

Avantajele de mai sus nu sunt, în general, contestate. S'au ridicat totuşi obiecţiuni, inspirate, în cea mai mare parte, tocmai de tendinţele protecţioniste a căror atenuare constitue însuşi scopul măsurilor care fac obiectul Cărţii de faţă şi printre care se înscrie zona liberă.

Zona liberă, s'a spus, este inutilă. Posibilităţile de transformare în ţară pot fi asigurate prin alte procedee, admisiunea temporară de pildă, de care ne vom ocupa mai departe.

Zona liberă, s'a adăogat, poate deveni azilul industriilor străine care ar face concurenţă industriei naţionale, uneori folosindu-se de echivocul care se poate produce în ce priveşte origina mărfii.

In sfârşit, dispensa de taxă de care se bucură mărfurile intrate în zona liberă poate duce la fraude, la contrabande [8], care păgubesc administraţia vămilor şi pot provoca dificultăţi comerţului corect din afara zonei.

Oricare ar fi atitudinea pe care am lua-o, în controversa ai cărei termeni au fost schiţaţi mai sus, trebue să adăogăm că portul franc şi zona liberă ţin un loc destul de restrâns în practica actuală a comerţului internaţional. Oricât de eficace deci ar fi, din punct de vedere tehnic, jocul acestui regim — ca mijloc de atenuare a protecţionismului — din punct de vedere practic acţiunea lui asupra nivelului şi întinderii protecţionismului în zilele noastre este foarte restrânsă.

---

8. Lucrul s'a petrecut, de pildă, la Sulina, cum am spus şi mai sus.

CAPITOLUL III

Drawback şi admisiune temporară.

Este vorba aci de măsuri de exonerare vamală, care privesc mărfurile importate în vederea exportului, după ce vor fi suferit oarecari transformări, prin care se încorporează în aceste mărfuri: muncă, materiale sau mijloace economice ori financiare naţionale.

Aşa este, de pildă, când importăm: grâu, spre a-l exporta apoi sub formă de făină ori paste făinoase; fontă, spre a o exporta sub formă de oţel sau obiecte de oţel; lână ori bumbac, spre a le exporta sub formă de fire sau ţesături, etc.. Taxarea acestor produse la intrare poate scumpi produsul fabricat destinat pieţelor străine, primejduind deci posibilitatea de export a acestor produse.

Exonerarea vamală se poate atinge prin două mijloace tehnice: drawback-ul şi admisiunea temporară.

Aceste mijloace constituesc un compliment necesar al unui sistem protecţionist, în ţările în care capacitatea de producţie şi de export pentru produse finite depăşeşte posibilităţile de aprovizionare internă cu materii prime.

SECŢIUNEA I

Drawback-ul.

Se înţelege prin drawback[1] restituirea, cu prilejul exportului unui produs fabricat, a taxelor plătite de exportatorul acestui produs, în momentul când a importat materia primă sau produsul semi-fabricat pentru a produce marfa exportată.

Sistemul are inconvenientul de a sili importatorul să avanseze taxele, cu riscul, real cel puţin în anumite ţări, de a întâmpina dificultăţi în momentul când taxele vor trebui să-i fie restituite.

Pe de altă parte însă — din cauza dificultăţii de a stabili cantitatea şi calitatea materiilor prime intrate în alcă-

---

1. „To draw back“ înseamnă a lua înapoi.

tuirea produsului, la exportul căruia se cere restituirea de taxe — se întâmplă adeseori că se restituie mai mult decât taxele real percepute la materia primă încorporată efectiv în produsul finit exportat. Această posibilitate creează în orice caz, un beneficiu pentru exportator şi o pagubă pentru Tezaur.

Dacă o asemenea situaţie este acceptată cu bună ştiinţă de administraţia vămilor, sistemul drawback-ului se transformă într'un procedeu de atribuire a unei prime de export.

Aplicarea drawback-ului este azi foarte restrânsă.

SECŢIUNEA II

Admisiunea temporară.

Admisiunea temporară înlătură primul din inconvenientele semnalate mai sus în sarcina drawback-ului: acela al avansului de taxe cerut importatorului de materii prime menite să fie exportate, legat, în unele cazuri cel puţin, de riscul unor dificultăţi la restituire. Importul este admis temporar, în scutire de taxe.

Importatorul va beneficia deci de o suspendare condiţională a taxei, condiţiunea fiind exportul materiei prime care a profitat de scutire, într'un anumit termen, în condiţiuni care să înlăture frauda şi cu o garanţie corespunzătoare, care să asigure Administraţiei Vămilor plata taxei ce se cuvine în cazul când, contrar prevederilor, marfa admisă temporar nu va fi exportată în termenele şi condiţiunile stabilite.

Admisiunea temporară poate juca tehnic în două feluri:

„à l'identique"; produsul care se exportă trebue să fi încorporat chiar marfa importată care a beneficiat de suspendarea taxei;

„à l'équivalent"; este suficient ca produsul exportat să fi încorporat materii prime în cantitate şi de calitate egale cu cea importată cu scutire temporară de taxă.

Ultimul sistem este singurul compatibil cu o activitate industrială mai întinsă [2].

Drawback-ul şi admisiunea temporară sunt prevăzute în legea noastră vamală din 13 Aprilie 1933, sub titlul: Importul temporar de materii prime, pentru a fi industrializate în ţară.

---

2. Chestiunea a făcut obiectul unei mari controverse în Franţa de pildă, care a adoptat până la urmă sistemul „à l'équivalent". El a dat loc însă acolo la dificultăţi serioase, cunoscute în practica vamală franceză sub numele de „trafic des acquits à caution". Cercetarea acestei chestiuni depăşeşte cadrul expunerii noastre.

CAPITOLUL IV

Traficul de frontieră.

Restrângerea aplicării măsurilor protecţioniste, taxe vamale sau restricţiuni diverse, în regimul special aplicat aşa numitului trafic de frontieră, derivă dintr'o anumită situaţiune geografică şi administrativă şi din consecinţele economice ale acestei situaţiuni. Este vorba de situaţiunea legală ce se creează anumitor mărfuri şi persoane, care se află sau locuesc în zonele de frontieră şi de schimburile care au loc în aceste zone de o parte şi de alta a frontierei.

Frontierele rup sau afectează uneori — mai des decât se crede — unitatea economică a unui ţinut, a unei regiuni. Sunt numeroase cazurile când frontiera taie un sat sau un târg, când gospodăria unora rămâne deoparte, lotul lor de pământ de altă parte a frontierei; când uzina sau fabrica rămân de o parte a graniţei, terenurile sau exploatările de care se leagă existenţa acestei uzine sau fabrici de cealaltă parte a graniţei. Date fiind prejudiciile grave pe care o asemenea situaţiune le poate aduce persoanelor şi întreprinderilor interesate şi vieţii economice a regiunilor de frontieră, era firesc să se ajungă — în ce priveşte mişcarea persoanelor şi bunurilor — la un regim special care, prin derogare dela regimul vamal sau administrativ general, să permită circulaţiunea de o parte şi de alta a frontierei, fără restricţiuni şi fără plata taxelor prevăzute de regimul general.

Aplicarea acestui principiu se face, firește, în condiţiuni deosebite dela o ţară la alta, scutirile de taxe, ori înlăturarea restricţiunilor fiind acordate într'o măsură mai largă sau mai restrânsă, după împrejurări.

In legea noastră vamală din 13 Aprilie 1933, chestiunea este reglementată prin articolele 242 la 247 sub titlul „Proprietăţi limitrofe“, cu întindere destul de restrânsă, regimul traficului de frontieră fiind mărginit la produsele agricole[1].

---

1. Românii, proprietari în ţările limitrofe, de pământuri, tăiate

In afară de dispoziţiunile generale ale Legii Vămilor, care fixează condiţiunile traficului de frontieră, Statul Român a încheiat cu statele vecine şi convenţiuni speciale pentru o mai bună reglementare a acestui trafic, în raport cu situaţia geografică specială a frontierei respective. Menţionăm astfel convenţiunile relative la traficul de frontieră încheiate cu Jugoslavia, Ungaria, Cehoslovacia şi Polonia.

Chestiunea traficului de frontieră mai are şi un alt aspect în legătură cu aplicarea clauzei naţiunii celei mai favorizate. Vom examina acest aspect mai departe, cu prilejul cercetării jocului acestei clauze.

*

* *

In cadrul măsurilor de atenuare a protecţionismului se mai pot aşeza diferitele măsuri de scutiri, creditări sau restituiri de taxe în împrejurări în care operaţiunea nu constitue un import sau export propriu zis, ci este mai curând o operaţiune accesorie chemată să înlesnească sau să facă posibilă o altă operaţiune care interesează economia naţională. Se admite, de pildă, în diferite cazuri:

export cu drept de import fără taxe: pentru folosire temporară în străinătate a unor obiecte, automobile de pildă, sau pentru reparaţiuni ori vreo industrializare ce nu se pot face în ţară;

export sau import de vase, butoaie, recipiente sau materiale de împachetare, care au servit la export de produse naţionale ori import de produse străine;

---

prin linia de frontieră, care vor justifica o stăpânire anterioară ultimelor delimitări — spune art. 242 — se vor bucura de libertatea de a importa, fără plată de taxe, produsele agricole provenite de pe părţile acelor pământuri, situate în străinătate.

Străinii — adaogă art. 243 — care vor poseda în România pământuri tăiate prin linia de frontieră, vor avea facultatea de a exporta, fără plată de taxe, produsele agricole provenind de pe acele pământuri. Textul joacă numai în regim de reciprocitate, adică numai atunci când şi legiuirea vamală a ţării limitrofe interesate acordă acest avantaj proprietarilor români.

Scutirea se întinde numai asupra recoltelor propriu zise, adică asupra produselor anuale ale pământului.

Lemnele, chiar tăiate din păduri supuse unei exploatări anuale, materialele extrase din cariere şi orice alte obiecte, nu se vor bucura de scutire.

Importul sau exportul nu se va putea face în scutire, decât într'o anumită perioadă (art. 245).

Legea prevede libera trecere, de o parte şi de alta a frontierei,

export sau import de: mostre comerciale, de instrumente şi unelte necesare unor lucrători aflaţi temporar în ţară, haine, costume şi decoruri de teatru ale trupelor străine în trecere, ambarcaţiuni sau unelte de pescar, vagoanele de dormit şi vagoanele-restaurant ale companiilor internaţionale, etc..

In toate cazurile de mai sus, scutirea, în condiţiunile definite de legile vamale spre a evita frauda, este dictată de caracterul temporar al importului sau exportului şi de interesul economic sau social pe care îl au operaţiunile care dau loc la aceste importuri sau exporturi.

---

a vitelor de muncă şi păşunat aparţinând proprietarilor limitrofi.

Se prevăd deasemenea înlesniri pentru circulaţia proprietarilor, servitorilor şi muncitorilor agricoli în proprietăţile supuse regimului de trafic de frontieră.

PARTEA III

Comerţ exterior şi schimburi între popoare în cadrul colaborării internaţionale

CARTEA I

Tratate de comerț și convențiuni comerciale.

Explicațiunile pe care le-am dat până aci, referitoare la politica comercială externă, adică la politica schimburilor internaționale de mărfuri, ne-au arătat că această politică cuprinde un ansamblu de măsuri cu caracter tehnic sau politic, care schimbă raporturile dintre economia națională și economia mondială, în favoarea celei dintâi firește, atunci când această politică este stăpânită de preocuparea, mai mult sau mai puțin accentuată, de a protegui sub forme diferite, munca națională. Toate aceste mijloace tind, direct sau indirect, să creeze produselor naționale o situațiune privilegiată în concurența internațională, într'o măsură cu atât mai largă, cu cât preocupările protecționiste sunt mai intense.

Măsurile de protecție dictate de preocupările economice sau politice naționale nu interesează însă numai țara care le institue, ele interesează și țările a căror pozițiune — pe piața națională unde s'au luat asemenea măsuri, sau pe piața internațională unde ajung anumite produse naționale proteguite — poate fi serios afectată de măsurile edictate.

Să presupunem — exemple reale în ce privește România — că Statul socotește necesar, pentru motive economice sau sociale, să protejeze cum am mai spus industria textilă pe piața internă, sau să susțină agricultura, asigurându-i posibilități de export pentru surplusul produselor ei. In acest scop, Statul institue, în primul caz, o taxă vamală de import asupra țesăturilor de lână sau de bumbac — care să pună produsele indigene la adăpost de concurența internațională pe piața internă — și plătește, în al doilea caz, o primă la cerealele care se exportă, spre a ușura posibilitatea de desfacere a acestora pe piețele străine.

In primul caz, existența taxei noastre vamale poate reduce sau chiar suprima posibilitatea de vânzare a produselor textile străine pe piața românească; în al doilea caz, cerealele oferite de noi pe o piață străină la un preț mai redus, datorită

primei, decât acel la care s'ar fi oferit fără această primă, pot face o concurenţă serioasă altei ţări exportatoare.

Dacă este aşa, era firesc să se fi pus de timpuriu — odată chiar cu apariţiunea şi mai ales cu desvoltarea măsurilor de protecţie — problema realizării unui echilibru între preocupările interne, sprijinite pe ideea de suveranitate naţională, care îngăduie instituirea oricărei măsuri de protecţie, oricare ar fi efectele ce le-ar avea ea asupra situaţiunii ţărilor străine — direct sau indirect afectate de această măsură — şi necesitatea de a se ţine seama şi de interesele acestor ţări. Această necesitate nu este impusă numai de etica firească a oricărei relaţiuni sau colaborări internaţionale, dar şi de grija de a evita acţiunea de reciprocitate sau represaliile pe care o poate provoca o anumită măsură luată unilateral de o ţară, în relaţiunile ei economice cu străinătatea.

Ajungem astfel la marea problemă care a dat loc la discuţiuni foarte intense altădată: autonomie tarifară[1] sau regim contractual?

Examinarea acestei probleme va face obiectul capitolului care urmează.

---

1. Se zice tarifară, fiindcă era vorba la început mai ales de taxe vamale, adică de tariful vamal. Discuţiunea trebue să înglobeze însă toate măsurile de protecţie, oricare ar fi ele.

CAPITOLUL I

Autonomie tarifară sau regim contractual?

Măsurile destinate să ocrotească anumite ramuri de activitate economică naţională, în legătură cu schimburile pe care le are aceasta cu străinătatea — printre care, cum am mai spus, taxa vamală este una din cele mai importante — se pot lua de fiecare Stat, în deplină libertate, prin dispoziţiuni legislative sau administrative cu caracter intern, dictate de interesele economice, sociale sau chiar politice ale ţării. Măsurile luate astfel, anumite taxe vamale de pildă [1], s'ar aplica, fără distincţiune, tuturor ţărilor cu care acest Stat are relaţiuni comerciale.

Statul poate lua aceste măsuri în mod unilateral, fără a ţine seama [2] de interesele statelor străine sau de reacţiunea pe care o pot provoca, din partea acestora, măsurile sale, fără un acord sau o consultare prealabilă cu acele state.

In acest caz, reglementarea sistemului de schimburi de mărfuri cu străinătatea, regimul vamal, este o reglementare autonomă, iar tariful vamal care se stabileşte pentru importul mărfurilor de tot felul care se bucură de protecţie, este numit tarif autonom sau general şi se aplică tuturor ţărilor străine [3]. Regimul stabilit poate fi modificat în orice moment, tariful urcat sau scăzut, pe aceeaşi cale de măsuri unilaterale. Statul rămâne stăpân pe mişcările sale, în interesul exclusiv al economiei sale naţionale.

---

1. Şi aici ca şi în expunerea noastră referitoare la evoluţiunea protecţionismului şi liberului schimb (vezi *supra,* p. 107 şi urm.) vom vorbi, pentru simplificarea expunerii, de taxe vamale. Cele ce vom spune despre aceste taxe sunt în general, valabile — cu oarecare diferenţieri, firește — şi pentru celelalte mijloace de intervenţiune (vezi *supra* p. 285 şi urm.).

2. Chiar în cazul când, pentru motivele ce vom examina mai departe, Statul caută să ţină seama şi de interesele Statelor străine, aceasta nu se face cu consultarea lor, ci numai potrivit aprecierilor independente ale Statului care stabileşte tariful.

3. Vezi şi *supra,* p. 307.

Regimul comerţului exterior şi tarifului vamal este determinat deci, în acest caz, de fiecare ţară, potrivit situaţiunii şi intereselor ei, în deplină libertate, fără nicio altă îngrădire decât o înţeleaptă cumpănire a tuturor nevoilor interne, naţionale — contradictorii uneori, cum am mai spus [4] — legate de existenţa şi funcţionarea unui regim protecţionist.

Intr'un asemenea sistem, tariful vamal se aplică invariabil tuturor ţărilor. Singurul lucru pe care o altă ţară îl poate obţine este înlăturarea pericolului de discriminare, adică de instituire a unei taxe sau a unei măsuri numai contra ei, care nu ar fi impusă sau aplicată şi celorlalte ţări.

Se înţelege dela sine că un asemenea sistem nu poate fi practicat, cu toată rigoarea lui, decât de ţări „self sufficient", cu posibilităţi proprii de a se îndestula singure — ţări destul de rare de altfel — care, atât ca nevoie de aprovizionare, cât şi ca nevoie de a-şi vinde producţiunea nu depind decât într'o foarte mică măsură de străinătate şi pot fi preocupate numai de ocrotirea şi desvoltarea propriei lor activităţi naţionale.

Relaţiunile comerciale internaţionale privesc însă, prin natura lor, mai multe ţări deodată, care, având nevoie de anumite mărfuri sau prisos de alte mărfuri, participă la schimbul internaţional. Măsurile pe care le-ar lua o ţară, preocupată numai de propriile ei interese, pot nesocoti interesele, tot atât de legitime adeseori, ale ţărilor cu care ea se află în relaţiuni comerciale. Şi atunci, dacă o ţară este preocupată de legăturile ei comerciale cu străinătatea, cazul cel mai frecvent, ea va trebui să ţină seama, în statornicirea politicei sale comerciale, şi de interesele ţărilor străine cu care este silită să facă comerţ.

Iată de ce, în faţa sistemului de politică comercială autonomă şi de autonomie tarifară, se aşează sistemul politicei comerciale şi tarifelor contractuale.

In sistemul contractual, tariful vamal ori măsurile interesând comerţul exterior nu mai sunt stabilite şi aplicate independent şi unilateral de fiecare ţară. Ele fac în anumite condiţiuni, obiectul unor negocieri, capătă astfel un caracter convenţional, bi- sau plurilateral, care îşi găseşte expresiunea în tratatele de comerţ sau convenţiunile comerciale [5].

Executarea unui asemenea tratat sau convenţiune, ca şi aplicarea tarifului convenţional pe care îl cuprinde sunt asigurate în fiecare din ţările contractante în general printr'o lege, în condiţiuni care diferă, firesţe, dela o ţară la alta, potrivit regimului lor constituţional.

---

4. Vezi *supra*, p. 114.

5. Distincţiunea tehnică şi politică între tratatul de comerţ şi convenţiunea comercială depăşeşte cadrul lucrării de faţă.

Modificarea condiţiunilor convenţiei sau a tarifului nu mai este atributul exclusiv al fiecărei ţări, ea rămâne subordonată unui nou acord între părţile contractante.

In materie de politică comercială, alegerea între sistemul autonomiei tarifare şi cel al regimului contractual a făcut obiectul unor întinse discuţiuni în literatura şi practica economică a ultimelor decenii ale veacului trecut. Nu este locul să intrăm aci în detaliile acestei discuţiuni. Socotim totuşi necesar să reamintim consideraţiunile care se pot invoca în favoarea unuia sau celuilalt din cele două sisteme, ca prilej de lămurire ale câtorva din condiţiunile în care se cuvine să se aşeze o bună politică comercială.

Sistemul autonomiei tarifare, considerat în deosebi în lumina intereselor naţionale, prezintă fără îndoială, la prima vedere, avantaje foarte serioase.

El asigură, în primul rând, unei ţări libertate de mişcare, independenţă în dirijarea politicei comerciale, potrivit intereselor ei. Sistemul permite urcarea[6] taxelor vamale, pentru a spori la nevoie protecţiunea de care se bucură economia naţională, pentru a se apăra de anumite măsuri pe care le-ar lua alte ţări, în sfârşit, pentru a spori veniturile Statului, în cazurile când instituirea taxei vamale este dictată sau înrâurită de preocupări fiscale.

Sistemul autonomiei, în al doilea rând, permite o mai bună întocmire a tarifului din punct de vedere tehnic, datorită tocmai faptului că alcătuirea se poate face în mod armonic, potrivit unei concepţiuni unitare, lucru ce nu este posibil într'un sistem contractual, în care trebue să se ţină seama de concepţiuni sau interese deosebite, dacă nu opuse, şi în care acordul nu se realizează, de cele mai multe ori, decât pe cale de compromis, cu soluţiuni adeseori fragmentare.

Posibilitatea de a modifica unilateral, deci mai repede şi mai uşor, erorile sau nepotrivirile care se pot totdeauna produce în alcătuirea unui tarif, constitue şi ea un avantaj al tarifului autonom şi uşurează aplicarea lui.

---

6. Zicem numai urcare, deşi sistemul permite firește şi scăderea taxelor. In fapt, problema se pune numai în caz de urcare, fiindcă scăderea unei taxe vamale, adică reducerea protecţionismului, este un avantaj pentru ţările străine; ea ar putea avea deci loc în mod unilateral şi într'un sistem contractual. Se cuvine să adăogăm, spre a lămuri pe deplin lucrul, că într'un sistem contractual, chiar atunci când, din motive diferite, una din ţările contractante ar avea ea însăşi interes să reducă taxa vamală la un anumit articol, este probabil că, fiind conştientă de avantajul pe care îl constitue reducerea taxei pentru altă ţară, nu va acorda această reducere decât după ce va fi încercat să obţină, pe cale de negociere, o compensaţie oarecare.

In sfârşit, simplitatea tarifului autonom — rezultat tocmai al faptului că el prevede un regim general aplicabil tuturor ţărilor — constitue încă un avantaj, în ce priveşte condiţiunile de aplicare.

In faţa avantajelor indicate mai sus stă însă un mare inconvenient: instabilitatea tarifelor autonome, corolar firesc al independenţei de care se bucură Guvernul care institue un asemenea tarif şi de care acest Guvern este lipsit, cel puţin pentru durata tratatului sau convenţiei de comerţ, în sistemul contractual.

Chestiunea stabilităţii în raporturile economice dintre particulari, ca şi dintre state, constitue una din marile probleme ale politicii economice, cu deosebire în vremurile noastre, când amestecul Statului în vieaţa economică a luat, în cadrul economiei dirijate, o întindere şi o adâncime pe care nu am bănuit-o posibilă altădată. Stabilitatea este condiţiunea esenţială a conservării şi propăşirii economice. Vieaţa economică se adaptează — mai curând sau mai târziu, cu sacrificii mai mari sau mai mici — la măsurile, chiar greşite sau intempestive, care s'ar impune într'un regim de economie dirijată, sau la care s'ar recurge în împrejurări excepţionale, într'un regim de economie liberală. Acest efort de adaptare însă nu trebue cerut pieţii la tot ceasul. Echilibrul stabilit, după un proces de adaptare, nu poate fi mereu turburat. E uneori preferabil să menţinem o măsură socotită inoportună sau supărătoare în momentul instituirii ei, dacă vieaţa economică s'a adaptat ei, decât să o schimbăm — provocând iar frământările impuse de o nouă adaptare — spre a realiza o altă aşezare principial mai dreaptă sau mai bună.

Intre stabilitate şi progres, între ocrotirea ori consolidarea a ceeace este şi năzuinţa către mai bine, unde ne aşezăm? Ca de atâtea ori în alte împrejurări, chestiune de măsură, de înţelepciune a celor chemaţi să aprecieze şi să hotărască.

Problema stabilităţii în politica comercială poate fi privită din două puncte de vedere: unul intern, altul extern.

Aspectul intern mai întâi.

Explicaţiunile date au arătat importanţa pe care o au, pentru desvoltarea activităţii economice a unei ţări, existenţa protecţiei în favoarea unei anumite ramuri de activitate şi nivelul ei. De această protecţie poate depinde vieaţa sau buna stare a unei industrii, a unei regiuni, a unei categorii sociale. Dacă este aşa, se înţelege uşor de ce, din punct de vedere intern, în primul rând, politica comercială a unei ţări trebue să aibă o oarecare stabilitate[7].

---

7. Zicem oarecare, fiindcă împrejurările care au determinat un anumit regim pot — cu deosebire în vremuri de prefacere ca cele

Când cineva a creat o întreprindere sau când o regiune întreagă uneori urmăreşte o activitate economică, pe temeiul unui anumit regim de ocrotire legalmente instituit, acest regim nu poate fi schimbat dela o zi la alta, fără a se pricinui nedreptăţi şi pagube uneori importante.

Problema se pune în acelaşi fel sub aspectul extern. Existenţa sau cel puţin prosperitatea unor întreprinderi este legată adeseori de posibilitatea, fie de a se aproviziona din străinătate — materii prime, maşini ori produse semi-fabricate — fie de a plasa acolo o parte din produsele lor. Situaţiunea unor asemenea întreprinderi poate fi foarte grea, dacă raporturile comerciale şi condiţiunile schimbului reciproc de mărfuri dintre două sau mai multe ţări se pot schimba dela o zi la alta.

Din punct de vedere al stabilităţii, regimul contractual este preferabil regimului autonom. Instabilitatea eventuală, pericolul constant de schimbări este consecinţa libertăţii de mişcare, a independenţii care constitue meritul principal al tarifului autonom.

In regimul tarifului autonom, producătorii unei ţări sunt ameninţaţi de schimbări neaşteptate care pot fi însemnate:

în interiorul ţării lor, prin urcarea taxelor vamale aşezate asupra materiilor prime ori a maşinilor pe care le importă, sau scăderea taxelor asupra produselor finite străine care intră pe piaţă;

în exterior, prin crearea sau sporirea taxelor pe care produsele lor le vor avea de plătit la intrarea lor pe pieţele străine.

Se creează astfel un risc suplimentar, care se adaogă la celelalte riscuri inerente fabricării şi vânzării oricăror produse, ceeace firește nu este de natură să înlesnească crearea ori desvoltarea întreprinderilor sau întinderea relaţiunilor comerciale internaţionale.

Sistemul convenţional, care presupune înţelegeri pe o durată mai lungă — în împrejurări normale durata tratatelor de comerţ mergea, de obiceiu, până la zece ani — înlătură posibilitatea modificărilor unilaterale şi creează astfel în regimul comerţului internaţional stabilitatea necesară.

Regimul convenţional al tratatelor şi convenţiunilor comerciale mai are, faţă de cel autonom, avantajul de a permite stabilirea unui regim de schimburi pe bază de concesiuni reciproce, reciprocitate care se asigură fie:

prin clauze generale de reciprocitate, fie

prin clauze definite, avantaje speciale ce îşi acordă re-

---

de azi — să se schimbe şi să impună o altă politică. Este însă o chestiune de înţelepciune, în aplicare, să limităm pe cât posibil schimbările, chiar atunci când suntem siliţi să le facem.

ciproc părţile contractante, potrivit intereselor şi posibilităţilor fiecăreia.

Schimburile comerciale se aşează deci în acest sistem, cum spun Englezii, nu în „free trade", liber schimb, în care mărfurile unei ţări străine pot intra pe teritoriul naţional, în condiţiunile tarifului autonom, independent de regimul pe care acea ţară, la rândul ei, îl impune produselor naţionale [8], ci în „fair trade", comerţ loial, în care relaţiunile se stabilesc echitabil, pe bază de concesiuni şi sacrificii reciproce.

In sfârşit, în favoarea regimului contractual se mai invoacă posibilitatea de a realiza diferenţierea, diversitatea tarifelor potrivit puterii sau condiţiunilor de producţie ale fiecărei ţări concurente.

Taxele vamale, pentru o anumită marfă, vor fi fixate nu în mod general şi uniform printr'un tarif unic, ci prin înţelegeri bilaterale, ţinând seamă de preţul la care se pot vinde pe piaţa internă produsele fiecărei ţări străine, deci de mărimea protecţiei de care are nevoie produsul naţional în fiecare caz [9].

Avantajul diversităţii tarifelor dispare însă, dacă — cum e cazul în cele mai multe convenţiuni comerciale — convenţiunea prevede clauza naţiunei celei mai favorizate [10], potrivit căreia o ţară îşi asigură beneficiul unei taxe mai reduse, ce s'ar acorda altei ţări, ceeace duce practic la dispariţia diferenţierii [11].

Din cele expuse mai sus asupra avantajelor şi inconvenientelor celor două sisteme de politică comercială — autonomie sau sistem contractual — rezultă că, simplificând desbaterile, problema se reduce în ultimă analiză la o alegere în-

---

8. Sub rezerva tarifelor de represalii, care, cum vom vedea mai departe, funcţionează şi în regim de tarif autonom.

9. Să presupunem că un obiect, pe care industria naţională nu-l poate pune pe piaţă decât la 900 lei, poate fi adus din Anglia şi vândut la 800 şi din Italia la 700 lei. Pentru a asigura putinţa de desfacere industriei indigene, într'un sistem de tarif autonom, va trebui să taxăm obiectul cu 250 lei, pentru a acoperi diferenţa de preţ în ipoteza cea mai grea, Italia. Cu sistemul convenţional însă, se poate impune cu 250 lei obiectul din Italia şi numai cu 150 lei cel din Anglia.

10. Vom reveni mai departe asupra mecanismului şi rolului acestei clauze în politica comercială.

11. In exempul luat mai sus, taxa ce s'ar aplica ar fi cea de 150 lei. Cum însă această taxă constituie o protecţiune insuficientă faţă de obiectele care vin din Italia, taxa ne mai putând fi diferită dela o ţară la alta, va trebui să fie fixată, ca şi în tariful autonom, la nivelul cel mai mare, 250 lei.

tre: independenţa pe care o asigură sistemul autonom şi stabilitatea şi reciprocitatea pe care o asigură sistemul contractual.

In fapt, opoziţiunea dintre aceste două sisteme este mai puţin netedă decât pare la prima vedere, fiindcă practic autonomia nu este niciodată integrală.

In primul rând, ideea de tarif autonom nu implică, în mod necesar, pe aceea de tarif unic. Ne putem afla în prezenţa unui

tarif general, regim de drept comun, care se aplică tuturor ţărilor, alături de care putem avea

tarife speciale aplicabile mărfurilor anumitor ţări, tarife care pot fi, după caz, tarife de favoare sau de represalii, după cum se acordă acestor ţări taxe mai reduse sau mai ridicate decât acelea care sunt cuprinse în tariful general.

Se mai poate concepe încă un alt sistem cunoscut sub numele de sistemul dublului tarif:

un tarif general sau maximal care se aplică ţărilor cu care nu există niciun acord şi

un tarif minimal — reprezentând minimul de protecţie socotit necesar pentru buna desvoltare a economiei naţionale — care nu se acordă însă decât ţărilor cu care se închee convenţiuni sau tratate comerciale.

Diferenţa dintre cele două tarife fixate de lege variază dela un produs la altul şi depinde: de măsura în care piaţa internă este dependentă de cea externă, de condiţiunile concurenţei străine, etc.

Existenţa diferenţierilor de mai sus arată că şi într'un regim aşa zis autonom, posibilitatea de negociere şi de angajamente contractuale nu este exclusă, autonomia suferă deci o anumită îngrădire.

In ce priveşte independenţa, care constitue avantajul sistemului autonom şi de care am fi lipsiţi în sistemul contractual, sau stabilitatea — pe care ar garanta-o sistemul contractual, dar nu o asigură sistemul autonom — o analiză mai subtilă a situaţiunii de fapt dovedeşte, şi aici, că diferenţele sunt mai mici decât par la prima vedere.

Pe de o parte, independenţa în regimul autonom este restrânsă de nevoia de a ţine seama la stabilirea, chiar unilaterală, a unui tarif vamal sau a unui regim comercial, de reacţiunea pe care o va produce acest regim asupra ţărilor cu care vrem sau suntem siliţi să avem relaţiuni comerciale, iar libertatea de mişcare, dreptul de a face modificări este şi el redus de nevoia de a da pieţii interne ca şi celei externe — chiar fără obligaţiune contractuală — un minimum de stabilitate.

Pe de altă parte, lipsa de independenţă care ar rezulta din aplicarea unui sistem contractual este şi ea atenuată prin faptul că, într'un tarif convenţional chiar, fiecare ţară va îngrădi pe negociatorii ei şi nu va face concesiuni sub o anu-

mită limită, pentru a asigura, în orice împrejurare, protecţiunea minimă socotită necesară.

In sfârşit, stabilitatea care constituia altă dată — în vremea când se încheiau tratate de comert pe câte zece ani — avantajul esenţial al sistemului contractual a fost simţitor restrânsă, în ultimul timp, când termenele de valabilitate au fost mult reduse sau înlocuite în convenţiuni cu sau fără termen, cu clauze de denunţare unilaterală, cu un preaviz în general foarte scurt.

Consideraţiunile de mai sus ne-au permis să ne orientăm asupra condiţiunilor în care se poate pune problema reglementării raporturilor comerciale între popoare. Din punct de vedere practic însă, credem că discuţiunea între o politică de autonomie şi o politică convenţională nu mai are interes azi.

Am arătat mai sus importanţa pe care au luat-o, în schimburile de mărfuri între popoare, metodele de protecţie şi îndrumare ale acestor schimburi, altele decât taxa vamală. Când aceste schimburi sunt subordonate, la import ca şi la export, acordării sau obţinerii de contingente, când, după cum am mai spus şi cum vom vedea şi mai departe, controlul devizelor a creat necesitatea de a se stabili — cu o migăloasă şi obositoare reglementare — modalităţi de clearing sau compensaţie pentru plata mărfurilor, când în acordurile care se încheie azi se stabileşte uneori cursul la care se vor converti monedele ţărilor contractante şi adeseori chiar preţurile mărfurilor care se schimbă, când schimbul de mărfuri este supus unui control periodic la termene foarte scurte, nu credem că se mai poate vorbi de autonomie în politica tarifară sau comercială a vreunei ţări, în momentul de faţă. Reglementarea convenţională are azi o întindere şi o adâncime pe care nu a atins-o niciodată până acum.

CAPITOLUL II

Formele şi cuprinsu tratatelor şi convenţiunilor comerciale

Am arătat mai sus importanţa pe care au luat-o, cu deosebire în ultimele decenii, înţelegerile internaţionale în vederea stabilirii condiţiunilor schimbului de mărfuri între popoare. Formele şi cuprinsul convenţiunilor care se închee, precum şi modalităţile tarifelor vamale prevăzute de aceste convenţiuni sunt foarte variate. Azi, mai mult ca altădată, când reglementarea comerţului exterior şi plăţilor internaţionale, în sisteme de economie dirijată, este aşa de întinsă, o descriere a formelor pe care le îmbracă diferitele convenţiuni comerciale [1] depăşeşte cu mult cadrul lucrării de faţă [2].

Ne vom mulţumi deci să dăm, în paginile ce urmează, câteva explicaţiuni asupra condiţiunilor în care se închee aceste înţelegeri, asupra principalelor clauze pe care le conţin în general şi asupra rostului acestor clauze în schimburile actuale dintre popoare.

SECŢIUNEA I

Înţelegeri bilaterale sau plurilaterale.

Convenţiunile comerciale sunt, în general, înţelegeri bilaterale, între două state.

Uneori, cazuri excepţionale — convenţiunea dela Oslo,

---

1. Aceste înţelegeri au în istoria modernă a relaţiunilor comerciale dintre popoare nume diferite: tratate de comerţ, convenţiuni comerciale, tratate de comerţ şi stabilire, tratate de amiciţie, de comerţ şi navigaţie, *modus vivendi* sau *Handels-provisorium*, etc..

2. Vezi, între altele, *SERRUYS (D), Traités de Commerce, Systèmes tarifaires et méthodes contractuelles*, publicat în documentarea întocmită de Secţiunea Economică şi Financiară a Societăţii Naţiunilor în vederea Conferinţei internaţionale economice din 1927 (II. Questions économiques et financières, 1927, II. 26) Geneva, 1927.

de pildă, din 22 Decemvrie 1930[3] — ele sunt plurilaterale sau colective, adică se închee între mai multe state.

Punctul de plecare al unor înţelegeri colective, plurilaterale, în politica comercială internaţională contimporană, se poate găsi în articolul 23, alin. e), al Pactului Societăţii Naţiunilor, care spune:

„Sous la réserve, et en conformité des dispositions des conventions internationales actuellement existantes ou qui seront ultérieurement conclues, les Membres de la Société: . . . . . .

e) prendront les dispositions nécessaires pour assurer la garantie et le maintien de la liberté des communications et du transit, ainsi qu'un équitable traitement du commerce de tous les Membres de la Société, etc.".

Aplicarea acestui text a avut loc mai întâi în domeniul transporturilor şi mijloacelor de comunicaţie. Conferinţele dela Barcelona, din 1921 şi Geneva, 1923, au dus la stabilirea unor convenţiuni internaţionale privind libertatea tranzitului, căile navigabile internaţionale, căi ferate, porturi maritime, etc., reglementând deci o serie de probleme care figurau în multe convenţiuni bilaterale, dar care nu primiseră încă soluţiuni unitare.

Ideea convenţiunilor comerciale plurilaterale s'a bucurat, în ultimii zece-cincisprezece ani, de o oarecare favoare, sub înrâurirea comitetelor tehnice şi organizaţiunii economice a Societăţii Naţiunilor, care vedeau în înţelegerea colectivă un mijloc de a înlătura piedicele care s'au ridicat, într'o măsură tot mai mare, în calea relaţiunilor internaţionale şi comerţului internaţional dela 1931 încoace, cu deosebire.

In această categorie intră, de exemplu, convenţiunea încheiată în 1927 la Geneva, pentru înlăturarea prohibiţiunilor de import şi export de care am vorbit mai sus.

Incercările Comitetului Economic al Societăţii Naţiunilor au mers şi mai departe. Preocupat de sporirea continuă a barierelor vamale care caracterizează politica vamală a tuturor statelor în ultimii cincisprezece ani, Comitetul Economic propunea încheerea unor înţelegeri plurilaterale, colective, potrivit cărora statele contractante urmau:

să reducă succesiv, periodic, din trei în trei ani, de pildă, tarifele lor vamale până la un anumit nivel; sau,

să nu întreacă în nivelul protecţionismului lor o anumită înălţime, adică o „plafonare" a tarifului, exprimată printr'un procent maxim al taxei vamale ad-valorem.

In cadrul aceloraşi sforţări intră încercările de a lega statele într'un acord de „armistiţiu vamal" — trêve douanière —

---

3. Intre Suedia, Norvegia, Danemarca, Olanda, Belgia şi Luxemburg, la care a aderat pe urmă şi Finlanda.

făcute în primăvara anului 1931 [4], la Geneva, doi ani înainte de Conferința economică internațională dela Londra, din Iunie 1933, potrivit cărora statele contractante se obligau să nu mai sporească, pe o anumită perioadă, tariful vamal sau măsurile de protecție.

In general, sforțările de mai sus nu au dus la rezultate practice de oarecare importanță.

S'a mai încercat, atunci, realizarea unor înțelegeri cu caracter plurilateral, limitate însă la grupuri de state, care s'ar pune de acord asupra unor reduceri tarifare cât mai întinse, pe baza cărora s'ar întocmi ulterior convențiuni comerciale bilaterale.

Un rezultat asemănător poate fi atins când se încheie între diferite țări convențiuni bilaterale, însă aceste convențiuni conțin în punctele esențiale dispozițiuni identice, care se pun în vigoare în același moment.

Cunoscutele tratate comerciale încheiate de Caprivi, succesorul lui Bismarck, cu statele Europei Centrale în cunoscutul „System der Mitteleuropaeischen Handelsverträge", între 1891 și 1894, constitue un exemplu de asemenea preocupări.

Impotriva încercărilor enumerate mai sus, convențiunile comerciale sunt astăzi, în general, bilaterale.

SECȚIUNEA II

Obiectul tratatelor și convențiunilor comerciale.

Regimul vamal, tariful vamal, nivelul protecției, adică importanța taxelor pe care le așează fiecare țară contractantă asupra produselor celeilalte țări, constitue, fără îndoială, obiectul principal al convențiunilor comerciale.

Am arătat mai sus [5] însă, că o politică de protecțiune a producției naționale se realizează, în afară de taxa vamală, printr'o serie de mijloace a căror acțiune, ca întindere și ca adâncime, este adeseori, în zilele noastre cu deosebire [6], mult mai energică și mai eficace decât aceea a taxelor vamale propriu zise. Era firesc, prin urmare, ca reglementarea con-

---

4. Preocuparea la Geneva era mai veche. Vezi *Conférence Internationale pour la trêve douanière.* Avant-projet de Convention établi par le Comité Economique pour servir de base aux discussions de ladite Conférence, în publicațiunile Societății Națiunilor. II. Questions économiques et financières, 1929, II. 45, Geneva, 1929. Vezi și *infra,* p. 504.

5. Vezi *supra,* p. 285 și urm..

6. Contingentarea, de pildă.

tractuală a schimbului de mărfuri, care face obiectul tratatelor sau convenţiunilor comerciale, să depăşească tariful vamal propriu zis şi să cuprindă [7]:

întâi, regimul, adică măsurile de protecţionism direct sau indirect;

apoi, măsuri altele decât comerciale care interesează schimbul de mărfuri, sau sunt în legătură cu acesta şi

să se întindă însfârşit, mai departe la toate raporturile ce se pot stabili în relaţiunile economice între popoare.

Sistemul convenţional se va aplica astfel nu numai la taxele vamale, unde legătura între cei doi contractanţi este directă şi evidentă. El se aplică încă şi la alte măsuri de protecţionism indirect, care se realizează prin măsuri cu caracter intern, în care autonomia fiecărui stat pare că nu se împacă, la prima vedere, cu ideea de negociere internaţională, cum sunt, de pildă: tarifele de transport de favoare acordate produselor care se exportă, sau avantajele date firmelor naţionale la licitaţiile publice, etc..

In asemenea condiţiuni, convenţiunile comerciale pot cuprinde o reglementare foarte întinsă care priveşte:

mişcarea mărfurilor: formalităţi vamale, prescripţiuni sanitare, tranzit, trafic de frontieră, colaborare pentru înlăturarea contrabandei, etc.;

activitatea comercială: reprezentanţe, agenţii şi oficii comerciale, oferte de mărfuri, regimul mostrelor, etc.;

transporturi: tarife C. F., navigaţie fluvială sau canale, drept de folosire a instalaţiunilor din porturi, taxe, cabotaj, etc. ;

mişcarea persoanelor: paşapoarte, vize.

Convenţiunile comerciale sunt adeseori însoţite de convenţiuni juridice sau „de stabilire", care statornicesc condiţiunile de aşezare a cetăţenilor fiecărei ţări contractante pe teritoriul celeilalte ţări, precum şi regimul juridic al activităţii şi patrimoniului lor.

Aceste convenţiuni reglementează:

condiţiunile de aşezare economică a străinilor, sau de creare de întreprinderi, sucursale sau reprezentanţe;

regimul fiscal al acestor întreprinderi, măsuri pentru evitarea dublei impuneri, etc.;

---

7. Din motive didactice, am căutat să dăm o enumerare cât mai completă a chestiunilor ce pot face obiectul unor asemenea înţelegeri. Se înţelege însă că ele nu apar în toate convenţiunile. Existenţa unora sau altora din aceste chestiuni în cuprinsul acordurilor în vigoare depinde de situaţiunea specială a ţărilor contractante şi de împrejurările în care se închee acele acorduri.

regimul lucrătorilor, salarii[8], asigurări sociale, etc.;
regimul juridic: licenţe, patente, succesiuni, executare de sentinţe, etc.;
în sfârşit, regimul consulatelor, al reprezentanţilor comerciali oficiali şi condiţiunile de validitate ale actelor care emană dela aceştia: certificate de origină, vize, verificare de facturi, affidavit, etc..

In afară de dispoziţiunile enumărate mai sus, tratatele sau convenţiunile de comerţ mai prevăd uneori clauze menite să asigure drepturile unei ţări în ce priveşte posibilitatea acesteia de a participa la vieaţa economică a unei alte ţări.

Această participare poate privi vânzarea de mărfuri în acea ţară, exportul de produse, clauză normală în aproape toate convenţiunile comerciale.

Ea se poate întinde însă şi asupra posibilităţii de a exploata ori folosi bogăţiile acelei ţări, materii prime în primul rând, sau de a crea întreprinderi în vederea acestei exploatări.

Participarea poate urmări încă organizarea şi exploatarea de servicii: căi ferate, canale, porturi, docuri, legături telegrafice sau telefonice, cu scop lucrativ sau uneori chiar politic.

Aceste clauze sunt legate, în general, de politica de expansiune colonială sau imperialistă a marilor Puteri, preocupate să-şi asigure un loc de întâietate sau „zone de influenţă“ în colonii sau în anumite regiuni cu o vieaţă economică şi politică mai puţin înaintată, în care colaborarea internaţională este de obiceiu necesară, spre a se pune în valoare bogăţiile acelor regiuni şi a se ridica nivelul de vieaţă al locuitorilor lor.

De această politică se leagă cunoscuta formulă a „porţii deschise“, „open door policy“, potrivit căreia marile Puteri înţeleg să-şi asigure egalitatea de tratament, în ce priveşte activitatea lor în asemenea regiuni.

SECŢIUNEA III

Clauze generale în tratatele şi convenţiunile comerciale.

Inserarea în convenţiunile sau tratatele comerciale a unor clauze referitoare la toate sau la unele din numeroasele puncte enumărate mai sus asigură părţilor contractante beneficiul unor avantaje sau al unui regim definit, în fiecare din aceste

---

8. Mai ales când legiuirile naţionale prevăd, cum este cazul de câţiva ani încoace în cele mai multe ţări, un regim de salarii minimale.

puncte, indiferent de legislaţiunea internă a acelei ţări [9] şi de situaţiunea în care se găseşte, faţă de terţe ţări, fiecare din ţările contractante.

Sunt însă şi convenţiuni în care părţile contractante nu merg la stabilirea de tarife definite, în ce priveşte taxele vamale, sau la precizarea condiţiunilor în care se va desfăşura activitatea economică, sau se vor ocroti interesele patrimoniale sau juridice ale resortisanţilor lor. Ele se mulţumesc să stabilească anumite drepturi, sau să înlăture anumite discriminări, prin jocul unor clauze cu caracter general, legate nu de termenii înşişi ai unei convenţiuni bilaterale, ci de legiuirea internă a fiecărei ţări contractante, sau de situaţiunea contractuală în care s'ar găsi sau s'ar pune acestea faţă de terţe ţări [10].

Aceste clauze sunt:

clauza de paritate, tratament „pari passu";

clauza de reciprocitate;

clauza de egalitate de favoare, sau aşa numita clauză a naţiunei celei mai favorizate.

§ 1.

Clauza de paritate

Clauza de paritate are de scop să asigure străinului, beneficiarul ei, o situaţiune juridică egală cu aceea a naţionalilor, garantând celui dintâi tratamentul pe care legislaţia internă în vigoare îl acordă celor din urmă.

Clauza de paritate constitue, în general, o concesiune importantă, una din cele mai însemnate ce se pot face, dat fiind că, afară de excepţiuni, azi rare [11], un stat nu acordă străi-

---

9. Sub rezerva, firește, în caz de dezacord între obligaţiunea contractuală şi legislaţia internă, ca cea dintâi să fi fost luată, din punct de vedere constituţional, în condiţiuni care să asigure valabilitatea ei.

10. *RIEDL (R.),* în *Aeussere Handelspolitik* (Vezi *MATAJA (Dr. V.), Lehrbuch der Volkswirtschaftspolitik,* Oesterreichische Staatsdruckerei, Viena, 1931, pag. 499) numeşte primele clauze, care leagă direct părţile prin dispoziţiuni precise individualizate, *„absolute Vertragsbestimmungen"*, condiţiuni contractuale absolute şi pe cele de al doilea, clauze cu caracter general, de folosire indirectă *„relative Vertragsbestimmungen"*.

11. Se pot cita astfel:

capitulaţiunile, adică înţelegerile care dau — cazul Egiptului până în anii din urmă, al Marocului — străinilor drepturi speciale: regim de proprietate, tribunale speciale de pildă; sau

avantajele care se dau anumitor întreprinderi străine spre a

nilor un regim juridic mai bun decât propriilor săi cetăţeni.

Acţiunea clauzei de paritate depinde firește de situaţiunea de drept în ţara care a acceptat aplicarea ei. Ea va avea cu atât mai multă valoare, cu cât legiuirea şi administraţia internă a unei ţări conferă cetăţenilor acestei ţări garanţii mai serioase şi mai întinse în ce privește securitatea şi libertatea activităţii lor economice şi patrimoniului lor. Dacă este aşa, se înţelege uşor că existenţa clauzei de paritate nu conferă avantaje egale celor doi contractanţi, decât dacă garanţiile de care vorbim sunt aceleaşi în ambele ţări. Situaţiunea este diferită, în cazul când una din ţările care s'a obligat la paritate şi a primit beneficiul parităţii asigură în interiorul ei garanţii mai însemnate [12].

Aplicarea clauzei de paritate poate ridica uneori dificultăţi practice serioase, când este vorba să stabilim care e regimul la care are dreptul beneficiarul acestei clauze, în cazul când, în anumite privinţe, indigenii înşişi se găsesc în condiţiuni legale sau de fapt diferite.

Această constatare ne duce la înţelegerea utilităţii celei de a doua clauze, clauza de reciprocitate.

§ 2.

Clauza de reciprocitate

Clauza de reciprocitate are de scop să asigure fiecărei părţi contractante:

că nu va avea să acorde niciun drept sau avantaj celeilalte părţi, dacă ea însăşi nu se poate bucura de acelaşi drept sau avantaj şi

că nu va putea cere vreun drept pe care nu ar fi în măsură să-l acorde celuilalt.

Cum spune, cu drept cuvânt, Dl. R. Riedl [13], reciprocitatea este atitudinea pozitivă şi inversă retorsiunii, care duce la măsuri de represalii contra unui Stat, spre a răspunde măsu-

---

obţine colaborare străină la echiparea economică a ţării, avantaje de care nu se bucură întreprinderile indigene.

12. Se înţelege uşor că dreptul de a fi tratat „pari passu“ cu întreprinderile indigene reprezintă mult într'o ţară care asigură acestor întreprinderi garanţii serioase de securitate şi libertate, reprezintă puţin sau nimic însă în ţări în care şi întreprinderile indigene sunt lipsite de o protecţie legală suficientă, sau sunt supuse bunului plac al administraţiei.

13. Vezi *RIEDL (R.), La clause de la nation la plus favorisée,* Wien, 1928, p. 4.

rilor luate de acesta contra persoanelor sau bunurilor altui Stat.

Clauza de reciprocitate nu apare în general ca o clauză de sine stătătoare, ea se leagă, de cele mai multe ori, fie cum am spus de clauza de paritate, fie, cum vom vedea mai departe, de clauza naţiunei celei mai favorizate[14].

Aplicarea principiului reciprocităţii poate fi, în unele cazuri, destul de delicată, dat fiind că jocul lui depinde de situaţiunea de fapt în care se găsesc, într'o anumită privinţă, părţile contractante.

S'a pus, de pildă, cu prilejul negocierilor economice care au avut loc, în anii din urmă, între noi şi Cehoslovacia, chestiunea tratamentului lucrătorilor cehi sau români, care ar veni să lucreze în România sau Cehoslovacia şi s'au cerut, sub obligaţia de reciprocitate, anumite avantaje pentru aceşti lucrători. Cum însă, numărul lucrătorilor cehi care veneau în mod obişnuit să lucreze în România era mult mai mare ca acel al Românilor care mergeau să lucreze în Cehoslovacia, deşi cu reciprocitate, regimul propus profita mai mult Cehoslovaciei decât României.

Invers, dacă, spre exemplu, s'ar face între Franţa şi România un acord care ar stabili avantaje reciproce turiştilor celor două ţări, acordul ar fi mai folositor, din punct de vedere al turiştilor beneficiari, României decât Franţei, fiindcă numărul Românilor care călătoresc în Franţa este simţitor mai mare decât al Francezilor care vin în România.

§ 3.

Clauza naţiunii celei mai favorizate

Clauza naţiunii celei mai favorizate este, fără îndoială, una din clauzele cele mai însemnate ale tratatelor sau convenţiunilor comerciale şi poate constitui, în anumite cazuri, obiectul unic al unor asemenea convenţiuni. Potrivit acestei clauze, semnatarii unui acord comercial înţeleg să-şi asigure beneficiul tarifului celui mai jos sau condiţiunilor celor mai avantajoase pe care partenerul l-a acordat sau îl va acorda unei terţe puteri.

Dată fiind importanţa pe care o are această clauză în tehnica contractuală modernă a schimbului internaţional de mărfuri şi discuţiunile la care dă loc jocul acestei clauze, în legătură cu aşezarea viitoare a relaţiunilor economice din-

---

14. Vezi *BAILEY (S. H.), Reciprocity and the most favored nation clause,* în Economica, Noembrie 1933, No. 42, p. 428—456.

tre popoare, vom cerceta cu oarecare amănunte, în cadrul unui capitol special, această chestiune[15].

Inainte de a trece la examinarea acestei probleme, se cuvine să precizăm că, din explicaţiunile referitoare la cuprinsul şi obiectul convenţiunilor comerciale date mai sus, rezultă că aceste convenţiuni pot să prevadă:

clauze referitoare la tariful vamal, precum şi la alte dispoziţiuni privind schimbul de mărfuri sau relaţiunile economice dintre două ţări, însoţite de clauza naţiunii celei mai favorizate, cu sau fără reciprocitate, sau de clauza parităţii;

clauze referitoare la tarif sau la alte dispoziţiuni cu caracter protecţionist, însă fără inserţiunea clauzei naţiunei celei mai favorizate;

în sfârşit, convenţiuni, fără nicio înţelegere cu caracter special, cuprinzând numai jocul „clauzei", ceeace permite fiecărui partener să-şi păstreze libertatea de mişcare, cu singura obligaţiune să acorde ţării care a obţinut „clauza", orice avantaje pe care le-ar acorda eventual unei terţe ţări.

---

15. Pentru a uşura expunerea, vom desemna clauza naţiunei celei mai favorizate, de aci înainte, prin: „Clauza".

CAPITOLUL III

Clauza naţiunii celei mai favorizate.

Tehnica şi rostul ei.

Am arătat mai sus că rostul convenţiunilor comerciale este să asigure celor doi contractanţi, prin concesiuni reciproce, anumite avantaje în relaţiunile lor comerciale, în primul rând aplicarea unui anumit tarif vamal, adică taxe vamale limitate la un anumit nivel.

In schimbul unor avantaje acordate de Guvernul român pentru importul de mărfuri franceze, de pildă, Franţa se obligă să aplice produselor noastre agricole o taxă de import mai redusă, lucru care va permite acestor produse să facă faţă concurenţei străine pe piaţa franceză. Avantajul obţinut de România — în schimbul concesiunilor făcute de ea — poate deveni însă iluzoriu, dacă, după încheerea convenţiunei, Franţa ar acorda unei alte ţări un tarif mai redus, o taxă vamală mai mică pentru produsele ei agricole, ceeace firește, ar crea produselor acelei ţări pe piaţa franceză o situaţiune mai bună decât aceea pe care o obţinuseră produsele românești. Dificultatea este serioasă. Cum se poate înlătura?

O primă soluţiune. Statele contractante — Franţa, în exemplul nostru — se pot lega să nu acorde altei ţări o taxă mai mică, adică să „consolideze“ taxa stabilită convenţional cu România. Lucrul este, principial, posibil. Practic însă, Statele preferă, în general, să nu „consolideze“, adică să nu piardă putinţa de a scădea o taxă, dacă consideraţiuni interne impun o reducere a nivelului protecţiei, sau dacă nevoile unor negocieri cu alte ţări impun o asemenea reducere.

S'a imaginat atunci o a doua soluţiune, pentru a nu lipsi o ţară de avantajul căpătat — prin sacrificiile făcute de ea, repetăm — într'o convenţiune comercială. Dacă ţara contractantă nu vrea sau nu poate să se lege să nu acorde un tarif mai redus altei ţări, ea poate însă să se oblige să acorde reducerea ce va consimţi eventual şi ţării cu care va fi stabilit deja o taxă mai urcată, adică să-i acorde şi acesteia regimul, mai favorabil, pe care l-a stabilit într'o convenţiune ulterioară.

Ajungem astfel, cum am spus ceva mai sus, la clauza poate cea mai însemnată din convenţiunile comerciale ce se încheie azi: clauza naţiunii celei mai favorizate, adică stipulaţiunea conţinută în cea mai mare parte a tratatelor sau convenţiunilor comerciale care se încheie azi, potrivit căreia fiecare din statele contractante se leagă [1] să acorde celuilalt, în ce priveşte comerţul său, condiţiunile cele mai avantajoase pe care le acordase sau pe care le va acorda în viitor, după încheierea convenţiunii [2], unei alte ţări [3].

In aplicare clauza poate împlini fie o funcţiune pozitivă, cea de mai sus, fie una negativă [4].

Cea negativă cuprinde obligaţiunea de a nu trata mărfurile sau cetăţenii ţării care a primit beneficiul clauzei mai rău decât pe acei ai vreunei alte ţări. In acest caz s'ar putea spune că e vorba de o egalitate în asuprire.

In istoria aplicării clauzei apare cu mai multă tărie când unul, când celălalt din aceste două aspecte.

Intr'o perioadă dominată de tendinţe liberale va juca aspectul pozitiv, într'una stăpânită de preocupări protecţioniste, va juca din contră mai mult cel negativ.

---

1. Jocul clauzei poate să intervină şi în regim autonom, prin simpla declaraţiune a Statului dispus să acorde beneficiul ei.

2. Zicem după încheerea convenţiunei, fiindcă dacă lucrul s'a produs înainte, România este liberă să nu facă concesiunile în schimbul cărora i se acorda un tarif mai redus decât tariful general, dar mai ridicat totuşi decât acela ce este consimţit altei ţări.

3. Clauza naţiunii celei mai favorizate are, firește, o literatură foarte bogată. Vezi în afară de bibliografia ce se găseşte, sub acest titlu, în tratatele de politică comercială citate în bibliografia acestei lucrări un studiu foarte interesant, rezumând aspectele problemei în zilele noastre, sub titlul: *Clause de la Nation la plus favorisée,* raport întocmit de Comitetul Economic al Societăţii Naţiunilor, în cadrul unei cercetări asupra: *L'égalité de traitement dans l'état actuel des relations économiques internationales* (II Questions Economiques et Financières, 1936, II, B. 9.) Geneva, 1936. Vezi şi bibliografia dată în acest raport la pag. 27. Apoi *RIEDL (R),* lucrare citată de noi mai sus, p. 415 nota 13 şi un studiu recent care examinează, — în lumina preocupărilor politice şi economice care dominau lumea în preajma începerii războiului actual, — cu o bogată documentare, toate aspectele chestiunii, a D-nei Louise Sommer, docent la Universitatea din Geneva: *Neugestaltung der Handelspolitik. Wege zu einem Intereuropäischen Praeferenzsystem,* Carl Heymanns Verlag, Berlin, Oesterreichischer Wirtschaftverlag, Wien, 1935, în special p. 21 la 61.

Vezi şi *HUHLE (Fr.) Die Meistbegünstigung in der Aussenhandelspolitik der Deutschen Nationalwirschaft, în Jahrbücher für Nationalökonomie und Statistik,* 1938, Vol. 148, p. 202—235.

4. Vezi *SOMMER (L), op. cit.,* p. 23.

In orice caz, stabilirea de condiţiuni egale de concurenţă, egalitate de tratament [5] pentru toate Statele, iată esenţa şi rostul „clauzei“ [6].

SECŢIUNEA I

Intinderea „clauzei“.

Aplicarea „clauzei“ poate fi diferită ca întindere.

Ea se poate referi, în primul rând, la dispoziţiunile tarifului vamal propriu zis, adică să asigure ţărilor contractante avantaje tarifare pe care una din ele le-ar consimţi în viitor sau le-a consimţit unei alte ţări.

In acest caz ea poate privi:

sau o singură categorie de mărfuri, al cărei export ar interesa mai mult una din ţările contractante; sau

anumite mărfuri, specificate într'un tarif anexat convenţiunii; sau

toate mărfurile cuprinse în tariful ţărilor contractante.

In al doilea rând, „clauza“ poate privi nu numai tariful, ci toate dispoziţiunile cu caracter vamal, cuprinse în legislaţia specială a ţărilor contractante.

Beneficiul „clauzei“ poate îngloba însă şi alte dispoziţiuni în afară de dispoziţiunile cu caracter tarifar, sau de măsurile vamale propriu zise şi anume: oricare din numeroasele dispoziţiuni privind relaţiunile economice dintre popoare, pe care le-am enumerat mai sus, când ne-am ocupat de obiectul şi întinderea pe care le pot avea convenţiunile comerciale.

In acest caz, beneficiul clauzei poate fi limitat la una sau mai multe din aceste dispoziţiuni.

In sfârşit, aplicarea clauzei poate fi generală, fiecare contractant înţelegând să beneficieze de tratamentul naţiunii celei mai favorizate, în orice măsură privind relaţiunile sale economice cu cealaltă ţară.

Beneficiul „clauzei“ în ce priveşte ţările care îl primesc, poate fi acordat fie unei singure ţări, de care ne leagă in-

---

5. Intr'o cercetare mai subtilă se poate face o distincţiune între egalitate de tratament şi „clauză“. Nu este locul să facem aci o asemenea cercetare.

6. Vorbind de „clauză“ — „the most favored nation clause“ — CULBERTSON, în articolul *Commercial Treaties,* Encyclopaedia of the Social Sciences, vol. IV, p. 27, spune: „un termen mult mai potrivit ar fi clauza naţiunii egal favorizate: the equally favored nation clause“.

terese mai mari, fie mai multor ţări sau chiar tuturor ţărilor cu care se închee convenţiuni comerciale.

Clauza poate juca fie pentru avantajele acordate oricărei ţări, fie numai pentru cele consimţite unor anumite ţări. In acest din urmă caz, firește, egalitatea de tratament se restrânge la un anumit grup de ţări.

Atribuirea „clauzei“ poate să aibă loc, în mod obişnuit, într'un tratat sau convenţiune comercială.

„Clauza“ poate figura însă şi într'un tratat politic. Exemple tipice în această privinţă:

articolul 11 al Tratatului de pace dela Frankfurt, din 10 Mai 1871, care a pus capăt războiului franco-german din 1870—1871, prin care Franţa şi Germania se angajează să-şi acorde regimul cel mai favorabil pe care l-ar aplica Angliei, Belgiei, Olandei, Elveţiei, Austriei şi Rusiei, sau

articolele 264 la 267 din Tratatul dela Versailles din 28 Iunie 1919, care prevăd, pentru naţiunile aliate şi unite, beneficiul „clauzei“ şi al nediscriminării, în termeni destul de largi.

SECŢIUNEA II

Evoluţiunea şi formele „clauzei“.

Clauza naţiunii celei mai favorizate s'a desvoltat cu începere din veacul XVII şi XVIII. Forma şi cuprinsul ei variază însă dela o ţară la alta dealungul timpului. Aceste forme se pot grupa în două categorii:

„clauza condiţională“, prima etapă în practica „clauzei“, şi

„clauza necondiţională“, tipul contimporan.

Clauza condiţională.

Ea apare de pildă, în tratatul de Comerţ încheiat între Statele-Unite şi Franţa, la 6 Februarie 1778, cu următorul text:

„Les deux parties contractantes s'accorderont réciproquement et sans compensations ultérieures, les faveurs consenties par chacune d'elles à d'autres Etats, sans que ceux-ci rendent des faveurs equivalentes. Toutefois si ces faveurs sont accordées contre des compensations suffisantes, l'autre contractant aura néanmoins le droit d'en réclamer le bénéfice lorsqu'il sera disposé à donner de son côté les mêmes compensations“.

Acest text consacră sistemul clauzei cunoscut sub numele de „clauză condiţională“, adică egalitate de tratament completată prin ideea de reciprocitate.

Intr'adevăr, potrivit acestui text, concesiunile făcute de una din ţările contractante, ţara A să zicem, unei terţe ţări C,

vor profita celeilalte ţări contractante, ţara B beneficiară a clauzei, fără vreo prestaţiune din partea acesteia, numai dacă ţara A a făcut această concesiune ţării C fără a primi ceva în schimb. In caz contrar, ţara B va trebui să dea ţării A aceeaşi compensaţiune sau o compensaţie echivalentă celei pe care ţara A va fi primit-o în schimbul avantajului acordat ţării C.

„Clauza" a trăit sub forma condiţională, până spre sfârşitul secolului al XIX-lea.

Acest lucru se datoreşte pe de o parte faptului că forma condiţională răspundea mai bine tendinţelor protecţioniste care stăpâneau politica comercială în acel moment, pe de alta, faptului că ideea de compensaţie părea mai echitabilă decât un sistem care ar fi permis jocul „clauzei" fără un sacrificiu corespunzător.

Sistemul compensaţiei ridică însă dificultăţi practice adeseori serioase din cauza imposibilităţii de a aprecia valoarea compensaţiei primite şi a determina pe aceea a compensaţiei corespunzătoare. care urmează să fie prestată de beneficiarul „clauzei".

Aceste dificultăţi şi, mai ales, orientarea către liber schimb care se produce în comerţul internaţional cu începere dela mijlocul veacului al XIX-lea, au adus o schimbare radicală în mecanismul „clauzei", în sensul extinderii aplicării beneficiului ei, ceeace constitue firește o atenuare a protecţionismului. Aşa a apărut cea de a doua formă: „clauza necondiţională".

Clauza necondiţională.

„Clauza necondiţională", adică jocul clauzei fără o compensaţie echivalentă imediată, apare în celebrul tratat de comerţ Cobden-Chevalier dintre Anglia şi Franţa, la 23 Ianuarie 1860 şi în convenţiunea complimentară, semnată la 16 Noemvrie acelaşi an şi devine de atunci încoace dreptul comun în relaţiunile contractuale europene.

Zicem europene, fiindcă Statele-Unite ale Americii de Nord, ca şi unele din Statele Americii de Sud şi Americii Centrale, nu au adoptat, până în timpul din urmă, formula clauzei necondiţionale, care se mai numea din această cauză, „clauza europeană", în opoziţie cu „clauza americană", adică clauza condiţională [7].

Aceste două noţiuni au fost definite astfel de Comisiunea Tarifelor Statelor Unite [7a]:

---

7. Vezi şi *VINER (J), Most favored clause in American Commercial treaties,* în Journal of Political Economy, Februarie 1924, vol. 32, No. 1, p. 101—129.

7a. In *Tariff bargaining under most favored nation treaties,* Washington, 1933, citat în *LONG (O.), Les Etats-Unis et la Grande Bretagne devant le III-e Reich,* etc., p. 40.

„clauza naţiunii cele mai favorizate, sub forma sa necondiţională, este o făgăduială de a ne abţine de la orice discriminare şi de a aplica la toate produsele ţării cosemnatare orice avantaj, care ar putea fi acordat produsului similar al oricărei alte ţări;

clauza naţiunii celei mai favorizate, sub forma sa condiţională, constitue aceeaşi făgăduială cu această condiţie foarte importantă că, dacă o concesiune este acordată unei terţe ţări în schimbul unei contra partizi, această concesiune nu va fi acordată semnatarului decât contra unei concesiuni echivalente".

Dată fiind importanţa în comerţul internaţional a celor două grupe, Europa de o parte, U.S.A. şi alte state americane de altă parte, faptul că, timp de mai bine de 60 de ani, dela 1860 încoace, relaţiunile comerciale între popoare erau aşezate, în ce priveşte „clauza", totodată în regimul condiţional şi în cel necondiţional, a creat dificultăţi şi nedreptăţi, în raporturile contractuale dintre diferitele ţări.

Situaţiunea aceasta s'a schimbat cu începere din 1923[8]. Prin tratatele încheiate după această dată de diferite ţări cu Statele-Unite, părţile contractante se angajează să-şi acorde între ele necondiţionat, fără vreo altă cerere sau compensaţiune, toate avantajele pe care le-ar acorda unei terţe puteri.

Clauza „americană", condiţională, cedează deci pasul celei „europene", necondiţionale.

SECŢIUNEA III

Măsuri pentru înlăturarea sau restrângerea jocului „clauzei".

Am arătat mai sus evoluţiunea care s'a produs în sensul lărgirii domeniului şi condiţiunilor de aplicare a „clauzei". In acelaşi timp însă se constată tendinţa de a se înlătura sau limita aplicarea ei în anumite împrejurări. Cercetarea acestor împrejurări face obiectul paragrafelor următoare.

§ 1.

Cum se pune problema?

Explicaţiunile de mai sus ne-au arătat întinderea şi importanţa pe care a luat-o mecanismul „clauzei", în raporturile comerciale dintre popoare în ultimele decenii.

---

8. Schimbarea a fost confirmată în *An Act to amend the Tariff Act of 1930,* approved June 12, 1934, în Congressional Record, Public No. 316, 73d, Congress, H. R. 8687.

Inscrierea ei în convenţiunile comerciale devine aşa de frecventă încât ea a prins a fi socotită ca o clauză „de stil“ [9]. Beneficiul ei se acordă tuturor sau celor mai multe State cu care o ţară are relaţiuni comerciale, aplicarea ei cuprinde tot mai multe din chestiunile ce pot face obiectul unei convenţiuni comerciale, iar forma necondiţională care triumfă în ultimele decenii — mai întâi în Europa, apoi după 1923 şi în Statele Unite — duce la extinderea sau generalizarea aproape automată a avantajelor consimţite în anumite cazuri.

Se înţelege uşor că aplicarea clauzei, în asemenea condiţiuni, poate avea consecinţe însemnate asupra întinderii şi nivelului politicii de protecţie urmate de un Stat şi înrâuri serios această politică. Iată de ce se poate spune cu drept cuvânt că evoluţiunea juridică şi tehnică a „clauzei“ şi condiţiunile în care a avut loc aplicarea ei de-a-lungul timpului, coincide cu însăşi istoria politicii comerciale a lumii, cu tendinţele schimbătoare de liber-schimb sau protecţionism.

Dacă este aşa, era firesc ca jocul „clauzei“ să vină în conflict cu accentuarea manifestă a protecţionismului care, cum am spus-o de atâtea ori, caracterizează evoluţiunea politicii comerciale a lumii în ultimele decenii. Cu alte cuvinte, un instrument tehnic bazat pe principiul parităţii şi a egalităţii de tratament, nu se împacă cu o politică clădită dimpotrivă pe protecţie, adică, la nevoie, pe inegalitate, pe discriminare. Iată o primă şi foarte importantă constatare, care explică derogările întinse şi numeroase pe care le întâlnim nu în organizarea juridică a „clauzei“ în ultimul timp [10], dar mai ales în funcţionarea şi aplicarea ei.

La cele arătate mai sus se adaogă o a doua constatare, de aceeaşi importanţă credem. Concepţiunea de ocrotire, de discriminare, căreia se opune jocul „clauzei“, nu este dictată numai de preocupări de protecţionism, cu caracter economic. Ea se reazimă adeseori, în vremurile din urmă, pe preocupări mai largi dominate de consideraţiuni politice. Aceste tendinţe urmăresc realizarea unor grupări sau apropieri economice, cu un caracter politic mai mult sau mai puţin accentuat, tocmai cu înlăturarea jocului „clauzei“ şi cu crearea în sânul acestor grupări sau apropieri şi în beneficiul exclusiv al membrilor lor — deci cu discriminare în favoarea acestora — a unui sistem

---

9. Se înţelege prin clauză „de stil“, într'o convenţiune oarecare, o stipulaţiune socotită esenţială sau neapărat necesară a cărei înserare capătă, din această cauză, un caracter uzual, dacă nu obligatoriu. Aşa este, de exemplu, pactul comisoriu, în contractele de vânzare-cumpărare.

10. Cum am văzut mai sus, din punct de vedere al regimului ei juridic, clauza a căpătat din contră o aşezare mai cuprinzătoare.

de avantaje menite să facă posibilă constituirea şi existenţa unor asemenea grupări, sistem cunoscut, în general, în tehnica contimporană sub numele de înţelegeri regionale cu regim preferenţial.

In evoluţiunea politicii comerciale din ultimul timp, apar astfel, două concepţiuni opuse: de o parte schimburi internaţionale largi, cuprinzând pe cât posibil universalitatea naţiunilor, fără înlăturarea protecţionismului bine înţeles, dar cu îngrădirea restricţiunilor ridicate în calea comerţului exterior şi cu o cât mai largă egalitate de tratament, adică cu o întinsă aplicare a „clauzei"; de altă parte, împărţirea lumii sau continentelor în „spaţii", în zone, crearea de grupări înlăuntrul cărora schimburile să se facă în condiţiuni speciale, cu avantaje, adică „preferinţe" dela care sunt excluse ţările „străine spaţiului"[11], adică cu înlăturarea sau cel puţin restrângerea jocului „clauzei".

Judecând în linii mari, în prima categorie se aşezase politica Societăţii Naţiunilor şi a Comitetului ei Economic în deosebi şi s'au aşezat azi — cu rezerve de oarecare importanţă uneori[12] — Naţiunile Unite şi Asociate în războiul actual.

In a doua categorie intrau Puterile Axei, Germania în primul rând, preocupate de „economie pe spaţii mari", Grossraumwirtschaft, sau „spaţiu vital", Lebensraum, economii desigur foarte întinse, înglobând mai mult decât o ţară, însă totuşi mai restrânse decât cuprinsul popoarelor chemate să colaboreze în prima concepţiune.

Ajungem astfel să desprindem iarăşi[13] în ciocnirea de pe întinsul câmpurilor de luptă ale lumii nu numai izbirea armatelor care se înfruntă, ci o deosebire de concepţii în ce priveşte raporturile comerciale dintre popoare.

Cercetarea unei clauze de pură tehnică comercială ne poate duce, astfel, la înălţimea unei atitudini de principiu, care pune în joc însăşi aşezarea economică a lumii de mâine.

In sfârşit, a treia constatare referitoare la derogările ce s'au ivit în jocul „clauzei", sunt împrejurări în care — independent de puterea tendinţelor protecţioniste de care suntem stăpâniţi, sau de dorinţa de a crea un regim preferenţial — jocul „clauzei" trebue restrâns, adică o discriminare trebue admisă, fiindcă avantajele de care se bucură anumite ţări derivă din situaţiuni obiectiv speciale sau excepţionale care,

---

11. „Mit Ausschliessung der raumfremden Mächte", spunea Profesorul C. Schmitt, exponentul juridic german al acestei doctrine. Vezi *Voelkerrechtliche Grossraumordnung mit Interventionsverbot für Raumfremde Mächte,* Deutscher Rechtsverlag, Berlin-Leipzig-Wien, 1941.

12. Ideea de preferinţă şi înţelegere regională nu este străină, cum vom vedea mai departe (*infra,* p. 440 şi urm.), nici acestor naţiuni.

13. Vezi şi *supra,* p. 10—11.

din această cauză, nu pot şi nu trebue să fie extinse asupra altor ţări. Nu este locul de exemplu — cazul cel mai tipic — să se pretindă aplicarea „clauzei“ pentru înlesnirile în schimbul de mărfuri sau circulaţiunea bunurilor şi persoanelor, pe care şi le fac două ţări limitrofe, pentru zona tăiată, uneori intempestiv, de o frontieră politică [14].

Politica de îngrădire a acţiunii „clauzei“ se poate realiza prin mijloace diferite.

Unii autori le împart în mijloace legale şi ilegale [15].

In prima categorie intră, fără îndoială, înscrierea în textul convenţiunilor care se încheie, a unor dispoziţiuni formale, care înlătură direct şi expres jocul „clauzei“, în anumite cazuri, prevăd deci excepţiuni în aplicarea ei.

Această procedură, limitarea contractuală [16], nu ridică credem, obiecţiuni. Este firesc şi legitim ca o ţară să îngrădească, dacă socoteşte necesar, câmpul de aplicare al „clauzei“ în momentul când acordă beneficiul ei.

Pentru cea de a doua categorie, situaţiunea este mai delicată. Faţă de diversitatea temeiurilor pe care se sprijină îngrădirile create de practica contimporană în jocul „clauzei“, de varietatea împrejurărilor în care se aplică aceste îngrădiri şi de subtilitatea metodelor tehnice cu ajutorul cărora se traduc în fapt anumite îngrădiri, este foarte greu, adeseori, să ne pronunţăm asupra legalităţii unei excepţiuni.

Atitudinea noastră depinde de calificarea sau interpretarea juridică pe care o dăm fie textului care institue beneficiul clauzei, fie actului sau faptului care urmează să fie pus în regim de excepţie, adică în favoarea căruia se solicită dreptul de discriminare. Ea mai depinde încă de împrejurări de fapt care nu se pot judeca totdeauna în deplină cunoştinţă sau obiectivitate, mai ales atunci când ele sunt legate de interese sau atitudini politice. Ea atârnă însfârşit, de aprecierea unor anumite măsuri tehnice care, faţă de diversitatea şi complexitatea tehnicei vamale sau tarifare moderne, nu este de cele mai multe ori o operaţiune uşoară [17].

In prezenţa unor atari constatări, renunţăm, în ce ne

---

14. Vezi traficul de frontieră, *supra,* p. 394 şi *infra,* p. 436.

15. Vezi SOMMER (L), *op. cit.*, p. 46 şi urm..

16. Ca şi întinderea contractuală a aplicării „clauzei“, de altfel, de care am vorbit mai sus (*supra,* p. 420—421).

17. Câteva exemple — cu care anticipăm asupra explicaţiilor viitoare — vor lămuri dificultatea de a lua o atitudine.

Inlăturarea jocului „clauzei“ pentru avantajele ce îşi consimt între ele Suedia şi Norvegia este azi unanim admisă, sub titlul cunoscut al unei clauze regionale, clauza scandinavă (vezi *infra,* p. 437). Mica Inţelegere (vezi mai departe p. 437—438) a cerut aplicarea excepţiunei clauzei regionale avantajelor ce-şi acordau între ele ţările

privește, la criteriul de legalitate sau ilegalitate de care am vorbit mai sus și adoptăm — din motive didactice și fără a acorda vreo valoare deosebită acestei clasări — o altă grupare:

de o parte, excepțiuni, adică mijloace de restricție în aplicarea „clauzei“ derivând din măsuri sau preocupări cu caracter tehnic, practicate fie în comerțul exterior, fie în vreo activitate legată direct sau indirect de acesta,

de alta, excepțiuni impuse sau justificate de împrejurări speciale: geografice, economice sau politice.

§ 2.

Mijloace tehnice care înlătură jocul „clauzei“.

Sunt destul de numeroase. Ne vom ocupa de cele mai însemnate și anume:

specializarea tarifelor;
sistemul ristourne-lor;
măsuri administrative;
contingentarea;
controlul devizelor;
acordurile de clearing;
clauze diverse.

Câteva lămuriri asupra fiecăruia din aceste procedee.

I.

Specializarea tarifelor.

Am arătat mai sus[18], când ne-am ocupat de avantajele sistemului contractual în organizarea tarifului vamal și în stabilirea condițiunilor schimbului de mărfuri, că acest sistem

---

ce compuneau această înțelegere: Cehoslovacia, Jugoslavia, România. Este justificată în drept și în fapt această excepțiune?

Jocul „clauzei“ e chemat să asigure egalitate de tratament între altele pentru formalități vamale ori administrative (vezi *supra*, p. 363 și *infra*, p. 429) ori pentru obligațiuni privitoare la certificate de origină sau la vize consulare. Se pot stabili totdeauna cu preciziune condițiunile în care se aplică practic asemenea formalități?

Specializarea tarifelor (vezi *supra*, p. 309 și *infra*, p. 427) constitue fără îndoială, un mijloc tehnic foarte eficace pentru a restrânge jocul „clauzei“. Cum vom aprecia exact când o asemenea specializare derivă din structura sistemului vamal sau tarifar al țării interesate și când este datorită pur și simplu numai preocupării de a înlătura jocul clauzei, cum se întâmplă adeseori în împrejurările de azi?

18. Vezi *supra*, p. 401 și urm..

permite diferenţierea taxelor la un anumit produs, spre a le adapta la preţurile la care acest produs poate fi oferit pe piaţa internă de diferitele ţări concurente.

Am adăugat însă că posibilitatea de a stabili tarife diferite la un anumit produs este înlăturată prin jocul „clauzei", care sileşte ţara care a acordat beneficiul clauzei să aplice tuturor ţărilor, care au primit acest beneficiu, taxa cea mai mică sau, dacă este vorba de alte avantaje, regimul cel mai favorabil.

In faţa acestei dificultăţi şi în prezenţa tendinţelor recente de accentuare a protecţionismului, s'a încercat şi s'a izbutit a se înlătura sau restrânge jocul „clauzei", prin procedeul tehnic al „specializării" tarifelor vamale, adică al sporirii numărului posturilor ori poziţiunilor din tarif, prin diviziunea posturilor principale în mai multe categorii, fiecare categorie fiind caracterizată prin indicaţiuni tot mai precise şi mai detailate.

Am arătat mai sus [19], că sporirea numărului articolelor tarifelor vamale, de-a-lungul ultimelor decenii, se datoreşte progreselor tehnice; ca se datoreşte însă, fără îndoială, în bună parte, şi tendinţei de restrângere a aplicării „clauzei".

Să presupunem că într'un tarif vamal, toate ţesăturile care cântăresc sub 200 grame pe metru pătrat, sunt înglobate într'o singură poziţiune. Dacă am stabilit o anumită taxă vamală pentru acest post, ea se va aplica tuturor ţărilor care beneficiază de „clauză" pentru toate ţesăturile intrând în această categorie.

Dacă însă „specializez" mai departe: ţesături dela 100 la 200 grame şi ţesături sub 100 grame, aplicarea „clauzei" se poate înlătura faţă de ţările care fabrică unele sau altele din produsele ce se înscriu în aceste două categorii.

Tehnica vamală contimporană oferă, de altfel, nenumărate exemple concrete în această privinţă. Vom cita câteva, înte'adevăr tipice.

Un prim exemplu. Dispoziţiunile tratatului comercial încheiat între Germania şi Elveţia, la 14 Iulie 1926, prevedea avantaje vamale pentru exportul de vite din Elveţia în Germania. Prin jocul „clauzei", aceste avantaje urmau să profite şi Olandei, Danemarcei şi Franţei. Specializarea avea să înlăture acest lucru. In acest scop s'a precizat în tarif că avantajul nu se va da decât vitelor crescute la cel puţin 300 metri altitudine — prin aceasta se excludeau vitele daneze şi olandeze — şi care vor fi trăit cel puţin o lună la 800 metri, ceeace excludea pe cele franceze.

Un al doilea exemplu. Prin protocolul adiţional la tratatul de comerţ din 2 Iulie 1928, Franţa acordă Cehoslo-

---

19. Vezi *supra*, p. 310 şi urm..

vaciei un tarif mai redus pentru hamei. Reducerea era însă subordonată mai multor condiţiuni, care nu puteau fi împlinite decât de hameiul cehoslovac şi anume: provenienţă cehoslovacă, ambalaj original şi prezentare potrivit dispoziţiunilor unei legi cehoslovace, sigiliul unei autorităţi cehoslovace şi certificat de origină eliberat de o anumită instituţiune [19 a].

Chiar când intenţiunea de discriminare nu este aşa de vădită ca în exemplele de mai sus, specializarea tarifelor duce, în fapt, la o serioasă restrângere a jocului „clauzei", ceeace a dat loc, în ultimul timp, la protestări din partea ţărilor interesate şi la nevoia de a se înlătura, prin obligaţiuni contractuale, practicarea unor asemenea măsuri.

II.

Măsurile administrative.

Am arătat mai sus [20], când am cercetat mijloacele prin care se realizează o politică protecţionistă, sub titlul de protecţionism administrativ, o serie de măsuri privind mişcarea mărfurilor sau străinilor, fie efectuarea serviciilor de către străini, fie mişcarea personală a acestora, care pot îngreuna sau uşura relaţiunile comerciale dintre popoare.

Nu este locul să mai revenim aci, asupra lor. Este destul să le recitim, spre a vedea cum din aplicarea sau neaplicarea acestor măsuri pot naşte discriminări importante între ţări, adică se poate înlătura jocul clauzei naţiunii celei mai favorizate.

III.

Contingentarea.

Contingentarea, adică cum am arătat mai sus, limitarea cantitativă a importului şi a exportului şi repartizarea lor după norme sau criterii diferite, este o măsură care poate crea o discriminare serioasă între ţările interesate. Ea pune deci în joc egalitatea de tratament şi firește, condiţiunile de aplicare ale „clauzei" [21].

Chestiunea a fost ridicată de nenumărate ori, în dife-

---

19 a. Vezi *MAYER (J.), HORNA (M.)* şi *SOUREK (A.), Neue Wege der Handelspolitik,* Orbis Verlag, Prag, 1936, p. 22.

20. Vezi *supra,* p. 363 şi urm..

21. Nu este inutil să precizăm că problema nu se ridică în ce priveşte însă instituirea unui regim de contingentare. Existenţa unor contingente nu vine în contrazicere cu „clauza", aşa cum nu vine nici existenţa taxelor vamale sau mijloacelor de protecţie similare. Di-

rite discuţiuni internaţionale. Ultima oară, în preajma războiului actual, cu prilejul celei din urmă întruniri a Comitetului Economic al Societăţii Naţiunilor, la care am participat, la Geneva, dela 15—20 Iunie 1939. In raportul referitor la comerţul internaţional, pe care l-a făcut acest Comitet către Consiliul Societăţii Naţiunilor, Comitetul ocupându-se de contingente recomandă:

„Etablissement aussi libéral que possible du volume des contingents et application du traitement de la nation la plus favorisée, à leur administration“ [22].

Aplicarea „clauzei“ la contingente ridică:
o problemă de drept şi
o problemă de politică comercială.

Problema de drept nu ne va opri mult. Dacă modul cum este redactată „clauza“ nu restrânge contractual aplicarea ei la anumite avantaje — cum ar fi de pildă, un tarif aplicabil la o listă de anumite mărfuri — adică dacă clauza are un caracter general, atunci, după părerea noastră, din punct de vedere juridic, contingentele ar urma să cadă sub aplicarea ei [23].

Am arătat mai sus [24] într'adevăr, că modul cum se aplică contingentele de import într'o ţară are pentru ţările exportatoare mai multă însemnătate, adeseori, decât însuşi nivelul taxei vamale. Până la urmă, la nevoie o taxă, chiar foarte ridicată, se poate plăti, spre a putea face să intre marfa pe o piaţă. Această intrare este însă imposibilă când nu s'a putut obţine contingentul de import. Ni se pare deci firesc ca jocul „clauzei“, menit tocmai să asigure egalitatea de tratament în ce priveşte taxele, să asigure aceeaşi egalitate şi la acordarea de contingente cu prilejul căreia se pot crea, cum am spus, inegalităţi mult mai grave decât o discriminare tarifară.

---

ficultatea apare când, odată contingentarea admisă, trebue să trecem la distribuirea contingentelor între ţările interesate. In acest moment, firește poate să apară discriminarea.

Distincţiunea ce facem apare, credem, şi în recomandarea Comitetului Economic al Societăţii Naţiunilor, citată mai jos, p. 430, nota 23.

22. Vezi *„Rapport du Comité de Coordination des questions économiques et financières,* din 24 Iunie 1939, Geneva, Publications de la Société des Nations, No. A. 16, 1939 II, p. 23.

23. Raportul asupra „clauzei“ (pag. 14) citat de noi mai sus, (*supra,* p. 419, nota 3) exprimă oarecare îndoială din punct de vedere juridic:

„A défaut de stipulations claires et expresses, spune Raportul, la question de savoir si les contingents sont compatibles avec le traitement de la nation la plus favorisée reste controversée en droit“.

Şi adaogă că, în fapt, practica contingentelor implică discriminare.

24. Vezi *supra,* p. 349.

Pe de altă parte, în ce privește contingentele de export — în vremuri ca cele de azi în deosebi, când posibilitatea de a se aproviziona din străinătate constitue, în deobște, prima preocupare a negociatorilor — stabilirea cifrei globale a contingentelor admise, în raport cu producția sau cu disponibilitățile interne și modul cum se distribue aceste contingente diferitelor țări interesate pot crea condițiuni de discriminare serioasă în favoarea sau defavoarea anumitor țări, adică să vină în conflict cu principiul însuși al „clauzei".

Poziția juridică ce am luat se poate deci justifica.

Problema este însă mai delicată în momentul când o considerăm nu din punct de vedere juridic, ci din punct de vedere al politicii comerciale urmărite de țara care a instituit contingentarea.

Atitudinea noastră depinde de scopul urmărit prin instituirea regimului de contingentare.

Dacă contingentarea a fost introdusă și este menținută din simpla preocupare de a asigura sau întări protecționismul, jocul ei, limitare cantitativă, are același efect ca acel al taxei vamale, limitare prin urcarea prețurilor. Dificultățile sau sarcina acestui spor de protecție trebuesc suportate în mod echitabil de toate țările care se bucură de beneficiul „clauzei", aplicarea unor măsuri de contingentare nu trebue să înlăture jocul „clauzei".

Am arătat mai sus că aplicarea contingentării presupune repartizarea între țările exportatoare a contingentelor de import admise. Această repartizare se poate face după criterii diferite, unele mai puțin nedrepte decât altele, toate legate însă de dificultăți practice destul de serioase. Nu este locul să intrăm aci în cercetarea acestor criterii [25], reținem numai constatarea că, dacă, cum am spus, contingentarea a pornit numai din preocuparea de protecție și nu avem alte motive sau pretexte care să ne ducă la o discriminare, se poate găsi, până la urmă, un criteriu de repartiție care să asigure un minimum de egalitate de tratament, adică care să respecte aplicarea „clauzei".

Datele problemei se schimbă însă, când considerăm nu ipoteza făcută mai sus, ci situațiunea reală, adică condițiunile de fapt în care s'a ajuns, de cele mai multe ori în ultimul deceniu, la măsuri de contingentare.

Așa cum am arătat mai sus [26], contingentarea a apărut în cele mai multe țări — cazul României sau al Franței este tipic în această privință — ca un mijloc de a reduce importul

---

25. Vezi Raportul asupra „clauzei", citat mai sus, p. 419. Vezi și *SOMMER (L), op. cit.*, p. 61 la 65.

26. Vezi *supra*, p. 169 și p. 349.

şi pe cât posibil de a stimula exportul, spre a asigura echilibrul balanţei comerciale, eventual un excedent al acesteia în vederea echilibrării balanţei de conturi.

Necesitatea de a reduce importul presupune stabilirea unei ordine de preferinţă în import: materii prime, maşini sau materiale de investiţiune, produse de primă necesitate, mai curând decât produse de lux sau produse de consum curent.

Ordinea de preferinţă dictată de nevoile ţării poate nesocoti însă interesele ţărilor exportatoare, când acestea nu exportă acele produse care au fost aşezate în capul listei de preferinţă.

Pe de altă parte, contingentul de import dintr'o ţară străină este legat adeseori — într'o politică de contingentare inspirată de preocuparea echilibrului balanţei de conturi — de o posibilitate de export spre acea ţară a excedentului naţional în căutare de „débouchés"-uri. Ce se întâmplă însă dacă ţara străină nu poate absorbi acea marfă?

In sfârşit — constatare foarte importantă în legătură directă cu cea de mai sus, — orientarea importului nu se poate face în cazul considerat, potrivit normelor de echitate, egalitate de tratament, pe care le-ar impune jocul „clauzei". Ea este dictată de posibilităţile de plată pe care le avem într'o ţară. Disponibilul în fiecare ţară, pentru plata importului ce am face de acolo, devine astfel, un element hotărîtor în repartiţia între ţările exportatoare a contingentelor globale admise.

Preocuparea de a avea o posibilitate de plată, într'un sistem în care suntem limitaţi la lichidări bilaterale, trece peste aceea a preţului sau peste dorinţa de a obţine tipul de marfă cerut pe piaţă. Se importă adeseori, marfa, cum am mai spus, nu din ţările unde cumpărăm mai ieftin, sau unde găsim tipul care ne convine, ci din alte ţări, unde plătim mai scump sau care ne impun alte tipuri, dacă în aceste ultime ţări avem o posibilitate de plată, de care însă suntem lipsiţi în cele dintâi.

Problema a fost pusă de noi, sub acest aspect în desbaterile Comitetului Economic al Societăţii Naţiunilor referitoare la aplicarea „clauzei" în regim de contingentare, care au avut loc în ajunul izbucnirii războiului actual, vara 1939, şi de care am vorbit în paginile precedente.

Comitetul nu a luat o poziţiune precisă. Recomandarea Comitetului urmăreşte aplicarea tratamentului naţiunii celei mai favorizate, în administrarea contingentelor, dar nu indică cum se poate concilia această atitudine cu preocupările indicate ceva mai sus care au dus la o politică de contingentare.

In ce ne priveşte, atât timp cât ne vom găsi într'un sistem de schimburi internaţionale limitate în general la lichidări bilaterale, aşa cum ne găsim de atâţia ani încoace şi în care contingentarea apare ca o consecinţă a acestui mod de lichidare, nu credem că — oricât de bune ar fi intenţiunile ţărilor care au

acordat beneficiul „clauzei"—o politică de contingentare se poate practica cu o respectare mulţumitoare a egalităţii de tratament.

IV.

Controlul devizelor.

Este vorba aci de măsurile de control şi de diriguire care se iau în ce priveşte mijloacele de plată în străinătate într'un regim, ca acela de care am vorbit mai sus, în care mecanismul normal al plăţilor internaţionale este cel puţin în parte înlăturat şi în care lichidările se fac mai mult bilateral. Aceste măsuri privesc cum am arătat[27], nu numai mişcările internaţionale de capitaluri sau plăţile financiare, dar şi plata importului de mărfuri.

Statul sau organele împuternicite de el pot să decidă, în acest caz, dacă şi în ce condiţiuni o marfă va fi plătită. Sistemul are, din punct de vedere al jocului clauzei, acelaşi efect ca o contingentare generalizată.

Să presupunem că o ţară exportatoare, trecând peste toate dificultăţile, uneori însemnate, a reuşit, cu sacrificii sau concesiuni corespunzătoare, să capete o parte echitabilă, în contingentele de import stabilite de altă ţară. Contingentele obţinute nu vor servi la nimic, dacă, din lipsă de mijloace de plată, executarea importului este oprită de serviciile de control al devizelor. Situaţiunea exportatorului va fi de asemenea foarte grea dacă, după ce s'a făcut exportul, debitorul său, adică importatorul străin, nu va putea plăti preţul mărfii, fiindcă nu obţine mijloacele de plată necesare.

Controlul devizelor constitue astfel, în general, o piedică serioasă în calea comerţului internaţional, eventual un instrument foarte puternic de discriminare, cu înlăturarea aplicării „clauzei".

V.

Acordurile de clearing.

Acordurile de clearing şi compensaţiuni sunt, cum vom vedea mai departe[28], convenţiunile care se încheie în zilele noastre cu scopul de a asigura, pe cale de compensaţie, lichidarea creanţelor dintre două ţări, creanţe rezultate atât din schimbul de mărfuri cât şi din servicii sau operaţiuni financiare.

---

27. Vezi *supra*, p. 167 şi urm..

28. Când vom studia formele actuale ale convenţiunilor comerciale.

Aceste acorduri prevăd, în raporturile comerciale cu fiecare ţară, condiţiuni speciale care nu se împacă cu mecanismul „clauzei".

In unele cazuri, într'adevăr, ele urmăresc intensificarea comerţului, a importului de pildă din cealaltă ţară, dacă din relaţiunile anterioare ţara importatoare este creditoarea ţării exportatoare.

In alte cazuri, o ţară, sub presiunea nevoii de a-şi desvolta sau menţine exportul, fie pentru a pune în valoare excedentul producţiei sale, fie pentru a-şi procura mijloace de plată pentru acoperirea pasivului balanţei sale de conturi, subordonează, cum am mai spus [29], importul dintr'o ţară de exportul care i se asigură în acea ţară.

In sfârşit, o ţară creditoare a unei alte ţări, pentru serviciul sau restituirea împrumuturilor pe care le-a consimţit acesteia altădată, acceptă să facă ţării debitoare, avantaje speciale, pe calea unui acord de clearing, spre a-şi asigura, printr'un import suplimentar de mărfuri, sumele corespunzătoare sarcinei financiare a acestor împrumuturi [30].

In toate cazurile de mai sus, funcţionarea dispoziţiunilor acordurilor de clearing înlătură, în fapt, aplicarea clauzei naţiunii celei mai favorizate.

VI.

Clauze diverse.

In această categorie intră dispoziţiunile diverse care pot fi cuprinse în convenţiunile sau tratatele comerciale, cu scopul să înlăture sau să restrângă aplicarea clauzei naţiunei celei mai favorizate în anumite împrejurări speciale, care justifică o asemenea atitudine. Citărm câteva exemple dintre cele mai importante.

Primul, aşa numita clauză de „dumping", obişnuită în practica convenţională comercială engleză, potrivit căreia Guvernul englez îşi rezervă dreptul să aplice ţărilor care beneficiază de „clauză", taxe vamale sau măsuri speciale, pe care nu le-ar aplica altor ţări, în cazul când acele ţări fac „dumping valutar", adică reuşesc să concureze cu succes pe o piaţă străină datorită deprecierii monedei lor [31].

---

29. Vezi *supra*, capitolul consacrat echilibrării balanţei de conturi, p. 262 şi urm..

30. Vezi *supra*, capitolul consacrat echilibrului balanţei de conturi, în deosebi pag. 269 şi urm..

31. Vezi *supra*, p. 324 şi mai ales p. 331 şi urm..

In legătură cu clauza de dumping, se poate cita sistemul taxelor așa zise „de compensare", „droits compensateurs" sau „Ausgleichzölle", care au de scop să compenseze inegalitatea condițiunilor de producție în care se pot găsi, la un moment dat, diferite țări: diferența în nivelul salariilor, măsuri administrative, măsuri monetare, prime, etc.. Dată fiind dificultatea de a stabili condițiunile de producție într'o țară și de a le aprecia exact în raport cu acelea din alte țări, dat fiind caracterul subiectiv pe care îl are o asemenea apreciere, aplicarea acestor taxe poate constitui un mijloc de discriminare voită și poate da loc la dificultăți în desvoltarea schimburilor comerciale dintre popoare.

Al doilea exemplu: este vorba de prescripțiuni impuse de nevoia adaptării la situațiuni noi creeate de război sau de tratate de pace. Așa este de exemplu, clauza numită a „reparațiilor", potrivit căreia Franța își rezerva să acorde avantaje speciale pentru anumite importuri pe care le-ar face în contul Reparațiilor, adică al lichidării indemnității de război datorate de Germania [32], avantaje cărora nu li s'ar aplica firește, din cauza caracterului lor excepțional, clauza națiunei celei mai favorizate.

Așa este de asemenea așa numita clauză „a Statelor Succesoare ale Austro-Ungariei", prevăzută de art. 217—223 al tratatului dela St. Germain-en-Laye, din 10 Septembrie 1919 și art. 200—206 al tratatului dela Trianon, din 4 Iunie 1920, potrivit căreia beneficiul „clauzei" este înlăturat pentru avantajele ce ar acorda Cehoslovacia, Austria sau Ungaria țărilor semnatare ale acelor tratate.

*

* *

Măsurile pentru restrângerea aplicării „clauzei", pe care le-am examinat mai sus sub punctele I—VI, au o importanță inegală.

In regim de schimburi internaționale libere — așa cum au funcționat până la războiul din 1914—1918 și cu oarecare restricții între 1920 și 1931 — primul mijloc, specializarea tarifelor constitue, credem, o restricție însemnată.

Azi când acordurile de clearing, controlul devizelor și contingentarea stăpânesc schimburile comerciale, acțiunea acestor măsuri ca mijloc de înlăturare a jocului clauzei este firește mult mai mare.

---

32. Vezi *supra*, p. 238 și urm..

§ 3.

Excepţiuni în jocul „clauzei", rezultat al unor împrejurări geografice, economice sau politice.

Am indicat mai sus principalele excepţiuni în aplicarea „clauzei", derivând din măsuri sau preocupări tehnice practicate fie în comerţul exterior, fie într'o activitate legată direct sau indirect de acesta [33]. Aceste excepţiuni, impuse în general de nevoi sau împrejurări limitate au de obiceiu o acţiune mai restrânsă, ca obiect sau ca durată.

Problema înlăturării sau limitării jocului „clauzei" se pune însă pe un teren mult mai larg, cu consecinţe mai întinse, când o asemenea atitudine este dictată de o situaţiune statornică de fapt, geografică sau economică, sau când discriminarea, adică tratamentul preferenţial, devine un mijloc de realizare al unor anumite ţeluri politice.

In cadrul unor asemenea excepţiuni vom examina:

traficul de frontieră;

clauza de vecinătate, întinsă până la clauza regională;

clauza colonială;

uniunile vamale;

regimul preferenţial.

De importanţă inegală, clauzele de mai sus sunt azi în vigoare, sub diferite forme, în relaţiunile comerciale dintre popoare.

I.

Traficul de frontieră.

Un prim caz de excepţiune la jocul „clauzei", în cadrul ce am indicat, este acela al aşa numitului trafic de frontieră, adică al regimului special de care ne-am mai ocupat când am cercetat mijloacele de atenuare a protecţionismului, regim ce se creează anumitor bunuri, mărfuri, sau persoane în relaţiunile şi schimburile care au loc din şi în zona imediată a frontierei. Un asemenea regim este impus de condiţiunile speciale în care se află ţinuturile de graniţă în care frontiera a rupt sau turbură adeseori unitatea gospodăriilor individuale sau anumitor aşezări economice. Este firesc ca în asemenea situaţiune să se ia, în ce priveşte schimbul de mărfuri sau mişcarea persoanelor, măsuri speciale adaptate acestei situaţiuni, măsuri care nu pot fi extinse, prin jocul „clauzei", la alte ţări nelimitrofe.

---

33. Vezi şi *supra*, p. 427 şi urm..

Inlăturarea jocului „clauzei“, în acest caz se face prin mijloace tehnice diferite, care tind toate la acordări de avantaje speciale pentru traficul de frontieră.

Ele privesc, de exemplu, anumite mărfuri, în anumite cantităţi, în legătură cu nevoile curente ale populaţiunii sau în legătură cu produsele din imediata apropiere a frontierei şi se înglobează într'un regim cunoscut sub numele de „mic trafic de frontieră“.

Ideia poate fi extinsă până la altă formulă mai largă: clauza de zonă, în care regimul de trafic de frontieră poate îngloba schimbul de mărfuri care are loc în limita unei zone, de obiceiu 10—15 km., de o parte şi de alta a frontierei.

Sub această formă, noţiunea de trafic de frontieră îşi schimbă caracterul şi ne duce la o a doua categorie de excepţiuni, admise în practica internaţională a „clauzei“, cunoscută sub numele de „clauză de vecinătate“.

II.

Clauza de vecinătate şi clauza regională.

Datorită condiţiunilor speciale în care se pot desvolta raporturile economice între două ţări vecine, se recunoaşte legitimitatea înlăturării jocului „clauzei“ la anumite avantaje pe care şi le acordă între ele aceste ţări.

Printr'o interpretare mai largă a ideii de vecinătate, ca temei de raporturi economice speciale, s'a extins clauza de vecinătate la aceeace se numeşte „clauza regională“, care a ajuns să cuprindă nu numai ţări efectiv învecinate, dar ţări care, din motive diferite, economice sau politice, constitue o unitate sau tind către aceasta.

Se pot cita numeroase cazuri de asemenea natură, care implică limitări, uneori serioase, în jocul „clauzei“. De pildă:

clauza scandinavă: Suedia şi Norvegia, care extinsă, clauza nordică, înglobează şi Danemarca;

clauza iberică: Portugalia şi Spania, care extinsă — datorită legăturilor naţionale şi istorice — cuprinde Brazilia şi Republicile de origine spaniolă din America de Sud;

clauza osmană, privind, altă dată, relaţiunile dintre Turcia şi unele ţări care au stat odinioară sub stăpânirea Turciei;

în sfârşit, clauza austro-ungară din articolele 217—223 al Tratatului dela St. Germain-en-Laye, din 10 Septemvrie 1919 şi art. 200—206 al Tratatului dela Trianon din 4 Iunie 1920, care creează o situaţiune privilegiată în legăturile comerciale dintre Cehoslovacia, una din ţările succesoare ale Austro-Ungariei, Ungaria şi Austria, din punct de vedere al aplicării clauzei, etc..

Ideea instituirii unei clauze regionale găseşte o interesantă aplicare în politica externă recentă a ţării noastre în legătură cu Mica Inţelegere.

Mica Inţelegere, a fost, cum am mai spus [34], o grupare politică alcătuită din Cehoslovacia, Jugoslavia şi România, pe baza Pactului încheiat la Geneva, la 16 Februarie 1933.

In spiritul semnatarilor acestui Pact, gruparea politică ce se crea, urma să fie întărită printr'o serie de înţelegeri care să asigure între ţările participante o colaborare cât mai intensă pe terenul economic şi financiar.

In vederea realizării practice a acestei colaborări se prevedea instituirea, sub diferite forme, a unor avantaje reciproce, între ţările făcând parte din Mica Inţelegere, care aveau să fie limitate bine înţeles la aceste ţări. Pentru a face posibil acest lucru, s'a sugerat ideea consacrării internaţionale a unei noui clauze regionale: clauza Micii Inţelegeri, care avea să înlăture, ca şi celelalte clauze similare existente, în ce priveşte avantajele de care am vorbit, jocul clauzei naţiunii celei mai favorizate [35].

Sugestiunile ţărilor Micii Inţelegeri s'au izbit de rezistenţa ţărilor care nu înţelegeau să fie lipsite de beneficiul „clauzei". Intreaga chestiune a căzut odată cu slăbirea Micii Inţelegeri, în preajma războiului actual.

III.

Clauza colonială.

Dacă vecinătatea, legături politice sau naţionale, comunitatea istorică, sau interese deosebite justifică acordarea de avantaje speciale în schimbul de mărfuri dintre ţări vecine sau legate prin anumite interese, care rămân în afară de aplicarea „clauzei", era firesc ca să se producă o a treia categorie de excepţiuni privind raporturile dintre o ţară şi coloniile ei: clauza colonială. Această clauză care se întâlneşte în relaţiunile dintre ţări ca Anglia, Franţa, Olanda, Germania — până la războiul din 1914—1918 — etc. şi coloniile lor ia forme diferite după regimul legal în care se găsesc, din punct de vedere vamal, relaţiunile comerciale între Metropolă şi Colonie.

---

34. Vezi *supra*, p. 426, nota 17.

35. Vezi în această privinţă: *La clause régionale de la Petite Entente, instrument de rapprochement économique,* Conseil Economique de la Petite Entente, Luceafărul, Bucarest, 1937; vezi şi *NIEDERLÉ (M.), L'évolution de l'état actuel de la collaboration économique dans le bassin du Danube,* Orbis, Prague, 1938.

Nu este locul firește să expunem aci, nici chiar succint, politica colonială a Marilor Puteri în această privință. Vom spune numai, spre a situa problema, că raporturile comerciale între aceste puteri și coloniile lor se pot așeza între două limite extreme.

Prima limită. Un fel de uniune vamală — vom reveni mai departe asupra acestei noțiuni — între Metropolă și Colonie. Teritoriul Coloniei și cel al Metropolei constitue o unitate vamală. Tariful și legislația vamală sunt aceleași în Metropolă și Colonie. Intre ele există regim de liber schimb.

A doua limită. Colonia și Metropola constitue teritorii vamale distincte, cu tarife și legislații diferite, aplicabile relațiunilor dintre ele ca și relațiunilor cu alte state străine. „Clauza“ se aplică fără discriminare. Independența Coloniei poate merge până la posibilitatea pentru aceasta de a încheia liber convențiuni comerciale cu terțe țări.

Intre aceste două limite se poate așeza — firește cu formule mai apropiate sau mai depărtate de una sau de alta din cele două limite — politica colonială a Marilor Puteri.

Locul pe care legăturile coloniale îl ocupă în schimburile comerciale internaționale este considerabil. Răsunetul pe care l-au avut „Acordurile Imperiale“ de pildă, încheiate între Anglia și Dominioanele ei la Ottava, în Iulie-August 1932, de care ne-am mai ocupat [36], dovedesc cu prisosință acest lucru.

IV.

Uniunile vamale.

In convențiunile sau tratatele comerciale figurează adeseori o dispoziție specială, potrivit căreia sunt sustrase beneficiului „clauzei“, privilegiile, avantajele sau concesiunile speciale care s'ar acorda de unul din contractanți unei țări cu care se găsește sau s'ar găsi în viitor în uniune vamală, adică într'un regim în care două țări constitue — sub forme și cu o întindere diferite — o unitate economică și vamală [37].

Avantajele acordate în caz de uniune rămân, potrivit dreptului internațional, în afară de jocul „clauzei“, chiar atunci când convențiunile comerciale nu ar stipula expres această excepțiune. Rapoartele Comitetului economic al Societății Națiunilor recunosc și ele acest lucru.

---

36. Vezi *supra*, p. 138—139. Este vorba în aceste acorduri de așa numitele preferințe imperiale, în raporturile Marei Britanii cu Dominioanele, ce se leagă astfel de regimul preferențial, de care ne vom ocupa mai departe.

37. Vom reveni mai departe, asupra uniunilor vamale.

Problema delicată însă este precizarea noţiunii de uniune vamală, fiindcă, cum vom vedea, în practica internaţională uniunea vamală poate lua forme diferite.

Chestiunea aplicării „clauzei“ nu se pune când ne găsim în prezenţa unei uniuni vamale, aşa zise perfecte, în care ţările care fac parte din uniune constitue, din punct de vedere vamal, o unitate teritorială, în care vama este suprimată între acele ţări, iar schimburile cu terţe ţări se fac pe baza unui tarif şi a unei legislaţiuni vamale comune.

Dificultatea apare în aşa zisele uniuni imperfecte, în care ţările îşi păstrează independenţa lor tarifară sau vamală, dar îşi acordă totuşi, pentru schimburile lor, avantaje diverse, care pot fi aşa de serioase, încât să pună aceste ţări într'o situaţie mai mult sau mai puţin asemănătoare cu o uniune economică sau vamală.

Potrivit principiului enunţat mai sus, existenţa unei uniuni va constitui un titlu de excepţie pentru aplicarea „clauzei“, cu cât ne vom apropia mai mult de uniunea „perfectă“.

Titlul de excepţie, adică caracterul de uniune, ar dispare, însă, în cazul când cele două ţări, care, din motive economice sau politice, tind către o colaborare mai strânsă, s'ar mulţumi totuşi — în cadrul unor convenţiuni comerciale, care ar institui un regim mai mult sau mai puţin întins de preferinţe sau avantaje reciproce — numai să uşureze sau să desvolte această colaborare.

Intre aceste două poziţiuni — uniunea perfectă şi regimul de preferinţe — unde este limita, de unde joacă sau încetează de a mai juca clauza naţiunii celei mai favorizate?

Chestiunea este foarte importantă pentru ţările terţe, care pierd egalitatea de tratament, pe măsură ce regimul preferenţial ar deveni o excepţie în jocul „clauzei“.

Ajungem, astfel, la problema regimului sau drepturilor „preferenţiale“, de existenţa cărora se leagă atât soarta clauzei naţiunii celei mai favorizate, cât şi însăşi aşezarea de mâine a schimburilor internaţionale [38].

V.

Regimul preferenţial.

Punctul de plecare al unui regim de preferinţe este, cum am mai spus şi mai sus [39], existenţa între ţări vecine a unor condiţiuni economice sau politice speciale, care impun

---

38. Vezi *supra*, p. 424—425.

39. Vezi *supra*, p. 437, clauza de vecinătate şi clauza regională.

sau justifică un regim de favoare sau avantaje reciproce între aceste ţări, regim care însă nu-şi găseşte aceeaşi justificare în relaţiunile lor cu terţe ţări. Clauza naţiunii celei mai favorizate, potrivit căreia acele avantaje ar trebui să revină tuturor ţărilor care şi-au asigurat, prin convenţiunile comerciale încheiate, beneficiul ei, ar trebui să nu joace în acest caz.

Sistemul acesta metodic de discriminare — deci de inegalitate de tratament între naţiuni — în favoarea exclusivă a unor ţări limitrofe, a funcţionat mai întâi cu o îngrădire destul de precisă, vecinătatea. El s'a întins apoi, cum am arătat mai sus, dela vecinătate la regiune şi chiar dincolo de aceeace geograficeşte se poate numi o regiune, cazul Braziliei sau Statelor Americii de Sud, în funcţionarea clauzei iberice [40].

In faţa reducerii comerţului mondial şi restrângerii pieţei mondiale, care s'au produs în ultimii cincisprezece ani, sistemul „preferinţelor" s'a extins mai departe la înţelegeri regionale, care urmăreau menţinerea sau desvoltarea volumului schimburiior internaţionale potrivit intereselor reciproce, economice sau politice, între anumite ţări situate în anumite regiuni [41], sau cel puţin limitarea îngrădirilor pe care împrejurări cunoscute le aduseseră în comerţul internaţional dela 1931 încoace.

In cadrul unor asemenea preocupări se poate menţiona convenţiunea dela Oslo, din 22 Decembrie 1930, care îngloba Belgia, Luxemburg, Olanda, Danemarca, Suedia, Norvegia şi Finlanda (1932), care avea un caracter mai mult defensiv, apărarea intereselor comune acestor state şi tendinţa de a înlătura sau cel puţin limita îngrădirile în schimburile dintre ele, sau cea dela Ouchy din Iulie 1932, între Belgia, Luxemburg şi Olanda — la care cel puţin în intenţiunea autorilor ei, urmau să adere şi alte State, — prin care se urmărea revenirea la schimburi economice mai libere.

Niciuna din aceste înţelegeri regionale nu a avut rezultate întinse, nici nu a dus la creearea de blocuri sau spaţii economice unitare.

O înţelegere regională care a durat şi a avut rezultate a fost aceea dela Ottawa (Iulie-August 1932), care urmăreşte o întinsă colaborare economică în vastul cadru al Imperiului Britanic [42].

---

40. Vezi *supra*, p. 437.

41. Regimul preferenţial nu este nici el un instrument nou de politică comercială. Istoria acestei politici, în cursul veacului trecut, oferă numeroase exemple de tratament preferenţial. Vezi câteva din ele în *SOMMER (L.), op. cit.*, p. 34 şi urm..

42. Ideea de sigur nu era nouă. In Iunie 1894, tot la Ottawa,

Prin convenţiile preferenţiale încheiate între Marea Britanie şi Dominioane, Imperiul britanic tinde să dobândească caracterul unei unităţi economice distincte.

Exemplul britanic a fost urmat de alte ţări cu posesiuni coloniale importante, Franţa de pildă.

Se cuvine de asemenea să semnalăm încercările făcute pentru creearea unei unităţi economice în Bazinul Dunărean. Eforturile pentru a se ajunge la o asemenea înţelegere regională, sunt însă mai vechi decât criza mondială din 1929—1931 şi au urmărit o atenuare a efectelor economice rezultate din desagregarea fostei monarhii Austro-Ungare.

Pe ideea clauzei regionale, s'au clădit în ultimii cincisprezece ani o serie de planuri şi s'au întemeiat numeroase încercări [43] menite să înlăture, prin stabilirea unui regim preferenţial — sustras aplicării clauzei naţiunii celei mai favorizate — dificultăţile economice care s'au produs în deosebi, în Centrul şi Sud-Estul Europei.

In ce priveşte Europa Centrală, în special, ideea de preferinţă în schimburile comerciale îşi găsea — în parte cel puţin — un temeiu juridic şi politic în dispoziţiunile speciale privind relaţiunile dintre Ungaria, Austria şi Cehoslovacia, înscrise în textele tratatelor dela St. Germain-en-Laye şi Trianon, din 1919, de care am vorbit mai sus [44], potrivit cărora, Puterile aliate şi asociate recunoşteau ţărilor indicate mai sus, pentru o perioadă de cinci ani, dreptul de a-şi acorda un regim de preferinţe.

Aceste dispoziţiuni se întemeiau pe faptul că ţările din Europa Centrală fuseseră grupate până la Armistiţiul din 11 Noemvrie 1918 şi până la Tratatele citate mai sus, într'o

---

o conferinţă colonială britanică discută chestiunea tarifelor preferenţiale între coloniile engleze şi chiar „o uniune vamală, care ar pune comerţul interimperial într'o situaţiune mai bună decât comerţul străin". Ideea imperială găseşte apoi la finele veacului trecut şi primii ani ai veacului nostru, un sprijin temeinic în politica lui Joseph Chamberlain şi câştigă teren după războiul din 1914—1918 datorită colaborării intense şi însufleţite a Dominioanelor la apărarea Metropolei şi a solidarităţii naţiunilor Commonwealth-ului britanic care s'a afirmat — ca şi în războiul din 1939 de altfel — cu prilejul acelui război.

Acordurile imperiale dela Ottawa sunt urmarea firească a acestei evoluţiuni. Vezi, între alţii, *MARCHAL (J.), Union Douanière et Organisation Européenne*, Cap. IV, *Les projets impérialistes en Angleterre*, p. 105 şi urm., Librairie du Recueil Sirey, Paris, 1929.

43. Nu este locul să facem aci istoricul regimului preferenţial, vom indica numai, pentru ilustrarea sistemului, câteva din manifestările mai importante.

44. Vezi *supra*, p. 437.

unitate economică, reprezentată de Monarhia Austro-Ungară, care cuprindea o populaţiune de peste 50 milioane de locuitori şi un teritoriu de aproximativ 630.000 km. pătraţi.

Dispoziţiunile de care ne ocupăm nu au găsit o aplicare practică. Ideea de grupare economică a ţărilor din Europa Centrală şi din Sud-Estul Europei s'a afirmat, totuşi, în mod statornic în ultimii zece ani dinaintea războiului şi a dus, dacă nu la o realizare de ansamblu, cel puţin la unele înfăptuiri parţiale de oarecare însemnătate.

Unitatea economică ce se realizase în centrul Europei, prin existenţa de mai bine de o jumătate de veac a Monarhiei Austro-Ungare, era fără îndoială o realitate. Era firesc deci ca ideea reconstituirii ei, cel puţin parţiale, printr'un regim de preferinţe, să preocupe cercurile economice şi politice sau opinia publică internaţională.

Dificultăţile realizării acestei idei s'au arătat a fi însă destul de mari. datorită în primul rând aspectului politic pe care îl avea o asemenea realizare şi obiecţiunilor de ordin politic pe care le ridica.

In al doilea rând, organizarea efectivă a unei asemenea unităţi devenea tot mai grea, pe măsură ce ne depărtam de momentul desmembrării Monarhiei Austro-Ungare şi pe măsură ce Statele succesoare — tot mai conştiente de unitatea lor politică şi naţională — încercau să se organizeze din punct de vedere economic, dacă nu chiar cu tendinţe autarkice[45], dar cu preocuparea vădită de a desvolta pe cât posibil toate ramurile de activitate economică, tendinţă care se constată, în aceeaşi perioadă, şi în alte State: Franţa, Italia, Germania, etc..

Constatarea ce facem are o deosebită importanţă din punctul de vedere care ne preocupă[46]. Colaborarea economică şi un sistem de preferinţe se realizează, într'adevăr, mai uşor între ţări complimentare, adică ţări în care nevoia de export a uneia coincide cu nevoia de import a celeilalte. Este evident, de pildă, că tendinţa de industrializare care s'a produs în ultimele decenii în România şi politica de agrarizare dusă, în aceiaşi perioadă, de Cehoslovacia constitue un obstacol în desvoltarea relaţiunilor comerciale între aceste două ţări.

Totuşi criza din 1929—1931 şi în special situaţiunea în care s'au aflat ţările agricole din centrul şi sud-estul Europei din cauza dificultăţilor de desfacere a excedentului lor de produse agricole — datorită eforturilor de agrarizare şi politicei protecţioniste a multor State: Italia, Franţa, Germania,

---

45. Lucrul ar fi fost absolut imposibil pe nişte teritorii aşa de restrânse.

46. Vezi în legătură cu această constatare *DELAISI (Fr.), Les deux Europes,* Bibliothèque Poitique et Economique, Payot, Paris, 1929.

etc. şi, mai ales, din cauza scăderii considerabile a preţurilor mondiale ale acestor produse — a pus problema preferinţelor, pentru acele ţări, pe primul plan al preocupărilor de politică comercială internaţională.

In vara 1930, s'a întrunit la Bucureşti, o primă conferinţă a statelor din sud-estul şi centrul Europei, cu scopul de a se examina regimul preferenţial, ca mijloc pentru uşurarea exportului de produse agricole.

In acelaşi scop a avut loc o a doua conferinţă, în August 1930, la Varşovia, în urma căreia regimul preferenţial pentru cereale a fost reclamat nu numai pentru ţările indicate mai sus, dar şi pentru Polonia şi Ţările Baltice.

Chestiunea preferinţelor cerute de ţările exportatoare de produse agricole a făcut obiect de desbateri în lucrările Adunării Societăţii Naţiunilor şi Comitetului Economic în Septemvrie şi Octomvrie 1930.

O conferinţă economică, care a avut loc în Noemvrie 1930 — cu participarea, în afară de statele agrare, a Franţei, Italiei, Germaniei, Elveţiei, Cehoslovaciei — examinează tarifele preferenţiale ca o excepţie condiţională şi extraordinară la regimul de aplicare al clauzei naţiunii celei mai favorizate, prevede instituirea lor numai pentru cereale şi produse agricole şi stabileşte anumite reguli pentru a limita efectele acestui regim de preferinţă asupra drepturilor terţelor ţări beneficiare ale clauzei naţiunii celei mai favorizate.

Nici de data aceasta însă nu s'a ajuns la realizări concrete.

In aşteptarea întocmirii unui plan sau a unei înţelegeri de ansamblu, se încheie în cursul anului 1931, câteva acorduri — bilaterale numai fireşte — între Franţa, Germania, Austria, Ungaria, Jugoslavia, România, în care figurează taxe preferenţiale [47].

Intre timp criza economică continuă, iar situaţiunea în care se găseau statele agrare — situaţiune complicată prin instituirea sau extinderea restricţiunilor în mişcarea internaţională a capitalurilor şi prin controlul devizelor — preocupa, din ce în ce mai mult, marile ţări industriale europene şi chiar transoceanice, interesate de situaţiunea în acele state, fie ca exportatori, fie ca creditori: deţinători de rente de Stat sau de creanţe comerciale sau financiare private.

Problema preferinţelor depăşeşte, astfel, interesele statelor europene exportatoare de produse agricole, ea se înscrie în cadrul preocupărilor de politică comercială ale Europei.

Memorandum-ul Guvernului francez, din 2 Martie 1932,

---

47. Aşa sunt de pildă convenţiunile cu caracter preferenţial încheiate: de Germania, la 27 Iunie 1931, cu România şi 18 Iulie acelaşi an cu Ungaria; de Franţa, la 5 Septemvrie 1931, cu Ungaria şi la 5 Ianuarie 1932, cu România şi Jugoslavia.

referitor la organizarea Bazinului Dunărean, cunoscut sub numele de Plan Tardieu, constitue o exprimare concretă a acestor preocupări,

Scopul urmărit de Planul Tardieu era organizarea unei strânse colaborări economice între cele cinci ţări dunărene: Austria, Cehoslovacia, Ungaria, Jugoslavia, România, pe baza unui regim preferenţial — care ar fi înglobat produsele agricole ale României, Ungariei şi Jugoslaviei şi anumite produse industriale austriace şi cehoslovace — ale cărui clauze ar fi constituit o excepţie la jocul normal al clauzei naţiunei celei mai favorizate.

Cum era de aşteptat, acest plan nu a putut fi înfăptuit din cauza dificultăţilor politice pe care le ridica atitudinea Marilor Puteri în ce priveşte influenţa .lor în Bazinul Dunărean şi a rezistenţei provocate de înlăturarea jocului clauzei.

Chestiunea preferinţelor a fost reluată în conferinţa dela Lausanne din Iulie 1932. S'a instituit atunci un Comitet special, cu misiunea să facă propuneri pentru restaurarea economică a ţărilor din Europa Centrală şi Orientală.

Comitetul instituit de Conferinţa dela Lausanne s'a întrunit, cu oarecare răsunet, la Stresa, dela 5 la 20 Septemvrie 1932. La această întrunire au participat, în afară de statele direct interesate[48], şi Anglia, Austria, Belgia, Elveţia, Franţa, Germania, Italia, Olanda. Rezistenţa anumitor ţări, Statele Unite de pildă, nu a permis să se ajungă la o înţelegere în ce priveşte regimul preferenţial. Raportul Comitetului recomandă alte măsuri în afară de cele referitoare la schimbul de mărfuri pentru înlăturarea dificultăţilor cu care aveau să lupte ţările agrare[49].

Chestiunea a fost reluată cu acelaşi rezultat negativ, în Conferinţa Monetară şi Economică, care a avut loc la Londra în vara anului 1933.

In cadrul înţelegerilor regionale, pe bază de tarife preferenţiale, se aşează totuşi câteva înţelegeri internaţionale încheiate în ultimii zece ani.

Aşa sunt, în primul rând, cunoscutele Protocoale dela Roma[50] semnate — după lungi negocieri şi o serie de înţele-

---

48. Bulgaria, Cehoslovacia, Grecia, Polonia, România, Ungaria, Jugoslavia.

49. Măsuri de valorizare a cerealelor, măsuri financiare, crearea unui fond de normalizare monetară, crearea unui credit agricol hipotecar internaţional, etc.. Vezi *Rapport de la Conférence de Stresa pour la reconstruction économique de l'Europe Centrale et Orientale*, publicat de Societatea Naţiunilor, Nr. C. 666, Nr. 321, Geneva, 1932.

50. Printre care, de pildă, cunoscutele acorduri Brocchi încheiate între Italia, Austria şi Ungaria la 30 Iunie 1931.

geri pregătitoare — la 17 Martie 1934, între Italia, Austria şi Ungaria, care stabilesc o colaborare economică şi politică destul de strânsă între aceste ţări, pe baza unui regim preferenţial, colaborare care s'a menţinut până la 11 Martie 1938, când trupele germane au ocupat Austria, fapt urmat, la 13 Martie, de înglobarea acesteia în Reich-ul german.

Apoi Pactul de organizare al Micei Inţelegeri, — Cehoslovacia, Jugoslavia, România, — semnat la Geneva la 16 Februarie 1933, de care am vorbit mai sus [51] şi Pactul Inţelegerii Balcanice, stabilit printr'un acord politic semnat la Atena, la 9 Februarie 1934.

Ambele înţelegeri sunt inspirate fireşte, în primul rând de consideraţiuni politice. Ele prevăd însă o colaborare economică foarte strânsă, pentru realizarea căreia statutul acestor Inţelegeri prevede funcţionarea unor Consilii economice, formate din reprezentanţii ţărilor semnatare, care se întrunesc periodic şi urmăresc şi îndrumează această colaborare. Regimul preferenţial este unul din mijloacele de intensificare al relaţiunilor comerciale dintre ţările semnatare ale Pactelor de mai sus [52].

La izbucnirea războiului, chestiunea preferinţelor în legătură cu aplicarea „clauzei" nu primise o rezolvare internaţională.

Ea s'a pus totuşi de atunci încoace cu prilejul discuţiunilor asupra aşezării economice de mâine:

ţările Axei susţineau sistemul preferinţelor şi restrângerea jocului clauzei [53];

---

51. Cu prilejul cercetării clauzei regionale.

52. Vezi în deosebi asupra regimului preferenţial în istoria politicii comerciale recente a Europei, lucrarea deja citată de noi (*supra,* p. 419) a D-nei L. Sommer în care — după cum o arată însuşi sub-titlul cărţii *Wege zu einem Intereuropäischen Praeferenzsystem* — se ocupă în mod deosebit de regimul preferenţial, cu o largă documentare şi o foarte întinsă bibliografie.

Vezi şi *PANAITESCU (T. N.), Regimul Preferenţial,* Institutul Economic Românesc, Bucureşti, 1932.

53. Cum am arătat mai sus, când ne-am ocupat de excepţiunile în jocul clauzei, rezultat al unor împrejurări geografice, economice sau politice, (*supra,* p. 436 şi urm.), extinderea acestor excepţiuni — prin sisteme ca acel al preferinţelor în cadrul unor pacte regionale — era considerată, în doctrina şi politica germană, ca o bază de aşezare a raporturilor economice de mâine între popoare, pactul regional având să meargă până la o formulă foarte întinsă: Lebensraum sau Grossraumwirtschaft, cu excluderea beneficiului „clauzei" în ce priveşte avantajele ce se acordă înlăuntrul acestei regiuni.

In acest sens, este cu deosebire interesant de semnalat articolul

țările Națiunilor Unite, tind către restabilirea relațiunilor lor comerciale internaționale, excluderea restricțiunilor și utilizarea „clauzei", ca mijloc de a înlătura discriminarea dintre popoare și de a realiza o largă și pacinică colaborare internațională.

In situațiunea de azi a Germaniei ca și a partenerilor ei de ieri, planurile elaborate de aceștia, în ultimii ani, în vederea nouei așezări a lumii nu mai au decât o valoare istorică. Problema raporturilor dintre regimul preferențial și jocul „clauzei" rămâne însă la ordinea zilei.

Nu suntem firește în măsură să precizăm azi, care va fi, din acest punct de vedere, orientarea acordurilor economice de mâine.

Textul proectului pentru organizarea securității internaționale, cunoscut sub numele de propunerile dela Dumbarton Oaks [54] din 7 Octomvrie 1944, prevede în secțiunea C a Capitolului VIII [55], pactele regionale ca mijloc de a asigura pacea și securitatea internațională.

Din informațiunile fragmentare ce avem în legătură cu

---

publicat la finele lui 1938, de D-l Helmuth Wohlthat, unul din conducătorii de atunci ai vieții economice a Reich-ului și reprezentantul acestuia în numeroase negocieri internaționale în ultimii ani sub titlul: *„Grossräume und Meistbegünstigung"*, articol care tinde la excluderea beneficiului „clauzei", în ce privește avantajele speciale legate de constituirea unor asemenea „spații mari" (vezi *„Der Deutsche Volkswirt"*, Berlin, anul al XIII-lea, 1938, Nr. 12/13, p. 536).

Un reprezentant tot așa de autorizat al doctrinei juridice a Reich-ului, D-l Carl Schmitt, consilier de Stat prusian, profesor de drept constituțional la Universitatea din Berlin și unul din exponenții juridici ai regimului de atunci, a publicat în 1941 un studiu, intitulat: *„Voelkerrechtliche Grossraumordnung"* — orânduirea în drept internațional a marilor spații. Sub-titlul, foarte sugestiv, al acestui studiu: *„mit Interventionsverbot für raumfremde Mächte"*, adică interzicerea intervenției pentru Puterile străine „spațiului", implică credem, în acest spațiu, excluderea beneficiului clauzei pentru Statele în afară de el. (Deutscher Rechtsverlag, Berlin, Leipzig-Wien, 1941, 58 p.).

Asupra condițiunilor de aplicare ale clauzei națiunii celei mai favorizate, în legătură cu o nouă orientare a relațiunilor dintre popoare, vezi și *SCHILLER (K), „Meistbegünstigung, Multilateralität und Gegenseitigkeit in der zukünftigen Handelspolitik* in *„Weltwirtschaftliches Archiv"*, publicațiunea lui *Institut für Weltwirtschaft an der Universität Kiel*, G. Fischer, Jena, p. 370 și urm..

54. *Proposals for the Establishment of a General International Organisation.*

55. Care poartă titlul: *Arrangements for the maintainance of international peace and security including prevention and suppression of aggression.*

discuţiunile Conferinţei securităţii dela San Francisco, (Aprilie-Mai 1945), rezultă, credem, că ideea unor asemenea pacte a preocupat anumite cercuri ale Conferinţei.

In măsura în care această idee şi-ar găsi o realizare şi pactul politic ar fi însoţit de o colaborare economică între semnatarii săi, regimul preferinţelor şi raportul dintre el şi jocul clauzei naţiunii celei mai favorizate capătă o nouă actualitate.

*

* *

De existenţa unui regim preferenţial se leagă şi practica „ristourne"-lor, mijloc tehnic chemat tocmai să asigure un avantaj, sub o formă mai puţin ostentativă[56], beneficiarilor unui asemenea regim.

Se înţelege prin ristourne, bonificaţia, adică restituirea totalităţii taxelor percepute la intrarea unei mărfi, sau unei părţi din acele taxe, ceeace creează, firește, Statului beneficiar al restituirii o situaţiune mai bună decât a celorlalte State, ale căror produse suportă integralitatea taxei.

Existenţa unor ristourne apare astfel ca o derogare la aplicarea clauzei naţiunii celei mai favorizate.

---

56. Practica ristourne-lor este chemată uneori să rămână secretă, ceeace firește nu este de natură să arunce totdeauna o lumină favorabilă asupra modului cum se desfăşoară anumite relaţiuni internaţionale.

CAPITOLUL IV

Uniunile vamale.

Am vorbit mai sus cu prilejul examinării excepţiilor în aplicarea clauzei naţiunii celei mai favorizate de uniunile vamale. Importanţa acestei chestiuni, atât din punct de vedere al tehnicei vamale cât şi, mai ales, ca instrument de colaborare economică internaţională, impune o cercetare mai amănunţită.

SECŢIUNEA I

Cum se pune problema?

Ideea de uniune vamală — ca şi aceea de uniune monetară, de altfel — se bucură, în general, de favoare în opinia publică. Ea apare în discuţiune atunci când dificultăţile în schimbul de mărfuri dintre două ori mai multe ţări, sau dorinţa de a desvolta apropierea politică dintre ele, fac să apară mai evident inconvenientele numeroase ale barierelor vamale — adeseori foarte mari — care stau azi în calea schimburilor internaţionale.

Chestiunea uniunii vamale s'a pus, nu de mult în ce ne priveşte, în cadrul Micii Inţelegeri. Am amintit mai sus, când ne-am ocupat de clauza regională şi de regimul preferenţial[1] de Pactul Micii Inţelegeri, — Cehoslovacia, Jugoslavia, România — încheiat la Geneva, la 16 Februarie 1933. In spiritul semnatarilor acestui acord, gruparea politică ce s'a alcătuit urma să fie întărită, cum am mai spus, printr'o serie de înţelegeri, care să asigure o cât mai largă colaborare între ţările participante, pe terenul economic şi financiar.

Articolul 7 al Pactului din 16 Februarie 1933 prevedea creearea unui Consiliu Economic al Micii Inţelegeri, pentru

---

1. Vezi *supra*, p. 437 şi 440.

coordonarea progresivă a intereselor economice ale celor trei State, iar Consiliul Permanent al Micii Înţelegeri — format din Miniştrii de Externe ai Statelor semnatare — întrunit la Praga, la 1 Iunie 1933, a precizat textul art. 7, spunând că Pactul Micii Înţelegeri.

„a jeté les bases pour préparer ces Etats à evoleur vers une communauté économique nouvelle".

In conferinţa preliminară, care a avut loc la Belgrad dela 23 la 30 Noemvrie 1933, în vederea pregătirii primei sesiuni a Consiliului Economic, ce urma să aibă loc la Praga în Decemvrie al aceluiaşi an — la care am participat ca membru al Secţiunii române — adică în prima întrunire cu caracter economic, delegaţiunea cehoslovacă a pus problema uniunii vamale.

Faţă de dificultăţile pe care, cum vom vedea, le ridică o uniune vamală, era prematur să se dea propunerii o urmare imediată. Chestiunea a rămas, însă, în discuţiunea Consiliului Economic al Micii Înţelegeri şi a făcut obiectul chiar al mai multor convorbiri care au avut loc mai târziu, în cadrul Micii Înţelegeri, între Preşedintele E. Beneş şi Regele Carol II.

Dictate de una sau de alta din preocupările arătate mai sus — uşurarea comerţului între popoare sau accentuarea unei apropieri politice — proectele de uniune vamală, Uniunea Europeană sub diferite forme, în deosebi, au preocupat foarte intens lumea politică şi economică internaţională în ultimele decenii.

Proectele de uniune vamală pot fi inspirate de preocupări deosebite.

De o parte, concepţiunea tradiţională a şcoalei liberale care consideră uniunea vamală ca un mijloc pentru a realiza, între naţiuni unite şi în interesul comun, o diviziune internaţională a muncii cu atât mai adâncă şi mai întinsă, cu cât teritoriul şi resursele acestei uniuni sunt mai mari.

De alta, o concepţiune naţionalistă, autarkică mai bine zis, care plecând dela ideea de autarkie şi constatând, cum am mai spus de mai multe ori [2], imposibilitatea sau, cel puţin, dificultăţile realizării ei, în spaţiul restrâns al frontierelor politice ale Statelor contimporane, văd în uniunea vamală putinţa de organizare a unei autarkii de data aceasta pe un spaţiu mult mai larg, acel al ţărilor alăturate printr'o asemenea uniune.

In sfârşit uniunea vamală poate fi rezultatul unei apropieri politice, pact regional, dacă nu chiar preludiul sau consecinţa unei unificări politice între ţările participante.

Oricare ar fi preocuparea ori atitudinea de principiu dela care pleacă, uniunea vamală are ca ţel şi ca rezultat supri-

---

2. Vezi *supra*, p. 135, 139, 146 şi urm..

marea sau reducerea barierelor, vamale sau altele, care stau în calea schimbului de mărfuri dintre ţările componente, aceste ţări urmând să convieţuiască şi să colaboreze economiceşte în viitor, aşa ca provinciile sau regiunile dinăuntrul unui Stat.

Ideea e simplă. Lucrurile se complică însă când este vorba de realizarea ei, în momentul în care trebue să facem faţă dificultăţilor pe care le ridică aplicarea practică a formulei de uniune ce se va fi admis.

SECŢIUNEA II

Formele Uniunii vamale.

Uniune perfectă, imperfectă, regim preferenţial.

Realizarea ideii de Uniune vamală poate îmbrăca, într'adevăr, cum am mai spus [3], forme tehnice diferite.

Cea mai simplă şi în acelaşi timp cea mai cuprinzătoare este aceea cunoscută sub numele de Uniune vamală perfectă.

Uniunea vamală perfectă este uniunea între două sau mai multe ţări, în care ţările contractante suprimă orice barieră vamală între ele, mărfurile aduse pe teritoriul Uniunii circulă liber fără niciun fel de restricţiune. Ţările Uniunii constitue deci un teritoriu vamal unitar şi stabilesc relaţiuni comune cu ţările terţe, pe baza unor tarife unitare elaborate de comun acord [4].

A doua formă este aceea de Uniune imperfectă sau parţială, care se realizează în cazurile în care, din motive diferite, Uniunea perfectă nu este dorită sau nu este posibilă.

Ea dă unor State, care nu au ajuns la acelaşi stadiu de desvoltare economică, posibilitatea de a constitui o uniune, fără ca unul din ele, cel mai slab, să fie copleşit de celălalt şi înlătură unele din dificultăţile pe care le ridică înfăptuirea unor uniuni perfecte.

Uniunea imperfectă se caracterizează prin existenţa unei bariere vamale exterioare, la graniţele faţă de terţi ale ţărilor

---

3. Vezi *supra*, p. 439 şi 440.

4. Modalităţile de stabilire sunt diferite după raportul politic dintre ţările care alcătuesc Uniunea. Când Statele se găsesc pe picior de egalitate, regimul comerţului cu terţe ţări se stabileşte printr'o colaborare corespunzătoare. Când poziţiunea ţărilor contractante este inegală, cazul de „accesiune vamală“ (vezi *infra*, p. 456), ţara cea mai importantă extinde de obiceiu — cu oarecare rectificări sau compensaţii, la nevoie — regimul ei vamal, asupra celeilalte ţări admise în Uniune.

contractante, ca şi în Uniunea perfectă, fără a se suprima însă barierele vamale între ţările Uniunii.

Intre ţările contractante se menţin deci linii vamale, menite să asigure percepercea de anumite taxe numai pentru anumite produse care interesează în mod deosebit fiecare din acele ţări. Aceste bariere pot să dispară, după câtăva vreme, când a dispărut sau s'a atenuat inegalitatea de care am vorbit mai sus.

Realizarea Uniunii imperfecte este susceptibilă de soluţiuni tehnice diferite, a căror cercetare depăşeşte cadrul expunerii de faţă.

In sfârşit, o a treia formulă este aceea realizată prin regimul preferenţial, de care am vorbit ceva mai sus, în care Statele contractante păstrează barierele vamale între ele, ca în uniunea imperfectă, şi nu au nici barieră vamală comună faţă de ţările terţe ca în uniunea perfectă.

Ele se mulţumesc, numai, să-şi acorde reciproc un regim special, preferinţe, pentru anumite produse.

In acest caz, organizarea vamală a unor asemenea ţări se poate imagina sub forma unui triplu tarif: un tarif general, constituind dreptul comun, aplicabil tuturor Statelor străine; un tarif intermediar, aplicabil — cu anumite compensaţii — Statelor străine cu care s'ar încheia convenţiuni comerciale şi un tarif preferenţial, aplicabil membrilor Uniunii.

SECŢIUNEA III

Condiţiuni de realizare a unei Uniuni vamale.

Realizarea unei Uniuni vamale, oricare ar fi forma pe care o îmbracă, are fără îndoială, din punct de vedere al schimburilor între ţările contractante şi al posibilităţilor de a satisface nevoile lor, toate avantajele care rezultă din liberul schimb, din diviziunea muncii care se poate realiza între provinciile sau regiunile care intră în spaţiul mărit al ţărilor unite, avantaje care erau înlăturate până în momentul constituirii Uniunii, tocmai de existenţa barierelor vamale, a căror suprimare devine însuşi scopul Uniunii. Aceste avantaje sunt firească cu atât mai mari, cu cât formula adoptată se apropie mai mult de Uniunea perfectă.

Constituirea unei Uniuni şi aplicarea formulei admise ridică însă şi dificultăţi serioase, lucru care explică desechilibrul care se constată — când studiem istoria Uniunilor vamale — între numărul restrâns al realizărilor şi numărul foarte important al proectelor de uniune care s'au întocmit de-a-

lungul timpului şi în deosebi în ce priveşte Europa în ultimele decenii [5].

Nu este locul, în cadrul limitat al lucrării de faţă să procedăm la un examen critic al Uniunii vamale, ne vom mulţumi să facem câteva observaţiuni asupra câtorva puncte, ce ni se par mai importante.

Problema poate fi privită:

din punct de vedere extern, internaţional, adică al raporturilor dintre Statele care constitue Uniunea cu Statele străine, terţe;

din punct de vedere intern, adică al raporturilor dintre Statele participante şi Uniune, adică al situaţiunii fiecărui Stat înlăuntrul ei, faţă de celelalte.

§ 1.

Condiţiuni de ordin extern.

In ce priveşte primul aspect, aspectul internaţional, nu ne vom opri asupra consideraţiunilor pur politice, adică al turburării care s'ar produce în „echilibrul de forţe" stabilit la un moment dat, prin aportul politic pe care l-ar arunca în unul din talerele balanţei constituirea unei uniuni vamale care ar putea spori capacitatea economică, deci şi politică a unei Puteri.

Aşa a fost cazul Austriei, în legătură cu „Anschluss"-ul sau cu o uniune vamală austro-germană [6], în perioada 1919—1938.

In acelaşi sens, proectul de Uniune vamală din 1835, între Belgia şi Franţa, care s'a izbit de opoziţia Angliei şi Prusiei, opoziţie întemeiată pe situaţiunea de neutralitate perpetuă în care se găsea Belgia în acel moment.

Vom considera numai legătura între constituirea unei Uniuni şi situaţiunea ţărilor terţe în relaţiunile comerciale pe care le au cu ţările intrate în Uniune, adică reacţiunea acestor ţări în prezenţa unui acord de uniune, care restrânge firește, în ce le priveşte, beneficiul clauzei de care se bucurau.

---

5. Vezi în afară de bibliografia specială, dată în tratatele enumerate în bibliografia dela începutul lucrării noastre, *MARCHAL (J.), Union Douanière et Organisation Européenne,* Librairie du Recueil Sirey, Paris, 1929, 231 pag. şi *GROSSMANN (EUG.), Systèmes de rapprochement économique,* publicat de Soc. Naţiunilor, Geneva (Questions Economiques et Financières, 1926, II, 69) pentru Comitetul preparator al Conferinţei Economice Internaţionale din 1927, p. 16 şi urm..

6. Vezi Protocolul de la Viena, din 19 Martie 1931, referitor la o uniune vamală germano-austriacă.

Chestiunea nu ne va opri prea mult.

Am arătat, cu prilejul cercetării regimului preferenţial, opoziţiunea care există între acest regim şi aplicarea clauzei naţiunii celei mai favorizate. Problema nu se pune, am mai spus-o [7], când ne aflăm în prezenţa unei uniuni perfecte. Ea constitue o preocupare serioasă însă când este vorba de uniuni imperfecte, parţiale, cu forme tehnice variate, în care firește, drepturile ţărilor terţe pot fi vătămate dacă la adăpostul „excepţiei de uniune", deşi numai imperfectă, se înlătură aplicarea „clauzei".

Dela simplul tratat de comerţ, care caută să concilieze interesele economice ale ţărilor semnatare, la Uniunea vamală perfectă, care le confundă, există o întreagă gamă de acorduri comerciale diferite, care permit între naţiuni o colaborare mai mult sau mai puţin strânsă.

Care este punctul la care colaborarea realizată prin asemenea tratate este destul de strânsă spre a putea căpăta aspectul de uniune imperfectă şi a putea beneficia de excepţia de uniune în jocul clauzei naţiunei celei mai favorizate? Câtă vreme se poate spune că este vorba numai de simple preferinţe, care nu ar justifica înlăturarea jocului normal al „clauzei"?

In lipsa unei doctrine precise în această privinţă, atitudinea ţărilor terţe în prezenţa unei uniuni imperfecte rămâne o chestiune de speţă şi depinde de măsura în care interesele lor sunt atinse prin încheerea şi funcţionarea unei asemenea uniuni.

§ 2.

Condiţiuni de ordin intern.

Cel de al doilea aspect în cercetarea critică a Uniunii vamale, aspectul intern, dificultăţile pe care le ridică o asemenea uniune, din punct de vedere al raporturilor între ţările participante şi al poziţiunii fiecărei ţări în uniune, este mult mai complex.

Intr'adevăr, consecinţele unei uniuni vamale, mai ales când este „perfectă" sunt foarte întinse şi pot aduce prefaceri foarte adânci în viaţa şi chiar în structura economică a tuturor ţărilor participante sau a unora din ele. Dispariţia barierelor vamale schimbă, cel puţin în raporturile cu ţara străină până ieri, azi participantă la Uniune, condiţiunile în care lucrau întreprinderile naţionale. Activitatea acestora poate fi

---

7. Vezi *supra* p. 439—440.

deci prejudiciată prin dispariţia de azi pe mâine, a protecţiunii de care se bucurau, ceeace poate pricinui firește, o rezistenţă — care poate fi serioasă — a cercurilor interesate de producători. De aci necesitatea de a se face o repartiţie de zone între industriile de acelaşi fel ale ţărilor intrate în Uniune, sau a le da alte compensaţii, spre a înlocui protecţiunea vamală dispărută.

Mai apare, apoi, necesitatea:

de a găsi un mijloc echitabil de repartiţie al taxelor vamale care nu se mai percep acum decât în comun la frontierele Uniunii cu Statele terţe;

de a compensa în buget, prin alte resurse, scăderea veniturilor din taxele vamale care rezultă din Uniune;

de a face perequaţiunea impozitelor de consumaţie, spre a remedia inegalitatea acestor taxe în ţările participante;

de a ţine seama de sarcinile fiscale care grevează producţia;

de a ne preocupa de nivelul salariilor şi de sarcinile sociale ale întreprinderilor;

de a adapta preţurile şi regimul monetar;

de a ţine seama de inegalitatea situaţiunii ţărilor din Uniune, în ce priveşte nevoile de transfer.

Iată o serie de probleme — şi nu le-am enumerat pe toate — ce trebue rezolvate mai înainte de a ajunge la o Uniune vamală desăvârşită [8].

Dacă la cele arătate adăogăm acţiunea factorului psihologic, afinitate sau aversiune între ţările participante, vom înţelege uşor, numai după această scurtă dar concretă enumerare, de ce, cum spuneam mai sus, înfăptuirile în materie de Uniune vamală au rămas, cu mult, înapoia planurilor şi proiectelor întocmite până acum.

SECŢIUNEA IV

Uniunea vamală în istoria economică modernă.

Dificultăţile de realizare ale unei Uniuni vamale schiţate mai sus explică de ce singura Uniune vamală adevărată,

---

8. Se înţelege că dificultăţile enumerate mai sus se produc în deosebi în caz de uniune perfectă. Ele se nasc însă şi în caz de uniune imperfectă, cu atât mai intens cu cât uniunea se apropie mai mult de uniunea perfectă.

Situaţiunea este deasemenea diferită după condiţiunile speciale în care se găsesc din punct de vedere economic, ţările care intră într'o Uniune. Situaţiunea va fi mai uşoară, adaptarea mai repede,

realizată până acum, este „Zollverein"-ul german înfăptuit între 1818 şi 1851 [9].

Afirmaţia noastră poate să surprindă, dat fiind că istoria Uniunilor vamale cuprinde o enumerare şi de alte Uniuni constituite în Europa în cursul veacului trecut şi în primele decenii ale veacului nostru. Cercetarea situaţiunii ţărilor intrate în Uniune în fiecare din acele cazuri şi a împrejurărilor în care au fost constituite justifică însă, cu prisosinţă credem, ideea ce exprimăm.

Ce ne arată, într'adevăr, istoria Uniunilor încheiate dela 1800 încoace?[10]

Marele Ducat de Luxemburg intră în Uniune vamală cu Germania, la 1842, şi rămâne în această situaţiune până când, în 1919, Tratatul dela Versailles îi pune capăt. Prin tratatul din 25 Iulie 1921, Luxemburg-ul intră în Uniune cu Belgia şi este şi azi în această uniune.

Principatul Lichtenstein: 1852, Uniune cu Austria, 1923 cu Elveţia.

Principatul de Monaco, Uniune cu Franţa, prin Tratatul din 2 Februarie 1861 completat de cel din 9 Noembrie 1865 [11].

Suedia şi Norvegia au încheiat, în 1874, un tratat de Uniune, denunţat însă, în 1890, în urma desacordului ce s'a produs între ele pe chestiunea protecţionismului sau liberului schimb.

Aceste Uniuni nu sunt însă în realitate, decât aceeace unii autori numesc „accesiuni vamale". Ele isvorăsc din nevoia unei ţări cu dimensiuni foarte reduse — închise între teritoriile politice şi vamale ale unor state importante — care nu-şi poate asigura condiţiuni de existenţă economică mulţumi-

---

dificultăţile mai mici, în cazul când este vorba de ţări complimentare: o ţară cu o economie mai ales agricolă şi o ţară cu o economie mai ales industrială. Invers, în cazul contrar.

9. Şi într'o oarecare măsură uniunea realizată de Austria — rămasă în afară de Confederaţia germană — şi Ungaria, la 1866, după bătălia dela Sadova.

S'ar mai putea cita şi „blocus-ul continental", uniune efemeră, instituită de Napoleon I, în primii ani ai veacului XIX-lea în războiul pe care l-a dus contra Angliei. Dat fiind caracterul special pe care îl avea această Uniune, ca măsură de război, ea nu intră în cadrul preocupărilor din expunerea noastră.

10. Nu ne vom ocupa de numeroasele încercări şi proecte de uniune. Vezi, între altele, în ce priveşte Europa, *MARCHAL, op. cit.*, pag. 46 la 119.

11. Nu am adăogat Uniunea între Danzig şi Polonia, sau cea între Franţa şi teritoriul Saarei izvorîte din condiţiunile speciale create în 1919 de Tratatul dela Versailles. Nici încercările estono-lituaniene, puţin importante, din punct de vedere al comerţului mondial.

toare, decât înglobându-se în teritoriul vamal al unuia din vecinii săi, cu sacrificarea mai mult sau mai puţin întinsă a suveranităţii, sau cel puţin a libertăţii sale de mişcare.

Rămâne, deci, ca singură realizare importantă de uniune vamală, aşa cum am mai spus mai sus, între State independente, pe picior de egalitate — cel puţin pentru Statele mai importante din Confederaţia germană — Zollverein-ul german. Dar şi aceasta nu s'a putut înfăptui decât printr'o acţiune perseverentă, care a durat mai bine de 60 de ani, dacă ţinem socoteală de ultimii intraţi în această Uniune — oraşele Brema şi Hamburg, în 1888 — sub influenţa covârşitoare a ideilor lui Friedrich List (1819), în ce priveşte desvoltarea unei naţiuni armonice din punct de vedere economic, şi a lui Fichte şi Hegel, exponenţii ideologici ai unităţii naţionale şi politice germane.

Asistăm, astfel, între 1819 şi 1833 la crearea, succesiv, de uniuni parţiale între diferitele State ale Germaniei — în jurul Prusiei, Saxoniei şi Bavariei — pentru a ajunge, la 1 Ianuarie 1834, la realizarea „Deutscher Zollverein"-ului, care îngloba 18 State germane, cu o populaţiune de 23 milioane de suflete.

Au mai trecut însă 17 ani până ce, în 1851, Statele rămase încă în afară acceptă intrarea în „Zollverein", cu excepţia totuşi, cum am mai spus, a oraşelor Brema şi Hamburg — care deşi încorporate politiceşte Reichului, urmând o veche tradiţie de oraşe libere, au rămas până în 1888 în afara teritoriului vamal al acestuia [12], şi cu excepţia Austriei, care, din cauza luptei ce ducea cu Prusia pentru hegemonia germanică, rămase în afara Uniunii germane.

Din cele de mai sus rezultă, ca învăţătură a istoriei, că până acum cel puţin Uniunea vamală nu s'a realizat decât susţinută de o idee de unitate naţională şi politică [13].

Apare, astfel, şi cu prilejul ceercetării acestei chestiuni, importanţa factorului politic în organizarea şi judecarea mijloacelor chemate să asigure o nouă aşezare a schimburilor internaţionale dintre popoare.

In lipsa de informaţiuni în care ne aflăm de atâta vreme, nu suntem în măsură să arătăm cum s'a pus problema uniunii

---

12. Hamburg păstrează însă o zonă liberă.

13. Istoria mai îndepărtată a uniunei vamale confirmă şi ea această constatare. In veacul XVII-lea, Colbert reuşeşte să constitue în Franţa o uniune vamală internă prin suprimarea barierelor vamale care despărţeau cele douăsprezece provincii înglobate în cele cinci „fermes". Puţin mai târziu, intervine în Marea Britanie, Uniunea între Anglia, Scoţia şi Irlanda. In ambele cazuri uniunea economică era întemeiată pe o legătură naţională sau politică.

vamale — proecte firește — în ultimii ani. Putem afirma totuși că ea preocupă țările occidentale. O comunicare făcută în seara de 12 Mai 1945 de Paris, Radio-diffusion française, anunța discuțiuni între Franța, Belgia, Luxemburg și Olanda în vederea constituirii unei Uniuni vamale.

Chestiunea se poate pune deci, cu prilejul desbaterilor ce vor avea loc, în curând nădăjduim, în vederea statornicirii nouei așezări economice a lumii.

CARTEA II

Formele actuale ale convenţiunilor privind schimburile internaţionale.[1]

Am arătat mai sus[2], împrejurările care au dus, în ultimii cincisprezece ani, la modificarea condiţiunilor schimburilor între popoare. Aceste prefaceri aveau să provoace, firește, modificări corespunzătoare în formele şi cuprinsul convenţiunilor comerciale, care cum am arătat în paginile precedente, reglementează aceste schimburi.

Convenţiunile care se încheie în zilele noastre au păstrat, în general, cuprinsul celor care se încheiau altădată. Înţelegerile de azi, însă, se deosebesc de cele din trecut prin:

lărgirea cuprinsului lor;
mijloacele tehnice de aplicare;
durata lor.

In ce priveşte cuprinsul, înţelegerile referitoare la schimburile economice sunt azi mult mai cuprinzătoare ca altădată.

Altădată convenţiunile comerciale stabileau numai regimul vamal la care era supus comerţul şi diferitele condiţiuni economice sau juridice în care aveau să se producă schimburile de mărfuri şi activitatea întreprinderilor sau persoanelor legată de aceste schimburi. Transacţiunile comerciale individuale între locuitorii ţărilor contractante aveau să se efectueze, în cadrul stabilit de aceste convenţii, în regim de liberă concurenţă, sub acţiunea mecanismului preţurilor.

In sistemele de comerţ internaţional şi de economie dirijată ca cele de azi, aceste convenţiuni nu se mulţumesc să

---

1. Zicem convenţiuni privind schimburile internaţionale şi nu convenţiuni comerciale, fiindcă, cum vom vedea, ele nu se întind numai asupra schimburilor de mărfuri, ci şi asupra plăţilor necomerciale, plăţi de servicii, datorii financiare, etc..

2. Vezi *supra,* p. 167 şi urm..

determine numai, ca în trecut, acest cadru. Ele merg, în ce privește schimburile de mărfuri, mult mai departe și fixează:

liste de contingente de import și export, adică cuprinsul însuși al acestor schimburi;

prețul adeseori al mărfurilor și chiar, uneori, calitatea sau tipurile lor;

organele, de Stat sau particulare, care vor executa aceste schimburi și condițiunile colaborării lor, etc..

Extinderea obiectului convențiunilor ce ne preocupă nu se oprește aci.

Altădată, rezultatul transacțiunilor comerciale ce se făceau individual apărea, cum am mai spus, „post festum", într'o balanță comercială ce se întocmea periodic, care era deficitară sau excedentară, după condițiunile economice ale țărilor interesate sau natura schimburilor dintre ele.

Jocul, de asemenea liber, al transacțiunilor de tot felul — servicii, diverse sarcini sau venituri rezultând din datorii externe, publice sau particulare, mișcări de capital, etc. — se reflecta și el în balanța de conturi și de plăți a fiecărei țări, care se echilibra printr'un complex de operațiuni individuale fără intervenția directă a vreunei acțiuni unitare.

Azi acordurile economice dintre țări intervin și în acest joc. Cu prilejul încheerii acestor acorduri se întocmesc balanțele comerciale, estimațiuni firește[3], — a căror supraveghere face, de obiceiu, obiectul unei verificări minuțioase la termene scurte — și se hotărăște asupra sensului acestor balanțe: echilibru, excedent sau deficit, potrivit nevoilor de echilibrare a balanței de conturi și de plăți.

Mai departe, acordurile economice din zilele noastre reglementează nu numai, ca în trecut, regimul schimburilor de mărfuri și al activității economice legată de aceste schimburi, ci se întind și asupra unor chestiuni care altădată nu erau socotite ca putând face obiectul unor reglementări de Stat și al unui regim convențional internațional. Ele se extind azi asupra tuturor relațiunilor economice și financiare, tuturor schimburilor dintre țările contractante, cuprinzând astfel — în formele cunoscute sub numele de acorduri de compensație, de clearing, de plăți sau de transfer, pe care le vom examina mai departe — dispoziții adeseori foarte amănunțite, asupra modalităților de plată a mărfurilor, asupra condițiunilor de lichidare a operațiunilor necomerciale: servicii și creanțe financiare și merg până la stabilirea balanței de conturi între țările contractante și a măsurilor necesare pentru echilibrarea imediată sau viitoare a acestei balanțe.

---

3. Se stabilesc contingente de import și export, pentru fiecare articol care interesează țările contractante.

Lărgirea cuprinsului acestor convenţiuni şi adâncirea intervenţiunii Statului în însăşi funcţionarea schimburilor de tot felul între popoare duc firește, la măsuri tehnice foarte complicate, care au de scop să asigure executarea contingentelor stabilite, aplicarea corectă a preţurilor, plata mărfurilor şi serviciilor, întrebuinţarea excedentelor, etc..

Insfârşit, altădată convenţiunile comerciale se încheiau pe termene relativ lungi, mergând uneori până la zece ani, ceeace aducea firește, în relaţiunile dintre popoare, o stabilitate foarte favorabilă bunei aşezări a acestor relaţiuni.

Azi ele se închee pe termene foarte scurte, un an numai de multe ori, sau pe termene nedeterminate, însă cu clauze de denunţare cu preaviz foarte scurt, preaviz de treizeci de zile uneori. Anumite dispoziţiuni sunt supuse, de obiceiu, unor termene mai scurte, prin clauzele de revizuiri periodice care li se aplică.

Lucrul este explicabil, dacă ne gândim:

la complexitatea operaţiunilor pe care le reglementează convenţiunile actuale,

la prefacerile neprevăzute care se pot produce, dela o zi la alta, în vremuri turburi ca cele de azi, în situaţiunea economică şi financiară a ţărilor contractante,

însfârşit, la consecinţele sau repercusiunile neaşteptate pe care anumite clauze convenţionale le pot avea asupra activităţii ţărilor interesate şi la dificultatea de a le prevedea pe toate în momentul încheerii unei convenţiuni.

CAPITOLUL I.

Compensaţia ca mijloc de lichidare internaţională: acorduri de clearing şi compensaţii particulare.

Fenomenele ce s'au produs după izbucnirea crizei economice din anul 1929 — scăderea preţurilor, criza bancară şi financiară din anul 1931 — şi împrejurările pe care le-am expus mai sus au dus la un sistem, în care schimburile comerciale internaţionale şi în general schimburile economice şi plăţile între diferitele ţări, se fac pe baza mijlocului cunoscut sub titlul generic de compensaţie.

Se înţelege prin compensaţie, în sens larg, operaţiunea de schimb între două ţări, A şi B, în care, unei prestaţiuni anumite făcute de una din cele două ţări celeilalte — un export de o valoare anumită din ţara A în ţara B de exemplu — îi corespunde o prestaţiune de o egală valoare făcută de-cealaltă ţară: un export de egală valoare din ţara B în ţara A.

Formele sub care funcţionează practic compensaţiile între diferitele ţări sunt foarte variate[1]. Ele se pot totuşi grupa în două mari categorii:

compensaţia globală, sau clearingul şi
compensaţia particulară.

Compensaţia globală, sau clearingul, înseamnă compensarea între ansamblul prestaţiunilor sau creanţelor unei ţări, cu ansamblul[2] prestaţiunilor sau creanţelor ţării partenere, fără

---

1. Chestiunea are o bogată literatură. Vezi bibliografia indicată în tratatele citate la începutul lucrării de faţă. Vezi şi Société des Nations, *Enquête sur les acords de clearing,* Geneva (C. 153, M. 83. 1935, II B) 1939; *MAYER (J), HORNA (M)* şi *SOUREK (A)., Neue Wege der Handelspolitik. Wirtschaftlicher Nationalismus. Clearing. Kompensationen.* Orbis Verlag, A. G., Prag, 1936, precum şi *SEGUILLON (Y.), La Compensation des Echanges Internationaux et l'Économie dirigée,* Presses Universitaires de France, Paris, 1942, care constitue o foarte bună expunere a stadiului actual al acestor probleme, însoţită de o foarte bogată bibliografie.

2. In unele cazuri ele pot îngloba numai un anumit sector al

ca să existe o legătură directă între operaţiunile individuale care alcătuesc acest ansamblu, adică între anumiţi exportatori sau creditori din prima ţară, cu anumiţi importatori sau debitori din aceeaşi ţară, clienţi ai exportatorilor sau creditorilor din cealaltă ţară.

Cu alte cuvinte, persoanele din aceeaşi ţară, exportatori sau creditori în general de o parte, importatori sau debitori în general de altă parte, care participă la operaţiunile unui anumit clearing nu trebue să fie, în mod necesar, în legătură de afaceri unii cu ceilalţi.

In practică, debitorii dintr'o ţară A faţă de o altă ţară B, cu care există un acord de clearing, depun în monedă naţională valoarea datoriilor lor la un oficiu de clearing din propria lor ţară, iar sumele astfel strânse formează un fond global, din care sunt plătiţi creditorii din ţara A, într'o ordine anumită, determinată de depunerile făcute în clearing în ţara B, de debitorii din această ultimă ţară, faţă de ţara A.

Compensaţia particulară implică din contră, spre deosebire de compensaţia globală, o legătură directă între un anumit export, sau o anumită prestaţiune, făcută de o ţară, cu un anumit export sau o anumită prestaţiune, în principiu de valoare egală, făcută de cealaltă ţară şi în consecinţă o legătură directă între persoanele din cele două ţări care iau parte la operaţiunea de compensaţie considerată.

Un comerciant, de exemplu, dintr'o ţară A, exportă fasole, în valoare de 10 milioane, într'o ţară B şi în schimb un importator din ţara A importă ţesături de bumbac din ţara B, tot pentru 10 milioane. Exportatorul de fasole şi cu importatorul de ţesături din aceeaşi ţară sunt în legături directe de afaceri şi cel de al doilea îşi plăteşte importul de ţesături depunând direct în mâna exportatorului de fasole suma de 10 milioane. Tot astfel, importatorul de fasole din ţara B achită direct pe exportatorul de ţesături din aceeaşi ţară, exportator cu care se află în legături de afaceri [3].

Vom reveni mai jos cu explicaţiuni suplimentare asupra deosebirilor tehnice între aceste două forme de compensaţii. Se cuvine totuşi să menţionăm încă de pe acum, că deosebirea

---

schimburilor comerciale, adică sistemul poate coexista chiar şi cu un regim de schimburi libere.

3. Uneori, dar mai rar, se poate întâmpla ca exportatorul de fasole şi importatorul de ţesături să fie una şi aceeaşi persoană. Ceva mai mult, se poate întâmpla ca firma din ţara A care exportă fasole şi importă ţesături să fie tocmai sucursala casei de comerţ din ţara B, care exportă ţesături şi importă fasole. In acest caz, compensaţia particulară ia forma de simplu troc.

In ce priveşte mecanismul compensaţiei şi raportul dintre importator şi exportator, vezi şi *infra*, p. 464.

esenţială între compensaţia globală şi compensaţia particulară constă în aceea că pe când compensaţia globală, sau clearingul, funcţionează în principiu pe baza unei relaţiuni între cursurile monedelor celor două ţări partenere, fixată în mod general şi oficial de autorităţile competente, compensaţia particulară implică dimpotrivă, stabilirea pe cale particulară şi pentru fiecare operaţiune în parte, a unei relaţiuni speciale de curs, între monedele celor două ţări partenere ale compensaţiei [4].

Funcţionarea compensaţiei particulare implică — după cum am mai spus — un contact direct nu numai între exportatorii din fiecare din cele două ţări participând la operaţia de compensaţie cu importatorii lor din cealaltă ţară, ci şi între exportatorii şi importatorii din aceeaşi ţară, ceeace le dă posibilitatea să stabilească între ei — chiar atunci când acest lucru nu este prevăzut expres în acordurile în virtutea cărora funcţionează operaţiunea de compensaţie particulară în chestiune — un curs între monedele celor două ţări, curs care poate fi diferit — şi este practic mai totdeauna diferit — de cel oficial, şi care variază, în general, dela o operaţiune de compensaţie particulară la alta.

Acest contact direct nu numai între exportatorii din fiecare din cele două ţări participante la operaţia de compensaţie cu importatorii lor din cealaltă ţară, ci şi între exportatorii şi importatorii din aceeaşi ţară implică, fie zis în treacăt, greutăţi de ordin practic mai numeroase pentru realizarea compensaţiilor particulare, decât pentru înfăptuirea schimburilor în cadrul compensaţiilor globale.

Ambele sisteme, adică atât compensaţia globală, cât şi compensaţia particulară, constitue deopotrivă forme de intervenţie în materie economică, chemate să asigure, prin acţiunea autorităţilor publice competente, echilibrul schimburilor internaţionale.

Aceste sisteme nu s'au aplicat, până acum cel puţin, cum vom mai arăta şi mai departe decât în împrejurări excepţionale, creeate de criza din 1929—1931 şi de ultimul război.

Se cuvine să adăogăm — constatare foarte interesantă — că, în realitate, compensaţia ca mijloc de lichidare a schimburilor internaţionale nu este, totuşi, o idee nouă, o apariţiune recentă determinată de împrejurările care ne-au dus, cum am arătat, în ultimii cincisprezece ani, la comerţ exterior şi monedă dirijate, adică la reglementarea schimburilor cu străinătatea şi controlul devizelor.

Compensaţia a jucat şi joacă şi în regim liberal, aşa cum

---

4. Şi este folosită adeseori tocmai din cauza dificultăţii tehnice sau politice de a stabili raportul de curs de care este neapărat nevoie în compensaţia globală.

am arătat mai sus [5], prin mecanismul tratei sau al instrumentelor tehnice echivalente. De unde însă, în sistemul liberal, compensaţia era spontană, acuma ea este dirijată. Automatismul sistemului liberal este înlocuit prin reglementarea strictă a regimului de dirijare economică. Mişcările de aur şi operaţiunile de credit internaţional, care serveau în regim liberal ca mijloace de extensiune automată a compensaţiunii,, nu mai intervin de loc sau foarte puţin în regimul actual. In regimul liberal, mijloacele de transfer — adică mijloacele de plată în străinătate — se adaptează, cu ajutorul tocmai al intervenţiunii aurului sau creditelor internaţionale, la importanţa transacţiunilor economice făcute cu străinătatea; controlul devizelor tinde din contră să reglementeze — am putea zice să dozeze — aceste transacţiuni, spre a le adapta posibilităţilor de transfer, într'un sistem în care aurul şi creditele lipsesc ori nu intervin decât limitat sau excepţional.

SECŢIUNEA I

Imprejurările care au determinat introducerea şi întinderea compensaţiilor în schimburile internaţionale [6].

Am arătat mai sus că introducerea şi generalizarea sistemului de compensaţie în schimburile internaţionale au fost provocate de criza economică şi scăderea preţurilor din 1929, urmată de criza bancară şi financiară care s'a produs după aceea.

Scăderea importantă a preţurilor, evaziunea de capitaluri şi oprirea creditului internaţional au provocat o dezordine gravă în desfăşurarea schimburilor economice, între diferitele ţări.

Această dezordine a determinat ţările debitoare, expuse la retrageri importante de capitaluri străine şi la evaziunea capitalurilor naţionale, să introducă măsuri de control în comerţul lor de devize, adică să limiteze sau să interzică chiar efectuarea plăţilor în străinătate, când importanţa economică a operaţiunii era mai mică, rămânând să se facă numai acele plăţi care vor fi fost în prealabil aprobate de către autorităţile anume însărcinate cu exercitarea controlului.

Măsurile restrictive cu privire la plăţile în străinătate au fost cu atât mai necesare cu cât, faţă de cereri sporite de

---

5. Vezi *supra*, p. 198.

6. Am expus deja cele mai multe din aceste cauze cu prilejul cercetării modificărilor ce s'au produs în ultimii cincisprezece ani în mecanismul schimburilor de mărfuri şi în tehnica lichidării creanţelor internaţionale (*supra* p. 167 şi urm. şi 210 şi urm.). Cu riscul de a repeta unele lucruri, vom rezuma aci împrejurările care au determinat noile metode de îndrumare şi lichidare a schimburilor internaţionale.

devize, adică de mijloace de transfer în străinătate, s'a produs concomitent o scădere a preţurilor de export, deci a valorii exporturilor, adică, într'un cuvânt, a resurselor de devize din care se puteau satisface acele cereri sporite.

Aceste măsuri au dus, din cauza penuriei de devize a ţărilor în chestiune şi din cauza necesităţii pentru aceste ţări de a-şi economisi rezerva de aur, la o restrângere a plăţilor în străinătate, a acelora destinate să lichideze valoarea mărfurilor importate din străinătate, cât şi mai ales a celor cu caracter financiar.

La rândul lor, ţările creditoare, fie pentru creanţe financiare, fie pentru mărfuri livrate şi neplătite, au cerut şi au reuşit să obţină dela ţările debitoare lor — ca o condiţie a continuării relaţiunilor economice cu aceste ţări — încheerea de acorduri de compensaţie globală, adică de clearing.

Prin jocul acordurilor de clearing, ţările creditoare obţineau controlul asupra valorii exporturilor, sau serviciilor făcute lor de ţările debitoare, astfel încât această valoare să poată fi utilizată, pe de o parte la amortizarea creanţelor întârziate ale ţărilor creditoare, aşa numitele arierate comerciale [7] sau financiare [8], pe de altă parte la acoperirea livrărilor noi de mărfuri ce avea să facă ţara creditoare în chestiune, ţării debitoare cu care a încheiat acordul de clearing. In acest sistem, valoarea exportului şi serviciilor făcute de ţara debitoare partenerei sale de clearing avea să fie întrebuinţată, în principiu, numai în această din urmă ţară, cu excluderea deci a unor terţe ţări, ceeace ducea, cum am mai spus [9], la suprimarea lichidării triunghiulare sau plurilaterale.

Cu timpul, pe măsură ce ţările debitoare au reuşit să-şi amortizeze o bună parte din datoriile lor, adică au dispărut arieratele, ele au putut obţine ca o cotă din valoarea exportului sau serviciilor lor, făcute partenerei de clearing, să poată fi utilizată şi pentru plăţi în terţe ţări. Acest rezultat s'a realizat, din punct de vedere tehnic, prin aceea că ţara debitoare a obţinut ca numai o parte din valoarea exporturilor sau serviciilor sale să fie plătită în clearing de către partenera sa de clearing, restul având să fie lichidat în devize libere, utilizabile în orice ţară.

Se cuvine să adăogăm însă că, în momentul în care ţările debitoare acceptă introducerea şi generalizarea clearingurilor, ele înşile găsesc un interes în aplicarea unui sistem, care le permite să limiteze — fără ca să li se poată imputa acest lucru — totalul plăţilor de făcut în ţara creditoare parte-

---

7. Exporturi anterioare nelichidate.
8. Creanţe diverse din trecut, în suferinţă.
9. Vezi *supra* p. 167.

neră, la cuantumul valorii propriilor lor exporturi şi servicii făcute acelei ţări creditoare.

Cu alte cuvinte, prin faptul că ţările creditoare au impus ţărilor debitoare sistemul clearingului, acestea din urmă s'au putut considera liberate de obligaţiunea de a plăti, în orice caz, toate datoriile lor faţă de ţara creditoare în chestiune, au limitat aceste plăţi numai la valoarea exporturilor lor în ţara creditoare şi au repartizat această valoare după o anumită scară procentuală, stabilită de comun acord, între diferitele creanţe. Aşa de pildă:

50% din valoarea exportului pentru plata importurilor din ţara creditoare,

10% pentru plata arieratelor comerciale datorate ţării creditoare,

10% pentru plata anuităţilor datoriei publice — cupon şi amortizare [10] — în ţara creditoare,

5% pentru plata datoriilor financiare şi altor servicii,

şi restul, în ipoteza noastră 25%, în devize libere.

Prin acest sistem, balanţa conturilor — adică balanţa creanţelor reciproce exigibile în perioada de timp considerată — între cele două ţări partenere ale clearingului s'a identificat în mod contractual, de comun acord între cele două ţări, cu balanţa de plăţi — adică cu balanţa plăţilor reciproce efective în perioada considerată — limitată ea însăşi la cuantumul exportului şi prestaţiunilor făcute de ţara debitoare ţării creditoare [11].

In acest fel, ţara creditoare a ajuns să fie interesată direct la cumpărarea cu preferinţă a mărfurilor din ţara debitoare, pentru a-şi asigura din valoarea acelor mărfuri, încasarea vechilor sale creanţe în suferinţă, precum şi plata noilor exporturi destinate ţării debitoare [12].

Cauzele şi împrejurările arătate mai sus nu au fost însă singurele care au dus la generalizarea şi mai ales la prelungirea acordurilor de compensaţie globală, adică a acordurilor de clearing.

Tendinţele protecţioniste, despre care ne-am ocupat în prima parte a lucrării de faţă şi care şi-au găsit o aplicare din ce în ce mai întinsă în ultimii ani, au contribuit şi ele la generalizarea şi în special la prelungirea aplicării sistemului de compensaţie globală, considerat ca un mijloc potrivit de organizare comercială şi economică în general.

Vom reveni mai jos asupra acestui aspect al chestiunii, când ne vom ocupa în mod special de sistemul compensaţiilor

---

10. Sau numai cupon dacă, tocmai pentru a uşura echilibrul balanţei de conturi, se suprimă pentru moment amortizarea, adică se amână restituirea capitalului împrumutat.

11. Vezi *supra* p. 251 şi urm..

12. Vezi *supra*, p. 267 şi urm..

ca instrument de politică în comerţul exterior. Se cuvenea să subliniem însă de pe acum importanţa acestui aspect, deoarece socotim că prelungirea sistemului de compensaţie globală, chiar după ce efectele crizei din 1929—1931 începuseră să se atenueze, s'a datorit mai ales preocupărilor protecţioniste care deveneau din ce în ce mai puternice în diferite ţări.

Aceste preocupări au împiedecat sau au îngreunat revenirea la un sistem de plăţi internaţionale libere, pe care ţările debitoare îl doreau şi se simţeau capabile să-l obţină pe măsură ce-şi lichidau datoriile şi pe care ţările creditoare nu mai aveau motiv să-l refuze, pe măsură ce-şi recuperau creanţele lor.

SECŢIUNEA II

Tehnica funcţionării compensaţiilor.

Dat fiind locul pe care îl ţin compensaţiunile în practica contimporană a schimburilor internaţionale, socotim că este oportun ca, înainte de a ne ocupa mai de aproape de sistemul compensaţiilor ca instrument de politică în comerţul exterior, să dăm câteva explicaţiuni, sumare firește, asupra funcţionării tehnice a sistemului compensaţiilor.

Ne vom ocupa în primul rând de compensaţiile globale, adică de sistemul clearingului şi vom da apoi câteva explicaţiuni asupra operaţiunilor de compensaţie particulară, a căror tehnică este relativ mult mai simplă.

Aceste două sisteme nu se exclud, ele pot funcţiona simultan sau chiar se pot combina unul cu altul.

§ 1.

Compensaţiile globale sau acordurile de clearing

Compensaţiile globale, sau clearingul, pot avea forme diferite. Principalele forme sunt:
acordul de clearing propriu zis,
acordul de plăţi şi
acordul de transfer.

I.

Acordul de clearing propriu zis, sau clearingul cu două conturi.

Clearingul propriu zis a fost forma sub care s'au încheiat în general primele acorduri de compensaţie globală. Această formă este mai ales potrivită pentru cazurile în care se reglementează numai plăţile comerciale reciproce, cu excluderea celorlalte plăţi. Ea implică existenţa a două conturi

globale, câte unul în fiecare din cele două ţări partenere ale clearingului, ţinut în moneda proprie a fiecărei ţări.

Un acord de clearing propriu zis între România şi Turcia ar implica, de exemplu, existenţa unui cont global în lei, ţinut de Banca Naţională a României, pe numele Băncii Centrale a Republicii Turceşti şi a unui cont global în lire turceşti ţinut de Banca Centrală a Republicei Turceşti pe numele Băncii Naţionale a României.

Cum am amintit şi mai sus, importatorii din fiecare din cele două ţări varsă, în moneda lor naţională, contravaloarea importurilor lor în contul global ţinut de Banca de Emisiune a propriei lor ţări. Cele două Bănci de Emisiune îşi avizează reciproc vărsămintele astfel făcute şi plătesc pe exportatorii lor naţionali în ordinea avizărilor primite dela cealaltă Bancă de Emisiune şi în general, numai în limita sumelor acumulate prin vărsămintele făcute de importatorii lor naţionali.

In principiu, debitorii din fiecare din cele două ţări nu se liberează de datoriile lor prin simplul vărsământ la oficiul naţional de clearing, ci numai atunci când creditorii lor din cealaltă ţară şi-au încasat efectiv creanţele.

Rezultă din cele de mai sus că, în sistemul clearingului propriu zis, importatorul dintr'o ţară în loc să-şi plătească direct furnizorul din cealaltă ţară, varsă contravaloarea importurilor făcute, în moneda sa naţională, la un organism de clearing. Din fondul astfel constituit se fac plăţi în favoarea exportatorilor naţionali, care îşi primesc preţul exporturilor lor dela organismul de clearing, în loc să-l primească dela clientul străin care le-a cumpărat marfa.

In sfârşit, cele două organisme de clearing îşi lichidează prin compensare creanţele şi datoriile reciproce.

Pentru ca sistemul să poată funcţiona, trebue să se stabilească pe cale convenţională, un raport fix între monedele celor două ţări partenere ale acordului de clearing propriu zis.

Trebue să menţionăm că această modalitate de compensaţie globală a avut o aplicaţiune destul de restrânsă — cel puţin în forma simplă iniţială, expusă mai sus — deoarece ea nu funcţionează în mod satisfăcător decât între două ţări ale căror schimburi comerciale se pot echilibra, ale căror plăţi necomerciale reciproce sunt neînsemnate şi care nu au sarcini sau creanţe din trecut.

II.

Acordul de plăţi sau clearingul cu un singur cont.

Extinderea acordurilor de compensaţie globală s'a produs, aşa cum am arătat mai sus, datorită în bună parte dificultăţii în care s'au găsit ţările debitoare — România de pildă

— în urma evenimentelor din 1929—1931 de a-şi achita datoriile lor comerciale şi financiare faţă de ţările creditoare, să zicem Anglia.

Reglementarea schimburilor şi plăţilor trebuia în aceste condiţiuni să ducă la o balanţă de conturi echilibrată între cei doi parteneri ai acordului. In vederea realizării acestui scop, s'a adoptat o altă formă de compensaţii globale — forma cea mai răspândită — aceea a aşa numitului acord de plăţi care funcţionează numai cu un singur cont, ţinut în principiu de organismul de clearing din ţara creditoare, Anglia, în numele organismului de clearing din ţara debitoare România.

In acest sistem:

pe de o parte valoarea exporturilor din ţara debitoare, România, în ţara creditoare, Anglia, este afectată, după o scară procentuală stabilită în comună înţelegere, acoperirii tuturor categoriilor, sau aproape tuturor categoriilor de plăţi, ce are de făcut ţara debitoare România, în ţara creditoare, Anglia;

pe de altă parte, diferitele categorii de prestaţiuni ale ţării creditoare către ţara debitoare sunt limitate la posibilităţile de achitare a acestor prestaţiuni, în funcţie de fondurile acumulate în acest scop, pentru fiecare categorie.

Valoarea exporturilor din ţara debitoare în ţara creditoare se varsă, în sistemul acordului de plăţi, la Oficiul de clearing din ţara creditoare, la Londra, şi se repartizează în diferite subconturi, conform afectărilor prevăzute de acord.

Astfel, în exemplul menţionat mai sus, din valoarea exporturilor făcute de ţara debitoare, România, în ţara creditoare, Anglia, vărsate la Oficiul de clearing din Londra:

50% se trece într'un subcont destinat plăţii importurilor noi din Anglia în România [13],

10% se trece într'un subcont destinat achitării creanţelor comerciale arierate ale Angliei faţă de România, provenite din livrări de mărfuri anterioare încheerii acordului şi neplătite încă,

10% se trece într'un subcont destinat plăţilor de efectuat de România Angliei, în favoarea deţinătorilor de rentă emisă de ţara debitoare,

5% se trece într'un subcont destinat plăţii creanţelor financiare particulare sau serviciilor făcute de Anglia României, iar restul de

25% se lasă în devize libere la dispoziţia Oficiului de clearing din România, acest Oficiu având dreptul să uti-

---

13. In acelaşi timp, se prevăd în general în acord, dispoziţiuni speciale care dau dreptul ţării creditoare să-şi limiteze în viitor exporturile spre ţara debitoare la cuantumul sumelor ce se adună în subcontul destinat plăţii unor asemenea exporturi.

lizeze aceste devize libere în orice ţară, deci chiar şi în ţara de destinaţie a exportului, adică Anglia, pentru orice scop.

In sistemul acordului de plăţi, debitorii din Anglia[14], faţă de România se liberează în principiu de datorie, prin simplul vărsământ în moneda naţională a contravalorii datoriei lor, la Oficiul de clearing al ţării lor, adică la Londra. Aceasta înseamnă că prin vărsământul în moneda sa naţională a contravalorii datoriei la Oficiul de clearing al ţării sale, debitorul englez s'a achitat valabil şi definitiv de datoria sa.

Sumele astfel create în diferitele subconturi — prin repartizarea între aceste subconturi a vărsămintelor făcute de debitorii englezi — sunt cumpărate, fie imediat, fie numai pe măsură ce pot fi utilizate de către Oficiul de clearing din cealaltă ţară, România — care în general e ţară debitoare — pentru a fi vândute debitorilor din această ţară[15]. Aceşti debitori, Românii, nu se liberează decât în momentul în care devizele astfel cumpărate dela propriul lor Oficiu de clearing au fost plătite efectiv creditorilor din Anglia.

In sistemul acordurilor de plăţi poate să existe o relaţiune fixă de curs, stabilită în mod convenţional, între monedele celor două ţări partenere ale acordului. De multe ori însă, fixarea cursului este lăsată la iniţiativa Oficiului de clearing titular al conturilor funcţionând pe lângă Oficiul din cealaltă ţară, englez, şi în acest caz cursul se identifică cu cursul oficial pentru moneda în chestiune în vigoare în ţara Oficiului titular al conturilor, România.

In cazul acordurilor de plăţi ale României, de exemplu, încheiate pe vremuri cu Anglia, Belgia, Olanda, Franţa, etc., cursul lirei sterline, al francului belgian, al florinului olandez, al francului francez, etc. era stabilit de Banca Naţională a României şi se confunda cu cursul oficial pentru aceste devize în vigoare la noi în ţară.

III.

Acordul de transfer.

Pe măsură ce datoriile ţării debitoare se amortizau, fie ca urmare a efortului făcut de ţările creditoare de a importa mărfuri din ţările debitoare cu care erau legate prin acordul de plăţi, fie

---

14. Importatori de mărfuri româneşti, de pildă, sau reasigurători englezi pentru indemnităţi datorate României (vezi *supra*, p. 229) în caz de sinistru, etc..

15. Importatori de mărfuri engleze, sau societăţi care au de plătit dividendele unor englezi, proprietari de acţiuni în aceste societăţi, sau Ministerul Finanţelor pentru plata anuităţii datoriei publice, etc..

ca o urmare a condiţiunilor naturale care favorizau exporturile din ţara debitoare spre ţara creditoare[16], s'a putut trece, dela forma acordului de plăţi care implică o blocare rigidă a disponibilităţilor create în diferitele subconturi, la o formă mai suplă, destinată să elimine inconvenientele acumulării în acele subconturi, a unor fonduri uneori importante care rămâneau adeseori fără utilizare timp îndelungat.

Această formă poartă numele de acord de transfer.

Sistemul acordului de transfer cuprinde, în esenţă, aceleaşi elemente ca şi acela al acordului de plăţi, cu deosebirea că sumele create în diferitele subconturi pot să nu rămână blocate până la utilizarea lor conform cu afectările convenţionale, ci pot fi în mod provizoriu utilizate, chiar pentru plăţi în alte ţări.

Este bine înţeles însă că titularul subconturilor este obligat, în acest din urmă caz, să reconstitue în subconturi fondurile care ar fi fost prelevate între timp, pe măsură ce se ivesc nevoi de plăţi prin acele subconturi.

Posibilitatea de utilizare, temporară de sigur, dar imediată şi chiar pentru alte scopuri decât cele prevăzute expres prin acordul de transfer, a disponibilităţilor create în diferitele subconturi, implică cumpărarea imediată a acestor disponibilităţi de către Oficiul de clearing titular al subconturilor în chestiune. Aceasta se traduce în fapt prin aceea că exportatorii îşi încasează fără întârziere valoarea creanţelor lor, fără să mai fie deci obligaţi să aştepte — ca adeseori în cazul clearingului propriu zis sau chiar al acordului de plăţi — să fie îndestulaţi la rând, din vărsămintele făcute în monedă naţională la Oficiul de clearing de către debitorii din aceeaşi ţară, pentru datorii faţă de cealaltă ţară cu care s'a încheiat acordul de transfer.

Un exemplu tipic de asemenea acord îl constitue acordul din 19 Aprilie 1943, în vigoare azi între Elveţia şi România. Potrivit acestui acord, sumele datorate României în franci elveţieni pentru exportul de mărfuri româneşti se repartizează, ca şi într'un acord de plăţi astfel:

---

16. Lichidarea trecutului, adică a arieratelor comerciale sau financiare a fost uşurată adeseori, din punct de vedere al echilibrului balanţei de conturi prin investiţiuni făcute în ţara debitoare, de către ţara creditoare. Anglia de pildă, care avea de primit, din exporturi anterioare, să zicem 1000 lire sau 1.000.000 lei, nu mai cerea transferarea sumei de 1.000 lire, lucru care ar fi încărcat balanţa de conturi, ci învestea 1.000.000 lei într'o întreprindere românească. Chestiunea transferului nu se mai putea pune în acest caz, decât cel mult pentru dividendul anual corespunzător acestei investiţiuni şi nici pentru aceasta, dacă dividendul era şi el învestit în ţară.

85% pentru plăţi de mărfuri,
5% pentru plăţi financiare şi asigurări şi
10% în devize libere, la libera dispoziţie a Băncii Naţionale a României.

Dacă, cum este cazul în momentul de faţă, din cauza împrejurărilor România nu a putut utiliza disponibilul pe care şi l-a creat în subcontul pentru plăţi de mărfuri, pentru cumpărare de mărfuri elveţiene, potrivit listei de contingente de export din Elveţia, stabilită în timpul ultimelor negocieri, România poate utiliza temporar disponibilităţile din acel subcont, pentru alte scopuri, atât în Elveţia cât şi în altă ţară.

Ea va putea utiliza disponibilităţile din acel cont, fie vânzând francii elveţieni unui român care are de plătit d. ex. întreţinerea unui bolnav în Elveţia, plăţi ce nu intră în cadrul Acordului, fie transformând aceşti franci în escudos sau în coroane suedeze spre a face o plată în Portugalia sau în Suedia.

Se înţelege însă că în momentul în care împrejurările vor permite executarea contingentelor de import în România pe care Elveţia le-a obţinut la încheerea Acordului — şi de care înţelege de bună seamă să se folosească — România va trebui să readucă în subcontul mărfuri, francii elveţieni ce va fi scos, aceasta pentru ca să facă posibilă plata exportatorilor elveţieni ce vor fi executat comenzile primite, în cadrul contingentelor dela importatorii români.

Acordurile de transfer reprezintă forma cea mai suplă a compensaţiilor globale, dat fiind că ea evită imobilizarea de fonduri în conturile de compensaţie pentru perioade mai lungi sau mai scurte, atunci când alimentarea acelor conturi depăşeşte nevoile de plată.

Se cuvine să adăogăm că însăşi supleţea sistemului care ne apropie în oarecare măsură de regimul normal al lichidării creanţelor internaţionale, explică de ce el nu apare decât în momentul când au dispărut sau cel puţin s'au atenuat dificultăţile care au dus la reglementarea schimburilor, adică în momentul când însăşi îmbunătăţirea situaţiunii constitue — în afară de buna credinţă a semnatarilor — o chezăşie pentru funcţionarea corectă a acordului de transfer.

In sfârşit, trebue să menţionăm că sistemul acordului de transfer nu poate fi aplicat decât cu ţări care se găsesc într'un regim de devize libere, condiţiune indispensabilă, fără de care nu s'ar putea proceda la deblocarea provizorie a fondurilor acumulate în diferitele conturi, în vederea utilizării lor temporare în oricare altă ţară şi pentru orice nevoi[17].

Reglementarea schimburilor între două ţări nu exclude

---

17. E vorba, firește, de ţara care ţine contul şi acordă devizele libere. Dacă Elveţia, în exemplul citat mai sus, nu ar fi într'un

lichidarea lor integrală în devize libere, deoparte şi de alta.

Acordul poate prevedea, de exemplu, că din valoarea exporturilor efectuate de o ţară A, într'o altă ţară B, un anumit procent va fi utilizat pentru plata mărfurilor importate din ţara B, în ţara A, un alt procent va servi la plata scadenţelor datoriei publice a ţării A în ţara B, restul, însfârşit, la plata celorlalte prestaţiuni primite de ţara A, din ţara B, fără să se stipuleze însă că sumele plătite pentru exporturile făcute de ţara A vor trebui să fie céntralizate şi distribuite în subconturi, conform cu afectările prevăzute de acord, la Oficiul de clearing din ţara B.

Guvernul ţării A se angajează numai să utilizeze integral, într'o anumită perioadă de timp, pentru scopurile şi în proporţiile stipulate de acord, produsul exporturilor făcute din ţara A, în ţara B, controlul executării acestui angajament efectuându-se în mod periodic, de către autorităţile competente ale celor două ţări.

Este evident că un asemenea sistem constitue o formă mai suplă încă decât aceea a acordului de transfer; el se apropie însă mai mult — cel puţin ca tehnică — de regimul plăţilor libere decât de acela al compensaţiilor şi de aceea nu am socotit necesar să-i consacrăm un paragraf special în expunerea noastră [18].

§ 2.

Compensaţia particulară.

Compensaţia particulară, cum am arătat ceva mai sus, se caracterizează prin aceea că exportatorii şi importatorii din fiecare din cele două ţări aderente la sistem sunt în legătură

---

regim de devize libere, nu s'ar putea produce transformarea francilor elveţieni în escudos sau coroane suedeze spre a face o plată în Portugalia sau Suedia, cum am spus.

18. In cercetarea de mai sus asupra compensaţiilor globale, am încercat să grupăm numeroasele forme pe care le îmbracă aceste compensaţii în zilele noastre, sub presiunea unor nevoi variate şi schimbătoare şi în situaţiuni de fapt care diferă foarte mult dela o ţară la alta. Impusă de nevoi didactice sau de sistematizare, clasarea noastră va ridica şi ea obiecţiunile ce am mai semnalat altădată. (*supra*, p. 46, nota 14).

Se întâlnesc de sigur, forme de acorduri de compensaţii care nu se pot înscrie precis în una sau în alta din formele indicate. Admiţând chiar anumite întretăieri, socotim că această clasare răspunde condiţiunilor economice în care a luat naştere şi a evoluat regimul reglementării compensaţiilor globale, precum şi modalităţilor tehnice chemate să se adapteze acestor condiţiuni.

directă între ei, ceeace implică posibilitatea pentru exportatorul dintr'o anumită țară să vândă importatorului sau debitorului din aceeași țară, produsul exportului său, la un curs diferit de cel oficial în vigoare pentru moneda în chestiune, în țara considerată, în general mai ridicat, diferența de curs putând fi plătită sub diferite forme.

Aceste operațiuni se realizează adeseori în afara conturilor ținute de Oficiile de clearing, exportatorii păstrând libera dispoziţiune a produsului exportului lor, care se varsă de către importatorii din cealaltă țară la un institut bancar privat, direct pe numele exportatorului interesat. La rândul său, acesta cedează direct importatorilor din propria sa țară, intrând în operațiunea de compensație privată în chestiune, devizele acumulate la corespondentul său bancar din cealaltă țară.

Compensațiile particulare pot să funcționeze însă și în cadrul acordurilor de plăți, sau al acordurilor de transfer — nu însă în cadrul unui acord de clearing propriu zis — în care caz manipularea și administrarea devizelor se face de către Oficiul de clearing al țării exportatorului, cu deosebirea că aceste devize nu pot fi cedate decât acelor importatori sau debitori din aceeași țară, pe care îi indică exportatorul în chestiune.

*

* *

Din expunerea tehnică de mai sus, rezultă că acordurile de plăți sau de transfer nu funcționează după normele compensației particulare, nici sistemul compensației particulare nu este legat de existența unui acord de plăți sau de transfer.

Deosebirea esențială între sistemul compensațiilor globale și acel al compensațiilor particulare constă în aceea că, în ultimul caz, exportatorii au întotdeauna facultatea să negocieze direct unor anumiți importatori sau debitori din aceeași țară produsul în devize al exporturilor lor, ceeace nu este de esența compensațiilor globale.

Mecanismul compensațiilor particulare este mai simplu, sau mai exact, ele nu implică o intervenţiune atât de puternică și amănunțită ca în cazul compensațiilor globale, din partea autorităților însărcinate cu administrarea clearingurilor. Compensațiile particulare simplifică în special lichidarea exporturilor, deoarece exportatorul primește direct dela importatorul din propria sa țară, cu care se găsește în legături de afaceri, contravaloarea în monedă națională a exportului său.

Realizarea unor compensații particulare întâmpină totuși, așa cum am amintit și mai sus, dificultăți tehnice — egalitate de valoare a exportului cu a importului ce se efectuează în contra-partidă, legături comerciale și bancare mai complexe, supraveghere mai strânsă a transporturilor — mai mari uneori

decât operaţiunile ce se desfăşoară în cadrul compensaţiilor globale.

De altfel, schimburile efectuate pe calea compensaţiilor particulare nu reprezintă în general decât o parte relativ redusă, din totalul schimburilor realizate în cadrul acordurilor de compensaţie în sensul larg al cuvântului.

Insfârşit, ajunşi la capătul consideraţiunilor noastre cu caracter tehnic, referitoare la diversele forme de funcţionare ale compensaţiilor, trebue să mai spunem că, dacă sistemul compensaţiilor a fost determinat de introducerea restricţiunilor în comerţul de devize în anumite ţări, ca urmare a crizei economice şi bancare din 1929—1931, la rândul său, el a determinat introducerea unor măsuri restrictive în regimul plăţilor internaţionale ale acelor ţări, care nu instituiseră mai înainte un asemenea regim restrictiv.

Intr'adevăr, chiar ţările creditoare au trebuit să ia anumite măsuri restrictive cu privire la plăţile externe făcute de proprii lor debitori naţionali, pentru a-i obliga să-şi achite datoriile lor nu direct, ci prin vărsământ la Oficiile lor de clearing, în scopul de a alimenta conturile de compensaţie ţinute de aceste Oficii pe numele Oficiilor de clearing din ţările debitoare şi a da printr'o asemenea alimentare acestor ţări posibilitatea de a-şi achita datoriile lor.

SECŢIUNEA III

Compensaţiile, instrument de politică economică.

Din expunerea făcută mai sus asupra cauzelor care au determinat introducerea şi generalizarea sistemului de compensaţie în plăţile internaţionale, s'au putut degaja câteva idei cu privire la efectele aplicării compensaţiilor, precum şi la ţelurile ce pot fi atinse cu ajutorul compensaţiilor, considerate ca instrument de politică în comerţul exterior. Aceste ţeluri sunt nu numai foarte diferite, dar uneori, chiar opuse.

Expunerea istorică ce am făcut ne-a arătat că sistemul compensaţiilor a fost considerat în primul rând ca un instrument destinat recuperării creanţelor asupra altor State rămase în suferinţă. Curând apoi, el a devenit, pentru ţările debitoare, la rândul lor, un mijloc de limitare a plăţilor în străinătate, prin aceea că ţara căreia i s'a impus un acord de compensaţie, nu s'a mai considerat obligată la efectuarea plăţilor în cealaltă ţară, decât în măsura permisă de mijloacele create prin exporturile sau prestaţiunile sale făcute celeilalte ţări în cadrul acordului de compensaţie încheiat.

Ceva mai mult, acordurile de compensaţie au putut fi

considerate şi ca un mijloc de expansiune comercială, prin aceea că ţările creditoare s'au văzut obligate să favorizeze importurile din ţările debitoare, pentru a putea alimenta astfel conturile de compensaţie şi a da posibilitatea acestor din urmă ţări să-şi lichideze mai repede datoriile lor.

Pe de altă parte, faţă de dificultăţile pe care măsurile restrictive în comerţul exterior şi controlul devizelor instituite de ţările debitoare le creează ţărilor creditoare exportatoare, acordurile de compensaţie au pentru acestea avantajul de a le asigura un minimum de export curent spre ţările debitoare, calculat asupra valorii exportului pe care îl fac aceste din urmă ţări spre ţările creditoare.

In exemplul citat de noi mai sus, datorită cotelor prevăzute de acordul de plăţi, ţara creditoare capătă posibilitatea să exporte mărfuri în ţara debitoare, până la 50% din valoarea exportului făcut de această din urmă ţară spre ţara creditoare.

In ce priveşte înrâurirea pe care sistemul compensaţiilor a avut-o asupra evoluţiunii schimburilor internaţionale, trebue să spunem că, dacă în anumite perioade grele pentru comerţul internaţional, acest sistem a fost de natură să menţină un minimum de schimburi internaţionale între unele ţări, între care aceste schimburi ar fi încetat poate altfel cu totul, în general nu se poate spune că sistemul compensaţiilor este susceptibil să determine o propăşire a comerţului internaţional, aşa cum acesta s'a putut desvolta în regimul liberal.

Schimburile economice între ţări, în sistemul compensaţiilor s'au efectuat — cel puţin până acum — numai pe cale bilaterală, ceeace înseamnă că acordurile de compensaţie s'au încheiat mereu numai între doi parteneri şi au reglementat numai schimburile reciproce între aceştia în scopul echilibrării lor.

Efectuarea schimburilor pe cale bilaterală nu este însă modalitatea cea mai favorabilă pentru desvoltarea acestor schimburi. Când o ţară este legată printr'o reţea de acorduri de compensaţie cu o serie întreagă de ţări cu care întreţine schimburi, mai active, de cele mai multe ori aceste schimburi se vor echilibra la un nivel mai degrabă mai jos decât mai sus, deoarece ţara considerată nu va putea exporta până la maximum posibilităţilor sale de export în fiecare din ţările contractante şi nici nu va putea importa până la concurenţa tuturor nevoilor sale de import dela fiecare din partenerii săi de compensaţie. In fapt, ţara considerată nu va vinde — de cele mai multe ori — fiecăreia din ţările cu care are acorduri de compensaţie, decât până la limita sumei pe care o poate utiliza imediat, sau într'un viitor apropiat, în fiecare din acele ţări, deşi potenţialul său de export e mai mare; de asemenea, nu va putea cumpăra — în cele mai multe cazuri — din fiecare din acele ţări, decât până la concurenţa fondurilor

acumulate în fiecare ţară cu care funcţionează compensaţia bilaterală, deşi nevoia sa de import, cel puţin din unele din acele ţări, este mai mare.

Experienţa a arătat că prea adesea exporturile unei ţări au posibilitatea şi tendinţa să se îndrepte spre o serie de ţări, care nu sunt în acelaşi timp în mod natural, furnizorii cei mai importanţi ai ţării considerate, sau care au prestat sau prestează acesteia cele mai multe servicii.

Dar în afară de inconvenientul generalizării schimburilor pe cale bilaterală, sistemul compensaţiilor este de natură să aducă o restrângere a schimburilor internaţionale şi din cauza dificultăţilor tehnice pe care le implică încheerea şi de care se loveşte buna funcţionare a acordurilor de compensaţii.

Din cauza greutăţilor inerente încheerii acordurilor de compensaţie globală, date fiind varietatea şi multiplicitatea intereselor în joc, precum şi din cauza imposibilităţii adaptării prompte a diferitelor acorduri la schimbările uneori rapide şi neprevăzute, ale condiţiunilor în care se exercită comerţul reciproc între diferitele State, nu rare au fost cazurile în care acordurile n'au mai putut funcţiona — fie din cauza alimentării insuficiente a conturilor de compensaţie, fie dimpotrivă din cauza unei alimentări excesive a aceloraşi conturi — şi n'au putut fi modificate şi adaptate la noile condiţiuni decât după o trecere îndelungată de timp şi după serioase dificultăţi.

Necesitatea de a stabili în unele cazuri cursuri fixe între monedele celor două ţări partenere ale compensaţiei globale, lipsa uneori de elemente obiective pentru determinarea acestor cursuri, existenţa intereselor contradictorii la stabilirea lor, precum şi greutatea adaptării cursului, odată fixat de comun acord, la condiţiunile mereu schimbătoare de natură să afecteze raportul între monedele celor două ţări partenere ale clearingului, constitue încă unele din cauzele importante, care pot împiedeca şi au şi împiedecat adesea, în fapt, buna funcţionare a acordurilor de compensaţie globală.

Se cuvine în sfârşit să observăm că sistemul compensaţiilor globale a putut fi utilizat în unele cazuri ca un mijloc de expansiune comercială, tocmai din cauza inconvenientelor pe care acest sistem le poate prezenta în general. Este vorba mai ales de cazul Germaniei după 1933, care — oferind preţuri foarte convenabile — a putut importa mărfuri dela partenerii săi de clearing pentru sume importante, contravaloarea acestor mărfuri a fost vărsată în clearing în conturi blocate de însăşi tehnica clearing-ului, ceeace a silit pe acei parteneri să sporească la rândul lor importurile din Germania, spre a utiliza disponibilităţile astfel acumulate.

Utilizând anumite condiţiuni geografice sau economice favorabile, unele ţări au găsit în acordurile de clearing un

instrument care le-a permis să modifice în mod sistematic vechile curente de schimburi comerciale. Aceste acorduri au devenit în felul acesta un instrument de politică comercială ca și contingentele sau taxele vamale.

Ceva mai mult, din instrument de expansiune comercială și economică în general, sistemul compensațiilor globale a putut fi utilizat — ce e drept cu ajutorul unor împrejurări excepționale — ca un mijloc de a obține credite în mărfuri. Mărfurile importate se plăteau prin simpla creditare în cont, în favoarea organismului de clearing din cealaltă țară care a devenit astfel adeseori titular de sume importante în moneda țării importatoare, pe care nu le putea utiliza imediat din cauza imposibilității acelei țări de a face export de mărfuri sau prestațiuni de servicii pentru acele sume. In această situațiune, țările care făcuseră exportul erau silite să finanțeze din mijloace proprii pe exportatorii lor și să aștepte, fără termen, prilej de utilizare pentru disponibilitățile uneori importante ce-și creaseră în anumite conturi de clearing.

O bună parte din aprovizionarea de mărfuri a Germaniei din țările ocupate sau din țările Sud-Estului European — printre care România — în timpul ultimului război, s'a făcut pe această cale.

Precum se vede, suntem în asemenea cazuri foarte departe de scopul urmărit acum câțiva ani prin introducerea clearingului, care, din mijloc de recuperare a creanțelor în suferință a putut deveni, în ultimul timp mai ales, un mijloc de a importa mărfuri pe datorie.

SECȚIUNEA IV

Compensațiile plurilaterale.

Din cele expuse mai sus rezultă că unul din inconvenientele principale ale compensațiilor derivă din faptul că ele îndrumează relațiunile economice dintre țări pe calea schimburilor bilaterale. Era firesc, dacă este așa, ca să se încerce extinderea sistemului pe calea pe care au mers lichidările de creanțe în regim liberal, prin încheerea de compensații multilaterale.

Aceasta înseamnă, în mod schematic, că dacă o țară A obține excedente din schimbul de mărfuri și servicii cu un grup de țări B, să poată utiliza în total sau numai parțial, aceste excedente pentru achitarea deficitelor ce aceeași țară A le-ar avea, din schimbul de mărfuri și servicii, față de un al treilea grup de țări C. In practică, A ar putea utiliza excedentul său din relațiile cu B, pentru plăți în C, numai

până la concurența deficitului pe care C la rândul său l-ar avea față de B.

Lăsând la o parte faptul că un asemenea sistem de compensație multilaterală nu ar realiza un adevărat progres față de compensațiile bilaterale, decât dacă ar tinde să devină universal, pentru a îngloba totalitatea sau cel puțin un număr foarte mare de țări participante la schimburile internaționale, se cuvine să subliniem imediat, că stabilirea unui asemenea sistem ar implica multiplicarea greutăților menționate și mai sus, care se ivesc cu ocazia încheerii acordurilor bilaterale de compensație, și care au îngreunat sau compromis adeseori buna funcționare a unor asemenea acorduri. Ceva mai mult, sistemul ar implica și o oarecare limitare a libertății de mișcare sau a suveranității Statelor participante, care ar urma să se supună restricțiunilor consimțite prin actul de constituire al compensației multilaterale, precum și directivelor organismului internațional însărcinat cu supravegherea aplicării sistemului.

Realitatea acestor dificultăți explică de ce nu s'a putut înjgheba efectiv până în prezent un sistem de compensații multilaterale, deși n'au lipsit în ultimii ani nici recomandări călduroase ale economiștilor și oamenilor de stat în favoarea lui, nici chiar unele planuri de realizare practică [19].

Efortul poate cel mai însemnat și cel mai recent făcut în această direcție, după părerea noastră, îl constitue planul britanic intitulat Proposals for an International Clearing Union, cunoscut sub numele de Plan Keynes, publicat la 7 Aprilie 1943 [20].

---

19. Vezi *SEGUILLON (Y.), op. cit., capitolele: Les Essais d'ententes multilatérales,* p. 215 și urm. și *Un projet d'entente multilatérale. Le plan Milhaud* p. 233 și urm., precum și bogata bibliografie specială dela pag. 269 și urm. a acelei lucrări.

Pentru planul Milhaud, socotit ca unul din cele mai interesante ce s'au întocmit, vezi *MILHAUD (E), Trève de l'or et clearing international* și *La compensation internationale intégrale,* ambele Maison Cooperative du Livre, Genève, prima 1933, a doua 1935 și *Une idée en marche. La compensation organisée* și *Le Chèque-compensation international devant l'opinion,* ambele Sirey, Paris, prima 1935, a doua 1936.

Vezi și o critică a planurilor D. E. Milhaud în: *PICARD (R), Quelques plans de restauration du commerce (Critique du plan Milhaud)* și *Le Chèque-compensation international devant l'opinion (Critique du plan Milhaud),* ambele în Revue d'Economie politique, Recueil Sirey, Paris, prima în 1933, pag. 483 și urm., a doua în 1936, p. 1633 și urm..

20. Prezentat în aceeași zi Camerii Comunelor de Ministrul Finanțelor Sir Kingsley Wood și publicat ca White Paper, document oficial alb, sub Cmd. 6437, His Majesty's Stationery, London, 1943. Vezi și *The Times,* London, din 8 Aprilie 1943.

Planul nu a fost adoptat. Ţările participante la Conferinţa Monetară dela Bretton Woods, din vara anului 1944, care au cercetat şi problema orientării viitoare a schimburilor internaţionale, au preferat să se angajeze pe o cale care duce mai de grabă spre libertatea schimburilor internaţionale, decât spre dirijarea lor. Planul Keynes reprezintă totuşi o reuşită alcătuite din punct de vedere tehnic. Cei ce l-au studiat şi-au putut da însă seama de complexitatea problemelor ce trebuiau să fie rezolvate într'o încercare de acest fel, de efortul constant ce ar trebui depus de ţările participante la sistem, precum şi de renunţările la care ele ar urma să consimtă, pentru ca rezultatele aplicării să poată fi satisfăcătoare.

Practic, o îmbunătăţire a sistemului compensaţiilor bilaterale — ameliorare limitată şi de o aplicare restrânsă de altfel — s'a putut realiza până acum numai prin acordurile de transfer.

Compensaţiile globale, sub forma acordurilor de transfer, au putut, într'adevăr, scăpa în parte de inconvenientele semnalate mai sus, dar se cuvine să repetăm că o asemenea formă de compensaţie nu poate exista decât în cazul în care una cel puţin din cele două ţări partenere ale acordului, şi anume aceea în care se ţin conturile de transfer, are un regim liber de devize, ceeace implică, cel puţin în acea ţară, un element monetar de stabilitate.

Dirijguirea funcţionează mulţumitor în acest caz, fiindcă suntem mai aproape de libertate!

SECŢIUNEA V

Apreciere critică a regimului compensaţiilor.

Lămuririle date mai sus ne-au arătat — atât din punct de vedere al politicei economice, cât şi din punct de vedere tehnic — condiţiunile în care funcţionează în zilele noastre, schimburile comerciale dintre popoare. Ne rămâne de văzut cum poate fi judecat acest sistem.

Judecata nu este uşoară.

Sistemul acordului de compensaţie sub diferitele lui forme: clearing, acord de plăţi, acord de transfer sau compensaţiuni particulare, a fost imaginat şi desvoltat pe o scară foarte întinsă — mergând în ultimii ani aproape până la etatizarea comerţului exterior — în împrejurări excepţionale:

mai întâi criza din 1929—1931,

apoi situaţiunea politică şi economică creată de ameninţarea războiului sub care a trăit Europa câţiva ani, înainte de Septemvrie 1939,

în sfârşit, economia de război din ce în ce mai rigidă în care ne aflăm de şase ani.

Sistemul a funcţionat şi funcţionează deci — ca mijloc de adaptare a schimburilor economice la dificultăţile create de împrejurări de criză — în condiţiuni sensibil diferite de condiţiunile în care se desfăşura vieaţa economică şi schimbul internaţional de mărfuri în vremuri normale. Valoarea experienţei pe care o facem trebue deci judecată în această lumină. Iată o primă constatare.

A doua constatare. Restricţiunile impuse comerţului exterior în ultimii zece ani sub apăsarea condiţiunilor excepţionale pe care le-am semnalat mai sus, au avut ca rezultat fără îndoială o restrângere, serioasă în anumite momente, a schimburilor internaţionale, ceeace a pricinuit: o scădere a nivelului de vieaţă a populaţiei; în unele ţări nerespectarea angajamentelor internaţionale, însoţită fireşte de pagube pentru ţările creditoare; în sfârşit, dificultăţi serioase în multe ţări — până la începerea războiului — în plasarea excedentelor exportabile, în condiţiuni care să răspundă nevoilor ţărilor exportatoare.

A treia constatare. Diriguirea comerţului exterior aşa cum se face azi, instituită într'un moment în care, cum am mai spus, relaţiunile comerciale erau deja stăpânite de un protecţionism foarte accentuat, a avut ca rezultat o foarte serioasă agravare a protecţiei.

La efectul protecţionist al taxelor vamale în vigoare şi al celorlalte măsuri diverse prin care se exercită o politică de protecţie, s'au adăogat pentru import — ca şi pentru export în multe cazuri — dificultăţile create pe de o parte, de măsurile de reglementare a mişcării mărfurilor — prohibiţii, contingente — pe de alta, de restricţiunile ce privesc plata lor şi executarea angajamentelor financiare internaţionale. Practic, aceste măsuri au, în general, o acţiune mai energică decât metodele obişnuite ale politicei protecţioniste, taxe sub diferite pretexte, care au depăşit, în proporţii nebănuite, nivelul care se socotea posibil altădată, ajungând la sarcini de 200—300%, în unele cazuri.

La adăpostul acestui protecţionism — a patra constatare — s'au produs, în sânul economiilor naţionale, prefaceri, uneori adânci — accentuarea procesului de agrarizare a ţărilor industriale şi de industrializare a ţărilor agricole — care au mers în unele ţări până la o politică intensă de autarkie. Ele au provocat în acele economii o schimbare de structură, care schimbă aspectul comerţului exterior al acestor ţări şi de care va trebui, fireşte, să ţinem seama în ziua în care se va discuta aşezarea viitoare a schimburilor comerciale internaţionale.

Sistemul schimburilor bilaterale, a cincea constatare, pe care se reazimă exclusiv — cel puţin în tehnica actuală a acor-

durilor de compensaţie în vigoare[21] — relaţiunile economice şi financiare dintre ţări, duce[22] adeseori, la aşa numitele „vârfuri", adică solduri în favoarea uneia din ţările contractante, care pot atinge, în unele cazuri — cazul României de pildă în timpul ultimului război, în relaţiunile sale cu Germania — sume foarte importante.

Aceste solduri reprezintă în realitate credite consimţite de ţările excedentare, credite ce depăşesc uneori puterile acestor ţări şi a căror existenţă are consecinţe supărătoare pentru situaţia lor economică şi monetară.

Insfârşit, a şasea şi ultima constatare, aplicarea regimului de diriguire şi control al comerţului exterior şi al plăţilor în străinătate — ca şi întregul sistem de economie dirijată, în care s'au angajat, într'o măsură mai mult sau mai puţin întinsă, toate ţările în ceasul de faţă — pune în sarcina organelor de stat o răspundere care depăşeşte, adeseori, putinţa de informare şi de realizare a acestor organe, ceeace firesţe, creează pentru lumea producătoare — adică tocmai aceea de care depinde buna stare şi propăşirea unei ţări — o situaţiune puţin favorabilă unei activităţi normale.

Nu putem spune, firesţe, într'un moment în care ostilităţile abia au luat sfârşit şi în care nu se întrevăd nici condiţiunile în care se va încheia pacea, nici aşezarea pe care lumea o va căpăta mâine, ce rol vor mai juca sistemele actuale de compensaţiune în acea aşezare.

Constatările ce am făcut mai sus ne permit însă să ne dăm seama de dificultăţile pe care le ridică — şi le vor ridica cu mai mult cuvânt în momentul în care vor fi încetat condiţiunile morale şi materiale create de război — sistemele actuale de diriguire şi control ale comerţului exterior, spre a le judeca, aşa cum se cuvine, în ziua când se va pune problema noucı orientări a relaţiunilor comerciale dintre popoare.

---

21. S'au imaginat sisteme de clearing şi compensaţii plurilaterale, care ar uşura lichidarea acestor solduri. Examinarea acestor sisteme depăşeşte desigur cadrul cursului nostru. E suficient însă să spunem că până acum, asemenea sisteme de clearing plurilateral nu au găsit o aplicare practică, cu excepţia unor acorduri — ca cel dintre România şi Bulgaria de pildă — neînsemnate faţă de volumul comerţului european actual.

22. Cu toate sforţările care se fac pentru a realiza echilibrul acestor schimburi, echilibru pe care se sprijină ideea însăşi a compensaţiei.

CAPITOLUL II

Înțelegerile economice internaționale.
Carteluri internaționale [1].

Agenția telegrafică Rador a publicat, la 31 Octombrie 1945, o telegramă din New-York prin care anunță că s'a întocmit, în Statele Unite, „Charta Comerțului mondial", ce se speră că va fi folosită ca bază de discuție în Conferința Co-

---

1. Chestiunea are o bogată bibliografie. Vezi între altele: *KYPRIOTIS (M), Les Cartels Internationaux,* Paris, 1936; *LIEFMANN (R), Kartelle, Konzerne und Trusts,* E. H. Moritz, Stuttgart, 1930; *PIETTRO (A), Économie dirigée et commerce international,* Sirey, Paris, 1935; *PLUMMER, International Combines in Modern Industry,* London, 1934; *RAZOUS (P), Cartels, Trusts et diverses Ententes de Producteurs,* Dunod, Paris, 1935; *TCHERNOFF (J), Ententes Économiques et Financières,* Sirey, Paris, 1933, ultimul preocupat mai mult de aspectul juridic și financiar al problemei decât de cel economic.

Vezi și în publicațiunile Societății Națiunilor, sub Questions Économiques et Financières: *WIEDENFELD (Dr. K), Les Cartels et les Trusts,* Geneva (1926. II. 70); *MAC GREGOR (D. H.), Les Cartels Internationaux,* Geneva (1927. II. 16); *ROUSIERS (P. de), Les Cartels et les Trusts et leur évolution,* Geneva (1927. II. 21); *LAMMERS (M), La Législation sur les Cartels et les Trusts,* Geneva (1927. II. 33); *CASSEL (G), Les tendances monopolisatrices dans l'industrie et le commerce au cours de ces dernières années,* Geneva (1927. II. 36); *DECUGIS (H), OLDS (R. E.)* și *TSCHIERSCHKY (S), Etude sur le Régime Juridique des Ententes Industrielles,* Geneva (1930. II. 11); *BENNI (A. ST.), LAMMERS (C.), MARLIO (L)* și *MEYER (A), Etude sur les Aspects économiques de différentes Ententes Industrielles Internationales,* Geneva (1930. II. 41) și *Rapport Général sur les Aspects Economiques des Ententes Industrielles Internationales;* Geneva (1931. II. B. 21).

Mai vezi și publicațiunile Biroului Internațional al Muncii (B. I. T.) din Geneva: *OUALID (W), Les Ententes Industrielles Internationales et leurs consèquences sociales.* La défense des travailleurs et des consommateurs (C. E. C. P. 94), 1926 și *HIRSCH (J), Les monopoles na-*

mercială a Naţiunilor Unite care urmează să aibă loc în Mai sau Iunie 1946 [2].

Printre recomandările privind desfăşurarea viitoare a comerţului internaţional conţinute, după redactorul telegramei, în acea Chartă, figurează:

„măsuri în vederea îngrădirii cartelurilor internaţionale şi desfiinţarea cartelurilor secrete printr'un sistem de înregistrare publică a tuturor înfiinţărilor de carteluri".

Ştirea de mai sus ne duce la o ultimă chestiune, strâns legată de organizarea schimburilor internaţionale, aceea a locului pe care îl ocupă, în această organizare, înţelegerile economice sau cartelurile internaţionale şi a înrâuririi pe care o pot exercita acestea asupra orientării acelor schimburi.

Cum se pune problema?

In capitolele anterioare [3] ne-am ocupat de înţelegerile care intervin între Guvernele diferitelor ţări în vederea stabilirii cadrului sau condiţiunilor în care au să se desfăşoare schimbul de mărfuri dintre aceste ţări sau chiar — în ultimii cincisprezece ani în deosebi [4] — schimburile internaţionale în general.

In afară de aceste convenţiuni care se fac, cum am văzut, dela Stat la Stat, s'au desvoltat în ultimele decenii şi alte înţelegeri economice pe plan internaţional, industriale în deosebi, încheiate de data aceasta nu între Guverne, ci între particulari: industriile interesate din fiecare ţară sau grupări profesionale, mai mult sau mai puţin întinse, în care se încadrează acele industrii.

Aceste înţelegeri economice internaţionale, aşa numitele carteluri internaţionale, au de scop, ca şi cele naţionale, de altfel [5]:

să asigure o mai bună adaptare între producţie şi consum decât poate asigura — în anumite momente sau anumite împrejurări — regimul liberii concurenţe;

---

tionaux et internationaux au point de vue des interêts de l'ouvrier, du consommateur et de la rationalisation (C. E. C. P. 99) 1926.

Vezi, în sfârşit, *Handwörterbuch der Staatswissenschaften* Ed. IV, Vol. V, p. 468 şi urm. şi 611 şi urm..

2. Vezi *Timpul,* Bucureşti, din 2 Noemvrie 1945.

3. Vezi *supra,* p. 399 şi urm..

4. Vezi *supra,* p. 465 şi urm..

5. Pentru cartelurile naţionale, interne, vezi şi cursul nostru dela Facultatea de Drept din Bucureşti, intitulat *Curs de Politică Economică. Politică Industrială: Carteluri.* Editura Cursurilor Litografiate, 1945, p. 553 şi urm..

să limiteze concurența între industriile de același fel din diferitele țări;

să creeze o diviziune a muncii mai rațională și o expansiune a schimburilor internaționale mai ordonată decât acele ce s'ar putea realiza prin jocul regimurilor protecționiste în care se găsesc încadrate, în țara lor, fiecare din industriile ce participă la o asemenea înțelegere.

In vederea realizării scopurilor expuse mai sus, aceste înțelegeri cuprind, după caz:

contingente limitative de fabricație, pentru fiecare industrie care participă la înțelegere;

rayon-are, adică o atribuire geografică a pieților sau zonelor de desfacere;

stabilire de anumite tipuri de fabricație, adică standardizare, sau limitarea tipurilor existente, etc..

Toate aceste măsuri — ca și măsurile diverse prin care Statul realizează o politică de protecționism de care ne am ocupat mai sus[6] — înrâuresc firește prețul produselor și poziționea diferitelor întreprinderi, pe piețele internaționale.

In ultimii ani dinaintea izbucnirii războiului din 1939, înțelegerile internaționale de acest fel erau destul de numeroase. Ele înglobau, în general, industrii producătoare de obiecte de mare consum, cu tipuri relativ reduse și bine determinate, de pildă: șine de cale ferată, oțeluri, fier sau fontă brută, becuri electrice, aluminium, anumite substanțe chimice, sticlă, etc..

Accentuarea protecționismului, controlul schimburilor internaționale, tendințele de autarkie ce s'au desvoltat în unele țări, în sfârșit, aspectele noui pe care le-au luat relațiunile economice dintre popoare în preajma lui 1939 și de atunci încoace au schimbat simțitor alcătuirea și condițiunile de existență ale cartelurilor internaționale.

In asemenea împrejurări și în lipsă de informațiuni recente, socotim preferabil să amânăm cercetarea mai de aproape a structurii și funcționării acestor înțelegeri și a rolului pe care îl pot juca, alături de acțiunea guvernamentală, în orientarea de mâine a schimburilor internaționale, până ce vom dispune de o mai largă documentare.

---

6. Vezi *supra*, p. 285.

PARTEA IV

Scurtă privire asupra istoriei politicii comerciale

Scurtă privire asupra istoriei politicii comerciale

Am arătat, cu prilejul cercetării doctrinelor liberale şi intervenţioniste[1], precum şi în capitolul consacrat expunerii tendinţelor actuale în politica comercială a lumii[2], că liber-ul schimb şi protecţionismul[3], ca şi liberalismul şi intervenţionismul[3] au cunoscut, dealungul vremurilor, perioade de alternanţe, cu predominarea uneia sau celeilalte concepţiuni, determinată, fie de condiţiunile economice de fapt, fie de ideile sociale sau politice ce stăpâneau acele perioade şi care se reflectează bine înţeles în evoluţiunea istorică a politicii comerciale a lumii şi a raporturilor economice dintre popoare.

Caracterul şi dimensiunile lucrării de faţă nu ne îngăduie o expunere întinsă a acestei evoluţiuni. Vom mărgini deci cercetarea noastră la aspectele recente ale politicii comerciale şi schimburilor internaţionale şi vom examina, în capitolele ce urmează:

mai întâiu veacul XIX şi primii ani ai veacului XX, până la războiul din 1914—1918;

apoi perioada 1919—1939, dintre cele două războaie mondiale.

Vom încerca să desprindem, în sfârşit, orientarea ce pot să capete raporturile comerciale dintre popoare în viitoarea aşezare economică a lumii.

---

1. Vezi *supra*, p. 36.

2. Vezi *supra*, p. 155—156.

3. Asupra raportului dintre aceste două perechi de noţiuni, judecat adeseori greşit, vezi şi *supra*, p. 90, nota 8.

CAPITOLUL I

Politica comercială şi schimburile internaţionale în veacul XIX şi XX, până la războiul din 1914—1918.

Primele decenii ale veacului XIX sunt caracterizate de politica foarte accentuată de protecţionism, care a dominat şi secolul XVIII.

Spre mijlocul veacului XIX ia naştere, însă, o întinsă acţiune în favoarea liberului schimb, care înrâureşte foarte serios politica comercială a Europei până spre sfârşitul acelui veac.

Intr'adevăr, triumful ligii fondate de Richard Cobden, la Manchester: „Anti-Corn Law League", în 1838, duce. în 1846, la suprimarea faimoasei „scări mobile" de taxe protecţioniste asupra cerealelor şi înlocuirea ei cu o taxă redusă care avea să dispară, şi ea. în 1869.

In 1849, sir Robert Peel suprimă „actele de navigaţie", pe care se sprijinise, dela Cromwell (1651) şi Carol II (1660) încoace, măreaţa desvoltare a puterii maritime a Angliei, iar în 1854, Anglia renunţă la monopolul de cabotaj [1], de care se bucura până atunci pavilionul britanic.

Anul 1860. aduce suprimarea ultimelor taxe vamale protectoare din tariful britanic.

In Germania, realizarea succesivă a Uniunii vamale, *Zollverein*-ul [2], dela 1819 încoace, face să dispară barierele vamale între ţările ce aveau să constitue, după 1871, unitatea politică a Reich-ului.

In Franţa, Napoleon III câştigat ideilor lui R. Cobden, Fr. Bastiat şi M. Chevalier, încearcă, în 1856, să înlocuiască prohibiţiunile de import cu taxe vamale.

In sfârşit, faimosul tratat de comerţ, încheiat cu Anglia la 23 Ianuarie 1860, de Napoleon al III-lea — împotriva re-

---

1. Trafic maritim sau fluvial între porturi naţionale.
2. Vezi *supra*, p. 455 şi urm..

zistenţei pe care ideile sale liberale le stârnise în cercurile interesate din Franţa — cu clauza naţiunii celei mai favorizate consacră o reducere foarte simţitoare a protecţionismului.

Acest tratat a fost urmat de o serie de alte convenţiuni, semnate de Franţa şi Anglia cu mai multe ţări — printre care unele foarte importante, din punct de vedere al schimburilor internaţionale — ca Germania şi Belgia. Prin jocul clauzei naţiunii celei mai favorizate se extindeau şi la aceste ţări avantajele tarifare, adică reducerea protecţionismului, stipulate de tratatul franco-englez citat mai sus.

Convenţiunile comerciale încheiate de România, la 22 Iunie 1875 cu Austro-Ungaria, la 27 Martie 1876 cu Rusia şi la 14 Noemvrie 1877 cu Germania — convenţiuni care au fost viu criticate din punct de vedere al intereselor economiei româneşti, la primii paşi ai desvoltării ei — se înscriu şi ele în aceeaşi mişcare de liber schimb.

Ne găsim astfel în prezenţa a numeroase acte, de o covârşitoare importanţă, care dovedesc progresul ideilor de liber-schimb la mijlocul şi în a doua jumătate a veacului trecut.

Liber-ul schimb n'a prins totuşi rădăcini prea adânci în Europa. Curând, spre sfârşitul veacului al XIX-lea, se produce o reîntoarcere la politica de taxe vamale ridicate.

E drept că această politică nu a fost inspirată totdeauna numai de tendinţe protecţioniste, ci, cum am mai spus [3], şi de nevoi financiare: cazul Franţei, în politica lui Thiers după pacea dela Frankfurt (1871), cazul Germaniei în politica lui Bismarck câţiva ani mai târziu.

Mişcarea se menţine şi se accentuează: în Germania, cu măsurile de protecţionism agrar luate de Bismarck, în primăvara anului 1879, în Franţa, cu tariful protecţionist destul de accentuat adoptat, în 1892, de Ministerul Méline.

Exemplul german şi politica franceză fac şcoală. Italia urmează aceeaşi politică; Rusia deasemenea se angajase pe această cale încă din 1877.

Tariful din 1886 — care a provocat războiul vamal cu Austro-Ungaria — urmat de prima lege pentru încurajarea industriei naţionale din 12 Mai 1887, pun România pe calea aceleeaşi politici protecţioniste, care, de altfel, nu a mai fost părăsită de atunci încoace şi s'a desvoltat aproape exclusiv pe teren industrial, odată cu creşterea importanţei industriei româneşti.

Politica Statelor Unite a fost diferită de aceea europeană schiţată mai sus.

In prima jumătate a veacului XIX — în timp ce întreaga Europă, aproape, era angajată într'o politică de prohibiţiuni —

---

3. Vezi *supra*, p. 296.

Statele Unite au practicat o politică de protecţionism moderat. Către 1860, din contra, tocmai în momentul în care, cum am arătat, Europa se orienta către liber-schimb, protecţionismul american a fost întărit. Tendinţa s'a menţinut şi s'a accentuat de atunci încoace — cu oarecari oscilaţiuni — în mai multe tarife: Mac Kinley (1890), Dingley (1897), etc..

La finele veacului XIX tendinţele protecţioniste sunt generale.

Mişcarea continuă în veacul XX, caracterizată, în ce priveşte schimburile internaţionale în toate ţările civilizate, prin accentuarea protecţionismului, care avea să depăşească în zilele noastre, ca întindere şi adâncime, tot ce s'a înfăptuit pe acest teren altădată.

Anglia, leagăn al liberului schimb în veacul trecut, începe şi ea, în primii ani ai veacului nostru, să-şi schimbe orientarea.

In preajma anului 1903, asistăm la o campanie dusă sistematic în favoarea protecţionismului, pe de o parte de către partizanii ideii de „fair trade", comerţ leal, în loc de „free trade", comerţ liber, pe de alta de protagoniştii imperialismului britanic.

Cei dintâi susţineau imposibilitatea de a continua o politică de liber schimb, care deschidea pieţele britanice produselor străine, în timp ce pieţele străine ridicau, în faţa produselor engleze, bariere vamale considerabile. Cei din urmă erau preocupaţi de necesitatea întăririi solidarităţii imperiale şi creării unei comunităţi de interese materiale între Anglia şi Dominioanele ei, ca temelie a ideii de „grater Britania".

Un sistem de taxe vamale aşezate asupra tuturor mărfurilor străine, cu un regim de preferinţe [4] în favoarea Dominioanelor, aveau să asigure realizarea unei asemenea politici.

In preajma isbucnirii războiului din 1914, D. Chamberlain, fost prim ministru, se puse în fruntea campaniei protecţioniste. Foarte strâns legată de un întreg trecut de liberalism, opinia publică britanică rezistă câtăva vreme la această campanie. Sub presiunea dificultăţilor creeate de războiul din 1914—1918, tendinţele de ocrotire vamală câştigă, totuşi, teren. Triumful ideii protecţioniste în Anglia nu mai era departe.

Aceeaşi tendinţă se constată şi în Franţa, Germania [5] şi Statele Unite [6].

---

4. Vezi *supra,* p. 440 şi urm..

5. Tarifele practicate de Franţa, Germania şi alte state, înainte de 1914, oferă adesea asemenea exemple.

6. In preajma războiului din 1914—1918 tariful Underwood (1913) instituia taxe mai moderate şi ar fi putut constitui o experienţă inte-

Dat fiind locul pe care îl ocupă aceste ţări în schimburile internaţionale, era firesc ca politica lor să fie urmată şi de alte ţări mai mici, cu atât mai uşor cu cât o atitudine protecţionistă răspundea propriilor preocupări ale acestor ţări, dornice nu să accentueze specializarea şi diviziunea internaţională a muncii, dictate de condiţiunile naturale în care se găseau, ci să realizeze, prin protecţionism, o mai largă desvoltare a tuturor posibilităţilor lor economice prezente sau viitoare.

Tendinţele protecţioniste ce semnalăm se manifestau sub două forme:

pe de o parte, o formă cu caracter general: ridicarea taxelor vamale sau instituirea de restricţiuni sub diferite forme;

pe de alta, măsuri de discriminare între naţiuni, adică înlăturarea egalităţii dintre ele, tarife sau măsuri speciale în favoarea unor anumite ţări.

Cu toate acestea, încercând o caracterizare de ansamblu a situaţiunii comerţului exterior şi a raporturilor economice dintre popoare în preajma anului 1914, se poate spune că în acel moment relaţiunile comerciale între diferitele ţări se desfăşurau, în general, în condiţiuni favorabile, în comparaţie cu cele ce se vor constata în perioada dintre cele două războaie: 1919—1939.

Aceste relaţiuni erau bazate din punct de vedere monetar pe un etalon internaţional, aurul şi pe o stabilitate reală şi întinsă a cursurilor diferitelor monede naţionale. Credite internaţionale, pe termen scurt sau lung, acordate de organisme particulare, îndestulau cele mai multe din nevoile diferitelor pieţe. Barierele vamale — destul de ridicate, e drept, faţă de nivelul lor de altădată — erau încă moderate, dacă ne gândim la înălţimea pe care au atins-o, sub diferite forme, taxele protectoare în ultimii ani. Egalitatea de tratament, în materie vamală, a tuturor ţărilor străine era practicată, în general, pretutindeni. Restricţiunile în comerţul exterior, în afară de taxele obişnuite de import — sau uneori de export — erau puţin numeroase şi de mică importanţă. In sfârşit, în nicio ţară comerţul exterior nu era supus unei reglementări oficiale şi directe.

Nu este inutil, credem, să punem în lumină, încă odată[7] în legătură cu ultima constatare, distincţiunea ce trebue făcută între protecţionism, de o parte, şi schimburi dirijate, adică

---

resantă, dacă războiul, mai întâi, şi intrarea în acţiune a Statelor-Unite, mai pe urmă, nu ar fi creeat o situaţiune excepţională. Tariful Fordney-Mac-Cumber (1922) reia tradiţia unui protecţionism foarte accentuat.

7. Spre a evita erorile sau confuziunea pe care le-am constatat de multe ori.

acţiunea directă a Statului în materie de comerţ exterior, de altă parte. Cum am mai spus şi altă dată [8], o atitudine de protecţionism în comerţul exterior este, fără îndoială, expresiunea unei politici de intervenţiune. Aplicarea de taxe protectoare, chiar ridicate, nu înseamnă însă, implicit, că ne aflăm într'un regim general de intervenţie, adică într'un regim care a înlăturat liberalismul. A fortiori, aceasta nu înseamnă economie dirijată, cu sensul pe care îl au aceste cuvinte în zilele noastre.

Eram angajaţi, într'adevăr, aproape pretutindeni, în momentul isbucnirii războiului din 1914, într'o politică de protecţionism destul de accentuat, organizarea vieţii economice în întregul ei, era, totuşi, individualistă, liberală. Comerţul cu străinătatea se făcea, cum am mai spus [9], de particulari, în regim de liberă concurenţă şi se orienta într'un sens sau altul prin mecanismul preţurilor. Intervenţiunea Statului se manifesta numai prin taxele vamale sau măsuri tehnice echivalente şi în unele cazuri, destul de limitate, prin anumite măsuri de restricţie.

Şi tocmai aci stă marea deosebire între situaţiunea din 1914 şi aceea pe care o vom constata în cea de a doua parte a perioadei 1919—1939, ce vom examina mai departe, şi anume perioada posterioară crizei din 1929—1931.

Asistăm într'adevăr, cum vom vedea, dela 1931 la 1939 nu numai la o creştere a întinderii şi nivelului protecţiei — urcare ce se produsese şi în ultimele decenii dinainte de 1914 — simplă chestiune de măsură, nu numai la o sporire însemnată a restricţiunilor de tot felul, în general limitate până în 1914, dar şi la o schimbare de concepţie şi de metodă în organizarea schimburilor: amestecul direct al Statului în înseşi operaţiunile de comerţ exterior, instituirea deci a unei economii dirijate şi în relaţiunile economice dintre popoare, care a dus pretutindeni la reducerea rolului sau iniţiativei particulare în acest domeniu şi, în unele cazuri, chiar şi la excluderea ei.

*

* *

Am expus mai sus situaţiunea în care se aflau comerţul exterior şi schimburile internaţionale în momentul isbucnirii primului război mondial, August 1914.

Nu ne vom opri asupra perioadei 1914—1918, stăpânită de războiul care cuprinsese cele mai mari ţări comerciale ale lumii: Anglia, Franţa, Germania, Rusia şi Statele Unite.

In măsura în care schimburile comerciale au putut să continue, în afară, firește, de cele impuse de nevoile militare, nivelul taxelor vamale a rămas, în general, neschimbat.

---

8. Vezi *supra*, p. 18 şi p. 90, nota 8.
9. Vezi *supra*, p. 163 şi urm..

In ce priveşte restricţiunile şi discriminările, ambele grupuri beligerante, Puterile Aliate ca şi Puterile Centrale, au expus, între 1914 şi 1918, programe — Declaraţiunea Puterilor Centrale dela Viena din 1916, sau Rezoluţiunile Conferinţei economice aliate, dela Paris din acelaş an — care prevedeau pentru sfârşitul ostilităţilor menţinerea restricţiunilor şi discriminărilor faţă de ţările inamice [10].

10. Vezi *Commercial Policy*, p. 15, citat mai jos, la p. 496.

CAPITOLUL II

Politica comercială și schimburile dintre popoare dela 1919 la 1939 [1].

Istoria relațiunilor comerciale internaționale dela 1919—1939 se împarte în două perioade distincte, de durată aproape egală:

cea dintâi se întinde dela încetarea războiului, fine 1918, la criza din 1929—1931,

cea de a doua, dela această criză până la începutul războiului din 1939.

1. Spre finele anului 1942, a apărut la Geneva — în cadrul unui plan general de cercetări consacrate pregătirii politicii economice de după război — un foarte interesant studiu al Departamentului economic și financiar al Societății Națiunilor, sub titlul: Politica Comercială între cele două războaie: propuneri internaționale și politici naționale, care se ocupă, de-o-potrivă, de latura politică ca și de cea tehnică a schimburilor comerciale internaționale și îmbrățișează, într'un număr restrâns de pagini, tocmai perioada de douăzeci de ani care face obiectul capitolului de față, dela sfârșitul războiului din 1914—1918 la începutul războiului din 1939.

Prima parte a studiului conține un scurt istoric al relațiunilor comerciale dintre popoare, în lumina convențiunilor și conferințelor internaționale care au avut loc în această perioadă; cea de a doua examinează cauzele succesului sau nereușitei măsurilor internaționale propuse.

Vezi „*Commercial policy in the interwar period: international proposals and national policies*". Partea I-a, *An historical survey*. Partea a II-a, *An analysis of the reasons for the success or failure of international proposals*. League of Nations, Geneva, 1942 (II. Economic and financial, 1942, II, A. 6). Pentru simplificarea citațiunii vom indica mai departe această carte prin *Commercial Policy*.

Vom examina mai departe fiecare din aceste perioade, care se deosebesc destul de neted prin tendinţe şi înfăptuiri diferite.

SECŢIUNEA 1

Dela încetarea primului război mondial (1918) la criza din 1929—1931.

Primul război mondial 1914—1918 a afectat serios funcţionarea mecanismului schimburilor internaţionale expus mai sus, caracterizat, trebue să o recunoaştem, în automatismul lui, printr'o suficientă armonie.

Necesităţi militare, nevoi economice sau cerinţe politice au turburat această armonie şi au impus o serie întreagă de restricţiuni — prohibiţiuni, contingente, compensaţiuni, legate de un joc complex de taxe diferite — controlul devizelor, măsuri monetare, etc., care constitue, cum am mai arătat [2], în calea desvoltării normale a schimburilor internaţionale, obstacole mult mai grave decât însuşi nivelul, chiar ridicat, al taxelor vamale.

Anul 1919 înseamnă pentru toate ţările punctul de plecare al unei politici chemate să înlăture turburările pricinuite de război şi să restabilească raporturi economice normale între popoare. Totuşi restricţiunile de care am vorbit mai sus se menţin, sau chiar se întind în unele cazuri, în primii ani după 1919, ceeace fireşte agrava dificultăţile cu care avea de luptat fiecare ţară.

O primă reacţiune contra unei asemenea politici se produsese în Octomvrie 1918, prin al treilea din cele „Patrusprezece puncte" ale istoricei Declaraţiuni a Preşedintelui Woodrow Wilson, care prevede:

suprimarea pe cât posibil mai completă a tuturor barierelor economice;

stabilirea unor condiţiuni de egalitate comercială între toate naţiunile care acceptă Pacea şi se asociază pentru menţinerea ei [3].

Chestiunea suprimării barierelor economice nu a fost examinată la Paris, în 1919, cu prilejul redactării Pactului Societăţii Naţiunilor. Stăpânite de preocupările protecţioniste

---

2. Vezi *supra*, p. 344—345, 349, etc..

3. Această a doua clauză nu aduce nicio restricţiune în ce priveşte libertatea pentru fiecare naţiune de a stabili politica sa economică. Ea înseamnă, numai, că oricare ar fi tariful pe care o ţară îl socoteşte necesar pentru propria ei viaţă economică, ridicat sau moderat, el urmează să fie aplicat tuturor naţiunilor străine.

de care am vorbit mai sus, deosebit de accentuate în acel moment în Statele Unite, cele mai multe din ţările reprezentate în acele negocieri nu erau dispuse să limiteze libertatea lor de acţiune în materie de politică comercială [4].

Inserarea unei clauze chemate să asigure tuturor popoarelor condiţiuni de egalitate comercială a făcut, din contra, obiectul unor discuţiuni foarte întinse. In prezenţa a numeroase formule, mai mult sau mai puţin categorice, care nu au fost admise, s'a ajuns, până la urmă, la un acord asupra unui text mai vag, inserat apoi în articolul 23 al Pactului Societăţii Naţiunilor, care spune:

„Sous réserve, et en conformité des dispositions des conventions internationales actuellement existantes ou qui seront ultérieurement conclues, les Membres de la Société:

. . . . . .

„e) prendront les dispositions nécessaires pour assurer la garantie et le maintien de la liberté des communications et du transit ainsi que d'un équitable traitement du commerce de tous les Membres de la Société, étant entendu que les nécessités spéciales des régions dévastées pendant la guerre de 1914—1918 devront être prises en considération" [5].

Tratatele de Pace din 1919—1920 — Versailles, Trianon, St. Germain — conţineau dispoziţiuni numeroase referitoare la politica comercială a Puterilor învinse şi a Statelor noi create şi la relaţiunile acestora cu vecinii lor. Aceste dispoziţiuni erau de cele mai multe ori pe termene scurte, trei până la cinci ani. Izvorîte din condiţiunile speciale create de acele Tratate, ele nu au avut o înrâurire prea mare asupra evoluţiunii schimburilor comerciale internaţionale dela 1919 încoace.

Prima conferinţă internaţională organizată de Societatea Naţiunilor a fost conferinţa financiară dela Bruxelles, din Octomvrie 1920. Reluând recomandările făcute, în Martie 1920, de Consiliul Suprem Economic, această Conferinţă se pronunţă în favoarea unei colaborări amicale între naţiuni, cu restabilirea graduală a libertăţii comerciale care exista înainte de 1914, înlăturarea barierelor economice artificiale şi suprimarea treptată a discriminărilor şi restricţiunilor.

Mai multe conferinţe internaţionale, care au avut loc dela 1920 la 1927 — printre care cele mai importante: la

---

4. Vezi *Commercial Policy...*, p. 16.

5. O dispoziţiune asemănătoare, în ce priveşte egalitatea comerţului şi schimburilor membrilor Societăţii Naţiunilor în principalele teritorii sub mandat (A şi B) este înserată în art. 22 al Pactului. Aplicarea acestei garanţii, care figurează şi în textul mandatelor instituite ulterior, pe baza articolului 22, era asigurată de Comisiunea Mandatelor, care funcţiona la Societatea Naţiunilor.

Porto-Rose în 1921, la Genua în Mai 1922, la Geneva în Mai 1927 — ca şi acţiunea Camerei de Comerţ Internaţionale şi aceea a Consiliului şi a Comitetelor Economic şi Financiar ale Societăţii Naţiunilor au urmărit stăruitor în acea perioadă descătuşarea comerţului internaţional, nu, firește, spre a ajunge la liber schimb — controversa de altă dată părea uitată — dar spre a reduce restricţiunile şi discriminările, a stăvili creşterea nemăsurată a barierelor vamale şi a suprima sau atenua controlul schimburilor şi măsurile restrictive în domeniul financiar şi monetar.

Acţiunea internaţională schiţată mai sus găseşte un sprijin eficace în sforţările ce se făceau în acelaşi timp, de toate ţările, pe plan naţional.

Cu încheierea Armistiţiului, în Noemvrie 1918 şi a Păcii, în vara anului 1919, se constată pretutindeni o întoarcere treptată către rânduiala dinainte de 1914. Imbunătăţiri, adeseori serioase, se produc în situaţiunea economică a multor ţări. Raporturile de schimb între ţări se îmbunătăţesc încetul cu încetul, controlul administrativ şi restricţiunile se mai atenuează, pe măsură ce aceste ţări învinq dificultăţile pe care le creease lipsa de produse alimentare şi materii prime de care suferiseră la finele războiului.

Restabilirea ordinei economice este urmată de aducerea ordinei în finanţele publice, ceeace permite oprirea sau atenuarea turburărilor monetare pricinuite de nevoile Statului.

Etalonul-aur îşi reia locul încetul cu încetul, între 1919 şi 1929, în organizarea monetară a celor mai multe ţări care îl părăsiseră. Unele ţări, printre care Marea Britanie în primăvara 1925, reuşesc să-şi restabilească — în general, pe baze diferite de cele din 1914 — sistemele lor monetare cu ajutorul, pentru multe din ele, a unor credite internaţionale adeseori însemnate [6].

Mişcările internaţionale de capital redevin element de echilibru al balanţei de plăţi a diferitelor ţări.

Cursurile schimbului îşi regăsesc o oarecare stabilitate.

In sfârşit — constatare importantă care pune în lumină însemnătatea factorului politic în desfăşurarea raporturilor eco-

---

6. România de pildă — între alte ţări — face, în 1929, stabilizarea monetară şi reintroduce etalonul-aur, cu ajutorul unui împrumut extern, Imprumutul 7%, 1929 de stabilizare şi desvoltare (vezi *supra,* p. 257), care are, prin larga participare care se realizează în plasarea lui, un caracter internaţional pe care nu l-au avut împrumuturile externe făcute de România până atunci şi care atinge cifre mult superioare împrumuturilor ei anterioare.

nomice internaţionale — Planul Dawes, referitor la plata reparaţiunilor datorate de Germania Puterilor Aliate, potrivit Tratatului dela Versailles, adoptat în conferinţa dela Londra, din August 1924[7], aduce o destindere a raporturilor politice. Un început de cooperare franco-germană, urmare a Tratatului dela Locarno (16 Octomvrie 1925) şi, un an după aceea, intrarea Germaniei în Societatea Naţiunilor (8 Septemvrie 1926) aveau să concretizeze această destindere.

Sub acţiunea conjugată a acestor factori se produce o îmbunătăţire a relaţiunilor comerciale între popoare, o oarecare atenuare a îngrădirilor ce se ridicaseră în calea acestora în ultimii ani şi o sporire a volumului comerţului mondial.

Cum am arătat şi mai sus, când am cercetat comerţul exterior în cadrul activităţii economice a lumii[8], valoarea comerţului mondial, import plus export:

40.559 milioane de dolari-aur în 1913 şi
45.640 milioane de dolari-aur în 1922

sporeşte continuu, cu o uşoară inflexiune în 1926, spre a atinge

68.619 milioane de dolari-aur în 1929.

Sporirea volumului comerţului mondial constatată mai sus nu înlătura, firește, preocuparea care stăpânea lumea în ce priveşte desfăşurarea viitoare a schimburilor internaţionale, dar lăsa să se întrevadă zorile unei îmbunătăţiri.

Criza din 1929 avea să răstoarne aceste prevederi.

SECŢIUNEA II

Dela criza din 1929—1931 la războiul din 1939.

Intreagă această perioadă este caracterizată printr'o accentuare aproape continuă a dificultăţilor ridicate în calea schimburilor dintre popoare, agravate de evenimente politice care puneau în joc securitatea însăşi a ţărilor interesate.

Printre numeroasele manifestări pe plan internaţional care au încercat să îndrepte această situaţiune, Conferinţa monetară şi economică dela Londra, din Iunie-Iulie 1933, este fără îndoială cea mai de seamă: prin întinderea participărilor pe care le-a realizat — practic toate naţiunile de pe glob — prin însemnătatea problemelor ce figurau la ordinea de zi a conferinţei, în sfârşit, prin consecinţele pe care le-a avut nereuşita ei.

---

7. Vezi *supra*, p. 242 şi urm..
8. Vezi *supra*, p. 78.

Vom examina deci, în paginile ce urmează, perioada 1929—1939: mai întâi pe anii 1929—1933, apoi Conferința dela Londra (1933), în sfârșit perioada dela 1933 la 1939.

§ 1.

Dela criza din 1929—1931 la Conferința monetară și economică dela Londra (1933).

Imbunătățirea simțitoare a situațiunii celor mai multe țări și a relațiunilor economice internaționale pe care am constatat-o în preajma anului 1929 nu însemna încă o situațiune deplin consolidată, capabilă să facă față unor împrejurări grele.

Unele state reveniseră la etalonul-aur, păstrând paritățI care nu corespundeau condițiunilor comerciale și nivelului lor de prețuri și fără a avea stocurile de aur sau devize necesare pentru a apăra și menține poziținnea monetară ce adoptaseră.

Se acordaseră în ultimii ani credite internaționale destul de importante, în condițiuni însă care puteau constitui un pericol, la primul semn de dificultate serioasă.

Cea mai mare parte din credite erau într'adevăr pe termen scurt, iar unele cel puțin din ele fuseseră întrebuințate pentru investiții pe termen lung sau mijlociu, în țări ca România, de pildă, sau în alte țări din centrul și Sud-Estul european. Amintirea așa de recentă a deprecierilor monetare foarte serioase și a controlului mișcărilor de capital ce se produseseră în primii ani după războiul din 1914—1918, care stăpânea încă piețele împrumutătoare, putea determina retrageri intempestive de credit, la cel mai mic semn de îngrijorare politică sau economică, fapt care agrava, firește, situațiunea creeată prin nepotrivirea între termenul creditului și acel al plasamentului.

Creșterea însemnată a producției, în unele domenii, cereale în primul rând, a adus prețurile mondiale adeseori sub nivelul necesar spre a asigura justa remunerare a țărilor exportatoare.

Dacă restricțiunile sau discriminările în comerțul exterior fuseseră atenuate, cel puțin în unele țări, nivelul taxelor vamale, al protecțiunii sub diferite forme, rămânea foarte ridicat.

Influența acestei politici asupra prețurilor interne, existența, în unele cazuri, a unor situațiuni de monopol creeate sau sprijinite de guverne, în sfârșit executarea unor programe de securitate socială mai mult sau mai puțin întinse, legate de multe ori de o fiscalitate accentuată, au creeat laolaltă o oarecare rigiditate în structura prețurilor de revenire și de

vânzare, care îngreuna, considerabil adeseori, adaptarea preţurilor interne la fluctuaţiunile preţurilor mondiale.

In asemenea condiţiuni, depresiunea care a apărut în vara anului 1929 trebuia să aibă consecinţe serioase asupra economiei ţărilor europene şi să ducă curând la criza gravă care a stăpânit lumea dela 1929 la 1931.

Inceputul depresiunii se caracterizează prin scăderea preţurilor materiilor prime, a produselor agricole îndeosebi, care a provocat dificultăţi considerabile ţărilor exportatoare din Centrul şi Sud-Estul Europei. Măsurile de protecţionism agricol foarte severe luate în cursul anului 1929 de Germania, Franţa şi Italia au agravat această situaţiune.

Exportul ţărilor producătoare de asemenea bunuri scade foarte repede. Scăderea exportului, după sau odată cu restrângerea creditelor internaţionale, avea să ducă la neonorarea unora din angajamentele internaţionale şi la cunoscuta „înghеţare“ a creditelor, care au creeat dificultăţi atât de mari în ultimele decenii.

Chômage-ul, în proporţiuni necunoscute până acum, a afectat adânc cele mai multe din ţările industriale.

Imprejurări noi, cu caracter financiar şi monetar, aveau să sporească dificultăţile semnalate mai sus.

Retragerea, uneori intempestivă, a creditelor internaţionale, şi agravarea tensiunii care apăsa asupra monedelor în regim de etalon-aur, datorită condiţiunilor în care funcţiona acest regim, au fost primele consecinţe ale acestei situaţiuni.

Urmările crizei din 1929, care cuprinseseră lumea întreagă, aveau să se întindă. „Crach“-ul lui Oesterreichische Creditanstalt dela Viena — una din cele mai de seamă instituţiuni bancare din Europa centrală, cu legături întinse pe marile pieţe ale Europei şi în Statele Unite — 23 Mai 1931 — este punctul de plecare al unei grave crize financiare care a clătinat, uneori serios, aşezarea bancară a celor mai multe ţări din lume. Căderea, la noi, a băncilor: Banca Generală a Ţării Româneşti, Iunie 1931, Berkovitz, August 1931, Marmorosch Blank & Co., Octomvrie acelaşi an, constitue exemple ale acestei zguduiri.

In lipsa unei acţiuni comune pentru a face faţă situaţiunii expuse mai sus, fiecare ţară a încercat, prin toate mijloacele de care dispunea, să se pună la adăpost de efectele depresiunii fără a se preocupa, de cele mai multe ori, de consecinţele pe care atitudinea ei putea să o aibă asupra celorlalte ţări şi economiei mondiale.

Unele ţări — printre care Marea Britanie, la 21 Septemvrie 1931 — abandonează etalonul aur şi alunecă într'o politică de depreciere monetară ca mijloc de încurajare a exportului.

Altele nu recurg la măsuri monetare dar procedează,

direct sau indirect, la o sporire adeseori însemnată a taxelor vamale.

După acţiunile de protecţionism agricol, întreprinse de multe ţări în momentul izbucnirii crizei, de care am vorbit ceva mai sus, mişcarea cuprinde şi domeniul industrial, în România, Ungaria, Finlanda, Norvegia ca şi în alte ţări, pe măsură ce se întindeau şi se accelerau efectele depresiunii.

In Iunie 1930, Statele Unite păşesc la o urcare însemnată a taxelor vamale [9] prin adoptarea tarifului Hawley-Smoot, a cărui pregătire îngrijora de mai bine de un an marile ţări industriale ale Europei [10].

Urcări de tarife urmează curând în Mexic, Canada, Cuba, Australia, Noua Zeelandă, Franţa, Italia, Spania, etc..

Părăsind tradiţionala ei politică de liber schimb, Marea Britanie urmează şi ea mişcarea adoptând, în toamna anului 1931 taxele de criză, „emergency duties“ [11].

In sfârşit, la sporirea însemnată a taxelor vamale arătată mai sus, se adaogă instituirea sau extinderea de restricţiuni însemnate: prohibiţiuni, contingentare [12], uneori ca mijloc de sporire a protecţiei, alteori ca mijloc de adaptare tocmai la împrejurările descrise mai sus, excepţionale, fără îndoială, în ce priveşte condiţiunile schimburilor internaţionale şi funcţionarea mecanismului de lichidare a lor.

La măsurile de întărire a protecţiunii vamale, urcare de taxe şi restricţiuni cantitative, instituite aproape pretutindeni după izbucnirea crizei din 1929, se adaogă restabilirea sau întărirea măsurilor de control al plăţilor internaţionale, controlul schimbului sau operaţiunilor de devize, care, firește, agravează stingherirea de care suferea comerţul internaţional.

Peste 20 de ţări — printre care toţi vecinii şi unii din clienţii însemnaţi ai României — din Europa şi America de

---

9. Peste cele ale tarifului din 1922, el însuşi foarte ridicat. S'a spus despre acest tarif că atinge înălţimea unui „sky-scraper“, „sgârie-nori“.

10. Este interesant de semnalat că aceste discuţiuni au avut loc în Statele-Unite încă dela începutul anului 1929, într'un moment în care activitatea economică foarte intensă a Statelor-Unite nu justifica o întărire a protecţionismului şi în care poziţiunea de creditor pe care U.S.A. o avea faţă de restul lumii ar fi impus, din contra, o politică de reducere a protecţionismului, adică un import masiv de mărfuri, spre a da putinţa ţărilor debitoare să facă faţă obligaţiunile lor (vezi *supra*, p. 267 şi urm.).

11. Şi în Februarie 1932, primul ei tarif general.

12. La finele lui 1931, şase ţări, unele importante, instituesc contingentele vamale: Cehoslovacia, Franţa, Italia, Letonia, Olanda, Turcia. Vezi *Commercial Policy*, p. 52.

Sud, instituiseră un asemenea control la finele anului 1931 [13]. In Mai 1932, România intră pe aceeaşi cale.

Evoluţiunea măsurilor pe plan naţional privind schimburile internaţionale schiţată mai sus şi efectele acestor măsuri asupra desfăşurării acestor schimburi trebuiau să provoace, foarte curând, o acţiune pe plan internaţional. Ea s'a produs fie sub influenţa preocupărilor cu caracter general pe care le creea, cu drept cuvânt, restrângerea continuă a volumului creditului mondial şi creşterea accentuată a dificultăţilor ce se ridicau în calea raporturilor economice dintre popoare, fie sub imboldul unor situaţiuni speciale interesând anumite ţări.

In continuarea unei acţiuni începute încă din primii ani ai constituirii sale, Societatea Naţiunilor cu colaborarea Comitetului Economic, a întrunit la Geneva, în Februarie 1930, o Conferinţă având drept scop încheierea unui „armistiţiu vamal", pe doi sau trei ani, adică obligaţiunea, pentru statele semnatare, de a nu spori în cursul acestei perioade, restricţiunile comerciale existente şi de a nu introduce altele noi, angajament chemat să uşureze o acţiune comună, în vederea reducerii tarifelor vamale.

O a doua conferinţă a avut loc în Noemvrie acelaş an şi o a treia în Martie 1931.

Discuţiunile care au avut loc cu prilejul acestor conferinţe s'au încheiat cu semnarea unor texte care puteau aduce o destindere. Textele semnate nu au fost însă aplicate.

In cadrul preocupărilor de restabilire a curentului normal de schimburi internaţionale se aşează încercările făcute cu prilejul aceloraşi conferinţe de a înlătura dificultăţile ce s'au produs, cum am arătat mai sus, în ţările agricole din centrul şi Sud-Estul Europei, prin scăderea importantă a preţului produselor agricole şi prin sporirea protecţionismului agrar în unele ţări industriale. Aceste încercări interesau cu deosebire România lovită greu, şi ea, de aceste împrejurări.

Din iniţiativa comitetului consultativ economic, reprezentanţii a 20 de ţări, experţi agricoli şi delegaţi ai Institutului Internaţional de Agricultură dela Roma, se întrunesc sub auspiciile organizaţiei economice a Societăţii Naţiunilor, în Ianuarie 1930. Intrunirea se încheie fără niciun rezultat.

Cum era firesc problema a fost examinată şi de Statele danubiene şi Statele din Europa orientală într'o serie de întruniri ţinute sau organizate din iniţiativa sau cu o activă colaborare românească, de care se leagă numele profesorului Virgil Madgearu.

La conferinţa agricolă internaţională care a avut loc la Varşovia, în August 1930, au participat reprezentanţii a

---

13. Vezi *Commercial Policy*, p. 52.

opt state: Bulgaria, Cehoslovacia, Estonia, Letonia, Ungaria, Polonia, România şi Jugoslavia, care au constituit apoi „Blocul Statelor agricole ale Europei Centrale".

Prin rezoluţiunile adoptate de această conferinţă s'a cerut: limitarea şi consolidarea [14] taxelor vamale pentru produsele agricole, libertatea schimburilor şi suprimarea restricţiunilor cantitative pentru produsele agricole.

Chestiunea a fost desbătută în conferinţa „armistiţiului vamal" din Noemvrie 1930 de care am vorbit ceva mai sus. Nu s'a ajuns însă la niciun rezultat din cauza opoziţiunii pe care au pricinuit-o în ţările agricole transoceanice, revendicările „blocului agricol european".

Situaţiunea ţărilor din acest Bloc a fost discutată mai departe în Conferinţa internaţională a grâului la Roma, în primăvara anului 1931, sub auspiciile Institutului Naţional de Agricultură.

Ea a făcut, apoi, obiectul cercetărilor Comisiunii de studiu pentru Uniunea Europeană în 1931 şi 1932.

In sfârşit, ea a fost examinată cu o mare amploare, într'o conferinţă cu răsunet, conferinţa dela Stresa, în Septemvrie 1932.

Conferinţa dela Stresa se întrunea într'un moment în care problema danubiană şi organizarea Europei Centrale erau pe primul plan al preocupărilor opiniei publice internaţionale, ca urmare a Planului de Uniune Vamală propus Austriei de Germania (Martie 1931) şi a planurilor — ca Planul Tardieu sau acel al Preşedintelui E. Beneş — care tindeau atunci la creearea unui regim de preferinţă [15] în favoarea ţărilor grupului danubian.

Conferinţa dela Stresa nu duse însă la niciun rezultat. Rezoluţiunile 'ei prevedeau anumite aranjamente financiare în favoarea ţărilor danubiene, de realizarea cărora depindea succesul măsurilor prevăzute în politica comercială a acelor ţări. Rezerva ţărilor care aveau să facă efortul financiar, al Marei Britanii îndeosebi [16], a zădărnicit împlinirea recomandărilor făcute.

In faţa dificultăţilor create de criza din 1929 şi de condiţiunile în care evoluează comerţul internaţional, se constată o mişcare foarte accentuată în favoarea unei politici de acorduri regionale, în vederea stabilirii de relaţiuni economice mai intime între mai multe sau mai puţine State, învecinate sau legate de interese comune, asemănătoare cu Blocul agrar

---

14. Fixarea pe cale contractuală a unei taxe pe o perioadă dată, spre a înlătura posibilitatea sporirii unilaterale a acestei taxe.

15. Vezi *supra*, p. 440 şi urm..

16. Formulată chiar în raportul din Septemvrie 1932, asupra rezultatelor conferinţei.

de care am vorbit mai sus, pe bază de avantaje speciale, dela care erau, în general, excluse celelalte ţări, adică cu înlăturarea jocului clauzei naţiunei celei mai favorizate [17].

Convenţiunea pentru apropierea economică încheiată la Oslo, în Decemvrie 1930, între Danemarca, Norvegia, Olanda, Suedia, Belgia şi Luxemburg, la care aderă mai pe urmă şi Finlanda, şi Convenţiunea dela Ouchy, din Iulie 1932, dintre Olanda, Belgia şi Luxemburg [18], pentru reduceri tarifare, se înscriu în această mişcare.

Acordurile dela Ottawa, din Iulie-August 1932 inspirate de ideia întăririi legăturilor înăuntrul Commonwealth-ului britanic, urmăresc stabilirea unui regim de preferinţe reciproce pentru schimburile dintre Metropolă şi Dominioane, aşa numitele „preferinţe imperiale", ceeace fireşte, implică o întărire a protecţionismului cel puţin în anumite sectoare.

In sfârşit, Planul Dawes, de care am vorbit mai sus, adoptat în August 1924 pentru rezolvarea Problemei Reparaţiunilor în condiţiuni care să asigure Aliaţilor despăgubirile la care aveau dreptul — fără însă a împiedeca Germania de a-şi relua locul ce i se cuvenea în schimburile internaţionale — nu a adus deslegarea pe care o sperau autorii lui.

Un comitet de experţi întocmeşte în vara anului 1929 un alt plan, Planul Young, adoptat de Puterile interesate în conferinţa dela Haga din August 1929 şi Ianuarie 1930, spre a da o soluţiune definitivă unei chestiuni, care turbura de aproape zece ani atmosfera politică şi financiară a lumii.

In aşteptarea rezultatelor aplicării acestui plan, problema reparaţiunilor rămânea deschisă. Date fiind sumele importante care erau în joc, sute de milioane de mărci-aur şi poziţiunea proeminentă a naţiunilor interesate, această situaţiune constituia un obstacol în plus, în desvoltarea normală a relaţiunilor internaţionale în acel moment.

Sub înrâurirea tuturor cauzelor enumerate mai sus şi în faţa nereuşitei încercărilor făcute pentru înlăturarea lor, volumul comerţului exterior — import plus export — care atinsese, cum am arătat mai sus [19]:

68.619 milioane dolari-aur, în 1929, scade la:
55.552 „ „ „ „ 1930
39.701 „ „ „ „ 1931
26.853 „ „ „ „ 1932

In prezenţa unei asemenea situaţiuni şi în condiţiunile arătate mai sus, era firesc, să se încerce încăodată, printr'o largă înţelegere pe plan internaţional, înlăturarea dificultăţilor

---

17. Vezi *supra*, p. 440 şi urm..
18. Nu a fost aplicată din cauza opunerii Marei Britanii.
19. Vezi *supra*, p. 78.

pe care le ridicase, în calea schimburilor între popoare, un triptic de măsuri dăunătoare desvoltării relaţiunilor economice internaţionale, repetăm: ridicarea nivelului taxelor vamale, întinderea restricţiunilor cantitative, în sfârşit, controlul devizelor instituite în mai toate legiuirile naţionale.

La aceste piedici se adăugau, cu o deosebită putere în ultimii ani, stânjenirile creeate de măsurile cu caracter monetar, desvoltarea tendinţei de a înlătura, prin deprecierea monedei naţionale, dificultăţile ce se produc în comerţul exterior sau de a creea, pe aceeaşi cale, avantaje în acest comerţ.

In Iunie 1932, Conferinţa întrunită la Lausanne pentru discutarea problemei reparaţiunilor invită Societatea Naţiunilor să convoace o Conferinţă mondială monetară şi economică. O comisiune de experţi primeşte însărcinarea să întocmească ordinea de zi a acestei conferinţe care urma să realizeze un acord între ţările participante în vederea înlăturării dificultăţilor semnalate mai sus.

§ 2.

Conferinţa monetară şi economică dela Londra (Iunie—Iulie 1933)

In executarea rezoluţiunilor Conferinţei dela Lausanne din Iunie 1932, Societatea Naţiunilor convoacă o Conferinţă mondială monetară şi economică la Loondra, care avea să se întrunească în vara anului 1933.

Printre chestiunile mai însemnate ce figurau în ordinea de zi stabilită de Comitetul de experţi de care am vorbit mai sus spre a fi desbătute la Londra, figura în primul rând „dezarmarea vamală“, adică:

oprirea sau frânarea serioasă a politicii de protecţionism în care se angajase tot mai adânc lumea întreagă;

reducerea tarifelor şi a restricţiunilor şi

menţinerea unei politici vamale mai moderate în viitor.

In al doilea rând urma să se realizeze un acord între ţările participante pentru:

a asigura însănătoşirea şi stabilitatea monetară,

a înlătura pe cât posibil controlul devizelor şi

a opri cursa spre deprecierea monetară semnalată mai sus [20].

In sfârşit, date fiind dificultăţile pe care le-a pricinuit, în perioada 1929—1932, scăderea preţurilor produselor agri-

---

20. Această chestiune este corolarul celei dintâi, dată fiind strânsa legătură care există între evoluţiunea comerţului exterior şi politica monetară. Vezi şi *infra*, p. 525.

cole şi a altor materii prime, metale, textile, cauciuc, petrol, etc., aşa cum am arătat — problema preţurilor urma şi ea să fie soluţionată, în parte cel puţin, prin măsuri destinate să reglementeze producţia, spre a obţine o mai bună adaptare între aceasta şi consum[21].

Numeroase organisme naţionale şi internaţionale[22] au manifestat aprobarea lor pentru programul Comisiunii de experţi şi pentru recomandările făcute de aceasta, în adnotările ce însoţeau ordinea de zi ce fusese întocmită.

Cu un asemenea program şi dat fiind momentul în care era chemată să lucreze, cu invitarea a 67 State, Conferinţa putea avea o covârşitoare importanţă în desfăşurarea politicii economice şi financiare viitoare a lumii. Realitatea nu a confirmat această aşteptare.

Deschiderea negocierilor dela Londra a fost precedată de o încercare de înţelegere asupra problemelor ce figurau la ordinea zilei, între ţările de a căror atitudine depindea, în primul rând, soarta conferinţei: Anglia, Franţa, Statele Unite.

In Aprilie 1933 primul ministru britanic d. R. Mac-Donald şi d. E. Herriot, primul ministru francez, au trecut Atlanticul, pentru a pregăti, cu preşedintele Roosevelt, terenul conferinţei ce avea să se deschidă în Iulie.

Conversaţiunile care au avut loc la Casa Albă au dus la comunicatele anglo-americane şi franco-americane, din 26 şi 28 Aprilie care, în termeni şi cu nuanţe diferite, fac, totuşi, să apară un acord asupra primei şi ultimei din cele trei probleme enumerate mai sus, adică: dezarmarea vamală şi scăderea preţurilor, recunoscând necesitatea:

urcării preţurilor mărfurilor şi

„unei acţiuni constructive pentru reducerea reţelei de restricţiuni de tot felul, care stânjenesc comerţul internaţional".

In ce priveşte problema monetară — punctul al doilea al enumerării noastre — situaţiunea era mai delicată.

Vizita d-lor R. Mac-Donald şi E. Herriot a avut loc în împrejurări neaşteptate. Ei erau pe vapor, în drum spre Statele Unite, când au aflat, cu surprindere desigur, măsurile preşedintelui Roosevelt, din 19 şi 20 Aprilie prin care Statele Unite abandonau etalonul aur, după ce se instituise embargo-ul pe

---

21. Nivelul preţurilor constitue încă o problemă importantă din punct de vedere al comerţului exterior. Dezechilibrul între preţurile interne, mai ridicate, şi cele externe, mai joase, poate provoca dificultăţi serioase în calea acestui comerţ.

22. Printre acestea: Conferinţa parlamentară internaţională a comerţului (sesiunea dela Roma, Aprilie 1933), Camera internaţională de comerţ (Congresul dela Viena, Mai—Iunie 1933), Conferinţa internaţională a muncii (C.I.T., Geneva 1933), etc..

aur şi se angajau într'o politică de depreciere a dolarului şi de urcare a preţurilor interne[23].

Gestul preşedintelui Roosevelt — care constituie, ca şi abandonarea etalonului aur de către Marea Britanie din Septemvrie 1931, unul din evenimentele cele mai de seamă ale istoriei monetare a lumii în ultimii cincisprezece ani — era dictat, în primul rând, de condiţiunile economice şi politice în care se găseau Statele Unite în primăvara 1933:

de o parte: problema lipsei de lucru — care afecta peste 13 milioane de oameni — şi politica de „new deal" şi întoarcere la prosperitate, urmărită de preşedintele Roosevelt;

de altă parte, problema datoriilor a milioane de producători agricoli, a căror sarcină reală sporise prin scăderea preţurilor produselor lor.

Devalorizarea monedei şi urcarea preţurilor aveau să rezolve, în concepţiunea administraţiei americane, ambele probleme.

In asemenea condiţiuni se explică politica monetară a preşedintelui Roosevelt şi atitudinea ce a adoptat, în discuţiunile duse cu d. d. Mac Donald şi E. Herriot, asupra ordinei de zi a viitoarei conferinţe şi se înţelege de ce Guvernul Statelor Unite nu a vrut să-şi ia angajamente de stabilizare monetară şi îşi rezerva dreptul de a modifica, la nevoie, valoarea dolarului[24].

Atitudinea adoptată de Statele Unite pe teren monetar ca şi măsurile pe care preşedintele Roosevelt le mai putea lua în viitor, pe baza împuternicirilor ce primise, puteau însă crea, în comerţul internaţional, o situaţiune defavorabilă pentru ţări ca Franţa[25], care urmărea o politică de stabilizare monetară, sau ca Anglia, care abandonase etalonul-aur, dar care, deşi preocupată de nevoia de a urca preţurile, nu urmărea o politică de depreciere monetară.

Era deci firesc ca aceste ţări să manifeste rezervă faţă de atitudinea Statelor Unite şi să lege acordul lor, în ce priveşte

---

23. Vezi lucrarea noastră *Probleme monetare internaţionale*, p. 85 şi urm..

24. Această atitudine a făcut pe unii să creadă atunci că Statele-Unite nu vor mai participa la Conferinţa dela Londra. Comunicatele anglo-americane şi franco-americane din 26 şi 28 Aprilie, amintite mai sus, recunosc utilitatea întrunirii Conferinţei dela Londra şi necesitatea unei colaborări pe planul monetar, cu rezerva însă ca toate eforturile să ducă la o ridicare a preţurilor. Se putea crede, astfel, că măsurile monetare luate în U.S.A. nu însemnau înlăturarea ideii de colaborare, ci erau menite numai să dea Guvernului dela Washington o poziţiune de negociere mai puternică la Londra.

25. Şi celelalte ţări din aşa numitul bloc-aur: Belgia, Elveţia, Luxemburg, Olanda, Polonia, Italia.

dezarmarea vamală, de o stabilizare monetară cel puţin de fapt.

Chestiunea dezarmării vamale mai avea însă, ca multe alte preocupări economice, şi un alt aspect, un aspect politic. Cum am mai spus, în partea I a lucrării noastre, când ne-am ocupat de cauzele accentuării tendinţelor protecţioniste în ultimele decenii[26], dezarmarea vamală presupune o atmosferă de înţelegere şi colaborare internaţională, se leagă deci strâns de dezarmarea politică şi militară.

Condiţiunile în care se desfăşurau, de mai bine de un an de zile, lucrările conferinţei de dezarmare militară dela Geneva nu erau însă de natură să înlesnească dezarmarea vamală.

Deschisă la 2 Februarie 1932 într'o atmosferă de mari speranţe — împărtăşite, cu deosebire, de popoarele nordice şi de o bună parte din opinia anglo-saxonă — Conferinţa dezarmării se izbi din primul moment de dificultatea de a asigura practic „securitatea", pentru cei ce ar fi acceptat restrângerea dacă nu chiar suprimarea puterii lor militare. In faţa acestei dificultăţi, conferinţa se pierde luni de zile în cercetări pregătitoare. Dezamăgirea ce se produce în opinia internaţională era cu atât mai intensă, cu cât speranţa ce se aşezase în încercarea dela Geneva fusese mai mare[27].

In asemenea condiţiuni ne putem întreba cu drept cuvânt, la ce putea duce acordul de principiu exprimat la Washington, prin declaraţiunile din 26 şi 28 Aprilie de care ne-am ocupat mai sus?

Auspiciile sub care avea să se deschidă conferinţa dela Londra nu erau prea favorabile[28].

Inainte de deschiderea ei, la începutul lui Iunie 1933, au intervenit totuşi două fapte care puteau însenina într'o oarecare măsură atmosfera:

de o parte, înţelegerea temporară, care se realizase în problema datoriilor interaliate,

de alta, acceptarea — cu anumite rezerve — de către 61

---

26. Vezi *supra*, p. 158—159.

27. Ieşirea Germaniei din Conferinţa dezarmării, ceva mai târziu, 14 Octombrie 1933, avea să consacre nereuşita acestei conferinţe.

28. In editorialul său din 30 Ianuarie 1932, cercetând condiţiunile în care începeau lucrările Conferinţei dezarmării, sub titlul *L'enjeu de la Conférence du désarmament*, revista *L'Europe Nouvelle* (No. 729, 1932, p. 131) scrie:

„La crise sévit dans le monde; les nationalismes sont partout exaspérés; la politique et l'économie s'enferment dans les frontières; les peuples et leurs gouvernements se courbent et se replient sous la menace de catastrophes imprécises, chacun ne pensant qu'à soi. Les nations s'occupent surtout de leur prestige ou de leur défense au moment ou on leur demande de désarmer. Paradoxe".

de State, care reprezentau aproape 90% din comerţul mondial a unui armistiţiu vamal, limitat pe durata conferinţei.

In împrejurările de grijă şi îndoeală expuse mai sus se întrunesc, într'o dimineaţă fumurie de vară, 12 Iunie 1933, în sala cea mare a Muzeului de Geologie Kensington din Londra, reprezentanţii a 64 de naţiuni, mulţi dintre ei sosiţi acolo de dincolo de oceane, după săptămâni de călătorie.

Conferinţa a fost deschisă, cu o deosebită solemnitate, de regele Angliei George al V-lea în acea atmosferă de misticism — acelaşi misticism cu care opinia engleză, ca şi cea americană de altfel, urmărise lucrările Conferinţei de dezarmare — care caracterizează adeseori manifestările britanice în momente grele. Ea a fost prezidată de R. Mac Donald, preşedintele Consiliului de Miniştri britanic.

De zece ani, din 1922, dela Genua, nu se mai întrunise o conferinţă aşa de importantă. Şi totuşi, cum vom vedea mai departe, rezultatele obţinute aruncă o lumină puţin favorabilă asupra ideii de colaborare internaţională.

Prima chestiune care s'a pus în aşteptarea realizării unui acord asupra politicii monetare a fost încheerea unui armistiţiu monetar, pe o perioadă limitată — asemănător cu armistiţiul vamal care fusese semnat, cum am spus, în preajma deschiderii Conferinţei — adică o stabilizare valabilă pe durata conferinţei a celor trei monede mari: dolarul, lira sterlină şi francul francez.

Armistiţiul monetar a fost discutat între dd. Moret, Guvernatorul Băncii Franţei, Montagu Norman, Guvernatorul Băncii Angliei şi D. Harrison, Guvernatorul lui Federal Reserve Bank din New-York. Se ajunse la un proect de acord, care fu supus preşedintelui Roosevelt.

Hotărîrea acestuia era aşteptată cu îngrijorare. De poziţiunea pe care aveau să o ia delegaţii Statelor Unite, depindea nu numai succesul Conferinţei, dar, lucru mult mai important, orientarea politicii monetare a lumii.

Preocupat, cum am arătat, de urcarea preţurilor, în vederea căreia două luni mai înainte păşise la deprecierea dolarului, preşedintele Roosevelt nu se pronunţă imediat. El publică proectul de „armistiţiu“ şi aşteaptă reacţiunea pieţii. Reacţiunea veni imediat şi neted.

O stabilizare, fie ea numai provizorie, la cursul de 4 dolari pentru o liră sterlină, aşa cum o prevedea acordul, nu corespundea, dincolo de ocean, cu nădejdile de urcare de preţuri, pe care le stârnise acolo politica inaugurată de Casa Albă. Urmarea a fost: cădere de cursuri în Wall Street, scădere de preţuri la grâu în Chicago, apoi la lână, cupru, petrol, etc..

Preşedintele era lămurit.

In dimineaţa zilei de 22 Iunie, delegaţiunea americană

dela Londra publică o notă, prin care comunică Conferinţei că Guvernul din Washington socoteşte că „măsurile de stabilizare temporară ar fi actualmente inoportune". Semnarea acordului era înlăturată. Armistiţiul monetar căzuse.

Poziţiunea luată de Statele Unite a creeat, cum era firesc, o atmosferă foarte grea în lucrările Conferinţei. Negocierile au continuat, totuşi, între Marea Britanie — care la 1931 părăsise, cum am arătat mai sus, etalonul-aur şi era foarte preocupată de experienţa monetară a Preşedintelui Roosevelt şi de politica lui de depreciere monetară şi urcare a preţurilor interne — şi ţările aşa zise ale „blocului-aur" — Franţa, Italia, Elveţia, Belgia, Olanda, Polonia, hotărîte să rămână credincioase etalonului-aur.

Aceste negocieri au dus la un proect de declaraţie comună, stabilit de ţările „blocului", destul de suplu pentru a fi acceptat de Marea Britanie, pe care d. R. Mac Donald îl supuse delegaţiei americane, spre a fi prezentat Preşedintelui Roosevelt şi care a fost acceptat, la 1 Iulie, de d. Cordell Hull, atunci ministru al Afacerilor Străine al Statelor Unite şi de d. Moley, unul din membrii cei mai de seamă ai faimosului „brain trust", trustul creerului, colaborator intim al preşedintelui Roosevelt [29].

Proectul fu transmis la Washington. Intre timp, dolarul era ferm pe pieţele internaţionale, preţurile interne rămâneau sub nivelul la care preşedintele Roosevelt ar fi voit să le vadă.

Iarăşi aşteptare înfrigurată a răspunsului dela Casa Albă.

In dimineaţa zilei de 3 Iulie, d. Cordell Hull citi, în plenul Conferinţei, „Mesajul" prin care, în termeni de o neobişnuită tărie, preşedintele Roosevelt califică etalonul-aur ca un „bătrân fetiş", socoteşte stabilitatea monetară ca o iluzie „specious" şi consideră că această chestiune nu este de resortul Conferinţei.

Mesajul a provocat o vie surprindere. După dezavuarea d-lui Harrison, pe chestiunea „armistiţiului monetar", de care am vorbit mai sus, dezavuarea d-lor Cordell Hull şi Moley era fără îndoială neobişnuită, întrecută poate numai — tot în Statele Unite — de poziţiunea luată, în 1919, de opinia americană, faţă de opera dela Versailles a preşedintelui Wilson.

După lămuririle ce am dat mai sus [30], atitudinea preşedintelui Roosevelt, ca şi termenii „mesajului" său, se explică totuşi: ele erau dictate de preocupări interne. Opinia americană era acum lămurită asupra intenţiunilor Guvernului cu

---

29. Semnalăm acest fapt şi prezenţa D-lui Moley la Londra, spre a pune în evidenţă cât de mult era preocupat preşedintele Statelor Unite de repercusiunea pe care o puteau avea rezoluţiunile Conferinţei asupra politicii sale economice interne.

30. Vezi *supra*, p. 509.

privire la poziţiunea dolarului şi nivelul preţurilor. Dela 4,23 franci, media lunară a dolarului la Zürich, în Iunie 1933, cursul scade, în Iulie, la 3,54, cădere însoţită de urcarea cursului acţiunilor şi mărfurilor în U. S. A..

Dolarul atingea, astfel, nivelul deprecierii pe care o înregistrase lira sterlină, în urma desprinderii ei de aur, din 1931. Prima de export de care se putuse bucura Londra, la un moment dat, ca rezultat al deprecierii lirei, era înlăturată. Tipic exemplu de cursă la depreciere [31].

Înţelegerea monetară, unul din obiectivele principale ale Conferinţei, era astfel zădărnicită.

In ce priveşte „dezarmarea vamală", cel de al doilea ţel însemnat al Conferinţei, toate delegaţiunile au fost de acord asupra necesităţii atenuării protecţionismului prin:

„suprimarea, cât mai curând a restricţiunilor",

„reducerea tarifelor vamale excesive" şi

egalitatea de tratament între naţiuni, adică înlăturarea discriminărilor.

La fiecare din aceste principii, însă, diferitele delegaţiuni au formulat rezerve sau derogări, de fond sau de aplicare care reduceau sau suprimau valoarea practică a acordului de principiu realizat.

In sfârşit, atitudinea tuturor Statelor în materie de politică comercială era bazată pe ideia că se va realiza, în prealabil, o stabilizare monetară. Am văzut mai sus care a fost soarta încercărilor făcute spre a atinge acest scop. Discuţiunile pe terenul schimburilor internaţionale aveau să aibă aceeaşi soartă.

Inutil să adăogăm că în asemenea condiţiuni soarta Conferinţei era pecetluită.

Venite la Londra, de peste mări şi ţări, spre a ajunge la o înţelegere asupra monedei şi schimburilor internaţionale, delegaţiunile ţărilor participante aveau să plece pe drumuri diferite [32].

---

31. Vezi *supra*, p. 331 şi urm..

32. Din punct de vedere monetar lumea se împărţi în patru grupe.

„Mesajul" preşedintelui Roosevelt lăsa Statelor-Unite mână liberă să-şi încerce mai departe politica de întoarcere la prosperitate, prevăzută de New-Deal. Dolarul, mândru de puterea marei Republici, îşi căuta singur calea.

In ziua chiar a senzaţionalei citiri a „Mesajului", puterile blocului-aur, al doilea grup, dau publicităţii o rezoluţiune prin care proclamă „voinţa lor formală de a menţine libera funcţionare a etalonului-aur", la parităţile actuale, ceeace însemna, cel puţin pentru acele ţări, angajamentul de a nu intra în cursa la depreciere.

Câteva zile mai târziu, se creează prin înţelegerea imperială

Conferința nu votă nicio rezoluție. Ea nu fu închisă oficial. „Lucrările sunt întrerupte numai", a spus d. R. MacDonald, președintele Conferinței, în ultima ședință plenară, din 27 Iulie.

Nereușita era evidentă, dezamăgirea generală.

Conferința dela Londra, spunea Comisiunea pregătitoare de experți în Introducerea dela proectul de ordine de zi ce urma să fie prezentat Conferinței [33], va avea de ales între dezarmarea economică, adică largă colaborare internațională și autarkie.

Alegerea s'a făcut. Intorși acasă, sub povara dezamăgirii, mulți, cei mai mulți poate. din delegații dela Conferință — adeseori oameni de Stat cu vază — aveau să sfătuiască..... oportunism monetar, întărirea protecționismului, economie dirijată, izolare economică!

Am socotit util să ne oprim mai mult asupra Conferinței monetare și economice dela Londra din 1933, ultima mare Conferință internațională până la izbucnirea războiului și să încercăm a da — folosind amintirile participării noastre

---

monetară încheiată între Marea Britanie, India și Dominioane — la care se raliază apoi Suedia și Danemarca — blocul lirei sterline, „sterling area" — al treilea grup — ai cărui membri se legau să păstreze monedele lor într'un raport constant cu lira sterlină și să nu-și stabilizeze monedele, fără o înțelegere între ele.

In sfârșit, alături de aceste trei grupe, toate celelalte țări, printre care U.R.S.S., Germania, Italia, Japonia, Statele Sud-Americane, Statele Centrului și Sud-Estului Europei — România între ele — aveau să-și caute singure sau prin acorduri bilaterale — într'un regim de restricțiuni, desprins de aur și cu parități stabilite convențional — rezolvarea dificultăților economice și monetare cu care luptau.

Din punct de vedere al schimburilor comerciale fiecare își păstra libertatea de acțiune, dictată de situațiunea de fapt sau interesele sale și de acordurile — bilaterale, în general — în care era încadrat.

33. „Le programme nécessaire, spune raportul, est essentiellement un programme de désarmement économique. Dans la campagne en faveur de la réconciliation économique, l'armistice a été signé à Lausanne; la Conférence de Londres doit élaborer le traité de paix. Si cette entreprise décisive échoue, on s'expose à voir toutes les nations du monde adopter un idéal d'autarchie qui ne manquerait pas de paralyser le progrès économique. ...La responsabilité des gouvernements est claire; ils ne peuvent l'éluder".

Vezi documentul publicat de Societatea Națiunilor, la Geneva, la 20 Ianuarie 1933, cu titlul *Conférence Monétaire et Économique. Projet d'ordre du jour annoté,* sub Questions Économiques et Financières, 1933, II, Spec. 1, p. 6.

la această Conferinţă[34] — atmosfera[35] în care s'au discutat marile probleme pe care le ridicau atunci schimburile internaţionale, repetăm:

înălţimea tarifelor vamale şi întinderea restricţiunilor cantitative,

controlul devizelor, în sfârşit

instabilitatea monetară şi mai ales practica devalorizărilor monetare, ca mijloc de concurenţă în comerţul exterior.

Această expunere ne arată, credem, încăodată, importanţa pe care au avut-o, atunci ca şi azi, în determinarea atitudinii popoarelor pe plan internaţional, nevoile de acasă şi preocupările de politică internă. Ea ne mai arată încă asemănarea dacă nu chiar identitatea între grijile ce stăpâneau atunci lumea în ce priveşte schimburile internaţionale şi dificultăţile cu care luptăm azi pentru a păstra sau relua aceste schimburi.

Invăţăturile ce se pot trage din desfăşurarea discuţiunilor Conferinţei dela Londra pot fi deci de folos celor ce vor avea să statornicească, cât mai curând, nădăjduim, viitoarea aşezare economică a lumii.

§ 3.

Schimburile internaţionale dela Conferinţa dela Londra (1933) la războiul din 1939.

In timp ce naţiunile lumii, mari şi mici, căutau mijloacele de a face faţă nevoilor lor şi a menţine un minimum de legături economice în atmosfera apăsătoare creeată de nereu-

---

34. In delegaţiunea română condusă de Niculae Titulescu şi Profesorul Virgil Madgearu.

35. Atmosfera şi culisele marilor desbateri internaţionale sunt, în general, mai instructive decât textele oficiale ale acordurilor care se dau publicităţii şi care adeseori ascund — în soluţiuni de compromis, redactate cu îndemânare — divergenţe, uneori serioase, între semnatarii acelor acorduri. Contactul personal şi discuţiunile ce au loc între delegaţiuni, cuprinsul proectelor aduse în desbatere, redacţiunile succesive în vederea stabilirii textelor finale singure ne pot lămuri asupra realităţii intereselor ce se ciocnesc, asupra valorii înţelegerii ce se obţine şi asupra condiţiunilor, morale şi materiale, în care va putea fi aplicată practic o asemenea înţelegere. Iată de ce, credem necesar să semnalăm, cu acest prilej, importanţa contactului personal cu cei chemaţi să stabilească viitoarea aşezare economică a lumii, dacă vrem să ne dăm seama pe deplin de condiţiunile în care se va face această aşezare şi de locul ce putem dobândi într'însa.

şita Conferinţei dela Londra, comerţul mondial înregistrează, în anul 1933, o nouă scădere:

24.175 milioane de dolari-aur, în acel an,
faţă de 26.853 milioane de dolari-aur, în 1932,

adică o treime din volumul pe care îl avea acest comerţ cu patru ani în urmă: 68.619 milioane, în 1929.

Anul 1932 constitue însă, punctul cel mai jos al depresiunii economice mondiale.

Indicele de producţie industrială în lume se ridică, într'adevăr, dela 1932 încoace. Importanţa urcării variază dela o ţară la alta [36] (1929 = 100).

	1932	1933	1934	1935	1936	1937
Lumea întreagă	70	78	86	96	111	119
Statele Unite	53	63	68	79	94	103
Marea Britanie	84	88	99	106	115	124
Suedia	89	91	110	123	135	149
Franţa	72	81	75	73	78	82
Olanda	84	91	93	90	91	103

Dela 1934, încolo, comerţul mondial reia şi el o mişcare de ascensiune destul de accentuată în ce priveşte cuantum-ul, mai înceată în ce priveşte valoarea lui în aur.

Iată cifrele, indici, pentru un capitol important, materiile prime (1929 = 100):

	1932	1933	1934	1935	1936	1937
Valoare aur	36	35	35	36	40	51
Cuantum	75	76	78	82	86	97

Schimburile de materii prime şi comerţul între ţările care se bucurau de oarecare stabilitate monetară — cazul ţărilor din „sterling area“ de pildă [37] — s'au desvoltat simţitor. In afară de aceasta, stagnarea era însă aproape generală.

Atenuarea depresiunii şi urcarea volumului comerţului mondial semnalate mai sus nu schimbau deci aspectul general al politicii comerciale internaţionale.

Iniţiatorii Conferinţei dela Londra urmăriseră — ca primă condiţie a întoarcerii spre schimburi comerciale normale — o înţelegere între naţiunile participante pe bază de stabilitate monetară. După încheerea Conferinţei din 1933 ne-am găsit, cum am mai spus [38], în prezenţa a nu mai puţin de patru grupuri monetare, a căror atitudine în politica schimburilor era diferită, potrivit diversităţii poziţiunii lor.

---

36. Vezi *Commercial Policy...* citat mai sus, la p. 68 a acelui volum.

37. Vezi lucrarea noastră *Probleme Monetare Internaţionale,* p. 97.

38. Vezi *supra* p. 513, nota 32.

Faimoasa „Declarațiune tripartită", făcută de Franța, Marea Britanie și Statele Unite la 25 Septembrie 1936 constitue o încercare de a opri cursa deprecierilor monetare și agravarea piedicilor care se ridicau în calea comerțului internațional. Efectele ei au fost însă limitate.

In ce privește așezarea schimburilor comerciale dintre popoare, mișcarea de grupare, acorduri regionale, ce am semnalat [39] continuă. Acordurile economice ale Micii Înțelegeri (Decembrie 1933) și Înțelegerii Balcanice (2 Noemvrie 1934) — la care participa și România — colaborarea economică dintre Statele Baltice (2 Decemvrie 1934), intrarea Ungariei și Austriei în orbita economică a Italiei în urma Protocoalelor dela Roma (1934) sunt exemple caracteristice ale acestei mișcări.

Tendințele de autarkie se accentuează tot mai mult în țările totalitare ca Italia, Japonia sau Germania. Faimosul „Vierjahresplan" german — planul pe patru ani — din 1936 este expresiunea concretă a acestei tendințe. Interesant de adăogat că tendințe asemănătoare cuprind, firește într'o măsură mult mai mică, țări ca Franța, sau chiar ca Anglia, unde tradițiunea libertății schimburilor și concurenței era totuși încă foarte puternică.

Regăsim, astfel, opoziționea pe care am semnalat-o mai sus — când ne-am ocupat de mecanismul clauzei națiunii celei mai favorizate și a regimului preferințelor, ca excepție la jocul acestei clauze [40] — între tendința de universalitate a relațiunilor economice internaționale și egalitate de tratament, către care tinde larga aplicare a acestei clauze, de o parte și înțelegerea regională și discriminarea, legate de înlăturarea jocului clauzei, de altă parte.

In acelaș timp însă o serie întreagă de întruniri sau demersuri cu caracter internațional urmăresc totuși atenuarea acestor tendințe, restabilirea schimburilor internaționale și descătușarea comerțului dintre popoare.

Recomandările Comitetului pentru cercetarea Acordurilor de clearing al Societății Națiunilor (1935), lucrările Comisiunii materiilor prime întrunite la Geneva (1936—1937), Rezoluțiunile Camerei de Comerț Internaționale (1936—1937), Conferința inter-americană pentru menținerea păcii dela Buenos-Aires (1936), Convențiunea dela Haga a Statelor Nordice, grupul Oslo (1937), Proectul de colaborare internațională al Comitetului economic al Societății Națiunilor (Septemvrie 1937), Conferința Statelor americane dela Lima (1938) care privea, îndeosebi, relațiunile între cele două Americi, în sfâr-

---

39. Vezi *supra*, p. 441 și urm..
40. Vezi *supra*, p. 440 și urm..

şit raportul d-lui Van Zeeland (1938)[41] se înscriu toate în cadrul acestor sforţări.

Rezultatele acestor eforturi nu au corespuns nici celor mai modeste aşteptări.

Protecţionismul sub diferite forme a păstrat sau a depăşit înălţimile la care se urcase vreodată. Restricţiunile de tot felul ca şi controlul plăţilor internaţionale au fost extinse şi adâncite.

Mai mult, fenomen de o covârşitoare importanţă, amestecul Statului în schimburile dintre popoare a luat forme şi proporţii menite să pună în discuţie înseşi bazele de organizare ale activităţii economice a lumii. Depăşind măsurile de protecţie prin taxe vamale sau alte mijloace echivalente — prime, subvenţiuni — ori restricţiunile cantitative şi măsurile de control al plăţilor internaţionale — care se mai practicaseră pe o scară întinsă şi în primii ani după războiul din 1914—1918 — Statul a mers mult mai departe, la intervenţiunea directă în executarea sau dirijarea a înseşi operaţiunilor de comerţ exterior, care, împotriva tuturor intervenţiunilor de Stat semnalate mai sus, rămăseseră încă, în general, până atunci, într'un regim de libertate bazat pe iniţiativa şi răspunderea individuală. Aşa a apărut în timpul crizei din 1929—1931 o politică de economie dirijată în comerţul exterior care s'a desvoltat necontenit şi intens de atunci încoace şi care constituie, credem, fenomenul cel mai caracteristic al evoluţiunii schimburilor internaţionale în ultimii cincisprezece ani.

Una după alta cele mai multe ţări s'au angajat într'o asemenea politică: unele spre a înlătura sau atenua dificultăţile creeate de criză, altele — Germania de pildă în primul rând — pentru a realiza ţeluri politice sau pentru a creea şi desvolta o economie de război.

Privită de cei mai mulţi, la început ca trecătoare, excepţională, intervenţiunea directă a Statului în comerţul exterior începe să prindă rădăcină pe măsură ce dăinuiau împrejurările care-i dăduseră naştere. S'au produs, astfel, ca urmare a acestei politici, adaptări, schimbări de structură chiar în organizarea economică a multor ţări[42], care constituiau obstacole tot mai serioase în calea acţiunii internaţionale, schiţată mai sus, care urmărea, de aproape zece ani, descătuşarea schimburilor dintre popoare.

Se cuvine să adăogăm, ultima constatare, că atmosfera politică în care s'a desfăşurat toată această acţiune cu carac-

---

41. Vezi *supra*, p. 357, nota 11.

42. De care va trebui firește să ţinem seama în ziua când vom putea păşi la noua organizare economică a lumii.

ter economic în ultimii ani dinainte de izbucnirea războiului nu era de natură să uşureze rezolvarea problemei.

Consecinţele aplicării Tratatului dela Versailles, dificultatea de a găsi o soluţiune practică de lichidare a Reparaţiunilor şi datoriilor interaliate, divergenţele ce s'au ivit între Franţa şi Marea Britanie cu privire la politica faţă de Germania, izolarea ce şi-au impus Statele Unite dela 1919 încoace şi absenţa lor dela Geneva, instituirea regimului naţional-socialist în Germania (Ianuarie 1933) ieşirea Japoniei din Societatea Naţiunilor (Martie 1933) retragerea Germaniei dela Conferinţa Dezarmării (Octomvrie 1933), denunţarea clauzelor militare ale Tratatului dela Versailles (Martie 1935) şi ocuparea Renaniei de către Germania (Martie 1936), Conflictul italo-abisinian şi aplicarea sancţiunilor (1935—1936), anexarea Austriei (Martie 1938), în sfârşit ocuparea ţării Sudeţilor (Septemvrie 1938), iată o serie de fapte care au creeat în ultimii ani dinaintea războiului o atmosferă puţin favorabilă desfăşurării normale a legăturilor internaţionale.

De aci accentuarea naţionalismului, izolare, autarkie, până la urmă: ...războiu!

*

* *

Iată, pe scurt, faptele, într'una din cele mai frământate perioade ale istoriei relaţiunilor economice dintre popoare.

Ce idei generale se pot desprinde din aceste fapte?

Mai întâiu, nu a mai fost vorba, cum s'ar putea crede la prima vedere, de vechea controversă: liber-schimb sau protecţionism. După nivelul şi întinderea la care a ajuns protecţionismul în ultimele decenii şi însemnătatea tendinţelor de autarkie care stăpâneau sau cel puţin preocupau lumea în această perioadă. nu mai poate fi vorba de liber schimb. Abia dacă, în cursa frenetică a ridicării barierelor vamale, ne mai oprim o clipă spre a ne aminti că — aşa cum am mai spus de atâtea ori[43] — inegalitatea şi diversitatea de înzestrare naturală a popoarelor constitue o realitate fizică care nu se poate nesocoti, peste care nu se poate trece cu tot dinadinsul, fără reducerea nivelului de vieaţă al unui popor, până la urmă chiar sărăcirea lui. Nu liber schimb deci, ci numai atenuarea unui protecţionism care a depăşit limitele ce se credeau posibile altădată, iată prima preocupare a ultimilor cincisprezece ani.

A doua preocupare. Politica comercială a acestei perioade nu este caracterizată numai, cum de asemenea am mai spus[44], de o gravă accentuare a protecţionismului. Ea e dominată de

---

43. Vezi *supra,* p. 160, între altele.
44. Vezi *supra,* p. 518.

etatizarea comerţului exterior, de amestecul tot mai întins şi mai adânc al Statului sau mandatarilor săi în mecanismul schimburilor internaţionale, mergând adeseori până la înlăturarea totală a iniţiativei sau răspunderii particulare în acest domeniu.

In sfârşit, ultimă constatare, opoziţiunea dintre cele două concepţii care au stăpânit, cel puţin în principiu [45], cele două tabere în războiul ce abea s'a sfârşit — concepţiunea spaţiilor mari cu preocupări autarkice a Puterilor Axei şi aceea a universalităţii schimburilor dintre popoare a Naţiunilor Unite — îşi găseşte o vie expresiune, în ultimii cincisprezece ani din istoria comercială a lumii, în jocul clauzei naţiunii celei mai favorizate. De o parte: înţelegere regională şi discriminare; de alta: schimburi întinse şi egalitate de tratament [46].

Limitarea protecţionismului, restrângerea intervenţiei Statului, egalitatea de tratament, iată, credem, schematic, cele trei idei în jurul cărora s'a dus lupta pe terenul schimburilor internaţionale între 1931 şi 1938. In momentul izbucnirii războiului din 1939, lupta era încă deschisă.

Cu toate acestea s'au produs în ceasul al unsprezecelea al politicii comerciale dintre cele două războaie unele fapte care puteau duce la oarecare atenuare a protecţionismului şi măsurilor restrictive şi la o descătuşare cel puţin parţială a schimburilor dintre popoare.

Puţin înainte de război, Statele Unite încheiaseră convenţiuni cu douăzeci şi una de ţări, care reprezentau 60% din comerţul lor, al căror efect în ce priveşte comerţul mondial era sporit prin existenţa clauzei naţiunii celei mai favorizate. Cele mai importante din aceste convenţiuni au fost acelea semnate în Noemvrie 1938, cu Marea Britanie şi Canada, care prevedeau, pe de o parte, reduceri de taxe vamale pentru o parte importantă a comerţului mondial, pe de alta o atenuare a regimului britanic de preferinţe imperiale, în ambele cazuri o atenuare a protecţionismului.

Franţa şi Belgia suprimaseră anumite restricţiuni în August 1938.

Negocieri importante au avut loc în Ianuarie şi Martie 1939, între reprezentanţii industriilor britanice şi germane, în vederea realizării unui acord de repartiţie a pieţelor cărbune-

---

45. Zicem în principiu, fiindcă în fapt, cum am mai spus (vezi *supra*, p. 30) opoziţiunea este adeseori mai puţin netedă.

46. Vezi şi *supra*, p. 425.

lui şi anumitor produse industriale, printr'un sistem de carteluri, care aveau să lucreze cu sprijinul guvernelor interesate.

Acest plan, chemat să aducă schimbări însemnate în politica comercială a Marei Britanii, nu ajunse la înfăptuire. Negocierile fură întrerupte de ocuparea Boemiei de către Germania (Martie 1939).

Cu prilejul ultimei sale întruniri, la Copenhaga, Iunie 1939, Camera de Comerţ Internaţională — care are la activul ei o foarte interesantă acţiune în favoarea unei colaborări între popoare — constatând atmosfera de care vorbeam mai sus, recomandă împăciuirea politică pe calea împăciuirii economice, „o politică şi o procedură care vor face inutile mişcările militare peste frontiere şi cărora se va substitui de aci încolo o mişcare mai mare de mărfuri, servicii şi capitaluri".

Considerând că „poarta era încă deschisă păcii", ea recomandă stabilirea de către experţi a unui „plan de adaptare, care să dea tuturor ţărilor posibilităţi echitabile de a-şi asigura partea lor din resursele mondiale" [47].

In ultima sa sesiune înaintea izbucnirii războiului, Iunie 1939, Comitetul Economic al Societăţii Naţiunilor reînoeşte recomandările sale, în vederea restabilirii relaţiunilor economice normale [48].

Toate aceste încercări nu-au putut atenua tensiunea care stăpânea lumea şi mai ales Europa dela întrevederea dela München (Septemvrie 1938) încoace. Tradiţia milenară a războiului a fost mai puternică decât cele două decenii de străduinţe pentru înţelegere politică şi colaborare economică între popoare dintre 1919 şi 1939. In primele zile ale lui Septemvrie 1939, pentru a doua oară într'o vieaţă de om, izbucneşte războiul.

Războiul „total", început în toamna anului 1939 avea să prindă fără întârziere toate forţele vii ale naţiunilor târâte într'însul.

Repede şi din ce în ce mai mult relaţiunile comerciale dintre popoare se reduc văzând cu ochii, în Europa mai întâi. Cu intrarea în acţiune a Statelor Unite (Decemvrie 1941) şi întinderea războiului în Mediterană, conflictul cuprinde lumea: 90% din populaţia globului, în 1941, este angajată în luptă. Supus blocadei, vechiul Continent trăeşte ca o cetate asediată.

In orizontul cenuşiu al ţărilor europene, dezorganizate, sărăcite sau înfometate de distrugerile provocate de război sau de consecinţele lui, se ridică, tot mai puternic, mirajul for-

---

47. Vezi *Comercial Policy...*, p. 88—89.

48. Vezi *Remarques sur les perspectives actuelles de la politique commerciale*, sub Questions Economiques et Financières, 1939, II. B. 3. Geneva, 1939.

mulelor autarkice pentru organizarea economiei de mâine a lumii: „spaţiu vital", „economie pe spaţii mari".

Inaintarea vijelioasă a trupelor Reich-ului, în 1941, spre Sud şi Est duce departe limitele autarkiei europene. O clipă, în toamna anului 1942 „vârfurile" spaţiului europeano-african: Stalingrad, Caucaz şi El Alamein se întind până la peste 2.500 km. de Berlin.

Mirajul fu de scurtă durată.

Ofensiva rusă, în răsărit şi cea anglo-americană, în Africa de Nord, aduc aceste limite, în cursul anului 1943, pe Nipru şi pe coasta de Nord a Mediteranei, la mai puţin de 1.500 km. de capitala Reich-ului.

Spre finele anului 1944, trupele germane luptau pe propriul lor teritoriu.

La 8 Mai 1945, Germania capitulează fără condiţii.

Patru luni mai târziu, începutul lui Septemvrie 1945, Japonia depune armele.

După şase ani de vrăşmăşie şi distrugere, vieaţa economică a lumii şi schimburile dintre popoare se îndreaptă iar pe drumurile Păcii.

Incotro duc aceste drumuri?

CAPITOLUL III

Politica comercială în aşezarea de mâine a lumii.

Am expus, în ultimele două capitole, evoluţiunea schimburilor internaţionale şi politicii comerciale a lumii, până la isbucnirea războiului din 1939 şi momentele principale ale acţiunii care, sub auspiciile Societăţii Naţiunilor sau altor organizaţiuni internaţionale, a urmărit, dela 1919 la 1939, restabilirea unor relaţiuni economice mai largi între popoare.

Intrerupt în 1939 şi în primii ani de război, cum era firesc, contactul între guverne sau între cercurile naţionale sau internaţionale interesate, a fost reluat curând, încă din 1940, în vederea studierii condiţiunilor în care aveau să se statornicească legăturile economice la încheerea păcii.

Acţiunea de pregătire a aşezării viitoare a schimburilor internaţionale a dat loc la cercetări şi planuri numeroase şi la o bogată literatură. Imprejurările în care ne aflăm nu ne îngădue să o cunoaştem şi să o judecăm. Vom încerca totuşi să desprindem, din puţinele documente sau informaţiuni ce am căpătat sporadic, câteva indicaţiuni asupra ideilor ce stăpânesc lumea, în ce priveşte aşezarea de mâine a schimburilor dintre popoare.

Cercetarea noastră are de obiect, firește, numai manifestările Naţiunilor Unite în ultimii ani.

Nu este locul, într'adevăr, să ne mai oprim asupra doctrinii sau politicii Puterilor Axei în această privinţă, schiţată pentru perioada 1939 la 1944 în Introducerea lucrării de faţă [1] şi în capitolele consacrate Autarkiei şi Convenţiunilor Comerciale [2]. Ideile de „spaţiu vital", „economie pe spaţii întinse", dominate de preocupări autarkice foarte accentuate şi sprijinite de o acţiune conştientă şi definită cad, firește, odată cu prăbuşirea politicii din care au izvorât.

Reţinem numai din doctrina sau tendinţele acelor Pu-

---

1. Vezi *supra,* p. 20—26 şi 29—39.
2. In deosebi, p. 136 şi urm. şi p. 425 şi urm.,

teri, ideia înţelegerii regionale de care se leagă, din punct de vedere tehnic, regimul preferenţial şi limitarea jocului clauzei naţiunii celei mai favorizate, fiindcă această ideie şi-a găsit aplicare şi în politica comercială a altor ţări — Marea Britanie de pildă [3] — şi va mai fi de sigur pusă în discuţiune cu prilejul statornicii legăturilor comerciale de mâine ale lumii [4].

I.

Charta Atlanticului (14 August 1941).

Prima manifestare importantă a Naţiunilor Unite, referitoare la viitoarea aşezare economică a lumii, în primii ani ai războiului, a fost declaraţiunea semnată de F. D. Roosevelt, Preşedintele Statelor Unite şi D. Winston Churchill, Primul Ministru britanic, pe bordul cuirasatului *Prince of Walles*, la 14 August 1941 [5], cunoscută sub numele de „Charta Atlanticului", la care au aderat la 1 Ianuarie 1942, Uniunea Republicelor Sovietice Socialiste, China, Australia, Canada, Belgia, Olanda, Cehoslovacia, Jugoslavia, etc. şi mai târziu şi alte State dintre Naţiunile Unite.

Ocupându-se şi de viitoarele relaţiuni economice între popoare „Charta" [6] proclamă dorinţa Statelor semnatare:

„să stabilească cea mai deplină colaborare între toate naţiunile în domeniul economic cu scopul de a asigura pentru toate, condiţiuni superioare de muncă, progres economic şi securitate socială";

---

3. Vezi *supra*, p. 441.

4. Vezi *infra*, p. 528, nota 14.

5. Şi publicată printr'un mesagiu al Preşedintelui Roosevelt dela Casa Albă, Washington, la 21 August 1941.

6. Iată principiile înscrise în această „Chartă".

1. cele două State semnatare nu urmăresc vreo creştere teritorială sau alta;

2. nicio modificare teritorială, în afara dorinţei liber exprimate a popoarelor interesate;

3. dreptul pentru fiecare popor să-şi aleagă forma de guvernământ;

4. accesul tuturor Statelor la materiile prime;

5. colaborarea tuturor Statelor pentru asigurarea progresului economic şi securităţii sociale;

6. stabilirea unei păci care să garanteze securitatea internaţională, după distrugerea finală a tiraniei naziste;

7. libertatea mărilor;

8. reducerea armamentelor.

să promoveze, „cu respectul datorat pentru obligaţiunile existente", „pentru toate Statele mari sau mici, victorioase sau învinse, accesul în condiţiuni egale la comerţul şi materiile prime ale lumii care le sunt necesare pentru prosperitatea lor economică".

Realizarea deziderateloг de mai sus înseamnă, firește, o intensă colaborare economică între naţiuni şi dreapta participare a tuturor la mijloacele de îndestulare economică ale lumii şi la comerţul dintre popoare.

II.

Conferinţa monetară dela Bretton-Woods (U. S. A), (Iulie 1944).

Legăturile economice internaţionale de mâine au făcut obiectul unor hotărîri mai concrete, cu prilejul conferinţei monetare şi financiare a Naţiunilor Unite, ţinută la Bretton-Woods (New-Hampshire, U.S.A.) dela 1 la 22 Iulie 1944[7], care avea să statornicească condiţiunile de colaborare internaţională în organizarea monetară de mâine a lumii.

Dată fiind înrâurirea reciprocă care se exercită între aşezarea monetară şi schimburile internaţionale[8] era firesc ca o Conferinţă chemată să examineze norme de organizare monetară să se preocupe dacă nu chiar de condiţiunile de desfăşurare

---

7. Vezi lucrarea noastră, *Probleme Monetare Internaţionale,* consacrată acestei Conferinţe, citată de mai multe ori în Tratatul de faţă.

8.Inrâurirea este foarte strânsă. O măsură monetară influenţând cursul schimbului sau modalităţile de lichidare a creanţelor internaţionale poate înrâuri foarte serios schimburile dintre popoare. Invers, o dispoziţiune care modifică condiţiunile de export sau import ale unei ţări poate avea repercusiuni însemnate asupra situaţiunii monetare. Această constatare explică necesitatea unei colaborări intime între organele care au răspunderea schimburilor internaţionale — Ministerul Economiei Naţionale sau acel al Comerţului exterior de pildă — şi Banca de Emisiune a unei ţări care are — împreună cu Ministerul Finanţelor uneori — răspunderea aşezării monetare a Ţării. Acţiunea reciprocă de care vorbim este aşa de strânsă încât, de cele mai multe ori, este foarte greu de stabilit delimitarea precisă a atribuţiunilor celor două organe: Minister şi Bancă. Aceasta explică cumularea funcţiunii de Guvernator al Băncii de Emisiune şi Ministru al Economiei Naţionale, care s'a produs, în anii din urmă, în unele ţări şi la noi, de pildă. Vezi şi *supra,* p. 330 şi urm. şi lucrarea noastră *Probleme Monetare Internaţionale,* p. 107 şi urm..

ale schimburilor internaţionale, dar, cel puţin, de tendinţele, de principiile care aveau să călăuzească în viitor aceste schimburi.

Realitatea acestei legături s'a văzut încă din primele clipe de activitate ale Conferinţei dela Bretton-Woods.

„Comerţul, spune Preşedintele Roosevelt, în mesagiul trimis membrilor Conferinţei, la 29 Iunie 1944[9] este sângele de vieaţă al unei societăţi libere. Trebue să ne îngrijim ca arterele care duc curentul de sânge să nu fie iarăşi astupate aşa cum au fost în trecut, prin bariere artificiale create de rivalităţi economice fără sens. Bolile economice sunt foarte contagioase. De aceea sănătatea economică a oricărei ţări constitue o preocupare proprie pentru toţi vecinii ei, de aproape sau de departe. Numai printr'o dinamică şi sănătoasă extindere a economiei mondiale, nivelul de vieaţă al fiecărei naţiuni poate fi ridicat până la înălţimile care vor permite întreaga înfăptuire a nădejdilor noastre de viitor".

Ideile Preşedintelui Roosevelt se regăsesc în discursul ţinut de dl. Henry Morgenthau, Jr., Ministru de Finanţe al Statelor Unite, Preşedinte al Conferinţei dela Bretton-Woods, la deschiderea lucrărilor acelei conferinţe.

Problemele monetare şi necesităţile de investiţiune, obiectul principal al ordinei de zi a Conferinţei, „urmează să fie privite, spune dl. Morgenthau, totuşi ca o parte a unui program mai larg al unei acţiuni concertate între naţiuni spre a realiza expansiunea producţiei, posibilităţile de lucru şi comerţ considerate în „Charta Atlanticului" şi în art. VII al acordurilor mutuale încheiate de Statele Unite cu multe din Naţiunile Unite[10]. Orice am face aci trebue să fie completat şi sprijinit de o altă acţiune care să aibă în vedere acest ţel".

---

9. Citit de Secretarul General al Conferinţei, în prima şedinţă plenară, din 1 Iulie 1945.

10. Art. VII al unuia din aceste acorduri, cel încheiat cu Marea Britanie, la 23 Februarie 1942, ocupându-se de desfăşurarea viitoare a relaţiunilor dintre cele două ţări, prevede acţiunea lor concertată, la care vor putea participa toate celelalte state însufleţite de aceleaşi intenţiuni, în vederea:

desvoltării, prin măsuri internaţionale şi interne apropriate, a producţiei, posibilităţilor de lucru, schimburilor şi consumului de mărfuri;

eliminării tuturor formelor de tratament discriminatoriu în comerţul internaţional (vezi *supra,* p. 418 şi urm.) şi

reducerii tarifelor vamale şi celorlalte bariere comerciale.

Vezi Société des Nations, *Rapport au Conseil sur les Travaux de la Session Mixte* (Londres: 27 Avril — 1-er Mai 1942, Princeton:

Proclamând principiul prosperităţii indivizibile, dl. Morgenthau arată dependenţa între prosperitatea marilor ţări producătoare şi aceea a clienţilor acestor ţări. „Good customers are prosperous customers", clienţii buni sunt clienţii cei prosperi [11], spune, cu drept cuvânt, Ministrul Tezaurului Statelor Unite. El reaminteşte, apoi, împrejurările create de criza din 1929 şi 1931 şi acţiunea măsurilor de restricţiune, izolare şi discriminare în comerţul internaţional, constată solidaritatea între popoare şi conchide în favoarea unei largi şi leale colaborări internaţionale.

Atitudinea principială ce apare în discursurile citate mai sus îşi găseşte o expresiune mai concretă în textele rezoluţiunilor şi recomandărilor adoptate la Bretton-Woods, în Actul Final, semnat la 22 Iulie, punctul VII, sub titlul Probleme Economice Internaţionale.

Conferinţa, spune textul:

considerând că unul din ţelurile principale urmărite prin creearea Fondului monetar internaţional este să înlesnească desvoltarea armonioasă a comerţului internaţional,

recomandă Guvernelor participante ca, în afară de realizarea măsurilor speciale monetare şi financiare care au făcut obiectul Conferinţei şi urmărind realizarea în domeniul relaţiunilor internaţionale a condiţiunilor necesare pentru realizarea scopurilor Fondului şi obiectivelor principale ale politicii economice, să stabilească cât mai curând înţelegeri asupra mijloacelor celor mai bune spre a reduce obstacolele comerţului internaţional şi a desvolta relaţiuni comerciale internaţionale, spre folosul tuturor [12].

7—8 Août 1942), Comité Économique et Comité Financier, Geneva (1942. II. A. 4).

Un acord similar a fost încheiat de Statele Unite cu U.R.S.S. la 11 Iunie 1942 (vezi *L'Economie Mondiale de Demain: Orientations Américaines,* în *Le Document de la Semaine,* publié par les Services Américains d'Information, Section de Presse, Paris, no. 27, din 7 Iunie 1945, p. 2.

11. Douăzeci la sută din exportul Statelor Unite în ultimii zece ani dinaintea războiului din 1939, adaugă dl. Morgenthau, era absorbit de cele 47 milioane locuitori ai Angliei, mai puţin de 3% mergea la cele 450 milioane locuitori din China.

Constatarea este interesantă. Ea se leagă şi de o altă mare problemă: aceea a locului pe care îl ocupă coloniile în desvoltarea economică a Marilor Puteri (vezi *supra,* p. 128, nota 7).

12. Aceleaşi tendinţe se constată câteva luni mai târziu, într'un discurs asupra politicii economice de după război, ţinut la Washington, în cadrul unei reuniuni parlamentare, la 30 Noemvrie 1944, de dl.

Iată textele principale care stabilesc azi principiile aşezării viitoare a schimburilor internaţionale, adoptate în unanimitate de Conferinţa dela Bretton-Woods şi ratificate între timp de o parte din Guvernele reprezentate la Bretton-Woods printre care U. S. A., Marea Britanie, Franţa, etc..

Aplicarea lor presupune, bine înţeles, larga colaborare a acestor Guverne: Marea Britanie, Statele Unite şi Uniunea Republicelor Socialiste Sovietice, în primul rând, care au avut, cum era firesc, un rol covârşitor în desbaterile Conferinţei şi s'au angajat, cu aporturi foarte însemnate, la constituirea „Fondului monetar internaţional" şi capitalului „Băncii Internaţionale de reconstrucţie şi desvoltare economică" [13].

Dacă adoptarea principiilor formulate la Bretton-Woods a provocat adeseori desbateri serioase, aplicarea lor [14] va ridica,

---

Dean Acheson, sub-secretar de Stat al Comerţului Exterior (vezi *L'Economie Mondiale de demain,* citată mai sus la p. 526, nota 10.

In sfârşit, în discursul ţinut la 6 Septemvrie 1945, în faţa Congresului Statelor Unite, asupra problemelor principale pe care le ridică întoarcerea la o economie de pace, „reconversion" şi restabilirea unor raporturi normale în U. S. A., Preşedintele Truman se ocupă şi de lichidarea împrumuturilor acordate de Statele Unite în cadrul cunoscutei legi de „lend and lease", împrumut şi închiriere, în condiţiuni care să nu turbure banul mers al economiei mondiale. (Vezi asupra acestei legi o carte recentă, a D-lui Ed. R. Stettinius, Jr., fost conducător al organizaţiei de împrumut şi închiriere şi apoi ministrul afacerilor străine al Statelor Unite: *Prêt-Bail: arme de victoire,* Les Editions Transatlantique, New-York, 1944, 416 p.. Vezi şi *Les résultats du Prêt-Bail,* în *Le Document de la Semaine,* Paris, nr. 42 din 20 Septemvrie 1945).

In cadrul acestei preocupări, Preşedintele Truman „prevede necesitatea unor noui mijloace de împrumut pentru a asigura comerţului mondial o tranziţie repede şi fericită", împrumuturi care constitue firește un corolar necesar al unor schimburi internaţionale bazate pe mai multă libertate. Vezi, sub titlul *Le New Deal continue. Message du Président Truman, au Congrès,* în *Le Document de la Semaine,* nr. 44, din 4 Octomvrie 1945.

13. Iată participările acestor ţări (în milioane de dolari U. S. A.).

	Fond	Bancă	Total
Statele Unite	2.750	3.175	5.925
Marea Britanie	1.300	1.300	2.600
U. R. S. S.	1.200	1.200	2 400

vezi şi lucrarea noastră *Probleme Monetare Internaţionale* p. 144.

14. Normele de aplicare a principiilor expuse mai sus nu au fost încă stabilite.

O telegramă a Agenţiei Rador, din 31 Octomvrie 1945 — deja citată *supra,* p. 484 — a anunţat, totuşi, că Statele Unite ar fi întocmit „Charta comerţului mondial" care se speră că va fi folosită ca bază

cu atât mai mult cuvânt, dificultăţi, datorită diversităţii situaţiunilor în care se găsesc azi ţările semnatare.

Inlăturarea, sau chiar numai restrângerea restricţiunilor în schimburile internaţionale presupune realizarea prealabilă a unor condiţiuni, fără de care jocul mecanismului liberal nu este posibil. Este mai bine, credem, să întârziem o clipă revenirea la libertate, mai curând decât să ne vedem siliţi să impunem din nou restricţiunile, pentru că vor fi fost prea de vreme înlăturate.

In atari condiţiuni este firesc ca ţările semnatare ale acordurilor de care am vorbit mai sus să adopte atitudini diferite, în clipa în care va fi vorba să păşim efectiv la aplicarea practică a acelor acorduri.

Poziţiunea Marei Britanii, de pildă — spre a cita exemplul poate cel mai caracteristic — este sensibil diferită de aceea a Statelor Unite.

Sarcina imensă a datoriei externe cu care ese din război, epuizarea rezervelor ei de mijloace de plată în afară şi reducerea simţitoare a plasamentelor ei în străinătate care s'au produs în cursul războiului[15], în sfârşit situaţiunea re-

---

de discuţie în conferinţa comercială a Naţiunilor Unite, care va avea loc în Mai sau Iunie 1946.

Se crede, spune telegrama, că această Chartă propune următoarele:

1. reducerea tarifelor vamale şi a acelor măsuri ce au de scop să micşoreze volumul comerţului mondial;
2. desfiinţarea măsurilor preferenţiale de comerţ, cum este sistemul Imperiului britanic (vezi *supra*, p. 440 şi urm.);
3. restrângerea restricţiunilor la export şi a sistemului contingentării importului (vezi *supra*, p. 348 şi urm.);
4. restrângerea primelor de export (vezi *supra*, p. 313 şi urm.);
5. măsuri în vederea îngrădirii cartelurilor internaţionale şi desfiinţarea cartelurilor secrete printr'un sistem de înregistrare publică a tuturor înfiinţărilor de carteluri (vezi *supra*, p. 484), în sfârşit,
6. reglementarea internaţională a politicii referitoare la surplusul de materii prime.

15. In deosebi în perioada anterioară lui *Lend and Lease Act*, actul de împrumut şi închiriere, din 11 Martie 1941, vezi *supra*, p. 527, nota 12.

Diferenţa a apărut de nenumărate ori în cursul desbaterilor economice şi financiare care au avut loc între Marea Britanie şi Statele Unite în timpul războiului (vezi şi *Probleme Monetare Internaţionale*, p. 159) şi de curând, în toamna anului 1945 cu prilejul negocierilor de împrumut duse de Lordul Keynes în Statele-Unite şi cu prilejul discuţiunilor ce au avut loc în Parlamentul britanic, în Decembrie anul acesta, asupra ratificării convenţiunii de împrumut şi acordurilor dela Bretton-Woods.

zervelor ei de aur creează Marei Britanii dificultăţi considerabile în echilibrarea balanţei de conturi şi o obligă să pună un deosebit accent asupra exportului ei de mărfuri, care pare a fi chemat să joace, în viitor, în vederea acelei echilibrări, un rol mai important decât cel pe care îl juca altădată.

Realitatea constatărilor făcute ceva mai sus ca şi diferenţa de poziţiune între Marea Britanie şi Statele Unite, nu exclude firește funcţionarea regimului de largă — dacă nu totală — libertate a schimburilor internaţionale pe care o prevăd rezoluţiunile dela Bretton-Woods, dar cere, neapărat, o intensă şi eficace colaborare internaţională.

Viitorul apropiat ne va arăta cum şi în ce măsură se poate realiza o asemenea colaborare.

— SFÂRŞIT —

INDEX ALFABETIC [1]

Acord de clearing, 170, 433, **468.**
„ „ plăţi, 469.
„ „ transfer, 471.
Acreditiv documentar, 371.
Admisiune temporară, 393.
Aftalion (A.), 253.
Anti-Corn Law-League, 490.
Arierate, **466,** 472.
Armistiţiul dela 12 Septembrie 1944, 245.
Armistiţiul monetar, 511.
Armistiţiul vamal, **158, 504,** 505, 507, 508, 510, 511, 512.
Asigurări, 229.
Aur, mişcări internaţionale, **260,** 465.
Autarkie, 21, 30, **125.**
— mijloace economice şi tehnice de realizare, 128, 133.
— mijloace politice de realizare, 135.
— şi comerţul exterior, 141.
— aprecieri critice, 140.
Autonomie tarifară, 401.

Balanţa comercială, 164, **173, 267,** 269.
— a României, **177, 191.**
Balanţa de conturi, 166, **227,** 269.
— echilibrarea ei, **262, 267,** 272.
— a României, 277.
Balanţa de plăţi, **251, 273.**
— echilibrul ei, 264.
— a României, 277.
Barthélemy (I.), 33, 38.
Bismarck, 18, 296, 491.
Blocul agricol european, 505.
Blocul aur, 509, 512, 513.
Blocul lirei sterline, 514.
Blocus continental, 83.
Bretton-Woods (U. S. A.), conferinţă, 27, 338, 479, 481, **525.**
Briand (A.), 335.
Burky (Ch.), 8.

Camera de Comerţ internaţională, 499, 508, 521.
Capacitate de plată, 234.
caf, 229.
Caprivi, 411.
Carteluri internaţionale, **484,** 529.
Castex, 7.
Câştigarea pieţelor străine, 269.
Charta Atlanticului, 524.
cif, 229.
Clausewitz, 6.
Clauza colonială, 438.
„ condiţională şi necondiţională, 421.
„ naţiunii celei mai favorizate, 416.
„ de paritate, 414.
„ de reciprocitate, 415.
„ regională, 437.
„ de vecinătate, 437.
Clearing, 433, 467, **468.**
Cobden, 490.
Coeficient de pondere, 221.
Colbert, 388.
Comerţ de devize, **215,** 432.
— reglementarea lui, 215.
Comerţ exterior, **77, 87,** 169, 175, 367.
— finanţare, 370.
— al României, **177,** 195.
— intervenţia Statului, 367.
— mondial, 78.

---

1. Intocmit cu colaborarea D-nilor Costin Kiriţescu şi Ion Vintilă.
Cifrele cu aldine indică pagina unde se află sediul materiei sau unde problemele au o desvoltare mai mare.

— monopol, 378.
Comisioane, 230.
Comisiunea Reparaţiilor, 239.
Compensaţii, 202.
— globale, 462.
— particulare, 463, **474.**
— plurilaterale, 167, **479.**
— apreciere critică, 481.
Conferinţa dela Bretton-Woods (U.S.A.), 27, 338, 481, **525.**
„ dela Lausanne, 445, 507.
„ monetară şi economică dela Londra (1933), 500, **507.**
„ Marilor Trei, 244.
„ dela Stresa, 445, 505.
Conosament, 371.
Contingentare, **348,** 429.
— apreciere critică, 354.
— a exportului, 357.
— a importului, 348.
— în România, 359.
Contingente de fabricaţie, 486.
Convenţii comerciale, 399, **459.**
— clauze generale, 413.
— forme, 459.
— obiect, 411.
Convenţia dela Oslo, 441, 506.
„ dela Ottawa, 138, 441, 506, 528.
„ Ouchy, 506.
Convenţii de stabilire, 412.
Controlul devizelor, 432.
Convertibilitate, 205.
Corporatism, 24.
Crach-uri financiare, 502.
Creanţe internaţionale, 202.
— în regim liberal, 197.
— în economia dirijată, 210.
Credite de export, 370.
— în România, 375.
Credite de import, 376.
Crize economice, 15.
— din 1929—1931, 501.
Cursul schimbului (devizelor), **204,** 217.
— în regim liberal, 204.
— în regim de reglementare, 217.
Declaraţia Tripartită (1936), 337, 517.
Deprecierea monetară, 331.
— a lirei sterline, 337, 512.
— a dolarului, 337, 509, 513.
Devize, 203.
— control, 216.
Dezarmarea vamală, 158, 504, 505, 507, 508, 510, 511, 512.
Dingley, 492.
Diviziunea internaţională a muncii, 85.
Doctrina economică, 20.
— a ţărilor Axei, 20.
— a ţărilor Anglo-Saxone, 26.
— aprecieri critice, 29.
Doctrina liberală, 12.
Drawback, 392.
Dumbarton-Oaks (U.S.A.), 1944), 447.
Dumping, 320.
— aprecieri critice, 328.
— de monopol, 321.
— prin prime, 321.
— social, 325.
— valutar, 324, 333.
Economie dirijată, 11, 22, 27, 31, 35, 134, 167, 494, 518.
Economie politică, 40, 42.
Economie socială, 41.
Engels (Fr.), 69.
Etalon aur, 205, 499.
Exportul României, 181.
— şi motorizarea ţării, 186.
Factorul economic, 4.
— însemnătate, 5.
— în vieaţa popoarelor, 4.
— în războaiele moderne, 4.
Factorul politic în vieaţa economică, 499, 518.
Fair trade, 406, 492.
Fichte, 21.
Finanţarea războiului, 6.
„ comerţului exterior, 370.
Fluctuaţii monetare, 340.
fob, 229.
Fond de egalizare a schimbului, 28.

Fontana Russo (L.), 81, 89.
Fordney-Mac-Cumber, 493.
Forţe morale, 69.
Free Trade, 406, 492.

Gold-point, 208.
„Grossraumwirtschaft“ (economie pe spaţii mari), 25, 136. 523.

Hanibal, 6.
Hawley-Smoot, 503.
Hegel, 21.
Hoover, 28.

Importul României, 188.
— structura, 189, 191.
— şi industrializarea, 189.
Imprumuturi externe, 256, **266.**
— pe termen lung, 256.
— pe termen scurt, 258.
Indemnităţi de război, 232.
— lichidare, 234.
Inchiriere şi împrumut (lend and lease), 527, 529.
Index Numbers, 220.
Indici de producţie, 516.
Individualism, 11.
Industrializare, 189.
Institutul Naţional al Cooperaţiei, 64, 380.
Intervenţia administrativă, 363, 429.
Intervenţionism, **16,** 19, 100, 103, 494.
Inţelegerea Balcanică, 446, 517
Intrepozite, 386.
— reale, 387.
— nominale, 387.

„Lebensraum“ (spaţiu vital), 25, 136, 523.
Le Bon (G.), 55.
Leibniz, 12.
Lend and Lease Art (închiriere şi împrumut), 527, 529.
Liberalism economic, **11,** 19, 36, 37.
Liber schimb, **90,** 104, 155.
List (Fr.), 21, 101, 102, 120, 135, 457.

Mac Kinley, 492.
Madgearu (V.), 504, 515.
Marx (K.), 4.
Maurois (A.), 37.
Mercantilism, 12, 268.
Mica Inţelegere, 82, 446, **449,** 517.
Mişcări internaţionale de capital, 255.
Mişcări internaţionale de aur, 260.
Monetă, 330.
— depreciere, 331, 337.
— fluctuaţiuni, 340.
— revalorizare, 338.
Monopolul comerţului exterior. 378.
Montchrétien (A. de), 40.
Moratoriu extern, 213.
Moratoriul Hoover, 244.
Motorizare, 186.

Napoleon I, 6.
Napoleon III, 490.
Naţiunile Unite, 26.
New Deal, 28.
Nomenclatura vamală, 310.

Oficii de clearing, 470.
Onorarii, 230.
Open door policy, 413.
Open market policy, 28.
Ottawa, 138, 441, 506, 528.

Paritate, 207.
Paritatea puterii de cumpărare, **218, 222.**
Peel (R.), 490.
Physiocraţi, 12.
Planul Beveridge, 28.
„ Dawes, 242, 506.
„ Keynes, 479.
„ Milhaud, 479.
„ Nuffield, 29.
„ Tardieu, 445.
„ Young, 243, 506.
Plăţi internaţionale, 196.
— cursul schimbului, 204.

— în economia dirijată, 210.
— în regim liberal, 197.
— mijloace de plată, 198.
— reglementare, 214.
— technică, 196.
Politică agrară, 52.
„ bancară, 49.
„ a combustibilului şi a factorilor de energie, 53.
Politica comercială, 47, 73.
— definiţie, 81.
— şi ideea de schimb, 77.
— şi comerţul exterior, 78.
— între cele două războaie (1919—1939), 496.
Politică economică, 42, 43.
— ţeluri, 43, 44.
— organe, 64.
— ramuri, 45.
— mijloace de realizare, 62, 67.
Politică de credit, 49.
„ financiară, 61.
„ industrială, 50.
„ monetară, 48.
„ a preţurilor, 58.
„ socială, 54.
„ a transporturilor, 52.
Port franc, 388.
Preferinţe, 440.
— imperiale, 138, 441, 506, 528.
Prestaţiuni financiare, 231.
Preţuri, 287.
Prime de asigurare, 229.
Prime economice, 313.
— de producţie, 314.
— de export, 316, 331.
Prohibiţiuni, 345.
— de export, 346.
— de import, 347.
Propagandă comercială, 369.
Protecţionism, **105, 156, 363,** 494.
— administrativ, 363.
— educativ, 282.
— durată, 119.
— întindere, 110, 113.
— nivel, 118.
— orientare, 121.
— mijloace de înfăptuire, 107, 281.
— atenuare, 381.
— agravare, 156.
— şi liberul schimb, 152.
— tendinţe actuale, 152, 523.
Protocoalele dela Roma, 445.
Puterile anglo-saxone, 26.

Rayon-are, 486.
Regim colectivist, 16.
„ liberalist, 18, 163.
„ preferenţial, 440.
„ vamal, 306.
„ vamal al României, 306.
Reparaţiuni de război, 232.
Revalorizare monetară, 338.
Ristournă, 448.
Roosevelt (Fr. D.), 28, 508, 509, 512.
Rougier (L.), 38.
Rühl (A.), 146.

Sancţiuni economice, 8, 346, 497.
San Francisco, 447.
Schimb eratic, 213.
Schimburi internaţionale, 81, **164**.
— în regim liberal, 163.
— în economia dirijată, 167.
Schlieffen (von), 6.
Şcoala istorică, 16.
„ liberală, 12.
Servicii de informaţiuni, 368.
Sistem individualist, 13.
Socialism, 16.
— de Stat, 16.
Societatea Naţiunilor:
— Comitetul economic, 271, 410, 432, 499, 504.
— Balanţa de plăţi, 276.
— Sancţiuni economice, 8, 346, 497.
— Tranzitul, 384.
Solduri, 204.
Spaţii economice: Spaţiu vital şi economie pe spaţii mari, 25, **136,** 523.
Specializarea tarifelor, 427.
Sterilizarea aurului, 28.

Stresa, 445, 505.
Subvenţii, 313.
Substituire (produse de), 130.

Tarif vamal, 306, 403.
— structură, 309.
— specializare, 309.
— autonomie, 401.
Ţările axei, 20..
Taxă vamală, 164, 288.
— de import, 293.
— de export, 298.
— de tranzit, 305.
— ad valorem, 289.
— specifică, 289.
— de compensare, 434.
— de criză, 503.
Thiers, 296, 491.
Trafic de frontieră, 436.
Transfer, 234.
Transporturi, 228.
Tranzit, 383.
Trată, 198.
Tratate comerciale, 399, 459.
Tratatul dela Frankfurt (1871), 236, 421.
Tratatul dela Versailles (1919), 238, 498.
„ dela St. Germain-en-Laye (1919), 435, 498.
„ dela Trianon (1920) 435, 498.
Truman (H.), 527.

Underwood, 492.
Uniuni vamale, 136, 439, 449.
— forme, 451.
— realizare, 452.
— în istoria contimporană, 455.
U.R.S.S., 19, 378.

Valori mobiliare, 203, 256.
Valorizări, 27.
Valute, 203.
Vămi, 288.
Voltaire, 70.

Wilson Woodrow, 497, 512.

Zeeland (P. van), 357, 380, 518.
Zollverein, 457, 490.
Zonă liberă, 388.

BIBLIOGRAFIE[1].

I

TRATATE GENERALE. DICŢIONARE[2].

ANGELESCU (I. N.) — Cunoaşterea şi conducerea pieţii economice, studiu istorico-statistic asupra evoluţiei naţionale a popoarelor. Flacăra, Bucureşti, 1914-1915, p. 249. (B., I.)

ANSIAUX (M.) — Traité d'Économie Politique. Vol. I. L'Organisation économique. Librairie générale de Droit et de Jurisprudence, Paris, 1936, p. 388. (B.)

ANTONELLI (E.) — Traité d'Économie Politique. Félix Alcan, Paris, 1927, p. 354.

BĂDULESCU (VICTOR V.) — Curs de economie politică. I. Monedă. Schimb. Preţuri. Cartea Românească, Bucureşti, 1931, p. 341 + XVII. (A., B., D., I.)

BASILESCU (A.) — Principii de economie politică. Vol. I, 1926, p. 164; Vol. II A, 1927, p. 115; Vol. II; 1931, p. 350, Bucureşti. (D.

BODIN (CH.) — Principes de science économique. Cours élémentaire d'économie simple. Sirey, Paris, 1926, p. 644. (B.)

— Economie dirigée, économie scientifique. Sirey, Paris, 1933, p. 141. (D.)

BOUSQUET (G. H.) — Essai sur l'évolution de la pensée économique. Bibliothèque Internationale d'Economie Politique — Direction A. Bonnet. M. Giard, Paris, 1927, p. 314. (I.)

---

1. Multe din lucrările menţionate în această bibliografie se găsesc la unele din bibliotecile din Bucureşti. Le-am indicat pe cât a fost posibil, precum urmează:
(A.) = Academia de Inalte Studii Comerciale şi Industriale;
(B.) = Banca Naţională a României;
(D.) = Facultatea de Drept din Bucureşti;
(I.) = Institutul Economic Românesc, Str. Polonă No. 4.
Toate cărţile româneşti se găsesc in depozit legal, la Academia Română.

2. Imprejurările de azi nu ne-au îngăduit să dăm referinţe complete la toate lucrările indicate în bibliografia de mai jos.

BOUSQUET (G. H.) — Institutes de science économique. Bibliothèque internationale d'Economie Politique — Direction A. Bonnet.
Tome I: Introduction à la science économique. 1930, p. 268;
Tome II: Les bases du système économique. 1932, p. 213.
M. Giard, Paris. (I.)

BROCARD (L.) — Principes d'économie nationale et internationale.
Tome I: L'économie nationale, la politique nationale dans les rapports avec la constitution de l'économie nationale. 1929, p. 494;
Tome III: L'économie internationale, la politique internationale dans ses rapports avec la constitution de l'économie internationale. 1931, p. 543. Sirey, Paris. (B.)
— Les conditions de l'activité économique. Traité d'économie politique—Direction H. Truchy — Vol. II. Sirey, Paris, 1934, p. 600. (B.)

CASSEL (G.) — Traité d'économie politique. Traduit de l'allemand par H. Laufenburger et G. Persan. Bibliothèque internationale d'économie politique — Direction A. Bonnet.
Vol. I: Aperçu général sur l'économie politique. La formation des prix des facteurs de la production. p. 525;
Vol. II: La monnaie, la théorie des mouvements cycliques, le commerce international. M. Giard, Paris, 1929, p. 501. (B.)

CAUWÈS (F.) — Cours d'économie politique. Vol. I, p. 700; Vol. II, p. 707; Vol. III, p. 681; Vol. IV, p. 672. L. Larose & Forcel. Paris, 1893.

COLSON (C.) — Cours d'économie politique. Encyclopédie des Travaux publics.
Tome I: Théorie générale des phénomènes économiques. 1924, p. 555;
Tome IV: Les entreprises, le commerce et la circulation. 1927, p. 608.
Librairie Gauthier Villars, Paris. (I., B.)

CONRAD (J.) şi *HESSE (A.)* — Grundriss zum Studium der Politischen Oekonomie.
Vol. I: Allgemeine Volkswirtschaftslehre, 1927, p. 504;
Vol. II: Volkswirtschaftspolitik, 1923, p. 560.
Fischer, Jena.

GIDE (CH.) — Cours d'économie politique. Vol. I, 1918, p. 600; Vol. II, 1919, p. 589. Sirey, Paris.
— Principes d'Economie Politique. Sirey, Paris, 1931.

GIRAUD (R.) — Capitalisme et force nouvelles. Editions de l'Etat moderne, Paris, 1934, p. 278. (D.)

GUIGNABAUDET (PH.) — Le capitalisme social. Economie libérale dans le cadre d'un capitalisme dirigé. Plon, Paris, 1914, p. 281, (D.)

HESSE (A.) — Grundriss der politischen Oekonomie. III Volkswirtschaftspolitik. Fischer, Jena, 1943, p. 350.

LAUFENBURGER (H.) — L'intervention de l'Etat en matière économique. L'économie politique contemporaine — Direction B. No-

garo. Vol. IV. Librairie générale de Droit et de Jurisprudence, Pichon et Durand-Auzias, Paris, 1939, p. 362. (B.)

LEROY-BEAULIEU (P.) — Traité théorique et pratique d'économie politique. Vol. I, p. 793; Vol. II, p. 652; Vol. III, p. 694; Vol. IV, p. 898. Guillaumin, Paris, 1896. (B.)

— Précis d'économie politique. Revu par A. Liesse. Librairie Delagrave, Paris, 1922. (I.)

MEADE (J. E.) — Économie politique et politique économique. Lutte contre les crises. Politique de crédit. Bibliothèque politique et économique. Payot, Paris, 1939, p. 550. (A.)

NEUMARK (F.) — Neue Ideologien der Wirtschaftspolitik. Leipzig—Wien, 1935.

NOGARO (B.) — Traité élémentaire d'économie politique. V. Giard et E. Brière, Paris, 1921, p. 598. (I.)

PARETO (V.) — Manuel d'économie politique. M. Giard, Paris, 1927, p. 695. (B.)

PERREAU (C.) — Cours d'économie politique. (2 vol.). Librairie générale de Droit et de Jurisprudence, Paris, 1935.

PERROUX (F.) — Cours d'économie politique.

Vol. I: Systèmes et structures économiques. Formation historique du Capitalisme. Technique. Organisation et esprit du capitalisme. p. 581;

Vol. II: Entreprise et capitalisme. p. 419;

Vol. III: Le marché interne. p. 161;

Supplément: Les enchaînements de la pensée économique. Domat-Monchrestien, Paris, 1939. (B.)

PHILIPPOVICH (E.) — Grundriss der Politischen Oekonomie. I. C. B. Mohr, Tübingen, 1922.

PIROU (G.) — Introduction à l'étude de l'économie politique. Traité d'Économie Politique — Direction G. Pirou et M. Byé. Sirey, Paris, 1939, p. 305. (I. B.)

— Les cadres de la vie économique: la technique et le droit, le capitalisme, l'industrie. Traité d'économie politique — Direction G. Pirou et M. Byé. Sirey, Paris, 1940, p. 499. (B.)

REBOUD (P.) — Précis d'économie politique. Vol. I, p. 681; Vol. II, p. 352; Vol. III, p. 674. Dalloz, Paris, 1929.

SELIGMAN (E. R. A.) — Principes d'économique. Traduction M. Lecarpentier. Vol. I, p. 438; Vol. II, p. 429. M. Giard, Paris, 1927.

SCHMOLLER (G.) — Principes d'Economie Politique. Traduction G. Platon et L. Poollack. Vol. I, 1905, p. 572; Vol. II, 1905, p. 601; Vol. III, 1906, p. 615; Vol. IV, 1907, p. 489; Vol. V, 1908, p. 547. V. Giard et E. Brière, Paris.

SIEGFRIED (A.), MARCILLY (M. de) şi alţii — L'Économie dirigée. Conférences organisées par la Société des anciens élèves de l'Ecole Libre des Sciences Politiques. F. Alcan, Paris, 1934, p. 304.

TRUCHY (H.) — Cours d'économie politique. Vol. I, 1929, p. 538; Vol. II, 1927, p. 491. Sirey, Paris.

WAGNER (AD.) — Les fondements de l'économie politique (5 vol.). V. Giard & E. Brière, Paris, 1904—1913.

WALTERHAUSEN (S. von) — Die Umgestaltung der zwischenstaatlichen Wirtschaft, Fischer, Jena, 1935, p. 326.

WEBER (A.) — Handels- und Verkehrspolitik (Binnenhandel-Verkehr-Aussenhandel). Wirtschaftspolitik II. Duncker-Humblot, München u. Leipzig, 1933, p. 577. (B.)

— Kurzgefasste Volkswirtschaftspolitik. Duncker & Humblot, Berlin, 1943, p. 342.

* * *

ELSTER (E.) — Wörterbuch der Volkswirtschaft. G. Fischer, Jena.

ELSTER (E.), WEBER (A.) şi *WIESER (Fr.)* — Handwörterbuch der Staatswissenschaften. 8 vol., 1923 şi 1 supliment, 1929. Gustav Fischer, Jena.

SAY (L.) şi *CHAILLEY (J.)* — Nouveau Dictionnaire d'Economie Politique (2 vol.). Paris, 1891 şi 1892.

II

TRATATE SPECIALE[1].

AFTALION (A.) — Monnaie, Prix et Change. Sirey, Paris, 1927, 353 p.

— L'équilibre dans les relations économiques internationales. Domat—Montchrestien, Paris, 1937, 466 p. (I)

ANGELL (N.) — La Grande Illusion. Paris, 1914.

ANGELL (J. W.) — The theory of international prices. Harvard University Press, Cambridge, 1926.

ANTONELLI (E.) — Rapport du politique et de l'économique. Mélanges dédiés à M. le professeur H. Truchy. Sirey, Paris, 1938, 14 p..

ANTONESCU (C.) — Die rumänische Handelspolitik von 1875—1910. Kgl. Hof — und Universitäts — Buchdruckerei Dr. C. Wolf und Sohn, München, 1915, 295 p..

ARNAUNÉ (A.) — Le commerce extérieur et les tarifs de douane. F. Alcan, Paris, 1911, 534 p..

ARNDT (Dr. G.) — Gemeinschaftsarbeit im Aussenhandel. F. Meiner, Leipzig, 1938, 136 p..

AVEROFF (E. A.) — Union douanière balcanique. Etude théorique et pratique. Gertr. St. Chistou, Athènes, 1932, 279 p..

BACHHAUSEN (Dr. W.) — Zur Frage der Preferenz-Zölle zwischen

---

1. Bibliografia referitoare la cartelurile internaţionale este grupată toată la începutul capitolului consacrat acestei chestiuni. Vezi *infra*, p. 484.

Deutschland und den Donaustaaten: Ungarn, Südslavien, Rumänien u. Bulgarien. Inauguraldissertation. Universität Köln, Gatzer u. Hahn, Schramberg, Württemberg, 1932, 83 p.. (I.)

BADULESCU (VICTOR V.) — La politique commerciale et monétaire de la Roumanie devant le problème du retour à la liberté. Revue Economique Internationale. Bruxelles, 1938. (A., B, D., I.)

— Finanțele publice și conjunctura economică, în volumul Omagiu Profesorului C. Stoicescu. Bucovina, București, 1940, p. 528—539. (A., B., D., I.)

— Probleme economice și financiare. București, 1940, XII + 219 p. (A.. B., D., I)

— Probleme monetare internaționale. I. Conferința Monetară Internațională de la Bretton Woods (U. S. A.), Iulie 1944. Scrisul Românesc, Craiova, p. XVI + 178. (A., B., D., I)

— Autarkie sau colaborare internațională? R. Cioflec, București, 1944, p. 35. (A., B., D , I.)

BĂICOIANU (C.) — Istoria politicei vamale și comerciale române, (2 vol.). București, 1904. (B., I.)

BAILEY (S. H.) — Reciprocity and the most favored nation clause. Economica. Noembrie 1933, No. 42, p. 428—456.

BARCZEWSKI (M.) — Kompensationsgeschäfte im Rahmen der Kontingentierungspolitik, Berlin, 1936.

BARTHELEMY (J.) — Politique intérieure et droit international. Académie de Droit International. Dotation Carnegie. Sirey, Paris, 1937, 97 p..

BEVERIDGE (SIR W.) — Zölle. Lehrbuch des internationalen Handels. Traducere din englezește de Fr. Thalmann. J. Springer, Wien, 1932, 215 p.. (I.)

— Social Insurance and Allied Services. His Majesty's Stationery Office. Cd. 6404. London, 1942, 299 p.. (B.)

BONVINO (A.) — Corso di economia politica, ad uso degli Istituti tecnici commerciali con indirizza amministrativo e mercantile. Biblioteca dell'insegnamento commerciale e professionale (2 vol.).

Vol. II: Circolazione, consumo e providenza, politica-economica, commercio internazionale, crisi. Lattes, Torino, 1934, 230 p.. (I.)

BRINKMANN (C.) — Weltpolitik und Weltwirtschaft der neuesten Zeit. Berlin, 1936.

BUELOW (Dr. F.) — Grossraumwirtschaft, Weltwirtschaft und Raumordnung. Raumforschung u. Raumordnung. Volks-und Raumpolitische Reihe. Direktion Prof. Dr. Paul Ritterbusch. K. F. Koehler, Leipzig, 1943, 71 p..

BURKY (CH.) — Grandes Puissances et organisation économique du monde. Editions de la Baconnière, Boudry-Neuchâtel, Suisse, 1943, 285 p..

CAREY — Principles of Political Economy. Philadelphia, 1837—1840.

CASSEL (G.) — La monnaie et le change après 1914. Traduction de G. Lachapelle. M. Giard, Paris, 1923, 320 p..

— Währungsstabilisierung als Weltproblem. Quelle & Meyer, Leipzig, 1928, 26 p..

CROLL (W.) — Wirtschaft im Europäischen Raum. W. Frick, Wien, 1940, 331 p.. (I.)

CULBERTSON — Commercial Treaties. Encyclopedia of the Social Sciences, Vol. IV.

DAITZ (W.) — Echte und Unechte Grossräume. Nationale Wirtschaftsordnung und Grossraumwirtschaft. Meinhold, Dresden, 1942, p. 59—70.

DAMALAS (V. B.) — Essai sur l'évolution du commerce international. Les théories, les faits. Nouvelle Bibliothèque économique. Alcan, Paris, 1940, 462 p.. (D.)

DELAISI (F.) — Die Revolution der Europäischen Wirtschaft. Deutsche Verlags-Anstalt, Stuttgart—Berlin, 1943, 281 p..

Les deux Europes. Bibliothèque Politique et Économique, Paris, 1929.

DIETRICH (E. B.) — British Export Credit Insurance. American Economic Review, Vol. XXV, Nr. 2, 1935, p. 236—249.

EGNER (I.) — Aussenwirtschaft. Junker und Dünnhaupt, Berlin, 1936, 144 p.. (B.)

EICKER (Dr. R.) — Warum Aussenhandel? Verlag für Sozialpolitik, Wirtschaft und Statistik. P. Schmitt, Berlin, 1937, 102 p.. (B.)

ESCHER (F.) — Foreign exchange explained. The Macmillan Company, New-York, 1924, 219 p.. (I.)

EULENBURG (F.) — Neue Grundlagen der Handelspolitik. Schriften des Vereins für Sozialpolitik. Vol. I, 423 p.; Vol. II, 431 p.; Vol. III, 316 p.; Vol. IV, 100 p.. Duncker und Humblot, München und Leipzig, 1925. (I. B.)

— Aussenhandel und Aussenhandelspolitik. Die internationalen Wirtschaftsbeziehungen. Grundriss der Sozialökonomie, Tübingen, 1929, 327 p.. (B.)

— Grossraumwirtschaft und Autarkie. Kieler Vorträge. G. Fischer, Jena, 1932, 76 p.. (B.)

FERARU (V. I.) — Proiectul de Uniune a Statelor Europene. Bucureşti, 1935, 204 p..

FICHTE — Der geschlossene Handelsstaat. 1800.

FLESSNER (V.) — Der Aussenhandel im neuen Deutschland. Fr. Ehr, München, 1935, 103 p.. (I.)

FONTANA-RUSSO (L.) — Traité de Politique Commerciale. V. Giard & E. Brière, Paris, 1908, 707 p..

FORSTMANN (A.) — Der Kampf um den internationalen Handel. Haude u. Spenersche Buchhandlung, M. Paschke, Berlin, 1935, 415 p.. (B.)

FRIED (F.) — Wende der Weltwirtschaft. Goldmann, Leipzig, 1940, 402 p.. (3)

FRIED (F.) — Autarkie. E. Diederich, Jena, 1932, 159 p.. (I.)

FUNK (Dr. W.) — Das wirtschaftliche Gesicht des Neuen Europas. Schriften des Vereins Berliner Kaufleute und Industrieller. Haude & Spenersche Verlagsbuchhandlung, Berlin, 1942, 31 p..

GEORGESCU (V.) — Probleme de drept valutar. Vol. I, 322 p.; Vol. II, 431 p.. Fundaţiunea Universitară Vasiliu Bolnavu. Bucureşti, 1942.

GEORGESCU-ROEGEN (N.) — Un quantum index pentru comerţul exterior al României. Institutul Central de Statistică, Bucureşti, 1938, 14 p..

— Comerţul exterior al României 1919—1938. Enciclopedia României, Vol. IV, p. 472—495. Monitorul Oficial, Bucureşti, 1942.

GHEORGHIU (A.) — La législation douanière roumaine comparée aux législations étrangères. Rousseau & Co., Paris, 1932, 441 p..

GHEORGHIU (P.) — The foreign trade of Roumania. From the treaty of Adrianople up to the great depression. Bucharest, 1936, 240 p..

GIDE (CH.) et *RIST (CH.)* — Histoire des Doctrines Economiques. Sirey, Paris, 1922, XVIII + 814 p.. (B.)

GRAVELL (W.) — Der Aussenhandel in der Nationalwirtschaft. Enke, Stuttgart, 1937, 112 p.. (B).

GRUENIG (F.) — Le circuit économique. Libéralisme ou autarchie. Traduction Foni Gael. Bibliothèque politique et économique. Payot, Paris, 1937, 398 p.. (A)

HABERLER (Dr. G.) — Liberale und planwirtschaftliche Handelspolitik. Junker u. Dünnhaupt, Berlin, 1934, 121 p.. (B.)

— Der internationale Handel. Enzyklopädie der Rechts- und Staatswissenschaft. Band XLI, A. Spiethoff, Berlin, 1933.

HABERLER (G. von), VEROSTA (St.) — Liberale und Planwirtschaftliche Handelspolitik. Junker & Dünnhaupt, Berlin, 1934, 121 p. (B)

HALLUNGA (AL.) — L'évolution et la révision récente du tarif douanier en Roumanie. Dalloz, Paris, 1928, 350 p..

HANOTAUX (G.) — Histoire de la France Contemporaine (1871—1900). T. III. Ancienne Librairie Furne, Paris, 1908.

HANTOS (Dr. E.) — Europäischer Zollverein und Mitteleuropäische Wirtschaftseinheit (Europa als Wirtschaftseinheit). Europäischer Zollverein E. V. Nr. 1, Hirzel, Berlin, 66 p.. (I.)

— L'Europe Centrale, une nouvelle organisation économique. F. Alcan Paris 1932, 258 p.. (B).

HUHLE (Fr.) — Die Meistbegünstigung in der Aussenhandelspolitik der Deutschen Nationalwirtschaft. Jahrbücher für Nationaloekonomie und Statistik. Vol. 148, p. 202—235.

JÈZE (G.) — Les Paiements internationaux. Extrait du Recueil des Cours de l'Académie de Droit International. Dotation Carnegie. Hachette, Paris, 1927, 64 p..

KIRIŢESCU (C.) — Caracterele specifice ale actualei economii de război. Buletinul Nr. 10/1942 al Academiei de Ştiinţe din România: Problemele războiului şi ştiinţa. Cartea Românească, Bucureşti 1942, p. 446—463. (D., D)

KOEPPING (M.) — Der Völkerbund und das internationale Zollwesen. Inauguraldissertation — Universität Göttingen 1933. O. Siewert, Berlin, 1934, 106 p.. (I)

KROYMANN (K.) — Clearing und Kompensation im Aussenhandel. Voraussetzungen und Wirkungen. Hanseatische Verlagsanstalt, Hamburg 1934, 62 p.. (I.)

KUETTEL (K.) — Une nouvelle base pour le commerce extérieur. Organisation des échanges. Paris, 1934, p. 215—226. (I.)

LAUFENBURGER (H.) — Le commerce et l'organisation des marchés. Traité d'économie politique — Direction H. Truchy. Vol. V. Sirey, Paris, 1938, 658 p.. (B.)

LEDUC (G.) — La raison contre l'autarchie. Librairie générale de Droit et de Jurisprudence, Paris, 1938, 54 p.. (I).

LEENER (G. de) — Die neuen Formen des Protektionismus, ihre zerstörenden und etwaigen gestaltenden Wirkungen. Die Verhandlungen der Weltwirtschaftskonferenz, R. Mosse, Berlin, 1932, p. 57—60. (I.)

LEIBROCK (O.) — Weltwirtschaft oder Grossraumwirtschaft. Leipzig, 1933.

LEON (G. N.) — Economie politică şi politică economică. Colecţia „Cercetări juridice", Bucureşti 1944, 508 p..

— Regimul comerţului exterior. Monitorul Oficial, Bucureşti 1935 56 p..

LESCURE (J.) — Après la paix. La reconstruction économique. Paris, 1943.

LINDLEY (E. K.) — Half Way with Roosevelt. The Viking Press, 1937, 449 p..

LIPPMANN (W.) — La cité libre (The good society). Librairie de Médicis, Paris, 1938, 458 p.. (A.)

LIST (Fr.) — Das Nationale System des Politischen Oekonomie. Fischer, Jena, 1904.

LONG (O.) — Les Etats-Unis et la Grande Bretagne devant le III-e Reich. Un aspect du conflict des politiques commerciales avant la guerre. Publications de la Faculté des sciences économiques et sociales de l'Université de Genève, Georg & Co., Librairie de l'Université, Genève, 1943, 302 p..

MACHLUP (F.) — Guide à travers les panacées économiques. Librairie de Médicis, Paris, 1938.

MADGEARU (V. N.) — Le traitement préférentiel et l'entente économique régionale. Cartea Românească, Bucureşti, 105 p..

— Le traitement préférentiel et l'entente des Pays Danubiens. Académie diplomatique internationale, Séances et Travaux. Paris, 1932, 64 p..

Le contrôle des changes en Roumanie. Etude collective. Institut des Recherches Sociales de Roumanie, Bucarest, 1939, 75 p..

MADGEARU (V. N.) — La politique économique extérieure de la Roumanie (1927—1938). Institut des Recherches sociales de Roumanie, Bucarest, 1939, 46 p..

— Evoluţia economiei româneşti după războiul mondial. Independenţa economică, Bucuresti, 1940, 403 p.. (A)

MARCHAL (J.) — Union douanière et organisation européenne. Sirey, Paris, 1929, 231 p.. (I.)

MATAJA (Dr. V.) — Lehrbuch der Volkswirtschaftspolitik. Oesterreichische Staatsdruckerei, Viena, 1931.

MAYER (J.), HORNA (M.), SOUREK (A.) — Neue Wege der Handelspolitik. I. Die alte und neue Handelspolitik. II. Clearing und Zahlungskompensationen der Tschechoslovakei mit dem Auslande. III. Die Technik der zwischenstaatlichen Clearinge und Kompensationen. Orbis Verlag A. G., Prag, 1936, 212 p..

MAZZEI (Prof. J.) — Politica doganale differenziale e clausa della nazione più favorita. Publicazioni del R. Istituto Superiore di Scienze Economiche e Commerciali di Firenze Nr. 1. Vol. I, Libreria Internazionale Seeber, Firenze, 1930, 603 p.. (I)

MICKWITZ (E. von) — Der deutsche Aussenhandel im Kriege. „Aussenhandel-Unterzwang". O. Schwitzke, Hamburg, 1939, 10 p.. (I.)

MILHAUD (E.) — Trève de l'or et clearing international, 1933.
— La compensation internationale intégrale, 1935.
Ambele: Maison Coopérative du Livre, Geneva.
— Une idée en marche. La compensation organisée, 1935.
— Le chèque-compensation international devant, l'opinion, 1936.
Ambele: Sirey, Paris.

NIEDERLÉ (M.) — L'évolution et l'état actuel de la collaboration économique dans le bassin du Danube. Orbis, Prague, 1938, 93 p..

NITTI (Dr. F.) — L'inquiétude du monde. La guerre; la crise, l'Etat. Traducere din italiană de Ştefan Priacel. Denoël et Steele, Paris, 1934, 357 p.. (I.)

NIXON (F. H.) — The Export Credits Guarantee Department. The Banker, Vol. XLIX, 1939, p. 168—190.

NOGARO (B.) et *MOYE (M.)* — Le régime douanier de la France. Politique douanière. Législation douanière et Traités de commerce. Administration et réglementation. Sirey, Paris, 1931, 358 p.. (I.)

NOVELLIS (L. de) — L'unificazione economica dell'Europa. Trêves, Milano, 1931, 304 p.. (I).

NOYELLE (H.) — Utopie libérale, chimère socialiste, économie dirigée. Sirey, Paris, 1934, 233 p.. (D.)

OULÈS (F.) — Le mécanisme des échanges internationaux et la politique comerciale en temps de crise. Sirey, Paris, 1936, 126 p.. (B.)

PANAITESCU (P. N.) — Contingentările în relaţiunile comerciale cu ţările agricole (România). Editura Ziarului „Pământul nostru", Bucureşti, 1935, 32 p.. (I.)

— Regimul Preferenţial. Institutul Economic Românesc, Bucureşti, 1932.

PHILIP (A.) — La crise et l'économie dirigée. Cluny, Paris, 1935, 208 p.. (D)

PIATIER (A.) — L'Économie de guerre. Collection d'Etudes Economiques. Librairie générale de Droit et de Jurisprudence, Paris, 1939, 304 p.. (B.)

PICARD (R.) — Quelques plans de restauration du commerce (critique du plan Milhaud).

— Le chèque-compensation international devant l'opinion (critique du plan Milhaud).
în Revue d'Économie Politique, Sirey, Paris, 1933, p. 483 şi urm. şi 1936, p. 1633 şi urm..

PIETTRE (A.) — Économie dirigée et commerce international. Sirey, Paris, 1935, 201 p.. (B., I, D.)

PIZANTY (M.) — La situation de la Roumanie dans le commerce mondial de pétrole. Institut Roumain de l'Energie, Bucarest 1937, 58 p. (B.)

— Privire retrospectivă asupra industriei petrolifere în perioada 1930—1939. Cartea Românească, Bucureşti, 1940.

PLATAREANU (M.) — Politica economică şi socială a României în trecut şi în cadrul legislaţiei actuale. Cartea Românească, Bucureşti, 333 p..

PLESIA (R.) — Autarcie. Paris, 1937.

POSE (A.) — La théorie de la parité des pouvoirs d'achat et les faits. Revue d'Economie Politique. Paris, 1926.

PREDOEHL (A.) — Staatsraum und Wirtschaftsraum. Inauguraldissertation — Universität Kiel. Kieler Universitätsreden Neue Folge Heft II, Kommissionsverlag, Lipsins u. Tischer, Kiel, 1935, 16 p.. (I.)

PROCOS (J. S.) — La conférence économique de Londres. Les doctrines antiéconomiques el la réforme proposée. Librairie générale de Droit et de Jurisprudence, Paris, 1935, 93 p.. (I)

RADUCANU (I.) — O nouă politică comercială. Regimul importului şi Exportului. Uniunea Camerelor de Comerţ şi de Industrie. Bucureşti, 1933, 36 p.. (I)

RAZMIRITZA (N.) — Essai d'économie roumaine moderne. Librairie Générale de Droit et de Jurisprudence, Paris, 1932, 411 p..

REISCH (R.) — Das Problem des zwischenstaatlichen Zahlungsverkehrs. Oestereichischer Wirtschaftsverlag, Berlin, Wien, Zürich, 1937, 48 p.. (I)

REITHINGER (A.) — Le visage économique de l'Europe. Traduit de l'allemand par C. Bourdet. Bibliothèque Politique et Economique. Payot, Paris, 1937, 215 p..

RIEDL (R.) — La clause de la nation la plus favorisée. Wien, 1928, 119 p..

— Aussenhandel und Währungspolitik. Oestereichischer Wirtschaftsverlag, Berlin—Wien 1936, 92 p.. (B.)

RIST (Ch.) — Les Interprétations Économiques de la Guerre Mondiale. Les Cours de Droit. Paris, 1918—1919, 415 p..

— Essais sur quelques problèmes économiques et monétaires. Sirey, Paris, 1933, 501 p..

— Précis des mécanismes économiques élémentaires. Sirey, Paris, 1945, 378 p..

ROEPKE (W.) — Explication économique du monde moderne. Traduction de P. Bastier. Editions politiques, économiques et sociales. Librairie de Médicis, Paris, 1940, 320 p..

— Die Gesellschaftskrisis der Gegenwart. Rentsch, Erlenbach, Zürich, 1942, 411 p.. (B.)

ROOSEVELT (F. D.) — Sur la bonne voie (On our way). Traduit par P. Dutray. Denoël & Steele, Paris 1934, 261 p..

ROUGIER (L.) — Les Mystiques Économiques. Librairie de Médicis, Paris, 1938, 198 p. (I.)

RUEFF (J.) — Une erreur économique. L'organisation des transferts. G. Doin & Cie. Paris, 1928, 23 p.. (B.)

SAMHABER (E.) — Die neuen Wirtschaftsformen, P. Neff, Berlin, 1940, 364 p.. (I.)

SAY (L.) — Rapport au nom de la Commission du Budget de 1875 sur le paiement de l'indemnité et sur les opérations de change qui en ont été la conséquence. Documents Assemblée Nationale. No. 2704, 5 August 1874.

SCHECHNER (Dr. K.) — Aussenhandelsregulierung als System und als Notmassnahme. Die Verhandlungen der Weltwirtschaftskonferenz, R. Mosse, Berlin, 1932, p. 91—95. (I.)

SCHILLER (K.) — Meistbegüngstigung, Multilateralität und Gegenseitigkeit in der zukünftigen Handelspolitik. Weltwirtschaftliches Archiv, 53 Band, Heft 2. 1941.

SCHUSTER (W.) — Finanzierungsprobleme im Aussenhandel. Die Bücher Organisation eine Schriftenreihe — Dir. Dr. H. Nicklisch. Band XII. C. E. Poeschel, Stuttgart, 1931, 141 p.. (I.)

SEGUILLON (Y.) — La compensation des échanges internationaux et l'économie dirigée. Presses Universitaires de France, Paris, 1942, 286 p..

SERAPHIM (H. J.) — Deutsch-Südosteuropäische Wirtschaftsgemeinschaft. Berlin, 1943. (I)

SONTHOFEN (W.) — Völkerrechtliche Grundlagen des internationalen Warenhandels. Eine systematische Untersuchung. Inauguraldissertation, Universität Freiburg. Triepel-Schulze, Mohlau, Breslau, 1936, 112 p.. (I.)

SOMMER (Dr. L.) — Neugestaltung der Handelspolitik. Wege zu einem intereuropäischen Praeferenzsystem. C. Heymanns Verlag, Berlin u. Oesterreichischer Wirtschafts-Verlag Wien, 1937, 400 p..

SPASSITSCHEW (St,) — Oekonomische Grundlagen einer Balkanfoederation. Inauguraldissertation-Universität Kiel 1934, Buchdruckerei S. M. Staikow, Sofia, 1934, 124 p.. (I.)

STETTINIUS (Ed. R. Jr.) — Prêt-Bail: arme de victoire. Les Editions Transatlantique, New-York, 1944, 416 p..

STOUPNITZKY (Dr. A.) — Statut international de L'U.R.S.S. Etat commerçant. Bibliothèque d'études sur la Russie contemporaine. Librairie générale de Droit et de Jurisprudence, Paris, 1936, 486 p.. (I).

SUBERCASEAUX (P.) — Le papier monnaie. M. Giard & E. Brière, Paris, 1920, 446 p..

SURANYI-UNGER (Dr. T.) — Weltwirtschaft und Wehrwirtschaft. Fischer, Jena, 1942, 119 p..

TAŞCĂ (G.) — Probleme economice şi financiare. Doicescu, Bucureşti 1927, 718 p.. (B.)

— Către o nouă îndrumare economică şi socială. „Adevărul", Bucureşti 1932, 99 p.. (B.)

TAŞCĂ (G.) — Recentele îndrumări ale politicii noastre comerciale, Bucureşti, 1935, 19 p..

— Liberalism şi Corporatism. Bucovina, Bucureşti 1937, 70 p..

— Politica socială a României. Biblioteca monetară, economică şi financiară a Băncii Naţionale a României, Bucureşti 1940, 386 p..

— Curs de Economie Politică, Bucureşti, 1943, 463 p..

TASLAOANU (O. C.) — Politica Economică a României, 1930. Contribuţiuni la rezolvarea crizei. I. Politica Financiară. II. Politica Agrară. III. Politica Industrială. Socec, Bucureşti, 1931, 190 p.. (I., B.)

TATOS (I. I.) — Structura producţiei şi a comerţului mondial în perioada de criză 1929—1931. Biblioteca economică. Independenţa economică, Bucureşti, 1937, 52 p.. (I.)

TAUSSIG (Prof. F. W.) — Are cheap marks a menace? New-York Evening Post, 27 August 1921.

— International Trade. Macmillan, New-York 1928, 425 p.. (B.)

— Libre échange, tarif douanier et réciprocité. M. Giard, Paris, 1942.

VILLENEUVE (Dr. J.) — La préférence impériale et le commerce des Pays Britanniques depuis la crise. Librairie technique et économique, Paris, 1937, 232 p.. (I.)

VINER (J.) — Most favored clause in American Commercial treaties. Journal of Political Economy. Vol. 32, No. 1, Februarie 1924.

VINTILA (I.) — Le commerce extérieur de la Roumanie 1919—1939. Bucureşti, 1943, 38 p.. (B., υ.)

WAGEMANN (Dr. E.) — Wirtschafts-Politische Strategie. Von den obersten Grundsätzen wirtschaftlicher Staatskunst. Hanseatische Verlagsanstalt, Hamburg, 1937, 368 p.. (I., B.)

WEILLER (J.) — L'influence du change sur le commerce extérieur. Etude sur le commerce extérieur de la France et de l'Europe 1919—1929. Librairie des Sciences Politiques et Sociales, M. Rivière, Paris, 1929, 255 p.. (I.)

WHALE (B.) — International trade. The Home University Library, Thornton Butterworth Limited, London, 1932, 256 p.. (I.)
— Internationaler Handel. Wirtschaftswissenschaftliche Leitfäden Band VI. Julius Springer, Wien, 1936, 165 p.. (I.)

WILBRANDT (Dr. R.) — Einführung in die Volkswirtschaftslehre.
Vol. I: Die Entwicklung der Volkswirtschaft. 1930.
Vol. II: Die Geschichte der Volkswirtschaftslehre. 1931, 136 p.
Heinrich Moritz, Stuttgart. (I.)

WOERDEN (F. A. van) — La Société des Nations et le rapprochement économique international. M. Nijhoff, La Haye, 1932, 298 p.. (I.)

WOLFE (A.) — Terminology in international Commerce. Published by Exporters Enciclopedia Corporation. J. Little and Ives Company, New-York, 1928, 77 p.. (I)

ZEELAND (P. van) — Report to the Governements of the United Kingdom and France on the possibility of obtaining a general reduction of the obstacles to international trade. January 26, 1938. His Majesty's Stationery Office. Miscellaneous. No. 1, Cmd. 5648, London 1938.

EUROPAEISCHE WIRTSCHAFTSGEMEINSCHAFT — Herausgegeben von dem Verein Berliner Kaufleute und Industrieller und der Wirtschafts-Hochschule Berlin. Haude und Spenersche Verlagsbuchhandlung Max Paschke, Berlin, 1943, 229 p..

EXPORT CREDITS GUARANTEE DEPARTMENT. Taking Risks London, 1934.

LA CLAUSE RÉGIONALE DE LA PETITE ENTENTE, INSTRUMENT DE RAPPROCHEMENT ECONOMIQUE — Conseil Economique de la Petite Entente. Luceafărul, Bucureşti, 1937, 20 p..

MELANGES, dédiés à M. Le Professeur Henri Truchy. Sirey, Paris, 1938, 548 p..

NATIONALE WIRTSCHAFTSORDNUNG UND GROSSRAUMWIRTSCHAFT. — Beiträge der Gesellschaft für Europäische Wirtschaftsplanung und Grossraumwirtschaft. Meinhold Verlagsgesellschaft, Dresden, 1942, 215 p..

PROBLEME DES DEUTSCHEN WIRTSCHAFTSLEBENS — Erstrebtes und Erreichtes. Culegere de studii făcută de Deutsches Institut für Bankwissenschaft und Bankwesen. Walter de Gruyter & Co., Berlin şi Leipzig, 1937, 860 p.. (B.)

RECONSTRUCTION ÉCONOMIQUE INTERNATIONALE. Les grands problèmes actuels examinés et discutés par un Comité d'économistes et d'hommes d'affaires. Chambre de Commerce internationale, Secrétariat du Comité mixte, Dotation Carnégie, Paris, 1936, 245 p..

STAAT und PRIVATWIRTSCHAFT — Süd-Ost Echo din 15 Octombrie, 1943. Budapesta şi Viena.

THE NATIONAL RECOVERY ADMINISTRATION — An Analysis and

Appraisal. The Brookings Institution. Washington, D. C. 1935, 947 p..

THE NEW DEAL. An Analysis and Appraisal, by The Editors of The Economist (London). A. A. Knopf, New-York, 1937, 150 p..

THE RECOVERY PROBLEM IN THE UNITED STATES. The Brookings Institution. Washington, D. C., 1936, 709 p..

TRAVAUX DU CONGRÈS DES ÉCONOMISTES DE LANGUE FRANCAISE — Economie libérale et économie dirigée. L'étalon or. Domat-Montchrestien, Paris, 1933, 189 p.. (D.)

III

PERIODICE

ANALELE ECONOMICE ŞI STATISTICE — Bucureşti.

BULETINUL INSTITUTULUI ECONOMIC ROMÂNESC — Bucureşti.

BULLETIN DE STATISTIQUE ET DE LEGISLATION COMPARÉE — Ministère des Finances. Paris.

BULLETIN DE LA STATISTIQUE GÉNÉRALE DE LA FRANCE ET DU SERVICE D'OBSERVATION DES PRIX — Service de la Statistique Générale. Paris.

INDEPENDENŢA ECONOMICĂ — Bucureşti.

JAHRBUECHER FUER NATIONALOEKONOMIE UND STATISTIK — Jena.

JOURNAL DES ÉCONOMISTES — Paris.

L'EUROPE NOUVELLE[1] — Paris.

MONTHLY REVIEW — New-York.

REVUE ÉCONOMIQUE INTERNATIONALE — Bruxelles.

SCHMOLLERS JAHRBUCH FUER GESETZGEBUNG, VERWALTUNG UND VOLKSWIRTSCHAFT IM DEUTSCHEN REICHE — Berlin.

THE AMERICAN ECONOMIC REVIEW — Evanston. U. S. A.

WELTWIRTSCHAFTLICHES ARCHIV — Zeitschrift des Instituts für Weltwirtschaft an der Universität Kiel — Kiel.

ZEITSCHRIFT FUER DIE GESAMTE STAATSWISSENSCHAFT — Tübingen.

RAPOARTELE ŞI DĂRILE DE SEAMĂ ALE MARILOR INSTITUŢIUNI DE CREDIT, din ţară şi mai ales din străinătate, care publică periodic sau ocazional informaţiuni şi studii asupra situaţiunii economice şi financiare locale şi internaţionale.

---

1. Cu deosebire interesant prin aspectul politic sub care sunt prezentate problemele şi prin documentarea diplomatică pe care o prezintă.

Semnalăm cu deosebire, ca un foarte preţios instrument de documentare:

BULLETIN DE LA SOCIETÉ DE BANQUES SUISSES (B. S. B. Ş). Schweizerischer Bank-Verein (S. B. V.), Bâle-Basel.

IV

DOCUMENTE OFICIALE ŞI STATISTICE

ANNUAIRE GÉNÉRAL DE LA FRANCE ET DE L'ÉTRANGER — Société d'Etudes et d'Informations Economiques — Paris.

ANUARUL STATISTIC AL ROMÂNIEI — Institutul Central de Statistică. Bucureşti.

BANQUE NATIONALE DE ROUMANIE — Bulletin d'Information et de Documentation publié par le Service des Etudes Economiques. Bucureşti.

COMERŢUL EXTERIOR AL ROMÂNIEI, 1928—1937. — 14 volume. Biblioteca monetară, economică şi financiară a Băncii Naţionale a României, Seria I: Realităţile economiei naţionale. Bucureşti 1939—41.

COMERŢUL EXTERIOR AL ROMÂNIEI. Publicaţiunea Ministerului Finanţelor.

DOCUMENTELE ADUNĂRILOR LEGISLATIVE (PARLAMENTARE) ALE DIFERITELOR ŢĂRI. Expuneri de motive, rapoarte, memorii, procese-verbale ale desbaterilor, etc..

ECONOMIA ROMÂNĂ — Buletinul Ministerului Economiei Naţionale. Apare în continuarea Revistei: *CORESPONDENŢA ECONOMICĂ ROMÂNĂ. Bucureşti.*

RAPOARTELE ANUALE ALE BĂNCILOR DE EMISIUNE.

RAPPORTS ANNUELS DE LA BANQUE DES RÈGLEMENTS INTERNATIONAUX (B. R. I.), Bâle.

STATISTISCHES JAHRBUCH FUER DAS DEUTSCHE REICH — Statistisches Reichsamt. Berlin.

V

DOCUMENTE PUBLICATE DE SOCIETATEA NAŢIUNILOR

Serviciul Economic şi Departamentul Economic, Financiar şi Tranzit al Societăţii Naţiunilor au publicat, dela 1920 încoace, numeroase documente, cu caracter informativ sau tehnic — statistici, studii, rapoarte, anchete — în fiecare din cele două limbi oficiale ale Societăţii: engleză şi franceză, asupra situaţiunii economice şi financiare a lumii,

asupra comerţului exterior şi politicii comerciale precum şi asupra schimburilor internaţionale în general, care constitue un foarte interesant izvor de informare asupra celor mai multe din chestiunile de seamă care fac obiectul lucrării de faţă.

Lista completă a acestor documente se găseşte în cataloagele publicate periodic, până în preajma izbucnirii războiului actual, de Serviciul Publicaţiunilor Societăţii Naţiunilor. Tabele alfabetice, detailate, pe materii, înlesnesc consultarea acestor cataloage [1].

A.

Publicaţiuni cu caracter general.

ANNUAIRE STATISTIQUE DE LA ŞOCIETÉ DES NATIONS (1927—1944).

BULLETIN MENSUEL DE STATISTIQUE (1920—1945).

LA SITUATION ÉCONOMIQUE MONDIALE. Publicaţiune anuală (1931—1942).

MEMORANDUM SUR LES BALANCES DES PAIEMENTS ET SUR LES BALANCES DU COMMERCE EXTÉRIEUR. Publicaţiune periodică, începută în 1923, cu date dela 1910.

B.

Publicaţiuni cu caracter special [2].

Systèmes de rapprochement économique, par Eug. Grossmann (1926. II. 69).

Abolition des prohibitions et restrictions à l'importation et à l'exportation. Commentaire et avant-projet d'un accord international etc.. (1927. II. 13.).

Droits d'exportations. Documentation Conférence Economique Internationale, Génève, Mai 1927 (1927. II. 14).

La stabilité des tarifs douaniers, par M. I. Brunet (1927. II. 17).

Nomenclature et classification douanières. Possibilité d'unifier la nomenclature douanière, par le D-r. Trendelenburg (1927. II. 24).

Traités de commerce. Systèmes tarifaires et méthodes contractuelles, par D. Serruys (1927. II. 26).

Mémorandum sur les classifications douanières discriminantes, par M. W. T. Page (1927. II. 27).

---

1. O parte din aceste publicaţiuni se găsesc: la Biblioteca Academiei de Inalte Studii Comerciale, la Institutul Social şi la Institutul de Cercetări Sociale din România, creeat sub auspiciile Institutului Internaţional de Cooperatie Intelectuală de pe lângă Societatea Naţiunilor, toate în Bucureşti, Piaţa Romană nr. 6.

2. In lipsa de indicaţiune contrarie cotele ce dăm privesc colecţiunea publicată sub rubrica: Questions Economiques et Financierès.

Mémorandum sur les tarifs européens de négociation, par M. W. T. Page (1927. II. 28).

Taux indices des tarifs. Conférence économique internationale, Genève, Mai 1927 (1927. II. 34).

Enquête sur les Accords de Clearing (1935. II. B. 6).

Considérations relatives à l'évolution actuelle du protectionnisme agricole (1935. II. B. 7).

L'Egalité de traitement dans l'état actuel des relations économiques internationales. Clause de la nation la plus favorisée (1936. II. B. 9).

Remarques sur les perspectives actuelles de la politique commerciale (1939. II. B. 3).

Rapport du Comité de Coordination des questions économiques et financières (1939. II. B. 4.).

Le commerce international de certaines matières premières et denrées alimentaires par pays d'origine et de consommation, 1938 (1939, II. A. 22.).

Le Commerce de l'Europe. Etude du Commerce des pays européens entre eux avec le reste du monde (1941. II. A. 1.), urmată de:

Le Réseau du Commerce Mondial (1942. II. A. 3.).

Rapport au Conseil sur les travaux de la session mixte. (Londres: 27 Avril — 1-er Mai 1942; Princeton: 7—8 Août 1942) Comité économique et Comité financier (1942. II. A. 4.).

La politique commerciale entre les deux guerres: propositions internationales et politiques nationales (1942. II. A. 6.).

L'oeuvre de secours (1919—1923): livraisons en nature et emprunts (1943. II. A. 1.).

Le passage de l'économie de guerre à l'économie de paix. Rapport de la délégation chargée de l'étude des dépressions économiques. Première Partie (1943. II. A. 3.).

Relations commerciales entre les économies à marché libre et les écomonies contrôlées (1943. II. A. 4.).

Les contrôles quantitatifs du commerce. Leurs causes et leur nature (1943. II. A. 5.).

Les besoins de l'Europe en produits d'outre-mer 1919—1920 et comment ils furent couverts (1943. II. A. 6.).

L'expérience monétaire internationale. Enseignements de la période d'entre les deux guerres (1944. II. A. 4.).

La stabilité économique dans le monde d'après guerre: les conditions de la prosperité après le passage de la guerre à la paix. Rapport de la Délégation chargée de l'étude des dépressions économiques. Deuxième Partie (1945. II. A. D.).

Les plans de reconstruction établis par la Société des Nations entre les deux guerres (1945. II. A. 8.).

Biblioteca Judeţeană
"A.D. Xenopol" Arad
www.bibliotecaarad.ro
200254

Prețul Lei 12.000.—